OPVS ERVDITISSIMVM

DIVI IRENAEI EPISCO PI LVGDVNENSIS IN QVINQVE LIBROS DIGE/

ſtum, in quibus mire retegit & confutat ueterum hæreſeon impias ac por/
tentoſas opiniones, ex uetuſtiſſimorum codicum collatione quantum licuit
emendatum opera DES. ERASMI ROTERODAMI, ac nunc pri
mum in lucem editum opera Io. Frobenij.

Additus eſt index rerum ſcitu dignarum.

APVD INCLYTAM BASILEAM ANNO M. D. XXVI.

Cum gratia & priuilegio Cæſareo.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI AC D. D. BER/NARDO EPISCOPO TRIDENTINO DES. ERASMVS ROT. S. D.

IN tuis ornatissime præsul auspicijs in lucem producimus, magnum illum ecclesiæ propugnatorem, ac pro sui nominis augurio pacis ecclesiasticæ uindicē IRENAEVM. Nā εἰρήνη Græcis pacem sonat, & in Euangelio dominus beatos pronūciat εἰρηνοποιοὺς .i. pacificos, quoniā, inquit, filij dei uocabūtur. Deus enim non est dissensionis autor sed pacis, qui per filium suum pacificauit ea quæ in cœlis & quæ in terris. Contra qui dissidijs orbem concutiunt, parentem suum referūt, qui primus seuit discordiam inter deum & hominem, & salutiferam Euāgelicæ doctrinæ segetem uitiauit, dam inspersis Zizanijs: Nocturnum opus aptumq́ꝫ principi tenebrarum. Vtinam & in his ecclesiæ tumultibus, quibus nec in annalibus legimus unquā exortos uel grauiores uel latius diuagatos, quanq̄ latissime se sparserat Arianorum hæresis, exoriantur aliquot Irenæi, qui spiritu Euangelico mundū redigant in concordiam. Nam libri qui nunc utrinqꝫ prouolant eiusmodi ferme sunt, ut citius nouum excitent incendium quàm uetus restinguant. Verum hoc per Christianos principes faciet dominus, posteaqꝫ nobis ad meliora conuersis ex irato cœperit esse ꝓpicius. Ad IRENAEVM meū redeo. Quur

enim non meum appellem, quem penè sepultum, absterso quantum licuit situ, luci restituimus, indignum profecto qui perpetua obliuione obsolesceret. Spirant enim illius scripta priscum illum Euangelij uigorē, ac phrasis arguit pectus martyrio paratum. Habent enim martyres suā quandam dictionem, seriā, fortem, ac masculam. Fuit uicinus Apostolorū tēporibus, quum adhuc martyrum triumphis floreret ecclesia. Nam puer audiuit Polycarpum in Asia, Polycarpus autem Ioannis Euangelistæ fuit discipulus, à quo & Episcopus Smyrneis datus, notus & alijs apostolis discipulisq;, qui uiderant & audierant dominum, ex quorum relatione multa solitus est commemorare, quæ literis prodita non sunt. Huius uiri de CHRISTO deq; Christi discipulis sermones IRENAEVS puer auidissimis imbibit auribus, ac penitus inscripsit cordi suo, sic ut senex etiam horum omnium uiuidā ac præsentem retineret memoriam, quemadmodum ipse multis uerbis testatur in his quæ scripsit ad Florinum. Referūtur autem ecclesiasticæ historiæ libro quinto cap. xx. Manebant eo seculo ueterum ecclesiæ charismatum manifesta uestigia, quandoquidem ipse libro quinto refert se multos audisse fratres in ecclesia quibus esset donum prophetiæ, qui dei mysteria enarrarent, qui linguis omnibus loquerentur, qui secreta hominum proferrent non ad ostentationem sed ad utilitatem. Et alibi docet fuisse, qui inuocato Iesu nomine morbos ac dæmones profligarent. Habes IRENAEI commēdationem ab antiquitate. Accipe nunc pietatis & integritatis testimonia, quæ quidem hoc sunt speciosiora, quod eo seculo promerenti contigerūt, quo laus hæc ferè supplicijs ac mortibus erat emenda. Nunc delicata res est Christiani nominis professio quum nec facultatibus nec corporibus ullum à persequutore periculum est. IRENAEVS igitur presbyter ecclesiæ Lugdunensis ad componendum ecclesiæ dissidium Romam mittitur, ubi tum præsidebat Eleutherus, mittitur autem martyrū epistolis magnifice commendatus, & quod Euāgelij zelo præmineret, & quod dignitati presbyterij, morum integritate responderet: unde dignus est habitus qui Photino siue Pothino, uariant eñ in nomine codices, Lugdunēsis ecclesiæ præsuli, qui natus annos ferè nonaginta martyrium peregit, subrogaretur. Ecclesiasticæ cōcordiæ tam fuit studiosus, ut quū Victor Romanus pontifex multas ecclesias amputasset à communione, quod in celebratione diei pascalis & in obseruatione ieiuniorum morem obtinerent à Romana cōsuetudine diuersum, magna libertate Victorem reprehenderit, quod præter exēplum eorum quibus successerat, tam facilis esset ad amputandas ecclesias, non in fide sed in ritibus quibusdam dissidentes. Refert hæc fusius ecclesiasticæ historiæ li

ber quintus cap. xxiiij. Hæc IRENAEVS, quum nunc Ptolemæi quidam ex qualibet friuolis nugis, hæreseon & schismatũ excitent calumniam. Sed unde pietatis illius certius argumentũ proferã, q ex ipsius scriptis, quæ spirãt pectus Euangelicum, & martyrij (ut ita loquar) candidatum. Nũc de doctrina paucis accipe. Eloquentiæ nec studiosum nec peritum sese fatetur ipse præfans in primum librum, ac non affectatã quidem ab eo facile crediderim, ignoratam ne credam facit ipse sermonis cursus, in rebus tam spinosis ac perplexis, imò fastidij plenis, dilucidus, digestus, ac sibi cohærens, nisi quod mihi non dũ satis liquet Græce ne scripserit an Latine, etiãsi magis arbitror latine scripsisse, Græci tamen sermonis peritiorẽ. Itaq; figuris Græcis tãq; suo iure abutit Latine loquens, ueluti noceri pro lædi, queadmodũ Græci dicũt βλάπτεσθαι, ἔχοντας pro ualẽtes, cuius generis aliquot annotauimus in spatijs marginũ ne lector hijs offenderetur. Certe liberalium disciplinarum omnium peritissimum fuisse constat. Tertullianus enim in libro quem scripsit aduersus Valẽtinianos, indicãs quos in eo opere fuerit sequutus, hunc in modũ loquitur: ut Iustinus philosophus & martyr, ut Miltiades ecclesiarũ sophista, ut IRENAEVS omnium doctrinarum curiosissimus explorator. Quin & Eusebius Cæsariensis in Catalogo scriptorum illustrium qui circa Soteris ætatem ecclesiam dei uita simul & scriptis illustrarunt, quum uentum est ad IRENAEVM, dicit. Et præcipuus IRENAEVS, quorum omnium ad nos apostolicæ fidei & sanæ doctrinæ præclarissima monumenta perlata sunt. Floruit autem potissimũ Commodi temporibus. Cæterum posteaquàm ordo nos uocat ut de tam egregij uiri scriptis aliquid dicamus, dolor quidam subit animum meum, quod ex tot laudatissimis monumẽtis hoc opus solum, ut uidetur, remansit incolume. Scripsit enim librum ad Blastum de schismate, alium ad Florinum presbyterum ab ecclesia prolapsum, de Monarchia siue quod deus non sit conditor malorum. Nam Blastus eodem errore teneri uidebatur, qui prius Polycarpi discipulus post in hæresim Valentinianam deuolutus est. Scripsit autem & de ogdoade librum, quem eximie probat diuus Hieronymus. Hic est cui affixit obtestationem ad scribas, quam & nos præfiximus huic operi. Hæc tantũ uiderat Eusebius. Hieronymus addit uolumen breue contra gẽtes, rursus aliud de disciplina. Item ad Martianum fratrem de apostolica prædicatione, Deniq; librũ uariorum tractatuum. Ex his tam multis uiri lucubrationibus solũ hoc quod nunc damus seculorum inuidia reliquum esse uoluit. Quod utinam sic dari licuisset, quemadmodum ab illo proditum fuit. Primus & secundus quoniam ferè occupantur recensendis monstrosis hæreticorũ

 & uoca-

& uocabulis & opinionibus, alicubi torserunt nos, quos nemo nisi patientis stomachi poterit absq; tedio peruoluere Tribus exemplaribus sumus adiuti, uno quod Romæ descriptum illinc ad nos misit egregius studiorum patronus IOANNES Faber, duobus è monasterijs commodato præbitis. Ex Tertulliano pauca restituimus, quod illic plus etiã erat deprauationis in uocabulis, non pauca coniecturis sumus assecuti; quæ si parum certa uidebantur in margine tantum annotauimus. Solis autem scripturarum præsidijs pugnat aduersus cateruam hæreticorum, quorum princeps fuit Simon ille Samarites, Magiæ peritus, qui se deum summum ausus est prædicare, & Selenen scortum suum persuasit esse summam mentem, & hic impostor Romæ statuam meruit cum hac inscriptione, Simoni sancto deo. Huius discipulus Menander, non in nomine Iesu sed in nomine suo baptizabat; negans cum Simone, mundum hunc à deo conditum, sed ab angelis, quem errorem è Platonis philosophia uidentur hausisse. Post hunc Saturninus Antiochenus dicebat hunc mundum conditum non à summo deo sed à septem angelis. Hos sequutus Basilides Alexandrinus in maiorem erupit insaniam, præter alia dogmatum portenta, summum deum inuehens, ficto nomen æque fictum imponens, Abraxas, qui Valentino seminarium insaniæ præbuisse uidetur. Nam quos ille cœlos uocabat, hic dixit αἰῶνας. Dehinc Nicolaus turpitudinis doctor, cum superioribus negat mundum hunc à deo conditum. Quin & ophitæ monstrosa quædam somnia de Æonibus, & eorum præcipuo Ialdaboth prodiderũt. Successit his Carpocrates gnosticorum autor aperte magiam exercens ac dæmones παρέδρους iactans, quale quiddam de Socrate legimus. Sequutus est hos Cerinthus negans mundum à deo conditum, mentiens Christũ ex Ioseph semine natum, & legem non à deo sed ab angelis latam. Huic contrarius Ebion sic astruit legem, ut subuertat Euangelium. Talibus portentis successit Valentinus omnium portẽtuosissimus, Platonicæ philosophiæ sectator, uir alioqui doctrina pollẽs iuxta atq; eloquentia. Ambiebat episcopi dignitatem, sed indigne ferens sibi prælatum, qui in tormentis confessus fuit nomẽ domini, ad turbandam ecclesiam uertit ingenium, totam doctrinam christianam ad confictas uoces & perplexas fabulas pertrahẽs. Huius impijs inuentis non nihil addiderunt Ptolemæus & Secũdus, aucto uidelicet Æonum numero, sic tamen ut in quibusdam ab eo dissentirent. Eadem cum Valentino docuit Heracleon, sed nouitate pronunciationis uideri studuit diuersa tradere. Post hunc Marcus & Colarbasus, alioqui non degenerãtes à Valentino, rem mire ridiculam cõmenti sunt, omnia fidei mysteria ad Græ

eum alphabetum pertrahētes. Successit his Cerdon impietatū lernam secum trahēs. Duos enim deos finxit, alterum bonū, alterum sæuum, à sæuo mundum creatum. Legem in totum repudiabat: solum Euangelium Lucæ, nec id totum recipiebat. Apostoli Pauli epistolas nec omnes nec totas probabat. Acta apostolorum & apocalypsin ut falsa reijciēs, docebat Christū boni dei filium in phantasmate tātum uenisse, nec uere passum nec uere natum, Resurrectionem animæ probans, carnis negās. Hic dum aliquādo cōfiteretur errorem, & rursus clam, interdum & palàm doceret impia, tandē cōuictus, ueluti deploratū membrum à cōmunione fratrū resectus est. In huius impietatem successit Marcion genere Pōticus, Stoicæ philosophiæ studiosus, episcopi filius, ob stupratā uirginem eiectus ab ecclesia, qui tamen post interdixit nuptias Christianis. Cerdonis ac Marcionis blasphemam doctrinam excepit Lucanus quidam, ob id obscurus, quod nihil innouarit ex eorum doctrina quos sequebatur. Sed Apelles Marcionis discipulus, quo se faceret nouæ factionis autorē, multa ex magistri dogmatibus reprobauit, sed sic, ut nihilo saniora substitueret. Hic allegauit nobis puellā nomine Philumenen, cui fingebat adesse propheticum spiritum, quam tamen Augustinus scripsit à Seuero quodam inductam, haud scio quid sequutus: Nam Eusebius & Tertullianus in hoc quod narro cōsentiunt. Inter hæc portēta latuerūt Potitus & Basiliscus, qui Marcionem sequuti duo rerum principia tradiderunt. Syrenus magis etiam delirans, tria principia siue tres naturas induxit. Hos omnes sequutus Tatianus ex Iustini discipulo factus hæreticus, Valentini Marcionisq; pestifera dogmata reuocauit, discipulum habuit Calistionem. In tam longam seriem se porrexit illa detestansta lues à Simone mago profecta, dictuq; mirū quàm ægre desijt. Iam enim Valētini nomē erat extinctum, quū tamen non deessent Valentiniani. Nec omnino finis uidebatur futurus, nisi uenisset Mōtanus, qui cæteris omībus abrogauit autoritatem, se prædicans esse spiritum sanctum à Christo promissum, qui deduceret in omnē ueritatē. Quanq; & Manichæus nonnihil erroris ex Basilide uidetur hausisse. Accidit aūt hic quod solet in febri uehemēter tenaci, quæ nunc est remissior nunc acrior, nunc in aliam atq; aliā speciem se se uertit, nec desinere potest donec in phrenesim autem aliud malū præsentius exeat. Aduersus hæc portenta scripsere Iustinus, quē aliquoties citat IRENAEVS, Miltiades, Proculus, & Tertullianus. Cuius libros quos eruditissimos scripsit aduersus Valentinianos & Marcionē, præterea de hæresibus & hæreticorum præscriptis, si quis legere non grauabitur, rectius intelliget hos IRENAEI libros,

Iam mihi uideor satis præfatus ornatissime Præsul, quod ad huius operis rationem attinet, & tempus erat finem imponere prologo. Quod quidem faciam si paucis aperuero quæ cogitatio subierit animum meum in hoc argumento uersantis. Non enim queo satis admirari consilium inscrutabile dei, qui miris modis sponsam suam ecclesiam uindicarit, purgarit, erudierit, euexerit, illustrarit, in quibus omnibus nihil est non alienissimum ab humanis consilijs, quemadmodum ipse loquitur per Esaiam hominibus, Non enim cogitationes meæ, cogitationes uestræ, neque uiæ meæ uiæ uestræ, dicit dominus: Quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt uiæ meæ à uijs uestris & cogitationes mæ à cogitationibus uestris. Quemadmodum igitur ipse dominus descendens è cœlis uiam aperuit in cœlos, & accepta forma serui parauit sibi dominium omnium quæ in cœlis quæque in terris, ac per summam ignominiam consequutus est æternam gloriam, patiendo deuicit hostem, morte promeruit immortalitatem, sic pusillum & imbellem gregem suum alienissimis à mundi ratione præsidijs prouehit. Per imperitos confutauit mundi sapientiam, per paucos subegit omnes mūdi nationes, per imbecilles prostrauit tyrannorum potentiam, per imbelles expugnauit omnem munitionem attollentem sese aduersus deum, per ignotos & humiles obscurauit uniuersam mundi gloriam, per oues domuit leones, per columbos abegit serpentes. Et passus quidem est in ouiculas suas satanam & mundum hunc totis artibus ac uiribus suis insurgere, uerum arcanis suis consilijs omnia mala uertit electis suis in bonū. Solus enim ille rex regum nouit & uti bonis & abuti malis in suam gloriam & ecclesiæ salutem. Infremuit aduersus paucos & humiles CHRISTI discipulos Iudæorum zelus, Pharisæorum supercilium, sacerdotum autoritas, tum regum legibus & copijs armata potentia, magorum præstigiæ, philosophorum eruditio, hæreticorum seditio. Tot machinis satanas oppugnabat ouile CHRISTI. Sed domino temperante conatus & actiones hominum, supplicijs ac mortibus creuit & inualuit ecclesia, impiorum philosophorum oblatrationibus confirmata est Euangelica philosophia, præstigiæ magorum illustrarunt CHRISTI diuinam uirtutem in discipulis operantem, schismaticorū molimina, piorum concordiam arctius iunxerūt, ac uelut in phalangem redegerūt, hæreticorum impia dogmata, ad scrutandū arcanas literas compulerūt. Itaque factū est ut dum Iudæi zelo legis sed non secundum scientiam pugnant aduersus Euangelium, certius cognouerimus antiquatas esse legis umbras, & illustrata est Euāgelij gloria. Rursus dum persequutor ignominijs, cruciatibus, ac mortibus conatur si-

tur fidem in CHRISTVM extinguere, fidem auxerit, charitatem accenderit, ſpem reddiderit firmiorem,& piorum tolerantiam dum exercet,illuſtrarit.Poſtremo dum hæreticorũ argutationibus agitatur, magis uti didicit armatura diuinarum litterarum,& confirmata eſt impugnata ueritas.Primus eccleſiæ congreſſus fuit cum Iudæis,quorum utinam non extarent & hodie reliquiæ. Hic ſtrennuum propugnatorem Euangelicæ libertatis præſtitit apoſtolus Paulus.Magiæ principem Petrus deiecit. Secundus fuit cum philoſophis & hæreticis,qui ferè philoſophiæ præſidijs bellabant aduerſus Euangelium. Horũ impreſſiones poſt apoſtolos exceperunt uiri doctrina facundiaq́ præcellentes. Nec ideo damnanda eſt philoſophiæ ſobria cognitio, quod à philoſophis ferè natæ ſunt omnes hæreſes, quũ per philoſophos itẽ oppreſſæ ſint. Valentinus philoſophus oppugnauerat eccleſiam,ſed Iuſtinus philoſophus, & IRENAEVS philoſophus defendit. Marcion philoſophus impetijt ueritatem, ſed Tertullianus philoſophus confecit hoſtem.Celſus philoſophus blaſphemias euomuit in CHRISTVM,ſed Origenes melior philoſophus ex illius blaſphemijs illuſtrauit CHRISTI gloriam. Libanius ſophiſta defendit idololatriam,ſed hoc facundior Chryſoſtomus aſſeruit uerum dei cultum. Idem fecit orator Symmachus quod Libanius,ſed hunc confodit potentior orator Prudentius.Itaque bona quædam ſpes habet animum meum fore, ut hanc eccleſiæ tempeſtatem dominus inſcrutabili ſuo conſilio uertat in bonos exitus,excitetq́ nobis IRENAEOS aliquot, qui cõpoſitis diſſidijs pacem orbi reſtituant.Hunc interim IRENAEVM uelut ominis fauſti loco læta fronte dignaberis accipere Præſul optime,tui nominis auſpicijs in lucẽ prodeuntem. Id ut facerem non tam mihi perſuaſit ſingularis quidam, ac ut gratuitus, ita perpetuus animi in me tui fauor,quàm uno omnium ore prædicata morum tuorum integritas, cum admirabili prudentia pariq́ humanitate coniuncta. Sed nulla laus Epiſcopo dignior,quàm quod ubique ſtudes paci concordiæq́ Chriſtiani populi. Atque hæ quidem in te uirtutes hoc ſunt admirabiliores,quod ætate florenti Neſtorem quendam, ut ita loquar,præſtas,tum illuſtriſſ. principi FERDINANDO, tum eccleſiæ CHRISTI.Nec ignota,nec tuas dotes prædico, ſed pro donis in te collatis, & deo gratias agimus,& nobis gratulamur. Amplitudinem tuam bonis omnibus augeat is à quo ſolo profici ſcitur uera felicitas. Datum Baſileæ ſexto Calend. Septembris Anno M. D. XXVI.

DIVI IRENAEI OBTESTATIO AD SCRIBAS.

ADIVRO TE, QVI TRANSSCRIBIS LIBRVM ISTVM, PER DOMINVM IESVM CHRISTVM, ET PER GLORIOSVM EIVS ADVENTVM, QVO IVDICATVRVS EST VIVOS ET MORTVOS, VT CONFERAS POSTQVAM TRANSSCRIPSERIS, ET EMENDES ILLVM AD EXEMPLAR, VNDE SCRIPSISTI, DILIGENTISSIME: HANC QVOQVE OBTESTATIONEM SIMILITER TRANSFERAS, VT INVENISTI IN EXEMPLARI.

INCIPIVNT CAPITVLA IRENAEI LVGDV-
nensis Episcopi in lib. primum contra hæreses.

Quæ est Me-

FINIS INDICIS.

DIVI IRENAEI EPISCO PI LVGDVNENSIS ADVERSVS HAERESES Valentini similiumq́ʒ Liber primus.

PRAEFATIO.

QVatenus ueritatem refutantes quidam inducũt
uerba falsa,& Genealogias infinitas,quæ quæ/ 1.Timot.1
stiones magis præstant,quemadmodum Apo/
stolus ait,quàm ædificationem dei,quæ est in fi/
de,Et per eam quæ est subdole exercita uerisimi
litudo,transducũt sensum eorum,qui sunt inex/
pertiores,& in captiuitatem ducunt eos,falsan/
tes uerbum domini, interpretatores mali, eorũ
quæ bene dicta sunt effecti:& multos euertunt,
attrahentes eos sub occasione agnitionis,ab eo qui hanc uniuersitatem con
stituit & ordinauit,quasi altius aliquid & maius habentes ostendere,quàm ἔχοντες.i. ualentes
eum,qui cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt,fecit.Suadẽter quidem πιθανῶς
illi illiciunt per bonorum*morem simpliciores ad requirendi modum,ma/ als,*mortem.
le autem perdunt eos iniqui, & impiam sententiam ipsorum factam non
ostendunt, ne denudatus fiat comprehensibilis,suasorio autẽ cooperimen
to subdole adornatus,& in ipsa ueritate(ridiculum est & dicere) ueriorem
semetipsam præstat, ut decipiat exteriori phantasmate rudiores:quemad/
modum à meliore nobis dictum est de huiusmodi.*Quem lapidem pretio
sum,smaragdum,magni pretij apud quosdam, uitreum in eius contumeliã als,*Quomodo.
per artem assimilatum, quoadusq́ʒ nõ adest qui potest probare & artificiũ
arguere quod subdole sit factum.Quum enim cõmixtum fuerit æramen/
tum argento,quis facile poterit,rudis cum sit,hoc probare? Igitur ne forte
& cum nostro delicto abripiantur quidã quasi oues à lupis, ignorantes eos
propter exterius ouilis pellis superindumentum,à quibus cauere denunci/ Solœc.
auit nobis dominus,Similia quidem nobis loquentes,dissimilia uero senti
entes,necessarium duxi, cum legerim Cõmentarios ipsorum,quemadmo/
dum ipsi dicunt,Valentini discipulorum,quibusdam autem ipsorum & cõ
gressus,& apprehendens sententiam ipsorum,manifestare tibi dilectissime
portentuosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt,
quia non omnes cerebrum habent,ut & tu cognoscens ea,†ouibus hijs qui als,omnibus.
sunt tecum manifesta facias,& præcipias eis obseruare se à profundo insen φυλάξαι.i.cauere.
sationis,& eius quæ est in deum blasphemationis.Et quantum nobis uirtu
tis adest,sententiã ipsorum, qui nunc aliud docent,dico autem eorum, qui

Ptolemeus haere/sim à Valentino deliniatam auxit.

sunt circa Ptolemæum, qui est uelut flosculus Valentini scholæ, compendiose, & manifeste ostendemus, & alijs occasiones dabimus secundum nostrã mediocritatem ad euertendum eam, non cõstantia neq; apta ueritati ostẽdentes ea, quæ ab hijs dicuntur, neq; conscribere consueti, neq; qui sermonũ arti studuerimus: Dilectiõe aũt nos adhortante, & tibi & omĩbus qui sunt tecum manifestare, quæ usq; adhuc erant abscõsa. Iam autem secundum gratiam dei in manifestum uenerunt doctrinæ ipsorum. Nihil enim est coopertum, quod non manifestabitur, & nihil absconsum, quod non cognoscetur. Non autem exquires à nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum sermonem plerũq; auocamur, orationis artem, quam non didicimus, neq; uim cõscriptoris, quam nõ affectauimus, neq; ornamentũ uerborum, neq; suadelam quam nescimus: Sed simpliciter & uere & Idiotice, ea quæ tibi cum dilectione scripta sunt, cum dilectione percipies, & ipse augeas ea penes te, ut magis idoneus quàm nos, quasi semen & initia accipiẽs à nobis: & in latitudine sensus tui in multum fructificabis ea, quæ in paucis à nobis dicta sunt, & potenter asseres hijs qui tecum sunt, ea quæ inualide à nobis relata sunt. Et quemadmodum nos elaborauimus olim, quærenti tibi discere sententiam eorum, non solum facere tibi manifestam, sed & sub ministrationem dare uti ostenderemus eam falsam: Sic & tu efficaciter reliquis ministrabis secundũ gratiam quæ tibi à domino data est, ut iam non abstrahantur homines ab illorum suadela, quæ est talis.

Explicit præfatio, & incipit Narratio omnis Argumenti Valentini discipulorum. Cap. I.

αἰών. seculum. προαρχὴν. i. ante principium siue priorem principio. προπάτωρ. i. patre prior. βυθὸς profunditas. ἔννοια cogitatio proprie tacita. χάρις gratia. σιγὴ. silentium. Hinc restitue locũ deprauatum apud Tertullianũ, de prescript. hereticorum & pro et sua charitate, lege ex sua charite. νοῦς mens. ἀλήθεια ueritas.

DIcunt esse quẽdã in inuisibilibus & inenarrabilibus altitudinib. perfectum Aeonem qui ante fuit. Hũc autem & proarchen & propatora & Bython uocant, esse autẽ illũ inuisibilem & quẽ nulla res capere possit. Cum autem à nullo caperetur & esset inuisibilis, sempiternus, & ingenitus, in silẽtio & in quiete multa fuisse in immensis Aeonibus. Cum ipso autem fuisse & Ennœan, quam etiã Charin & Sigen uocant, & aliquãdo uoluisse à semetipso emittere hunc Bythum, initium omnium & uelut semen. Prolationem hanc præmitti uolunt. & eã deposuisse quasi in uulua eius quæ cum eo erat Sige. Hanc autem suscepisse semen hoc, & prægnantem factam generasse Nun, similem & æqualẽ ei qui emiserat, & solum capientem magnitudinem patris. Nun autẽ hunc unigenitum uocant; & patrẽ, & initium omnium. Vnà autem cum eo emissam ueritatem, & hanc esse primam & primogenitam Pythagoricam quaternationem, quam & radicem omnium dicunt. Est enim Bythus & Sige, deinde Nus & Alethia. Sentientem autem unigenitum hunc in quæ prolatus est

tus est,emisisse & ipsum Logon & Zoën patrē omniū eorū,qui post se fu/
turi essent,& initium & formationem uniuersi pleromatis.De Logo aūt &
Zoë emissum secundum coniugationem hominem & ecclesiam,& esse hāc
primogenitam octonationem,radicem & substantiam omnium,quatuor
nominibus apud eos nuncupatam, Bython & Nun & Logon & Anthro
pon.Esse enim illorum unūquenq; masculofoeminam. Sic initio propato/
rem illum coisse secundum coniugationem suæ Ennoeæ,id est cogitationi
quam gratiā & silentium uocāt. Vnigenitum aūt hoc est Nun,Alethiæ,id
est,ueritati.Logon autē Zoë,id est,uitæ,& Anthropon cum Ecclesia. Hos
autē Aeonas in gloriam patris emissos, uolentes & ipsos de suo clarificare
patrem,emisisse emissiones in coniugationem,Logon quidem & Zoën po
steaq; emissus est homo,& ecclesia,alteros decem Aeonas,quorum nomi/
na dicūt hæc:Bythus & Mixis,Ageratos & Henonis,Autophye & Hedo/
ne, Agne & Hosiosyncrasis, Monogenes & Macaria. Hij decem Aeones
quos dicunt ex Logo,& Zoë emissos.Anthropon aūt & ipsum emisisse cū
ecclesia Aeonas xij.quibus nomina hæc donauit,Paradetus & Pistis,Patri
cos & Elpis,metricos & Agape,Aenos & Synesis,Ecclesiasticos & Macario
tes,Teletos & Sophia.Hij sunt xxx.erroris eorum Aeones,qui tacentur &
non agnoscuntur.Hoc inuisibile & spiritale secundum eos pleroma,triparti
te diuisum in octonationē & decada & duodecada:& ꝑpter hoc saluatorē
dicūt(Nec enim dn̄m eum nominare uolunt) per xxx.annos in manifesto
nihil fecisse,ostendentem mysterium horum Aeonum.Sed & parabola e/
orum operariorum,qui in uineam mittuntur, dicunt manifestissime xxx.
hos Aeonas declaratos.Mittūtur enim alij quidem circa primam horam,
alij circa tertiam,alij circa sextam,alij circa nonam,alij circa undecimam.Cō
positæ igitur prædictæ horæ in semetipsas xxx.numerum adimplent.Vna
enim & tres & sex & nouē, & undecim,triginta sunt.Per horas aūt Aeonas
manifestari uolunt,& hæc esse magna & admirabilia & abscondita myste/
ria, quæ ipsi fructificant,& sicubi quid eorum quæ dicuntur in scripturis po
terunt adaptare & adsimilare figmento suo. Et propatorem quidem eorū
cognitū soli dicūt ei, qui ex eo natus est monogeni,hoc est Nus.Reliqs ue/
ro hominibus inuisibilem & incomprehensibilem esse. Solus autem Nus,
secundum eos, delectabatur uidens patrem,& magnitudinem immensam
eius considerans exultabat,& excogitabat reliquos quoq; Aeonas partici/
pare magnitudinem patris, quantus & quàm magnus existeret, & quem/
admodum erat sine initio & incapabilis & incomprehensibilis ad uidendū.
Continuit autem eum Sige uoluntate patris, quoniam nollet omnes hos
in intellectū & desiderium exquisitiōis patris sui adducere.Et reliqui quidē
Aeones omnes tacite quodammodo desiderabant prolatorem seminis sui
uidere,& eam quæ sine initio est radicem contemplari. Præsilijt autem ual/

λόγος sermo. ζωὴ uita.
πλήρωμα consummatio.
ὀγδοάς. octonarius nūerus.
μίξις,mixtura.
Αγήρατος qui non senescit, nonnulli codices agenitos.
Αγέννητος autē innascibilis Henonis, uox ficta uidetur ab habena mētis, forte henotes legendum.
Αυτοφυὴ, naturalis dexteritas. ἡδονὴ uoluptas. ἁγνὴ pura. Quidam codices hoc loco habebāt ofect sycrasis, quidā hora syncrasis, ex his legendū arbitror ὁσιοσύγκρασις.i.pia temperatura.
μονογενὴς.i. unigenitus.
μακαρία beata.
παράκλητος consolator. πίστις fides
πατρικὸς.i. paternus. ἐλπὶς spes.
μετρικὸς moderatus
Αγάπη charitas.
ἆινος laus, σύνεσις intelligentia.
ἐκκλησιαστικὸς aptus ad concionandum. μακαριότης, beatitudo. τελετὸς perfectus.
σοφία sapientia.

de ultimus & iunior de duodecade ea, quæ ab Anthropo & ecclesia emissa fuerat, Aeon, hoc est, Sophia, & passa est passionẽ sine complexu coniugis Teleti, quæ exors quidẽ fuerat in hijs quæ sunt erga Nun & Alethian. Deriuauit aũt in hunc Aeonem, id est, Sophiam demutatam sub occasione quidẽ dilectionis, temeritatis aũt, quoniam nõ cõmunicauerat patri perfecto quemadmodum & Nus. Passionem autem esse exquisitionem patris, uoluit enim ut dicunt magnitudinem eius comprehendere. Dehinc cum non posset, quoniam impossibilem rem aggrederetur, in magna Agonia constitutũ propter magnitudinem altitudinis, & propter quod inuestigabile patris est, & propter eam quæ erat erga eum dilectionẽ. Cũ extenderetur semper in priora ad ultionem eius, nouissime forte absorptum fuisset & resolutum in uniuersam substantiam, nisi ei, quæ confirmat extra inenarrabilem

ὅρος Finis est. magnitudinem & custodit omnia, occurrisset uirtuti. Hanc aũt uirtutẽ Horon uocant, à qua absentẽ & confirmatũ uix reuersum in semetipsum, & credente iam, quoniã incõprehensibilis est, deposuisse pristinam intentionem cum ea quæ acciderat passione, ex illa stuporis admiratione. Quidam autem ipsorum huiusmodi passionem & reuersionem Sophiæ, uelut fabulam narrant, impossibilem & incomprehensibilem rem eam aggressam, peperisse substantiam informem, qualem naturam habebat fœmina parere, in quam cum intendisset, primo quidem cõtristatam, propter inconsummationem generationis, post deinde timuisse ne hoc ipsum finem habeat, dehinc expauisse & aporiatam, id est, cõfusam, quærentem causam, & quẽadmodum absconderat id quod erat natum. In hijs autem passionibus factam, accepisse regressionem, & in patrem regredi conari aliquandiu ausam, tamen defecisse & supplicem patri factam. Vnà autem cum ea rogasse & reliquos Aeonas. Maxime aũt hinc dicũt primum initiũ habuisse substantiam materiæ, de ignorantia, & tedio, & timore & stupore. Pater autem prædictum Horon super hæc per Monogenem præmittit in imagine sua siue cõiuge masculofœmina. Patrẽ enĩ aliquando quidẽ cũ cõiuge Sige, mo

σταυρὸς crux λυτρωτὴς redẽptor. καρπιστὴς fructificator, ὁροθέτης finium designator. μεταγωγεὺς, qui ducit in ulteriora.

do uero & pro fœmina esse uolunt. Horon uero hunc & Stauron & Lytroten & Carpisten & Horotheten & Metagogea uocant. Per Horon autem hunc dicunt mandatam & confirmatã Sophiam & restituram coniugi. Separata enim intentione ab ea cum appendice passione, ipsam quidẽ infra pleroma perseuerasse: Cõcupiscentiam uero eius cũ passione ab Horo separatã & crucifixam, & extra eum factam esse quandam spiritalem substantiam, & naturalẽ quendam Aeonis impetum, informem uero & sine specie, quoniam nihil apprehendisset, & propter hoc fructum eius inualidum & fœmineum dicũt. Postea uero q̃ separata sit hæc extra pleroma Aeonũ, & mater eius redintegrata suæ coniugationi, monogenem iterum alteram emisisse coniugationem, secundum prouidentiam patris, Christum & spiritum

tum sanctum, à quibus consummatos esse dicunt Aeonas. Christum enim docuisse eos coniugationis naturam† inati comprehensionem, cognoscentes sufficientes si illos idoneos esse, declarasse quoq; in eis patris agnitionē, quoniam incapabilis est, & incomprehēsibilis, & non est neq; uidere neq; audire eū, nisi per solū monogenem. Et causam quidē æternæ perseueratio nis, ijs omnibus incomprehensibilem, patris esse, generationis autem & for mationis comprehensibilia eius, quod quidē filius est, & hæc quidem nunc emissus erat Christus in eis operatus est. Spiritus uero sanctus adæquatos eos omnes gratias agere docuit, & ueram requiē induxit, & sic forma & sen tentia similes factos Aeonas dicunt uniuersos, factos Noas & Logos, & omnes anthropos & fœminas, similiter omnes Alethias & Zoas & spiritus & ecclesias. Cōfirmata quoq; in hoc omnia, & requiescentia ad perfectū cū magno gaudio dicūt hymnizare propatorē magnæ exultationis participantē, & propter hoc beneficium una uoluntate & sententia uniuersum pleroma Aeonum consentiente Christo & spiritu unūquenq; eo quod habebat in se optimum florentissimum conferentes, collationē fecisse. Et hæc apte compingentes, & diligenter in unum adaptantes emisisse problema & honorē & gloriam orthi perfectissimum decorem quendam & sidus pleromatis perfectum fructum Iesum, quem & saluatorē uocari, & Christū, & logon, patronymice, ac omia, quoniā ab omnibus esset. Satellites quoq; ei & honorem ipsorum eiusdem generis angelos cū eo prolatos. Hæc igitur est, quæ intra pleroma ipsorum dicitur negatio, & passi Aeonis & pene perditi, & quasi in multa materia propter inquisitionē patris calamitas & Hori & crucis ipsorum & redemptoris & Carpistæ & Horothetæ & metagogei & Aeonū compago & primi Christi cum spiritu sancto * de pœnitētia à pa tre ipsorum. Postrema Aeonum genesis & secundi Christi quem Soterem dicunt ex collatione composita fabricatio. Hæc autem manifeste quidem non esse dicta, quoniam non omnes capiant agnitionem ipsorum. Mystericaliter autem à saluatore per parabolas ostensa ijs qui possunt intelligere: sic xxx Aeonas significari per triginta annos, sicut prædiximus, in quibus nihil in manifesto dicunt fecisse Saluatorem, & per parabolam operariorum uineæ. Et Paulum manifestissime dicunt Aeonas nominare sæpissime, Adhuc etiam & ordinem ipsorum seruare sic dicentem, in uniuersas generationes seculi seculorum. Sed & nos ipsos in eum, qui in gratiarum actionibus dicentes Aeonas Aeonum illos Aeonas significare, & ubicunq; Aeon aut Aeones nominantur, in illos id referri uolunt. Duodecadis autem Aeonū emissionem significatam per id quod xij. annorū existens dominus, disputauerit cum legis doctoribus, & per apostolorum electionem. Duodecim enim Apostolos elegit. & reliquos xviij. Aeonas manifestari per id quod post resurrectionem à mortuis xviij. mensibus dicant conuersatum cum cū

al. lunari. *al. initiati.*

ὀρθὸς, rectus. Sed scribēdū orti, ut paradisum intelligas cuius meminit.

forte, dependentia.

discipulis. Sed & præcedentes nominis eius duas literas Iota & Eta xviij. Aeonas significanter manifestare. Et x. autem Aeonas similiter per iota literam quod præcedit in nomine eius significari dicunt, & propter hoc dixisse Saluatorem, iota unum aut unus apex non præteriet quoadusq; omnia fiant. Hanc autem passionem quæ circa duodecim Aeonum facta est, significari dicunt per Apostasiam Iudæ qui duodecimus erat Apostolorum, & quoniam xij mense passus est. Vno enim anno uolunt eum post baptisma prædicasse. Adhuc etiam in ea quæ profluuium sanguinis patiebatur, manifestissime hoc significari. Duodecim enim annis passam eam per domini aduentum esse sanatã, cum tetigisset fimbriam uestimenti eius, & propter hoc dixisse Saluatorem. Quis me tetigit? docentem discipulos quod factum est inter Aeonas mysterium, & curationem passi Aeonis. Per illam enim quæ passa est xij. annis, illa uirtus significatur, eo quod extenderetur & in immẽsum flueret eius substantia, quẽadmodũ dicunt, & nisi tetigisset uestimentũ hoc est illius filij qui est ueritatis primæ tetradis, quæ per fimbriã manifestata est, aduenisse in omnẽ substantiã suam. Sed stetit & quieuit à passione per egressam uirtutem filij. Esse autem hunc Horon uolunt, qui curauit eam, & passionem separauit ab ea. Quod autem saluatorem ex omnibus existentem omnem esse per hoc responsum, Omẽ masculinum aperiens uuluam, manifestari dicunt. Qui cum omnia sit, aperuit uuluã excogitationis passi Aeonis, & separata ea extra pleroma, quod etiam secundam ogdoadam uocant, de qua paulo post dicemus. Et à Paulo autem manifeste propter hoc dictum dicũt, & ipse est omnia. Et rursus. Omnia in ipsum & ex ipso omnia. & iterum. In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Et illud. Recapitulata esse omnia in Christo, per deum. Sic & interpretantur dicta & quæcunq; alia sunt *alia. Adhuc etiam de Horo suo quem etiam plurimis nominibus uocant, duas operationes habere eum ostendunt, confirmatiuam & separatiuam, & secundum id quidem quod confirmat & cõstabilit, crucẽ esse. Secũdum id uero quod diuidit, Horon. Saluatorem autem sic manifestasse operationes eius. Et primo quidem confirmatiuam, in eo quod dicit. Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, discipulus meus esse non potest. & iterum: tollens crucẽ, sequere me. Separatiuam autem in eo quod dicit. Nõ ueni mittere pacem, sed gladiũ. Et Ioannem dicunt hoc ipsum manifestasse, dicentem, uentilabrum in manu eius emundare aream, & colliget frumentum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili, & per hæc operationem Hori significasse. Ventilabrum enim illud crucem interpretatur esse, quæ scilicet consumit materialia omnia, quemadmodum paleas ignis, emundat autẽ eos qui saluantur, sicut uentilabrum triticum. Paulum autem apostolum & ipsum reminisci huius crucis dicunt sic. Verbum enim crucis hijs qui pereunt stultitia est

Forte, duodecimũ æonẽ.

τετρὰς quaternio.

Forte, talia.

tia est, hijs autem qui saluantur uirtus dei. & iterum: Mihi autem non eueniat in ullo gloriari, nisi in Christi cruce, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo. Talia igitur tam de pleromate ipsorū, & plasmate uniuersorum dicunt, adaptare cupiētes ea quæ bene dicta sunt, hijs quæ male adinuenta sunt ab ipsis. Et non solum autem ex Euangelicis & apostolicis tentant ostensiones facere, conuertentes interpretationes, & adulterantes expositiones, sed etiam ex lege & prophetis, cum quando multæ parabolæ & allegoriæ sint dictæ, & in multa trahi possit, ambiguum per expositionē propensius ad figmentum suum & dolos adaptantes, in captiuitatem ducunt à ueritate eos, qui non firmam fidem in unum deum patrem omnipotentem, & in unum Iesum Christum filium dei conseruant. Ea uero quæ extra pleroma dicūtur ab hijs, sunt talia: Enthymesin illius supioris Sophiæ, quā &*Achamoth uocant, separatam à superiore pleromate cum passione dicunt in umbratæ uanitatis locis deseruisse per necessitatem: extra enim lumen facta est & extra pleroma, informis & sine specie quasi abortum, ideo quia nihil apprehendit. Misertum autem eius superiorem Christum, & per crucē extensum sua uirtute formasse formam quæ esset secundum substantiam tantum, sed non secundum agnitionem, & hæc operatū recurrere subtrahentem suam uirtutem, & reliquisse illam, uti sentiens passionē, quæ erga illam esset per separationem pleromatis, concupiscat eorum quæ meliora essent, habens aliquam odorationem immortalitatis relictam in semetipsam à Christo & spiritu sancto. Quapropter & ipsam duobus nominibus uocari, Sophiam paternaliter (Pater enim eius Sophia uocatur) & spiritum sanctum ab eo qui est erga Christum spiritus, formatam ante eam & sensatam factam, statim autem euacuatam ab eo qui inuisibiliter cum ea erat uerbo, hoc est Christo. In exquisitionē egressa eius luminis, quod se dereliquisset, & non potuisset apprehendere illud, quoniam cohercebatur ab Horo. Et sic Horon cohercētem eam ne aduersatius irrueret dixisse Iaioth, unde & Iaioth nomē factum dicunt cū non posset pertransire Horon, quoniam complexa fuerat passionem, & sola fuisset derelicta foris, omni parte passioni succubuisse multifariæ & uariæ existentis, & passam eam tristiciam quidem quoniam non apprehendit, timorem autem super hoc. Ignorantia autē omnia, & non quemadmodū mater eius prima Sophia Aeon, demutationem in passionibus habuit, sed contrarietatem. Super hæc autē euenisse ei & alteram adfectionem conuersationis ad eum qui uiuificauit eam collectionem & substantiam fuisse materiæ dicunt, ex qua hic mūdus constat. De conuersione enim mundi & demiurgi omnem animam genesim accepisse. De timore autem & tristicia reliqua initium habuisse. A lachrymis enim eius factam uniuersam humidam substantiam, à risu autem lucidam, à tristicia autem & pauore corporalia mundi elementa. Ali-

ἐνθύμησις, *inuentio siue cōmentatio.*

Oportet uocem esse Hebraicam.

Iaioth.

δημιουργός, *fabricator mundi.*

quando enim plorabat & tristis erat, quomodo dicunt, quod derelicta sola esset in tenebris & in uacuo. Aliquando autem in cogitationem ueniens eius quod dereliquerat eam lumen, diffundebatur & ridebat. Aliquando autem rursus timebat. Aliquando consternabatur & ecstasin patiebatur. Et quidem enim tragœdia multa est iam hic, & phantasia uniuscuiusque illorum aliter & aliter grauiter exponentis, ex quali passione, & ex quali elemento substantia generationem accepit. Quæ etiam conuenienter uidētur mihi non oēs uelle manifesto docere, sed solos illos qui etiā grandes mercedes pro talibus mysterijs præstare possunt. Non enim iam dicunt similia illis, de quibus dominus dixit, Gratis accepistis, gratis date: Sed separata & portentuosa, & alta mysteria cum magno labore exquisita fallacibus. Quis enim non eroget omnia quæ sunt eius, uti discat, quoniā à lachrymis Enthymeseos, qui ex passione Aeonis maria & fontes & flumina, & uniuersa humida materia generationē acceperūt? De risu aūt eius lumen, de pauore aūt & inconstabilitate corporalia mūdi elementa. Volo autem aliquid & ego conferre fructificationi eorum. Quoniā enim uideo dulces quidem quasdam aquas, ut fontes & flumina & imbres & alia, quæ aūt sunt in mari salsas, adinuenio non omnia à lachrymis eius emissa, quoniā lachrymæ salsæ sunt qualitate. Manifestū est igitur, quoniā salsæ aquæ hæ sunt à lachrymis. Opinor autē eam in agonia & in instantia grandi constitutam, & sudasse. Vnde etiam secundum argumētationem ipsorum suspicari oportet, fontes & flumina & si quæ sunt aliæ aquæ dulces generationē habuisse à sudoribus eius. Non est enim suadibile, cum sint unius qualitatis lachrymæ, alteras quidem salsas, alteras dulces aquas ex eis exisse. Hoc autem magis suadibile, alteras quidem esse à lachrymis, alteras uero à sudoribus. Quoniam autem & calidæ & austeræ quædam sunt aquæ in mūdo, intelligere debemus quid faciens, & ex quo membro emisit has. Apti sunt enim huiusmodi fructus argumēto ipsorum. Cū igitur peragrasset omnē passionem mater ipsorum, & uix cum elata esset ad obsecrationem conuersa est eius luminis quod dereliquerat eam, hoc est, Christi dicūt, qui regressus in pleroma, ipse quidem ut datur intelligi pigritatus est secundo descendere: Paracletum autem misit ad eam, hoc est, saluatorem, præstante ei uirtutem omnē patris, & omnia sub potestate tradente. Et æonibus autē similiter, uti in eo omnia conderentur, uisibilia & inuisibilia, throni, diuinitates, dn̄ationes. Mittitur aūt ad eam cū coætaneis suis angelis. Hanc aūt Achamoth reueritam eam dicunt, primo quidem cooperationem imposuisse ei, propter reuerentiam. Deinde autem cum uidisset eum cum uniuersa fructificatione sua accurrisse ei uirtute accepta de uisu eius, & illum formasse eam formationem, quæ est secundum agnitionem, & curationem passionum fecisse eius, separantem eas ab ea, & non eum neglexisse. Nec enim erat possibile

ſibile eas exterminari quemadmodum prioris,eo quod iam habilia & poſ ſibilia eſſent.Sed ſegregantem ſeparauit cōmiſcuiſſe & coagulaſſe,& de in/corporali paſſione in corporalem materiam tranſtuliſſe eas, & ſic aptabili/tatem & naturam feciſſe in eis,ut in congregationes & corpora uenirent,uti fierent duæ ſubſtantiæ, una quidem mala ex paſſionibus,altera autem cō/uerſionis paſſibile,& propter hoc uirtutem ſaluatorem fabricaſſe dicunt. Hanc autem Achamoth extra paſſionem factam concepiſſe de gratulatione eorum quæcunq; ſunt luminum uiſionem,id eſt, angelorum qui erant cum eo,& delectatam in conſpectu eorum peperiſſe fructus, ſecundum il/lius imaginem docent,partum ſpiritalem ſecundum ſimilitudinem factum ſatellitum ſaluatoris.Tria igitur hæc cum ſubſiſtant ſecundum eos, unum quidem ex paſſione quod erat materia,alterum uero de conuerſione quod erat animale, alterum uero quod enixa eſt, quod eſt ſpiritale, ſic conuerſa eſt in formationem ipſorum.Sed ſpiritale quidem nō potuiſſe eam formare,quoniam eiuſdem ſubſtantiæ ei erat.Conuerſa autē in formationē eius, quæ facta erat de conuerſione eius animalis ſubſtātiæ,emiſiſſe quoq; à ſal/uatore doctrinas.Et primo quidem formaſſe eam de animali ſubſtantia dicunt,deum patrem & ſaluatorem & regem omnium eius ſubſtantiæ ei, id eſt,animalium,quas dextras uocant,& eorum quæ ex paſſione & ex mate/ria, quas ſiniſtras dicunt.Ea enim quæ poſt eum ſunt eum dicunt formaſſe latenter motum à matre ſua.Vnde metropatorem & apatorem & demiurgum eum & fratrem uocant.Dextrorum quidem patrem dicentes eum, id eſt, pſychicorum. Siniſtrorum uero, id eſt hylicorum,demiurgum,omniū autem regem.Hanc enim Enthymeſin uolentem in æonū honorē omnia facere,imaginem dicunt feciſſe ipſorum,magis autem ſaluatorē per ipſam. Et ipſam quidem in imagine inuiſibilis patris conſeruaſſe incognitam à demiurgo.Hanc autem unigenitum filium:Reliquorū uero æonum, eos qui ab hoc facti ſunt angeli & archangeli.Patrem itaq; & deum dicunt factum eorum quæ ſunt extra pleromata,fabricatorem eſſe omnium pſychicorum & hylicorum:ſeparantem enim duas ſubſtantias confuſas,& de incorporalibus corporalia facientem,fabricaſſe quæ ſunt cœleſtia & terrena, & factū hylicorum & pſychicorum,dextrorum & ſiniſtrorum fabricatorem,leuium & grauium, ſurſum aduolātium & deorſum demergentium . Septē quoq; cœlos feciſſe,ſuper quos Demiurgum eſſe dicūt,& propter hoc hebdoma/dam uocant eum.Matrem autem Achamoth Ogdoada,ſeruantem numerum primogenitæ & primariæ pleromatis ogdoadis. Septem autē cœlos, quos intellectuales eſſe dicunt. Angelos autem eos tradunt & Demiurgū & ipſum angelum,deo autem ſimilem,quemadmodum & paradiſum ſu/pra tertium cœlum exiſtentem uirtutē archangeli nun dicunt eſſe,& ab hoc aliquid accepiſſe Adam conuerſatum in eo.Hæc autem Demiurgum dicūt à ſemet

μητροπάτωρ qui matris eſt pater,aut q ſimul pater & mater.

ὑλικὰ,id eſt, materialia.

ψυχικὰ,id ē, animalia.

à semetipso quidem putasse in totum fabricasse, fecisse aūt ea Achamoth. Cœlum enim fecisse nescientem cœlum, & hominem plasmasse ignorantē hominem, terram autem ostendisse non scientem terrā, & in omnibus sic dicunt ignorasse eum figuras eorum quæ faciebat & ipsam matrē, &† semet ipsum putasse omnia esse. Causam autem ei fuisse matrem eius talis operationis dicunt, quæ sic uoluerit producere eum: caput quidem & initium suæ substantiæ, dominum autem uniuersæ operationis. Hanc autem matrem & ogdoadam uocant, & Sophiam, & terram, & Hierusalē, & spiritum sanctum & dominum masculiniter. Habere autem medietatis locum eum, & esse quidē super Demiurgū, subtus aūt siue extra pleroma usq; ad finem. Quoniam quidem materialem substantiam ex tribus passionibus constare dicunt, timore & tristicia & aporia. De timore quidem & de conuersione animalia subsistentiam accepisse. De conuersione quidem Demiurgum uolunt genesim habuisse. De timore autem reliquam omnem animalē substantiam, mutorum animalium & hominum: & propter hoc superiorem eū existentem præscire quæ sunt spiritualia, & se putasse solū deum, & per prophetas se dixisse. Ego deus, & præter me nemo. De tristicia autē spiritalia malitiæ docent facta, Vnde & diabolum genesim habuisse, quē & Cosmocratorem uocant, & dæmonia, & omnem spiritualem malitiæ substantiam. Sed Demiurgum quidem psychicum filiū, filium matris suæ dicunt, Cosmocratorem uero creatorem Demiurgi, & Cosmocratorem quidē intelligere ea quæ sunt super eum, quoniam sit spiritualis malitia, Demiurgū uero ignorare cum sit animalis. Habitare matrem quidē ipsorum in eo qui sit cœlestis locus, hoc est, in medietate. Demiurgum uero in eo qui sit in cœlo locus, hoc est hebdomade. Cosmocratorem uero in eo qui sit secundum nos mundo. De expauescentia uero & Aporia quasi de uesaniori corporalia, quemadmodum prædiximus, mundi elementa facta esse. Terram uero secundum expauescentiæ statum, aquam uero secundum timoris motum, aërem uero secundum materiæ fixionem. Ignem uero omnibus hijs inesse mortem & corruptelam, quemadmodum & ignorantiam omnibus tribus passionibus inabsconsam docent. Cum fabricasset igitur mundum fecit & hominem Choicum, non autem ab hac arida terra, sed ab inuisibili substātia, & ab effusibili & fluida materia accipientem, & in hunc insufflasse psychicum definiunt, & hūc esse secundum imaginem & similitudinem factū, secundum imaginem quidem hylicum esse, proximum quidē, sed non eiusdem substantiæ esse deo. Secundum similitudinem uero psychicum, unde & spiritum uitæ substantiam eius dictam, cum sit ex spiritali definitione. Post deinde circundatam dicunt ei adamantinam tunicam. Hunc autem sensibilem carnem esse uolunt. Partum uero matris ipsorum quæ est Achamoth, quem secundum inspectionem eorum angelorum qui sunt erga sal uatorem

Al. semetipsum aūt.

ἀπορία desperatio.

κοσμοκράτωρ, id est, dominus mundi Paulus eo uerbo est usus.

χοϊκὸς, i. terrenus.

uatorem generauit, exiſtentem eiuſdem ſubſtantiæ matris ſuæ ſpiritalis.
Et ipſum enim ignoraſſe Demiurgum dicunt,& latenter depoſitum eſſe in
eum neſciente eo, uti per eum in eam quæ ab ea eſſet animam ſeminatum,
& in materiale hoc corpus, geſtatũ quoq; uelut in utero in hijs & amplifica-
tũ paratum fiat ad ſuſceptionẽ perfectæ rationis. Latuit igitur quemadmo-
dum dicunt Demiurgum conſeminatus in ſubflatione eius à Sophia ſpiri-
talis homo, inenarrabili uirtute & prouidentia. Quemadmodũ enim ma-
trem ſuam ignorauit, ſic & ſemen eius. Quod etiam ipſum eccleſiam eſſe di-
cunt, exemplum ſuperioris eccleſiæ, & hunc eſſe in ſemetipſis hominem uo-
lunt, uti habeant animam quidem à Demiurgo, corpus autẽ à limo, & car-
nem à materia: Spiritalem uero hominem à matre Achamoth. Cum ſunt
igitur tres, Alterum materiale, quod etiam ſiniſtrum uocãt, ex neceſſitate pe-
rire dicunt, quippe cum nullam *ſeparationem incorruptelæ recipere poſſit. *al. ſpiratione.*
Animale uero quod etiam dextram appellant cum ſit medium ſpirita-
lis & materialis illuc redigi quocunq; declinauerit. In ſpiritualem uero emiſ-
ſum eſſe uti hic animali coniunctum formetur coeruditum ei in cõuerſatio-
ne. Et hoc eſſe dicunt ſolem & lumen mundi. Opus erat enim animali ſenſi-
bilibus diſciplinis. Ob quam cauſam & mundum fabricatum eſſe dicunt, &
ſaluatorẽ ad hoc ueniſſe animalẽ, quia ſuæ poteſtatis eſt, ut id ſaluet. Quæ
enim ſaluaturus erat, eorum primitias eũ ſuſcepiſſe dicunt. Ab Achamoth
quidem ſpiritale, à Demiurgo autem indutum pſychicum, id eſt, animalem
Chriſtum, à diſpoſitione autem circũdatum corpus, animalem habens ſub-
ſtantiam. Paratum uero inenarrabili arte, ut & uiſibile, & palpabile, & paſſi-
bile fieret. Et hylicum autem nihil omnino ſuſcepit. Non enim eſſe hylicon
capacem ſalutis. Conſummationem uero futuram, cum formatum & perfe-
ctum fuerit ſcientia omne ſpiritale, hoc eſt, homines qui perfectam agnitio-
nem habent de deo, & hij qui ab Achamoth initiati ſunt myſteria. Eſſe aũt
hos ſemetipſos dicunt. Erudiuntur autem pſychica, id eſt, animalia, pſy-
chici, id eſt, animales homines, qui per operationẽ & fidem nudam firman-
tur, & non perfectam agnitionem habent. Eſſe autem hos, nos qui ſumus
ab eccleſia, dicunt. Quapropter & nobis quidem neceſſariam eſſe bonã con- *Fides & ope-*
uerſationẽ reſpondent, aliter enim impoſſibile eſſe ſaluari. Semetipſos aũt *ra.*
nõ per operationem, ſed eo quod ſunt naturaliter ſpiritales omnino ſalua-
ri dicunt. Quemadmodum enim choicum impoſſibile eſt ſalutem percipe-
re, non enim eſſe illum capacem ſalutis dicunt: ſic iterũ quod ſpiritale, quod
ſemetipſos eſſe uolũt, impoſſibile eſſe corruptelam percipere, licet in quibuſ-
cunq; fuerint facti. Quemadmodum enim aurum in cœno depoſitum nõ
amittit decorem ſuum, ſed ſuam naturam cuſtodit, cum cœnum nihil no-
cere auro poſſit: ſic & ſemetipſos dicunt, licet in quibuſcunq; materialibus
operibus ſint, nihil ſemetipſos noceri, neq; amittere ſpiritalem ſubſtãtiam. βλάπτεσθαι.

Quapropter

Quapropter & intimorate omnia quæ uetantur, hij qui sunt ipsorum perfecti, operantur, De quibus scripturæ confirmant, quoniam qui faciunt ea, regnum dei non hæreditabunt. Etenim idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab hijs putantes, & in omnem diem festum ethnicorũ pro uoluntate in honore eorum factum primi conueniunt, ut in nihilo quidem abstineant, quod est apud deum & apud homines otiosum muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem & carnis uoluptatibus insatiabiliter inseruientes, carnalia carnalibus, spiritalia spiritalibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clàm eas mulieres quæ discunt ab eis doctrinam hanc, corrumpunt: quemadmodum multæ sæpe ab hijs suasæ post conuersæ mulieres ad ecclesiam dei cum reliquo errore & hoc confessæ sunt.

Delectus dierũ & ciborum.

Vxores communes.

Alij uero & manifeste ne quidẽ erubescentes, quascunq; adamauerint, mulieres has à uiris suis abstrahentes, suas nuptas fecerũt. Alij uero ualde modeste initio, quasi cum sororibus fingentes habitare, procedente tẽpore manifestati sunt, grauida sorore à fratre facta, & alia multa odiosa & inreligiosa facientes. Nos quidẽ qui per timorẽ dei timemus etiã usq; in mentibus nostris & sermonibus peccare, arguunt quasi idiotas, & nihil scientes, semet ipsos extollunt, perfectos uocantes, & semina electionis. Nos enim in usu gratiam accipere dicũt. Quapropter & auferri à nobis, semetipsos autẽ proprie possidere, desursum ab inenarrabili & innominabili syzygia descendẽtem habere gratiã, & propterea adijci eis, quapropter ex om̃i modo oportere eos semper Syzygiæ meditari mysterium. Et hoc suadent insensibilibus hijs sermonibus, dicentes sic: Quicũq; in seculo est, & uxorem nõ amat, ut ei coniũgatur, non est de ueritate, & non transiet in ueritatem. Qui autẽ de seculo est mixtus mulieri, non transit in ueritatem, quoniam in concupiscentia mixtus est mulieri. Quapropter nobis quidem, quos psychicos uocant, & de seculo esse dicunt, necessariam continentiam, & bonam operationem, uti per eam ueniamus in medietatis locum. Sibi autem spiritalibus & perfectis uocatis, nullo modo. Non enim operatio in pleroma inducit, sed semen quod est inde pusillum quidem demissum, hic autem perfectum factũ. Cum aũt uniuersum semẽ pfectũ fuerit, Achamoth quidẽ matrẽ ipsorum transire de medietatis loco dicunt, & intra pleroma introire, & recipere sponsum suum saluatorẽ, qui est ex omnibus factus uti syzygia fiat saluatoris & Sophiæ, quæ est Achamoth, & hoc esse sponsum & sponsam: Symphonẽ uero uniuersum pleroma. Spiritales uero expoliatos animas & spiritus intellectuales factos inapprehẽsibiliter & inuisibiliter inter pleroma ingressos, sponsas reddi, hijs qui circa saluatorem sunt angelis. Demiurgum uero transire & ipsum in matris suæ Sophiæ locum, hoc est, in medietatem. Iustorum quoq; animas refrigerare, & ipsas in medietatis loco, Nihil enim psychicum intra pleroma transire. His autem factis, ita qui latet in mundo

Spirituales.

συζυγία coniugatio.

συμφωνὴ cõcentus.

ignis exardeſcens, comprehendens uniuerſam materiam cõſumit, & ipſum ſimul conſumptum, abire in id ut iam non ſit. Demiurgum autem nihil horum cognouiſſe oſtendunt ante ſaluatoris aduentum. Sunt autem qui dicunt emiſiſſe eum Chriſtum filium ſuum, ſed animalem, & de hoc per prophetas locutum eſſe. Eſſe autem hunc qui per Mariam tranſierit, quemadmodum aqua per tubum tranſit, & in hunc in baptiſmate deſcendiſſe, illum qui eſſet de pleromate ex omnibus ſaluatorem in figura columbæ, fuiſſe autem in eo & illud quod eſt ab Achamoth ſemen ſpiritale. Dominũ igitur noſtrum ex quatuor hijs compoſitum fuiſſe dicunt, ſeruantem typum primogenitæ & primæ quaternionis, de ſpiritali, quod erat ab Achamoth, & de animali quod erat de Demiurgo, & de diſpoſitiõe, quod erat factũ inenarrabili arte, & de ſaluatore, quod erat illa quæ deſcẽdit in eum columba, & hũc quidẽ impaſſibilem perſeueraſſe. Nõ enim poſſibile erat pati eum, cum eſſet incomprehenſibilis & inuiſibilis, & propter hoc ablatum eſſe, cũ traderetur ad Pilatũ, illum qui depoſitus erat in eum ſpiritus Chriſti. Sed ne id quidem quod à matre erat ſemen paſſum eſſe dicunt. Impaſſibile ẽm & illud, quippe ſpiritale & inuiſibile, etiam ipſi Demiurgo. Paſſus eſt autẽ, ſecundũ hos, animalis Chriſtus, & ille qui ex diſpoſitione fabricatus in myſterio, ut oſtendat per eum mater typum ſuperioris Chriſti, illius qui extenſus eſt cruci, & formauit Achamoth formationem ſecũdum ſubſtantiam. Omnia enim hæc exempla illorum eſſe dicunt, eas uero quæ habuerunt ſemen id quod eſt ab Achamoth, animas meliores eſſe dicunt fuiſſe quã reliquas. Quapropter & plus eas dilectas à Demiurgo non ſciente cauſam, ſed à ſemetipſo putantes ſe tales. Quapropter & in prophetas, aiunt, diſtribuebat eas & ſacerdotes & reges, & multa de hoc ſemine dicta per prophetas. Exponunt quippe eum altioris naturæ eſſe. Multa autem & matrem de ſuperioribus dixiſſe dicunt. Sed & per hunc, & per eas, quæ ab hoc factæ ſunt animæ. Ac deinceps diuidunt prophetias, aliquid quidem à matre dictum docentes, aliquid à ſemine, aliquid autem ab ipſo Demiurgo, & Ieſum tantundem aliquid quidem ſaluatorem dixiſſe, aliquid à matre, aliquid à Demiurgo, quemadmodum oſtendemus, procedente nobis ſermone. Demiurgum autem, quippe ignorantem quæ eſſent ſuper eum, moueri quidẽ in hijs quæ dicuntur: Contempſiſſe uero ea, aliam atq; aliam cauſam putantem, quam ſpiritus qui prophetat, habens & ipſe ſuam aliquam motionẽ, ſiue hominem, ſiue perplexionem peiorum, & ſic ignorantem conſeruaſſe, uſq; ad aduentum ſaluatoris. Cum ueniſſet autem ſaluator didiciſſe eũ ab eo omnia dicunt, & in gaudium ei ceſſiſſe cum omni uirtute ſua, & eum eſſe illum in Euangelio Centurionem, dicẽtem ſaluatori. Et ego enim ſub poteſtate mea habeo milites & ſeruos, & quod iuſſero faciunt. Perfecturũ autem eum, eam quæ ſecundum ipſum eſt mundi creationem, uſq; ad id tẽ-

pus quod oportet, maxime autem propter ecclesiæ diligentiam atq; curam, & propter agnitionem præparati præmij, quoniam in locum matris transi bit. Hominum autem tria genera dicunt, spiritalem, psychicum, choicum, quemadmodum fuit Chain, Abel, Seth, ut ostendant & ex his tres naturas, iam non secundum unum quenq;, sed secũdum genus. Et choicum quidem in corruptelam abire. Animalem uero si meliora elegerit in loco medietatis refrigeraturum, si uero peiora, transire & ipsum ad similia. Spiritalia uero inseminat Achamoth ex illo tempore usq; nunc, propter quod & animæ erudientur quidem hic & semina enutrita, quia pusilla emittantur, post deinde perfectionem digne habita sponsas reddi saluatoris. Angelis respõdent animabus eorum ex necessitate in medietate cum Demiurgo, refrigeraturis in æternum. Et ipsas autem animas rursus subdiuidẽtes, dicũt quasdam quidem natura bonas, quasdam autẽ natura malas. Et *malas quidẽ has esse, quæ capaces seminis fiunt. Alias uero natura nequã nunquam capere illud semen. Cum sit igitur tale illorum argumentum, quod neq; prophetæ prædicauerunt, neq; dominus docuit, neq; Apostoli tradiderunt, quod abundantius gloriãtur plus quàm cæteri cognouisse, de hijs quæ nõ sunt scripta, legentes, & quod solet dici, de harena resticulas nectere, adfectantes, fide digna aptare conantur hijs quæ dicta sunt, uel parabolas, dominicas, uel dictiones propheticas, aut sermones apostolicos, ut figmẽtum illorum non sine teste esse uideatur, Ordinem quidem & textum scripturarum supergradientes, & quantum in ipsis est soluentes membra ueritatis. Transferunt autem & transfigunt, & alterum ex altero facientes, seducunt multos ex hijs quæ aptant ex dominicis eloquijs male composito phantasmati. Quomodo si quis regis imaginem bonam fabricatam diligenter ex gemmis pretiosis, à sapiente artifice, soluens subiacentem hominis figurã transferat gemmas illas, & reformans faciat ex hijs formam canis, uel uulpeculæ, & hanc male dispositam, dehinc conformet & dicat, hanc esse regis illam imaginem bonam, quam sapiens artifex fabricauit, ostendens gemmas quæ bene quidem à primo artifice in regis imagine compositæ erant, male uero à posteriore in canis figuram translatæ sunt, & per gemmarum phantasiam decipiant idiotas, qui comprehensionem regalis formæ nõ habeant, & suadeant, quoniam hæc turpis uulpeculæ figura, illa est bona regis imago. Eodem modo et hi anicularum fabulas assumentes, post deinde sermones & dictiones & parabolas hinc inde afferentes, ut aptare uolunt fabulis suis eloquia dei. Et quanta quidẽ hijs, qui sunt intra pleroma aptãt, diximus. Quanta autem de hijs qui extra pleroma sunt ipsorum, ad suos insinuare conantur ex scripturis, sunt talia. Dominum in nouissimis mundi temporibus, propter hoc uenisse ad passionem dicunt, ut ostendat quæ circa nouissimum æonem facta est passionem, & per hunc finem manifestet finẽ

bonas legẽdũ arbitror.

παροιμία.

Similitudo cõtra deprauantẽtes scripturis sacris.

ſtet finem eius quæ eſt circa æonas diſpoſitionis. Duodecim autem annorũ uirginem illam archiſynagogi filiam, quam inſiſtens dominus à mortuis liberauit, typum eſſe narrant Achamoth, quem extenſus Chriſtus eorum, figurauit, & ad ſenſibilitatem adduxit eius, quod dereliquerat eam, luminis. Quoniam autem ei manifeſtauit ſemetipſum ſaluatorē exiſtenti extra pleroma in abortionis partu, Paulum autem dicunt dixiſſe in prima ad Corinthios epiſtola. Nouiſſimo autem tanꝗ abortiuo uiſus eſt & mihi: & illa quæ eſt cum coætaneis ſaluatoris aduentatio ad Achamoth, ſimiliter manifeſtaſſe eum in eadem epiſtola dicente: Oportere mulierem uelamen habere in capite propter angelos, & quoniam aduentante ſaluatore ad eã propter uerecundiam uelamen impoſuit Achamoth, in faciem ſuam. Et paſſiones autem quas paſſa eſt ſignificaſſe dominum dicũt, in hoc quidem, quod derelicta eſt à lumine, in eo cũ dicit in cruce: Deus meus, deus meus, ut quid me dereliquiſti? manifeſtaſſe eum quoniã derelicta eſſet à lumine Sophia, & prohibita eſt ab Horo in priora impetum facere. Tædium autẽ eius in eo quod dixiſſet, quàm triſtis eſt anima mea. Timorem autem in eo quod dixerit. Pater ſi poſſibile eſt trãſeat à me calix iſte. Et aporiam autem, id eſt, conſternationem ſimiliter in eo quod dixerit, Et quid dicam neſcio. Tria autem genera hominum oſtendiſſe docẽt eum, Hylicum quidem in eo, quod reſponderit dicenti, ſequar te, Non habet filius hominis ubi caput reclinet. Animales autem in eo quod dixerit dicenti, Sequar te, permitte autem mihi ire & renunciare domeſticis: Nemo ſuper aratrum manum imponens et in poſteriora reſpiciens aptus eſt regno cœlorum. Hunc autem dicũt de medijs eſſe: & illũ aũt ſimiliter, qui multas partes iuſtitiæ cõfitebatur ſe feciſſe, poſt deinde noluiſſe ſequi, ſed à diuitijs uictũ, ut ne fieret perfectus: & hũc de pſychico genere fuiſſe uolunt. Spiritalẽ uero in eo quod dicit. Remitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem uade & annuncia regnum dei. Et Zacheo publicano dicens: Deſcende quoniam hodie in domo tua oportet me manere. Et in fermenti parabola quod mulier abſcondiſſe dicitur in farinæ ſata tria, tria genera manifeſtare dicunt, mulierem quidẽ Sophiam dici docent, farinæ uero ſata tria, tria genera hominum, ſpiritale, animale, choicum, fermẽtum uero ipſum ſaluatorẽ dictũ dicunt. Et Paulum aũt manifeſte dixiſſe, choicos, animales, ſpiritales* choicus tales & choici. Alibi autem, animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus. Alibi autem, ſpiritalis examinat omnia, animalis autem non percipit quæ ſunt ſpiritus, de demiurgo dictum dicunt, qui cum pſychicus ſit, non cognouerit neq; matrẽ ſpiritalem exiſtentem, neq; ſemen eius, neq; eos qui ſunt in pleromate æones. Quoniam autem eorum qui ſaluaturus erat ſaluator initia accepit, Paulũ dixiſſe, & ſi delibatio ſancta, & maſſa. Delibationem quidem quod eſt ſpiritale dictum docentes, conſperſiones autem nos, id eſt, pſychicam eccleſiã,

*Forte, qualis choicus.

cuius substantiam adsumpsisse dicunt eum,& cum semetipso erexisse,quoniam erat ipse fermentum.Et quoniam errauit Achamoth extra pleroma, & formata est à Christo,& quæsita est à saluatore,manifestare eum dicũt, in eo quod dixit semetipsum uenisse ad eã,quæ errasset, ouem. Ouẽ enim errantem matrem suam referunt dici,ex qua eam quæ sit hic uolunt esse seminatam ecclesiam.Errorem autẽ,eam quæ est extra pleroma in omnibus passionibus immorationem,ex quibus factam materiam tradunt.Mulierẽ autem illam quæ mundat domum,& inuenit dragmam,superiorẽ Sophiã narrant dici:Quæ cum perdidisset intentionem suam,post deinde mundatis omnibus per saluatoris aduentum in eam,quoniam & hoc restituitur,secundum eos,intra pleroma.Simeon autem eum qui in manus suas accepit Christum & gratias egit deo,& dixit:Nunc remittis seruum tuum domine secundum sermonem tuum in pace,typum esse Demiurgi dicũt,qui ueniente saluatore didicit transpositionem suam, & gratias egit Bytho.Et per Annam quæ in Euangelio dicitur septem annis cum uiro uixisse,reliquum autem omne tempus uidua perseuerasse,donec uidisset saluatorem, & agnouisset eum,& loqueretur de eo omnibus,manifestissime Achamoth significari dicunt:quẽ cum ad modicum uidisset tunc saluatorem cum coætaneis suis postero omni tempore perseuerans,in medietate sustinebat eum,quãdo iterum ueniat & reponat eam suæ coniugationi.Et nomen autem eius significatũ à saluatore,in eo quod dixerit,iustificata est sapientia à filiis eius, & à Paulo autem sic.Sapientiam autem loquimur perfectis.Et coniugationes autem quæ sunt intra pleroma Paulum dixisse dicunt,in uno ostendentem.De ea enim coniugatione,quæ est secundum hanc uitam scribens, ait: Hoc enim mysterium magnum,dico autem in Christo & ecclesia. Adhuc autem Ioannem discipulum domini docent primam ogdoadem & omniũ generationem significasse ipsis dictionibus.Itaq; principium quoddã subiecit,quod primum factum est à deo,quod etiam*me uocat & filium,& unigenitum domini uocat,in quo omnia pater dimisit seminaliter.Adhuc aũt aiunt uerbũ emissum,& in eo*cõmunem æonum substantiã,quam ipsum postea formauit uerbũ.Quoniam igitur de prima genesi dicit,bene à principio,hoc est,à filio & uerbo doctrinam facit,dicit autẽ sic:In principio erat uerbũ,& uerbũ erat apud deum,& deus erat uerbum:hoc erat in principio apud deũ.Prius distinguẽs in tria,deũ,& principiũ,& uerbũ,iterum uniuit, uti & emissionẽ ipsorum utrorũq; ostẽdat,id est,filii & uerbi,& eã quæ est ad inuicẽ simul et ad patrẽ unionẽ:In patre eñ et ex patre principiũ,in principio aũt & ex principio uerbũ.Bene igitur dixit.In principio erat uerbum, erat eñ in filio,& uerbũ erat apud deũ,etenim in principio,& deus erat uerbũ cõsequẽter. Quod enim ex deo natũ est,deus est.Hic enim erat in principio apud deum,ostendit emissionis ordinẽ.Omnia per ipsum facta sunt,&

als,nunc,opinor legendũ, νοῦμ.

als,omnem.

sine

fine ipso factum est nihil. Omnibus enim hijs qui post eum sunt æonibus formationis & generatiōis causa uerbū factū est, Sed quod factū est in eo, inquit, uita est. Hic enim syzygias manifestauit, omnia eñ ait per ipsum facta sunt, uita aūt in ipso. Hæc ergo quæ in ea facta est, ꝓximior est quā ea, quæ per ipsum facta sunt, cū ipso est enim, & per ipsum fructificat, quoniā infert, & uita erat lux hominū. Homines aūt nūc & ecclesiam simili nomine significauit, ut per unum nomē manifestet syzygiæ cōmunionem. Ex Logo enim & Zoë homo generatur & ecclesia. Lumen autem dixit hominum uitam, quoniam illuminati sunt ab ea, quod est formatū & manifestatū. Hoc autem & Paulus dicit. Omne enim quod manifestatur lumen est. Quoniā igitur uita manifestauit & generauit hominem & ecclesiam, lumē dicta est eorum. Aperte igitur manifestauit Ioānes per sermones hos, & alia & quaternionem secūdam Logon & Zoën, anthropon & ecclesiam, sed & primā significauit tetradam. Narrans enim de saluatore & docens omnia quæ extra pleroma sunt, per eum formata, fructum quoqꝫ eū esse dicens intra pleroma. Etenim lumen dixit illum, quod in tenebris lucet, & non comprehenditur ab eis, quoniam omnia quæ facta sunt ex passione formans, ignoratus est ab eis: & filium & uerbum & uitam dicit eum, & uerbum carnem factum, cuius gloriam uidimus ait, & erat gloria eius quasi unigeniti quæ à patre data est ei, plena gratia & ueritate. Dicit autem sic, & uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plena gratia & ueritate. Diligenter igitur ostendit primā quaternationem, patrem dicens & gratiam & monogenen & ueritatem. Sic Ioannes de prima & matre omnium æonum ogdoade dixit, patrem enim dixit & gratiā & monogenen & ueritatem, & uerbū & uitam & hominem & ecclesiam. Et Ptolemæus quidem ita. Vides igitur dilectissime adinuentionem, qua utentes seducunt semetipsos, calumniantes scripturis, fictionem suam ex eis constare adnitētes. Propter hoc enim & ipsas eorum adposui astutias & dictiones, ut ex eis consideres malitiam inuentionis, & nequitiā erroris. Primo enim si propositum esset Ioanni illam quæ sursum est octonationem ostendere, ordinem custodisset utiqꝫ emissionis, & primam quaternationem, cum sit uenerabilior, quemadmodum dicunt, in primis utiqꝫ posuisset nominibus, & sic adiunxisset secūdam, ut per ordinem nominū, ordo ostenderetur octonationis. Et non utiqꝫ post tātum interuallū, quasi oblitus de re cōmemoratus in nouissimo primæ memoratus fuisset quaternionis. Deinde autē & coniugationes significare uolens, & ecclesiæ non prætermisisset nomē, sed aut & in reliquis coniugationibus cōtentus fuisset masculorum appellatione, similiter cum possent & illa simul subaudiri, ut unitatem per omnia esset custodiens. Aut si reliquorum cōiugationes enumerabat, & anthropi, id est, hominis utiqꝫ manifestasset coniugē, & utiqꝫ non

 reminisset

alias, remisisset reminisset de diuinatione nos accipere nomen ipsius. Manifesta igitur expositionis eorum transfictio, Ioanne enim unum deum exponente, & unũ unigenitum Christum Iesum adnunciante, per quem omnia facta esse dicit, hunc uerbum dei, hunc unigenitum, hunc factorem omnium, hũc lumẽ uerum, illuminans omnem hominem, hunc mundi fabricatorem, hunc in sua uenisse, hunc eundem carnem factum, & habitasse in nobis: Hij transuertentes secundum uerisimilem expositionem, alterum quidem Monogenen uolunt esse, secundum emissionem, quam scilicet & principium uocant, alterum autem soterem, id est, saluatorem fuisse uolunt, & alterum Logon, id est, uerbum filium monogenûs, id est, unigeniti, & alterum Christum, id est, ad emendationẽ pleromatis emissum, & unum quodq; eorum quæ dicta sunt auferentes à ueritate, & abutentes nominibus in suã argumẽtationem transtulerunt, ut secundum eos in tantis Ioannes domini Christi Iesu memoriam non fecerit. Si enim patrem dixisset, & Charin, & monogenen, & alethian, & Logon, & Zoën, & anthropon, & ecclesiam secundum illorũ argumentationem de prima ogdoade dixit, in qua nondum Iesus, nondũ Christus Ioannis magister. Quia autem non de syzygijs ipsorum apostolus dixit, sed de domino nostro Iesu Christo, quem & uerbum scit esse dei, idem ipse fecit manifestum. Recapitulãs enim de eo uerbo quod ei in principio dictũ est, insuper exponit, & uerbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Secundũ aũt illorũ argumẽtationẽ, nõ uerbũ caro factũ est, quod quidẽ nec uenit unq; extra pleroma, sed qui ex omnibus factus est, & sit posterior uerbo saluator. Discite igitur insensati, quoniam Iesus qui passus est pro nobis, qui inhabitauit in nobis, idem ipse est uerbum dei. Si enim alius ex æonibus pro nostra salute caro factus est, æstimãdum erat de altero dixisse Apostolum. Si aũt uerbum patris qui descendit, ipse est & qui ascendit, ab uno deo unigenitus filius, secundũ patris placitũ, incarnatus pro omĩbus, non de alio aliquo, neq; de ogdoade Ioannes sermonẽ fecit, sed de domino Christo Iesu. Neq; enim uerbum secundũ eos principaliter caro factũ est. Dicunt enim Sotera induisse corpus animale, de dispositione aptatum inenarrabili prouidentia, ut uisibile & palpabile fieret. Caro est autem illa uetus, de limo secundum Adam facta plasmatio à deo, qua uere factũ uerbum dei manifestauit Ioannes, & soluta est illorum prima & primogenita octonatio. Cum enim unus & idem ostenditur Logos & monogenes & Zoë & phos, & Soter, & Christus filius dei, & hic idem incarnatus pro nobis, soluta est octonationis illorum compago. Hac autem soluta, decidit illorum omnis argumentatio, quam falso nomine somniantes, infamant scripturas, ad propriam argumentationem confingendam. Post deinde dictiones & nomina dispersim posita colligentes transferũt, sicut prædiximus, ex eo quod est secũdum naturam in id quod est contra naturam,

φῶς, lumen.

similia

similia facientes hijs qui controuersias sibimetipsis quaslibet proponunt, post deinde conantur & Homericis uersibus meditari eas: ita ut idiotæ putent ex illa temporali declamata controuersia, Homerum uersus fecisse, & multi abducuntur per compositam consequentiam uersuum, ne forte hæc sic Homerus fecerit: quemadmodum Herculem ab Eurystheo ad eum qui apud inferos est canem missum, ex Homericis uersibus scribens ita: Nihil enim prohibet exempli gratia cōmemorari, & horum cum sit similis & eadem utrisq; argumentatio.

Cento ex uersibus Homericis contextus. Numerus syllabarum tantum seruatus est non quantitas.

Hæc ubi dicta dedit, emisit limine flentem
Herculem inuictum magnatum non inscium rerum,
Eurystheus natus Sthenelo prosapia Persei,
Ducturum ex Herebo canem atri Ditis ad auras.
Vadit at ille, uelut leo nutritus montibus acer,
Vrbem per mediam, noti simul omnes abibant,
Et senes & pueri, & nondum nuptæ puellæ,
Plorantes multum, ac si in mortem irent, at ipse
Mercurius præmittit & cæsia Pallas euntem,
Fratrem etenim sciebat quatenus dolor exagitaret.

Quis nō ex simplicibus abripiatur ab huiusmodi uersibus, & putet sic illos Homerum in hoc argumento fecisse? Qui autem scit Homerica, cognoscet quidem uersus, argumentum autem non cognoscet, sciens quoniam aliquid quidem eorum etiam de Vlysse dictum, aliud uero de Hercule, aliud uero de Priamo, aliud de Menelao & Agamemnone. Si autē tulerit illos, & unumquenq; suo libro reddiderit, auferet de medio præsens argumentum. Sic autem & qui regulam ueritatis immobilem apud se habet, quam per baptismū accepit, hæc quidem quæ sunt ex scripturis nomina & dictiones & parabolas cognoscet, blasphemum autem illorum argumētum nō cognoscet. Etenim si gemmas agnoscet, sed uulpem pro regali imagine nō recipiet. Vnumquenq; autem sermonum reddens suo ordini & aptans ueritatis corpusculo, denudauit & insubstantiuum ostendit figmentum ipsorum. Quoniam autem scenæ huic deest redemptio, ut quis minimum ipsorum explicans destructorem sermonem inferat, bene habere putauimus, ostendere primo in quibus ipsi patres huius fabulæ discrepant aduersus se inuicem, quasi qui sint ex uarijs spiritalibus erroris. Et ex hoc enim diligenter cognoscere est, & ex ostēsione, eam firmam, quæ ab ecclesia prædicatur, ueritatem, & ab hijs id quod fingitur falsiloquium.

Expositio prædicationis ueritatis, quam ab Apostolis Ecclesia percipiens custodit. Cap. II.

Ecclesia enim per uniuersum orbem usq; ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis eorū accepit eam fidem, quæ est in unū deū,

patrem omnipotentem, qui fecit cœlum, & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & in unum Iesum Christum filium dei, incarnatum pro nostra salute, & in spiritum sanctũ, qui per prophetas prædicauit dispositiones dei, & aduentum, & eã quæ est ex uirgine generationem, & passionem, & resurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos ascensionem dilecti Iesu Christi domini nostri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, ad recapitulanda uniuersa, & resuscitandam omnem carnem humani generis: Vt Christo Iesu domino nostro, & deo, & saluatori, & regi, secundum placitum patris inuisibilis, omne genu curuetur, cœlestium, terrestrium & infernorũ, & omnis lingua confiteatur ei, & iudiciũ iustum in omnibus faciat. Spiritalia quidẽ nequitiæ, & angelos transgressos, atq; apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines, in æternũ ignem mittat. Iustis autem & æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, uitã donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circundet.

Ostensio neq; plus, neq; minus de ea quæ est in fide posse quosdam dicere. Cap. III.

HAnc prædicationem cum acceperit, & hanc fidem, quemadmodũ prædiximus, ecclesia, & quidem in uniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domũ inhabitans, & similiter credit hijs, uidelicet quasi unam animam habens & unum cor, & consonanter hæc prædicat & docet & tradit quasi unum possidens os. Nam & si in mũdo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen uirtus traditionis una & eadẽ est. Et neq; hæ quæ in Germania sunt fũdatæ ecclesiæ aliter credũt, aut aliter tradũt, neq; hæ quæ in Hiberis sunt, neq; hæ quæ in Celtis, neq; hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neq; hæ quæ in Libya, neq; hæ quæ in medio mundi sunt cõstitutæ: sed sicut sol creaturæ dei in uniuerso mũdo unus & idem est, sic & lumen, prædicatio ueritatis, ubiq; lucet, & illuminat omnes homines, qui uolunt ad cognitionem ueritatis uenire. Et neq; qui ualde præualet in sermone, ex hijs qui præsunt ecclesijs, alia quàm hæc sunt dicet, Nemo enim super magistrum est, neq; infirmus in dicendo deminorauit traditionẽ. Cũ enim una & eadem fides sit, neq; is qui multum de ea potest dicere amplius, neq; is qui minus, deminorat.

Secundum quid fiat putare alios quidem plus, alios uero minus habere agnitionis. Cap. IIII.

PLus autem aut minus secundum prudentiam nosse quosdam intelligẽtiam, non in eo quod argumẽtum mutetur efficitur, & alius deus excogitetur præter fabricatorem & factorem & nutritorem huius uniuersitatis, quasi non ipse sufficiat nobis, aut alius Christus, aut alius monogenes, sed in eo

in eo quod omnia quæ in parabolis dicta sunt exquirere,& adiungere ueritatis argumẽto,& in eo ut instrumentũ & dispositionem dei in genere humano factã enarret. Et quoniã magnanimus extitit deus,& in transgressorũ angelorũ apostasia, & in inobaudiẽtia hominũ, edisserere: & quare alia quidẽ temporalia,alia uero æterna, & quædã cœlestia quædã terrena unus & idem fecit,annunciare,Et quare cũ inuisibilis apparuit prophetis dei,non in una forma,sed alijs aliter adesse,& quare testamẽta multa tradita humano generi, annunciare, & quis sit uniuscuiusq; testamẽtorum character,docere,& quare conclusit omnia in incredulitatẽ deus,ut uniuersis misereatur, exquirere,& quare uerbũ dei caro factum est,& passus est,gratias agere, & quare in nouissimis temporibus aduentus filij dei,hoc est,in fine adparuerit,& non in initio,annũciare,& de fine,& de futuris quæcũq; posita sunt in scripturis reuoluere, & quare desperatas gentes cohæredes & corporatas & participes sanctorũ fecit deus, nõ tacere,quemadmodũ mortalis hæc caro induet immortalitatẽ,& corruptibile incorruptelã,annunciare,& queadmodũ factus est,qui non erat populus,populus,& non dilecta,dilecta,& quẽadmodum plures filij eius quæ deserta est,magis quã eius quæ habet uirũ præconiare. In talibus enim & in similibus exclamauit Apostolus: ò altitudo diuitiarum sapientiæ & agnitionis dei, quàm inscrutabilia iudicia eius & inuestigabiles uiæ eius.Sed non in eo,ut supra creatorem & fabricatorẽ & illorũ Enthymesin æonis errantis adinuenires,& ad tantã peruenire blasphemiã, neq; in eo quod est super hanc rursus pleroma,aliquãdo quidem xxx.aliquãdo uero innumerabiles multitudines æonũ mentiri. Queadmodum dicunt hi qui uere sunt deserti à diuina sententia magistri,cum ea quæ est ecclesia uniuersa unam & eandẽ fidem habeant in uniuerso mundo quẽadmodum prædiximus.

Quæ est Valentini sententia,in quibus discrepant aduersus eum discipuli eius. Cap. V.

VIdeamus nunc & eorum inconstantem sententiã,cum sint duo uel tres quemadmodũ de eisdẽ non eadem dicunt,sed & nominibus & rebus contraria respondent. Qui enim est primus ab ea quæ dicitur gnostica hæresis,antiquas in suum characterem doctrinas transferens Valentinus sic diffinit,Dualitatẽ secundam quandam innominabilem,cuius quidem aliquid uocare inenarrabile,aliud autem sigen. Post deinde ex hac dualitate secundã dualitatẽ emissam,cuius aliud quidẽ patrẽ uocant, aliquid autem Alethian.Ex hac aũt quaternione fructificari Logon & Zoën anthropon & ecclesiam.Esse autẽ hanc octonationẽ primã:& à Logo quidẽ & Zoë decem uirtutes dicit demissas,sicut prædiximus.Ab anthropo autem & ecclesia.xij.ex quibus unam discedentem & destitutam,reliquam dispositionem fecisse.Terminos aũt duos adhibet.Vnũ quidẽ inter bythũ & pleroma: de

termino

termino aūt natos æones & infecto patre. Alterum uero ſeparātem illum
Nus matre à pleromate. Et Chriſtum autē non ab his qui ſunt in pleroma
te æonibus emiſſum, ſed à matre: foris autem facta ſecundum memoriam
meliorū enixam eſſe cū quadā umbra. Et hūc quidē quippe cum eſſet ma/
ſculus abſcidiſſe à ſemetipſo umbram & regreſſum ad pleroma, Matrē au/
tem ſubrelictam ſub umbra, uacuatam autem ſpiritali ſubſtantia, alterum
filium emiſiſſe. Et hunc eſſe Demiurgum, quem & omnipotentem dicit eo/
rum quæ ei ſubiacent. Coemiſſum autem ei & ſiniſtrum principem ſimilē
hijs qui dicentur à nobis falſi nominis gnoſtici. Et Ieſum autē aliquando

apud Tertul/ lianū legitur, τέλεος.

quidē ab eo q ſeparatus à matre eorū, & coadunatus eſt cum reliquis emiſ
ſum dicit, id eſt, *à teleto: aliquando autem ab eo qui recurrit ſurſum in ple
roma, hoc eſt à Chriſto: aliquando autem ab anthropo & eccleſia. Et ſpiri/
tum autem ſanctum à ueritate dicit emiſſum, in examinationem & fructifi
cationem æonum, inuiſibiliter in eos introeuntem, per quem æones fructi/

Secūdus unus ſectatorū Va lentini.

ficarent folia ueritatis. Hæc quidem ille. Secundus aūt primam ogdoadem
ſic tradidit dicens. Quaternionem eſſe dextram, & quaternionē ſiniſtram,
& lumen & tenebras, & deſcendentem autem deſtitutam uirtutē non à tri/
ginta æonibus dicit fuiſſe, ſed à fructibus eorum. Alius uero quidem, qui &
clarus eſt magiſter ipſorū, in maius ſublime, & quaſi in maiorē agnitionē
extenſus, primā quaternionem dixit ſic. Eſt quidem ante omnes proarche

προανεννόητος preincogita/ bilis. μονότης ſin/ gularitas. ἑνότης unitas νοητὸς intelli gibilis, ἀγένητος, in naſcibilis. ἀόρατος, in/ uiſibilis.

proanēnoëtos & inenarrabilis & innominabilis, quam ego Monotetem
uoco. Cum hac monotete eſt uirtus, quam & ipſam uoco henotetem: heno
tes & monotes cum ſint unum, emiſerunt, cum nihil emiſerint, principium
omnium noëton & ageneton aoraton, quam archen ſermo monada uo/
cat. Cum hac monade eſt uirtus eiuſdem ſubſtantiæ ei, quam & eam uoco
hen. Hæ autem uirtutes, id eſt, monotes & henotes & monas & hen emiſe/
runt reliquas emiſſiones æonum, iu, iu, & pheu, pheu. Tragicum uero dice/
re oportet, ſuper hanc nominum fictionem ei tantam audaciam, quemad/
modum ſine rubore mendacio ſuo nomina poſuit. Nemo enim quod di/
cit, eſt ante omnia proarche proanēnoëtos, quam ego monoteta uoco. Et

προαρχὴ, id ē principiū an/ te principiū. προανεννόητος preincogita/ bilis. προανυπόστατος.i. q ante nō ſub ſtiterit. προσβολυν/ δομένη, id eſt que prius ad/ oratur.

iterum: cum hac monotete eſt uirtus, quam & ipſam uoco henotetem. Ma/
nifeſtum quoniam figmenta ſunt quæcunque ab eo dicta ſunt, confeſſus
eſt, quoniam ipſe nomina poſuit figmēto, quæ à nemine altero poſita ſunt,
qui niſi hæc auderet, hodie ueritas ſecundū eum nō habuiſſet nomina. Ni/
hil igitur prohibet & alterū quendā in tali argumento ſic præfinire nomi/
na. Eſt quædā proarche regalis proanēnoëtos proanypoſtatos uirtus pro/
procylindomene, cum illa autem eſt uirtus, quam & ipſam uoco perinane:
hæc cucurbita, & perinane cum ſint unum, emiſerunt, cum non emiſiſſent
fructum, ſermo cucumerem uocat. Cū hoc cucumere eſt uirtus eiuſdē pote/
ſtatis ei, quam & ipſam peponem uoco. Hæ uirtutes cucurbita & perinane

& cucu/

& cucumeris & pepo emiserunt reliquam multitudinem Valentini deliriosorum peponum. Si enim eum sermonem qui de uniuersis fit transfigurari in primam quaternionem oportet, & quemadmodū uult aliquis ipse ponere nomina, quis prohibet his nominibus & multo credibilioribus & in usu positis & ab omnibus cognitis. Alij autem rursus ipsorum primā & archegonon octonationem his nominibus nominauerunt. Primum proarchen, deinde anēnoēton, tertiam autem arreton, & quartam aoraton. Et de prima quidem proarche emissum esse primo & quinto loco archen, ex anēnoēto secundo & sexto loco acatalepton, & de arreto autē tertio & septimo loco anonomaston, de aorato autem quarto & octauo loco ageneton. Pleroma hoc primæ ogdoadis, has uolunt uirtutes fuisse ante Bythum & Sigen, ut perfectorum perfectiores appareant, & gnosticorum magis gnostici uiri, ad quos iuste quis hoc dicat,

ἀνεννόητος, incogitabilis.
ἀκατάληπτος, incōprehensibilis.
ἀνονόμασος id est, innominabilis.

O pepones Sophistæ uituperabiles & non uiri.

Carmē Hom.

Etenim de ipso Bytho uariæ sunt sententiæ apud eos. Quidam enim sine coniugatione dicunt eum neq; masculum, neq; fœminam, neq; omnino aliquid esse. Alij autem & masculum & fœminam dicentes esse, hermaphroditi genesim ei donāt. Sigen aūt alij coniugē ei addūt, ut fiat prima cōiugatio.

πέπωρ apud Græcos nonnunquam sonat stupidū.

Quæ sunt in quibus non consonant aduersus inuicem hij qui sunt à Valentino omnes. Cap. VI.

Hi uero qui sunt circa Ptolemæū scientiores, duas coniuges habere Bythom dicunt, quas & dispositiones uocāt, Ennœam & thelesim. Primo enim mente concepit quid emittere, sicut dicunt, post deinde uoluit. Quapropter duobus his affectibus & uirtutibus, id est, ennœas theleseos, uelut cōmixtis inuicem, emissio monogenis & Alethiæ secundum coniugationē facta est. Quos typos & imagines duorū affectuū patris adgressas esse inuisibiliū uisibiles, thelematis quidē Nun, ennoias aūt Alethian, & propter hoc aduentitiæ uolūtatis masculus est imago, Innatæ uero ennœæ fœmininus, qm̄ uolūtas uelut uirtus facta est ennœæ. Cogitabat enim ennœa semper emissionē, nō tamē & emittere ipsa per semetipsam poterat quæ cogitabat. Cum aūt uoluntatis uirtus aduenit, tūc quod cogitabat emisit. Nō uidetur tibi hi, ò dilectissime, Homerici Iouis, propter sollicitudinē nō dormiētis, sed curæ habentis, quando poterit honorare Achillem, & multos perdere Græcorum, apprehensionem habuisse, magis quàm eius qui est uniuersorum deus? qui simul ut cogitauit, perficit id quod cogitauit, & simul ac uoluit & cogitat hoc quod uoluit, & tunc uolens cum cogitat, cum sit totus cogitatus, & totus sensus, & totus oculus, & totus auditus, & totus fōs omniū bonorum. Qui autem prudentiores putantur illorum esse, primam octonationē nō gradatim, alterū ab altero æonem emissum dicunt, sed simul & in unum æonum emissionem à propatore, & ennœam eius cum crearētur ipsi

θέλησις, uoluntas.

obstetricasse affirmant. Et iam non ex Logo & Zoë anthropon & ecclesiam, sed ex anthropo & ecclesia Logon & Zoën dicunt generatos in hunc
forte, uoluit. mundum dicentes. Quando aliquid* emittere propator, hoc pater uocatus est, at ubi quæ emisit uera fuerunt, hoc Alethia uocatū est. Cū aūt uoluit se metipsum ostendere, hoc anthropos dictus est. Quos autem præcogitauerat posteaq̄ emisit, hoc ecclesia uocata est. Locutus est anthropos Logon, hic est primogenitus filius, subsequitur autem Logon Zoë, & sic prima octonatio completa est.

Qualis conuersatio ipsorum, & quæ est figuratio uitæ. Cap. VII.

εὐδοκία. MVlta autem pugna apud eos, etiam de saluatore. Quidam enim eum ex omnibus generatum dicunt, quapropter beneplacitū uocari, quoniā uniuersum pleroma bene sensit per eum glorificare patrem. Alij autē ex solis æonibus, qui sunt à Logo & Zoë emissi, & propter hoc Logon & Zoën dici eum, parentum nomina custodiētem. Alij autem ex duodecim æonibus hij qui sunt ab anthropo & ecclesia facti, & propter hoc filium hominis se confiteri, uelut postgenitum anthropi. Alij à Christo & spiritu sancto eorum qui ad firmamentum pleromatis emissi sunt, factum eum dicunt, patris sui à quo emissus est custodientem appellationē. Alij autē sunt qui ipsum propatorem omniū & proarchen & proanénoëton anthropon dicunt uocari, & hoc esse magnum & absconditum mysterium, quoniam quæ est super omnia uirtus & continet omnia, anthropos uocatur, & ideo hoc filium hominis dicere saluatorem.

Quæ est Colarbaseorum & Marci doctrina. Cap. VIII.

ALius uero quidem ex hijs qui sunt apud eos magistri emendatorem se esse glorians, Marcus est autem illi nomen, magicæ imposturæ peritissimus, per quam & uiros multos, & nō paucas fœminas seducens, ad se conuertit, uelut ad scientissimum & perfectissimum, & uirtutem maximam ab inuisibilibus Logis habentem fecit, præcursor quasi uere existens Antichristi. Anaxilai enim ludicra cum nequitia eorum qui dicuntur magi cōmiscens per hæc uirtutes perficere putatur apud eos qui sensum nō habent & à mente sua excesserunt.

Quæ est industria Marci, & quæ sunt, quæ ab eo fiunt. Cap. IX.

PRo calice enim uino mixto fingens se gratias agere & in multum extēdens sermonem inuocationis, purpureum & rubicundum apparere facit, ut putetur ea gratia ab hijs quæ sunt super omnia suum sanguinem stillare in illius calicem per inuocationem eius, & ualde concupiscere præsentes ex illo gustare poculo, ut & in eos stillet quæ per magum hunc uocatur gratia. Rursus mulieribus dans calices mixtos, ipsas gratias agere iubet præsente se, & ubi hoc factum est, ipse alium calicem multo maiorem, quàm est ille in quo illa seducta eucharistiam facit, proferens, & transfundens

à minori

à minori qui eſt à muliere euchariſtia factus in illum qui eſt ab eo allatus multo maiorem,ſtatim dicens ita. Illa quæ eſt ante omnia inexcogitabilis & inenarrabilis gratia, adimpleat tuum intus hominem,multiplicet in te agnitionem ſuam,inſeminans granum ſinapis in bonā terram.Et alia quædam dicens,& in inſaniam mittens illam infelicem admirabilia faciens apparuit, quādo maior calix adimpletus eſt de minori calice, ut & ſupereffunderet ex eo.Et alia quædam diſſimilia faciēs exterminauit multos & abſtraxit poſt ſe.Datur autem intelligi eum & dæmonem quēdam paredrum habere,per quem ipſe quoq; prophetare uidetur,Et quotquot dignas putat fieri participes ſuæ gratiæ,prophetare facit.Maxime enim circa mulieres uacat,& hoc circa eas quæ ſunt honeſtæ & circūpurpuratæ & ditiſſimæ, quas ſæpe adducere tentans, dicit blandiens eis, participare te uolo ex mea gratia,quoniam pater omnē angelum tuum ſemper uidet ante faciem ſuam, locus autem tuæ magnitudinis in nobis eſt,oportet nos in unū conuenire, ſume primum à me & per me gratiam, adaptare ut ſponſa ſuſtinens ſponſum ſuum,ut ſis quod ego,& ego quod tu. Conſtitue in thalamo tuo ſemē luminis,Sume à me ſponſum, & cape eum, & capere in eo.Ecce gratia deſcendit in te,aperi os tuum,& propheta. Cum autem mulier reſponderit, nunq; prophetaui & neſcio prophetare,inuocationes quaſdam faciens denuo ad ſtuporem eius quæ ſeducitur,dicit ei. Aperi os tuū,& loquere quæcunque,& prophetabis. Illa autem ſeducta & elata ab hijs quæ prædicta ſunt,concalefaciens animam à ſuſpicione quod incipiat prophetare,cū cor eius multo plus quā oporteat palpitet,audet & loquitur delirioſa, & quæcunq; euenerint,omnia uacue & audaciter,quippe calefacta ſpiritu,ſicut meliora nobis de talibus prophetis exequit̄, eo quod audax & uerecunda anima,quaſi uacuo aëre excalefacta eſt, & exinde prophetidem ſemetipſam putat,& gratias agit Marco,ei qui participauit ei ſuam gratiam:& remunerare eum geſtit,non ſolum ſecundum ſubſtātiæ ſuæ dationē,unde diuitiarum copiam magnam collegit,ſed & ſecundū corporis copulationem,& ſecundum omnia unire ei cupit,ut cum eo deſcendat in unū. Iam uero quædam ex fideliſſimis mulieribus,quæ habent timorem dei,& non ſunt ſeducibiles,quas ſimiliter ut reliquas affectauit ſeducere, iubēs eas prophetare, exſufflantes & anathematizantes eum ſeparauerunt ſe ab huiuſmodi inſano,qui ſe diuinum ſpirare ſimulabat,pro certo ſcientes,quoniam prophetare non à Marco mago inditur hominibus, ſed quibuſcunq; deus deſuper immiſerit gratiam ſuam,hi ab eo traditam habeant prophetiam,& tunc loquūtur,quando deus uult,ſed non quando Marcus iubet.Qui enim iubet, eo quod iubetur maius eſt & dominatius, quoniā illud quidē principatur, illud autem ſubiectum eſt.Si ergo Marcus quidem iubet, uel alius quis,ſicut ſolent in cœnis ſortibus hij omnes ludere & ſibimetipſis inuicem imperare

Paredros,aſſeſſor.

rare ut prophetent, & secundum suas concupiscentias eos sibi prophetare: erit ille qui iubet & maior & dominatior prophetico spiritu, cum sit homo, quod est impossibile. Sed tales quidē qui iubent ab ipsis spiritus, & loquū-
als, inferni. tur quando uolunt ipsi, terreni &* infirmi sunt: audaces autem & impudentes à satana immissi ad seductionem & perditionem eorum, qui non firmā fidem, quam ab initio per ecclesiam acceperūt, custodiunt. Adhuc etiam ut
forte adlectātia. amatoria &*ad letantia efficit, ut & corporibus ipsarum contumeliam inroget, hic idem Marcus quibusdam mulieribus, etsi non uniuersis. Hæ sæpissime conuersæ ad ecclesiam dei, confessæ sunt, & secundum corpus exterminatas se ab eo uelut cupidine, & inflammatas ualde illum se dilexisse, ut & diaconus quidā eorū qui sunt in Asia, suscipiens eū in domū suā inciderit in huiusmodi calamitatē. Nā cum esset uxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à mago isto, & secuta eū esset multo tēpore, post deinde cum magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc quam passa est ab hoc mago corruptelam. Et discipuli autem eius quidem circumobuersati in hijsdem, seducentes mulierculas multas corruperunt, perfectos semetipsos uocātes, quasi nemo possit exæquari magnitudini agnitionis ipsorū, nec si Paulum aut Petrum dicas, uel alterum quendam Apostolorum: sed plus omnibus se cognouisse, & magnitudinem agnitionis illius, quæ est inenarrabilis uirtutis solos ebibisse. Esse autem se in altitudine super omnem uirtutē. Quapropter & libere omnia agere, nullū in nullo timorē habentes, propter enim redemptionē & incōprehensibiles & inuisibiles fieri iudici. Si autem & apprehenderit eos, assistentes ei cum redemptione hæc dicent. O assessor dei mystice illius pro Aeonon Siges quam magnitudines semper uidentes faciē patris sui à re & adductore utentes abstrahunt sursum suas formas, quas ualde audax illa ducta phantasmate propter bonū propatoris emisit nos imagines illorum, tunc intētionem illorum quæ sunt sursum, quasi somnium habens. Ecce iudex in proximo & præco me iubet meæ defensioni adesse, tu autem quasi quæ scias utrorumque nostrorum rationem tanquam unum te ex te existētem iudici assiste. Mater autem cito audiens
ἄϊδος κυνῆ, uide prouerbium orci galea. hæc, Homericam inferorum galeam eis superimposuit, ut inuisibiliter effugerent iudicem, & statim eripiens eos in thalamū duxit, & reddidit suis spōsis. Talia autem dicentes, & operantes, & in hijs quoque quæ sunt secundum nos regiones, Rodanenses multas seduxerunt mulieres, quæ cauteriatas cōscientias habentes quædam quidem & iam in manifesto exomologesin faciunt, quædam autem reuertentes, hoc ipsum in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes à uita dei. Quædam quidem in totum abscesserunt:
ἐπαμφ. Quædam autem intra utrumque dubitātes, quod est prouerbij, passæ sunt, neque intus neque foris existētes, hūc fructū habētes seminis filiorū agnitiōis.

Quemadmo

Quemadmodum quidam ex eis per numeros & syllabas & per literas conantur constituere eã quæ est secundum eos argumentationem. Cap. x.

HIc igitur Marcus uuluam &* susceptorium Colabarsi silentij semet solum lumen fuisse dicẽs, quippe unigenitus existens semen quod depositum est in eum, hic enixus est illam quæ est à summis & ab inuisibilibus locis quaternationem descendisse figura muliebri ad eum; Quoniam, inquit, eius masculinum mundus ferre non poterat, & ostendisse quoq; semet ipsam quæ esset, & uniuersorum genesim quam nemini unquam neq; deorum neq; hominũ reuelauit, huic solo enarrasse, ita dicentẽ. Quando primũ pater, cuius pater nemo est, qui est inexcogitabilis & insubstãtiuus, qui neq; masculus neq; fœmina est, uoluit suum inenarrabilem, narrabilem fieri, & quod inuisibile sibi est, formari, aperuit os, & protulit uerbum simile sibi, quod assistens ostendit ei quod erat ipse cum inuisibilis forma apparuisset. Enunciatio autem nominis facta est talis, locutus est uerbum, uerbum primum nominis eius fuit ἀρχὴ & syllabæ eius literarum quatuor. Coniunxit & secundam, & fuit hæc literarum quatuor. Post locutus est & tertiam, & fuit hæc literarum. x. Et eam quæ est post hæc locutus est, & fuit ipsa literarum xij. facta est ergo enunciatio uniuersi nominis, literarum xxx. syllabarum autem quatuor, unumquodq; autem elementorum suas literas & suum characterem, & suam enunciationem & figurationes & imagines habere, & nihil eorum esse, quod illius uideat formam, neque ipsum super elementum est. Sed nec cognoscere eum, sed ne quidem proximi eius unumquodq; enunciationem scire, sed quod ipse enunciat, ita omne quod enũciat, illud quod est totum nominet, Vnũquenq; enĩ ipsorũ, pars existens totius, suum sonũ quasi omne nomen & non cessare sonãtia, quoadusq; extra nouissimã literam nouissimi elementi singulariter enũciata deueniãt. Tunc aũt redintegrationẽ uniuersorũ dicit futurã unã & eandẽ consonationẽ sonent, cuius exclamationis imaginẽ esse, Amẽ, simul dicentibus nobis tradidit esse, sonos aũt eos esse, qui formãt insubstantiuũ & ingenitũ Aeona, & esse hos formas, quas dñs angelos dixit, quæ sine intermissione uident faciẽ patris. Nomina aũt elementorum cõmunia & enarrabilia æonas & uerba & radices & semina & plenitudines & fructus uocauit, singula aũt ipsorum & uniuscuiusq; propria in nomine ecclesiæ contineri, & intelligi ait. Quorum elementorũ nouissimi elementi ultima litera uocẽ emisit suam, cuius sonus exiens secundum imaginẽ elementorum elemẽta progenia generauit, ex quibus & quæ sunt hic, disposita dicit, & ea quæ sunt ante hæc generata: ipsam quidẽ literam cuius sonus erat cõsequens sonũ deorsum à syllaba sua sursum receptã dicit, ad impletionẽ uniuersi. Remansisse autẽ deorsum sonũ, quasi foras proiectũ: elemẽtum aũt ipsum ex

[margin: als, exceptorium. Colarbas.]
[margin: ἀνυπόστατος]

d 2 quo

quo litera cum enunciatione sua descendit deorsum, literarum esse ait xxx. & una quæque ex his xxx. literis in semetipso habere alias literas, per quas nomen literæ nominatur. Et rursus alias per alias nominari literas, & alias per alias, ita ut in immensum decidat multitudo literarum. Sic autem planius disces quod dicit, Delta elementũ literas habet in se quinque, & ipsum δ, & ε, & λ, & τ, & α, & hæ rursus literæ per alias scribuntur literas, & aliæ per alias. Si ergo uniuersa substantia deltæ in immensum decidit, alijs alias literas generantibus & succedentibus alterutrum, quanto magis illius elementi maius esse pelagos literarum. Et si una litera sic immensa est, uide totius nominis profundum literarum, ex quibus propatora Marci silentium constare docuit. Quapropter & patrem scientem incapabile suum dedisse elemẽtis, quæ & æonas uocat, unicuique eorum suam enunciationem exclamare, eo quod non possit, unum illum quod est totũ enunciare. Hæc itaque exponente ei quaternationem dedisse. Volo autem tibi & ipsam ostendere ueritatem. Deposui enim illam de superioribus ædificijs ut circũspicias eam nudam, & intuearis formositatẽ eius. Sed & audias eam loquẽtem, & admireris sapientiam eius. Vide quid igitur in caput eius sursum primum α & ω. Collum autẽ β & ψ. Humeros cũ manibus γ & χ. Pectus δ & φ. Cinctum ε & υ. Ventrem ζ & τ. Verenda η & σ. Femora θ & ρ. Genua ι & π. Tibias κ & ο. Crura λ & ξ. Pedes μ & ν. Hoc est corpus eius quæ est secundum *magnum ueritatis, hæc* futura elementi, hic character literæ, & uocat elementum hoc, hominem, esse autem fontem ait eum omnis uerbi, & initium uniuersæ uocis, & omnis inenarrabilis enarrationem, & taciti silentij os, & hoc quidem corpus eius. Tu autem sublimius alleuans sensus intelligentiam, autogenitora & patrodotora, uerbum ab ore ueritatis audi. Hæc autem cum dixisset illa attendentem ad eum ueritatem & aperientem os, locuta est uerbum: uerbũ aũt nomen factũ, & nomen esse hoc quod scimus & loquimur Christum Iesum, quod cum nominasset, statim tacuit. Cum autem putaret Marcus, plus aliquid eam dicturam, rursus quaternatio ueniens in medium ait. Tanquàm contemptibile putasti esse uerbum, quod ab ore ueritatis audisti, non hoc quod scis & putas habere, olim est nomen. Vocem enim tantum habes eius, uirtutem autem ignoras. Iesus autem est insigne nomen sex habens literas, ab omnibus qui sunt uocationis cognitum. Illud autem quod est apud æonas pleromatis, cum sit multifarium existens, alterius est formæ, & alterius typi. Quod intelligitur ab ipsis, qui sunt cognati eius, quorum magnitudines apud eum sunt semper. Hæc igitur quæ apud nos sunt uigintiquatuor literæ, emanationes esse intellige trium uirtutum, imaginales eorum quæ cõtinent uniuersum, quæ sunt sursum, elementorum numerum. Mutas enim literas nouem putat esse, patris & ueritatis, quoniam sine uoce sint, hoc est inenarrabiles & inloquibiles

forte, imaginẽ *forte factura.* Ἰησοῦς

les, semiuocales autem cum sint octo Logi esse & Zoës, quoniam quasi me diæ sint inter mutas & uocales, & recipere eorum quidem quæ superfint e/ manationem, eorum uero quæ subsint eleuationem. Vocales aūt & ipsas septem esse Anthropi & ecclesiæ, quoniā per Anthropū uox progrediens formauit omnia. Sonus enim uocis, formam eius circumdedit. Est igitur Logos habens & Zoë viij. Anthropos autem & ecclesia vij. Pater autem & Alethia ix. Ex minori autem computatione quod erat apud patrem descē dit, emissus illuc*fuerat separatus ad emendationem factorū, ut pleromatū unitas æqualitatem habēs fructificet unā in omnibus quæ est ex omnibus uirtus: & sic is qui est numeri vij. eorum qui sunt octo accepit uirtutem, & facta sunt tria loca similia numeris, cum sint octonationes quater in se ue/ nientia uigintiquatuor ostenderunt numerum, & tria quidē elementa, quæ dicit ipse trium in coniugatione uirtutum existere, quæ fiunt vi. ex quibus e/ manauerunt uigintiquatuor literæ, quadripertita inenarrabilis quaternati/ onis ratione eundem numerum faciunt, quæ quidem dicit illius qui est in/ numerabilis existere, Indui autem eas à tribus uirtutibus, in similitudinem illius qui est inuisibilis. Quorum elementorum imagines imaginum esse e/ as quæ sunt apud nos duplices literæ. Quas cum xxiiij. literis adnumeran/ tes uirtute quæ est secundū analogiā xxx. faciunt numerū. Huius rationis & dispositionis fructū dicit in similitudinem ima ginis apparuisse, & illum qui post vi. dies quartus ascendit in montem, & factus est vi. qui descen/ dit & detentus est hebdomade cum esset insignis octonatio, & habet in se omnem elementorum numerum, quem manifestauit, cum ipse uenisset ad baptismū, columbæ descēsio, quæ est ω & α. Numerus eīn ipsius unū & dccc. & propter hoc Moysen in sexta die dixisse quæ est in cœna pura no/ uissimum hominem in generationem primi hominis apparuisse. Cuius dispositionis initium & finem sextā horam in qua affixus est ligno: perfe/ ctum enim sensum scientem eum numerum qui est sex uirtutū fabricati/ onis & regenerationis habentem, manifestasse filijs luminis eam gene/ rationem quæ facta est per eum, qui manifestatus est insignis, in eum nu/ merum. Hic etiam & duplices literas numerum insignem habere ait. In/ signis enim numerus commixtus uigintiquatuor elementis, xxx. literarum nomen explicuit. Vsus est autem Diacono vij. numerum magnitudinem quemadmodum dicit marci Sige, ut ab se cogitatæ cogitationis manife/ stetur fructus: & insignem quidem hunc numerum in præsenti ut eum qui ab insigno figuratus est, intelligi eum qui quasi in partes diuisus est aut præcisus & foris perseuerauit, qui sua uirtute & prudentia per eam quæ est ab eo emissionem, hunc qui est septem uirtutum secundum micationem hebdomadis uirtutis animauit mundum, & animam posuit esse huius u/ niuersi quod uidetur. Vtitur autem & ipse hic hoc opere quasi spontanee

Margin notes: *als defuerat. — s ἐπίσημον

ab eo fetore, aliqua uero ministrāt cum sint imitationes imitabilium enthymesin matris, & primum quidem cœlum sonat α. quod autem est post illum ε. tertium autem η. quartum uero & medium numeri vij. Iota uirtutem enarrat. quintum uero ο. sextum autem υ. septimum autem & iiij. à medio, ω elementum * exclamat, quemadmodum Marci sige: quæ multa quidem locatius exequitur, nihil autem uerum loquens affirmat, quæ uirtutes, ait, omnes simul in inuicem complexæ sonant & glorificant illum à quo emissa sunt, gloria autem soni mittitur in propatorem. Huius autem glorificationis sonum in terram delatum ait plasmatorem factum, & generatorem eorum * quæ sunt in terra.

als exclamat. *als qui.*

Quomodo soluunt parabolas. Cap. XI.

OStensionem autem affert ab hijs qui nunc nascuntur infantibus, quorum anima simul ut de uulua progressa est, exclamat uniuscuiusque elementi hunc sonum. Sicut ergo septem uirtutes, inquit, glorificāt uerbum, sic & anima in infantibus plorans & plangens Marcū glorificat eū. Propter hoc aūt & Dauid dixisse, Ex ore infantiū & lactentiū perfecisti laudē, & iterū, cœli enarrāt gloriam dei. Et propter hoc quando in doloribus & calamitatibus anima fuerit in reuelationem suam dicit, O, in signum laudationis, ut cognoscēs illa quæ sursum est anima quod est cognatū suū adiutorium ei deorsum mittat. Et de omni quidem nomine quod est xxx. literarū, & de bytho qui augmētum accepit ex huius literis, adhuc etiam de ueritatis corpore quod est duodecim mēbrorū, unoquoque membro ex duabus literis cōstante, & de uoce eius quam locuta est non locuta, & de resolutione eius nominis * quod non est enarratū, & de mūdi anima & hominis secundū quæ habent illam quæ est ad imaginē dispositionem sic * declarauit. Dehinc aūt quemadmodū ex nominibus æquiparatā uirtutem ostendit eorum quaternatio referemus, ut nihil lateat te dilectissime eorū quæ ad nos peruenerūt ex ijs quæ ab ijs discuntur, quemadmodum sæpe postulasti à nobis.

als quod est *als. delirauit.*

Quemadmodum conuersationem secundum figuram eius qui apud eos est pleroma exponunt factum. Cap. XII.

SI autem annuntiat per quàm sapiens eorum Sige generationem xxiiij. elementorum cum solitate esse unitatem, ex quibus duæ sunt emissiones sicut prædictum est, monas et hen, quæ duplicatæ iiij. factæ sunt, bis enim duo quatuor, & rursus duo & quatuor in idipsum compositæ, vi. manifestauerunt numerū. Hij autem sex quadruplicati uigintiquatuor generauerunt figuras. Et quidem quæ sunt primæ quaternationis nomina sancta sanctorum intelliguntur, quæ non sunt narrari, intelliguntur autem à solo filio quæ pater scit, quæ nam sunt. Alia uero quæ cum grauitate & honore & fide nominantur apud eum sunt hæc, ἄῤῥητος, σιγή, πατὴρ, ἀλήθεια. Huius autem quaternationis uniuersus numerus est literarum uigintiquatuor

ἓν unum μονὰς solitas siue singularitas.

or, ἄῤῥητος enim nomē literas habet in ſe ſeptem, συγὴ quinq;, πατὴρ quinq;,
& ἀλήθεια viij. quæ compoſita in ſe bis quinæ & bis ſeptem uigintiquatuor
numerum adimpleuerūt. Similiter & ſecunda quaternatio Logos & Zoë
Anthropos & eccleſia eundem numerum elementorum oſtenderunt, & ſal
uatoris quoq; narrabile nomen ΙΗΣΟΥΣ literarum eſt ſex. Inenarrabile autē
eius literarum uigintiquatuor. Et χριστὸς literarum viij, quod eſt autē in Chri
ſto inenarrabile literarum *xxx. Et propter hoc ait eum α & ω, ut per iſta ma *al's xij.*
nifeſte cum hunc numerum habeat hæc auis. Ieſus autem hanc habet, in-
quit, inenarrabilem geneſim. A matre enim uniuerſorum, id eſt, primæ qua
ternationis, in filiæ locum proceſſit ſecunda quaternatio, & facta eſt octo
natio, ex qua proceſſa eſt decas, ſic factum xviij. decas itaq; adiuncta octo-
nationi & decuplum eam faciens octuagies decies octingentorum nume-
rum fecit, ut ſit uniuerſus literarum numerus ab octonatione in decadam *dat, uidetur de*
progrediens octo & lxxx. dat, quod eſt Ieſus. Ieſus enim nomen ſecundum *prauatum ex*
Græcarum literarum computum dat ſummam lxxxviij. habens manifeſte *dccc. nam hūc*
& ſupercœleſtis Ieſu, ſecundum eos, geneſim. Quapropter Α Β Græcorum *numerum cō-*
habere monadas viij, & decadas viij. hecatontadas viij. dat lxxxviij. nume *ficit Ἰησοῦς.* *ἑκατοντάς*
rum oſtendentia, hoc eſt Ieſum qui eſt ex omnibus conſtans numeris, & *centenarius*
propter hoc α & ω nominari eum, cum ſignificet ex omnibus eius generati- *numerus.*
onem. Et iterum ita primæ quaternioni ſecundū proceſſionem numeri & ſe
metipſam compoſitæ x apparuit numerus, α enim & β ut γ & δ in ſemet-
ipſo compoſitam x faciunt, quod eſt ι, & hoc eſſe uolunt Ieſum. Sed & Chri
ſtus, inquit, literarum eſt octo, ex quibus primam octonationem ſignifica-
ri, quæ cum Iota applicata dat lxxxviij. numerum generauit. Dicitur autem
ait & filius Chriſtus, hoc eſt, duodecas. υἱὸς enim nomen literarum quatuor
eſt, χριστὸς autem viij. quæ compoſita duodecadis oſtenderunt magnitudi-
nem. Prius autem, inquit, quàm huius nominis inſigne appareret, hoc eſt,
Ieſus filius, in ignorantia magna fuerunt homines & errore. Cum autem
manifeſtum eſt vi. literarum nomen hoc, quod eſt ſecundum carnem ami-
ctum eſt ut ad ſenſibilitatem hominis deſcenderet, habens in ſemetipſo i-
pſum quoque iij & uigintiquatuor, tunc cognoſcentes eum ceſſauerunt ab
ignoratione & à morte in uitam aſcenderunt, nomine eis facto ducato-
re ad patrem ueritatis. Voluiſſe enim patrem uniuerſorum ſoluere igno-
rantiam, & deſtruere mortem. Ignorantiæ autem ſolutio, agnitio eius fie
bat, & propter hoc dictum, ſecūdum uoluntatem eius, cum qui eſt ſecundū
imaginem eius, quæ ſurſum eſt uirtus, diſpoſitum hominē, à quaternatione
enim progreſſi ſunt æones. Erat autem in quaternatione Anthropos & ec
cleſia Logos & Zoë. Ab iis igit͛ uirtutes, ait, emanatæ generauerūt eum qui
in terra manifeſtatus eſt, Ieſum. & Logi quidē locū adimpleſſe angelū Ga-
briël, Zoës aūt ſpiritū ſanctum, Anthropi autē altiſſimi uirtutem, eccleſiæ

autem locũ uirgo oſtendit, & ſic ille qui eſt ſecundum diſpoſitionem per Mariam generatus apud eum homo, quem pater omnium tranſeuntem per uuluam elegit per uerbum ad agnitionem ſuã. Cum autẽ ueniſſet ipſe ad aquam, deſcendiſſe in eum quaſi columbã eum qui recucurrit ſurſum, & impleuit xij numerum, in quo inerat ſemen eorũ qui conſeminati ſunt cũ eo, & condeſcenderunt & coaſcenderũt. Ipſam autem uirtutẽ quæ deſcendit ſemen dicit eſſe patris, habẽs in ſe & patrem & filiũ, & eam quæ per eos cognoſcitur innominabilis uirtus ſiges & omnes æonas: & hunc eſſe ſpiritum qui locutus eſt per os Ieſu, qui ſe confeſſus eſt filium hominis, & manifeſtauit patrẽ, deſcendens quidẽ in Ieſum unitus eſt, & deſtruxit quidem mortẽ ait, qui fuit ex diſpoſitione ſaluator Ieſus. Agnouit autem patrem Chriſtũ Ieſum eſſe, ergo Ieſum nomẽ quidẽ eius, qui eſt ex diſpoſitione homo dicit. Poſitum aũt eſſe in adſimilationem & figurationem eius qui incipit in eum deſcẽdere hominis, quẽ capientẽ habere & ipſum hominẽ & ipſum Logon & patrẽ & arrheton & ſigen & alethiã & eccleſiam & Zoen. Hæc iam ſupra iu, iu, & ſuper pheu, & ſuper uniuerſam tragicam exclamationem & doloris uociferationẽ ſunt. Quis enim nõ oderit eũ qui tantorũ mendaciorũ malus cõpoſitor eſt poëta, cũ uideat ueritatẽ idolũ à Marco factam, & hoc Alphauitæ literis ſtigmatã nuper, ſicut quod eſt ab initio, quod dici ſolet, & heri & ante Græci cõfitentur ab æſtimatione primũ ſedecim accepiſſe. Poſt deinde procedentibus tẽporibus ſemetipſos adinueniſſe, aliquãdo quidem adſpirationẽ, aliquando aũt duplices. Nouiſſime aũt omniũ Palameden aiunt longas his adpoſuiſſe. Prius igitur ꝙ apud Græcos hæc fierent non erat ueritas? Corpus enim eius ſecundũ te Marce poſterius eſt tempore ꝙ Cadmos, & eos qui ante eũ ſunt. Poſterius aũt his qui reliqua elemẽta addiderũt tẽporis ꝙ Palamedes, poſterius aũt tẽpore ꝙ & tu ipſe. Tu aũt ſolus in idolũ depoſuiſti eã quæ à te prædicať ueritas. Quis aũt ſuſtinebit tuã illã quæ tãtũ uerbo fata eſt ſigen, quæ innominabilẽ nominat æonẽ, inenarrabilẽ exponit, & eum qui inueſtigabilis eſt enũciat, & aperuiſſe os dicit eũ quẽ incorporalem & infiguratum dicis, & emiſiſſe uerbum quaſi unum ex his quæ compoſita ſunt animalia. Verbum quoq; eius ſimilem eſſe ei qui eum emiſit, & formã inuiſibilis factum elementorum quidem eſſe xxx, ſyllabarum autem iiij. Erit ergo ſecundum ſimilitudinem uerbi pater omniũ ſicut tuus, elementorum quidem xxx, ſyllabarum autem iiij. Aut iterum quis ſuſtinebit te, in ſchemata & numeros, aliquando quidem xxx. aliquãdo aũt xxiiij. aliquando vi. tantũm, concludentem uniuerſorum conditorẽ, & demiurgum, & factorem uerbum dei, & minuentem eum in ſyllabas quidem iiij. elemẽta autem xxx. & omnium dominum qui firmauit cœlos in decc. lxxxviij. deducentem numeros, ſimiliter atque alphabetum? & ipſum qui omnia capit patrem, à nullo autẽ capitur in quaternationẽ & octonationẽ

ἰοὺ ἰοὺ φεῦ.

& duode

& duodecadē ſubpartientē, & per huiuſmodi multiplicationes illud quod eſt inenarrabile & incognoſcibile, queadmodū tu dicis, patris enarrantē. Et quē incorporalē & in ſubſtantiuū nominas, huius materiā & ſubſtantiā ex multis literis alijs ex alijs generatis fabricas, ipſe Dædalus fictor & faber malus factus ſublimiſſimæ uirtutis, & quē indiuiſibilē dicis ſubſtantiā in mutas et uocales & ſemiuocales ſonos ſubdiuidēs, id quod eſt mutū. In his omnium patri & huius intentioni mentiens, in ſummam blaſphemiam & magnam impietatem immiſiſti omnes qui tibi credunt. Quapropter & iuſte & apte tali temeritati tuæ diuinæ adſpirationis ſenior & præco ueritatis inuectus eſt interdicens ſic. Idolorum fabricator Marce & portentorum inſpector, aſtrologiæ cognitor & magicæ artis, per quæ confirmas erroris doctrinas, ſigna oſtendens his qui à te ſeducuntur apoſtaticæ uirtutis operationes, quæ tibi præſtat tuus pater ſatanas per angelicam uirtutem azazel, facere habēs te præcurſorem cōtrariæ aduerſus deum nequitiæ. Et hæc quidem amator dei ſenior. Nos autem reliqua myſteria eorum quæ ſunt longa conabimur breuiter expedire, & ea quæ multo tempore ſunt occultata in manifeſtum producere. Sic enim fit ut facile argui & conuinci poſſint ab omnibus.

Quemadmodum ea quæ ſunt in lege in ſuum transferunt figmentum. Cap. XIII.

GEnerationem itaque æonum & errorem ouis & adinuentionem aduenantis in unum, myſtice audent annunciare hij, qui in numeros omia deduxerunt, de monade & dualitate, dicentes omnia conſtare, & à monade uſque ad quatuor numerantes, ſic generant decadem. Vnum enim & duo & tres & quatuor in unum compoſitæ. x. æonū generauerunt numerum. Rurſus autem dualitas ab ea progreſſa uſque ad epiſemon, duo & quatuor & ſex, duodecadem oſtendit, & rurſus à dualitate ſimiliter numerantibus nobis, uſque ad xl. numerus oſtenſus eſt, in quo eſt ogdoas & decas & duodecas. Vnde eadem igitur eo quod epiſemon habuerit conſequentem ſibi propter epiſemum paſſionem uocant. Et propter hoc circa duodecim numerum cum labes quædam facta fuiſſet ouem luxuriatā aberraſſe. Qm̄ apoſtaſiā à duodecade factā dicunt. Similiter & à duodecade abſcedentē unam uirtutē periſſe diuinant, & hanc eſſe mulierem quæ perdiderit dragmam, & accenderit lucernā & inuenerit eā. Sic igitur & numeros reliquos in dragma quæ ſunt nouem, in oue uero undecies. ix. perplexos ſibi ſemetipſis xc. viiij. numerum generare, quoniam nouies undecim xc. viiij. fiant. Quapropter tamen hunc habere dicunt numerum. Non pigritabor autem tibi & aliter eos interpretantes annunciare, ut undique conſpicias fructum eorum. Litera enim ɴ cum epiſemo ogdoadam eſſe uolunt cum ab alphabeta octauo ſit poſita loco, rurſus iterum ſine

epiſemo

ς epiſemo computantes numerum ipſarum literarum & componentes uſq; ad η triacontadem oſtendunt. Incipiens enim quis ab α & perfiniens in η, per numeros literarũ, abſtrahẽs aũt epiſemũ & inſuper cõiungens incremẽtũ literarũ, inueniet tricenariũ numerũ. Vſq; ad ζ literæ xv. fiunt, poſt deinde appoſitus eis vij numerus ij & xx perficit. Cum autem appoſitũ eſt eis η, quod eſt viij. admirabilẽ triacontadem adimpleuit, & hinc oſtendũt ogdoadem matrẽ xxx æonũ. Quoniã igitur ex tribus uirtutibus unitus eſt tricenarius numerus, ter idem factus. xc. fecit. Et ipſa aũt trias in ſe cõpoſita viiij. generauit. Sic ogdoas. xc. ix. generauit numerum. Et qm̃ duodecimus æon abſiſtens reliquit, rurſum xi. conſequenter dicunt typũ literarũ in figura Logi poſitũ eſſe, undecimã enim in literis eſſe λ qui eſt numerus xxx. & ſecundum imaginem poſitum eſſe ſuperioris diſpoſitionis, quoniam ab Alpha
ς ſine epiſemo ipſarum literarum numerus uſq; ad λ. cõpoſitum ſecundum augmentum literarum cum ipſo λ xc. & ix faciunt numerũ. Quoniã autem λ, undecimo loco eſt in ordine, ad ſimilis eorum deſcendit inquiſitionẽ ut impleret xij numerum, & cum inueniſſet eum adimpleta eſt manifeſtum eſſe ex ipſa figuratione literæ. λ, enim quaſi ad ſui ſimilis inquiſitionẽ aduenien s, & inueniens & in ſemet rapiens ipſum duodecimi adimpleuit locũ, μ litera ex duobus λambdis ΛΛ conſiſtẽte. Quapropter & figuræ eos per agnitionem xc. ix. locum hoc eſt deminorationem typum ſiniſtræ manus ſectari. Qui autem unum quod additum ſuper xc. ix. in dexteram eos manum tranſtulit. Tu quidem hæc pertranſiens dilectiſſime, optime ſcio quoniam ridebis multum, tantam illorum in tumore ſapientem ſtulticiam.

Supputatio in digitis.

Sunt autem digni planctu, qui tantam dei religionem & magnitudinem uere inenarrabilis uirtutis, & tantas diſpoſitiones dei per A & B, & per numeros tam frigidos & ſic extortos enunciant. Quotquot autem abſiſtunt ab eccleſia & hijs anilibus fabulis aſſentiunt, uere à ſemetipſis ſunt damnati. Quos Paulus iubet nobis poſt primã & ſecundã correptionem deuitare. Ioannes eñ domini diſcipulus ſuperextendit damnationem in eos, neq; aue nobis eis dici uolens. Qui enim dicit, inquit, eis aue, communicat operibus ipſorum nequiſſimis, & merito: non eſt enim gaudere impijs, dicit dominus. Impij autem ſuper omnem impietatem hij ſunt, qui factorem cœli & terræ, unum deum omnipotentem ſuper quem alius deus non eſt, ex labe & ipſa ex altera labe facta miſſum dicunt, & ſi iam ſecundum eos eſſe cum emiſſionem tertiæ labis: quã ſententiã digne exufflantes & catathematizantes, oportet porro alicubi & longe fugere ab eis, & quãto plus hæc affirmant & gaudent in hijs adinuentionibus ſuis, tanto magis ſciamus plus eos agitari ab ogdoadis nequiſſimis ſpiritalibus, quemadmodum hij qui in phreneticam paſſionem inciderunt, aut plus rident & ualere ſe putant, & quaſi ſani omnia agunt, quædam autem & quaſi plus quàm

ſani

sani sunt, tanto magis male habent. Similiter autem & hij quo magis plus sapere putantur eneruantes semetipsos super tonum sagittantes, tanto magis non sapiunt. Exiens enim immundus spiritus ignorantiæ, descendens in uacantes eos non deo, sed mundialibus quæstionibus inueniens, assumens alios spiritus septem nequiores semetipso, & infatuans illorum sententiam, quasi possint quæ sunt super deum adinuenire, & aptabiliter in exclusionem compositam ogdoadem ignorantiæ nequissimorum spirituum in eos deposuit. τόνος intensio qualis est arcus aut chordæ.

Quemadmodum incognitum omnibus conantur inducere patrem. Cap. XIIII.

VOlo autem tibi referre, quemadmodum & ipsam conditionem secundum imaginem inuisibilium à Demiurgo quasi ignorante eo, fabricatam per matrem dicunt. Primo quidem quatuor elementa dicunt ignem, aquam, terram, & aërem, imaginē emissam esse superioris quaternationis, & operationes eorum cum eis annumeratas, id est, calidū & frigidum, *humidum & aridum, diligenter imaginare ogdoadem, ex qua decem uirtutes sic enumerant. Septem quidem corpora circundata quæ etiam cœlos uocant. Post deinde continentē eos circulum quem octauum cœlum uocant, post deinde solem & lunam. Hæc cum sint decem numero, imagines dicūt esse inuisibilis decadis eius, quæ à Logo & Zoë progressa sit. Duodecadē autem ostendi per eum qui Zodiacus uocatur circulus, xij. enim signa manifestissime hominis & ecclesiæ filiam duodecadem quasi per quandā umbram pinxisse dicunt, & è contrario super*iunctum, inquiunt, uniuersorum oneri cum sit uelocissimum quod superpositum est cœlum, qui ad ipsam cōcauationem adgrauat, & ex contrarietate moderatur illorum uelocitatem sua tarditate, ita ut in xxx. annis circuitum à signo in signum faciat, imaginem dicunt eum Hori eius, qui trigesimam nominis illorum matrem circumcontinet. Lunam quoq; rursus suum cœlum circumeuntem xxx. diebus, per dies numerum xxx æonum significare. Et solem autem in duodecim mensibus circumeuntem & perficientem circularem suam apocatastasin per duodecim menses duodecadem manifestare. Et ipsos autem dies xij. horarum habentes typum non adparentis duodecadis esse, sed & horam dicunt quod est duodecimum diei ex triginta partibus adornatam propter imaginem triacontadis, & ipsius autem Zodiaci circuli circum cōmensurationem esse partium ccc. lx. quodq; enim signorum partes habere xxx. Sic quoque per circulum imaginem copulationis eorum quæ sunt duodecim ad xxx. custoditam dicunt. Adhuc etiam & terram in xij. dimata diuisam dicentes, & in unoquoque dimate unamquanque uirtutem ex cœlis secundum dimissionem suscipientem, & similes generantem filios ei uirtuti quæ dimiserit destellationem, typum esse duodecadis & filiorum eius

[Margin notes: al's humectū. — al's uinctum. — ἀποκατάστασις restitutio]

eius manifestissimum asseuerant. Ad hæc autem uolentem aiunt Demiur gum superioris ogdoadis interminabile & æternum & infinitum & intem porale imitari: & cum non potuisset perseuerabile eius & perpetuum deformari, ideo quod fructus sit labijs, in temporum spacia & tempora & numeros multorum annorum, æternitatem eius deposuisse, existimantem in multitudinem temporum imitari eius interminatum: Hic dicunt, cũ effugisset eum ueritas, subsequutum mendacium: & propter hoc destructionem adimpletis temporibus, accipere eius opus.

Quibus ex scripturis testimonijs utantur.

Caput XV.

ET de conditione quidem talia dicentes, cotidie adinuenit unusquisque eorum quemadmodum potest, aliquid noui. Perfectus enim nemo, nisi qui maxima mendacia apud eos fructificauerit. De propheticis aũt quæcunq; transformantes coaptant, necessarium esse manifestantes argutionem his inferre. Moyses enim, inquiunt, incipiens id quod est secundum conditionem opus, statim in principio matrem omnium ostendit dicens: In principio fecit deus cœlum & terram. Quatuor hæc nominans, deum & principium, cœlum & terram, quaternationem ipsorum, quemadmodum ipsi dicunt, figurauit. Et inuisibile autem & absconditum eius manifestantem dicere, terra autem erat inuisibilis & incomposita. Secundam autem quaternationem progeniem primæ quaternationis sic eum dixisse uolunt, abyssum nominantem & tenebras, in quibus sunt & aquæ, & qui ferebatur super aquas spiritus. Post quam decadis commemorantem lumẽ dicere, & diẽ & noctẽ & firmamentũ & uespera & quod uocat᷑ mane, & aridum & mare, ad hoc etiam & herbam & decimo loco lignum, sic quoque per decem nomina x. æonas manifestasse. Duodecadis autem sic formatam apud eos uirtutem. Solem enim dicere & Lunam & stellas, & tempora & annos, & cetos, adhuc etiam pisces & serpentia & uolatilia & quadrupedia, feras quoque & super hæc omnia duodecimum hominem, sic ab spiritu triacontadem per Moysen dictum docent. Nec non & formatum hominem secundum imaginem superioris uirtutis habere in se eam quæ sit ab uno fonte uirtutem. Constitutam autem eam esse in eo qui sit in cerebro locus, ex quo defluant uirtutes quatuor secundum imaginem supernæ tetradis, quæ uocatur una quidem uisio, altera autem auditus, tertia odoratus, & quarta gustatio. Octonationem autem dicunt significari per hominem, sic, aures quidem duas habentem, & totidem uisus, adhuc etiam odorationes duas, & duplicem gustationem amari & dulcis. Totum autem hominem omnem imaginẽ triacontadis sic habere docent: In manibus quidẽ per digitos decadam baiulare, in toto corpore, cũ in xij. mẽbra diuidatur, duodecadem. Diuidũt aũt illud, quemadmodũ ueritatis

apud

apud eos diuisum est corpus, de quo prædiximus, Ogdoadem autẽ & inenarrabilem & inuisibilem, in uisceribus absconditam intelligi. Solẽ quoq; iterum qui sit magnum luminare, in quarta dierum fieri, propter quaternationis numerum dicunt. Tabernaculi quoque quod à Moyse compositum est, atria de bysso & hyacintho & purpura & coccino facta, eandem apud eos ostendere imaginem: sacerdotis quoq; poderem quatuor ordinibus lapidum pretiosorum adornatum quaternionem significare præfiniunt. Et si qua omnino talia sunt posita in scripturis quæ quatuor possunt numerum designare, propter quaternationem ipsorum dicunt factum. Octonationẽ rursus ostendi sic, in octauo dierum formatum dicunt hominem. Aliquando enim dicunt eum sexta die factum, aliquando autem octauo, nisi forte choicum quidẽ in * septimo dierum dicunt formatum. Carnalem autem in octauo † distincta sunt enim hæc apud eos: quidam autem & alterum esse uolunt qui secundum imaginem & similitudinem dei factus est homo masculofœminus, & hunc esse spiritalem. Alterum autem qui ex terra plasmatus sit Seth. Arcæ autem dispositio in catacly smo, in qua octo homines liberati sunt, manifestissime dicunt ogdoadem ostendere. Hoc autem idem & Dauid cũ octauus esset genitus inter fratres suos significare. Adhuc etiã & circũcisionem quæ octauo die fit, circũcisionem superioris ogdoadis manifestare, & omnino quæcunq; inueniũtur in scripturis obduci posse ad numerum octauum, mysterium ogdoadis adimplere dicunt. Sed & decadem significari per decem gentes, quas promisit deus Abrahæ in possessionem dare, dicunt. Et dispositio autem quæ est secundum Saram, quomodo post decem annos dat ei ancillam suam Agar, ut ex ea filium faciat, idem significare. Et seruus autẽ Abraham missus ad Rebeccam & super puteum dans ei armillas aureorũ decem; & fratres eius tenentes eã diebus decem. Adhuc etiam Ieroboam qui decem scripta accepit, & tabernaculi decem atria & columnæ decem cubitorum, & decem filij Iacob ad emptionem tritici prima uice in Ægyptum missi, & decem apostoli, quibus manifestatur post resurrectionem dominus, cum Thomas non esset præsens, inuisibilem desigurabant, secundum eos, decadem. Duodecadem autẽ erga quem & mysterium passionis labis fuisse, ex qua passione uisibilia fabricata esse uolunt, signanter & manifestissime positã ubiq; dicũt, & duodecim filios Iacob ex quibus duodecim quoq; tribus, & Logium uarium duodecim habens lapides, & duodecim tintinnabula, & eos qui à Moyse positi sunt sub monte duodecim lapides. Similiter autem & eos qui à Iesu in flumine positi sunt, & alteros qui transpositi sunt, & portantes arcam testamenti, & eos qui ab Helia positi sunt in holocausto uituli, Et numerus quoq; apostolorum, & omnia omnino quæcunq; duodecim numerum custodiunt, Duodecadem ipsorũ significare uolũt. Horum autem unitatem omnium, quæ uocatur triacontas,

* al's, sexto.
† al's, descripta.

tas, per arcam cuius triginta cubitis altitudo fuit, & sub Noë, & per Samuelem declinantem Saul in triginta diebus abscondebatur in agro, & per eos qui cum eo intrauerunt in speluncam, & propter id quod longitudo fuerit sancti tabernaculi triginta cubitorũ. Et quæcunque alia æqualia numeris his inueniũtur, triacontadem ipsorum per huiusmodi ostendunt adseuerationes.

De redemptione sua quanta dicunt & faciunt.

Caput XVI.

NEcessarium autem duxi addere hijs & quanta de propatore ipsorum, qui incognitus erat omnibus ante aduentum Christi, eligentes de scripturis suadere contendunt, ut ostendant dominum non alterum annunciare patrẽ præter fabricatorem huius uniuersitatis, quẽ sicut prædiximus, impie blasphemantes labijs fructum esse dicunt. Prophetã igitur Esaiam dicẽtem, Israël autem me non cognouit & populus me non intellexit, inuisibilis Bythi ignorantiam dixisse coaptant, & in Osee, quod dictum est: Non est in eis ueritas neque agnitio dei, in hoc idem tendere conantur, & non est intelligens aut requirens deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, in Bythi ignorantia apponunt, Et per Moysen autem dictum: Nemo uidebit deum & uiuet, in illum habere suadent relationem. Et fabricatorem quidem à prophetis uisum dicunt, illud autem quod scriptum est: Nemo uidebit deum & uiuet, de inuisibili magnitudine & incognita omnibus dictum uolunt. Et quoniam quidem de inuisibili patre factore omnium dictũ est: Nemo uidebit deum, & omnibus nobis manifestum est, quoniam autẽ nõ de hoc qui ab hijs adinuentus est Bythus, sed Demiurgo, & ipse est inuisibilis deus, ostẽditur procedente sermone. Et Danielem autem hoc idem significare, in eo quod interrogat angelum absolutiones parabolarum, quasi non scientem, sed & angelum abscondentem ab eo magnum mysteriũ Bythi dicere ei, recurre Daniel. Hij enim sermones obstructi sunt quoadusque intellectores intelligant & albi inalbentur, & seipsos esse albos & intellectores gloriantur.

Quot modi apud eos sunt redhibitionis. Cap. XVII.

SVper hæc autem inenarrabilem multitudinem apocryphorum & perperum scripturarum quas ipsi finxerunt adferunt ad stuporem insensatorum, & quæ sunt ueritatis non scientium literas. Assumunt autem in hoc & illam falsationem, quasi dominus cum puer esset & disceret literas, cũ dixisset magister eius, quemadmodum in consuetudine est, dic a, respõdit a. Rursum cum magister iussisset dicere eum b, respondisse dominum, tu prior dic mihi quid est A, tunc ego dicã tibi quid est B. Et hoc exponunt quasi ipse solus cognitum scierit, quod manifestauit in typum A. Quædam autẽ eorũ quæ in euãgelio posita sunt in hũc characterem transfigurãt. Sicut illud quod

lud quod ad matrẽ suã, duodecim annorũ existens, respõdit, dicẽs: Non scitis q̃m in hijs quæ patris mei sunt oportet me esse. Hũc quẽ non sciebãt, dicunt, patrẽ annũciabat eis, & propter hoc emisisse discipulos in duodecim tribus ãnunciantes ignotũ eis deum. Et ei qui dixisset illi: Magister bone, eũ qui uere bonus esset deus cõfessum esse respõdentẽ. Quid me dicis, unus est bonus pater in cœlis. Cœlos aũt nũc æonas dicũt, & propter hoc nõ respondisse eis qui ei dixerũt. In qua uirtute hoc facis, sed ẽ cõtrario interrogatiõe sua consternasse eos, inenarrabile patris in eo quod nõ dixerit nõ ostẽdisse eum interpretantur, sed in eo quod dixerit, sæpius concupiui audire unum ex sermonibus istis, & non habui qui diceret mihi, manifestantis dicũt esse per hoc unum eum qui sit uere unus deus, quẽ nõ cognouerint: In eo quod appropinquauit ad Hierusalẽ, plorauit super eam & dixit, Si cognouisses & tu hodie quæ sunt ad pacem, abscondita autem sunt à te, per eum sermonem qui est absconditus apocryphum Bythum manifestasse. Et iterum dicentẽ: Venite ad me omnes q laboratis & onerati estis, discite à me, ueritatẽ patris annunciasse. Quod enim nesciebant, inquiunt, hoc eis promisisse doctorum. Ostensionem autem superiorum, & uelut finem regulæ suæ adferunt hæc. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quoniam abscondisti à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater meus, quoniã in conspectu tuo placitum factum est: omnia mihi tradita sunt à patre, & nemo cognouit patrem nisi filius, & filium nisi pater, & cuicunq; filius reuelauerit. His enim manifestissime aiunt ostendisse eum, quod ante aduentũ eius nemo manifeste cognouerit patrem ueritatis, & à patre uolunt quod quasi fabricator & cõditor semper ab omnibus cognitus sit, & hæc dominũ dixisse, de cognito omnibus patre, quem ipsi adnũciant. Redemptionis autem ipsorum traditionem euenit inuisibilem esse & incomprehensibiliũ & inuisibilium mater, & propter hoc cũ sit instabilis non simpliciter neq; uno sermone referendum est, quoniam unusquisq; illorum, quemadmodũ ipsi uolunt tradunt eam.

Quemadmodum imbuunt eos qui sibi credunt, & quibus sermonibus utuntur. Cap. XVIII.

QVanti enim sunt huiusmodi sententiæ mystici Antistites, tot sunt redemptiones, & qui ad negationem baptismatis eius quæ est in deũ generationis & uniuersæ fidei† restitutionem repromissionem inremisse est species hæc à satana arguẽtes eos referemus aptiori loco. Dicunt autẽ eam necessariam esse hijs, qui perfectam agnitionem acceperunt, ut in eam quæ est super omia uirtus, sint regenerati. Aliter enim nobis impossibile esse infra pleroma introire, quoniã hæc est quæ in profundũ Bythi deducit secundum eos. Et baptisma quidem apparentis Iesu in remissionem esse peccatorum, Redemptionem autem esse eius qui in eo descenderit Christus ad perfectionem,

† al. restructionem.

fectionem, & illud quidē animale, illa autem ſpiritalia eſſe repromittunt. Et baptiſma quidem ab Ioanne adnunciatum in pœnitentia, redemptionē aūt eius qui in eo eſt Chriſti poſitā eſſe ad perfectionē: & hoc eſſe de quo dicit. Aliud baptiſma habeo baptizari, & ualde ꝓpero ad illud. Sed & filijs Zebedæi, matre ipſorum poſtulante, ut ſedere faceret eos à dextris & à ſiniſtris, cum eo in regno, hanc adpoſuiſſe redemptionem dominum, dicunt, dicentem, poteſtis baptiſmo baptizari, quo ego debeo baptizari? Et Paulū manifeſte dicunt eam quæ ſit in Chriſto Ieſu redemptionē ſæpiſſime oſtendiſſe, & eſſe hanc eam quæ ab ipſis uarie & inconſonanter traditur. Quidā enim ex ipſis ſponſale cubiculum quoddam adaptantes, & quaſi myſticum conficiunt cum quibuſdam prophanis dictionibus hijs qui ſacrantur, & ſpiritales nuptias dicunt eſſe id quod ab eis fit ſecundum ſimilitudinem ſupernarum coniugationum. Alij autem adducūt ad aquam, & baptizantes ita dicunt, In nomine ignoti patris omnium, in ueritate matris omnium, & in nomine deſcendentis Ieſu ad unitionem & redemptionem & cōmunionē uirtutum. Alij autem & Hebraica nomina ſuperſantur, ut ſtupori ſint uel deterreant eos qui ſacrantur, ſic, Baſyma eacabaſa eanaa, irrauriſta dyarbada caëotaba fobor camelanthi. Horum autem interpretatio eſt talis. Hoc quod eſt ſuper omnem uirtutem inuoco, quod uocatur lumen & ſpiritus & uita, quoniam in corpore renaſci. Alij autem rurſus redemptionem proſantur ſic. Nomen quod abſconditum eſt ab uniuerſa deitate & dominatione & ueritate quod induit Ieſus Nazarenus in Zonis luminis, Chriſtus dominus uiuentis per ſpiritum ſanctum in redemptionem angelicam. Nomen quod eſt reſtauratiõis meſſiaufar magnoin ſeenchaldia moſomeda eaacha faronepſcha Ieſu Nazarene. Et horum interpretatio eſt talis, Chriſti nō diuido ſpiritum cor & ſupercœleſtem uirtutem miſericordem fruar* nomini tuo ſaluator ueritatis. Et hæc quidem proſantur ipſi qui ſacrant. Qui autē ſacratur reſpõdit. Confirmatus ſum & redemptus ſum & redimo animam meam, ab æone hoc & omnibus quæ ſunt ab eo in nomine Iao, qui redemit animam eius in redemptionem* in Chriſto uiuente. Dehinc ſuperſantur qui aſtant. Pax omnibus in quibus hoc nomen requieſcit. Poſt deinde ungunt ſacratum opobalſamo. Vnguentum enim hoc typum dicunt eius ſuauitatis quæ ſit ſuper uniuerſa. Quidam autem eorum adducere quidem ad aquam ſuperuacuum eſſe dicunt, admiſcētes autem oleum & aquam in unum cum quibuſdam prophanis dictionibus ſimilibus quæ ſupra prædiximus, mittunt ſuper eorū caput qui ſacrantur, & hoc eſſe redemptionē uolunt, ungunt autem & ipſi opobalſamo. Alij autem hæc omnia recuſantes dicunt non oportere inenarrabilis & inuiſibilis uirtutis myſterium per uiſibiles & corruptibiles perfici creaturas, & ea quæ mente cōcipi non poſſunt, & incorporalia & inſenſibilia per ſenſibilia & corporalia. Eſſe autem perfectam

Marginalia: forma baptiſmi. — portenta uerborum. — al's, nominatiuo — al's, Chriſti uiuentis.

ctam redemptionem, ipsam agnitionem inenarrabilis magnitudinis, ea ẽm quæ sunt de ignorantiæ labis & passione facta, per agnitionem dissolui uniuersum ignorantiæ statum, uti sit agnitio interioris hominis, & neq; corporalem esse eam, corruptibile enim est corpus, neq; anima est, quoniam anima de labe est spiritus uelut habitaculum, spiritalem ergo oportere & redẽptionem esse, redimi enim per agnitionem interiorem hominem spiritalẽ, & sufficere eis uniuersorum agnitionem, & hanc esse redemptionem uerã. Alij sunt qui mortuos redimunt ad finem defunctionis, mittentes eorum capitibus oleum & aquam siue prædictum unguentum cum aqua, & cũ supradictis inuocatiõibus, ut incomprehensibiles & inuisibiles principibus & potestatibus fiant, & ut superascendãt super uisibilia*interiorum ipsorũ in creatura mundi relinquatur, anima uero projciatur Demiurgo: & præcipiunt eis uenietibus ad potestates hæc dicere, posteaquam mortui fuerint. Ego filius à patre patris qui ante fuit, filius autem in eo qui ante fuit. Veni autem uidere omnia quæ sunt mea & aliena, non autem aliena in totũ, sed sunt Achamoth quæ est fœmina, & hæc sibi fecit, deducit enim genus ex eo qui ante fuit, & eo rursus in mea unde ueni: & hæc dicentem euadere & effugere potestates dicunt. Venire quoq; ad eos qui sunt circa demiurgũ, & dicere eis. Vas ego sum pretiosum, magis quàm fœmina quæ fecit uos. Si mater uestra ignorat radicem suam, ego autem noui meipsum, & scio unde sim, & inuoco incorruptibilem Sophiam quæ est in patre. Mater est autem matris uestræ, quæ non habet patrem neq; coniugem masculum, fœmina autem à fœmina efficit uos, ignorans & matrem suam & putãs seipsam esse solam, ego autem inuoco eius matrem. Hæc autem eos qui circa demiurgum sunt audientes ualde conturbari & reprehendere suam radicem & genus matris, ipsos autem abeuntes in sua projcientes nodos ipsorum, id est animã. Et de redemptione quidem ipsorũ, hæc sunt quæ quidẽ in nos uenerũt. Cum aũt discrepant ab inuicem & doctrina & traditione, & qui recẽtiores eorum agnoscuntur, affectant per singulos dies nouum aliquid adinuenire & fructificare quod nunquam quisquam excogitauit, durũ est omnium describere sententias.

Vnctio.

*al's, interior.

Quod est propositum omnibus hæreticis, & quò tendant. Ca. XIX.

CVm teneamus autem nos regulam ueritatis, id est, quia sit unus deus omnipotens, qui omnia cõdidit per uerbum suũ, & aptauit & fecit ex eo quod non erat ad hoc ut sint omnia, quemadmodum scriptura dicit. Verbo enim domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et iterum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ex omnibus autem nihil subtractum est, sed omnia per ipsum fecit pater, siue uisibilia, siue inuisibilia, siue sensibilia, siue intelligibilia, siue temporalia, propter quandam dispositionem, siue sempiterna, & ea omnia, non per an

ds, abscisas. gelos, neq; per uirtutes aliquas abcisa ab eius sententia, nihil enim indiget omnium deus, sed per uerbum & spiritum suum omnia faciēs & disponens & gubernans, omnibus esse præstans, hic qui unū fecit, etenim mundus ex omnibus, hic qui hominem plasmauit, hic qui deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, super quem alius deus non est, neq; initium, neq; uirtus, neq; pleroma. Hic pater domini nostri Iesu Christi, quemadmodum ostendemus. Hanc ergo tenentes regulam licet ualde uaria & multa dicant facile eos deuiasse à ueritate arguimus. Oı̄es enim ferè quotquot sunt hæreses, deum quidem unum dicunt, sed per sententiam malam immutant, ingrati existentes ei qui fecit eos, quemadmodum per idololatriam, Plasmata autem dei contemnunt contradicētes suæ saluti, ipsi sui accusatores amarissimi, & falsi testes existētes. Qui quidem resurgēt in carne licet nolint, uti agnoscant uirtutem suscitantis eos à mortuis, cum iustis autem non adnumerabuntur, propter incredulitatem suam. Cum sit igitur aduersus omnes hæreticos detectio atq; conuictio uaria & multifaria, & nobis propositum est omnibus hijs secundum ipsorum characterem contradicere, necessariū arbitrati sumus prius referre fontem & radicem eorum, uti * subtilissimum ipsorū Bythū cognoscēs intelligas arborē, de qua defluxerūt tales fructus.

ds, sublimissimum.

Quæ est Simonis Samaritæ magi doctrina. Cap. XX.

SImon enim Samarites magus ille, de quo discipulus & sectator apostolorum Lucas ait: Vir quidam autem nomine Simon qui ante erat in ciuitate magicā exercens & seducens gentem Samaritanorū, dicens se esse aliquem magnum, quem auscultabant à pusillo usq; ad magnū, dicentes, hic est uere uirtus dei, quæ uocatur magna. Intuebantur autem eum propter quod multo tempore magicis suis dementasset eos. Hic igitur Simon qui fidem simulauit putans apostolos & ipsas sanitates per Magiam & nō uirtute dei perficere, & per impositionem manuum spiritu sancto adimplere credentes deo per eū qui ab ipsis Euangelizatur Christus Iesus, per maiorē quandam Magicam scientiam & hoc suspicans fieri, & offerens pecunias Apostolis, ut acciperet & ipse hanc potestatem quibuscunq; uelit dandi spiritum sanctum, audiuit à Petro. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti pecunia possideri, non est tibi pars neq; sors in sermone hoc, cor enim tuum nō est rectum coram deo. In felle enim amaritudinis & obligatione iniustitiæ uideo te esse. Et cum adhuc magis nō credidisset deo, & cupidus intendit contendere aduersus Apostolos, uti & ipse gloriosus uideretur esse, & uniuersam Magiam adhuc amplius inscrutans, ita ut in stuporem cogeret multos hominū, quippe cum esset sub Claudio Cæsare, à quo etiā statua honoratus esse dicitur propter Magiam. Hic igitur à multis quasi deus glorificatus est, & docuit semetipsum esse qui inter Iudæos quidem quasi filius adparuerit, in Samaria autem quasi pater desceni

descẽderit,& in reliquis uero gentibus quasi spiritus sanctus aduentauerit. Esse aũt se sublimissimã uirtutẽ,hoc est,eũ qui sit super omnia pater,& sustinere uocari se quodcunq; eũ uocant homines.Simon autem Samaritanus ex quo uniuersæ hæreses substiterunt habet huiusmodi sectæ materiã. Hic Helenam quãdam,quam ipse à Tyro ciuitate Phœnice quæstuariam cum redemisset,secum circũducebat,dicens,Hanc esse primã mentis eius cõceptionem,matrem omniũ,per quã initio mente concepit angelos facere & archangelos.Hanc enim Ennoiam exilientem ex eo,cognoscentẽ quæ uult pater eius degredi ad inferiora,& generare angelos & potestates, à quibus & mundum hunc factum dixit.Postcaquam autem generauit eos,hæc detenta est ab ipsis propter inuidiam,quoniam nollent progenies alterius cuiusdam putari esse.Ipsum enim se in totũ ignoratum ab ipsis.Ennœan aũt eius detentam ab hijs quæ ab ea emissæ essent potestates & angeli, & oẽm contumeliam ab hijs passam, uti non recurreret sursum ad suum patrem, usq; adeo ut & in corpore humano includeretur,& per secula ueluti de uase in uas transmigraret in altera muliebria corpora. Fuisse autẽ eam & in illa Helena,propter quam Troianum contractum est bellum, quapropter & Stesichorum per carmina maledicentem eam,orbatum oculis,post deinde pœnitentem & scribentem eas quæ uocantur palinodias & in quibus hymnizauit eam rursus uidisse.Transmigrantem autem eam de corpore in corpus ex eo*ut propter cõtumeliam sustinentem,in nouissimis etiam iam in fornice prostitisse,& hanc esse perditam ouem,quapropter & ipsum uenisse uti eam assumeret pœnam & liberaret eam à uinculis, hominibus autem salutem præstaret per suam agnitionem. Cum enim male moderarentur angeli mundum,quoniam unusquisq; eorum concupisceret principatũ, ad emendationem uenisse rerum,& descendisse eum transfiguratum,& assimilatum uirtutibus & potestatibus & angelis,ut & in hominibus homo appareret ipse cum non esset homo,& passum autem in Iudæa putatum,cum non esset passus. Prophetas autem à mundi fabricatoribus angelis inspiratos dixisse prophetias,quapropter nec ulterius curarent eos,hij qui in eum & in Helenam eius spem habeant,& ut liberos agere quæ uelint,secundum enim ipsius gratiam saluari homines,sed non secũdum operas iustas. Nec enim esse naturaliter operationes iustas,sed ex accidentia,quemadmodum posuerunt qui mundum fecerunt angeli,per huiusmodi præcepta in seruitutem deducentes homines.Quapropter & solui mundum, & liberari eos qui sunt eius ab imperio eorum q̃ mundum fecerunt,repromisit. Igitur horum mystici sacerdotes libidinose quidem uiuunt, Magias autem perficiunt,quemadmodum potest unusquisq; ipsorum, exorcismis & incantationibus utuntur.Amatoria quoque & agogima, & qui dicuntur paredri & oniropompi, & quæcunque sunt alia parerga apud eos studiose exercentur

Ecclesiastica Historia li.2. cap.22. citãs hic Ireneum, Selenẽ uocat non Helenã.

ets,ut semper

centur. Imaginem quoq; Simonis habent factam ad figuram Iouis,& Selenæ in figurã Mineruæ,& has adorant,habent quoq; & uocabula à principe impijssimæ sententiæ Simone citi dicti Simoniani,à quibus falsi nominis scientia accepit initia,sicut ex ipsis assertionibus eorum adest discere.

Quæ est Menandri sententia & quæ operationes ipsorum. Cap. XXI.

HVius successor fuit Menander Samarites genere, qui & ipse ad summum Magiæ peruenit. Qui primam quidem uirtutẽ incognitam ait omnibus,se autem eum esse qui missus sit ab inuisibilibus saluatorem pro salute hominum. Mũdum autem factum ab angelis,quos & ipse similiter, ut Simon,ab Ennoia emissos dicit. Dare quoq; per eam,quæ à se doceatur magiam scientiam,addidit,ut & ipsos qui mundum fecerunt uincat angelos. Resurrectionem enim per id quod est in eum baptisma accipere eius discipulos & ultra non posse mori,sed perseuerare non senescentes & immortales.

Relatio eius quæ est secundum Basilidem doctrina. Caput XXII.

EX hijs Saturninus qui fuit ab Antiochea quæ est apud Daphnen & Basilides occasiones accipientes,distantes doctrinas ostenderunt, alter quidem in Syria, alter uero in Alexandria. Saturninus quidem similiter ut Menander unum patrem incognitum omnibus ostẽdit,qui fecit angelos, archangelos,uirtutes,potestates. A septem autem quibusdam angelis mũdum factum,& omnia quæ in eo. Hominem autem angelorum esse facturam,desursum à su[illegible]na potestate lucida imagine apparente,quam cũ continere non potuissent,inquit,eo statu qui statim recurrerit sursum, adhortati sunt semetipsos dicentes,faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram,qui cum factus esset & non potuisset erigi *palma* per imbecillitatem angelorum,sed quasi uermiculus scarizaret,miserantem eius desuper uirtutem,quoniam in similitudinem eius esset factus,emisisse scintillã uitæ,quæ erexit hominem & articulauit & uiuere fecit. Hanc igitur scintillã uitæ post defunctionem recurrere ad ea quæ sunt eiusdem generis dicit, Et reliqua ex quibus facta sunt illa resolui. Saluatorem autem ignotũ demonstrauit,& incorporalẽ,& sine figura,putatiue aũt uisum hominẽ. Et Iudæorum deum unum ex angelis esse dixit,& propter hoc quod dissoluere uoluerint patrem eius omnes principes aduenisse Christum, ad destructionẽ Iudæorum dei & ad salutem credentium ei,esse autem hos qui habent scintillam uitæ eius. Duo enim genera hic primus hominum plasmata esse ab angelis dixit, alterum quidem nequam, alterum autem bonum. Et quoniam dæmones pessimos adiuuabant uenisse saluatorem ad dissolutionem malorum hominum & dæmonum,ad salutem autem bonorum. Nubere autem

forte, plasma. alij, propter.

bere autẽ & generare à Satana dicunt esse. Multi autem ex hijs qui sunt ab eo, & ab animalibus abstinent, perfecta huiusmodi continentia seducentes multos. Prophetias autem quasdam quidam ab hijs angelis qui mundum fabricauerint dictas, quasdam autem à satana, quem & ipsum angelum ad uersarium mundi fabricatoribus ostendit, maxime autem Iudæorum deo.

Quæ est Saturnini argumentatio. Cap. XXIII.

BAsilides autem, ut altius aliquid & uerisimilius adinuenisse uideatur, in immensum extendit sententiam doctrinæ suæ, ostendens Nun primo ab innato natũ patre, ab hoc aũt natũ Logon, deinde à Logo Phronesin, à Phronesi aũt Sophiam & Dynamin, à Dynami aũt & Sophia uirtutes & principes & angelos, quos & primos uocat, et ab hijs primũ cœlũ factũ. De hinc ab horũ deriuatione alios itẽ factos, aliud cœlũ simile priori fecisse, & simili modo ex eorũ deriuatiõe alij facti essent, tãti typi eis sup eos essent, aliud tertiũ deformasse cœlum, & à tertio deorsum descẽdentiũ quartũ, & deinceps, secundũ eũ modũ, alteros & alteros principes & angelos factos esse dicũt & cœlos ccclxv. quapropter & tot dies habere annũ secundũ numerũ cœlorum. Eos autem qui posterius continent cœlum angelos, qui etiã à nobis uidentur, cõstituisse ea quæ sunt in mundo omnia, & partes sibi fecisse terræ, & earum quæ super eam sunt gentium. Esse aũt principẽ ipsorum eum qui Iudæorum putatur esse deus. Et quoniam hic suis hominibus, id est, Iudæis uoluit subigere reliquas gentes, reliquos omẽs principes contra stetisse ei, & contra egisse. Quapropter & reliquæ residuæ ruerunt gentes eius genti. Innatum autem & innominatum patrem uidentem perditionẽ ipsorum misisse primogenitum Nun suũ, & hunc esse qui dicitur Christus, in libertatem credentium ei, à potestate eorum qui mundum fabricauerũt. In gentibus ipsorum autem apparuisse eum in terra hominem & uirtutes perfecisse. Quapropter neq; passum eum, sed Simonem quendam Cyrenæum angariatum portasse crucem eius pro eo, & hunc secundum ignorantiam & errorem crucifixum transfiguratum ab eo, uti putaretur ipse esse Iesus, & ipsum autem Iesum Simonis accepisse formam, & stantem irrisisse eos, quoniam enim uirtus incorporalis erat æternus innati patris transfiguratum quemadmodum uellet, & sic ascendisse ad eum qui misit eũ deridentem eos, cum teneri non posset & inuisibilis esset omnibus. Et liberatos igitur eos qui hæc sciant à mundi fabricatoribus principibus, & non oportere confiteri eũ qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma uenerit, & putatus sit crucifixus, & uocatus sit Iesus, & missus à patre uti per dispositionem hanc opera mundi fabricatorũ dissolueret. Si quis igitur, ait, confitetur crucifixum, adhuc hic seruus est, & sub potestate eorum qui corpora fecerunt. Qui autem negauerit, liberatus est quidem ab hijs, cognoscit autem dispositionem innati patris: animæ autem solæ esse salutem, corpus enim natura

corrupti

corruptibile existit. Prophetias autem & ipsas à mundi fabricatoribus fuisse ait principibus, proprie autem legem, à principe autem qui eduxerit populum de terra Ægypti. Contemnere autem & idolothyta & nihil arbitrari, sed sine aliqua trepidatione uti eis. Habere autem & reliquarum operationum usum indifferentem & uniuersæ libidinis. Vtuntur autem & imaginibus & incantationibus & inuocationibus & reliqua uniuersa parerga, nomina quoque quædam affingentes quasi angelorum annunciant, hos quidem esse in primo cœlo, hos autem in secundo, & deinceps nituntur cccxv. ementitorum cœlorum & nomina & principia & angelos & uirtutes exponere. Quemadmodum & mundus nomen esse in quo dicunt descendisse et ascendisse saluatorem* esse caula caulcum. Igitur qui hæc didicerit, & angelos omnes cognouerit, & causas eorum, inuisibilem & incomprehensibilem eum & potestatibus uniuersis fieri quemadmodum & * cauda canam fuisse, & sicut filium cognitum omnibus esse, sic & ipsos à nemine oportere cognosci, sed cum sciant ipsi omnes & per omnes transeant, ipsos omnibus inuisibiles & incognitos esse. Tu enim, aiunt, omnes cognosce, te autẽ nemo cognoscat. Quapropter & parati sunt ad negotiationẽ qui sunt tales, imò et magis ne pati quidem propter nomen possunt cum sint omnibus similes. Non autem multos scire posse hæc, sed unum à mille, & duo à myriadibus. Et Iudæos quidem iam non esse dicunt, Christianos autem nondũ: & non oportere omnino ipsorum mysteria effari, sed in abscondito continere pertinere per silentium. ccc. autem lxv. cœlorum locales positiones distribuunt similiter ut mathematici. Illorũ enim theoremata accipientes in suum characterem doctrinæ transtulerunt, esse autem principem illorum ἀβραξας, & propter hoc ccclxv. numeros habere in se.

al's, caula esse caulcum.

al's, cada caua

Quæ est Carpocratis doctrina, & quæ operationes eorum qui ab eo sunt omnia. Cap. XXIIII.

CArpocrates aũt & qui ab eo mũdum quidem, & ea quæ in eo sunt ab angelis multo inferioribus ingenito patre factum esse dicunt. Iesum autem è Ioseph natum, & qui similis reliquis hominibus fuerit, distasse à reliquis secundum id quod anima eius firma & munda cum esset* commerata fuerit quæ uisa essent sibi in ea circulatione quæ fuisset in ingenito deo & propter hoc* ab eo missam esse ei uirtutem, ut in mundi fabricatoribus effugere posset, & per omnes transgressa, & in omnibus liberata, ascenderet * ad deum, & eas quæ similia ei amplecterentur similiter. Iesu autem dicunt animam in Iudæorum consuetudine nutritam contempsisse eos, & propter hoc uirtutes accepisse, per quas euacuauit quæ fuerunt* in peius passiones quæ erant hominibus. Ea igitur quæ similiter, atque illa Iesu anima potest contemnere mũdi fabricatores archontas, similiter accipere uirtutes ad operandũ similia. Quapropter & ad tantũ elationis prouecti sunt, ut quidã

forte, commemorata.

al's, à deo.

al's, ad eum.

al's, in pœnis.

quidẽ

quidem similes se esse dicant Iesu. Quidam autem adhuc secūdum aliquid illo fortiores qui sunt distantes amplius quàm illius discipuli, utputa quàm Petrus & Paulus & reliq apostoli. Hos aūt in nullo deminorari à Iesu, animas eñ ipsorū ex eadē circūlatione deuenientes, & ideo similiter cōtemnētes mundi fabricatores, eadem dignos habitos esse uirtute, & rursus in idē abire. Si quis autem plus quàm ille contempserit ea quæ sunt hic, posse meliorem quàm illum esse. Artes enim magicas operantur & ipsi, & incantationes, philtra quoq; & charitesia & paredros oniropompos & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominādum iam principibus & fabricatoribus mundi huius. Nō solum autem sed & hijs omnibus quæ in eo sunt facta. Qui & ipsi ad detractionem diuini nominis & ecclesiæ, quēadmodum & gentes à satana præmissi sunt, uti secundum aliū modū quæ sunt illorum audientes homines & putantes omnes nos tales esse auertant aures suas à præconio ueritatis. Aut & uidentes quæ sunt illorū omnes nos blasphemēt in nullo eis cōmunicantes, neq; in doctrina, neq; in moribus, neq; in cotidiana conuersatione. Sed uitam quidem luxuriosam, sententiā autem impiam ad uelamen malitiæ ipsorum nomine abutantur, quorū iudicium iustum est, recipientium dignam suis operibus à deo retributionē. & in tantum insania effrenati sunt, uti & omnia quæcūq; sunt irreligiosa & impia potestatē habeant operari se dicāt. Sola enim humana opinione negotia mala & bona dicunt. Et utiq; secundum transmigrationes in corpora oportere in omni uita & in omni actu fieri animas, si non præoccupans quis in uno aduentu omnia agat semel ac pariter: quæ non tantum dicere & audire non est fas nobis, sed ne quidem in mente conceptionem uenire, nec credere si apud homines conuersantes in hijs quæ sunt secūdum scripta eorum, dicunt in omni usu uitæ factæ animæ ipsorum, exeuntes in nihilo adhuc minus habeant, Ad operandum autem in eo ne forte propter eam quod deest libertati aliqua re cogātur iterum mitti in corpus, propter hoc dicunt Iesum hanc dixisse parabolam. Cum es cū aduersario tuo in uia da operam ut libereris ab eo, ne forte te det iudici, & iudex ministro, & minister mittat te in carcerē. Amen dico tibi nō exies inde donec reddas nouissimū quadrantem. Et aduersariū dicunt unū ex angelis, qui sunt in mundo, quem diabolum uocant, dicentes factum eum ad id ut ducat eas quæ perierunt animas à mundo ad principem. Et hunc dicunt esse primum ex mundi fabricatoribus, & illū altero angelo qui ministrat ei tradere tales animas, uti in alia corpora includat. Corpus enim dicunt esse carcerem, & id quod ait, Non exies inde quoad nouissimum quadrantem reddas, interpretātur quasi non exeat quis à potestate angelorum eorum, qui mundum fabricauerūt, sic transcorporatū semp quoadusq; in omi omnino operatione quæ in mūdo est fiat, & quum nihil defuerit ei, tum liberatam eius animā eliberari ad

rari ad illum deum qui est supra angelos mundi fabricatores. Sic quoq; saluari & omnes animas, siue ipsæ præoccupantes in uno aduētu in omnibus misceantur operationibus, siue de corpore in corpus transmigrantes uel inmissæ in una quaq; specie uitæ, adimplentes & reddētes debita liberari, uti iam non fiant in corpore. Et si quidē fiant hæc apud eos quæ sunt irreligiosa & iniusta & uetita, ego nequaquā credo. In conscriptionibus autem illorum sic conscriptum est, & ipsi ita exponunt, Iesum dicentes in mysterio discipulis suis & apostolis seorsum locutum, & illos expostulasse ut dignis & assentientibus seorsum hæc traderent, per fidem enim & charitatem saluari. Reliqua uero indifferentia cum sint, secūdum opinionem hominū quædam quidem bona, quædam autem mala uocari, cum nihil natura malum sit. Alij uero ex ipsis signāt cauteriantes suos discipulos in *superioribus partibus *extantis dextræ auris. Vnde & Marcellina quæ Romam sub Aniceto uenit, cum esset huius doctrinæ, multos exterminauit. Gnosticos se autem uocant, etiam imagines quasdam quidem depictas, quasdam aūt & de reliqua materia fabricatas, habent, dicentes, formam Christi factam à Pilato illo in tempore quo fuit Iesus cum hominibus, & has coronant & proponunt eas cūm imaginibus mundi philosophorum, uidelicet cū imagine Pythagoræ & Platonis & Aristotelis & reliquorum, & reliquam obseruationem circa eas similiter ut gentes faciunt.

al's, in posterioribus. *al's, extantiæ.*

Qualis est doctrina Cerinthi. Cap. XXV.

CErinthus autem quidam in Asia non à primo deo factum esse mundum docuit, sed à uirtute quadā ualde separata & distante ab ea principalitate quæ est super uniuersa, & ignorante eo qui est super omnia deo. Iesum autem subiecit non ex uirgine natum, impossibile enim hoc ei uisum est, fuisse autem eum Ioseph & Mariæ filium, similiter ut reliqui omnes homines, & plus potuisse iustitia & prudentia & sapiētia ab omnibus, & post baptismum descendisse in eum Christū ab ea principalitate quæ est super omnia figura columbæ, & tunc annunciasse incognitum patrem & uirtutes perfecisse, in fine aūt* reuolasse iterum Christum de Iesu, & Iesum passum esse & resurrexisse, Christū autem impassibilem perseuerasse existentem spiritalem,

al's, recessisse

Quæ est Ebionitarum doctrina. Cap. XXVI.

QVi autem dicuntur Ebionei consentiunt quidem mundum à deo factum, ea autem quæ sunt erga dominum non similiter ut Cerinthus & Carpocrates opinantur. Solo autem eo quod est secundum Matthæum Euangelio utuntur, & apostolum Paulum recusant, apostatam eū legis dicētes. Quæ autem sunt prophetica, curiosius exponere nituntur, & circūcidūtur ac perseuerant in hijs cōsuetudinibus quæ sunt secundū legem & Iudaico characteri uitæ, uti & Hierosolymā adorent, quasi domus sit dei.

Quæ

Quæ ſint Nicolaitarum opera. Caput XXVII.

NIcolaitæ autem magiſtrum quidem habent Nicolaum unum ex vij. qui primi ad Diaconium ab apoſtolis ordinati ſunt, qui indiſcrete uiuunt. Pleniſſime autem per Ioannis Apocalypſim manifeſtātur, qui ſint, nullā differentiā eſſe docentes in mœchando & Idolothytū edere, quapropter dixit & de ijs ſermo. Sed hoc habes quod odiſti opera Nicolaitarum, quæ & ego odio.

Quæ eſt Cerdonis ſententia. Cap. XXVIII.

ET Cerdon autem quidā ab hijs qui ſunt erga Simonem occaſionem accipiens, cum ueniſſet Romam ſub hoc Hygino qui nonum locum Epiſcopatus per ſucceſſionem ab Apoſtolis habuit, docuit eum qui à Lege & prophetis annuntiatus ſit deus, non eſſe patrem domini noſtri Chriſti Ieſu. Hunc enim cognoſci, illum autem ignorari, & alterum quidem iuſtū, alterum autem bonum eſſe.

Quæ ſunt quæ Marcion docuerit. Cap. XXIX.

SVccedens autem ei Marcion Ponticus adimpleuit doctrinam impuraſte blaſphematus eū, qui à lege & prophetis annuntiatus eſt deus, malorum factorem & bellorum concupiſcentem, & inconſtantem quoq; ſententia & contrarium ſibi ipſum dicens. *Ieſum autem qui eſt à deo patre ſuper mundi fabricatorem deum, uenientem in Iudæam temporibus Pontij Pilati præſidis, qui fuit procurator Tiberij Cæſaris, in hominis forma manifeſtatum, hijs qui in Iudæa erant, diſſoluētem prophetas & legem & omnia opera eius dei, qui mundum fecit, quem & Coſmocratorem dicit: & ſuper hæc id quod eſt ſecundum Lucam Euāgelium circumcidens, & omnia quæ ſunt de generatione domini conſcripta auferens, & de doctrina ſermonum domini multa auferens, in quibus manifeſtiſſime conditorem huius uniuerſitatis ſuum patrem confitens dominus conſcriptus eſt, ſemetipſum eſſe ueraciorem quàm ſunt hij, qui Euangelium tradiderunt Apoſtoli, ſuaſit diſcipulis ſuis, non Euangelium, ſed particulam Euangelij tradens eis. Similiter autem & Apoſtoli Pauli epiſtolas abſcidit, auferens quæcunq; manifeſte dicta ſunt ab apoſtolo de eo deo qui mundum fecit, quoniam hic pater domini noſtri Ieſu Chriſti, & quæcunq; ex propheticis memorans Apoſtolus docuit prænunciantibus aduentum dei. Salutem autem ſolum animarum eſſe futuram earum quæ eius doctrinam *didiciſſent. Corpus autem uidelicet quoniam à terra ſit ſumptum, impoſſibile eſſe participare ſalutem. Super blaſphemiam autem quæ eſt in deum adiecit & hoc, uere diaboli os accipiens, & omnia contraria dicens ueritati. Caim enim & eos qui ſimiles ſunt ei, & Sodomitas & Aegyptios & ſimiles eis, & omnes omnino gentes quæ in omni permixtione malignitatis ambulauerunt, ſaluatas eſſe à domino, cū deſcendiſſet ad inferos, & accurriſſent ei, & in ſuū aſſumpſiſſe

als. Ieſum aūt ab eo patre qui eſt ſuper mundi.

als audiſſent.

regnum. Abel autem & Enoch & Noë & reliquos iustos,& eos qui sint erga Abraam patriarchas,cum omnibus prophetis,& hijs qui placuerūt deo non participasse salutem,qui in Marcione fuit serpens præconiauit. Quoniam enim sciebant, inquit,deum suum semper tentantem eos,& tunc tentare eū suspicati non accurrerunt Iesum,neq; crediderunt annūciationi eius & propterea remansisse animas eorum apud inferos dixit. Sed huic quidem quoniam & solus manifeste ausus est circumcidere scripturas & impudorate super omnes obtrectare deum, seorsum contradicemus,ex eius scriptis arguentes eum,& ex hijs sermonibus qui apud eum obseruati sunt domini & Apostoli,quibus ipse utitur,euersionē eius faciemus præstante deo.

Quæ est continentum auersatio. Cap. XXX.

NVnc autem necessario meminimus eius,ut scires quoniam omnes qui quoquo modo adulterant ueritatē & præconium ecclesiæ lædunt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt. Quamuis nō confiteantur nomen magistri sui ad seductionem reliquorum,attamen illius sententiam docent, Christi quidem Iesu nomen tanquam irritamētum proferentes,Simonis autem impietatem uarie introducentes mortificant multos, per nomen bonum sententiam suam male disperdentes, & per dulcedinem & decorem nominis amarum & malignum principis apostasiæ serpentis uenenum porrigentes eis. Ab hijs autem qui prædicti sunt iam multæ propagines multarum hæresum factæ sunt, eo quod multi ex ipsis,imò omnes uolunt doctores esse, & abscedere quidem ab hæresi in qua fuerunt: Aliud autem dogma ab alia sententia, & deinceps alteram ab altera componentes, noua docere insistunt, semetipsos adinuentores sententiæ quamcunq; compegerint enarrantes. Vt exempli gratia dicamus,à Saturnino & Marcione qui uocantur continentes, abstinentiam à nuptijs annuntiauerunt,frustrantes antiquam plasmationem dei,& oblique accusantes eum, qui & masculum & fœminam ad generationem hominum fecit,& eorum quæ dicuntur apud eos animalia abstinentiam induxerunt,ingrati existentes ei qui omnia fecit deo: contradicunt quoque eius saluti qui primus plasmatus erat, & hoc nunc adinuentum est apud eos.

Qualis est Tatiani doctrina. Cap. XXXI.

TAtiano quodam primo hanc introducente blaphemiam, qui cum esset Iustini adiutor,in quantum quidem apud eum erat nihil enarrauit tale:post uero illius martyriū absistens ab ecclesia, & præsumptione magisterij elatus & inflatus, quasi præ cæteris esse proprium characterem, doctrina constituta,non quasdam inuisibiles,similiter atque hij qui à Valentino sunt,uelut fabulam enarrans: nuptiarum autem corruptelas, fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens, Adæ autē saluti ex se cōtradictionem faciens.

Vnde

Vnde hij qui differentias induxerunt, acceperunt occasiones. Cap. XXXII.

ALij autē rursus à Basilide & Carpocrate occasiones accipientes, indifferentes cœtus, & multas nuptias induxerunt, & negligentiam ipsorum quæ sunt idolothyta ad manducandum, non ualde hoc comparare dicentes deum. Et quid enim non est numerum dicere eorum qui secundū alterum & alterum modum exciderunt à ueritate. *Coitus.* *Sic & alij uetustiores scribunt.*

Quibus temporibus fuerunt omnes qui prædicti sunt & à quibus initia & doctrinas acceperunt. Cap. XXXIII.

SVper hos autem ex hijs qui prædicti sunt Simoniani multitudo gnosticorū Barbelo exurrexit, & uelut à terra fungi manifestati sunt, quorū principales apud eos sententias enarramus. Quidam enim eorum æonem quendam nunquam senescentem in uirginali spiritu subijciunt, quem Barbelon nominant. Vbi esse patrem quendam innominabilem dicunt, uoluisse autem hunc manifestare*ea se ipsi Barbeloni: ennoeā aūt hanc progressam stetisse in conspectu eius, & postulasse prognosin, cum prodisset autem & prognosis his rursum petētibus prodidit incorruptela, post deinde uita æterna, in quibus gloriantē Barbelon & prospiciētem in magnitudine & conceptu delectatā in hāc generasse simile ei lumen. Hanc initiū & luminationis & generationis omnium dicunt, & uidentem patrem lumen hoc, unxisse illud sua benignitate ut perfectū fieret. Hūc aūt dicunt esse Christū, qui rursus postulat quēadmodum dicunt adiutorium sibi dari Nun, & progressus est Nus. Super hæc autem emittit pater Logon. Cōiugationes aūt fiēt Ennoiæ & Logi, & Aphtharsias & Christi, & æonia aūt Zoē thelemati coniuncta est; & Nus prognosi, & glorificabitur ei magnum lumen & Barbelon: Post deinde & de Ennoia & de Logo autogenen emissum dicunt ad repræsentationem magni luminis, & ualde honorificatum dicunt, & omnia huic subiecta. Coemissa autem ei Alethiam, & esse coniugationē autogenus & Alethiæ. De lumine aūt quod est Christus & de incorruptela quatuor emissa luminaria ad circumstantiam autogeni dicunt, & de thelemate rursus æonia Zoē quatuor luminaribus, quas nominat Charin, thelesin, synesin, phronesin. Et Charin quidē magno & primo luminario adiunctā, hunc aūt esse Sotera uolūt, & uocant eū harmogenes. Thelesin aūt secundo quem & nominant raguel. Synesin autem tertio luminario, quem uocant* Dauid. Phronesin aūt quarto quē nominat Eleleth. Cōfirmatis igitur sic omībus, super hæc emittit autogenes hominem perfectum & uerū, quem adamantem uocant, quoniā neq; ipse domatus est neque hij ex quibus erat, qui & remotus est primo lumine ab armoze. Emissam autē cū homine ab Autogene agnitionem perfectam & coniunctam ei, unde & hunc agnouisse eum; qui est super omnia, uirtutem quoq; ei inuictam datam

als ei *Harmogenon pinor legendū .i. cōmissurā.* *als Dadud forte legendū daduchum.* *Harmoge puto legendum.*

als agnum à uirginali ſpiritu, & refrigerant in hoc omnia hymnizare* magnum æo-na. Hinc enim dicunt manifeſtatam matrem, patrem, filium. Ex Anthro- forte gno. po autem & gnoſi natum lignum quod & ipſum*canoſin uocant. Deinde ex primo angelo qui aſtat monogeni emiſſum dicunt ſpiritum ſanctum, als prunicum quem & Sophiam & * prianicum uocāt. Hunc igitur uidentem reliqua omnia coniugationem habentia, ſe autem ſine coniugatione, quæſiſſe cui adunaretur, & cum non inueniret aſſeuerabat & extendebatur & proſpiciebat ad inferiores partes, putans hic inuenire coniugem, & non inueniens exilijt tædiata quoq; quoniam ſine bona uoluntate patris impetum fecerat. Poſt deinde ſimplicitate & benignitate acta generauit opus in quo erit ignorantia & audacia. Hoc autem opus eius eſſe proarchontem dicunt fabricatorem conditionis huius: uirtutem autem magnam abſtuliſſe eum à matre narrant, & abſtuliſſe ab ea in inferiora, & feciſſe firmamentum cœli, in quo & habitare dicunt eum. Et cum ſit ignorantia, feciſſe eas quæ ſunt ſub eo poteſtates & angelos & firmamenta & terrena omnia. Deinde di- als Atabidie. cunt adunitum eum *atabadiæ generaſſe Kakian zelum & phthonon & e- φθόνοϲ, i. inuidiam. rinnyn & epithymian. Generatis autem hijs mater Sophia contriſtata re- ἐριννύς furia fugit, & in altiora ſeceſſit, & fit deorſum numerantibus octonatio. Illa igi- ἐπιθυμία, cō tur ſecedente ſe ſolum opinatum eſſe, & propter hoc dixiſſe, Ego ſum de- cupiſcentia. us Zelotes, & præter me nemo eſt. Et hij quidem talia mentiuntur.

Quæ ſint gnoſticorũ genera, & quæ ſecundũ eos ſententiæ. Cap. XXXIIII.

ALij autem rurſus portentuoſa loquuntur, eſſe quoddam primum lumen in uirtute Bythi beatum & incorruptibile & interminatum. Eſſe autem hoc patrem omnium, & uocare primum hominem. Ennœam aũt eius progredientem filium dicunt emittentis, & eſſe hunc filium hominis ſecundum hominem. Sub hijs autem ſpiritum ſanctum eſſe, & ſub ſuperiora ſpiritu ſegregata elementa aquam, tenebras, abyſſum, Chaos, ſuper quæ ferri ſpiritum dicunt primam fœminam eam uocantes. Poſtea dicunt exultante primo homine cum filio ſuo ſuper formoſitate ſpiritus hoc eſt fœminæ, & illuminantem eam generauit ex ea lumen incorruptibile tertium maſculum, quem Chriſtũ uocant filiũ primi & ſecũdi hominis & ſpiritus ſancti primæ fœminæ. Concumbentibus autem patre & filio fœminæ quam & matrem uiuentium dicunt, cum autem non potuiſſet portare nec capere magnitudinẽ luminum, ſuper repletam & ſuper ebullientẽ ſecundum ſiniſteriores partes dicũt, & ſic quidem filium eorum ſolũ Chriſtũ, quaſi dextrum & in ſuperiora alleuatitiũ arreptũ ſtatim cũ matre in incorruptibilem æonem. Eſſe autem hanc & ueram & ſanctam eccleſiam, quæ fuerit appellatio & conuentio & adunatio patris omnium primi hominis, & filij ſecundi hominis, & Chriſti filij eorum & prædictæ fœminæ. Virtutem

tutem autem quæ superebullit ex fœmina habente humectationem lu- minis à patribus decidisse deorsum docent, sua autem uoluntate habentem humectationem luminis, quem & sinistram & pronichon & Sophian & masculo fœminam uocant, & descendentes simpliciter in aquam cum essent immobiles, & ne mouisse quoque eas petulanter agentem usque ad abyssos & assumpsisse ex eis corpus. Humectationem enim luminis eius omnia ac- cucurrisse & adhæsisse dicunt, & circumtenuisse eam, quā nisi habuisset, to ta absorpta fortasse fuisset & demersa à materia. Deligatam igitur hanc à corpore quod erat à materia & ualde grauatam repsisse aliquando & cona tam esse fugere aquas & ascendere ad matrem. Non potuisse autem, pro- pter grauedinem circumpositi corporis. Valde autem male se habentem machinatam esse abscondere illud quod erat desuper lumen, timentem ne & ipsum læderetur ab inferioribus elementis quemadmodum & ipsa, & cum uirtutem accepisset ab humectatione eius quod erat secundum eam lumen, resilijt & in sublimitatem elata est, & facta in alto dilatauit & coope ruit & fecit cœlum hoc quod apparet à corpore eius, & remansit sub cœlo quod fecit, adhuc habens aquatilis corporis typum, cum accepisset cōcupi scentiam superioris luminis, & uirtutem sumpsisset per omnia deposuisset corpus & liberatam ab eo. Corpus autem hoc exuisse dicunt eam fœmi- nam à fœmina nominant, & filium autem eius dicunt habuisse & ipsum aspirationem quandam in se incorruptelæ à matre relictam ei, per quam operatur, & potens factus emisit & ipse ut dicunt ab aquis filium sine ma- tre, neque enim cognouisse matrem eum uolunt, & filium eius secundum patris imitationem alterum emisisse filium. Hic quoque tertius quartum ge- nerauit, & quartus ipse generauit filium, de quinto sextum filium genera tum dicunt, & sextus septimum generauit. sic quoque hebdomada perfe- cta est apud eos. Octauum matrem habentem locum, & quemadmodum generationibus sic & dignitatibus & uirtutibus præcedere eos ab inuicem: & nomina autem mendacio suo talia posuerunt. Eū enim qui à matre pri- mus sit Ialdaboth uocari, eum autem qui sit ab eo Iao, & qui ab eo saba- oth magnum, quartum autem adoneum, & quintum eloeum, & sextum horeum, septimum autem & nouissimum omnium aschaphæum. Hos au- tem cœlos & arotheas & uirtutes & angelos & conditores subijciunt per ordinem sedentes in cœlo secundum generationem ipsorum, apparentes regere quoque cœlestia & terrestria, primo ipsorum Ialdabaoth contemnen tem matrem in eo quod filios & nepotes sine ullius permissu fecerit. Ad- huc etiam angelos & & uirtutes & potestates & dominationes, quibus fa- ctis ad Litem & iurgium aduersus eos conuersos esse filios eius, de princi- patu: propter quem contristatum Ialdaboth & desperatum conspexisse in subiacētem faciem materiæ, & consolidasse concupiscentiam suam in eam,

Prunichum

Arotheas.

 unde

unde natum filium dicunt. Hunc esse Nun in figura serpentis contortum, dehinc & spiritum & animam & omnia mundialia inde generatam omnem obliuionem & malitiam & zelum & inuidiam & mortem. Hunc autem serpentiformem & contortum Nun eorum adhuc magis euertisse patrem dicunt tortuositate, cum esset cum patre ipsorum in cœlo & in paradiso. Vnde exultante Ialdaboth in omnibus hijs quæ sub eo essent gloriatum & dixisse, Ego & pater & deus & super me nemo. Audientem autem matrem damasse aduersus eum, noli mentiri Ialdaboth, est enim super te pater omnium primus Anthropus & Anthropus filius Anthropi. Conturbatis autem omnibus ad nouam uocem & inopinabili nuncupatione, & quærētibus unde damor, & aduocandos eos, & adesse se ducendū dixisse Ialdabaoth dicunt, uenite faciamus hominem ad imaginem nostrā. Sex autem uirtutes audientes hæc, matre dante illis excogitationem hominis uti per eum euacuet eos à principali uirtute, conuenientes formauerunt hominem immensum latitudine & longitudine, scarizantem autem eo tantū adduxerunt eum patri suorum, & hoc Sophia operante uti & illum euacuet ab humectatione luminis, uti non posse erigi aduersus eū qui sursum est habens uirtutem. Illo aūt insufflante in hominem spiritum uitæ latenter euacuatum eum à uirtute dicunt, hominem aūt inde habuisse Nun & Enthymesin, & hæc esse quæ saluantur dicunt, & statim gratias agere eū primo homini relictis fabricatoribus. Zelātem autem Ialdaboth uoluisse excogitare euacuare hominem per fœminam, & de sua Enthymesi eduxisse fœminam, quā illa prunicos suscipiens inuisibiliter euacuauit à uirtute. Reliquos autem uenientes & mirantes formositatem eius uocasse eam Euam, & concupiscentes eam hanc generasse ex ea sibi filios, quos angelos esse dicunt. Mater autem ipsorum argumentata est per serpentem seducere Euam & Adam supergredi præceptum Ialdaboth. Eua autem quasi à filio dei hoc audiens facile credidit, & Adam suasit manducare de arbore, de qua dixerat Deus non manducare. Prunicum autem uidentem quoniam & per suam blasphemiam uicti sunt ualde, ualde gratulatum & rursum exclamasse, quoniam cum esset pater incorruptibilis olim hic semetipsum uocans pātrem mentitus est, & cum homo olim esset & prima fœmina & hæc adulterans peccauit. Ialdabaoth autem propter eam quæ circa eum erat obliuionem ne quidem intendentem ad hæc proiecisse Adam & Euam de Paradiso, quoniam transgressi erant præceptum eius. Voluisse enim filios ei ex Eua generari & non adeptum esse, quoniam mater sua in omnibus contrairet ei, & latenter euacuans Adam & Euam ab humectatione quæ maledictionem participaret neque opprobrium is qui esset à principalitate spiritus. Sic quoque uacuos à diuina substantia factos maledictos esse ab eo & deiectos à cœlo in hunc mundum docent. Sed & serpentē

pentem aduersus patrem operantem deiectum ab eo in deorsum mundũ, in potestatem autem suam redigentem angelos qui hic sunt & ipsum sex filios generasse, septimo ipso extante ad imitationem eius quæ circa patrẽ est hebdomadis. Et hos septem dæmonas mundiales esse dicunt aduersantes & resistentes semper generi humano, quoniam propter eos pater illorum proiectus est deorsum. Adam autem & Euam prius quidem habuisse leuia & clara & uelut spiritalia corpora, quemadmodũ & plasmati sunt, uenientes autẽ huc demutasse in obscurius pinguius & pigrius. Sed & animam dissolutam & languidam, quippe à factore tantummodo insufflationem mundialẽ habẽtes, quoadusq; iterũ prunicos miserata eorũ reddidit eis odorem suauitatis humectationis luminis, per quã in cõmemorationẽ uenerunt suã ipsorũ, & cognouerũt seipsos nudos & corporis materiã, & cognouerunt quoniam mortẽ baiulant, & magnanimes extiterunt, cognoscẽtes quoniam ad tempus corpus circũdatum est eis: & escas quoque inuenisse eos præcunte eos Sophia, & satiatos coisse inuicẽ carnaliter & generasse Cain, quem deiectibilis serpens cum filijs statim suscipiens uertit, & adimpleuit mundiali obliuione stulticia & audacia immittẽs, ita ut & dum fratrẽ suũ Abel occideret, primus zelũ & mortẽ ostẽderit: post quos secundũ prouidentiã prunici dicũt generatũ Seth, post noreã, ex quibus reliquã multitudinẽ hominũ generatam dicunt, & ab inferiori hebdomade in omnem malitiam immissam, & apostasiã superiori sanctæ hebdomadæ & idololatriam & reliquã uniuersam contẽptionem, cum contraria eis esset semper mater inuisibiliter, & proprium saluaret hoc est humectationem luminis. Sanctam autem hebdomadem, septem stellas quas dicunt planetas esse uolũt, & proiectibilem serpentem duo habere nomina Michael & Samuel dicũt. Iratũ autem Ialdabaoth hominibus, quoniã eum nõ colebant, neq; honorificabant, quasi patrem & deũ, diluuiũ eis immisisse ut omnes simul perderet. Cõtra stãte aũt & hic Sophia saluatos eos esse qui circa Noẽ erãt in Arca, propter humectationẽ illius luminis quod ab eo erat, per quã iterũ adimpletum esse mundum hominibus: ex quibus quendam Abraham elegisse & ipsum Ialdaboth, & testamentum posuisse ad eum, si perseuerauerit semen eius seruiens ei, dare ei hæreditatem terræ. Post per Moysen eduxisse eos ex Aegypto, qui ab Abraham essent, & dedisse eis legem, & fecisse eos Iudæos, ex quibus elegisse septem dies quos & sanctam hebdomadam uocant, & unusquisque eorum suum præconem ad semet glorian dum & deum annuntiandum, uti & reliqui audientes glorias, seruirent & ipsi hijs qui à prophetis annuntiantur Dij. Sic autem prophetas distribuũt: huius quidem Ialdaboth Moysen fuisse, & Iesum Naue & Amos & Abacuc, Illius autem Iao, Samuel & Nathan & Ionam & Micheam. Illius autem Sabaoth Helian & Ioel & Zacharian. Illius autem Adonai,

Esaiam & Ezechiel & Ieremiam & Daniel. Illius autem Eloy, Tobiam & Aggeum. Illius autem Orei Micheam & Naum. Illius autem Astanfei Hesdram & Sophoniam. Horum igitur unusquisque glorificans suum patrem & deum Sophian & ipsam per eos multa * locutam esse, de primo homine & incorruptibili æone & de illo Christo qui sit sursum dicunt præmonentem, & rememorantem homines in incorruptibile lumen & in primum hominem, & in descensione Christi, in quibus conterritis principibus & admirantibus nouitatem in hijs quæ à prophetis annunciabantur, operatam esse prunicum per Ialdaboth nescientem quid faciat duorum hominum factas esse emissiones. Alterum quidem de sterili Elizabet. Alterum autem ex Maria uirgine, & quoniam non haberet eadem ipsa requiem, neque in cœlo neque in terra, contristatam inuocasse in adiutorium matrem. Mater autem eius prior fœmina miserata est super pœnitentia filiæ, & postulauit à primo homine adiutorium ei mitti Christum, qui & descendit emissus ad sororem suam & ad humectationem luminis. Cognoscentem autem eam quæ deorsum est Sophiam descendere ad fratrem eius, & annuntiasse eius aduentum per Ioannem, & præparasse baptismum pœnitentiæ, & ante adaptasse Iesum, uti descendens Christus inueniat uas mundum, & uti per filium eius Ialdaboth fœmina à Christo annuntiaretur. Descendisse autem eum per septem cœlos, assimilatum filijs eorum dicũt, & sensim eos euacuasse uirtutem. Ad ipsum enim uniuersam humectationem luminis concurrisse dicunt, & descendentem Christũ in hunc mundũ induisse primũ sororem suã Sophiam, & exultasse utrosq; refrigerantes super inuicem, & hoc esse sponsum & sponsam definiunt. Omnia autem quippe ex uirgine per operationem dei generatum sapientiorem & mundiorem & iustiorem hominibus omnibus fuisse in Christum perplexum Sophiæ descendisse, & sic factum esse Iesum Christum. Multos igitur ex discipulis eius non cognouisse Christi descensionem in eum dicunt, descendente autem Christo in Iesum tunc cœpisse uirtutes perficere, & curare, & annuntiare incognitum patrem, & se manifeste filium primi hominis confiteri. In quibus irascentes principes & patrem Iesu operatos ad occidendum eum, & in eo cum adduceretur ipsum quidem cum Sophia abstitisse in incorruptibilem æonem dicunt. Iesum autem crucifixum, non autem oblitum suum Christum, sed misisse desuper uirtutem quandam in eum quæ excitauit eum in corpore, quod & corpus animale & spiritale uocant, mundialia enim remisisse eum in mundo. Videntes autem discipuli resurrexisse eum non eum cognouerunt, sed ne ipsum quidem Iesum, cuius gratia à mortuis resurrexit. Et hunc maximum errorem inter discipulos fuisse dicunt, quoniam putarent eum in corpore mundiali resurrexisse, ignorantes quoniam caro & sanguis regnum dei non apprehen-

*al's locutum.

dunt. Confirmare autem uolunt descensionem Christi & ascensionem ex eo quod neque post baptismum, neque post resurrectionem à mortuis aliquid magni fecisse Iesum dicant discipuli, ignorantes adunitum esse Iesum Christo, & incorruptibilem æonem hebdomadi, & mundiale corpus animale dicunt. Remoratum autem eum post resurrectionem xviij. mensibus, & sensibilitatem in eum descendentem didicisse quod liquidum est, & paucos ex discipulis suis quos sciebat capaces tantorum mysteriorum docuit hæc, & sic receptus est in cœlum, Christo sedente ad dextram patris Ialdaboth, uti animas eorum qui cognouerunt eos post de passione mundialis carnis recipiat in se, ditans semetipsum patre eius ignorante, sed ne uidente quidem eum, uti in quantum Iesus semetipsum * ditans in sanctis animabus, in tantum pater eius in detrimentis factus diminoretur euacuatus à uirtute sua per animas. Iam enim non habiturum eum animas sanctas, ut rursus demittat eas in seculum, sed tantum eas quæ sunt ex substantia eius, id est, quæ sunt ex insufflatione. Consummationē autem futuram quando tota humectatio spiritus luminis colligatur & abripiatur in æonem incorruptibilitatis. Tales quidem secundum eos sententiæ sunt, à quibus uelut Lernæa hydra multiplex capitibus fera, de Valentini schola generata est. Quidam etiam ipsam Sophiam serpentem factam dicunt, quapropter & contrariam extitisse factori Adæ, & agnitionem hominibus immisisse, & propter hoc dictum serpentem omnium sapiētiorem. Sed & propter positionem intestinorum nostrorum per quas esca infertur, eo quod talem figuram habeant, ostendentem absconsam generatricem serpentis figuræ substantiam in nobis.

al's ditat.

Quæ est ophitarum & Cainorum inreligiositas etiam impudentia, & unde conscripta ipsorū. Cap. XXXV.

Ophitæ à serpente nomen habent quē colunt pro Christo, Caini Cain & Iudam Iscariotem uenerantur.

Alij autē rursus Cain à superiore principalitate dicunt & Esau & Core & Sodomitas, & omnes tales cognatos suos cōfitentur, & propter hoc à factore impugnatos neminem ex eis male acceptos. Sophia enim illud quod proprium ex ea erat abripiebat ex eis ad semetipsam, & hæc Iudam proditorem diligenter cognouisse dicunt, & solum præ cæteris cognoscentem ueritatem perfecisse proditionis mysterium, per quem & terrena & cœlestia omnia dissoluta dicunt, & cōfinctionē afferunt huiusmodi, Iudā Euangelium illud uocantes. Iam autem & colligi eorum conscriptiones in quibus dissoluere opera hysteræ adhortantur, Hysteram autem fabricatorē cœli & terræ uocant, nec enim aliter saluari eos nisi per oīa eant, quēadmodū & Carpocrates dixit, & in unoquoq; peccatorū & turpiū operationū angelū assistere, & operantē accidere audaciā & immūditiā inferre, id quod inest ei operationi angeli nomen edicere. O tu angele ab.a.te.or.opere tu, o fatua illa potestas, perficio tuam operationem: & hoc esse scientiam perfectam

ὑστέρα uulua.

Consentiebāt uestigia codicū nec quicq̄ adhuc potuit elici.

fectam, sine tremore in tales abire operationes quas ne nominare quidem fas est. A talibus matribus & patribus & proauis eos qui à Valentino sint, sicut ipsæ sententiæ & regulæ ostendunt eos, necessarium fuit manifeste arguere & in mediū afferre dogmata ipsorū, si qui forte ex hijs pœnitentiam agentes & conuertentes ad unum solum conditorem & deum factorem uniuersitatis, saluari possint. Reliqui autem * nisi abstrahantur à praua quasi uerisimili suasione eorum, putantes maius & aliquid altius ab hijs scituros se mysterium. Sed à nobis bene discentes, quoniam ab illis male docentur derideant quidem doctrinam eorum, Illorum autem misereantur, qui adhuc tam miserrimis & instabilibus fabulis tantam elationem assumpserunt, ut meliores semetipsos reliquis propter talem magnitudinem, imò ignorantiam arbitrentur. Delectatio autem eorum hæc est, siue aduersus eos uictoria est sententiæ eorum manifestatio. Quapropter conati sumus uniuersum male compositum uulpeculæ huius corpusculum in medium producere, & aperte facere manifestum. Iam enim non multis opus erit sermonibus ad euertendum doctrinam eorum manifestam omnibus factam. Quemadmodum bestiæ alicuius in sylua absconditæ & inde impetum facientis & multos uastantis qui segregat & denudat syluam, & ad uisionem adduxit ipsam feram, iam non elaborauit ad capiendam uidētes quoniā ea fera fera est, ipsis enim adest uidere & cauere impetus eius, & iaculari undique, & uulnerare & interficere uastatricem illam bestiam. Sic & nobis cum in manifestum redegerimus eorum abscondita, & apud se tacita mysteria, iam non erit necessarium multis destruere eorum sententiam. Adest enim & tibi & omnibus qui tecum sunt ad hæc quæ prædicta sunt exerceri & * excutere nequam ipsorum doctrinas & inconditas, & apta ueritati ostendere dogmata. Cum igitur hæc sic se habeant, quatenus promisi secundum nostram uirtutem inferemus euersionem ipsorum, omnibus eis contradicentes in sequenti libro: enarratio enim in longum pergit, ut uides: & uiatica quoque dabimus ad euersionem ipsorum, occurrentes omnibus sententijs secundum narrationis ordinem, ut simus non tantum ostendentes, sed & uulnerantes undique bestiam.

al's iam nō abstrahuntur.

al's euertere

Irenæi Lugdunensis Episcopi contra hæreticos liber primus explicit.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI SECVNDI.

HAec insunt in secūdo libro redargutionis & euersionis falso cognomine agnitionis.

Expliciunt capitula secundi libri.

ARGVMENTVM ERASMI ROTERODAMI IN SECVNDVM LIBRVM IRENAEI.

IN primo libro recenſuit ac detexit Valentini & aliorū qui hunc ſequuti ſunt, opiniones, quæ ferè tales ſunt, ut in lucem protraxiſſe ſit confutaſſe. Hic cum ſingulorum dogmatibus congreditur, indicans quid à quibus philoſophis ſint ſuffurati ad deceptionem ſimplicium hæretici. Sic autem cum illis pugnat, ut ex ipſorum doctrina ſumat tela quibus illos conficiat. Vix enim ſibi conſtare poteſt qui multa cōminiſcitur. Eſt unus aut alter locus in hoc libro qui requirit candidum interpretem, Vnus eſt cap. 49. Vbi uidetur ſentire quod ſolus pater ſciuerit diē & horam, ignorante filio. Verba S. Irenæi ſubſcribam. Quandoquidem & dominus ipſe filius dei ipſum iudicij diem & horam conceſſit ſcire ſolum patrem, manifeſte dicens, De die autem illa & hora nemo ſcit, neque filius, niſi pater ſolus. Si igitur ſcientiam diei illius, filius non erubuit referre ad patrem, ſed dixit quod uerum eſt, neq; nos erubeſcimus &c. Dubitādum autem non eſt quin pio ſenſu hæc ſcripſerit Irenæus. Sed pulchre nobis exemplum ingeſſit, quos pudet quicquam neſcire, etiam in rebus diuinis. Alter eſt in capitibus. 39. & 40. Vbi refert dominum non fuiſſe paſſum anno triceſimo, aut trigeſimo primo, ſed ultra quadrageſimum annū docuiſſe Euāgelium, Hanc opinionem confirmat ratione & autoritate duplici. Rationē hanc adfert, quod quemadmodum dominus pueris, adoleſcentibus, uiris & ſenibus ſeruandis uenerat, ita conueniebat ut omnium ætates ſuſciperet, poſt annum autem quadrageſimū homo uergit ad ſenium. Autoritatem profert ex Euangelio Ioannis, Quinquaginta annos nondum habes & Abraham uidiſti, ex hoc colligit dominum id temporis prætergreſſum annum quadrageſimum, nondum autem ad quinquageſimum perueniſſe. Confirmat hoc teſtimonio diſcipulorū qui cum Ioanne Euangeliſta uixerant in Aſia, qui ſe prædicarent hæc audiſſe, nō ſolum ab ipſo Ioanne, uerū etiam ab alijs apoſtolis. Hæc opinio plurimū diſcrepat ab ea quā nūc ſequitur eccleſia. Cōſideret lector.

IN primo quidem libro qui ante hunc est arguentes falsi nominis agnitionem ostẽdimus tibi dilectissime, omne ab hijs qui sunt à Valentino per multos & contrarios modos adinuẽtum esse falsiloquium, & sententias exposuimus eorum, qui priores extiterunt, discrepantes eos sibimetipsis ostendentes, multo autẽ prius ipsi ueritati. Et Marci quoq; magi sententiam cum sit ex hijs, cũ operibus eius omni diligentia exposuimus, & quanta ex scripturis eligentes, adaptare conantur fictioni suæ, diligenter retulimus, id quodammodo per numeros & per uigintiquatuor elementa alphabetæ ueritatem affirmare conantur & audent minutatim perexiuimus. Et quemadmodum conditionem secundum imaginem inuisibilis apud eos pleromatis factam dicunt, & quãta de Demiurgo sentiunt ac docent renunciauimus, & progenitoris ipsorum doctrinã Simonis Magi Samaritani & omniũ eorum qui successerunt ei manifestauimus. Diximus quoq; multitudinẽ eorum qui sunt ab eo gnostici, & differẽtias ipsorum, & doctrinas & successiones adnotauimus, quæq; ab eis hæreses institutæ sunt, omnes exposuimus. Et quoniã omnes à Simone hæretici initia sumentes, impia & inreligiosa dogmata induxerunt in hanc uitã, ostendimus, & redemptionẽ ipsorum, & quomodo initiãt eos qui perficiuntur, & factiones eorum & mysteria manifestauimus: & quia unus deus cõditor, & quia non postremitatis fructus, & quia neq; sup illum, neq; post eum est aliquid. In hoc autẽ libro instruemus, quæ nobis apta sunt, & quæ permittit tẽpus, & euertemus per magna capitula oẽm ipsorum regulam, quapropter quod sit detectio & euersio sentẽtiæ ipsorum, operis huius conscriptionem ita titulauimus. Oportet enim absconditas ipsorum coniugationes per manifestarum coniugationum indicium & euersionem Bythũ dissoluere, & quoniã neq; fuerit aliquando, neq; sit accipere ostensionem.

διεξιέναι. διεξελθεῖν.

OSTENSIO QVOD NEQVE EXTRA PLEROMA SIT VNIVERSORVM DEus, neq; extra plenitudinẽ eius esse aliquid, neq; quidẽ duos esse deos, immẽso interuallo ab inuicem distantes, neq; uirtutẽ aliquã mundi fabricatricem immensum separatam à patre ignorante eũ. Cap. I.

BEne igitur habet à primo & proximo capitulo inchoare nos à Demiurgo deo qui fecit cœlũ & terram & omnia quæ in eis sunt, quem hij blasphemantes extremitatis fructum dicunt, & ostendere, quod neque super eum, neq; post eum est aliquid, neq; ab aliquo motus, sed sua sententia & libere fecit omnia, cum sit solus deus & solus dominus, & solus conditor, & solus pater, & solus conti-

nens omnia, & omnibus ut sint, ipse præstans. Quemadmodum enim poterit super hūc alia plenitudo, aut initium, aut potestas, aut alius deus esse? cum oporteat deum horum omnium pleroma in immenso omnia circumcontinere, & circumcontineri à nemine. Si autē extra illum aliquid, iam non omnium est pleroma, neq; continet omnia. Deerit enim pleromati aut ei qui sit super omnia deo, hoc quod extra eum dicunt. Quod autem deest & delibatum est ab aliquo, nō est omniū pleroma, & terminum autem & medietatem & finem habebit, ad eos qui sunt extra eum. Si autem finis est, in ea quæ sunt deorsum, initium est, ad ea quæ sunt sursum. Similiter autē & ex reliquis partibus necessitas est omnis id ipsum experiri, & ab eis qui foris sunt contineri, & determinari, & includi. Is enim qui est deorsum finis, necessario omī modo circūscribit & circūdat eū qui* firmatur in eum. Et iterū secundū eos, pater omniū, quē uidelicet & proonta & proarchen uocant cū pleromate ipsorū. Et Marcionis bonus deus in aliquo conditus & reclusus & à foris circūdatus ab altera principalitate quā necesse est maiorē esse, qm̄ id quod cōtinet, eo quod cōtinetur maius est, quod aūt maius est, id & firmius est & magis dn̄s, & quod maius est & firmius, & magis dn̄s, hoc erit deus. Cū em̄ sit secundū eos & aliud qd, quod quidē extra pleroma esse dicūt, id quod est superiorē erraticā uirtutē descēdisse opinātur, necesse est omni modo & cōtinere id quod extra est, cōtineri aūt pleroma, alioquin nō erit extra pleroma. Si em̄ extra pleroma est aliquid, intra hoc ipsum qd' extra pleroma dicūt, erit pleroma, & cōtinebit' pleroma ab eo quod est extra. Cū pleromate aūt subaudiatur & primus deus, aut rursus in immēsum distare & separata esse ab inuicē, id est & pleroma, & quod est extra illud. Si aūt hæc dixerint, tertiū quid erit, quod in immensum separat pleroma, & hoc quod est extra illud, & hoc tertium circū definit & continebitur* aque, & erit maius tertium hoc pleromate & eo quod extra illud, sicut in suo sinu continēs utraq;, & in infinitum de hijs quæ continentur, & de hijs quæ continent incidet sermo. Si autem tertium hoc initium habebit in superiora, & finem in inferiora om̄ia necessitate & à lateribus definiri illud, uel inchoans, uel * definiens ad alia quædam, & illa rursus & alia quæ sunt sursum & quæ deorsum, ad alia quædam habebūt initia, & hoc usq; in infinitum, ut nunquam stet eorum cogitatio in uno deo, sed per occasionem plusquam est quærendi in id quod non sit excidat & absistat à uero deo. Similiter autem hæc & aduersus eos qui sunt à Marcione aptata sunt. Continebantur enim & circumfiniebantur & duo dei, ab immenso interuallo, quod separat eos ab inuicem. Si autem id excogitandi est necessitas, secundum omnem partē multos deos immēsa separatione distantes, ab inuicem quidem inchoantes ad inuicem autem finientes, & illa ratione qua nituntur docere super fabricatorem cœli & terræ esse aliquod pleroma aut deū, eadem ratiōe utens quisq;

Marginal notes: al's, finiatur. / προων, id est, qui prius fuit / al's, aqua. / al's, deficiens.

adstruet

adstruet super pleroma, alterum esse pleroma, & super illud rursus aliud, & super Bythum aliud pelagus dei, Et à lateribus autem similiter eadem esse, & sic in immensum excitante sententia & semper necessitas erit excogitare altera pleromata, & alteros Bythos, & nunquam aliquantos consistere, sem per quærentes alios præter dictos. Et erit autem incertum utrumnam hæc sint deorsum quæ sunt secundum nos, an hæc ipsa superiora sint, & quæ di cuntur ab eis sursum, utrumnam sursum aut deorsum sint, & nullus status, neq; firmitas continebit sensum nostrum, sed in immensos mundos & in determinatos deos excedere necessitas erit. Et cum hæc sic se habeant, unus quisq; deus suis contentus erit, & non curiose aget de alienis, si quo minus iniustus erit & auarus & cessans esse quod deus est: & unaquæq; conditio suum fabricatorem glorificabit, & ipso sufficiens erit, & alterum non cogno scet, si quo minus, apostata iustissime ab omnibus iudicata, dignissi mam concipiet pœnam. Oportet enim aut unum esse qui omnia continet, & in suis fecit unumquodq; eorum quæ facta sunt, quemadmodum ipse uoluit: aut multos rursus & indeterminatos factores & deos, ab inuicē qui dem accipientes, ad inuicē autē desinentes per oēm partem, & alios omnes à foris ab alterutro quodammodo recontineri, & uel inclusos & manentes in suis unumquenq; eorum confiteri necessitas erit, neminem autem horum omnium esse deum. Deerit enim unicuiq; eorum partem minimam haben ti, ad comparationem omnium reliquorum, & soluetur omnipotētis appel latio, & necessitas erit in impietatem cadere talem sensum. Qui autem ab angelis mundum dicunt fabricatum, uel ab aliquo quodam mundi fabrica tore, præter sententiam eius qui super omnia pater est, primo quidē ex hoc ipso peccant, præter uoluntatem primi dei, talem & tantam conditionē an gelos fecisse dicentes: quasi efficaciores sint angeli quàm deus, aut rursus quasi ille negligens sit, aut minor existens, aut nullam curam habens eorū, quæ in proprijs ipsius fiant, utrumnam male an bene fiant, ut illud quidem dissipet & prohibeat, alterum autem laudet & gaudeat, hoc autem ne ho mini quidem solerti applicet quis, quanto magis deo? Post deinde dicant nobis, Vtrumnam in hijs quæ ab illo continentur, & in proprijs eius fabri cata sunt hæc, an in alienis & extra eum positis. Sed si quidem dicant extra eum, similiter omnia prædicta inconuenientia occurrent eis, & includetur primus deus ab eo qui extra eum est, in quo & desinere eum necesse erit.

Neq; iterum in hijs quæ continentur à patre aliū quendā fabricasse hunc mundū, neq; patrē per alia adminicula eā quæ secundū nos est fecisse conditionem, sed tantum per uerbum suū, esse autem cōditorem eum, qui est super omnia deus, & ipsum patrem esse domini nostri Iesu Christi. Cap. II.

SI autem ualde uanum erit præter* substantiam eius in eius proprijs an gelis *als, Si autem illius. als, sententiā.

gelis & ipsis qui sunt potestatis eius, aut ab alio quodam dicere fabricatum esse mundum, aut quasi non omnia respiciat ipse quæ sint in suis, aut non sciat quæ ab angelis futura sunt. Si autem non præter uoluntatem eius, sed uolente & sciente, quemadmodum quidã opinantur, an non angeli uel mũdi fabricator causæ erant fabricationis istius, sed uoluntas dei? Si enim mũdi fabricator est, angelos ipse fecit, aut etiam causa creationis eorũ ipse fuit, & mundum ipse uidebitur fecisse qui causas fabricationis eius præparauit, licet per longam successionem deorsum angelos dicant factos, uel mũdi fabricatores à primo patre, quẽadmodũ Basilides ait, nihilominus id quod est causa eorum quæ facta sunt in illum qui prolator fuit talis successionis recurret, quemadmodum in regem correctio belli refertur, qui præparauit ea quæ sunt causa uictoriæ, & cõditio huius ciuitatis, aut huius operis, in eũ qui præparauit causas, ad perfectionẽ eorũ quæ deorsum facta sunt. Quapropter non iam securim dicimus incidere ligna, uel serram secare, sed hominem concidere & secare rectissime quis dicat eum, qui ipsam securim & serrã ad hoc fecit, & multo * plus armamẽta omnia, per quæ fabricata sunt securis & serra. Sic igitur iuste secundum illorum rationem pater omnium dicetur fabricator huius mundi, & non angeli, neq; alius quis mundi fabricator, præter illum qui fuit prolator, & prius causa factionis huiusmodi præparationis existens. Sit fortasse hic sermo suasorius siue seductorius apud eos qui ignorant deũ, & hominibus qui assimilant eum in operibus, & hijs qui non possunt statim aliquid ex parato fabricare, sed indigẽtibus multis organis ad eorum fabricationem, non autem uerisimilis in totũ apud eos, qui sciunt, quoniam nullius indigens omnium deus, uerbo cõdidit omnia, & fecit, neq; angelis indigẽs adiutoribus ad ea quæ fiũt, neq; uirtute aliqua ualde inferiori ab illo, & ignorante patre. Neq; aliqua labe, neq; ignorãtia, ut is qui inciperet eum cognoscere homo fieret: sed ipse in semetipso, secundum id quod est inenarrabile & inexcogitabile nobis omnia prædestinans fecit, quemadmodum uoluit, omnibus consonantiam & ordinem suum & initium creationis donans. Spiritalibus quidem spiritalem & inuisibilem, et supercœlestibus cœlestem, & angelis angelicam, & * animabus animalẽ, & natantibus aquatilem, & terrigenis terrigenam, omnibus aptam æqualitatis substantiam, omnia autem quæ facta sunt, infatigabili uerbo fecit. Proprium est enim hoc dei supereminentiæ, non indigere alijs organis ad conditionem eorum quæ fiunt, & idoneus est & sufficiens ad formationem omnium proprium eius uerbum, quemadmodũ & Ioannes domini discipulus ait de eo. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. In omnibus autem est & hic qui est secundum nos mundus. Et hic ergo à uerbo eius factus est, sicut scriptura geneseos dicit, omnia quæ sunt secundum nos fecisse deum per uerbum suum. Similiter autem & Dauid exe-

[Margin notes: al's, prius. — al's, animalibus.]

quitur

quitur. Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Cui igitur magis credemus de mundi fabricatione, hijs ne qui prædicti sunt, hæreticis, sic fatua & inconstantia garrientibus, an discipulis domini, & fideli famulo dei Moysi & prophetæ? qui primo genesim mundi narrauit, dicēs: In principio fecit deus cœlum, & terram, & deinceps reliqua omnia, sed non dij, neq; angeli.

Quoniam inuisibilis quidem est pater, sed non incognitus, neq; ignorare eum quidem poterant angeli licet plurimum deorsum deiecti essent ab eo.

Caput III.

QVoniam autem hic deus est pater domini nostri Iesu Christi, & de hoc Paulus apostolus dixit, Vnus deus pater qui est super omnes, et per omnia, & in omnibus nobis. Iam quidem ostendimus unum esse deum, ex ipsis autem apostolis, & ex domini sermonibus adhuc ostendemus. Quale enim est, prophetarum & domini & apostolorum relinquentes nos uoces, attendere hijs nihil sane dicentibus? Instabilis igitur qui est secundum eos Bythus, & id quod est huius pleroma, & Marcionis deus. Siquidem, quemadmodum dicunt, extra se habet subiacens aliquid, quod uacuum & umbram uocant, & uacuum hoc maius pleromate ipsorum ostenditur instabile. Est autem & hoc dicere, infra se omnia continente eo, ab altero quodam fabricatam esse cōditionem: oportet enim illos necessarie uacuum aliquid & informe confiteri, in quo fabricatum est hoc quod est uniuersum, infra spiritale pleroma, & informe hoc, utrum sciente & propatore quæ in eo futura erant ex studio sic reliquisse, an ignorante. Et si quidem ignorante, iam non omnium erit præscius deus. Sed nec quidē causam reddere habebunt, propter quam rem locum hunc temporibus tantis otiosum sic reliquit. Si autem præscius est & mente contemplatus est eam conditionem, quæ in eo loco futura esset, ipse fecit eam, qui & præformauit eam in semetipso. Quiescant igitur dicere, ab alio factum esse mūdum: simul enim ac mente cepit deus, & factum est hoc quod mente conceperat. Nec enim possibile erat alium quidem mente concipere, alium uero facere quæ ab illo mente concepta fuerant. Sed aut æternum mundum mente concepit secundum eos hæreticos deus, aut temporalem, quæ utraq; incredibilia. Sed si quidem æternum eum mente concepit, & spiritalem & uisibilem, talis & factus fuisset. Si autem talis qualis est, & ipse fecit eum talem, qui talem quidem mente conceperat, aut in præsentia patris uoluit esse eū secundum mentis conceptionem talem, & compositū & mutabilē & transeuntē. Cum autem sit talis, qualem pater deformauerat apud semetipsum, dignum esse patris fabricatione. Quod autem à patre uniuersorum mente conceptū est, & præformatum, sic quemadmodum & factum est, labis esse dicere fructū

& ignorantiæ prolationem magnæ blasphemiæ est. Erit enim secundum illos, pater omnium secundum suam mentis cōceptionem in pectore suo, labis emissionis & ignorantiæ fructus generans, quæ enim mente cōceperat, hæc & facta sunt.

Videtur reddidisse Grecā uocem ὑπόχολος.

Quoniam subbilis est pleroma Valentini discipulorum.

Caput IIII.

CAusa igitur quærenda est huiusmodi dispositionis dei, sed non fabricatio mūdi altero adscribenda, & ante præparata omnia dicēda sunt à deo ut fierent, quemadmodum & facta sunt. Sed non umbra & uacuitas quæretur, utrum ab omnium patre & prolatore, secundū eos & ipsum prolatum, & est æqualis honore & cognatum reliquis æonibus, forte autem & antiquius ipsis. Si autem ab eodem emissum est, simile est ei qui emisit, & hijs cum quibus emissum est. Necessitas ergo erit omni modo & Bythum ipsorū cū Sige uacuo similē esse, hoc est uacuum esse, & reliquos æonas cū sint uacui fratres, uacuam & substantiam habere. Si aūt nō est, emissum à se natū est, & à se generatū est, & æquiparās in tempore ei qui est secundū eos Bytho omnium patri, & sic eiusdē naturæ & eiusdē honoris erit uacuum ei qui est secundum eos omnium patri. Oportet enim illum emissum esse ab aliquo, aut à se generatum, & à se natum esse. Sed si quidē emissum est uacuum, uacuus & prolator est Valentinus, uacui & sectatores eius. Si aūt nō prolatum est, sed à se generatum est, & simile est & fraternum & eiusdē honoris id quod est uacuū ei patri qui prædictus est à Valentino, antiquius autem & multo ante existens & honorificētius reliquis æonibus ipsius Ptolemæi & Heracleonis, & reliquis omnibus qui eadem opinātur. Si autem & aporiati in hijs confiteantur continere omnia patrem omnium, & extra pleroma esse nihil. Nam necessitas est omni modo definire eum & circūscribi ab aliquo maiore, & id quod extra & quod intus dicere eos secūdum agnitionem & ignorantiam, sed non secundum localem sententiam. In pleromate autem uel in hijs quæ continentur à patre facta à Demiurgo aut ab angelis quæcunq; & facta scimus cōtineri ab inenarrabili magnitudine, uelut in circulo centrum, aut uelut in tunica maculam: Primo quidem qualis Bythus erit subsistens in sinu suo maculam fieri, & permittens in suis alterū quendam condere uel proferre, præter suam mentem, quod quidem imbecillitatem uniuerso pleromati afferre inciperet, cum posset ab initio abscidere labem, & eas quæ ab eo initium acceperunt emissiones, neq; ignorantia, neq; in passione, neq; in labe constitutionem creationis permittere accipere. Qui enim postea emenda labet & uelut maculā emendat labem, multo prius poterat obseruare ne quidem initio in suis fieri talem maculā. Vel si initio quidem concessit, quoniam aliter fieri nō poterant, quæ facta sunt, oportet & semper sic fieri illa. Quæ enim initio non possunt emendationē

Vterq; fuit imitator Valētini.

perfice-

perficere, quemadmodum hanc postea percipient, aut quemadmodum homines aduocari, aut quem factum dicunt causæ ex quibus facti sunt homines uel ipse Demiurgus uel angeli in labe dicantur esse, & si ideo quod benignus sit in nouissimis temporibus misertus est hominem, & perfectum eis dat, illorum primo misereri debuit qui fuerunt hominis factores, & dare eis perfectũ. Sic utiq; & homines miserationem percepissent, de perfecto perfecti facti. Si enim operis ipsorum misertus est, multo prius illorum misereri debuit, & non sinere in tantum cæcitatis uenire eos. Soluetur autem eorũ & ille qui est de umbra & uacuo sermo, in quibus eam quæ est secundũ nos factam dicunt conditionem, si in hijs quæ continentur à patre facta sunt hæc: si enim paternum illorum lumen tale opinantur, ut omnia adimplere possit quæ intra eum sunt, & omnia illuminare, quemadmodum uacuum & umbra in hijs quæ à pleromate & à paterno lumine continentur poterat esse. Oportet enim eos & locum ostendere intra propatorem aut intra pleroma non illuminatum nec retentum ab aliquo, in quo aut angeli aut Demiurgus fecit quæcunq; uoluit. Nec enim modicus locus est, in quo tãta & talis conditio facta est. Necessitas erit itaq; uniuersa intra pleroma, aut intra patrem ipsorum localiter uacuum aliquid & informe & tenebrosum fieri, eos in quo fabricata sunt quæ fabricata sunt, incusationem quoq; recipiet paternũ ipsorum lumen, quasi non possit ea quæ intra ipsum sunt illuminare & implere. Adhuc autem & labis fructum dicentes ea, & erroris operam, labem & errorem adducent intra pleroma & in sinum patris.

Ostensio non esse eam quæ est secundum nos creaturam imaginem pleromatis eorum neq; Demiurgum unguenti.

Cap. V.

ADuersus eos igitur qui dicunt extra pleroma uel sub bono deo hunc mundum factum, ea quæ pauloante dicta sunt à nobis apta sunt, & † condẽtur tales cum patre suo ab eo qui extra, in quo etiam & *definire eos necesse est. Aduersus eos autem qui dicunt in hijs quæ continentur à patre, ab alijs quibusdã factũ hunc mundũ, omnia quæ nunc dicta sunt absurda & inconuenientia occurrent, & cogentur aut omnia lucida & plena & operosa ea quæ sunt intra patrem confiteri, aut paternum lumen accusare, quasi qui non possit omnia luminare, aut sicut pars, sic & uniuersum pleroma ipsorum uacuum & indispositum & tenebrosum confitendum. Et reliqua omnia quæcunq; sunt conditionis accusant, quasi temporalia sint, & æterna choica, aut inaccusabilia esse oportet, cum sint intra pleroma & in sinu patris, aut etiam in uniuersum pleroma similiter uenient incusationes, & causa ignorantiæ inuenietur Christus eorum. Sic enim dicunt cum formasse secundum substantiam, matrem ipsorum foras proiecit extra pleroma, id est separauit ab agnitione. Ipse igitur in ea ignorantiam fecit qui separauit

† al's, concludẽtur.

* al's, desinere.

parauit eã ab agnitione. Quomodo igitur idẽ ipse reliquis quidẽ æonibus hijs qui eo anteriores erant præstare agnitionẽ poterat, matri aũt eius causa esse ignorantiæ, extra agnitionẽ enim fecit eam, extra pleroma eã proijciens. Adhuc quoq; si secundum agnitionem & ignorantiam, intra pleroma & extra pleroma dicent, sicut quidam ex ipsis dicunt, quoniam qui ignorantiæ est intra id est quod agnoscit saluatorem, quẽ omnia esse dicunt in ignorantia fuisse consentire eos necesse est. Dicunt enim eũ cum foras extra pleroma uenisset formasse matrem ipsorum: sic igitur id quod est extra ignorantiam dicunt uniuersorum: exijt autem saluator ad formationem matris ipsorum, extra agnitionem uniuersorum factus est, hoc est in ignorantia. Quomodo igitur illi agnitionem præstare poterat, cum & ipse extra agnitionem esset, & nos enim extra agnitionem cum simus ipsorum extra pleroma esse dicunt. Et iterum. Si igitur saluator exiuit extra pleroma ad inuestigationem perditæ ouis, pleroma autem est agnitio, extra agnitionẽ factus est, quod est ignorantia. Aut enim localiter quod est extra pleroma cõsentire eos necesse est, & omnia quæ prædicta sunt contraria occurrent eis. Vel si secundum agnitionem dicunt, quod est intus, & ignorantiam quod est extra, saluator illorũ & multo ante Christus ignorantia facti erunt extra pleroma, egressi ad formationem matris ipsorum, quod est extra agnitionem. Hæc autem aduersus omnes qui quolibet modo uel ab angelis, uel ab alio quodam præter uerbum dei mundum factum esse dicunt, similiter adaptabuntur. Quam enim incusationem faciunt de Demiurgo & de hijs quæ facta sunt materialia & tẽporalia, recurret in patrem. Si quidem quẽadmodum in uentre pleromatis facta sunt, quæ inciperent mox demum dissolui secundum cõcessionem & ad placitum patris. Iam igitur non est fabricator causa huius operationis, ualde bene putans semetipsum fabricare, sed qui in suis cõcedit & ꝓbat labis prolatiõis & erroris opera fieri, & in æternis temporalia, & in incorruptibilibus corruptibilia, & in hijs quæ ueritatis sunt, ea quæ sunt erroris. Si autem non concedente neq; approbante patre uniuersorum facta sunt hæc, potentior & fortior & dominatior is qui fecit in hijs quæ propria illius sunt, quæcunq; ille non concessit. Si autẽ non approbans concessit pater ipsorum, quemadmodum quidam dicunt, aut potens prohibere concessit per necessitatem quandam, aut non potens. Sed si quidem non poterat, inualidus & infirmus est. Si autem potens, seductor & hypocrita & necessitatis seruus, non consentiens quidem, cõcedens aũt quasi consentiens, & initio concedens sistere errorẽ & crescere illũ conatur, quando iam multi male perierunt per labem. Nõ decet aũt eũ qui super omnia sit deus, cum sit liber & suæ potestatis, necessitati seruisse dicere, ut sit aliquid secũdum cõcessionem præter sentẽtiam eius. Alioquin necessitatem maiorem & dominationem facient, quàm deum, quando id

quod

quod magis potest antiquius sit omnibus. Et statim in principio causas ab/
cidere necessitatis debuit, & non concludere semetipsum ad habendam ne/
cessitatem, concedendo aliquid prærerquam deceat eum. Multo enim me/
lius & consequentius & magis deificum erat, ut in principio initium excede
rêt huiusmodi necessitatis, quàm postea quasi de pœnitentia conaretur tan
tum fructificationem necessitatis eradicare. Et si necessitati seruiens erit ma/
ter uniuersorum, & sub fatum cadet modeste ferens in hijs quæ fiunt, præ/
ter necessitatem autem & fatum nihil agere possit, Similiter atq; Homeri/ Iliados. Δ καὶ
cus Iupiter qui per necessitatem dicit. Et ego enim tibi dedi uelut uolens no γάρ ἐγώ σοι
lente animo. Secundum igitur hanc rationem necessitatis & fati inuenictur δῶκα ἑκὼν
seruus Bythus ipsorum. Quomodo autem & ignorabât uel angeli aut mũ ἀέκοντί γε θυ
di fabricator primum deum, quando in eius proprijs essent & creaturæ exi μῷ.
sterent eius & continentur ab ipso. Inuisibilis quidem poterat eis esse pro/
pter eminẽtiam, ignotus autem nequaquam, propter prouidentiã. Etenim
licet ualde per descensionem multum separati essent ab eo, quoquo modo
autem, sed tamẽ dominio in omnes extenso, oportuit cognoscere dominã/
tem ipsorũ, & hoc ipsum scire, quoniã qui creauit eos est dominus omniũ.
Inuisibile enim eius cum sit potens magnam mentis intuitionem & sensibi/
litatem omnibus præstat potentissimæ & omnipotentis eminentiæ. Vnde
etiam si nemo cognoscit patrem nisi filius, neq; filium nisi pater, & quibus fi
lius reuelauerit, tamen hoc ipsum omnia cognoscunt, quando ratio menti/
bus infixa moueat ea & reuelet eis, quoniam est unus deus omnium domi
nus, & propter hoc altissimi & omnipotentis appellationi omnia subiecta
sunt. Et huius inuocatione etiam ante aduentum domini nostri saluabũtur
homines & à spiritibus nequissimis & à dæmonijs uniuersis, & ab uniuersa
apostasia. Non quasi uidissent eũ terreni spiritus aut dæmones, sed cum sci
rent quoniam est super omnia deus, cuius & inuocationem tremebãt & tre
mit uniuersa creatura & principatus & potentia, & omnis subiecta uirtus.
Aut nunquid hi qui sub Romanorũ imperio sunt, quamuis nunquam
uiderint imperatorẽ, sed ualde & per terram & per mare separati ab eo, co/
gnoscent propter dominium eum qui maximam potestatem habet princi
patus? Qui autem super nos erant angeli, uel ille quem mundi fabricatorẽ
dicunt non cognoscent omnipotentem? quãdo iam & muta animalia tre/
mãt &* credant tali inuocationi, & utiq; nõ uiderunt eum, tamẽ domini no al, cedant.
stri nomini subiecta sunt omnia, sic & unus qui omnia fecit & condidit uo/
cabulo, cũ alter non sit quã ipse qui mundũ fecit. Et propter hoc Iudæi usq;
nũc hac ipsa aduocatione dæmonas effugant, quãdo omnia timeant inuo/
cationẽ eius qui fecit ea. Si itaq; mutis animalibus irrationabiliores uolue/
rint angelos esse, inuenlẽt quoniã oportebat licet nõ uidissent hij eũ qui su/
per omĩa deus est uti cognoscerẽt potentatũ & dñium eius. Ridiculũ enim

uere

uere adparebit,si se quidem qui super terram sunt cognoscere dicunt, eum qui super omnia est deus,quē nunq̃ uiderunt,ei autem qui eos fecit & uniuersum mundum secundū eos non permittant,cum sit in summis & super cœlos,cognoscere ea quæ ipsi quum sint in humilibus sciunt,nisi si forte sub terra in tartaro esse Bythum suum dicūt.Quapropter & primos se cognouisse eum quàm hij qui in altitudine habitant angeli,in tantam amentiam uenientes,uti dementem pronuncient mundi fabricatorem:quorum quidē uere est misereri,cum in tanta dementia dicant neq̧ matrem agnouisse eū neq̧ semen eius,neq̧ pleroma æonum,neq̧ propatorem, neq̧ quid essent quæ fabricauit.

Quomodo immensus excidit de imaginibus eorū sermo. Cap. VI.

ESse autem imagines eorum quæ intra pleroma sunt latenter saluatore operato sic fieri in honorem eorum qui sursum sunt,ignorātēq̧ Demiurgo uniuersa saluatorē dicūt honorasse pleroma in conditionē per matrē similitudines & imagines eorū quæ sursum sunt emittentē.Sed quoniā quidem impossibile erat extra pleroma esse aliquid in quo imagines dicunt factas esse eorū qui sunt intra pleroma,ab alio quodam præter primū deum fabricari hunc mundum ostendimus. Si autem suaue est undiq̧ euertere eos,& mendaces arguere,dicemus aduersus eos,quoniam si in honorem eorum quæ sursum sunt facta sunt hæc secundū illorum imaginem à saluatore *propterea oportet perseuerare,uti & semper sint in honore quæ sunt inhonorata.Si autem transeunt,quæ utilitas huius breuissimi temporis honoris,qui aliquando quidem non fuit,rursus autē nō erit? Vanæ igitur gloriæ appetitor magis erit saluator,quàm honorans quæ sunt sursum arguitur à nobis.Quis enim honor est æternorum eorum quæ semper sunt, ea quæ sunt temporalia,eorum quæ stant,ea quæ prætereunt, incorruptibiliū corruptibilia? Quandoquidē & apud homines qui sunt tēporales nulla gratia est eius honoris qui celeriter præterijt,sed eius qui plurimum quantum potest perseuerat.Quæ aūt statim ut facta sunt exterminātur,in contumeliam magis eorū qui putātur honorari facta esse iuste dicētur, & cōtumeliose tractari id quod est æternū,corrupta eius & soluta imagine. Quid autē nō plorasset & aporiata esset mater ipsorū nō habuisse saluator p quæ honoraret plenitudinē extremæ confusionis,non habentis propriam substantiam,per quam honoret propatorē.O uanæ gloriæ honor,qui statim præterit & iam non apparet.Erit aliquis æon in quo in totum talis honor fuisset non reputabitur,& inhonorata erunt tunc quæ sunt sursum, aut aliam iterum necesse erit matrem emittere plorantem & aporiatam in honorem pleromatis.O indissimilis simul autem & blasphemæ imaginis,imaginem mihi dicitis emissam à mūdi fabricatore unigeniti,quem & Nun uultis esse patris uniuersorum,& imaginem hanc ignorare quidem semetipsam,ignorare autē

al's, semper ea

rare autem & conditionem, ignorare autem & matrem & omne quodcunque est ipsorum quæ sunt, & eorum quæ ab eo facta sunt, & non erubescitis aduersus uos ipsos ignorantiam inducentes usque ad ipsum monogenen. Si enim secundum similitudinem eorum quæ sunt sursum, à saluatore facta sunt hæc, ignorante eo qui secundum similitudinem factus est, necesse est & circa eum & secundum cum ad cuius similitudinem factus est is qui ignorat huiusmodi ignorantiam non extiterit spiritu aliter. Non enim possibile est cum sint utrique spiritualiter emissi, neq; plasmati, neq; compositi, in quibusdam quidem similitudinem seruasse, in quibusdam uero deprauasse imaginem similitudinis, quæ in hoc sit emissa, ut sit secundum similitudinem eius quæ sursum est emissio, quod si non est, simi lis saluatoris erit incusatio, qui similitudinem emisit imaginem, quas reprobabilis artifex. Nec enim dicere possunt, quasi non haberet potestatem emissionis saluator, quem omnia esse dicunt. Si igitur dissimilis est imago, malus est artifex, est culpa saluatoris secundum eos. Si autem similis est, eadem ignorantia inuenietur circa Nun propatoris ipsorum, hoc est, Monogenen, & ignorabit quidem semetipsum Nus patris, ignorauit autem & patrem, ignorauit autem & ea quæ ab eo facta sunt. Si autem cognoscit ille & eum qui ad similitudinem eius factus est à saluatore, necesse est cognoscere quæ sunt similia, & soluta est ipsorum, secundum suam regulam maxima blasphemia. Et sine hoc autem, quonam modo ea quæ sunt creaturæ sic uaria & multa & innumerabilia, eorum æonum qui sunt intra pleroma xxx. imagines esse possunt, quorum & nomina quæ sunt & secũdum quod dicũt, in eo qui est ante hunc libro posuimus? Et non tantum uniuersæ creaturæ uarietatem, sed ne quidem partis alicuius aut cœlestium, aut superterrestrium, aut aquatilium poterint adaptare pleromatis ipsorum paruitati. Quoniam enim pleroma ipsorum xxx æones sunt ipsi testantur, quoniã aũt in una parte ipsorũ quæ dicta sunt nõ xxx. sed multa milia specierũ esse adnumerant, eos ostendere omnis quicunq; confitebitur. Quomodo igitur ea quæ tam multa sunt conditionis & contrarijs subsistentia & repugnantia inuicem & interficientia alia, imagines & similitudines esse possunt xxx. æonum pleromati, si quidem unius naturæ quẽadmodum dicunt ex æquali & simili existant, & nullam habeant differentiam. Oportebat aũt si hæc illorũ imagines sunt, quemadmodum natura nequam homines dicunt quosdam, & natura rursus bonos, & æonum ipsorum ostendere tales differentias, & quosdam quidem ex ipsis natura bonos dicere emissos, quosdam aũt & natura malos, ut imaginis illorum adinuentio congruens esset æonibus. Adhuc autem quoniam in mundo altera quidem sunt mansueta, altera uero fera, & quædam quidem innocentia, quædam aquatilia, quædã uolatilia, quædam cœlestia, similiter æonas ostendere debent tales

h habere

habere affectiones, si quidē hæc illorū imagines sunt. Et ignis aūt æternus quem præparauit pater diabolo & angelis eius, cuius eorum qui sunt sursum æones imago sit, interpretati debent, & ipse enim in conditione numeratur. Si autem excogitationis eius qui passus est æonis dicent imagines hæc esse, primum quidem impie agent aduersus matrem suam, malorum & corruptibilium imaginum initiatricem esse eam dicentes. Deinde autem ea quæ sunt multa & dissimilia & cōtraria natura quo iam modo unius & eiusdē imaginis erunt? Et si pleromatis angelos multos esse dicēt, & horū, illa quæ sunt multa imagines essent, nec sic cōstat ratio. Primo enī differentias pleromatis angelorum contrarias inuicem debent ostendere, quemadmodū & subiacentes imagines contrariæ naturæ inuicem sunt. Deinde autem cum sint multi & innumerabiles circa factorem angeli, quemadmodum omnes confitentur prophetæ, dena milia denum miliū assistere ei, & multa milia miliū ministrare ei, & secundū eos pleromatis angeli angelos factoris imagines habebūt, & manet conditio integra in imagine pleromatis, iam non consequentibus xxx. æonis in multiformem conditionis uarietatem. Adhuc etiam, si secundum similitudinem hæc illorū facta sunt, illa rursus ad quorum similitudinem erant facta? Si enim mūdi fabricator à semetipso fecit hæc, sed quemadmodum nullius momenti artifex & quasi primum discens puer de alienis archetypis transtulit Bythus ipsorū, unde habuit speciem eius quam primum emisit dispositionis? consequens est igitur illū ab altero quodam qui super eū est exemplum accepisse, & illū rursus ab altero. Et nihilo minus in immensum excedet de imaginibus sermo, quemadmodum & de dijs, si non fixerimus sensum in unum artificem, ut in unū deū, qui à semetipso fecit ea quæ facta sunt. Aut de hominibus quidem aliquis permittit à semetipsis utile aliquid ad uitam adinuenisse: Ei autem deo qui mundum cōsummauit, non permitti à semetipso fecisse speciem eorum quæ facta sunt, & adinuentionem ornatæ dispositionis. Vnde autem & hæ illorum imagines, cum sint illis contrariæ, & in nullo possint eis communicare. Quæ cum sint contraria, eorum quorum sunt contraria esse quidem possunt exinitiosa, imagines uero nullo modo, quemadmodum aqua igni, & rursus lumen tenebris, & alia tanta nequaquam erunt inuicem imagines. Sic nec ea quæ sunt corruptibilia & terrena & composita & prætereuntia, eorum quæ secundum eos sunt spiritalium imagines erunt, nisi si & ipsa composita, & in circumscriptione, & in figuratione confiteantur esse, & non iam spiritalia & effusa & locupletia & incōprehensibilia. Necesse est enim ea in figuratione esse & circūscriptione, ut sint imagines ueræ, & absolutum est ea non esse spiritalia. Si autem illa spiritalia & effusa & incomprehēsibilia dicunt, quomodo possunt quæ sunt in figura & circūscriptione imagines illorum esse quæ sunt sine figuratione & incōprehensibilia

prehensibilia. Si autem secundum figurationem nec secundum formationem sed secundum numerum & ordinem emissionis imagines ea dicent esse, Primo quidem essent imagines dicēdo hæc & similitudines eorum qui sursum sunt æonum. Quæ enim nec habitum nec figuram illorum habent, quemadmodum imagines sunt ipsorum? Post deinde & numeros & emissiones superiorum æonum eosdem & similes ad eos qui sunt conditionis adaptent. Nunc autem xxx. ostendentes æones, & tantam multitudinē eorum quæ sunt in conditiones imagines eorum quæ sunt xxx. dicentes, iuste ut insensati arguentur à nobis.

Quomodo non est uerisimile ea quæ sunt hic umbrā pleromatis eorum esse. Cap. VII.

SI autem hæc illorum umbram dicent esse, quemadmodum quidā ipsorum audēt dicere, aut secundū hoc imagines esse, necesse erit & corpora ipsos ea quæ sunt sursum confiteri. Ea enim quæ sursum sunt corpora umbram faciunt, non autem iam spiritalia, quandoquidem nulli obscurare possunt. Si autem & demus illis, hoc quidem est impossibile, eorum quæ sunt spiritalia, & ne lucida umbram esse, in quam matrem suam descendisse dicunt: tamen cum illa sint æterna, & ea quæ ex ipsis efficitur umbra sempiterna perseuerant cum hijs quæ se adumbrant. Si autem hæc transeunt, & illa necesse est, quorum hæc sunt umbræ, transire, illis autem perseuerātibus, perseuerant & umbræ ipsorum. Si autem non secundum id quod obumbretur dicentes eam umbram esse, sed secundum id quod multo ab illis separata sunt, paterni luminis ipsorum pusillitatem & infirmitatem accusabunt, quasi non attingat usque ad hæc, sed deficiat adimplere id quod est uacuum, & dissoluere umbram, & hoc quando nemo sit impedimento: in caliginem enim conuertetur secundum eos & obcæcabitur paternum lumē eorum & deficiet, in hijs quæ sunt uacuitatis locis, cum minime possit adimplere omnia. Non igitur iam dicant pleroma esse omnium Bythum ipsorum quidem id quod est uacuum & umbra, neq; adimpleuit, neq; illuminauit ut iterum umbram & uacuum permittant: si quidem adimplet omnia paternum ipsorum lumen. Neq; igitur extra primum patrem, id est, qui super omnia est deus, aut pleroma aliquid esse potest, in quod enthymesin passi æonis descendisse dicunt, ut non* diffiniatur & circumscriptura ab eo qui est extra & contineatur ipsum pleroma, uel primus deus, neq; uacuum esse aut umbram capiet cum iam ante sit pater, uti ne deficiat lumen eius &*definiatur in uacuum. Irrationale est autem & impium adinuenire locū in quo cessat & finē habet qui est secundum eos propator & proarche & omnium pater & huius pleromatis, nec rursus in patris sinu alterū*quoddam dicere tantam fabricasse conditionem fas est, uel consentienre uel non consentiente, & propter prædictas causas. Impium est enim similiter & dementis

al's definiatur

al's definiatur Videtur et aliàs usurpasse definire iuxta quartam coniugationē qđ præteritū habeat definiui.

al's quendam.

mens dicere tantam conditionem ab angelis aut ab emissione quadã ignorante uerum deũ in hijs quæ sunt ipsius fabricasse, neq; infra pleroma ipsorum, cum sit uniuersum spiritale, ea quæ sunt terrena & choica possibile facta esse, sed ne quidem secundum illorum imaginem, cum dicitur pauci & similis formationis & unum esse, possibile est, & quæ multæ conditionis & contraria inuicem facta esse.

Quàm falsa umbra & uacua eorum ostenditur. Cap. VIII.

κένωμα. FAlsus aũt apparuit, & qui est de umbra Cenomatis, id est uacui ipsorum sermo, secundum omnia. Itaque uacuum ostẽsum est figmentum eorum & inconstans doctrina, uacui autem & hij qui attendunt eis, uere in profundum perditionis descendentes. Quandoquidem est mundi fabricator deus, constat & ipsis qui multis modis contradicunt ei & confitentur eũ, fabricatorem eum uocantes & angelum dicentes, ut non dicamus quoniã om̃es clamant scripturæ & dominus hunc patrem qui est in cœlis docet, & non alium, quemadmodum ostendemus procedente sermone.

Ostensio, quoniam est & subsistit mundi fabricator deus, non constat autem qui super hunc adinuenitur pater. Caput IX.

NVnc autem sufficit id quod est ab eis qui contraria nobis dicunt testimonia, hominibus ad hoc demum sentientibus, ueteribus quidem & in primis à primoplasti traditione hanc suadelam custodientibus, & unum deum fabricatorem cœli & terræ hymnizãtibus. Reliquis autem post eos à prophetis dei huius rei commemorationem accipientibus, Ethnicis uero ab ipsa conditione discentibus. Ipsa enim conditio ostendit eum qui condidit eam, & ipsa factura suggerit eum qui eam fecit, & mundus manifestat eum qui se disposuit. Ecclesia autem omnis per uniuersum orbem hanc accepit ab Apostolis traditionem. Constante igitur hoc deo, quemadmodum diximus, & testimonium ab omnibus accipiente, quoniã est ille sine dubio, qui secundum eos adinuenitur pater, inconstans & sine teste est, Simone mago primo dicente semetipsum esse super omnia deum, & mundum ab angelis eius factum. Post deinde hijs qui successerunt ei secundum quod ostendimus in primo libro uarijs sententijs impias & inreligiosas aduersus fabricatorem circunducentibus doctrinas, quorum discipuli cum sint hij & Ethnicis peiores efficiunt eos qui assentiunt eis. Illi enim creaturæ potius quàm creatori seruientes, & hijs qui non sunt dij, uerum tamen primũ deitatis locum attribuunt fabricatori huius uniuersitatis deo. Hij autem hũc quidem labis fructum dicentes & animalem eum uocantes & non cognoscentem eam quæ super eum est uirtutem, dicentem quoque, Ego sum & præter me non est alius deus, mentiri eum dicentes, ipsi mentientes, omnem malitiam copulantes ei, eum qui non est super hunc quod sit fingen-

gentes, secundum sententiam suam deteguntur. Eum quidē qui est deus blasphemantes, eum autem qui non est, deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem.

De quæstionibus & parabolis quomodo oporteat soluere ea quæ quæruntur. Cap. x.

ET qui dicunt semetipsos perfectos, & uniuersorum habere agnitionē, Ethnicis peiores & magis blasphemi sensu, etiam aduersum suum factorem inueniuntur: per quàm itaque irrationale est, prætermittentes eum qui uere est deus, & qui ab omnibus habet testimonium, quærere si est super eum is qui non est, & qui à nemine unquam adnūciatus est. Quoniam enim manifestum est dictum est de eo & ipsi testimonium perhibēt. Quia aūt parabolæ quæ quærūtur & ipse quomodo dictæ sint, male ad eum qui adinuentus est ab ipsis transfigurātes, alium nunc qui ante nunquam quæsitus est generant, manifestum est. Per hoc enim quod uelint ambiguas exoluere scripturas, ambiguas autem non quasi ad alterum deum, sed quasi ad dispositiones dei, alterum deum prædicauerunt, quemadmodum prædiximus de harena resticulas nectentes, & quæstioni minori quæstionem maiorem adgenerantes. Omnis autem quæstio non per aliud quod quæritur habebit resolutionem, nec ambiguitas per aliam ambiguitatem solueretur, apud eos qui sensum habent, aut ænigmata per aliud maius ænigma, sed ea quæ sunt talia ex manifestis & consonantibus & claris accipiunt absolutiones. *Hij autem bis quærentes exoluere scripturas & parabolas, alteram maiorem & impiam quæstionem introducunt, siquidem super mundi fabricatorem deum, quod alius sit deus, non exoluentes quæstiones (unde enim?) sed minori quæstioni magnam quæstionem adnectentes, & nodum insolubilem inserentes. Vt enim sciant hoc ipsum scire, quod utique xxx. annorum dominus uenit ad baptismum ueritatis, hoc non discentes, ipsum deum fabricatorem qui misit eum ad salutem hominum impie contemnunt, & ut putentur posse enarrare unde substantia materiæ, non credentes quoniam deus ex hijs quæ non erant, quemadmodum uoluit, ea quæ facta sunt, ut essent omnia fecit, sua uoluntate & uirtute substantia usus, sermones uarios collegerūt, uere ostendentes suam infirmitatem, Quoniam quidem hijs quæ sunt non credunt, in id quod non est ceciderunt. Quod enim dicunt ex lachrymis Achamoth humectam prodisse substantiam, à risu autem lucidam, à tristitia autem solidam, & à timore mobilem, & in hijs altum sapere & inflatum esse, quomodo hæc nō digna risione, & uere ridicula, qui non credunt quidem, quoniam ipsam materiam, cum sit potens & diues in omnibus deus, creauit, nescientes quantū potest spiritalis & diuina substantia, credentes autem quoniam mater ipsorum, quam fœminam à fœmina uocant, à prædictis passionibus emisit tan-

Prouerb. ἐκ τῆς ψάμμου σχοινίον πλέκειν

al's his autem quærentibus.

tam conditionis materiam, exquirentes quidē unde suppeditauit fabricatori conditionis substantia, non quærentes autem unde matri ipsorum quam Enthymesin & impetum æonis errantis dicunt, lachrymas tantas aut sudores, aut tristitias, aut reliqua materiæ emissio.

Quoniā substantia materiæ labi adiungere nō constat, uoluntate autem & uirtute dei constat & fidem habet. Caput. XI.

AT tribuere enim substantiam eorum quæ facta sunt uirtuti & uoluntati eius qui est omnium deus, & credibile & acceptabile & constans, & in hoc bene diceretur. Quoniam quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Quoniam homines quidem de nihilo non possunt aliquid facere, sed de materia subiacenti. Deus autem quàm homines melior, eo quod materiam fabricationis suæ cum ante non esset, ipse adinuenit. Dicere autem de Enthymesi æonis errantis prolatam materiam, & longe quidem æonem ab Enthymesi eius separatam, & huius rursus passionem & affectionem extra ipsam quidem eius esse materiam, & incredibile & fatuum & impossibile & inconstans, & non credentes quidem, quoniam hic qui est super om̄ia deus, in hijs quæ sunt eius uaria & dissimilia uerbo fabricauit, quemadmodum ipse uoluit, cum sit omnium fabricator, ut sapiens Architectus & maximus rex.

Contradictiones his qui sunt à Valentino. Caput XII.

CRedentes autem quoniam angeli aut uirtus aliqua separata à deo & ignorans eum, fecit hanc uniuersitatem. Sic igitur & ueritati non credentes, in mendacio autem uoluntatis perdiderunt panem uitæ ueræ, in uacuum & in profundum umbræ incidentes, simile Aesopi cani, ei qui panem quidem reliquit, in umbram autem eius impetum fecit, & perdidit escam. Et ex ipsius autem domini uerbis facile est ostendere confitentis unum patrem & factorem mundi & plasmatorem hominis, qui à lege & prophetis annuntiatus sit, & alterum nescientis, & hunc esse super omnia deum, docentis autem & per se eam quæ est ad patrem adoptio filiorum, quæ est æterna uita omnibus iustis attribuentis. Sed quoniam amant incusare & ea quæ sunt sine calumnia, & calumniosi concutiunt, multitudinem parabolarum & quæstionum inferentes nobis, bene hæc arbitrati sumus primo interrogare eos è contrario de suis dogmatibus, & quod non est uerisimile ipsorum ostendere, & temeritatem ipsorum excidere, post deinde domini sermones inserere, ut non sint tantum ad proponendum uacantes: sed propter hoc quod non possint ad ea quæ interrogantur ratione respondere, dissolutam suam uidentes argumentationem, aut reuertentes ad * unitatem, & semetipsos humiliantes, & cessantes à multifaria

Apologus. (margin)

al's ueritatem. (margin)

ſua phantaſia, placantes deũ, de hijs quæ aduerſus eum blaſphemauerunt, ſaluentur, aut ſi perſeuerauerint in ea quæ præoccupauit animum ipſorũ uana gloria, argumentationem ſuam immutent.

Quomodo is ſermo qui eſt de triacontade illorũ cõcidit in utroque & ſecundũ id quod plus eſt & ſecundũ id quod minus. Cap. XIII.

PRimo quidem de triacontade ipſorum ſic dicamus, uniuerſam eam utriuſque mire dicere, & ſecundum id quod minus habet, & ſecundum id quod plus, propter quod dicunt xxx. annorum dominum ad baptiſmũ ueniſſe. Hæc autem dicentes manifeſta erit uniuerſæ argumentationis ipſorum euerſio, & ſecundum deminoratione quidem ſic primo quidem, quoniam annumerant reliquis æonibus propatorem. Pater enim omnium enumerari non debet cum reliqua emiſſione, qui non eſt emiſſus, cũ ea quæ emiſſa eſt, & innatus cũ ea quæ nata eſt, & quem nemo capit, cũ ea quæ ab eo capitur, & propter hoc incapabilis, qui infiguratus eſt cum ea quæ figurata eſt: ſecundum enim id quod melior quã reliqui non debet cũ eis annumerari, & hoc cum æone paſſibili & in errore conſtituti, qui eſt inpaſſibilis & non errans.

Quoniam impoſſibile eſt ſeparatas eſſe ab inuicẽ eas, quæ infra plenitudinẽ dicuntur cõiugationes, adunitis aũt his impoſſibile eſt Sophian ſine cõiuge aſſumpſiſſe Labẽ, aut etiã generaſſe aliquid. Ca. XIIII

QVoniam enim à Bytho inchoantes triacontada enumerant uſq; ad Sophian quã æonẽ errantẽ dicunt, oſtendimus in eo libro, qui eſt ante hunc librũ, & quæ dicũt nomina ipſorũ poſuimus: hoc aũt nõ annumerato iam nõ ſunt xxx. ſecundũ eos emiſſiones æonũ, ſed xx & viij. fiunt. Poſt deinde primã emiſſionẽ ennoiã quã Sigẽ uocãtes, ex qua rurſum & Alethian emiſſos dicunt in utriuſq; exorbitẽt. Impoſſibile eſt eñ ennœan alicuius aut ſilentiũ ſeparatim intelligi & extra eũ emiſſum*primã habere figurationem. Si aũt non dicent emiſſam eſſe illam extra, ſed adunatam propatori, ut quid cum reliquis æonibus annumerant eam hijs qui non ſunt adunati & propter hoc ignorant magnitudinem eius. Si autem & unita eſt, cõſideremus & hoc, neceſſitas eſt omnis adunita coniugatione & inſeparabili & una exiſtente, indiſcretam & unitam eam quæ ex ea eſt emiſſionem fieri, ut non diſſimilis ſit ab eo qui emiſit, hoc autem ſe ſic habente unum & idem fiet, quemadmodum Bythus & Sige, ſic & Nus & Alethia ſemper adhærentes inuicem, & quod non poſſit alterum ſine altero intelligi, quemadmodum neq; aqua ſine humectatione, neq; ignis ſine calore, neq; lapis ſine duritia: unita ſunt enim inuicem hæc, alterum ab altero ſeparari non poteſt, ſed ſemper coexiſtere ei. Sic & Bythum cum ennoia adunitũ eſſe oportet, *als propriam.

& Nun cum Alethia, eodem modo, rursus & Logos & Zoë ab unitis emissi unitos esse, & unum esse debent. Secundum hæc autem & homo & ecclesia & uniuersa reliquorum æonũ coniugationis emissio, unita esse debet, & semper coexistere alterũ ab altero. Fœminam enim æonũ pariter esse oportet cum masculo secundum eos, cum sit uelut affectio eius: & hæc cum ita se habeant, & cum hæc dicantur ab ipsis, impudorate audent docere iuniorem duodecadis æonem, quem & Sophian appellant, sine permixtione coniugis quem teletum uocant passam esse passionem, & separatim sine eo fructum generasse, quem & fœminam à fœmina nominant, in tantum dementiæ progressi, ita ut manifestissime duas contrarias de eodem sententias censeant. Si enim Bythus adunitus est cum Sige, Nus cum Alethia, & Logos cum Zoë, & reliqui deinceps, quemadmodum poterat Sophia sine coniugis perplexione pati aliquid, uel generare? Si autem hæc sine ullo passa est, necesse est & reliquas coniugationes abcessionem & separationem à semetipsis accipere, quod est impossibile sicut prædiximus. Impossibile est ergo & Sophian passam esse sine teleto, & soluta est ipsorum rursus omnis argumentatio.

Quoniam in eodem pleromate non poterat uerbum & silentium esse. Cap. XV.

DE passione enim quam sine complexione coniugis passam eam dicũt, iterum derelinquam uniuersam uelut tragœdiæ compositionẽ affinxerũt. Si aũt impudorate & reliquas coniugationes disiunctas ab inuicem dixerint esse separatas propter nouissimã coniugationẽ, uti non soluatur illorũ uaniloquiũ, primo quidẽ impossibili insistunt rei. Quemadmodum enim separabunt propatorem ab ennœa eius, aut Nun ab Alethia, aut Logon à Zoë, & reliquos similiter, quemadmodum autem & ipsi ad unitatem recurrere dicunt, & omnes unum esse, siquidem heæ quæ sunt intra pleroma coniugationes unitatem non custodiunt, sed distantes sunt ab inuicem, in tantum uti & patiantur & generent sine alterius complexu, quemadmodum gallina sine caponibus. Post demum & sic soluetur illorum rursum prima & Archegonos ogdoas, erunt enim specialiter in eodem pleromate Bythus & Sige, Nus & Alethia, Logos & Zoë, Anthropos & ecclesia. Impossibile est autem Logo præsente Sigen esse, aut iterum Sige præsente Logon ostendi. Hæc enim consumptibilia sunt inuicem, quemadmodum lumen & tenebræ in eodem nequaquam erunt, sed si quidem lumen sit, non sunt tenebræ, ubi autem tenebræ sunt, non erit lumen, ueniente enim lumine solutæ sunt tenebræ. Sic ubi est Sige, non erit Logos, & ubi logos, non utiq; est Sige. Si autem Endiatheton Logon dixerint, Endiathetos erit & Sige, & nihilominus soluetur ab Endiatheto Logo. Quoniam autem non est Endiathetos, ipsa hæc ordinatio ipsorum emissionis

ἐνδιάθετος .i. affectibus situs siue affectibus obnoxius.

emiſſionis ſignificat. Iam igitur non dicant primam & principalem ogdoadē ex Logo & Sige cōſtare, ſed aut Sigen aut Logon refutent, & ſoluta eſt illorum ogdoas. Si enim unitas coniugationes dixerint, ſoluta eſt eorū uniuerſa argumentatio. Quomodo enim unitis eis Sophia ſine coniuge Labē generauit? Si autem ſicut in emiſſione unumquenque ex æonibus propriam ſubſtantiam habere dicent, quemadmodum in eodem oſtendi poteſt Sige & Logos? Et hæc quidem ſecūdum deminutionem, ſecundum autem id quod plus eſt, rurſus ſoluitur triacontas ipſorum ſic, Emiſſum enim à Monogene dicunt, ſicut & reliquos æonas horon, quem plurimis nominibus uocant, ſicut prædiximus in eo, qui ante hunc eſt liber. Hunc autem horon quidam quidem à monogene emiſſum dicunt, alij uero ab ipſo propatore in ſimilitudine ſua, adhuc etiam emiſſionem dicunt factam à monogene Chriſto & ſpiritu ſancto, & hos non annumerant ad numerum pleromatis, ſed neque ſaluatorem, quem etiam totum eſſe dicunt. Hoc enim manifeſtum eſt & cæco, quoniam non ſolum triginta emiſſiones ſecundū illos emiſſæ ſunt, ſed & quatuor cum iſtis xxx. Ipſum enim propatorem annumerant in pleroma, & eos qui ex ſucceſſione ab inuicem emiſſi ſunt, quod iſti non annumerabuntur illis in eodem pleromate exiſtentes, qui adepti ſunt eandem emiſſionem. Quam enim & dicere poſſunt iuſtam cauſam, ob quam non annumerant cum reliquis æonibus, neque Chriſtū quem uolente patre à monogene dicunt eſſe emiſſum, neque ſpiritum ſanctum, necꝗ horon, quem & ſotera dicunt, ſed neque ipſum ſaluatorem qui uenit ad auxilium & formationē matris ipſorum: utrum quaſi ſint iſti infimiores illorum, & ideo indignos eſſe æonū appellatione & numeri, aut quaſi meliores ſint & differentes: Sed infimi quidem quomodo fient, qui etiam in fixionem & emendationem reliquorum emiſſi ſunt, meliores autem rurſus prima & principali tetrade eſſe non poſſunt, à qua & emiſſi ſunt, & illa enim enumeratur in prædictum numerum. Oportuerat autem & iſtos annumerari in pleromate æonum, aut & illorum æonum honorem huiuſmodi appellationis auferri. Cum ergo ſoluta illorum triacontas ſicut oſtendimus, & ſecundum id quod minus eſt, & ſecundum id quod plus eſt, in tali enim numero ipſius fuerit, aut minus reprobabilem faciet numerum, quanto magis tanta. Inſtabilis igitur ea quæ de Ogdoade ipſorum & de duodecade fabula, Inſtabilis autem & uniuerſa illorum regula, ipſo firmamento ipſorum diſſipato, & in Bythum, hoc eſt, in id quod non eſt, diſſoluto. Quærant igitur iam amodo alias cauſas oſtendere, quare xxx. annorum dominus ad baptiſmum uenerit, & duodecadis Apoſtolorum, & eius quæ eſt ſanguinis profluuium paſſa, & reliquorum quæcunque uane laborantes delirant.

Quomodo

Quomodo nullius momenti ostenditur primus ordo emissionis ipsorum. Caput XVI.

ET ipsum quidem primum ordinem emissionis ipsorum reprobabilẽ esse sic ostendimus, emissum enim dicunt de Bytho & huius Ennoia, Nun & Alethiã, quod quidem contrariũ ostenditur. Nus enim & ipsum quod est principale & summum & uelut principium & fons uniuersis. Ennoia autem quæ ad hoc est qualis libet & de quo libet factam otio. Non capit igitur ex Bytho & Ennoia emissum esse Nun, uerisimilius em̃ erat dicere eos de propatore, & de hoc Nu emissam esse filiam Ennoian. Non em̃ Ennoia mater est Noos, sicut dicunt, & Nus pater sit Ennoiæ. Quemadmodum autem & emissus est Nus à propatore, qui principalem, & primum eius qui est intus absconditæ & inuisibilis affectionis locum continet, à qua sensus generatur & Ennoia & Enthymesis, & alia quæ non alia sunt præter Nun, sed illius ipsius quemadmodum prædiximus de aliquo incogitate dispositæ qualislibet motionis secundum perseuerationem & augmentum, non secundum immutationem uocabula accipientis, & in cognitionem conterminatæ & in uerbum coemissæ sensum à mente intus & condente & administrante & gubernante libere & ex sua potestate quemadmodum & uult, quæ prædicta sunt: prima enim motio eius de aliquo Ennoia appellatur, perseuerans autem & actam & uniuersam apprehendens animam Enthymesis uocatur. Hæc autem enthymesis multum temporis faciens in eodem, & uelut probata nominatur, hæc autem sensatio in multum * dilata consilium facta est, augmentum autem & motus in multum * dilatatus consilij cogitationis, examinatio quæ etiam in mente perseuerans uerbum rectissime appellabitur ex quo emissibilis emittitur uerbum. Vnum autem & idem est omnia quæ prædicta sunt, à Noꝗ initium accipientia & secum augmentum assumentia appellationis. Quemadmodum & corpus hominis aliquando quidem nouellum, aliquando quidem uirile, aliquando autem senile, secundum augmentum & perseuerantiam accepit appellationis, sed non secundum substantiæ demutationem, nec secundum corporis amissionem, sic & illa. De quo enim quis contemplatus, de eo cogitat, & de quo cogitat, de hoc & sapit, de hoc & consiliatur, & quod consiliatur, hoc & animo tractat, & quod animo tractat, hoc & loquitur. Hæc autem omnia quemadmodum diximus, Nus gubernat, cum sit ipse inuisibilis, & à semetipso, per ea quæ prædicta sunt, sicut per radium emittens uerbum, sed non ipse ab alio emittitur. Et hæc quidem in hominibus capit dici, compositi natura, & ex corpore & anima subsistentis: qui autem dicunt ex deo emissam esse Ennoiam, & ex Ennoea Nun, deinceps ex hijs Lo-

gon

[Margin: al's indilatata. / al's indilatatus]

gon, primo quidem arguendi ſunt improprie emiſſionibus uſi, poſt deinde hominum affectiones & paſſiones & intentiones mentis deſcribentes. Deinde autem ignorãtes quidem ea quæ obueniunt hominibus ad loquẽdum eis applicant, omnium patrem, quem etiam ignotum omnibus dicunt, negantes quidem ipſum mundum feciſſe, ut ne quidem puſillus putetur, hominum autem affectiones & paſſiones donantes. Si autem ſcripturas cognouiſſent, & à ueritate docti eſſent, ſcirent utique, quoniam non ſit deus quemadmodum homines, & non ſic cogitationes eius, quomodo cogitationes hominum. Multum enim diſtat omnium pater ab hijs quæ proueniunt hominibus affectionibus & paſſionibus, & ſimplex & non compoſitus, & ſimilimembrius, & totus ipſe ſibimetipſi ſimilis, & æqualis eſt totus, cum ſit ſenſus & totus ſpiritus, & totus ſenſu habilitas, & totus Ennoia, & totus ratio, & totus auditus, & totus oculus, & totus lumen, & totus fons omnium bonorum, quemadmodum adeſt religioſis ac pijs dicere de deo. Eſt autem & ſuper hæc & propter hæc inenarrabilis, ſenſus enim capax omnium bene & recte dicetur, ſed non ſimilis hominum ſenſui, & lumen rectiſſime dicetur, ſed nihil ſimile ei qui eſt ſecundum nos lumini. Si autem eſt in reliquis hominibus, nulli ſimilis erit omnium pater hominum puſillitati, & dicitur quidem ſecundum hæc propter dilectionem, ſentitur autem ſuper hæc ſecundum magnitudinem. Si igitur & in hominibus ipſe quidem ſenſus non emittitur neque ſeparatur amnois qui emittit reliqua, ammonitiones autem eius & effectus perueniunt ad maniſeſtum, multo magis dei, qui totus ſenſus eſt, ipſe à ſemetipſo nequaquam ſeparabitur, neque quaſi ab alio aliud emittitur.

Quoniam ſenſus non potuiſſet emitti, qui ipſe emittebat reliqua. Cap. XVII.

SI enim ſenſum emiſit ipſe qui emiſit ſenſum ſecundum eos compoſitus & corporalis intelligitur, ut ſit ſeparatim quidem qui emiſit deus, ſeparatim autem qui emiſſus eſt ſenſus. Si autem de ſenſu ſenſum dicant emiſſum, præcidunt ſenſum dei, & partiuntur. Quò autem & unde emiſſus eſt? quod enim ab aliquo emittitur, in aliquod ſubiectum emittitur. Quid autem ſubiacebat quàm ſenſus dei, in quo emiſſum dicunt eum, quãtus aũt & erat locus ut ſuſciperet & caperet dei ſenſum. Si aũt quemadmodum à ſole radiũ dicunt, ſicut ſubiacet aër, hic ſuſceptior & antiquior erit quàm ipſe radius, & illic oſtendant ſubiacens aliquid in quo emiſſus eſt ſenſus dei, capabile eius & antiquius, poſt oportebit quemadmodũ ſolem minorem eſſe, quem omnia uidemus longe à ſemetipſo emittente radios, ſic & propatorem dicere extra longe & à ſemetipſo emiſiſſe radium* quidam autem extra aut longe ſentiri à deo poteſt in quod radium emiſit: ſi autem non emiſſum extra patrem illum dicent, ſed in ipſo patre, primo quidẽ ſuperfluum

* Forte quidnã.

ſuperfluum erit etiam dicere emiſſum eſſe eum. Quemadmodum enim eſt eius quod emittitur extra emittentem manifeſtatio, poſt deinde hæc emiſſio, & is qui eſt ab eo Logos erit intra patrem, ſimiliter autem & reliquæ Logi emiſſiones. Iam igitur non ignorabunt patrem, cum intra eum ſint, nec ſecundum deſcenſionem emiſſionum quis cognoſcet eum, undique omnes patre æqualiter circumdati, ſed & impaſſibiles omnes ſimiliter perſeuerabunt, cum ſint in paternis uiſceribus, & de minoratione nemo ipſorum erit. Non enim eſt deminoratio pater, niſi forte uelut in circulo magno minor continetur circulus, & intra hunc rurſus alter minor, aut uelut ſphæræ ſimilitudinem, aut tetragoni patrem dicant, intra ſe undique continere ſphæræ ſimilitudinem uel quadratam reliquam æonum emiſſionem, unoquoque illorum circundato ab eo qui eſt ſuper eum maior, & circundante eum qui poſt ſe eſt minorem, & propter hoc minorem & ultimum omnium in medio conſtitutum, & multum à patre ſeparatum, ignoraſſe propatorem. Si autem hæc dixerint, in figura & circumſcriptione concludent Bythum ipſorum eum circundantem & circundatum, cogentur enim & extra illum confiteri eſſe aliquid, quod circundet eum. Et nihilominus in immenſum, de hijs qui continent & continentur incidit ſermo, & corpora incluſa eſſe, & omnes manifeſte apparebunt, adhuc etiam aut uacuum eſſe eum confitebuntur, aut omne quod eſt intra eum omnes ſimiliter participabunt de patre.

Quid eſt emiſſio; & quoniam hæc quæ ab hijs dicuntur emiſſiones hominibus cōgruant magis quàm deo. Cap. XVIII.

QVemadmodum in aqua circulos ſi quis faciat, uel rotundas uel quadratas figuras, omnia hæc ſimiliter participabunt de aqua. Quemadmodum & quæ in aëre fabricabuntur neceſſe eſt participare de aëre, & quæ in lumine eſt de lumine, Sic & qui ſunt intra eũ omnes ſimiliter participabunt de patre, ignorantia apud eos locum non habente. Vbi enim participatio patris adimplentis, ſi autem adimpleuit illic & ignorantia non erit, ſoluetur igitur ipſorum deminorationis opera, & materiæ emiſſio, & reliqua mundi fabricatio, quæ ex paſſione & ignorantia uolunt ſubſtantiam habuiſſe, ſi autem uacuum*illud confitebuntur, in maximam incidẽtes blaſphemiam, denegabunt id quod eſt ſpiritale eius. Quemadmodum enim eſt ſpiritalis is, qui ne quidem ea quæ intra eum ſunt adimplere poteſt. Hæc autẽ quæ dicta ſunt de ſenſu emiſſionis, ſimiliter & aduerſus eos qui à Baſilide ſunt, aptata ſunt aduerſus reliquos gnoſticos, à quibus hij initia emiſſionum accipientes, coniuncti ſunt in primo. Sed quoniam quidem reprobabilis & impoſſibilis prima Noos, id eſt, ſenſus ipſorum emiſſio eſt, manifeſte oſtendimus. Videamus autẽ & de reliquis, ab hoc enim Logon

*ſis illum.

&

& Zoën fabricatoris huius pleromati dicũt emissos, & logi, id est, uerbi quidem emissionem ab hominum affectione accipientes, & addiuinantes aduersus deum quasi aliquid magnum adinuenientes in eo quod dicunt à nu esse emissum Logon: quod quidem omnes uidelicet sciũt, quoniam in hominibus quidem consequenter dicatur, in eo autem qui sit super omnes deus, totus Nus & totus Logos cum sit quemadmodum prædiximus, & nec aliud antiquius nec posterius, aut aliud anterius habēte in se, sed toto æquali & simili & uno perseuerante, iam non talis huius ordinationis sequetur emissio: quēadmodum qui dicit eum totum uisionem, & totum auditum, quo autem uidet in ipso & audit, & in quo audit in ipso & uidet, nō peccat, sic & qui ait, totum illum sensum & totum uerbum in quo sensus est in hoc & uerbum esse, & uerbum esse eius hunc Nun, minus quidem adhuc de patre omnium sentiet, decentiora autem magis quàm hij qui lationem prolatiui hominum uerbi transferũt in dei & æternum uerbum, & prolationis initium donantes & genesim, quemadmodum & suum uerbum: & in quo distabit dei uerbum, imò magis ipse deus, cũ sit uerbũ, à uerbo hominũ, si eãdem habuerit ordinationem & emissionem generationis. Peccauerũt autem & circa Zoën, dicentes eam sexto loco emissam, quam oportebat omnibus præparare, quoniã deus uita est, & incorruptela & ueritas: & non secundum descensionem & quæ sunt alia acceperunt emissiones, sed earum uirtutum quæ semper sunt cum deo appellationes sunt, quemadmodum possibile est & dignum hominibus audire & dicere de deo. Appellationi enim dei eo obaudiēt sensus & uerbum & uita & incorruptela & ueritas & sapiētia & bonitas, & omnia talia, & neq; sensum uita antiquiorē aliquis potest dicere, ipse enim sensus uita est, nec uitam posteriorē à sensu, uti non fiat aliquando sine uita is qui est omnium sensus, id est, deus. Si autem dixerint in patre quidem fuisse uitam, sexto autem loco prolatam, ut uiuat uerbũ, multo ante eum quidem oportebat quarto loco emitti, ut uiuat Bythus ipsorũ: cum propatore ipsorum adnumerare quidem Sigen, & hanc coniugem ei donare, non connumerare autem Zoën, quomodo non super omnem est insipientiã? De ea autē quæ est ex hijs secũda emissione hominis & ecclesiæ ipsi patres eorum falso cognominati gnostici, impugnant aduersus inuicē sua propria* indicantes & malos fures semetipsos conuincentes, aptabiles esse magis emissiones dicentes* uti uerisimile ex homine uerbum, sed non ex uerbo hominem emissum & esse hominem uerbo anteriorem, & hunc esse qui est super omnia deus. Et usq; hoc quidem quemadmodũ prædiximus omnes hominum affectiones & monitiones mentis & generationis uerborum conijcientes uerisimiliter non uerisimiliter mentiti sunt aduersus deũ. Ea enim quæ accidunt hominibus, & quæcũq; patientes ipsi recognoscũt, ad diuinam rationem adducentes apta dicere uidentur apud eos qui ignorant deum

*al. uindicātes
*al. ita.

rant deum,& per humanas has passiones transducentes eorum passiones
πϱοβολή. sensum genesim & probolen quinto loco uerbo dei enarrãtes,mirabilia my
steria & inenarrabilia & alta à nullo alio cogitata dicũt se docere,de quibus
& dixerit dominus,quærite & inuenietis,ut quærant scilicet,quid de Bytho
& Sige & Nu & Alethia processerũt,si sunt ex eis rursus & Logos & Zoë,
dehinc ex Logo & Zoë,anthropos & ecclesia.

De speciebus, quomodo & hinc Ethnici uerisimiliꝰ de uniuersorũ generatione responderũt & gratius, & quomodo ab ipsis qui sunt à Valentino initia sum pserunt eiusq; sunt secundũ eos regulæ. Cap. XIX.

MVlto uerisimilius & gratius de uniuersorum genesi dixit unus de ue-
al. antiphanus teribus comicis[†] Antiphanius in Theogonia. Ille enim de nocte & si-
Antiphanij Theogonia. lentio Chaos emissum dicit,dehinc de Chao & nocte cupidinem,& hoc lu
men,dehinc reliquam secundum eum primam Genesim. Post quod rursus
secundam deorum generationem inducit & mundi fabricationem, dehinc
de secundis dijs narrat hominum plasmationem,unde ipsi assumentes sibi
fabulam,quasi naturali disputatione cõmenti sunt solummodo demutan-
tes eorũ nomina,idipsum autem uniuersorum generationis initiũ & emis-
sionem ostendentes, pro nocte & silentio Bythum & Sigen nominantes,
pro Chao aũt Nun,& pro cupidine per quem ait Comicus reliqua omnia
al's, hij uerbo attraxerunt. disposita,*hic uerborum attraxerunt,& pro primis ac maximis dijs æonas
formauerunt,& pro secũdis dijs eam quæ est extra pleromatis ipsorũ enar
rant dispositionem,secundã ogdoadem uocantes eã,ex qua mundi fabrica
tionem,& plasmationem hominum similiter atq; ille annũciãt,inenarrabi-
lia & incognita mysteria,solos se dicentes scire, quæ ubiq; in theatris ab hy
histrio. pocritis*blãdissimis uocibus comœdisantur,transferentes in suum argumẽ
al's, splendidissimis. tum,imò uero his de argumentis docentes,tantum immutantes nomina,&
non solum quæ apud comicos posita sunt arguunt,quasi propria proferen
tes,sed etiam quæ apud omnes qui deum ignorant,& qui dicuntur philoso
al's, fictum superficium. phi sunt dicta hæc congregant,& quasi centonẽ ex multis & pessimis pan-
niculis consartientes*superficiem subtili eloquio sibi ipsi præparauerunt, no
uam quidẽ introducẽtes doctrinã,propterea quod nunc noua arte substitu
ta sit,ueterẽ aũt & inutilẽ qm̃ quidẽ de ueteribus dogmatibus ignorantiã &
irreligiositatẽ uolẽtibus hæc eadẽ subsecuti sunt. Thales quidem Milesius
Thales. uniuersorum generationem & initium id aquam dixisse,Idem autẽ est di-
Homerus. cere aquam Bythum,Homerus autem Poëta Oceanum deorum genesim,
& matrem Thetin dogmatizauit,quæ quidem hij in Bythum & Sigen trã-
stulerunt. Anaximander autem hoc quod immensum est omnium initiũ
subiecit seminaliter habens in semetipso omnium genesim,in quo immen-
sos mundos constare ait,& hoc autem in Bythum & in Æonas ipsorum
transfigura

transfigurauerũt. Anaxagotas aũt q & Atheus cognominatus eſt,dogmatizauit facta animalia,decidentibus è cœlo in terrã ſeminibus, quod & hij ipſi in matris ſuæ tranſtulerunt ſemina,& eſſe hoc ſemen ſeipſos ſtatim cõfitentes apud eos qui ſenſum habent & ipſos eſſe quæ ſunt Anaxagoræ irreligioſi ſemina. Vmbram autem & uacuum ipſorum à Democrito & Epicuro ſumentes ſibimetipſis aptauerunt,cum illi primum multum ſermonẽ fecerint de uacuo & atomis,quorum alterum quidem quid eſſe uocauerunt, alterum uero hoc quod non eſt appellauerunt.& quemadmodum & hij eſſe quidem illa quæ ſunt intra pleroma uocant,quẽadmodum illi Atomos, non eſſe aũt hæc quæ ſunt extra pleroma,quemadmodum illi uacuum, ſemetipſos ergo in hoc mundo cum ſint extra pleroma in locum qui non eſt deputauerunt.Quod autem dicunt imagines eſſe hæc eorum quæ ſunt,rurſus manifeſtiſſime Democriti & Platonis ſententiam ediſſerunt.Democritus enim primus ait multas & uarias ab uniuerſitate figuras expreſſas deſcendiſſe in hunc mundum.Plato uero rurſus materiam dicit & exemplum & deum,quos iſti ſequentes figuras illius & exemplum imagines eorũ quæ ſunt ſurſum uocauerunt,& per demutationem nominis ſemetipſos inuentores & factores huius mundi imaginariæ fictionis gloriantes.Hoc aũt quod ex ſubiecta materia dicunt fabricatorem feciſſe mundum,& Anaxagoras, & Empedocles,& Plato primi ante hos dixerunt,ut uidelicet datur intelligi & ipſi matre ſua inſpirati.Quod aũt ex neceſſitate unumquodq; in illa ſecedit ex quibus & factum eſſe dicunt,& huius neceſſitatis ſeruum eſſe deum, ita ut non poſſit mortali immortalitatem addere, uel corruptibili incorruptelam donare, ſed ſecedere unumquenq; in ſimilem naturæ ſuæ ſubſtantiam, & hij qui ex porticu Stoici appellantur,& uniuerſi quotquot Deum ignorant Poetæ & conſcriptores affirmant:qui eandem habentes infidelitatem, ſpiritalibus quidem ſuam regionem attribuerunt, eam quæ eſt intra pleroma,animalibus autem Choicum,& præter hæc nihil poſſe deũ, ſed unumquenq; prædictorum ad ea quæ ſunt eiuſdem ſubſtantiæ ſecedere affirmãt.Quod autem ſaluatorem ex omnibus factum eſſe æonibus dicant, omnibus in eum deponentibus uelut florem ſuum,non extra Heſiodi Pandoram nouum aliquid afferunt.Quæ enim ille ait de illa, hæc hi de ſaluatore inſinuant, Pandoram introducentes eum,quaſi unuſquiſque æonum quod haberet optimum donauerit ei. Ipſam autẽ edulium & reliquarum operationum indifferentem ſententiam,& quod putent à nemine in totum poſſe coinquinari propter generoſitatem,licet quodq; manducẽt uel operentur,à Cynicis poſſederunt cum ſint cum eis eiuſdem teſtamenti.Et minutiloquium autem & ſublimitatem circa quæſtiones,cum ſit Ariſtotelicũ, inferre fidei conantur.Quod autem uelint in numeros transferre uniuerſum hoc,à Pythagoricis acceperũt.Primum enim hij initium omniũ

Anaxagoras ἄθεος.

Democritus. Epicurus.

Plato.

Empedocles.

Heſiodi Pandora.

numeros substituerunt, & initium ipsorum parem, & imparem, ex quibus & ea quæ sensibilia & insensata sunt subiecerunt. Et altera quidem substitutionis initia esse, altera autem sensationis & substantiæ, ex quibus prima omnia perfecta dicunt, quẽadmodum statuam de æramento & de formatione. Hoc autem hij hijs qui sunt extra pleroma aptauerũt, sensationis aũt initia dixerunt, in quem sensus intelligens est eius quod primum assumptũ est, quærit quoadusque defatigata ad unum & indiuisibile concurrat, & esse omnium initium, & substantiam uniuersæ generationis Hen, id est, unum, ex hoc autem Dyadem & tetradem & pentadem & reliquorum multifariã generationem. Hæc hij ad uerbum de plenitudine suorum & Bytho dicũt, unde etiam & eas quæ sunt de uno coniugationes* admittuntur introducere, quæ Marcus uelut sua iactans, uelut nouius aliquid uisus est præter reliquos adinuenisse, Pythagoræ quaternationem, uelut genesim & patrem omnium enarrans. Dicemus autem aduersus eos, utrum ne hij omnes qui prædicti sunt, cum quibus eadem dicentes arguimini cognouerunt ueritatem, aut non cognouerũt. Et si quidem cognouerunt, superflua est Saluatoris in hunc mundum descensio. ut quid enim descẽdebat? nunquid ut eam quæ cognoscebatur ueritas in agnitionem adduceret his qui cognoscũt eã in omnibus hominibus? Si autem non cognouerunt, quemadmodum eadem cum hijs qui ueritatem non cognoscebant dicentes, solos uosmetipsos eam quæ est super om̃ia cognitio habere gloriamini, quam etiam qui ignorant deum habent secundum antiphrasin. Ergo ueritatis ignorãtiam agnitionem uocant, & bene Paulus ait uocum nouitates falsæ agnitionis. Vere enim falsa agnitio ipsorum inuenta est. Si autem impudenter agentes, super hæc dicent, homines quidem non cognouisse ueritatem, matrem autem ipsorum semen paternale per tales homines, quemadmodum & per prophetas enunciasse mysteria ueritatis ignorante Demiurgo, Primo quidem non talia enarrant, quæ sunt prædicta, ut non & à quolibet intelligantur. Etenim ipsi homines sciebant quæ dicebant, & discipuli ipsorum, & horum successores. Post deinde uel mater uel semen sic cognoscebant & enarrabant ea quæ erãt ueritatis, ueritas autem præter. Saluator ergo secundum eos erit mentitus dicẽs, nemo cognouit patrem nisi filius. Si enim cognitus est uel à matre, uel à semine eius, solutum est illud, quod nemo cognouit patrem nisi filius, nisi si semen ipsorum, uel matrem neminem esse dicunt: & usque hoc quidem per humanas affectiones, & per id quod similia dicant multis ignorantibus deum uerisimiliter uisi sunt abstrahere quosdã attrahentes per ea quæ assueti sunt in eum qui est de omnibus sermonẽ uerbi dei, genesim exponentes & ueritatis & uitæ, adhuc etiam sensus & dei emissiones obstetricantes. Quæ autem ex hijs non uerisimiliter & sine ostẽsione omnia ex omnibus mentiti sunt. Quemadmodum qui assuetas escas & ut

ἓν

forte, admittũtur nisi redditur ὑφίστ[αται]

& ut illiciant præmittunt,uti capiant aliquod animal,sensim blandiẽtes eis per assueta pabula,quousq; accipiant,sumentes autem ea captiua, alligant amarissime & ducant per uim*abstrahentes quocũq; ipsi uoluerint.Sic autem & hij paulatim mansueti dissuadentes per pithanologiã assumere prædictam emissionem, inferunt neq; congruentia neq; opinatas reliquorum emissionum species, ex Logo quidem & Zoë dicentes æonas emissos,de anthropo autem & ecclesia duodecim,& horum nec ostensionem,nec testimonia,nec uerisimilitudinẽ, nec in totũ aliquid talium habentes,frustra autem & prout euenit credi uolunt,ex Logo & Zoë æonis existentibus emissum esse Bythum & mixin,insensibilem & unitionẽ,naturalem & delectamentum,immobilem & intemperamentum,monogenen & Macarian.De anthropo autem & ecclesia similiter æonis existentibus emissum esse paradetũ & pistin, patricon & elpidam,metricon & agapen,ænon & synesin, Ecclesiasticum & Macarioteta,teleton & Sophiam. Huius autem Sophiæ passionem & errorem,& quemadmodum periditata est perire propter inquisitionem patris, quẽadmodum dicunt, & extra pleroma operositatem, & ex qua labe mundi fabricatorem emissum docent,in eo qui est ante hunc liber sententias hæreticorum enarrantes cum omni diligentia exposuimus. Christum autem quem post genitum his omnibus emissum esse dicunt,& Sotera autem ex hijs qui in labe facti sunt æonibus habuisse substantiam. Necessarie autem nũc nominum istorum meminimus,ut ex istis sit manifestum absurdum eorum mendacium & confusio * fictæ nominationis. Ipsi aũt detrahunt æonibus suis huiusmodi appellationibus,multis Ethnicis uerisimilia & credibilia adponentibus nomina hijs qui uocantur duodecim dij ipsorum,quos & ipsos imagines duodecim æonibus esse uolũt,imaginibus multo decentiora & magis potentia per Etymologiam ad intentionem diuinitatis adducere nomina habentibus.

al. attrahẽtes

al. fictâ.

Quæstio de omni specie emissionis & de pleromatis inconsequentia. Cap. XX.

REuertamur autem nos ad prædictam emissionum quæstionem.Et primo quidem dicant nobis causam huiusmodi emissionis Æonum, ut nihil tangant eorũ quæ sunt conditionis.Non enim propter conditionẽ dicunt facta, sed conditionem propter illa, & non illa eorum imagines, sed hæc illorum esse dicunt.Quemadmodũ igitur imaginum causam reddunt dicẽtes,mensem quidem triginta habere dies,propter triginta æonas quæ sunt intra pleroma,& quæcunq; talia delirant.Nunc dicant nobis causam istam Æonum emissionis quid quia facta est talis,propter quid autem prima & Archegonos omniũ octonatio emissa est,& non quinio,uel trinitas, aut septenatio aut aliquid eorum quæ in alterum numerum confiniuntur. Et quid quia Logo & Zoë decem emissi sunt æones & non plures aut mi-

nus, & rurſus ex anthropo & eccleſia duodecim, cum poſſent & hæc aut plura aut minus fieri, uniuerſum quoque pleroma quod utiq; tripartitum eſt in octonationem & decadem & duodecadem, & non alterum quendam præter hos numerum. Et diuiſio autem ipſa qui utiq; in tres, & non in quatuor, uel quinque, uel ſex, uel in alterum quendam facta eſt numerum, nihil tangentes eorum numerorum qui ſunt conditionis, antiquiora enim illa his habere dicunt, & oportet cum ea propriam habere rationem, eam quæ eſt ante conſtitutionem, ſed non eam quæ eſt ſecundum conſtitutionem conſentientes ad conſonationem, quam quidem nos de conditione enunciãtes aptabilia dicimus. Apta eſt enim hæc rhythmizatio hijs quæ facta ſunt, huic rhythmizationi. Illos autem propriam cauſam de hijs quæ anteriora ſunt, & à ſemetipſis perfecta non habentes enunciare, & in ſummã aporiam incidere neceſſe eſt: quæ enim nos de cõſtitutione uelut ignorantes interrogant, ipſi de pleromate è contrario interrogati uel humanas affectiones enarrarent, uel in eum deſcenderent ſermonem, qui eſt extra cõſonantiam quæ eſt in creatura, improprie reſpondentes de ſecundis & non ſecundum eos de primis. Non enim de ea quæ eſt ſecundum creaturam cõſonantia, nec de humanis affectionibus interrogamus eos, ſed quia utiq; pleroma ipſorum cuius imaginem creaturam eſſe dicunt, octiforme & deciforme & duodeciforme eſt uane & improuide pleroma huiuſmodi figura effeciſſe patrem ipſorum fatebuntur, & deformitatem circumdabunt patri ſi irrationabiliter aliquid fecit, aut rurſus ſi ſecundum prouidentiã patris dicent ſic emiſſum pleroma, propter creaturam uti bene rhythmiſari ipſam eſſentiam, nõ propter ſe factum erit pleroma, ſed propter eam quæ ſecundum ſimilitudinem ipſius futura eſſet imago. Quemadmodum quæ de luto eſt, non propter ſemetipſum figuratur ſtatua, ſed propter eam quæ eſt ex æramẽto, uel auro, uel argento habet fieri, & honoratior creatura erit quàm pleroma, ſi propter illud illa emiſſa ſunt.

Quoniam quæ nobis qui ſumus ab eccleſia imputant hij qui ſunt à Valentino, illis rurſum imputãt hij qui ſunt à Baſilide, & illis item alij. Cap. XXI.

SI autem nulli eorum aſſentire uoluerint, quoniam cõuincentur à nobis non habentes reddere cauſam talis emiſſionis pleromatis ipſorum, cogentur concludi uti confiteantur ſupra pleroma alteram quandam eſſe diſpoſitionem magis ſpiritalem & magis dominantem, ſecundum quam deformatum eſt pleroma. Ipſorum enim Demiurgus non à ſemetipſo figurationem creaturæ fabricauit talem, ſed ſecundum illorum quæ ſurſum erant figurã. Bythus ipſorum qui utiq; huiuſmodi figurationis perfeciſſe pleroma, uel à quo figuram eorum quæ ante ipſum facta ſunt accepit. Oportet enim uel in eo deo qui fecerit mundum perſeuerare ſententiam, quoniam

ſua

sua potestate & à semetipso accepit exemplū mūdi fabricationis, ut si motus quis ab hoc fuerit, semper quærendi necessitas erit, unde ei qui super eū est figuratio eorum quæ facta sunt, Quid & numerus emissionū & substantia ipsius exempli. Si autem licuit Bytho à semetipso talem figuratione pleromatis perficere, utiq; Demiurgo non licuit à semetipso mundum fecisse. Rursum igitur si illorum imago conditio est, quid prohibet illa eorum quæ super ea sunt imagines esse dicere, & quæ super ea sunt, rursus aliorum, & in immensas imagines imaginum excedere. Sicut passus est Basilides, cū minime attigisset ueritatem, & putans per immensam successionem eorum quæ ex inuicem facta sunt effugere talem aporiam. Quoniā. ccclxv. cœlos per successionem & similitudinem ab inuicem factos enunciauit, & horum ostensionem esse numerum anni dierum, quemadmodum prædiximus, & horum uirtutem quam & innominabilē uocant, & huius dispositionem, & nec sic quidē effugit talem aporiam. Interrogatus enim unde cœlo ei qui est super omnes ex quo reliquos per successionem factos uult, figurationis imago, ab ea dispositione dicet, quæ est secundum innominabilem, & aut innominabilem à semetipso fecisse dicet eam, uel alteram quandam super hanc potestatem esse consentire necesse habebit, ex qua accepit innominabilis eius tantam eorum quæ sunt secundum eum figurationem. Quanto igitur tutius & diligentius, quod est uerum statim initio confiteri, quoniam fabricator deus hic qui mundum fecit, solus est deus, & non est alius præter eum, ipse à semetipso exemplum & figurationem eorum quæ facta sunt accipiēs, quàm post tantam irreligiositatem & circuitū defessos, cogi aliquando in aliquo uno statuere sensum & ex eo figuratione factorem confiteri.

Quoniam si quis transmotus fuerit à Demiurgo, in multos deos & infinitos mundos excidere eum necesse est. Cap. XXII.

ETtenim hij qui imputant nobis qui sunt à Valentino, in eā quæ est deorsum hebdomade dicētes nos remanere, quasi non attollentes in altū mentem, neq; quæ sursum sunt sentientes, quoniam portentiloquium ipsorum non recipimus, hoc idem ipsum qui à Basilide sunt hijs imputant, quasi hijs adhuc circa ea quæ deorsum sunt uolutātibus usq; ad primam & secundam octonationem, & post triginta æonas indocte putare eos statim inuenisse eum qui supra omnia est patrem, non inuestigantes sensu in id quod est super ccclxv. cœlos pleroma, quæ est supra quadraginta quinq; ogdoadas. Et illis iterum iuste quis imputabit fingens quatuor milia & ccc. & lxxx. cœlos uel æonas, quoniam hij dies anni tantas horas habent. Si autem quis & noctium apponat duplicans prædictas horas, magnam multitudinem octonationum & innumerabilem quandam æonum operositatem putans adinuenisse, aduersus eum qui est super omnia pater

omnium semetipsum perfectiorem suspicans, eadem omnibus imputabit. Quoniam non sufficiant in altitudinem eius quæ ab ipso dicebatur multitudo cœlorū uel æonū, sed deficientes uel in ea quæ* sunt deorsum, uel in medietate perseuerant eius. Igitur quæ sunt secundum pleroma ipsorum dispositionis & maxime eius quæ est secundum primam ogdoadam, tātas contradictiones & aporias habentes, Inspiciamus & reliqua propter illorū insensationem, & nos de hijs quæ non sunt quærentes, necessarie autem & hoc facientes. Quoniam huius credita est nobis procuratio, & qui uellemus omnes homines ad agnitionē ueritatis uenire. Et quoniam tu ipse hoc postulaueris accipere à nobis multas & uniuersas euersionis eorum occasiōes. Quæritur igitur quemadmodum emissi sunt reliqui æones, utrum uniti ei qui emiserit, quemadmodum à sole radij, an efficabiliter & pariter uti sit unusquisque eorum separatim & suam figurationem habens, quemadmodum ab homine homo, & à pecude pecus, aut secundum germinationem, quemadmodum ab arbore rami, & utrum eiusdem substantiæ existebant his qui se emiserunt, an ex altera quadam substantia substantiam habētes, & utrum in eodem emissi sunt, ut eiusdem temporis essent sibi, an secundū ordinem quendam, ita ut antiquiores quidam ipsorum, alij uero iuniores essent, & utrum simplices quidam & uniformes & undique sibi æquales & similes, quemadmodum spiritus & lumina emissa sunt, an compositi & differentes dissimiles membris suis: sed si quidem efficabiliter & secundū suā genesim unusquisque illorum emissus est secundum hominum similitudinē, uel generationes patris erunt eiusdem substantiæ ei & similes generatori, uel dissimiles parebunt ex altera quadam substantia confiteri eos esse necesse est: & si quidē patris generationes similes emissori, impassibilia perseuerabunt ea quæ emissa sunt, quemadmodum & is qui emisit illa: si autem ex altera quadam substantia quæ est capax passionum, unde hæc dissimilis substantia intra illud quod est incorruptelæ pleroma? Adhuc etiam secundum hanc rationem unusquisque eorum separatim diuisus ab altero intelligeretur, quēadmodum homines, nō admixtus, nec unitus alter altero, sed in figuratione discreta & circūscriptione diffinita & magnitudinis quantitate unusquisque ipsorum deformatus, quæ propria corporis sunt, & non spiritus. Iam igitur non spiritale pleroma esse dicant, nec semetipsos spiritales, si quidem uelut homines æones ipsorum epulantes sedent apud patrem, & ipsum tali figuratione existentem, quēadmodum detegunt eum qui ab eo missi sunt.

*als, sint.

Ostensio quoniam Logos in diminutione non est prolatus.
Caput XXIII.

SI autem uelut à lumine lumina accensa sunt, æones à Logo, Logos autē à Nu & Nus à Bytho, uelut uerbi gratia à facula faculæ, generatiōe quidem &

dem & magnitudine fortaſſe diſtabunt ab inuicem, eiuſdem autem ſubſtãtiæ cum ſit cum principe emiſſionis ipſorum, aut omnes impaſſibiles perſeuerant, aut & pater ipſorum participauit paſſiones, neq; enim quæ poſtea accenſa eſt facula, alterũ lumen habebit ꝙ illud quod ante eam fuit. Quapropter & lumina*ab ipſo compoſita in unum in principalem unitionẽ recurrunt, cum fiat unum lumen quod fuit & à principio: quod autem iuuenius eſt & antiquius, neq; in ipſo lumine intelligi poteſt, unum enim lumẽ eſt totum, nec in ipſis quæ perceperunt lumen faculis, & enim ipſæ ſecundũ ſubſtantiam materiæ id temporis habent, una enim & eadem eſt facularũ materia, ſed tantum ſecundum accenſionem, quoniam altera quidem ante tempus illud, altera autem nunc accenſa eſt. *al, ipſorum.

Quomodo ſecundum hæreticos uoluntas patris inuenitur feciſſe ignorantiam & labem. Cap. XXIIII.

Labes igitur eius quæ eſt ſecundum ignorantiam paſſionis, aut uniuerſo ſimiliter pleromati ipſorum proueniet, cum ſint eiuſdem ſubſtantiæ, & erit in ignorantiæ labe, id eſt, ſemetipſum ignorans propator, aut ſimiliter omnia impaſſibilia perſeuerabunt, ea quæ ſunt intra pleroma lumina. Vnde igitur circa iuniorem æonem paſſio, ſi paternum lumẽ eſt ex quo omnia cõſtituta ſunt lumina, quod naturaliter impaſſibile eſt. Quomodo autẽ & iuuenior aliquis aut ſenior in ipſis æon dici poteſt, cum ſit unum lumen totius pleromatis, & ſi quas ſtellas dicant eas nihilominus eadem uniuerſi apparebunt natura participantes. Etenim ſi ſtella in claritate differt, ſed non ſecundum qualitatem, nec ſecundum ſubſtantiam, ſecundum quã paſſibile aliquid uel impaſſibile eſt: ſed aut uniuerſos ex lumine cũ ſint paterno, naturaliter impaſſibiles & immutabiles eſſe oportet, aut uniuerſos cũ paterno lumine & paſſibiles, & cõmutationẽ corruptionis capaces ſunt. Hæc autem eadem ratio ſequetur, & ſi uelut ab arbore ramos dicant à Logo natam eſſe emiſſionem æonum, cum Logos à patre ipſorum generationem habeat: eiuſdem enim ſubſtantiæ omnes inueniuntur cum patre, tantum ſecundum magnitudinem, ſed non ſecundum naturam differentes ab inuicem, & magnitudinem complentes patris, quemadmodum digiti complent manum. Si igitur pater in paſſione & ignorantia, & hij utiq; qui ex eo generati ſunt æones. Si autem impium eſt patri omnium, ignorantiam & paſſionem affingere, quomodo ab eo emiſſam dicunt æonam paſſibilem, & hoc ipſi Sophiæ dei eandem impietatem affigentes, ſemetipſos religioſos eſſe dicent. Si autem quo modo à ſole radios æonas ipſorum emiſſiones habuiſſe dicent, eiuſdem ſubſtantiæ & de eodem omnes cum ſint, aut omnes capaces paſſionis erant cum eo qui ipſos emiſit, aut omnes impaſſibiles perſeuerabunt. Non enim iam quoſdam impaſſibiles, quoſdam autẽ paſſibiles poſſunt ex tali emiſſione cõfiteri. Si igitur omnes impaſſibiles dicunt,

cunt,ipsi suum argumentum dissoluunt,quomodo enim passus est minor æon,si omnes erunt impassibiles?Si autem omnes dicunt participasse passionis huius,quemadmodum quidam audent dicere,quia à Logo quidem cœpit,deriuatio autem in Sophiam,in Logum huius Nun propatoris passionẽ reuocantes arguentur,& Nun propatoris & ipsum patrem in passione fuisse confitentes.Nõ em̃ ut compositum animal quiddã est omniũ pater præter Nun quemadmodum præostendimus, sed Nus pater & pater Nus.Necesse est itaq; & eum qui ex eo est Logos,imò magis autẽ ipsum Nun,cum sit Logos,perfectum & impassibilem esse,& eas quæ ex eo sunt emissiones eiusdem substantiæ cum sint,cuius & ipse,perfectas & impassibiles & semper similes cum eo,perseuerare,qui eas emisit.Non igitur iã Logos quasi tertium ordinem generationis habens ignorauit patrem,quemadmodum docent hij,hoc enim in hominum quidem generatione fortasse putabitur uerisimilius esse, eo quod sæpe ignorant suos parentes,in Logo autem patris omni modo impossibile est.Si enim existens in patre cognoscit hũc in quo est,hoc est,semetipsum,nõ ignorat & quæ ab hoc sunt emissiones uirtutes eius existentes & semper ei assistentes,ignorabunt eum qui se emisit,quemadmodum nec radij solem. Non capit igitur dei Sophiam eam intra pleroma est cum sit at illi emissione sub passione cecidisse & talẽ ignorantiam concepisse.Possibile est autem eã quæ est à Valentino sapientiam,cum sit de diaboli emissione,in omni passione fieri,& profundũ ignorantiæ fructificare.Vbi enim ipsi testimonium perhibent de matre sua, dicentes eam æonis errantis generationem esse,iam nõ quærere oportet causam propter quam filij huiusmodi matris ignorãtiæ semper natent profundum.Præter has autem emissiones ego quidem iam non intelligo alteram posse eos dicere,sed ne ipsi quidem alteram quandam proprietatẽ emissam reddentes aliquando,cogniti sunt nobis,licet ualde multam de huiusmodi speciebus quæstionem habuerimus cum eis.hoc autem solum dicunt quoniam emissi sunt unusquisq; illorum,& illum tantum cognouisse qui se emisit,ignorans autem eum qui ante illum est.Iam non autem cum ostensione progrediuntur quemadmodum emissi sunt, aut quomodo capit tale quid spiritalibus fieri*quandocunq; enim progressi fuerint obligabuntur & à recta ratione cæcutientes circa ueritatem,in tantum,uti eum qui est à Nu propatori ipsorum emissus sermo in deminorationem eum emissum dicant, Nun enim perfectum à perfecto Bytho progeneratum iam non potuisse eam quæ ex eo est emissionem facere perfectam,sed obcæcatam circa agnitionem & magnitudinem patris,& saluatorem symbolum mysterij huius ostendisse in eo qui à natiuitate cæcus fuit,quoniam sic cæcus emissus est à monogene æon,id est ignorantia,ignorantiam & cæcitatem commentientes uerbo dei secundũ eos à propatore emissionem habẽti,admirabiles Sophistæ

*als, quocunq;

phistæ & altitudines inuestigantes incogniti patris, & supercœlestia sacra-menta enarrantes, in quem cupiunt angeli prospicere uti discant, quoniam à Nu eius patris qui super omnia est emissum uerbum cæcum emissum, id est ignorans patrem, qui se emisit. Et quemadmodum ò uanissimi Sophi-stæ Nus patris, imò etiam ipse pater cum sit Nus & perfectus in omnibus imperfectum & cæcum æonem emisit suum Logon, cũ possit statim & agni tionem patris cum eo emittere, quemadmodum Christum postgenitum quidem reliquis, perfectum autem dicitis emissum, multo magis igitur qui est eo ætate prouectior Logos, ab eodem Nu perfectus utiq; emitteret & nõ cæcus, nec ille rursus plus cæcus, quàm si æonas emitteret, quoadusq; Sophia uestra semper excæcata, tantam malorũ enixa est substantiã: & huius malitiæ causa est pater uester, magnitudinẽ eñ & uirtutẽ patris causas igno rantiæ esse dicitis, Bytho assimilantes eũ & nomẽ hoc ei adponẽtes innomi nabili patri. Si aũt ignorãtia malũ, omnia aũt mala ex ea fluxisse definitis, huius autẽ causam magnitudinẽ & uirtutẽ patris dicẽtes, malorum factorẽ eũ ostenditis. Id enim quod nõ potuerit contẽplari magnitudinẽ eius cau-sam dicitis mali. Sed si quidẽ impossibile erat patri notũ semetipsum ab ini tio, his quæ ab eo facta sunt, facere inexcusabilis erat, quoniam poterat ig-norãtiam auferre eorum, qui post se sunt. Si autem postea uolẽs eam quæ secundum progressionem emissionum aucta fuerat ignorãtiam, & inseminatam æonibus auferre, potuit multo magis prius eam quæ nondum erat ignorantiam uolens non permittere fieri. Quoniam igitur quando uoluit agnitus est non tantum æonibus, sed & hijs qui in nouissimis temporibus, non uolens autem ab initio agnosci, ignoratus est, causa ignorantiæ secun-dum uos est uolũtas patris. Si enim præsciebat hæc sic futura, quare utiq; priusquàm fieret nõ abscidit ignorantiam ipsorum, quam postea, uelut ex pœnitẽtia curat per missionẽ Christi. Qui enim per Christũ agnitionẽ omĩ bus fecit, multo ante poterat facere p Logon, qui & primogenitus erat mo-nogenus. Vel si præsciens uoluit fieri hæc, semp perseuerant ignorãtiæ opa, & nunquã prætereũt. Quæ enim ex uoluntate propatoris uestri facta sunt, perseuerare oportet cum uoluntate eius qui uoluit, uel si prætereunt hæc, cũ his præteriet & uoluntas eius, qui substantiam eam habere uoluit. Quid enim & discentes requieuerunt Æones, & perfectam agnitionem percepe-runt, quoniam incapabilis est & incomprehensibilis pater. Hanc autẽ agni tionem habere potuerunt priusq; in passionibus fierent, non enim domino rabatur magnitudo patris ab initio, scientibus hijs quia incapibilis & incõ-prehensibilis est pater. Si enim propter immensam magnitudinẽ ignoraba-tur, & propter immensam dilectionẽ impassibiles debebat conseruare eos qui ex se nati erant, quoniã nihil prohibebat, sed magis utile erat ab initio cognouisse eos, quoniam incapibilis & incomprehensibilis est pater.

Quoniã

Quoniam Sophia nunquam in ignorantia & deminoratione est. Caput XXV.

QVomodo autem non uanum est, quod etiam Sophiam eius dicunt in ignorantia & in deminoratione & in passione fuisse, hæc enim aliena sunt à Sophia & contraria, sed nec affectiones eius sunt. Vbi eñ est improuidentia, & ignorantia utilitatis, ibi Sophia non est: non iam igitur Sophiam passam æonem uocent, sed aut uocabulum eius, aut passiones prætermittant, & plenitudinem autem uniuersam non dicant spiritalem, si intra ipsam æon hic cũ esset in passionibus tantis conuersatus est. Hæc eñ ne anima quidem fortis, non dicam spiritalis substantia, percipiet. Quomodo autem rursus Enthymesis eius cum passione procedens separatim poterat fieri, Enthymesis enim esse intelligitur erga aliquem, ipsum autem seorsum
als, fiet. nunquam *fecit, exterminatur enim & absorbetur mala à bona Enthymesi, quèmadmodum ægrimonium ab incolumitate, quæ enim erat prior Enthymesis passionis exquirere patrem & magnitudinẽ eius considerare, quid autem suasa est postea & conualuit quoniam incomprehensibilis, & qui inueniri non possit est pater, nõ igitur bonum erat quod uellet cognoscere patrem, & propter hoc est & passibile, sed quando suasa est quoniam inuestigabilis esset pater & conualescens, sed ille ipse Nus quærebat patrem, cessauit secundum eos adhuc quærere dictus, quoniam incomprehensibilis est pater.

Ostensio quoniam nec Enthymesis sine æone propriam habuerit substantiam, nec passio sine Enthymesi est. Cap. XXVI.

QVemadmodum igitur Enthymesis poterat separata cõcipere passiones, quæ & ipsæ affectiones eius erant. Affectio enim erga aliquem fit, ipse autem seorsum non potest esse, nec constare. Non solum autem instabile est hoc, sed etiam contrarium ei quod est à domino nostro dictum, Quærite & inuenietis: dominus enim quærendo & inueniendo patrem, perfectos consumat discipulos. Is autem qui sursum est Christus ipsorum, per id quod præcepit æonibus, non quærere patrem suadens, quoniã &si multũ
als, perfecto. laborauerint perfectos eos cõsummauit. Et si quidem *profecto aiunt in eo quod dicant inuenisse Bythum ipsorum, æonas autẽ in eo quod ipsa sint, quoniam inuestigabilis est qui ab eis inquirebatur. Cum igitur ipsa Enthymesis non posset sine æone separatim consistere, adhuc maius inferunt mendacium, de passione eius separatim, rursus diuidentes eam, & hanc esse substantiam dicentes materiæ, quasi non esset lumen deus, nec adesset sermo qui posset eos arguere, & euertere nequitiam ipsorum, utiq; enim quodcunque sentiebat æon hoc & patiebatur, & quod sentiebatur, hoc & sentiebat, & non aliud erat apud eos Enthymesis eius nisi passio, incomprehensibilem comprehendere excogitantis, & passio Enthymesis, im

sis, impossibilia enim sentiebat. Quemadmodum itaq; poterat affectio & passio ab Enthymesi seorsum separari, & substantia tantæ materiæ fieri, quando & ipsa Enthymesis passio erat, & passio Enthymesis: nec igitur Enthymesis sine æone, nec affectiones sine Enthymesi separatim habere possunt substantiam, & soluta est & hic rursus regula ipsorũ. Quemadmodum autem & soluebatur & patiebatur æon, siquidem eiusdem substantiæ cuius & pleroma erat, pleroma autem uniuersum ex patre, quod enim simile est simili non dissoluetur in nihilum, nec perire periclitabitur, sed magis perseuerabit & augescet.

Quoniam nec dissolui nec pati æon poterat cũ esset spiritalis & in quæ similia erunt cõuersans. Cap. XXVII.

QVemadmodum enim ignis in gne, & spiritus in spiritu, & aqua in aqua, quæ autem sunt contria à contrarijs patiuntur, & uertũtur & exterminantur, & sic si fuisset luminis emissio, non pateretur, nec periclitaretur in simili lumine, sed magis effulgesceret & augesceret, quemadmodum dies à sole, etenim Bythum imaginem patris sui esse dicunt. Quæcunq; sunt peregrina & sibi extranea animalia atq; contraria* naturæ periclitantur & corrumpuntur, quæ autem sibi assumpta sunt, & eo nata nullum patiuntur periculum in ea conuersantia, sed & salutem & uitam ex eo acquirunt. Si igitur eiusdem substantiæ, cuius & uniuersum pleroma ex eo * emissum fuisset hic æon, nunquam demutationem perciperet, cum esset in similibus & assuetis conuersans, spiritalis in spiritalibus, timor enim & expauescentia & passio, & dissolutio, & alia in hijs quidem quæ sunt secundum uos & corporalibus fortassis fiant à contrarijs, in spiritalibus autem & diffusum habentibus lumen, iam non tales consequuntur calamitates, sed mihi uidentur eius passionem, qui est apud Comicum Menandrum ualde amãs & odibilis, æoni suo circumdedisse. Magis enim infeliciter amantis cuiusdã hominis apprehensionem & mentis conceptionem habuerunt qui hæc finxerunt, quàm spiritalis & diuinæ substantiæ.

forte natura.

als emissus

Quoniam patris exquisitio & inuestigatio magnitudinis eius nec passionem nec Labem sed tantum perfectionis faciebat in æone. Cap. XXVIII.

SVper hæc quoque & cogitare de quærendo perfectum patrem, & uelle intra eum fieri, & habere eius comprehensionem, non ignorantiam, nec passionem poterat inficere & hoc æoni spiritali, sed magis perfectionẽ & impassibilitatem & ueritatem. Nec enim ipsi cum sint homines excogitantes de eo qui ante ipsos est, & uelut iam comprehendentes perfectum, & intra eius constituti agnitionem, dicunt semetipsos non in passione consternationis esse, sed magis in agnitione & apprehensione ueritatis. Etenim, Saluatorem, quærite & inuenietis, discipulis propter hoc dixisse dicũt,

ut eum qui ab ipsis per excogitationem fictus est, super fabricatorem omnium inenarrabilem Bythum quærant, & semetipsos perfectos esse uolunt. quoniam inquirentes inuenerunt perfectum, cum adhuc sint in terra: Eum autem qui intra pleroma sit æonem totum spiritalem quærentem propatorem, & intra magnitudinem eius conantem fieri, & comprehensionem paternæ ueritatis concupiscentem habere, in passionem dicunt recidisse, & passionem talem, ut nisi ei occurrisset uirtuti quæ omnia firmat, dissolutus fuisset in uniuersam substantiam & exterminatus.

Quoniam non capit æonem infra pleroma desiderium passionis percepisse. Cap. XXIX.

VAesana est hæc præsumptio, & uere destitutorū à ueritate sensus hominum, quoniam enim æon hic, melior est quàm ipsi & uetustior, ipsi quoque confitentur secundum suam regulam, dicentes se esse conceptum Enthymeseos eius æonis qui passus est, ita ut sit hic æon matris ipsorū pater, id est, auus ipsorum, & posterioribus quidem nepotibus exquisitio patris ueritatem & perfectionem & confirmationem, & eliquationem à fluxibili materia facit, sicut dicunt, & reconciliationem ad patrem, auo autē ipsorum hæc eadem inquisitio ignorantiam & passionem & expauescentiam & timorem, & consternationem infecit, ex quibus & substantiam materiæ factā dicunt. Exquirere ergo & inuestigare perfectum patrem, & concupiscentiam communicationis cum eo, & unitatis, sibi quidem salutare fieri, æoni autem à quo & genus habent, dissolutionis & perditionis causam fuisse dicentes, quomodo nō per omnia incōgruum & fatuū & irrationabile? & hij qui assentiūt uere cæci, cæcis ducatoribus utentes, iuste & corruunt in subiacentem ignorantiæ profundum.

Quomodo de semine ipsorum sermo uniuersus instabilis ostenditur. Cap. XXX.

QValis est autem & de semine ipsorum sermo, conceptum quidem illum secundum figurationem eorum, qui sunt. Ergo saluatorem angelorum à matre informem & sine specie, & imperfectum, depositum autē in Demiurgum nesciente eo, ut per eum in eam animam quæ erat ab eo seminatum perfectionem & formationem percipiat. Primum quidem est dicere, quoniam imperfecti & infigurati & informes hij sunt angeli, qui sunt erga saluatorem ipsorum. Siquidem secundum illorum speciem conceptū tale quid generatum est. Post deinde quod dicant ignorasse fabricatorem eam quæ fuit seminis in eum demissio, & iterum ea quæ facta est per eum in hominem seminatio, futile uerbū & uanū, quod nullo modo ostendi possit. Quemadmodū enim ignorauit illud, si substantiam aliquā & qualitatē propriam habuisset ipsum semen, si autem sine substantia & sine qualitate & nihil erat, consequenter ignorabat illud: quæ enim propriā quādā *monitionē

*notionē forte

tionem & qualitatem uel caliditatis uel uelocitatis, uel dulcedinis habet, uel claritatis cuiusdam differentiam, nec homines quidem lateat, cum sint cum hominibus, in tantum abest ut fabricatorem huius uniuersitatis deũ, apud quem iuste non est agnitum semen ipsorum, cum sint sine qualitate uniuersæ utilitatis & sine substantia omnis actionis, & in totum nihil existentes. Et propter hoc mihi uidetur etiam dominus dixisse, Omnis sermo otiosus, quem loquuti fuerint homines, reddent pro eo ratione in die iudicij. Om̃es enim quicunq; tales sunt, otiosos sermones in aures hominum immittẽtes, assistent in iudicio rationem reddituri de hijs quæ uane coniecerunt, & mẽtiti sunt aduersus deum, in tantum ut semetipsos dicant propter seminis substantiam agnoscere spiritale pleroma, in eo homine qui est intus demõstrante eis uerum patrem. Opus enim esse animali sensibilibus erudimẽtis.

Quoniam nõ ignorauit Demiurgus seminis dispositionem in eum. Cap. XXXI.

Demiurgum autem uniuersum semen hoc matre deponente suscipientem in semetipsum, omnia omnino ignorasse, & nullum sensum eorũ quæ erga pleroma sunt habuisse: & se quidem spiritales esse, quoniam particula quædam uniuersitatis patris in anima ipsorum deposita est, cum ex eadem substantia habeant animas, ex qua & Demiurgus, sicut dicunt: hunc autem semel uniuersum suscipientem semen à matre, & habentem in se animalem perseuerasse, & nihil in totum sensisse eorũ quæ sunt superiora, quæ hij semetipsos intelligere dum adhuc sunt in terra gloriantur. Quomodo hoc nõ super omnem irrationabilitatem est? Etenim idipsum semen horũ quidem animæ agnitionem attribuisse & perfectionem, ei autem qui eos fecit deus, ignorantiam attribuisse putare, uere uæsanorum est, & in totũ mẽte destitutorum. Adhuc etiam uanissimum est, quod dicunt in hac dispositione figurari illud & augescere & paratum fieri ad susceptionem perfectæ rationis, erit enim ei materiæ admixtio, quam ex ignorãtiæ labe uolunt habuisse substantiam, aptior & utilior quàm fuit paternum lumen ipsorũ. Si quidem secundum illius* dispositionem natum informe & infiguratum fuit. Ex hac autem formatione speciẽ & augmentũ & perfectionẽ assumpsit. *al. inspectionẽ

Et quoniam si in eum depositum fuisset semen, non potuisset ignorare ea quæ super eum. Cap. XXXII.

Si enim quod est à pleromate lumen, causa fuit spiritali, uti nec formam nec speciem, nec magnitudinem haberet propriam, quæ autem huc est descensio, hæc uniuersa addidit ei, & ad perfectionem deduxit, multo operabilior, & utilior uidebitur quæ est hic conuersatio, quam & tenebras dicunt, quàm fuit paternum lumen ipsorum. Quomodo autem nõ ridiculum, ma-

trem quidem ipsorum in materiam periclitatam dicere, uti penè suffocare-
Paulominus pro propemodum. tur,& paulominus corrumperetur,nisi uix tunc super extendisset & exilisset ex semetipsa adiumentū percipiens à patre.Semen aūt eius in hac eadē materia augescere & formari,& aptū ad susceptionē perfecti sermonis expediri,& hoc in dissimilibus,& in insuetis ebulliens,sicut ipsi dicūt,contrariū esse terrenū spiritali,& spiritale terreno. Quomodo igitur in contrarijs & in insuetis paruum emissum, quemadmodum dicunt, & augescere & formari, & ad perfectionem peruenire potuit?

Quomodo contraria de matre & labis eius consilia decreuerunt. Cap. XXXIII.

ADhuc etiam & ad hæc quæ dicta sunt requiretur, utrum ne semel enixa sit mater illorum semen ut uidit angelos, an particulatim. Sed si quidem simul & semel quod exinde conceptum, nunc iam non erit infantile? superflua est igitur in eos qui nunc sunt homines descensio eius.Si autem particulatim, iam non secundum figuram eorum, quos uidit angelos fecit conceptionem, simul enim eos & semel uidens & concipiens, semel enixionem debebat fecisse,quorum de*semel conceperat figuras.Quid autem quod angelos cum saluatore simul uidens, illorum quidem imagines concepit, saluatoris autem non * quod est decorior super illos, an nunquid non placuit ei hic,& propter hoc non concepit eum? Quomodo autē Demiurgus quem psychicum uocant,propriam secundum eos magnitudinem & figuram habens, emissus est secundum suam substantiam perfectus?Quod autem spiritale est, quod etiam operosius oportet esse quàm animale imperfectum emissum est, & opus ei fuit uti in animam descenderet, ut in ea formaretur,& ita perfectum existens, paratum fiat ad suscipiendum* paratum uerbum. Si igitur in terrenis hominibus, & in animalibus formaretur, iam non secundum angelorum similitudinem est,quos dicunt lumina,sed secundum eorum qui sunt hic homines.Non enim angelorum habebit similitudinem & speciem,sed animarum, in quibus & formatur.Quomodo aqua in uas missa,ipsius uasis habebit formam,etiam si gelauerit, eam speciem habebit uasculi, in quo gelauit, quando ipsæ animæ corporis habebant figuram, ipsi enim adaptatæ sunt uasi quemadmodū prædiximus. Si igitur & illud semen hic coagulatur & formatur, hominis figura erit, sed non angelorum formam habens.Quomodo igitur ad imagines angelorum illud semen est, quod secundum similitudinem hominū figuratur.Quid aūt cum spiritale esset,opus ei fuit, ut in carnē descenderet, caro enim eget spiritali,si tamē incipiet saluari,ut in eo sanctificetur & clarificetur & absorbeatur mortale ab immortali,spiritali autem in totū non est opus eorum quæ sunt hic.Non enim nos illud,sed illud nos meliores facit.

forte femine. forte qui dis perfectum

Ostensio

Ostensio quod nec conceptio nec generatio seminis fuit. Caput XXXIIII.

ADhuc autem manifestius qui est de semine ipsorum sermo arguitur falsus, & à quolibet perspici potest, in eo quod dicant eas animas quæ habuerint à matre semen meliores reliquis fieri. Quapropter & honoratas à Demiurgo, & principes & reges & sacerdotes ordinatos esse. Si enim erat hoc uerũ, primus utiq; Caiphas summus sacerdos & Anna & reliqui summi sacerdotes & legis doctores & principes populi credidissent domino, in eam cognationem concurrentes, & ante hos etiam Herodes rex. Quoniã autem nec hic, nec summi sacerdotes, nec qui præerant, neque dari de populo accurrerunt ei, sed è contrario qui erant in uijs mendici sedentes surdi & cæci, & à reliquis conculcabantur & contemnebantur, quemadmodum & Paulus ait: Videte enim uocationem uestram fratres, quoniam non multi sapientes apud uos, nec nobiles, neque fortes, sed quæ fuerunt contemptibilia mundi, elegit deus. Non itaque erant meliores tales animæ propter seminis depositionem, neque propter hoc honorificabantur à Demiurgo. Et de eo quidem, quod sit regula ipsorum infirma & instabilis, adhuc etiam & uana, sufficiant quæ dicta sunt. Nec enim oportet, quod solet dici, uniuersum ebibere mare, eum qui uelit discere, quoniam aqua eius salsa est. *Prouerbium.* Sed quemadmodum statua de luto facta, colorata autem superficie, ut putetur aurea esse, quæ sit lutea, & quicunque accipiet ex ea particulam qualemcunque, & exhauriens ostenderit lutum, liberabit eos qui ueritatem quærunt à falsa opinione.

Quoniam exsolutionem parabolarum impropriam & inconuenientem fictionis suæ faciunt. Caput XXXV.

EOdem modo & nos non modicam partem, sed * hæc quæ sunt maxima continentia regulæ ipsorum resoluentes capitula, omnibus quotquot non seduci scientes uolunt, quod est nequam & dolosum & seductorium & perniciosum de schola eorũ qui sunt à Valentino, & à reliquis hæreticorũ quotquot Demiurgũ, id est, fabricatorẽ & factorẽ huius uniuersi t[illegible]s solum existentem deum male tractant, ostendimus, dissolubilem eorum uiam manifestantes. *al's ea.* Quis enim sensum habens & ueritatis uel modicum attingens, sustinebit dicentes, super Demiurgum deum esse alterum patrem, & alterum quidem esse monogenen, alterum autem uerbum dei, * quem & in deminoratione emissum dicunt, alterum autem Christum, *al's quod* quem & posteriorem reliquis æonibus cum spiritu sancto factum esse dicunt, & alterum saluatorem, quem nec à patre quidem uniuersorum sed ab hijs qui in deminoratione facti sunt æonibus collatum, & congestum dicunt, & necessarie propter deminorationem emissum, ut nisi in ignoran-

al's deminutione tia & * deminoratione fuissent æones secundum eos, nec Christus emissus fuisset, nec spiritus sanctus, nec horos, nec soter, nec angeli aut mater ipsorum, nec semen eius, nec reliqua mundi fabricatio, sed fuissent omnia deserta ac destituta tot bonis. Non solum itaque in fabricatorem tantum irreligiosi sunt labiis eũ qui dicẽtes fructum, sed & in Christum & in spiritũ sanctum propter Labem dicentes eos emissos, & saluatorem autem * finaliter post labem. Quis enim sustinebit reliquum eorum uaniloquium, quod astute parabolis adaptare conantes, & se & eos qui sibi credunt in maximã conuertunt impietatem. Quoniã & parabolas & actus domini improprie & inconsequenter inferũt figmento suo, ita ostendimus. al's similiter.

Ostensio quoniam in uno anno non præconiauerit dominus post baptismum, sed omnem ipse eam ætatem.

Caput XXXVI.

Illam enim quam erga duodecimum æonem dicunt accidisse passionem conantur ostendere, quod saluatoris passio à duodecimo Apostolorum facta sit, & in duodecimo mense. Vno enim anno uolunt eum post baptismum prædicasse. Sed & in illa quæ profluuium sanguinis patiebatur manifeste dicunt ostensum, duodecim enim annis passa est mulier, & tangens fimbriam saluatoris consequuta est sanitatem, ab illa uirtute quæ egressa est à saluatore, quam præesse dicunt: illa enim quæ passa est uirtus, extensa & in immensum effluens, ita ut periditaretur, & omnem substantiam dissolui, cum tetigisset primam quaternationem, quæ per fimbriam significatur, stetit & à passione cessauit. Hoc ergo quod dicunt duodecimi æonis passionem per Iudam demonstrari, quomodo potest in similitudinem comparari Iudas qui eiectus est de numero duodecimo nec restitutus est in locum suum. Æon enim cuius typum Iudam dicunt esse, separata eius Enthymesi restituta est, siue reuocata, Iudas autem abdicatus & eiectus, & in locum eius Matthias ordinatus est, secundum quod scriptum est, & episcopatum eius accipiat alius. Debuerunt itaque dicere, duodecimũ Æonem eiectum esse de pleromate, & in locum eius alium prolatum siue emissum, si tamen in Iuda ostenditur. Adhuc autem ipse quidem Æon quod sit passus dicunt, Iudas autem quod sit proditor. Patiens autem Christus uenit ad passionem, & non Iudas, & ipsi confitentur. Quomodo igitur Iudas traditor eius, qui pro nostra salute pati habuit, typus & imago esse poterat Æonis, quæ Christi passio similis est passioni æonis, & quæ in * uisibilibus facta, Æon enim passus & passionem dissolutionis & perditionis, aut periditaretur ipse qui patiebatur & corrumpi. Dominus autem noster Christus passus est passionem ualidam, & quæ non cederet, non solum ipse non periclitatus corrumpi, sed & corruptum hominem al's in similibus.

nem

nem firmauit robore suo, & in incorruptionē reuocauit: & æon quidem passus est passionem ipse requirens patrem, & non præualens inuenire, dominus autem passus est, ut eos qui errauerunt à patre, ad agnitionem, & iuxta eum adduceret: & illi quidem inquisitio magnitudinis patris fiebat passio perditionis, nobis autem dominus passus agnitionem patris conferēs salutem donauit: & illius quidem passio fructificauit fructum fœmineum, sicut dicunt, inualidum & infirmum & informem & inefficacem, istius autem passio fructificauit fortitudinem & uirtutem. Ascendens enim in altitudinem dominus per passionem, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, & contulit credentibus in se super serpentes & scorpiones calcare, & super omnem uirtutem inimici, id est, principis Apostasiæ. Et dominus quidem per passionem mortem destruxit, & soluit errorem corruptionemque exterminauit, & ignorantiam destruxit, uitam autem manifestauit eis, ostendit ueritatem, & incorruptionem donauit.

Quomodo destruetur qui est de numeris ipsorum & nominibus sermo.

Caput XXXVII.

Illorum autem æon cum fuisset perpessus ignorantiam * substituit, substantiam informem peperit, ex qua omnia materialia opera prolata sunt secundum eos, mors, corruptio, error, & hijs similia. Non ergo Iudas duodecimus discipulus typus erat passi æonis, sed neque domini nostri passio, per omnia enim dissimile & inconueniens inuicem sibi ostensum est, non solum in hijs quæ prædiximus, sed secundum ipsum numerum: proditor enim Iudas quod sit duodecimus denominatus apostolus in Euangelio, hic autem Æon non duodecimus, sed trigesimus est, non enim duodecim tantum Æones uoluntate patris prolati sunt, secundum hæc, nec duodecimus ordine emissus est, in trigesimo loco annumerantes eum emissum. Quo modo ergo duodecimus ordine Iudas, eius qui in trigesimo ordine est Æon potest esse typus & imago? si autem Iudam pereuntem imaginem Enthymeseos eius esse dicunt, nec sic imago similis erit eius quæ secundum eum est ueritatis. Enthymesis enim separata ab Æone ipsa* propterea formata à Christo, dehinc prudens facta à saluatore, & omnia quæ sunt extra pleroma operata, secundum imaginem eorum qui sunt in pleromate in nouissimo in pleroma recepta dicitur ab hijs, & secundum coniugationes unita saluatori eius qui ex omnibus factus est. Iudas autem semel eiectus nunquam reuertitur in discipulorum numerum, alioquin nunquam alius in locum eius annumeraretur. Et dominus autem dixit de eo. Væ homini, per quem filius hominis tradetur; & melius erat ei, si non natus fuisset, & filius perditionis dictus est ab eo. Si autem non separatæ ab Æone Enthymeseos dicunt Iudam esse typum, sed perplexæ ei pas-

* al's sustinuit.

* al's postea.

ſionis,nec ſic numerus xij. numero trium poſſunt eſſe typus.Hic enim Iudas eiectus eſt, & Matthias pro eo ordinatus. Illic autem æon periclitatus diſſolui, & periſſe dicitur, & Enthymenſis & paſſio,ſeparatim enim Enthymeſin quoque paſſione ſecernunt,& faciunt Aeonem quidem reſtitui, Enthymeſin autem formari, paſſionem uero ab hijs ſeparatam eſſe materiam.Tribus itaq; exiſtentibus his,æone & Enthymeſi & paſſione, Iudas & Matthias duo exiſtentes,non poſſunt typus eſſe.Si autem duodecim apoſtolos dicunt typum eſſe illius ſolius xij æonum prolationis, quam homo cum eccleſia protulit,& reliquorum x. æonum, qui ut dicunt à uerbo & uita prolati ſunt,dent typum alios x. apoſtolos. Inenarrabile eſt enim iuniores quidem æones, & propter hoc minores oſtendi à ſaluatore per electionem apoſtolorum, ſeniores autem horum, & ob hoc meliores, non iam præoſtendi, cum poſſit ſaluator, ſi tamen Apoſtolos ideo elegit, ut per eos oſtendat æonas qui ſunt in pleromate,& alios decẽ apoſtolos eligere,& ante hos quoque alios octo, ut illam principalem & primã oſtendat ogdoadem,per apoſtolorum numerum typum factum poſſit oſtendere, neque ſecunde decade,poſt enim duodecim apoſtolos lxx. alios dominus noſter ante ſe miſiſſe inuenitur,ſeptuaginta aũt nec octonario numero,neq; denario,nec trigenario typus eſſe poſſunt. Quæ igitur cauſa eſt* iuniores quidẽ ſicut prædixit æonas per apoſtolos oſtendi, meliores aũt, ex quibus & hij facti ſunt, non iam præfigurari: & duodecim autem apoſtoli, propter hoc electi ſunt, ut per eos numerus duodecim æonum ſignificetur, & ſeptuaginta in typum æonum ſeptuaginta electi eſſe debuerunt, non iam triginta numeros æonas ſed octoginta & duo factos dicant. Qui enim ſecundũ typum eorum, qui in pleromate ſunt æonum electionem facit apoſtolorum, nunquam aliorum quidem faceret, aliorum uero non faceret,ſed per omnes Apoſtolos tentaſſet ſeruare imaginem, & oſtendere typum eorum qui ſunt in pleromate æonum. Sed neque de Paulo quidem tacendũ eſt, ſed exigendum ab hijs in cuius æonis typum Apoſtolus nobis traditus eſt, niſi forte in ſaluatoris compoſiti eorum qui & omnium collatio ſubſiſtit, quem & omnia * nuncupat eo quod ſit ex omnibus, de quo & Heſiodus poëta ſplendide ſignificauit,Pandoram,id eſt,omnium munus nominans cum,ob hoc quod ex omnibus optimũ munus in eo ſit collatũ. In quibus ratio hæc eſt Hermes,ſicut Græco ſermone exprimitur.

[Margin: als minores.]
[Margin: als nuncupat.]

Αἱμυλίους τὲ λόγους, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος ἐς αὐτοὺς κάτθετο

[Margin: ἑρμῆς.i.mercurius nam illi datũ eſt hoc negociũ apud Heſiodum.]

Vt hoc ipſo latino ſermone dicamus, fraudulentiæ ſiue ſeductionis uerba & ſubinuolantes mores indidit eorum ſenſibus, ad ſeducẽdum ſtultos hominum,ut credant figmentis eorum,mater enim hoc eſt Leto occulte commouit eos,unde & Leto nuncupata eſt,ſecundũ Græci ſermonis ſignificantiam

[Margin: λητώ.]

tiam, quod occulte homines commoueret nesciente Demiurgo enuntiare profunda & inenarrabilia mysteria prurientibus aures, & non solum per Hesiodum hoc operata est mater eorum mysterium dici, sed & Pindari Lyrici sapienter ualde, ut celet Demiurgo in Pelope, cuius caro in partes à patre diuisa est, & ab omnibus dijs collecta & allata & compacta, Pandoram hoc modo significauit, ex qua & isti compuncti eadem secundum eos dicentes eiusdem generis & spiritus sunt cum illis.

Quoniam secundum leges nec imagines, nec figuræ existant plenitudinis ipsorum sed nec figuræ esse possunt. Caput XXXVIII.

QVi autem & trigenarius numerus eorum omnes excedit, secundum eos, aliquando quidem paucis, aliquando autem plurimis æonibus statim in pleromate inuentis ostendimus. Non ergo triginta æones sunt, nec ob hoc saluator triginta annorum existens uenit ad baptismum, ut ostenderet tacitos æones eorũ triginta, alioquin ipsum primum erunt discernentes & eijciẽtes de pleromate omnium. Duodecimo autem mense dicũt eum passum, ut sit anno uno post baptismum prædicans, & ex propheta tentant hoc ipsum confirmare, scriptum est enim, uocare annum domini acceptum & diem retributionis, uere cæcutientes, qui profunda Bythi adinuenisse se dicunt, & non intelligentes ab Esaia dictum annum domino acceptabilem, nec diem retributionis: neque enim de die quæ duodecim horarum habet spatium dictum est in propheta, nec de anno duodecim mensium habente mensuram. Quia enim prophetæ in parabolis & allegorijs, & non secundum sonum ipsarum dictionum pleroma dixerunt, & ipsi confitentur. Dies ergo retributionis dictus est, in qua retribuet dominus unicuique secundum opera sua, hoc est iudicium. Annus autem domini acceptabilis, tempus hoc, in quo uocantur ab eo hij qui credunt ei, & acceptabiles fiunt deo, hoc est, omne ab aduentu eius tempus, usque ad consummationem, in quo ut fructus eos qui saluantur acquirit. Sequitur enim secundum dictionem prophetæ annum dies retributionis, & erit mentitus propheta, si anno tantummodo dominus prædicauit, & de eo dicit. Vbi est enim dies retributionis, transiuit enim annus, & nondũ dies retributionis est, sed adhuc solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: & persecutionẽ quidem patiũtur iusti, & affliguntur & occiduntur, in abundantia autem sunt peccatores, & cithara & psalterio bibunt, opera autem domini non intendunt: debent autem secundum dictionem copulari, & sequens esse anno dies retributionis. Dictum est enim, uocare annum domini acceptum & diem retributionis: bene itaque intelligitur tempus hoc, in quo uocantur & saluantur

domino

domino, annus domino acceptus, quem subsequitur dies retributionis, id est, iudicium, & non solum autem annus tempus hoc dicitur, sed & dies nominatur, & à propheta & à Paulo, in quibus & apostolus memor scripturæ, in Epistola ad Romanos ait, sicut scriptum est, propter te morte afficimur tota die, extimati sumus ut oues occisionis. Nunc autem tota die pro omni hoc tempore dictum est, in quo persequutionem patimur, & ut oues occidimur. Sicut ergo dies hæc non illam quæ est in xij horis subsistit significat, sed omne tempus in quo patiuntur & interficiuntur propter Christum credentes ei, Ita & illic annus non qui est xij. mensibus dicitur, sed omne fidei tempus, in quo audientes prædicationem credunt homines, & acceptabiles Domino fiunt, qui se ei copulant.

Quomodo omnis numerus constare potest ex scripturis & typus dici omnis argumenti. Caput XXXIX.

EST autem ualde admirari, quonam modo profunda dei adinuenisse se dicentes, non scrutati sunt in Euangelijs, quotiens secundum tempus paschale dominus post baptisma ascenderit in Hierusalem, secundũ quod moris erat Iudæis, ex omni regione, omni anno, tempore hoc conuenire Hierusalem, & illic diem festum paschæ celebrare. Et primum quidem ut fecit uinum ex aqua in Cana Galilææ, ascẽdit in diem festum paschæ. Quoniam & scriptum est, quia multi crediderunt in eum, uidentes signa quæ faciebat, sicut Ioannes domini discipulus meminit. Dehinc iterum subtrahens se inuenitur in Samaria, quando & cum Samaritana disputabat, & filium Cẽturionis absens uerbo curauit, dicens, uade filius tuus uiuit. Et post hæc iterum secunda uice ascendit in diem festum paschæ in Hierusalem, quando paralyticum qui iuxta natatoriam iacebat xxxviij. annos, curauit iubens ut surgeret & auferret grabbatum suum, & iret: & inde secedens trans mare Tyberiadis, ubi & cum multa turba eum fuisset sequuta, de quinque panibus satiauit omnem illam multitudinem, & superauerunt xij. cophini fragmentorum. Deinde cum Lazarum suscitasset ex mortuis, & insidiæ fierent à pharisæis, secedit in Effren ciuitatem, & inde ante sex dies paschæ ueniens in Bethaniam scribitur, & de Bethania ascendens in Hierosolymam, & manducans pascha, & sequenti die passus. Quoniam autem tria hæc paschatis tẽpora non sunt unus annus, omnis quilibet confitebitur. Et ipsum autem mensem in quo pascha celebratur, in quo & passus est dominus, non duodecimum, sed primum esse, qui omnia se scire iactant, si nesciunt à Moyse possunt discere. Falsa ergo ostensa est & anni & duodecimi mensis absolutio dierum, & debent aut absolutionem suam, aut Euangelium reprobare, alioquin quomodo uno anno tantum

tum dominus prædicauit, triginta quidem annorum existens cum ueni-
ret ad baptismum, deinde magistri ætatem perfectam habens, uenit
Hierusalem, ita ut ab omnibus iuste audiretur magister: non enim aliud
uidebatur & aliud erat, sicunt inquiunt qui putatiuum introducunt, sed
quod erat hoc & uidebatur. Magister ergo existens, magistri quoq; habe-
bat ætatem, non reprobans nec supergrediens hominem, neq; soluens su-
am legem in se humani generis, sed omnem ætatem sanctificans per illam
quæ ad ipsum erat similitudinem. Omnes enim uenit per semetipsum sal-
uare, omnes inquam qui per eum renascuntur in deum, infantes & paruu-
los & pueros & iuuenes & seniores. Ideo per omnē uenit ætatem, & infan-
tibus infans factus, sanctificans infantes, in paruulis paruulus, sanctificans
hanc ipsam habētes ætatem, simul & exemplum illis pietatis effectus, & iu-
stitiæ & subiectionis. Iuuenibus iuuenis, exemplum iuuenibus fiens & san-
ctificās dño. Sic & senior in senioribus, ut sit perfectus magister in omnibus,
non solum secundum expositionem ueritatis, sed secundum ætatem sancti
ficans simul & seniores, exemplum ipsis quoq; fiens, deinde & usq; ad mor
tem peruenit ut sit primogenitus ex mortuis, ipse primatum tenens in o-
mnibus, princeps uitæ prior omnium & præcedens omnes. Illi autem ut fi-
gmentum suum, de eo quod est scriptum, uocare annum domini acceptū,
affirment, dicunt uno anno eum prædicasse & duodecimo mense passum,
contra semetipsos obliti sunt soluentes eius omne negotium, & magis ne-
cessariam, & magis honorabilem ætatem eius auferētes, illam inquam pro-
uectiorem in qua edocens præerat uniuersis. Quomodo enim habuit disci-
pulos, si non docebat, quomodo autem docebat magistri ætatem non ha-
bens, ad baptismum enim uenit nondum qui triginta annos suppleuerat,
sed qui inciperet esse tanquam triginta annorum. Ita enim, qui eius annos
significauit, Lucas posuit: Iesus autem erat quasi incipiens xxx. annorum cū
ueniret ad baptismum: & à baptismate uno tantum anno prædicauit, com-
plens trigesimum annum passus est, adhuc iuuenis existens, & qui necdum
prouectiorē haberet ætatem. *Quæ aūt triginta annorū ætas primæ indo- *forte Cul.*
lis est iuuenis, & extenditur usq; ad quadragesimum annum, omnis qui-
libet confitebitur, à quadragesimo aut quinquagesimo anno declinat iam
in ætatem seniorem, quam habens dominus noster docebat, sicut Euange- *Noua opinio de ætate domini.*
lium & omnes seniores testantur, qui in Asia apud Ioannem discipulum do-
mini conuenerunt, idipsum tradidisse eis Ioannem, permansit autem cum
eis usque ad Traiani tempora. Quidam autem eorum non solum Ioan-
nem, sed & alios Apostolos uiderunt, & hæc eadem ab ipsis audierunt,
& testantur de huiusmodi relatione.

De diebus

De diebus,& horis, & mensibus,& uocabulis, & syllabis,de amen, & de lxxxxviiij. ouibus ex quibus una periit & inuenta est. Cap. XL.

QVibus magis oportet credi?ne hijs talibus,an Ptolemæo,qui Apostolos nunquam uidit,uestigium autem apostoli ne in somnijs quidem assequutus est?Sed & ipsi autem qui tunc disputabāt cum domino Iesu Christo Iudæi apertissime hoc ipsum significauerunt.Quando enim eis dixit Dominus, Abraam pater uester exultauit ut uideret diem meum,& uidit & gauisus est,responderunt ei.Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam uidisti.Hoc autem consequenter dicitur ei qui iam xl.annos excessit,quinquagesimum aūt annum nondum attigit, non tñ multū à quinquagesimo anno abstitit.Ei autē qui sit xxx annorum diceretur utiq3, quadraginta annorū nondum es. Qui uolebant eum mendacē ostendere, nō utiq3 in multum extenderent annos ultra ætatem quam eum habere cōspiciebant,sed proxima ætatis dicebant,siue rescientes ex cōscriptione census, siue conijcientes secundum ætatem,quam uidebant habere eum super quadraginta,sed ut non qui esset triginta annorū.Irrationabile est enim omnino uiginti annos mentiri eos uolentes eum iuniorem ostendere temporibus Abrahæ.Quod autem uidebant,hoc & loquebantur, qui autem uidebatur non erat putatiuus, sed ueritas.Nō ergo multum aberat à quinquaginta annis,& ideo dicebant ei,quinquaginta annorum nondum es & Abraham uidisti?Nō ergo anno uno prædicauit, nec duodecimo mēse anni passus est.Tempus enim à trigesimo, usque quinquagesimum nunq3 erit unus annus, nisi si apud æones eorum tam magni anni sunt deputati his, qui apud Bythum in pleromate ex ordine resident, de quibus & Homerus poëta dixit, & ipse inspiratus à matre eorum erroris οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ. Quod Latine interpretabimur.Dij autē apud Iouem considētes, tractabāt in aureo loco. Sed & de illa muliere,quæ profluuio sanguinis laborans,tetigit fimbriam uestimenti domini,& sanata est,aperta est eorū ignorantia.Dicunt enim per eam ostendi passam illā duodecimā uirtutē, & in infinitū defluxam,id est,duodecimū æonē.primū quidem quia secundum sectam eorum duodecimus non est iste æon, sicut ostendimus,ut autem ex superfluo eis & hoc detur, xij. æonibus existentibus undecim quidem impassibiles perseuerasse dicuntur,duodecimus autem passus.Mulier autem ē cōtrario duodecimo anno sanata manifestum est,quoniam xij quidem annis habuit perseuerantem passionem,duodecimo autem sanata est.Si quidem undecim æones in passione insanabili fuisse dicerentur,sanatus autem duodecimus,suasorium erat dicere typum eorū esse mulierē:quia aūt hæc undecim quidē annis passa est, & non est sanata,duodecimo aūt anno sanata est,quomodo potest esse typus duodecimi æonis

Iliados. δ

æonis,ex quibus undecim omnino nihil passi sunt,solus autē duodecimus participatus est passionem. Typus enim & imago secundum materiam & secundum substantiam aliquoties ueritate diuersus est,secūdum autem habitum & liniamentum debet seruare similitudinem, & similiter ostendere per præsentia,illa quæ non sunt præsentia. Et non solum in hac muliere anni infirmitatis descripti sunt,quos coaptari dicunt figmento suo,sed ecce & alia mulier similiter xviij. annis infirmata sanata est,de qua dn̄s ait. Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit satanas decem & octo annis,non oportebat solui in die sabbati? si ergo illa typus erat duodecimi æonis passi & hæc typus esse decimi octaui æonis passi debet,sed non habent ostendere,alioquin prima & principalis eorum ogdoas cōnumerabitur compassis æonibus. Sed & alius autē quidā sanatur à dn̄o xxxviij ānos habēs in sua passione,& trigesimū & octauum passum æonem dicāt. Si enim quæ à domino facta sunt typus esse dicunt eorum quæ sunt in pleromate,typus in omnibus debet seruari. Sed neq; eam quæ post xviij annos curata est, nec eum qui post xxxviij annos curatus est, possunt adaptare suo figmento. Insulsum autem & incōueniens est* omnino dicere in quibusdam quidem seruasse typum saluatorem,in quibusdam autem non seruasse, dissimilis ergo & mulieris typus,negatio æonum ostenditur. Adhuc autem & falsum demonstrat cōmentum eorum & instabile figmentum eorum etiam hoc ipsum,quod per numeros aliquando quidem,& per syllabas nominum, aliquando autem & per syllabarū literas,aliquando uero & per numeros qui secundū Græcos in literis continētur, tentant inferre probationes,apertissime cōsternationem,siue confusionē,& instabilitatem scientiæ eorum & extortum demonstrat. Iesus enim nomen alterius linguæ existens,ad Græcorum numerum transferentes,aliquando quidem episemon esse dicunt, sex habens literas,aliquando autem plenitudinem ogdoada dat lxxxviij. numerum habens. Græcum autem nomen eius quod est soter,id est,saluator, quia non conuenit figmento eorum,nec secundum numerum,nec secundū literas,tacuerunt. Et quidem si ex prouidentia patris dominica nomina accepissent per numerum & per literas significantia numerum in pleromate, Soter nomen Græcum existens,secundum Græcitatem,& per has literas, & per numeros pleromatis debuit ostendere mysterium,sed nō ita habet, quia quidem quinq; inest literarum numerus,aut ex quadringentis octo.

*als, omnimodo.

Ostensio quod nec secundum formam pleromatis eorum facta sint quæ facta sunt,nec rursus uarie & prout euenit. Ca.XLI.

HÆc autem in nullo cōmunicant pleromati eorum,non ergo uera est illa,quæ ab eis in pleromate dicitur negotiatio. Iesus autem nomen secūdum propriam Hebræorum linguam literarum est duarum & dimidiæ sicut periti eorum dicunt,significans dominum eum qui continet coelum &

terram, quia Iesus secundum antiquam Hebraicam linguam cœlum est, terra autem iterum sura usser dicitur. Verbum ergo quod cœlum & terra habet, ipse est Iesus. Falsa est ergo & episemi eorum redditio, & numerus eorum euersus est manifeste. Secundum aũt propriam eorũ linguam quinq; literarum est Græco uocabulo Soter. Iesus autem iterum secundũ Hebraicam linguam duas & dimidiam habet literas Sion. Ruit ergo numerus calculi qui est Iudaice lxxxviij. per omnia autem Hebræorum literæ non conueniunt numero Græcorum, quæ maxime deberent antiquiores & firmiores existentes, saluare supputationem nominum. Ipsæ enim antiquæ & primæ Hebræorum literæ & sacerdotales nũcupatæ, decem quidẽ sunt numero, scribuntur autẽ quæq; per quindecim nouissima litera copulata primæ. Et ideo quidem quædam secundum subsequentiam scribunt, sicuti & nos, quædam autem retrorsum à dextra parte in sinistram partem retorquentes literas. Christus autem supputationem nominis conuenientem æonis pleromatis eorum habere debuit, qui ad stabilitatem & correctionem pleromatis eorum prolatus est, secundum quod dicunt. Et pater autem similiter literas & per numerum continere debuit numerum eorũ qui ab eo prolati sunt æonum, sed & Bythus similiter, nihilominus autem & unigenitus, & maxime autem super*omne nomen quod dicitur deus, quod & ipsum Hebraice Barneth dicitur, & duas & dimidiam habet literas. Ex hoc ergo quod firmiora noia secundũ Hebraicã & Græcitatis linguam, nec secundũ numerum literarum, nec secundum supputationem*conuenit figmento eorum, manifesta est de reliquis impudẽter extorta supputatio. Etenim ex lege eligentes quæcunq; concurrunt sectæ eorum numero tentant uiolenter probationes facere. Si autem erat propositum matri eorũ siue saluatori per Demiurgum typus eorum quæ sunt in pleromate ostendere, in ueriotibus & sanctioribus fieri typus fuissent operati, & maxime autem & ipsa arca testamenti, per quam & omne tabernaculum testimonij compositum est. Facta est autem hæc, longitudo quidem eius cubitis duobus & dimidio, latitudo autem eius uno cubito & dimidio, numerus autem iste cubitorũ in nullo conuenit figmento eorum, per quam maxime typus ostendi debuit. Et propitiatoriũ autem similiter in nullo conuenit expositionibus eorum. Adhuc autem & mensa propositionis duobus cubitis longitudo, & unius latitudo, altitudo eius unius cubiti & dimidij. Hæc autem sancta sanctorum, per quæ ne una quidem quantitas numeri*significatiuam quaternationis, siue octonationis, aut reliqui pleromatis eorum continet. Quid autem candelabrum septem quidem habens Calamiscos, lucernas autem septem, & si quidem secundum typum facta fuissent, calamiscos octo, totidemq; lucernas habere debuit, ad typum primæ octonationis, quæ præfulget in æonibus & illuminat omnem plenitudinem. Atria autem decem existentia dili

gentep

[Margin notes:] *als, omnis. — *als, cõ ueniũt. — τύπους, sic aliquãdo Græce pronũciat. — *als, significantiam.

genter numerauerunt, typum ea dicentes decem æonum, pelles autem iam non numerauerunt secundum numerum undecim factas, sed neque ipsorum atriorum magnitudinem mensi sunt uiginti & octo cubitorum longitudinem unumquodque atrium habens. & columnarum longitudinẽ factam decem cubitorum exponũt ꝓpter decadem æonum, Latitudo autem unius & dimidij cubiti erat unuscuiusque columnæ, non iam exponunt, neque numerum omnium columnarum, neque ferrarum earum, quoniam nõ cõmunicat argumento eorum. Quid autem oleum unctionis, quod omne tabernaculum sanctificauit, fortasse latuit saluatorem, aut dormiẽte matre eorũ Demiurgus à semetipso dependere præcepit, unde & dissonat ad pleroma eorum smyrnæ quidem habẽs siclos quingentos, ireos D. cinamomi cc. calamisci ccl. & super hæc oleum, ita ut ex quinque cõmixtionibus subsistat. Et incensum autem similiter, de stacte & ungula & galbano & hedyosmo, & thure, quæ in nullo cõmunicare possunt, neque commixtionibus, neque pondere, argumento eorum. Irrationabile est ergo, & omnino rusticanum in sublimibus quidem & elegantioribus legis nõ seruatos esse typos, in cæteris autem sicubi aliquis numerus concurrit cum hijs quæ ipsi dicũt, typũ esse asseuerant eorum quæ sunt in pleromate, cum omnis numerus multifarie scripturis sit positus, Ita ut possit qui uelit non solum octonationem & decadem & duodecada, sed quemlibet ex scripturis constituere numerum, & hunc typum esse cõmentati à se erroris.

onyx. Exodi. 30. boni odoris epithetõ est, ἡδύοσμον, non enim arbitror menthã inter aromata poni

Quoniam non possit constare per numeros ueritas.

Caput XLII.

QVia autem hoc uerum est, numerus iste qui quinque dicitur in nullo communicans argumento eorum, nec concurrens figmento eorũ, nec conueniẽs eis ad typicam eorũ quæ sunt in pleromate demonstrata demõstrationem, ex scripturis sic suscipiet probationem. Soter nomen quinque literarum, & pater autem habet quinque literas, sed & agape nomen sunt literæ quinque, & dominus noster panes quinque benedicens, satiauit hominum quinque milia, sapientes uirgines à domino sunt quinque dictæ, & stultæ similiter quinque. Iterum quinque uiri cum domino fuisse dicuntur quando testimonio patris occurrit, scilicet Petrus & Iacobus, & Ioannes & Moyses & Helias, quintus autem ingressus dominus ad mortuam puellam suscitauit eam. Nullum enim, inquit, permisit intrare nisi Petrum & Iacobum & patrem & matrem puellæ. Ille diues apud inferos habere se quinque fratres dixit, ad quos unũ ire rogat ex mortuis resurgentẽ. Natatoria piscina quinque habebat porticus, unde dominus paralyticum sanum in suã domũ ire præcepit. Ipse habitus crucis fines & summitates habet quinque, duos in longitudinẽ, & duos in latitudine, & unũ in medio, ubi requiescit qui clauis affigitur. Vna quæque manus nostra digitos quinque habet, sed & sensus habemus

quinq;,& quæ in nostris sunt uisceribus,in quinq; possunt numerari, cor,& epar,pulmones,splen & renes. Adhuc & etiam totus homo in hunc numerum potest diuidi,caput,pectus,uenter,femora,pedes. Quinq; ætates transit humanum genus,primum infans,deinde puer,deinde paruulus,& post hæc iuuenis,sic deinde senior. In quinq; libris legem populo Moyses tradidit. Vnaquæq; tabula quam accepit a deo præcepta habebat quinq;. Velamen sanctum sanctorum cooperiens columnas habebat quinq;. Et holocausti altare altitudo eius erat quinq; cubitorum. Sacerdotes in eremo electi sunt quinq;,scilicet Aaron, Nadab, Abiud,Eleazar, & Ithamar, talaris & Logium & reliqua sacerdotalis compositio de quinq; contexta sunt, habebat enim aurum,& hyacinthum,& purpuram,& coccinum & byssum. Et quinq; reges Amorreorum in speluncis concludens Iesus Naue capita eorum inculcari dedit populo, & alia quoque multa milia huiusmodi, & in hoc numero, & in quo quis uoluerit, siue ex scripturis, siue ex subiacentibus naturæ operibus colligere potest,& non iam ob hoc quinque æonas esse dicimus super Demiurgum, nec quinionem quasi ut diuinam rem aliquam consecramus,nec instabilia,nec liramenta per uanum istum laborem confirmare tentamus,neq; creaturã bene aptatam à deo cogimus male in typos non existentium trãsferri,& impia & nefaria dogmata introducere,cum detectio,& euersio ab omnibus sensum habẽtibus possit existere. Quis enim concedat eis ccclxv. tantum dies habere annum, ut sint duodecim menses & triginta diebus in typum duodecim æonum dissimili & typo existẽte. Illic enim unusquisq; æonum trigesima pars est uniuersi pleromatis,mensis autem duodecima pars anni ab ipsis esse dicitur. Si quidẽ annus in triginta diuideretur & mensis in duodecim,conueniens putaretur typus esse mendacio eorum. Nunc autem in contrarium est. Pleroma quidẽ eorum in triginta diuiditur,pars autem eius aliqua in duodecim,hic autem omnis quidẽ annus in duas diuiditur partes,pars autem eius aliqua in triginta. Insulse itaq; saluator mensem quidem uniuersi pleromatis typum fecit fieri,annum autẽ eius quæ in pleromate est duodecadis,magis enim conueniebat annum quidem in triginta diuidere,sicut & totum pleroma,mensem autem in duodecim sicut & sunt in pleromate eorum æones. Et illi quidem omne pleroma in tres diuidunt,id est octonationem,decadam,& duodecadam. Hic autẽ annus in quatuor diuiditur,id est,uernum,æstatem,autumnum,& hyemem. Sed neq; menses quos dicunt typum esse trigenarij præfinitione triginta habent dies,sed alij quidem plures,alij autem minus, eo quod quinq; dies superponantur eis. Et dies autem non semper præfinitus duodecim habet horas,sed à nona usq; ad quindecimã ascendit,& iterũ à quindecima in nouem descendit, non iam propter xxx. æonas facti sunt menses xxx dierum. Alioquin haberent præfinitas trigenarias dies. Neque

iterum

iterum dies horum,ut xij.æones per xij horas figurarent,haberẽt ipsi enim præfiguratas duodecim horas,adhuc autem materialia sinistram uocantes & ex necessitate quæ sunt sinistræ in corruptionem cedere dicentes,& saluatorem uenisse ad ouem perditam,ut eam transferat ad dextram, id est, ad illas quæ sunt saluæ xc.& nouem oues,quæ nõ perierũt,sed in ouili perman serunt,sinistræ manus existentes* leuamen,non esse salutis cõsentire eos necesse est.Et hoc quod non similiter eundẽ numerũ habet cogentur sinistræ, id est,corruptionis confiteri,& hoc nomẽ quod Græce dicitur,Agape,secũdũ Græcorũ literas per quas apud eos supputatio signat̃,xc & iij. numerũ habẽs similiter sinistræ manus leuamen est,& Alethia quoq; similiter secũdum supradictam rationem lxiiij.numerum habens in parte materialium subsistit,& omnia omnino,quæcunq; sanctorum nomina non adimplent numerum c.sed sinistræ tantum habent numeros corruptibilia & materialia esse confiteri cogentur. *als, libamen.*

Quæ sunt,quæ à nobis possunt exolui,& quæ sunt quæ remittuntur deo fabricatori. Cap. XLIII.

SI quis autem ad hæc dixerit,Quid ergo? an uanum est? & ut prouenit & omnium positiones sunt,nec apostolorum electio,& domini operatio,& eorum quæ facta sunt compositio,Dicemus eis non quidem,sed magna sapientia ad liquidum apta & ornata,omnia à deo facta sunt, & antiqua,& quæcunq; in nouis temporibus uerbum eius operatum est, & debẽt ea non numero xx.sed subiacenti copulare argumento,siue rationi,neq; de deo inquisitionẽ ex numeris & syllabis & literis accipere. Infirmũ est enim hoc propter multifarium & uarium eorum,& quod possit esse argumẽtum hodie æque cõmentatum ab aliquo contraria ueritati ex ipsis sumere testimonia,eo quod multa trãsferri possint,sed ipsos numeros & ea quæ facta sunt aptare debet subiacenti ueritatis argumento.Non enim regula ex numeris,sed nũeri ex regula,nec deus ex factis, sed ea quæ facta sunt ex deo. Omnia enim ex uno & eodem deo:quia autem uaria & multa sunt quæ facta sunt,& omnis quidem factura bene aptata,& bene* conseruans, quantum autem spectat ad unumquodq; eorum,sunt sibi inuicem contraria, & non conuenientia,sicut citharæ sonus per uniuscuiusq; distantiam consonantem unam melodiam operantur ex multis & cõtrarijs sonis subsistens Debet ergo amator ueri non traduci distantia uniuscuiusq; soni,nec alium quidem huius,alium autem illius artificẽ suspicari & factorem, neq; alium quidem acutiores,alium autem uastiores,aliũ uero uarietates aptasse, sed unum & ipsum ad totius operis & sapientiæ demonstrationem & iustitiæ & bonitatis & numeris.Hij uero qui audiunt melodiam,debent laudare & glorificare artificem,& aliorum quidem extensionem mirari aliorum autẽ laxamentum intendere,aliorum uero intra utrũq; temperamentum exaudire,alio *als, consonãs*

dire, aliorum autem typum conſiderare, & ad quid unum quodque referat, & eorum cauſam inquirere, nuſꝗ transferentes regulam, neqꝫ errantes ab artifice, neqꝫ abijcientes fidem, quæ eſt in unum deum, qui fecit omnia, neque blaſphemantes noſtrum conditorem. Si autem & aliquis non inuenerit cauſam omnium quæ requiruntur, cogitet quia homo eſt, in infinitū minor deo, & qui parte acceperit gratiam, & qui nōdum æqualis uel ſimilis ſit factori, & qui omnium experientiam & cogitationem habere nō poſſit, ut deus, ſed in quantum minor eſt ab eo qui factus non eſt, & qui ſemper idē eſt ille qui hodie factus eſt, & initiū facturæ accepit, in tantum ſecundū ſciētiam & ad inueſtigandum cauſas omnium minorem eſſe eo qui fecit. Non enim infectus es, o homo, neqꝫ ſemper coexiſtebas deo, ſicut proximū eius uerbum, ſed propter eminentem bonitatem eius, nunc initium facturæ accipiens ſenſim diſcis à uerbo diſpoſitiones dei, qui te fecit. Ordinem ergo ſerua tuæ ſcientiæ: & ne ut bonorum ignarus ſupertranſcendas ipſum deum.

Oſtenſio quoniam Demiurgus non ſit ſupergreſſibilis mente, neqꝫ ſuper eum alteram diuinitatem eſſe. Cap. XLIIII

NOn enim tranſibilis es, neqꝫ ſuper Demiurgum requiras quid ſit, non enim inuenies. Indeterminabilis eſt enim artifex tuus, neqꝫ tanquam hunc totum menſus ſis, & tanquam qui per omnem eius fabricam ueneris, & omne quod eſt in eo profundū, & altitudinem, & longitudinem conſideraueris, ſuper ipſum aliū excogites patrem. Non enim excogitabis, ſed contra naturam ſenties, eris inſipiens, & ſi in hoc perſeueraueris, incides in inſaniam, ſublimiorem teipſum meliorem factore tuo exiſtimans, & quod per tranſeas regna eius.

Quid ſit quod à Paulo dictum eſt: ſcientia inflat dilectio autem ædificat. Cap. XLV.

MElius eſt ergo & utilius idiotas & parum ſcientes exiſtere, & per charitatem proximū fieri deo, quàm putare multum ſcire, & multa expertos in ſuum deum blaſphemos inueniri, alterum deum patrem fabricātes, & ideo Paulus clamabat: Scientia inflat, charitas autem ædificat. Nō quia ueram ſcientiam de deo culparet, alioquin ſeipſum primum accuſaret, ſed quia ſciebat quoſdam ſub occaſione ſciētiæ elatos excidere à dilectione dei, & ob hoc opinari ſeipſos eſſe perfectos, imperfectum autem Demiurgum introducentes, abcidens eorum huiuſmodi ſcientiæ ſupercilium ait. Scientia inflat, charitas autem ædificat. Maior autem hac nō eſt alia inflatio, quàm ut opinetur quis ſe meliorem & perfectiorem eſſe eo, qui fecerit & plaſmauerit, & ſpiramen uitæ dederit, & hoc ipſum eſſe præceperit. Melius itaqꝫ eſt ſicuti prædixi, nihil omnino ſcientem quempiam ne quidem unam cauſam cuiuſlibet eorum quæ facta ſunt, cur factum, & credere deo, & perſeuerare in

rare in

rare in eius dilectione,quæ hominem uiuificat,nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium dei,qui pro nobis crucifixus est,aut per quæstionum subtilitates & multiloquium & impietatē cadere. Quid enim si per hos conatus paululum quis elatus est,eo quod dominus dixerit,quia & capilli capitis uestri om̄es numerati sunt,curiose inquirere uoluerit numerum uniuscuiusq; capitis capillorum,& causam exquirere,per quam hic quidem tantos capillos habeat,non omnibus ex æquo habentibus,sed multis milibus super milia aliis atque aliis numeris inuentis,eo quod alij quidem maiora,alij autem minora habeant capita,& alij quidem spissos capillos semper,alij autem raros,alij uero & omnino paucos capillos habeant. Et hij qui putant se numerum inuenisse capillorum, tentant referre ad testimonium suæ sectæ,quam excogitauerunt. Cur etiam quis ob hoc quod dictum sit in Euangelio, Nonne duo passeres asse ueneunt, & unus ex hijs non cadet super terram sine patris uestri uoluntate,enumerare uoluerit captos ubiq; cottidie passeres sint in unaquaq; regione,& causam requirere, ob quam heri quidem tantos,ac pridem tantos,hodie autem iterum tanti sint,& adnectat passereū numerum ad suum argumentum,nōne seipsum seducit omnino? & eos qui ei acquiescunt,in magnā insaniam cogit,semper promptis hominibus ut in talibus amplius quid quàm magistri eorum putentur inuenisse. Quid autē si quis interroget nos,si omnis numerus omnium quæ sunt facta & quæ fiunt,fiant à deo,& si secundum illius prouidentiam unusquisque eorum eam quæ secundum se est accipit quantitatem,nobisq; consentientibus & confitentibus,quia nihil omnino horum quæ facta sunt & quæ fiunt & fient deum fugit,sed per illius prouidentiam unumquodque eorum & habitum,& ordinem & numerum, & quantitatē accipere & accepisse propriam,& nihil omnino neque uano nec ut prouenit factū aut fieri,sed cū magna aptatione & consonantia sublimi,& esse admirabilē rationem & uere diuinam quæ possit huiusmodi & discernere & causas proprias enunciare,accipiens à nobis huiusmodi testimonium,& consensum, pergat adhuc,ut arenam enumeret & calculos terræ,sed & fluctus maris, & stellas cœli,& causas excogitare numeri qui putatur inuentus, nōnne in uanum laborans & delirus hic talis & irrationabilis ab omnibus, qui sensum habent iuste dicetur? Et quo magis præter hos in huiusmodi quæstionibus occupatur,& quod quibus alijs adinuenire se existimat, reliquos imperitos & idiotas & animales uocet,eo quod non suscipiant eius tam uanum laborem,hoc magis est insanus & stupidus,tanquam fulmine percussus, in nullo cedens deo, sed per scientiam quam inuenisse se putat, ipsum mutet deum, & iaculetur sententiam suam super magnitudinem factoris.

Quomodo oportet parabolas exsolui.

Cap. XLVI.

SEnsus autem sanus,& qui sine periculo est,& religiosus, & amans uerũ, quæ quidem dedit in hominum potestatem deus, & subdidit nostræ sciētiæ,hæc prompte meditabitur, & in ipsis proficiet,& diuturno studio,facilem sentētiam eorum efficiens.Sunt autem hæc quæ ante oculos nostros occurrũt,& quæcũq; aperte & sine ambiguo ipsis dictiōibus posita sunt in scripturis,& ideo parabolæ debent ambiguis adaptari.Sic enim & qui absoluit,& sine periculo absoluit,& parabolæ ab omnibus similiter absolutionem accipiēt,& à ueritatę corpus integrum,& simili aptatione membrorũ, & sine concussione perseuerat.Sed quæ nō aperte dicta sunt,neq; ante oculos posita,copulare absolutionibus parabolarum, quas unusquisq; prout uult adinuenit,Sic enim apud nullum erit regula ueritatis, sed quanti fuerint qui absoluent parabolas, tantæ uidebuntur & ueritates pugnantes se inuicem & contraria sibimet dogmata statuentes,sicut & gentilium philosophorum quæstiones.Ita q; secundum hanc rationem homo quidē semper inquiret,nunquam autem inueniet eo quod ipsam inuentionis abiecerit disciplinam. Et cum uenerit sponsus,is qui imparatam habet lampadē nulla manifesti luminis claritate fulgentem, recurrit ad eos, qui absolutiones parabolarum in tenebris distrahunt, relinquens eum qui per manifestam prædicationem gratis donat, ab eo petit ingressum & excluditur à thalamo eius.Cum itaque uniuersæ scripturæ & propheticæ & euangelicæ in aperto & sine ambiguitate,& similiter ab omnibus audiri possint,& si nō omnes credunt,unũ & solum deum,ad excludendos alios prædicēt omnia fecisse per uerbum suum,siue uisibilia,siue inuisibilia,siue cœlestia siue terrena,siue aquatilia,siue subterranea,sicut demonstrauimus ex ipsis scripturarum dictionibus,Ipsa autem creatura in qua sumus per ea quæ in conspectum ueniunt hoc ipsum testante unum esse qui eam fecerit & regat, ualde hebetes apparebunt,qui ad tam lucidam adapertionem cæcutiunt oculos, & nolunt uidere lumen prædicationis,sed constringunt semetipsos, & per tenebrosas parabolarum absolutiones,unusquisq; eorum proprium putat inuenisse deum.Quia enim de cogitatione eorum qui contraria opinãtur de patre,nihil aperte,neque ipsa dictione,neque sine controuersia in nulla omnino dictum sit scriptura,& ipsi testantur dicentes,in absconso hæc eadem saluatorem docuisse nō omnes,sed aliquos discipulorum,qui possunt capere,& per argumenta & ænigmata & parabolas ab eo significata intelligentibus. Veniũt autem ad hoc ut dicant alium quidē esse qui prædicatur deus, & alium patrem qui per parabolas & ænigmata significatur pater. Quia autē parabolæ possunt multas recipere absolutiones,ex ipsis de inquisitione dei affirmare,derelinquentes quod certum & indubitatum & uerum est

rum est ualde præcipitantium se in periculum,& irrationabilium esse quis non amantiũ ueritatem cõfitebitur. Et nunquid hoc est nõ in petra firma, & in ualida,& in aperto posita ædificare suam domum,sed in incertum effusæ arenæ,unde & facilis est euersio huiusmodi ædificationis.

Quoniam omnem agnitionem non possumus habere in hac uita.
Caput XLVII.

HAbentes itaq; regulam ipsam ueritatem,& in apertum positũ de deo testimoniũ,nõ debemus per quæstionũ declinantes in alias atq; alias absolutiones eijcere firmã & ueram de deo scientiã,magis autem absolutionem quæstionum in hũc characterem dirigentes,exercere quidem cõuenit per inquisitionem mysterij & depositionis existentis dei,augeri autẽ in charitate eius,qui tanta propter nos fecit,& facit,nunquam autem excidere ab ea suasiõe quæ manifestissime prædicatur,quia hic solus uere sit deus & pater,qui & hunc mundum fecit,& hominem plasmauit,& in sua creatura donauit incrementum,& de minoribus suis ad maiora quæ apud ipsum sunt uocans:sicut infantem quidem in uulua conceptum educit in lumen solis,& triticum posteaquam in stipula corroborauerit, condit in horreum. Vnus autem & idem Demiurgus,qui & uuluam plasmauit, & solem creauit. Et unus idem dominus,qui & stipulam eduxit,& triticum augens multiplicauit,& horreum præparauit.Si autem omnium quæ in scripturis requirũtur absolutiones non possumus inuenire,alterum tamen deum,præter eũ qui est non requiramus.Impietas enim hæc maxima est. Credere autem hæc talia debemus deo,qui & nos fecit,rectissime scientes,quia scripturæ quidẽ perfectæ sunt, quippe à uerbo dei & spiritu eius dictæ, Nos autẽ,secũdum quod minores sumus, & nouissimi à uerbo dei, & spiritu eius,secundũ hoc & scientia mysteriorum eius indigemus,& non est mirum si in spiritalibus cœlestibus & in hijs quæ habent reuelari,hoc patimur nos,quãdoquidem etiam eorum quæ ante pedes sunt, dico autem quæ sunt in hac creatura, quæ & conteruntur à nobis,& uidentur,& sunt nobiscum, multa fugerunt nostram scientiam , & deo hæc ipsa committimus.Oportet enim eum præ omnibus præcellere. Quid enim si tentemus exponere causam ascensionis Nili:Multa quidem dicimus,& fortassis suasoria,fortassis autem non suasoria,quod autem uerum est & certum & firmum adiacet deo:sed &*uolantium animalium habitatio,eorum quæ ueris tempore adueniũt ad nos,autumni autem tempore statim recedunt,cum in hocmundo hoc ipsum fiat, fugit nostram scientiam. Quid autem possumus exponere de Oceani accessu & recessu, cum constet esse certam causam, Quidúe de hijs quæ ultra eum sunt enunciare, quali a sint: Vel quid dicere possumus quomodo pluuia

πιθανά.

als, uolatiliũ.

uia, & coruscationes, & tonitrua, & collectiones nubium, & nebulæ, & uentorum emissiones, & similia hijs efficiuntur, annunciare quoq; & thesauros niuium & grandinis, & eorum quæ hijs proxima sunt: quæ hæc autem nubium præparatio, aut qui status nebulæ, quæ autem causa est per quam crescit luna & decrescit, aut quæ causa aquarum distantiæ metallorū & lapidum, & hijs similium, in hijs omnibus nos quidem loquaces erimus, requirentes causas eorum, qui autem ea facit solus deus ueridicus est. Si ergo & in rebus creaturæ quædam quidem eorum adiacent deo, quædam autem & in nostram uenerunt scientiam, quid mali est, si & eorum quæ in scripturis requiruntur, uniuersis scripturis spiritalibus existentibus, quædam quidem absoluamus secundum gratiam dei, quædam autē cōmendemus deo, & non solum in hoc seculo, sed & in futuro, ut semper quidem deus doceat, homo autē semp discat, quæ sunt à deo, sicut & Apostolus dixit: Reliquis & partibus destructis, hæc tunc pseuerare quæ sunt fides, spes & charitas. Semper enim fides, quæ est ad magistrū nostrū permanet firma, asseuerans nobis, quoniam solus uere deus, & ut diligamus deum uere semper, quoniā ipse solus pater, & speremus subinde plus aliqd accipere & discere à deo, quia bonus est, & diuitias habens indeterminabiles, & regnum sine fine, & disciplinam immensam. Si ergo secundum hunc modum quem diximus, quædam quidem quæstionum deo commiserimus, & fidem nostrā seruabimus, & omnis scriptura à deo nobis data consonans nobis inuenietur, & parabolæ hijs quæ manifeste dicta sunt consonabunt, & manifeste dicta absoluent parabolas, & per dictionū multas uoces, unam consonantem melodiam in nobis sentiet, laudantem hymnis deum, qui fecit omnia: ut puta, si quis interroget, Antequàm mundum faceret deus, quid agebat? Dicimus, qm̄ ista responsio subiacet deo, quoniā mūdus hic factus est apotelescos à deo, tēporale initiū accipiens, scripturæ nos docent, quid aūt ante hoc deus sit operatus, nulla scriptura manifestat, subiacet ergo hæc responsio deo, & non ita stultas & sine disciplina blasphemas adinuenire uelle plationes, & per hoc quod putes te inuenisse materiæ prolationem, ipsum deū qui fecit omnia reprobare. Cogitate enim (ò omnes qui talia adinuenitis) cum ipse solus pater deus dicatur, qui & uere est, quem uos Demiurgum dicitis, sed & cum scripturæ hunc solum sciant deum, sed & cum dominus hūc solum confitetur proprium patrem, & alterum nesciat, sicut ex ipsis eius uerbis ostendimus, quoniam hunc ipsum labis dicitis fructum & ignorantiæ prolationem, & nescientem qui sit super eum, & quæcū q; alia dicitis de eo, considerate magnitudinem blasphemiæ in eum, qui uere est deus: grauiter quidem & honeste uidemini dicere uos in deum credere hunc alterum deum, cum minime possitis ostendere hūc ipsum in quem credere uos dicitis.

Vetusti codices habebant, apotelescos, opinor, scriptū fuisse ἀποτέλεσος, id ē, absolutum.

Labis

Labis fructum ignorantiæ prolationem pronunciatis. Hæc autem cæcitas & stultiloquium, inde prouenit uobis, quod nihil deo reseruetis, sed & ipsius dei & Ennoeæ eius & uerbi & uitæ & Christi natiuitates, & prolationes annunciare uultis, & has non aliunde accipientes, sed ex affectione hominum, & non intelligitis, quia in homine quidem qui est compositum animal, capit huiusmodi dicere, sicut prædiximus, sensum hominis & Ennoean hominis. Et quia ex sensu Ennoea, de Ennoea autem Enthymesis, de Enthymesi autem Logos, quem autem Logon? Aliud enim est secundum Græcos Logos, quod est principale, eo excogitat aliud organum per quod emittitur Logos, & aliquando quidem quiescere & tacere hominem, aliquando autem loqui & operari. Deus autem cum sit totus mens, totus ratio, & totus spiritus operans, & totus lux, & semper idem & similiter existens, sicut & utile est nobis sapere de deo, & sicut ex scripturis discimus, non iam huiusmodi affectus & diuisiones decenter erga eum subsequentur. Velocitati enim sensus hominum, per spiritale eius non sufficit lingua deseruire, quippe carnalis existens, unde & intus suffocatur uerbum nostrum, & profertur non de semel sicut conceptum est à sensu, sed per partes secũdum quod lingua subministrare præualet.

Quomodo de emissionibus eorum sermo, compositum ostendit patrem, & non simplicem, nec uniformem.
Cap. XLVIII.

DEus autem totus existens mens, & totus existens Logos, quod cogitat hoc & loquitur, & quod loquitur hoc & cogitat. Cogitatio enim eius Logos, & logos mens, & omnia cõcludens mens, ipse est pater. Qui ergo dicit mentem dei, & prolationem propriam menti donat, compositum eum pronũciat, tanquam aliud quiddam sit deus, aliud autem principalis mens existens: similiter autem rursus & de Logo tertiam prolationem ei à patre donans, unde & ignorat magnitudinem eius, porro & longe logon à deo separauit. & propheta quidẽ ait de eo, Generationem eius quis enarrauit? uos autem generationẽ eius ex patre diuinantes, & uerbi hominis per linguam factã prolationem transferentes in uerbũ dei, iuste detegimini à uobis ipsis, quod neq; humana, nec diuina noueritis. Irrationabiliter autem inflati, audaciter inenarrabilia dei mysteria scire uos dicitis. Quandoquidem & dominus ipse filius dei, ipsum iudicij diem & horam concessit scire solum patrem, manifeste dicens, De die autem illa & hora nemo scit, neq; filius, nisi pater solus. Si igitur scientiam diei illius, filius non erubuit referre ad patrem, sed dixit quod uerum est, neq; nos erubescimus quæ sunt in quæstionibus maiora secundum nos, reseruare deo. Nemo enim super magistrum

est

eſt. Si quis itaque nobis dixerit, quomodo ergo filius prolatus à patre eſt, dicimus ei, quia prolationem iſtam, ſiue generationem, ſiue nuncupationē, ſiue adapertionem, aut quomodolibet quis nomine uocauerit, generationē eius inenarrabilem exiſtentem nemo nouit. Non Valentinus, non Marcion, neque Saturninus, neque Baſilides, neque angeli, neq; archangeli, nec principes, neque poteſtates, niſi ſolus qui generauit pater, & qui natus eſt filius. Inenarrabilis itaque generatio eius cum ſit, quicunque nituntur generationes & prolationes enarrare, non ſunt compotes ſui, ea quæ inenarrabilia ſunt enarrare promittentes. Quoniam enim ex cogitatione & ſenſu uerbum emittitur, hoc utiq; omnes ſciunt homines.

Quoniam non eſt ueriſimile uerbum dei tertiam habere à patre emiſſionem. Cap. XLIX.

NOn ergo magnum quid inuenerunt, qui emiſſiones excogitauerunt, neque abſconditum myſterium, ſi id quod ab omnibus intelligitur, tranſtulerunt in unigenitum dei uerbum, & quem inenarrabilem & innominabilem uocant, hanc quaſi ipſum obſtetricauerint prima & narrationis eius prolationem & generationem enunciant, adſimilantes eum hominum uerbo emiſſionis, hoc autem idem & de ſubſtantiæ materia dicentes non peccauimus, quoniam deus eam protulit. Didicimus enim ex ſcripturis principatū tenere ſup omnia deum. Vnde autē uel quemadmodum emiſit eam, neque ſcriptura aliqua expoſuit, neque nos*faſtos mori oportet exponi omnibus proprijs infinita conijcientes de deo, ſed agnitionem hanc concedendam eſſe deo. Similiter autem & cauſam propter quā cum omnia à deo facta ſint, quædam quidem tranſgreſſa ſint, & abſceſſerunt à dei ſubiectione, quædam autem imò plurima perſeuerauerunt & perſeuerant in ſubiectione eius qui fecit, & cuius naturæ ſunt, quæ tranſgreſſa ſunt, cuius autē naturæ quæ perſeuerant, credere oportet deo & uerbo eius, cui & ſolo dixit, ſede à dextris meis, quoaduſque ponam inimicos tuos ſubpedaneum pedum tuorum. Nos autem adhuc in terra conuerſantes, nondum adſidentes throno eius. Et ſi enim ſpiritus ſaluatoris, qui in eo eſt, ſcrutatur omnia, & altitudines dei, ſed quantum ad nos diuiſiones gratiarū ſunt, & diuiſiones miniſteriorū, & diuiſiones operationū, & nos ſup terrā quemadmodū & Paulus ait, ex parte quidē cognoſcimus, & ex parte ꝓphetamus, Sicut igiť ex parte cognoſcimus, ſic & de uniuerſis quæſtionibus cōcedere oportet ei, q ex parte nobis præſtat gratiā. Quoniā quidem tranſgreſſoribus ignis æternus præparatus eſt, & dominus manifeſte

*ts, faſtaſmō forte, φαντάσμασι.

feste dixit,& reliquæ demonstrant scripturæ. Et quoniam præscijt deus hoc futurum similiter demonstrant scripturæ, quemadmodum & ignem æternum hijs qui transgressuri sunt præparauit ab initio, ipsam autem causam naturæ transgredientium, neq; scriptura aliqua retulit, nec apostolus dixit, nec dominus docuit. Dimittere ita oportet agnitionem hanc deo, quemadmodum & dominus horæ & diei, nec in tantum periclitari, uti deo quidem concedamus nihil, & ex parte accipientes gratiã, in eo autem conquærimus quæ sunt super nos, & in quæ attingere nobis non est, nec in tantam audaciam uenire uti *pendamus deum, & quæ nondum inuenta sunt, quasi iam inuenerimus per emissionum uaniloquium ipsum omnium factorem deũ & de * fictione & ignorantia asserere substantiam habuisse, & sic impium aduersus deum fingere argumentum. Post deinde nullum habent testimoniũ eius figmenti, quod recens ab eis adinuentũ est, aliquando quidem per numeros quoslibet, aliquãdo aũt per syllabas, nonnunq; autem & per nomina, Est autem quando & per eas quæ in literis sunt literas, aliquando aũt & per parabolas non recte exolutas, uel per suspiciones quasdam consistere conari eam fabulosam enarrationem quæ fit ab eis efficientia. Etenim si quis exquirat causam, propter quam in omnibus pater communicans filio solus scire & horam & diem domino manifestatus est, neq; aptabilem magis, neq; decentiorem, nec sine periculo alteram quam hanc inueniat in præsenti, quoniã cũ solus uerax magister est dominus, ut discamus per ipsum, super omnia esse patrem: etenim pater, ait, maior me est. & secundum agnitionem itaq; præpositus esse pater annũtiatus est à domino nostro, ad hoc ut & nos in quantum in figura huius mundi sumus, perfectam scientiã & tales quæstiones concedamus deo, & ne forte quærẽtes altitudinem patris inuestigare, in tantum periculum incidamus, uti quæramus an super deum alter sit deus. Si autem quis amans contentionem contradictor fuerit hijs quæ à nobis dicta sunt, & hijs quæ ab Apostolo relata sunt, q̃m ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, putet se non ex parte, sed uniuersaliter uniuersam cepisse eorum quæ sunt agnitionem, Valentinus aliquis existẽs, aut Ptolemæus, aut Basilides, uel aliquis eorum qui altitudines dei exquisisse se dicunt, nõ in ea quæ inuisibilia sunt, uel quæ ostẽdi non possunt, cum inani iactantia decorans semetipsum, plus quàm reliquos se agnouisse glorietur, sed causas eorum quæ in hoc sunt mundo quas nos non noscimus, utputa numerum capillorum capitis sui, & de hijs quæ quotidie capiuntur passeres, & de reliquis non prouisis à nobis, diligenter exquirens & à patre discẽs annunciet nobis, ut ei de maioribus quoq; credamus. Si ea autem quæ in manibus sunt, & ante pedes, & in oculis & terrenis, & præcipue dispositionem capillorum capitis sui, nondum sciunt hĳ qui sunt perfecti, quemadmodum eas de hijs spiritalibus & supercœlestibus & de hijs quæ

[Margin notes: al's perdamus — al's de defectione. — ἴδιον ὅτι — Quemadmodum pro quomodo.]

m sunt

ſunt ad deum uana perſuaſione confirmant credemus. Et tanta quidem & de numeris, & de nominibus, & de ſyllabis & quæſtionibus eorum quæ ſunt ſuper nos, & de eo quod impropriè exponunt parabolas à nobis ſit di ctum, quandoquidem à te plura dici poſſint.

De natura animæ, quoniam ſecundum illorum ſermonem cum Animæ ſeruentur, neceſſe eſt, & corpora participare ſalutem. Caput LI.

REuertamur autem nos ad reliqua quæ ſunt eorum argumẽtationis, in conſummationẽ enim dicentes ipſorũ matrem intra Pleroma regredi, & recipere ſponſum ſuum ſaluatorem, ſe autem quoniam ſpiritales eſſe dicũt, exſpoliatas animas & ſpiritus intellectuales factas ſponſos futuros ſpiritalium angelorum, Demiurgum autem quoniam animalem dicũt, in matris locum ceſſurum. Iuſtorum autem animas requieſcere in medietatis loco, pſychice dicentes ſimilia ad ſimilia cõgregari, ſpiritalia ad ſpiritalia, materialia in materialibus perſeuerare, cõtraria ſibi diffiniunt animas iam nõ propter ſubſtantiam, in medietatem ad ſimilia dicentes ſuccedere, ſed propter operationem, iuſtorum quidem dicentes illuc ſuccedere, impiorum autem remanere in igne. Si enim propter ſubſtantiam omnes ſuccedunt animæ in refrigerium & in medietate ſunt omnes ſecũdum quod ſunt animæ, cum ſint eiuſdem ſubſtantiæ, & ſuperfluum eſt credere, ſuperflua autem & diſceſſio ſaluatoris. Si autem propter iuſtitiam, iam non propter id quod ſint animæ, ſed quoniam ſunt iuſtæ. Si autem animæ quæ perituræ eſſent inciperent niſi iuſtæ fuiſſent, iuſtitia potens eſt ſaluare & corpora, quæ utiq; non ſaluabit, quæ & ipſi participauerunt iuſtitiæ. Si enim natura & ſubſtãtia ſaluat, omnes ſaluabuntur animæ, ſi autem iuſtitia & fides, quare non ſoluet ea quæ ſimiliter cum animabus in corruptelam incidere incipiũt corpora: aut enim impotẽs aut iniuſta apparebit huiuſmodi iuſtitia, ſi quædã quidem ſaluat propter ſuam participationem, quædam aũt non.

Oſtenſio quod animæ eorum ſecundum ſuas regulas ſiue argumentum non poſſunt participare ſalutem. Caput LII.

QVia enim in corporibus perficiuntur ea quæ ſunt iuſtitiæ, manifeſtũ eſt, aut uniuerſæ itaq; animæ neceſſarie ſuccedent in medietatis locũ & iudicium nuſquam, aut & corpora quæ participauerunt iuſtitiæ cum animabus quæ ſimiliter participauerunt obtinebũt refrigerij locum, ſiquidem potens eſt iuſtitia illuc tranſducere ea quæ participauerunt, & uerus & firmus & integer de reſurrectione corporum ſermo, quem quidem credimus nos, quoniam & mortalia corpora noſtra cuſtodientia iuſtitiam reſuſcitãs deus, incorrupta & immortalia faciet. Deus enim melior eſt, quàm natura, habens apud ſemetipſum uelle, quoniam bonus eſt, & poſſe, quoniam

niam potens est, & perficere, quoniam diues & perfectus est.

Quoniam in nullo potest interior illorum homo supergredi Demiurgon. Caput LIII.

HIi autem quoniam omnia contraria sibi dicunt, non omnes animas in medietatem succedere definientes, solas quæ sint iustorum: naturaliter enim & secundum substantiam emissa esse tria genera dicunt à matre, quandoquidem sit de aporia & tædio & timore, quod est materia, alterũ autem de impetu, quod est animale, quod autem enixa est secundum uisionem eorum qui circa Christum sunt angeli, quod est spiritale. Si igitur illa quod enixa est omni modo intra pleroma ingrediuntur, quoniam spiritale est, quod est aũt materiale residet deorsum, quoniam est materiale, & exardescente eo qui inest ei igne consumetur in totum animale, quare nõ totum in medietatis locum cedet, in quem & Demiurgum mittunt. Quid autem est illud quod cedet eorum intra pleroma? animas enim in medietatem perseuerare dicunt, corpora autem quoniam materialem habent substantiam in materiam resoluta ardere ab eo qui in ea est ignis. Corpore autem ipsorum corrupto, & anima remanente, immediate nihil iam relinquetur ex homine, quod intra pleroma cadat. Sensus enim mens & cogitatio & intentio mentis & ea quæ sunt huiusmodi non aliud quid præter animã sunt, sed ipsius animæ motus & operationes, nullam sine anima habentes substantiam. Quid ergo adhuc erit eorum quod succedit in pleroma, & ipsi enim in quantum quidem anima sunt remanent in medietatem, in quantum autem corpus, cum reliqua materia ardebunt: & his sic se habentibus, super Demiurgum se ascendere dicunt insensati, & secundum hoc quod se meliores pronunciãt illo deo, qui cœlos & terram & maria & omnia quæ in eis sunt fecit & ornauit, & semet quidem spiritales esse uolunt, inhonorate, cum sint carnales propter tantam suam impietatem. Qui autem fecit angelos suos spiritus, & induitur lumine quemadmodum pallium, & uelut in manu tenet gyrum terræ, atque inhabitantes eam uelut locustæ sunt deputati.

Quoniam non est uerisimile hos quidem spirituales esse Demiurgum autem animalem.

Caput LIIII.

ET uniuersæ spiritalis substantiæ Demiurgum & dominum animalem esse dicentes, indubitate & uere suam ostendunt insaniam, & uelut uere de tonitruo percussi super eos qui fabulis referuntur gigantes, extollentes sententiam aduersus deum, præsumptione uani & instabili gloria tumidi, quibus uniuersæ terræ Elleborum non sufficit ad expurgandum, uti euomant tantam suam stultitiam. Melior enim ex operibus oportet osten-

di: unde igitur semetipsos ostendunt Demiurgo meliores, uti & nos ad impietatem propter necessitatem sermonis detergamus, dei & insanorum hominum comparationem facientes, & in argumentationem eorum descendentes, saepe per propria ipsorum dogmata arguentes eos. Sed nobis quidem propitius sit deus, non enim illi eum comparantes, sed arguentes & euertentes illorum insaniam dicimus haec, ad quos stupescunt multi insensatorum, quasi plus aliquid ipsa ueritate ab eis possent discere. Et illud quod scriptum est, Quaerite & inuenietis, ad hoc dictum esse interpretantur, uti super Demiurgum semetipsos adinueniant maiores: & meliores uocant esse semetipsos quàm deum, & semetipsos spiritales, Demiurgum autem animalem: & propter hoc superascendere eos super deum, & se quidem inter pleroma cedere, deum autem in medietatis loco. Ab operibus itaque ostendant semetipsos Demiurgo meliores, Non enim in eo quod dicitur, sed in eo quod est, melior ostendi debet. Quod igitur opus monstrabunt per semetipsos à saluatore siue à matre ipsorum factum, aut maius aut splendidius aut rationabilius hijs quae facta sunt ab hoc, qui haec omnia disposuit? Quos coelos firmauerunt? quam terram solidauerunt? quas emiserunt stellas? uel quae luminaria lucidauerunt, quibus autem circulis infrenauerunt ea? uel quas pluuias, uel frigora, uel niues secundum tempus & secundum unamquanque regionem aptabilia adduxerunt terrae? quem autem calorem & siccitatem è contrario apposuerunt eis? aut quae flumina abundare fecerunt? quos autem adduxerunt fontes? quibus autem floribus & arboribus adornauerunt eam quae est sub coelo, uel quam multitudinem animalium formauerunt, partim quidem rationabilium, partim autem irrationabilium uniuersorum formaonatorum? & reliqua omnia quae per uirtutem dei sunt constituta, & sapientia eius gubernãtur, quis potuit per singula enumerare, uel inuestigare nagnitudinem sapientiae eius qui fecit dei? Quid autem illa quae super coelum, & quae non praetereunt, quanta sunt, angeli, throni, dominationes, potestates innumerabiles, aduersus quod igitur unum opus ex hijs semetipsos è contrario constituunt? Quid tale ostendere habent per semetipsos uel à semetipsis factum, quando & ipsi huius factura & plasmatio sunt? Siue enim saluator, siue mater ipsorum (ut propria ipsorum dicamus, per sua ipsorum propria mendaces eos arguentes) usa est haec, ut dicunt, ad faciendam imaginem eorum quae intra pleroma sunt, & contemplationis uniuersae quam uidit circa saluatorem, tanquam meliori hoc & aptabiliori ad faciendum uoluntatem suam per eum usa est: tantorum enim imagines nequaquam per inferiorem sed per meliorem deformauit.

Ostensio quod non sit animalis Demiurgus. Caput LV.

ERant enim & ipsi tunc, sicut dicunt, existentes conceptio spiritalis secundum contemplationem eorum, qui erga Pandoram sunt satellites dispositi. Et hij quidem uacui perseuerabant nihil per eos perficiente matre, uel per saluatorem, inutilis cõceptio, & ad nihilum apta: nihil enim per eos apparet factum. Qui autem emissus est secundũ eos deus inferior ipsis existens, secundum argumentationem eorum, animalem enim eum esse uolunt, in omnia operator & efficax & aptabilis fuit, uti per eum omnium imagines fierent: & non tantum quæ uidentur hæc, sed inuisibilia, angeli, archangeli, dominationes, potestates & uirtutes per hũc omnia facta sunt, uidelicet uelut per meliorem, & qui possit uoluntati deseruire. Nihil autem per hos matrem apparet fecisse, quemadmodum & ipsi confitentur, uti iuste quis æstimet eos abortum fuisse male parientis matris ipsorum. Non enim obstetrices eam obstetricauerunt, & propterea uelut abortiuum proiecti sunt, in nihilum utiles, ad nullum opus facti matris. Et semet meliores uocant eo per quem tanta & talia facta sint & disposita, quando & per suam argumentationem per quam inferiores multum inueniuntur. Ac uelut duo ferramenta operaria uel organa duo cum sint, ex quibus alterũ quidem semper in manibus & in usu artifex habet, & per illud faciat quanta uellet & ostendat artem & sapientiam suam: alterum autem uacuum atque otiosum perseueret & sine operatione, per quod nihil omnino apparet faciens artifex, & in nullam actionem eo utens: deinde dicat quis inutile hoc & uacuum atque otiosum melius esse, & pluris illo quo utitur in opere, per quod & glorificatur ipse artifex: hic igitur hebes esse iuste arbitrabitur qui sit talis, & mentis suæ non compos. Sic autem & hi semet spiritales & meliores dicentes, & Demiurgum animalem, & propter hoc superascendere, & intra pleroma penetrare ad uiros suos, sunt enim fœmina quemadmodum ipsi confitentur: deum autem inferiorem, & propter hoc manere in medietate, & huius nullam ostensionem afferentes. Qui enim melior est, ex operibus ostenditur. Omnia enim opera à Demiurgo facta sunt, per semetipsos autem nihil dignum ratione factũ ostendere habentes insani sunt, summa & insanabili insania. Si autem contenderint dicere, quoniam quæcunque sunt quidem materialia, ut puta, cœlum, & uniuersus qui infra eum continetur mundus, à Demiurgo facta sunt, Quotquot autem spiritaliora hijs illa quæ sunt super cœlum, utputa principia, potestates, angeli, archangeli, dominationes, & uirtutes per spiritalẽ enixionem, quod semetipsos esse dicũt, facta sunt: Primo quidem ex dominicis scripturis ostendimus, omnia quæ prædicta sunt uisibilia & inuisibilia ab uno deo facta. Non enim magis idonei hij quàm scripturæ, nec relinquentes

tes nos eloquia domini & Moysen & reliquos prophetas, qui ueritatem præconiauerunt, his credere oportet, sanum quidem nihil dicentibus, instabilia autem delirantibus. Post deinde etiam si per ipsos ea quæ sunt su per cœlos facta sunt, dicant nobis quæ sit inuisibilium natura, enarrent numerum angelorum & ordinem archangelorum, demonstrent thronorum sacramenta & doceant diuersitates dominationū principatuum & potestatum atque uirtutum: sed non habent dicere: non ergo per eos facta sunt. Si autem à Demiurgo facta sunt hæc, sicut & facta sunt, & sunt spiritalia & sancta, non est ergo animalis hic qui spiritalia perficit: & soluta est illorum magna blasphemia.

De assumptione Apostoli usque ad tertium cœlum, & cum dixit, siue in corpore siue extra corpus.

Caput LVI.

QVi enim sunt in cœlis spiritalis conditionis, uniuersæ clamant scripturæ, & Paulus autem testimonium perhibet, quoniam sunt spiritalia, usque ad tertium cœlum raptum se esse significans, Et rursum delatum esse in paradisum, & audiuisse uerba inenarrabilia, quæ non licet homini loqui. Et quid illi prodest aut in Paradisum introitus, aut usque in tertium cœlum assumptio, cum sint omnia sub potestate Demiurgi, si eorum quæ super Demiurgum dicuntur mysteriorum speculator & auditor inciperet fieri, quemadmodum audent quidam dicere. Si enim uti eam quæ est super Demiurgum disceret dispositionem, nequaquam in hijs quæ sunt Demiurgi remansisset, ne ipsa quidem uniuersa perspeculatus: restabat enim ei adhuc secundum illorum sermonem quartum cœlum, uti adpropinquaret Demiurgo, & subiectam septennationem uideret: sed reciperetur fortasse uel usque ad medietatem, id est, ad matrem, uti ab ea disceret quæ sunt intra pleroma. Poterat enim qui est intus homo eius, qui & loquebatur in eo inuisibilis existens, quemadmodum dicunt, non tantum usque ad tertium cœlum, sed usque ad matrem illorum peruenire. Si enim se hoc est ipsorum hominem statim supergredi dicunt Demiurgum, & abire ad matrem, multo magis utique Apostoli *huiusmodi hoc euenisset: nec enim prohibuisset illum Demiurgus, iam & ipse subiectis saluationi dicunt. Si autem prohibuisset, nihil profecisset: non enim possibile est eum patris prouidentia fortiorem esse, & hæc cum interior homo inuisibilis etiam à Demiurgo esse dicatur. Quoniam autem ille uelut magnum aliquid & præclarum eam quæ fuit usque ad tertium cœlum assumptionem enarrauit, non utique isti super septimum cœlum ascendunt: non enim sunt meliores Apostolo. Si seipsos dicant dif-

*als homini

ferentiores

ferentiores, ex operibus arguentur: nihil enim ab illis tale iactatum est. Et propter hoc adiecit, siue in corpore, siue extra corpus, deus scit: utique ne corpus particeps putaretur esse uisionis eius, quippe quasi ipsum participaturum eorum quæ uidisset & audisset: nec rursus propter pondus corporis dicat quis eum amplius non esse assumptum, sed ideo usque illuc permittatur etiam sine corpore sacramenta perspicere spiritalia, quæ sunt dei operationes, qui fecit cœlos & terram, & plasmauit hominem, & posuit in paradiso, speculatores fieri eos qui similiter ut Apostolus ualde sint perfecti in dilectione dei. Et spiritalia itaque hic fecit, quorum usque ad tertium cœlum speculator factus est Apostolus: & inenarrabiles sermones, quos non licet homini loqui, quoniam sint spiritales, & ipse hic præstat dignis, quemadmodum uult, huius enim est paradisus: Et uere est spiritus dei, sed non animalis Demiurgus: alioquin nunquam spiritalia perfecisset: Si autem animalis hic, per quem facta sunt spiritalia, referant nobis. Sed neque enixionem matris suæ, quod semetipsos dicunt, factum esse quid ostendere habent. Hij enim non tantum aliquid de spiritalibus, sed ne quidem muscam aut culicem, aut tale aliquid, hijs quæ sunt contemptibilia animalia pusilla perficere possunt, præter eam rationem quæ ab initio à deo per seminum demissionem, in hijs quæ sunt eiusdem generis naturaliter facta sunt atque fiunt animalia. Sed ne quidem à sola matre factum aliquid dicunt emissum hunc Demiurgum & dominum uniuersæ operationis: Et eum quidem qui sit uniuersæ operationis Demiurgus & dominus animalem esse dicunt, se autem spiritales qui nullius operationis fabricatores sunt aut domini, non solum eorum quæ sunt extra eos, sed ne quidem * operum suorum. Multa denique sæpe secundum corpus patiuntur nolentes, uocantes se spiritales & meliores Demiurgo. Iuste igitur à nobis arguentur porro & longe diuertisse à ueritate. Si enim per hunc quæ facta sunt fecit saluator, non inferior ipsis sed melior esse ostenditur, quando & horum ipsorum inuenitur factor: nam & ipsi sunt ex hijs quæ facta sunt. Quomodo itaq; consequens est hos quidem spiritales esse, hũc autem ipsum per quem & facta sunt, animalem? si ue, quod & solum est uerũ quod & per plurima ostẽdimus uelut liquidissimis ostẽsionibus, ipse à semetipso fecit libere, & ex sua potestate, & disposuit & perfecit omnia, & est substantia omniũ uolũtas eius: solus hic deus inuenitur, qui omnia fecit, solus omnipotens, & solus pater condens & faciens omnia, & uisibilia & inuisibilia & sensibilia & insensata, & cœlestia & terrena, uerbo uirtutis suæ: & omnia aptauit & disposuit sapientia sua, & omnia capiens, solus autem à nemine capi potest, ipse fabricator, ipse conditor, ipse inuentor, ipse factor, ipse dñs omnium: & neq; præter ipsum, neq;

* al's corporum

ſuper ipſum, neq; mater quam illi admentiuntur, nec deus alter quem Marcion affinxit, nec pleroma xxx. Æonum, quod uanum oſtenſum eſt, neque Bythus, nec proarche, neq; cœli, nec lumen uirginale, nec Æon innominabile, nec in totum quicq; eorum quæ ab hijs & ab omnibus hæreticis delirantur, Sed ſolus unus deus fabricator, hic qui eſt ſuper omnem principalitatem & poteſtatem & dominationem & uirtutem, hic pater, hic deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per ſemetipſum, hoc eſt, per uerbum & per ſapientiam ſuam cœlum & terram & maria & omnia quæ in eis ſunt. Hic iuſtus, hic bonus, hic eſt qui formauit hominem, qui plantauit paradiſum, qui fabricauit mundum, qui diluuium induxit, qui Noê ſaluauit. Hic deus Abraham & deus Iſaac, & deus Iacob, deus uiuorum quem & lex annunciat, quem prophetæ præconiant, quem ſpiritus reuelat, quem Apoſtoli tradunt, quem eccleſia credidit, hic pater domini noſtri Ieſu Chriſti, per uerbum ſuum, qui eſt filius eius, per eum reuelatur & manifeſtatur omnibus, quibus reuelatur. Cognoſcunt enim eum hij quibus reuelauerit, filius autem ſemper coexiſtens filius patri olim & ab initio ſemper reuelat patrem, & angelis & archangelis & poteſtatibus & uirtutibus & hominibus quibus uult reuelare deus.

Quomodo ea quæ aduerſus Valentinum dicuntur omnem euertunt hæreſim.

Caput LVII.

DEſtructis itaque hijs qui à Valentino ſunt, omnis hæreticorum euerſa eſt multitudo. Quæ enim & quantum aduerſus pleroma ipſorum & ad ea quæ extra ſunt diximus, oſtendentes, quoniam concludetur & circumſcribetur pater uniuerſorum ab eo quod extra eum eſt, ſi tamen extra eum aliquid ſit, & quoniam neceſſe eſt multos quidem patres, multa autem pleromata, & multas mundorum fabricationes, ab alijs quidem cœptas, ad alteras autem deficientes eſſe, ſecundum omnem partem, & uniuerſos perſeuerantes in ſuis proprijs, non curioſe agere de alijs, in quibus neque participatio neque communio aliqua eſt eis, & nullum alium omnium eſſe deum, ſed ſolum eſſe omnipotentis appellationem: & aduerſus eos qui ſunt à Marcione, & Simone, & Menandro, uel quicunque alij ſunt qui ſimiliter diuidunt eam, quæ ſecundum nos eſt conditionem, à patre, ſimiliter erit ad eos adaptatum. Quanta autem rurſus diximus, aduerſus eos qui dicunt, omnia quidem comprehêdere patrem uniuerſorum, eam autê quæ ſit ſecundum nos conditionem non ab eo eſſe factam, ſed à uirtute quadam altera, uel ab angelis ignorantibus propatorem in immenſa magnitudine uniuerſitatis circumſcriptum centri uice, uelut maculam in pallio, oſtendentes, quoniam non eſt ueriſimile alium quendam eam quæ ſecundum nos eſt conditionem feciſſe, quàm patrem uniuerſorum: & aduerſus

Menander inuentor turpitudinis.

ſus eos qui ſũt à Saturnino & à Baſilide & Carpocrate & reliquos gnoſti/corum, qui eadem ſimiliter dicunt, idem dicetur. Quæ autem de prolationibus dicta ſunt & æonibus & deminorationibus,& quemadmodum inſtabilis mater ipſorum, ſimiliter euertit Baſilidem,& omnes qui falſo cognominantur agnitores, alijs nominibus eadem ſimiliter dicentes, magis autem quàm hij qui ea quæ ſunt extra ueritatem transferentes ad characterem ſuæ doctrinæ, & quæcunque ſunt de numeris diximus aduerſus omnes qui in huiuſmodi ſpeciem deducunt quæ ſunt ueritatis, dicetur. Et quæcunque dicta ſũt de Demiurgo, oſtẽdentia quod hic ſolus deus,& pater uniuerſorum, & quæcunque adhuc dicentur in ſequentibus libris, aduerſus omnes dico hæreticos, eos quidem qui ſunt mitiores eorum & humaniores auertens & confundens, ut non blaſphement ſuum conditorem, & factorem, & nutritorem,& dominum, neque de labe & ignorantia geneſim eius affingere: feroces autem & horribiles & irrationabiles effugabis à te longe, ne amplius ſuſtineas uerboſitates eorum. Super hæc arguentur qui ſunt à Simone & Carpocrate, & ſi qui alij uirtutes operari dicuntur, nõ in uirtute dei, neque in ueritate, neque in beneficijs hominibus facientes ea quæ faciunt, ſed in perniciem & errorem per magicas eluſiones,& uniuerſa fraude plus lædentes quàm utilitatem præſtantes hijs qui credunt eis in eo quod ſeducant. Nec enim cæcis poſſunt donare uiſum, neque ſurdis auditum, neq; omnes dæmonas effugere propter eos qui ab ipſis immittuntur, ſi tamen & hoc faciunt, neq; debiles, aut claudos, aut paralyticos curare, uel alia quadam parte corporis uexatos, quemadmodum ſæpe euenit fieri ſecundũ corporalẽ infirmitatem, uel eorum quæ à foris accidunt infirmitatum bonas ualetudines reſtaurare, tantum abſunt ab eo ut mortuum excitent, quemadmodum dominus excitauit & Apoſtoli per orationem, & in fraternitate, ſæpiſſime propter aliquid neceſſarium ea quæ eſt in quoquo loco eccleſia uniuerſa poſtulante per ieiunium & ſupplicationem multam, reuerſus eſt ſpiritus mortui, & donatus eſt homo orationibus ſanctorum, ut ne quidem credant hoc in totum poſſe fieri, eſſe autem reſurrectionem à mortuis, agnitionem eius quæ ab eis dicitur ueritatis. Quando igitur apud eos quidem error & ſeductio & magica phantaſia in ſpeculatu hominum impie fiat, in eccleſia autem miſeratio & miſericordia & fraternitas & ueritas ad opitulationem hominum, non ſolum ſine mercede & gratis & pernitiatur, ſed & nobis ipſis quæ ſunt noſtra erogantibus pro ſalute hominum, & ea quibus hij qui curantur indigent ſæpiſſime non habẽtes, à nobis accipiunt, uere & per hanc ſpeciem arguuntur à diuina ſubſtantia & benignitate dei & uirtute ſpiritale in totum extranei, fraude autem uniuerſa & ab inſpiratione apoſtatica, & operatione dæmoniaca, & phantaſmate Idololatriæ per omnia repleti, præcurſores uere Draconis eius,
qui

quì per huiuſmodi phãtaſiam abſcedere faciet in cauda tertiam partẽ ſtellarum,& deijcere eos in terram,quos ſimiliter atq; illum deuitare oportet: & quanto maiore phantaſmate operari dicuntur, tanto magis obſeruare eos quaſi maiorem nequitiæ ſpiritum perceperint. Quapropter etiam ſi obſeruauerit quis eorum diurnam conuerſationis operationem, inueniet unam & eãdem eſſe eis cum dæmonijs conuerſationem.& hæc autem quæ eſt erga operationes impia ipſorum ſententia,quæ dicit,oportere eos in omnibus operibus etiam quibuſlibet malis fieri, ex domini doctrina diſſoluetur, apud quem non ſolum qui mœchatur expellitur, ſed & qui mœchari uult,& non ſolum qui occidit reus erit occiſionis ad damnationem, ſed & qui iraſcitur ſine cauſa fratri ſuo:qui & nõ ſolum nõ odire homines, ſed & inimicos diligere iuſſit,& non ſolum non periurare, ſed nec iurare præcepit, & non ſolum male loqui de proximis, ſed ne quidem racha & fatuum dicere aliquem,ſi quo minus, reos eſſe huiuſmodi in ignem gehennæ, & non tantum non percutere,ſed & ipſos percuſſos etiam alteram præſtare maxillam,& non ſolum non abnegetur quæ ſunt aliena, ſed etiamſi ſua auferantur illis non expoſtulare,& non ſolum non lædere proximos,neq; facere quid eis malum, ſed & eos qui male tractentur magnanimes eſſe,& benignitatem exercere erga eos, & orare pro eis,uti pœnitentiam agentes ſaluari poſſint,in nullo imitantes nos reliquorum contumeliam & libidinem & ſuperbiam.Quãdo igitur ille quem iſti magiſtrum & gloriantur,& eum multo meliorem & fortiorem reliquis animam habuiſſe dicunt, cum magna diligentia quædam quidem iuſſit fieri quaſi bona & egregia, quibuſdam autem abſtinere non ſolum operibus, ſed etiam hijs cogitationibus quæ ad opera ducunt,quaſi malis & nociuis & nequam, quemadmodum magiſtrum dicentes talem fortiorem & meliorem reliquis,deinde quæ ſunt contraria eius doctrinæ manifeſte præcipientes,non confundantur? Et ſiquidem nihil eſſe mali aut rurſus boni,opinione autem ſola humana quædam quidem iniuſta,quædam autem iuſta putarentur, non utique dixiſſet dogmatizans, id eſt, docens, iuſti autem fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum, iniuſtos autem & qui non faciunt opera iuſtitiæ mittit in ignem æternum, ubi uermis ipſorum non morietur, & ignis non extinguetur.

μακροθύμους quod ueteres aliquando reddunt lõganimes, aliquãdo magnanimes.

Conuerſio hæreticorum omnium in hijs quibus non communicant cum Valentino.

Caput LVIII.

ADhuc etiam dicentes oportere eos in omni opere,& in omni conuerſatione fieri,ut ſi fieri poſſit in una uitæ aduentatione omnia perficiẽtes,ad perfectũ tranſgrediãtur,eorũ quidẽ quæ ſunt ad uirtutẽ pertinentia & laborioſa & glorioſa et artificialia,quæ etiã ab hominibus bona adprobantur

bâtur nequaquam inueniūtur conati facere. Si enim *oporteret per omne opus & per uniuersam *ire operationem, primo quidem oportebat omnes se discere artes, quæcunque illæ siue in sermonū rationibus siue in operibus cōsumantur, siue per continentiam edocentur & per laborem & meditationem & perseuerantiā percipiuntur, utputa omnem speciem musicæ & computatiōis & Geometriæ & Astronomiæ, & uniuersa quæ in sermonū ratiōibus occupantur, adhuc etiam Medicinam uniuersam, & herbarum scientiam, & eas quæ ad salutem humanam sunt elaboratæ, & picturam & statuarū fabricationem & ærariam artem & marmoriam & similes hijs. Ab hijs autem omnem speciem rusticationis & ueterinariæ & pastoralis & opificum artes, quæ dicuntur pertransire uniuersas artes, & eas quæ erga mare uocāt, & corpori student, & uenatorias, & militares, & regales, & quotquot sunt, quarum nec decimam Millesimam partem in tota uita sua elaborantes ediscere possunt, & horum quidem nihil conantur addiscere, qui in omni dicāt semetipsos oportere fieri opere. Ad uoluptates aūt, & libidines, & turpia facta deuergentes, & à semetipsis iudicati cū sint secūdum doctrinam suam, quoniā enim desunt eis quæ prædicta sunt, omnia *ad correptionem ignis adibunt. Qui quidem Epicuri philosophiam et Cynicorum indifferentiam æmulantes, Iesum magistrum, qui nō solum à malis operibus auertit suos discipulos, sed etiam à sermonibus & cogitationibus, quemadmodum ostēdimus, Dicētes autem se ex eadem circulatione cum Iesu habere animas, & similes illis esse, aliquādo aūt & meliores, ad opera producti quæ ille ad utilitatem hominum & firmitatem fecit, nihil tale nec simile neque secūdum aliquid in comparationem quod uenire possit perficere inueniuntur. Sed si aliquid faciunt per magicam quemadmodum diximus, operati fraudulenter seducere nituntur insensatos, fructum quidem & utilitatem nullam præstātes, in quos uirtutes perficere se dicunt, adducentes autem pueros inuestes, & oculos deludētes, & phātasmata ostendentes statim cessantia & ne quidem stillicidio temporis perseuerantia, non Iesu domino nostro, sed Simoni mago similes ostenduntur. Et ex hoc autem quod dominus surrexit à mortuis in tertia die, firmum est, & discipulis se manifestauit, & uidentibus eis receptus est in cœlum, quod ipsi morientes & non resurgentes neque manifestati, quibus arguuntur in nullo similes habentes Iesu animas. Si autē & dominum per phātasmata huiusmodi fecisse dicunt, ad prophetica reducentes eos, ex ipsis monstrauimus, omnia sic deo, & prædicta esse, & facta firmissime, & ipsum solum esse filium dei, quapropter & in illius nomine, qui uere illius sunt discipuli ab ipso accipientes gratiam perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quēadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alij enim dæmones excludunt, firmissime & uere, ut etiam sæpissime credant ipsi qui emundati sunt à nequissimis spiritibus, & sint in ecclesia, alij

aūt

als oportet
als inire.
als ad correctionem ignis adibent.

autem & præſcientiam habent futurorum,& uiſiones & dictiones prophe-ticas. Alij autem laborantes aliqua infirmitate, per manus impoſitionem curant,& ſanos reſtituunt. Iam etiam quemadmodum diximus & monui reſurrexerunt,& perſeuerauerunt nobiſcum annis multis, & quid autem? Non eſt numerum dicere gratiarum quas per uniuerſum mundum eccle-ſia à deo accipiens, in nomine Chriſti Ieſu crucifixi ſub Pontio Pilato per ſingulos dies in opitulationem gentium perficit,neq; ſeducens aliquem,nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit à deo,gratis & miniſtrat:nec inuocationibus angelicis faciat aliquid, nec incantationibus, nec aliqua praua curioſitate,ſed munde & pure & manifeſte orationes diri-gentes ad dominum,qui omnia fecit,& nomen domini noſtri Ieſu Chriſti in uirtute*ſecundum utilitates hominum,ſed non ad ſeductionem perfecit. Si itaq; & nunc nomen domini noſtri Ieſu Chriſti beneficia præſtat,& cu-rat,firmiſſime & uere omnes ubiq; credētes in eum,ſed non Simonis, neq; Menandri,nec Carpocratis,nec alterius cuiuſcunq;,manifeſtum eſt quoni-am homo factus,conuerſatus eſt cum ſuo plaſmate,uere omnia fecit ex uir tute dei,ſecundum placitum patris uniuerſorum,quomodo prophetæ præ dixerunt.*Qui autem erant hæc, in hijs quæ ſunt ex propheticis oſtenſio-nibus narrabuntur.

χάριν dixit beneficium

al's ad utilita-tem hominum

al's quæ

Oſtenſio quod nō tranſeāt animæ in alia corpora. Ca. LIX.

DE corpore aūt in corpus trāſmigrationē ipſorum ſubuertamus ex eo, quod nihil omnino corū quæ ante fuerint meminerint animæ. Si em̄ ob hoc emittebantur uti in omni erunt operatione,oportebat eas meminiſſe eorum quæ ante facta ſunt,ut in ea quæ deerant adimplerēt, & non circa eadem ſemper uolutantes continuatim miſerabiliter laborent. Nō enim po terat corporis admixtio in totum uniuerſam ipſorum quæ ante habita erāt extinguere memoriam & contemplationem, & maxime adhoc uenientes. Quomodo enim nunc ſoporato & requieſcente corpore quæcunq; anima ipſa apud ſe uidet,& in phantaſmate agit,& horū plura reminiſcens com-municat cum corpore,& eſt quando & poſt plurimū tēporis quæcunq; per ſomnium quis uidit uigilans annunciat, Sic utiq; ſe reminiſceretur,& illorū quæ ante quàm in hoc corpus ueniret egit. Si enim hoc quod in breuiſſimo tēpore uiſum eſt,uel in phātaſmate cōceptum eſt, & ab ea ſola per ſomniū, poſtēq; commixta ſit corpori & uniuerſum membrum diſperſa cōmemora-tur,multo magis illorum reminiſceretur in quibus tēporibus tantis, & uni-uerſa præteritæ uitæ ſecula immorata eſt.

Oſtenſio quod non bibant ſecundum Platonem obliuionis poculum. Caput LX.

al's ſcientiam

AD hæc Plato uetus ille adueniens,is qui & primus*ſententiam hanc introduxit, cum excuſare non poſſet, obliuionis induxit poculum

po-

*potasse,per hoc aporiam huiusmodi effugere,ostensionem quidem nullã faciens,dogmatice autem respondens,quoniam introeuntes animæ in hãc uitam,ab eo qui est super introitum dæmone,priusquam in corpora intrẽt potantur obliuione,& latuit semetipsum in alteram maiorem incidẽs apo riam. Si enim obliuionis poculũ potata est,posteaq; ebibitum est,omniũ factorum obliterare memoriam,hoc ipsum unde scis ô Plato,cum sit nunc in corpore anima tua,quoniã priusquàm in corpus introẽat à dæmone po tata est obliuionis medicamentum.Si enim dæmonẽ & poculum & introi tum reminisceris,& reliqua oportet & cognoscas.Si autẽ illa ignoras, neq; dæmon uerus,neq; artificiose compositum obliuionis poculum. al's,putasse. ἐλαθεν.

Ostensio quoniam corpus non est obliuio. Cap. LXI.

ADuersus autem eos qui dicunt,ipsum corpus esse obliuionis medicamentum,occurret hoc.Quomodo igitur quodcunq; per semetipsam anima uidet,& in somnijs & secundum cogitationem,mentis intentionem corpore quiescente ipsa reminiscitur,& renũciat proximis.Sed ne quidẽ ea quæ olim agnita sunt,aut per oculos,aut per auditum,meminisset anima in corpore existens,si esset corpus obliuio,sed simul atq; ab inspectis abesset oculis,auferretur oculus,auferretur utiq; ea quæ esset de hijs memoria.Ipsa enim obliuione existens,anima nihil aliud cognoscere poterat nisi solum illud quod in præsenti uidebat.Quomodo autem & diuina*sciret & meminisset ipsorum,existens in corpore,quando sit(ut aiunt)ipsum corpus obliuio.Sed & prophetæ ipsi cum essent in terra,quæcunq; spiritaliter secundũ uisiones cœlestium uident uel audiunt,ipsi quoq; meminerunt in hominẽ conuersi,& reliquis annuntiãt,& non corpus obliuionem efficit animæ eorum quæ spiritaliter uisa sunt,sed anima docet corpus,& participat de spiritali & facta uisione. al's,disceret.

Quoniam in corporis cõmunione non amittit suas uirtutes anima. Caput LXII.

NOn enim est fortius corpus quàm anima,quod quidem ab illa spiratur & uiuificatur & augetur & articulatur,sed anima possidet & principatur corpori.Tantum autem impeditur à sua uelocitate, quantũ corpus participat de eius motione,sed non amittit suam scientiam. Corpus enim organo simile est,Anima autem artificis rationem obtinet. Quemadmodum itaq; artifex uelociter quidem operationem secũdum se adinuenit, in organo autem tardius illam perficit, propter rei subiectæ immobilitatẽ,& illius mentis uelocitas admixta tarditati organi temperatam perficit operationem,Sic & anima participans suo corpori,modicum quidem impeditur,admixta uelocitate eius in corporis tarditate, nõ amittit autem in totũ suas uirtutes,sed quasi uitam participans corporis,ipsa uiuere non cessat,sic & de reliquis ei communicans neq; scientiam ipsorum perdit,neq; memo

riam inſpectorum.

Oſtenſio quod unuſquiſq; noſtrum ſuam habeat animam, ſicut & ſuum corpus. Cap. LXIII.

SI itaq; nullius præteritorum meminit, ſed exiſtentium ſcientiam hic percipit, non igitur in alijs corporibus fuit aliquando, neq; egit, quæ ne quidem agnoſcit, neq; nouit, quæ quidem neq; uidit: ſed quemadmodũ unuſquiſq; noſtrum ſuum corpus per artem dei ſumit, ſic & ſuam habet animã. Neq; enim ſic pauper, neq; indigẽs deus, ut non unicuiq; corpori propriã donaret animam, quemadmodum & proprium characterem. Et ideo adimpleto numero, quem ipſe apud ſe ante definit, omnes quicunq; ſunt deſcripti in uitam reſurgent, ſua corpora & ſuas habentes animas, & ſuos ſpiritus, in quibus placuerunt deo. Qui autem pœna ſunt digni, habebunt in eam & ipſi ſuas habentes animas, & ſua corpora, in quibus abſtiterũt à dei *bonitate, & ceſſabunt utriq; iam generare & generari, & ducere uxorem, & nubere, uti cõmenſurata multitudo ante præfinita deo, generis humani perfectorum compago ſiue aptatio conſeruet patris. Pleniſſime autem dominus docuit, non ſolum perſeuerare, non de corpore in corpus tranſgredientes animas, ſed & characterem corporis, in quo etiam adaptantur, cuſtodire eundem, & meminiſſe eas operũ quæ egerunt hic, & à quibus ceſſauerũt, in enarratione quæ ſcribit̃ de diuite & de Lazaro eo qui refrigerabatur in ſinu Abrahæ, in qua ait, diuitem cognoſcere Lazarum poſt mortẽ, & Abraham autem ſimiliter, & manere in ſuo ordine unum quenq; ipſorum, & poſtulare mitti ei ad opem ferendam Lazarum, cui ne quidem de menſæ ſuæ micis cõmunicabat: & de Abrahæ reſponſo, qui non tantum ea quæ ſecundum ſe, ſed & quæ ſecundum diuitem eſſent, ſciebat, & præcipiebat Moyſi aſſentire & prophetis eos, qui non uellent peruenire in illum locum pœnæ, & recipientes præconium eius qui reſurgeret à mortuis.

*al. uoluntate.

Quomodo perſeuerant animæ corporis habentes figuras. Caput LXIIII.

PEr hæc enim manifeſtiſſime declaratum eſt & perſeuerare animas, & non de corpore in corpus tranſire, & habere hominis figuram, ut etiam cognoſcantur, & meminerint eorum quæ ſint hic, & propheticum quoque adeſſe Abrahæ, & dignam habitationem unamquanq; gentem percipere, etiam ante iudicium.

Quomodo animæ cum ſint generales in futurum incorruptibiles perſeuerant. Caput LXV.

SI qui autem hoc in loco dicant, nõ poſſe animas eas, quæ paulo ante eſſe cœperint in multum temporis perſeuerare: ſed oportere eas aut innaſcibiles eſſe, ut ſint immortales: uel ſi generationis initium acceperint, cum ipſo corpore mori, diſcant quoniã ſine initio & ſine fine uere & ſemper idẽ

eodem

eodem modo ſe habens ſolus eſt deus, qui eſt omnium dominus, quæ autem ſunt ab illo omnia, quæcunq; facta ſunt & fiunt, initium quidem ſuum accipiunt generationis, & per hoc inferiora ſunt ab eo qui ea fecit, quoniam nõ ſunt ingenita, perſeuerant autem & extenduntur in longitudinem ſeculorum, ſecundum uoluntatem factoris dei, ita ut ſic initio fierent, & poſtea ut ſint eis donat. Quemadmodum enim cœlum quod eſt ſuper nos firmamentum, & ſol & luna, & reliquæ ſtellæ, & omnia ornamenta ipſorum, cum ante non eſſent, facta ſunt, &* multa tempora perſeuerant, ſecundum uolũtatem dei, ſic & de animabus & de ſpiritibus, & omnino de omnibus hijs quæ facta ſunt cogitans quis, minime peccauit, quando omnia quæ facta ſunt initium quidem facturæ ſuæ habeant, perſeuerant autem quoadusq; ea deus & eſſe & perſeuerare uoluerit. Teſtatur pro hijs ſententijs etiã propheticus ſpiritus, dicens: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt, ſtatuit ea in ſeculum ſeculi. Et iterum de ſaluando homine, ſic ait: Vitam petijt à te, & tribuiſti ei longitudinẽ dierum in ſeculum ſeculi, tãquam patre omnium donante, & in ſeculum ſeculi perſeuerantiam hijs qui ſalui fiunt. Non enim ex nobis, neq; ex noſtra natura uita eſt, ſed ſecundum gratiam dei datur. Et ideo qui ſeruauerit datũ uitæ, & gratias egerit ei qui præſtitit, accipiet & in ſeculum ſeculi longitudinem dierum. Qui aũt abiecerit eam, & ingratus extiterit factori, ob hoc quod factus eſt, & non cognouerit eum qui præſtat, ipſe ſe priuat in ſeculum ſeculi perſeuerãtia. Et ideo dominus dicebat ingratis exiſtentibus in eum: ſi in modico fideles non fuiſtis, quod magnum eſt, quis dabit uobis? ſignificans nobis, quoniã qui in modica temporali uita ingrati extiterunt ei qui eam præſtitit, iuſte non percipient ab eo in ſeculum ſeculi longitudinem dierum. Sicut autẽ corpus animale ipſum quidem non eſt anima, participatur autem anima, quoadusq; deus uult, ſic & anima ipſa quidem non eſt uita, participauit autẽ à deo ſibi præſtitam uitã: unde & propheticus ſermo, Protoplaſtos, ait, factus eſt in animã uiuam, docẽs nos, quoniã ſecundũ participationẽ uitæ uiuens facta eſt anima, ita ut ſeparatim quidem anima intelligatur, ſeparatim aũt quæ erga eam eſt uita. Deo itaq; & uitam & perpetuam perſeuerantiam donante, capit & animas primum nõ exiſtentes, dehinc perſeuerare, cum eas deus & eſſe & ſubſiſtere uoluerit. Principari enim debet in omnibus, & dominari uoluntas dei, reliqua autem omnia huic cedere & ſubdita eſſe, & in ſeruitium dedita. Et de factura quidẽ & perſeuerantia animæ hucusq; dictũ ſit.

*al's, multo tẽ pore.

Euerſio Baſilidis cœlorum fabricatoris. Cap. LXVII.

Baſilides autem & ipſe ſuper hæc quæ dicta ſunt cogetur dicere ſecundum ſuam regulam, non ſolum ccclxv, ſecũdum ſucceſſionem alios ab alijs factos, ſed in immenſum quandam & innumerabilem multitudinem cœlorum ſemper factam, & fieri, & futurum ut fiant, & nunquam deficere

huiusmodi fabricam cœlorum. Si enim ex defluxu prioris secundum factum cœlum ad illius speciem, & ad secũdum tertium & similiter omnes reliqui subsequentes, & de huius, quod secundum nos est, quod & nouissimũ uocant, necesse est, ex defluxu aliud factũ simile sibi, & ex illo iterũ aliud, & nunquam deficere, neque defluxus eorum, qui iam facti sunt, neque facturas seculorum, sed in immensum & non in præfinitum numerum cœlorũ incidere.

Ostensio quoniam prophetæ non à uarijs dijs fecerint prophetationes, sed ab uno & eodem & expositio Hebraicorum nominum eorum quæ in prophetis posita sunt. Cap. LXVII.

ET reliqui autem qui falso nomine gnostici dicuntur, qui prophetas ex diuersis dijs prophetias fecisse dicunt, facile destruentur, ex hoc, quod omnes prophetæ unum deum & hominem prædicauerunt, & ipsum factorem cœli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, & quod aduentum filij eius significauerint, secundum quod ex ipsis demonstrauimus scripturis in libris consequentibus. Si autem quidam, secundum Hebræam linguam diuerse dictiones positas in scripturis opponãt, quale est sabaoth, & Eloæ, & Adonai, & alia quæcunque sunt talia, ex hijs ostendere & laborantes diuersas uirtutes atque deos, discant quoniam unius & ipsius significationis & nuncupationes sunt omnia huiusmodi. Quod enim dicitur Eloæ secundũ Iudaicam uocem, deum significat & Eloe, uerum & ellocuth, secundum Hebraicã linguam hoc quod continet omnia significat. Quod autẽ ait Adonae aliquando quidem nominabile & admirabile significat, aliquando autem duplicata litera delta cũ aspiratione, utputa addonai præfinientem & separantem terram ab aqua, nec posteaquàm insurgere in eam. Similiter autem & sabaoth per ω quidem Græca in syllaba nouissima scribitur, uoluntarium significat, per ο autem Græca, ut a Sabaoth primum cœlum manifestat. Eodem modo & Iaoth extensa cum aspiratione nouissima syllaba, mẽsuram præfinitam manifestat, cum autem per ο Græca corripitur, utputa Iaoth, cum qui dat fugam malorum significat. & cætera omnia unius eiusdemque nuncupationis sunt, sicut secũdum latinitatem dominus uirtutum, & pater omnium, & deus omnipotens, & altissimus, & dominus cœlorũ, & creator & fabricator & similia hijs, non alterius atque alterius hæ sunt, sed unius eiusdemque nũcupationis & pronomina per quæ unus deus & pater ostẽditur, qui cõtinet omnia & omnibus ut sint præstans. Quoniã autẽ dictis nostris consonat prædicatio apostolorũ, & dñi magisteriũ, & prophetarũ annũtiatio, & apostolorũ dictatio, & legislationis ministratio, unũ eũdẽque omniũ deũ patrẽ laudantiũ & non alium atque aliũ, neque ex diuersis dijs aut uirtutibus substantiã habentẽ, sed ex uno & eodẽ patre, omnia qui tñ aptat secundũ subiacentiam naturam & dispositionẽ, & neque ab angelis, neque ab alia quadam uirtute, sed à solo deo patre uisibilia atque inuisibilia, & oĩa omnino

quæ

quæcunq; facta sunt, arbitror quidem sufficienter ostensa, & per hæc tanta uno ostenso deo patre factore omnium. Sed ne putemur fugere illam, quæ ex scripturis dominicis est probationem, ipsis scripturis multo manifestius & clarius hoc ipsum prædicantibus, hijs tamen qui non praue intendũt eis, proprium librũ qui sequitur has scripturas reddentes, ex scripturis diuinis probationes apponemus in medio omnibus amantibus ueritatem.

EXPLICIT LIBER II. ET INCIPIVNT CAPITVLA tertij libri, & primo præfatio quædam.

ARGVMENTVM ERAS. ROT. IN TERTIVM LIB. S. IRENAEI.

Videtur hoc uir sanctissimus Irenæus studio cauisse ne scholijs aut argumẽtis foret opus, adeo diligenter in titulis capitũ rei summã colligit, & in singulos libros præloquens recẽset ordine quæ dixerit libro superiore, proponẽs quæ proximo dicturus est. Si quis tñ de his copiosius auebit cognoscere, legat quinq; Tertulliani libros aduersus Marcionẽ, in qbus Irenæũ imitatur. Sũt aũt minutula quæ annotauimus, eaq; pauca. cap. 38. recitat ex Genesi, & ipse cõteret caput tuũ, ut ipse nõ referatur ad mulierẽ, sed ad semẽ mulieris q est Christus. cap. 21. dicit filiũ hois cõmixtũ uerbo dei, pio quidẽ sensu, sed uerbo quod nunc auersantur theologorũ aures, quũ à permiscẽdi miscendiq; uocabulis nõ abhorruerit Augustinus epistola tertia. tametsi qđ Augustinus dixit durius est dicto Irenæi, Ait eĩm, quõ deus homini permixtus sit, Irenæus dicit hoiem deo cõmixtũ. Solũ aũt uniẽdi uerbũ nũc placet scholis, quũ nulla uox sit magis impia, nisi benigne interpretemur. Hæc ob eos cõmemoro q miras cõcitant tragœdias ob uoculas, quarũ emphasim interdũ nõ intelligũt. Eodẽ in loco sanctus Irenæus dicit Christũ iuxta humanã naturam adoptatũ ut fieret filius dei, uerba eius sic habẽt: & q filius dei est, filius hois factus est cõmixtus uerbo dei, ut adoptionẽ percipiens fiat filius dei. cap. 12. referens locũ ex actis apostolicis. 15. quũ ponat idolothyta, sanguinẽ & fornicationẽ, suffocatorum nõ meminit, & ni fallor, alicubi sic refert Ambrosius, reliqua minutiora sũt quàm ut operæ pretium sit commemorare.

INCIPIT PRAEFATIO IN TERTIVM librum Irenæi de quatuor Hæresibus.

QVia dilectissime præceperas nobis ut eas quæ à Valētino sunt sentētias absconditas,ut ipsi putant,in manifestum proderem, & ostenderem uareitatem ipsorū, & sermonem destruentē eos inferrem,aggressi sumus autē nos arguentes eos à Simone patre omniū hæreticorū,& doctrinas & successiones manifestare,& omnibus eis contradicere,propter quod cū sit unius operis traductio eorū & destructio in multis,misimus tibi libros,ex quibus primus quidē omnium illorū sententias continet,& consuetudines,& characteres ostendit cōuersationis eorum.In secundo uero destructa & euersa sunt quæ ab ipsis male docētur & nudata & ostensa sunt talia qualia & sunt.In hoc autem tertio ex scripturis inferemus ostensiones,ut nihil tibi ex hijs quæ præceperas desit à nobis,sed & præter q̄ opinabaris ad arguendum & euertēdum eos qui quolibet modo male docēt occasiōes à nobis accipias.Quæ enim est in deo charitas,diues & sine inuidia existens,plura donat,quàm postulet quis ab ea. Memento igitur eorū quæ diximus in prioribus duobus libris,& hæc illis adiungens,plenissimam habebis à nobis aduersus omnes hæreticos cōtra dictionē,& fiducialiter ac instantissime resistens eis,pro sola uera ac uiuifica fide,quā ab apostolis ecclesia percepit,& distribuit filijs suis. Et enim dominus omniū dedit apostolis suis potestatem Euangelij,per quos & ueritatem,hoc est,dei filij doctrinam cognouimus,quibus & dixit dn̄s, Qui uos audit,me audit,& qui uos contemnit,me contemnit,& eum qui me misit. ds, Tu quidē dilectiss.

A QVIBVS ET QVEM

ADMODVM EVANGELIVM ACCEPERIT ECCLESIA. CAPVT I.

NOn enim per alios dispositionē salutis nostræ cognouimus,quā p eos per quos Euāgeliū peruenit ad nos,quod quidē tūc p̄coniauerunt,postea uero per dei uolūtatē in scripturis nobis tradiderūt fūdamentū & columnā fidei nostræ futurū.Nec enī fas est dicere, qm̄ ante prædicauerūt q̄ pfectam haberēt agnitionē,sicut quidam audent dicere,gloriantes emendatores se esse apostolorū. Postea enim q̄ surrexit dn̄s noster à mortuis, & induti sunt superueniente spiritu sancto uirtutē ex alto,de omnibus adimpleti sunt,& habuerūt perfectam agnitionē,exierunt in fines terræ,ea quæ à deo nobis bona sunt Euangelizantes,& cœlestem pacē hominibus annūciantes, qui quidem & omnes pariter & singuli eorum habētes Euangeliū

dei, Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Euangelij, cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam. Post uero horũ excessum Marcus discipulus & interpres Petri, & ipse quæ à Petro annunciata erant præscripta nobis tradidit. Postea & Ioannes discipulus domini, qui & supra pectus eius recumbebat, & ipse edidit Euangelium Ephesi Asiæ cõmorans. Et omnes isti unum deum factorẽ cœli & terræ à lege & prophetis annuntiatum, & unum Christũ filium dei tradiderunt nobis, quibus si quis non assentit, spernit quidẽ participes dñi, spernit autem & ipsum Christum dominũ, spernit uero & patrẽ, & est à semetipso dãnatus, resistens & repugnans saluti suæ, quod faciunt omnes hæretici.

Euãgelistæ. *αὐτοκατάκριτος.*

Quod neq; scripturis, neq; traditionibus obsequantur hæretici. Ca. II.

CVm enim ex scripturis arguuntur in accusationẽ cõuertuntur ipsarum scripturarum, quasi non recte habeant, neq; sint ex autoritate, & quia uarie sint dictæ, & quia nõ possit ex hijs inueniri ueritas ab hijs qui nesciãt traditionem. Non enim per literas traditam illam, sed per uiuam uocẽ, ob quam causam & Paulum dixisse, Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non mundi huius. Et hanc sapientiam unusquisq; eorum esse dicit quam à semetipso adinuenit fictionem uidelicet, ut digne secundum eos sit ueritas aliquando quidem in Valentino, aliquãdo autẽ in Marcione, aliquãdo in Cerintho, deinde in Basilide. fuit autẽ in illo, qui contra disputat, qui nihil salutare loqui potuit, unusquisq; ipsorũ omni modo peruersus, semetipsum regulam ueritatis deprauans prædicare non confunditur. Cum autẽ ad eã iterum traditionẽ, quæ est ab apostolis, quæ per successiones presbyterorũ in ecclesijs custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, Dicẽt se non solum presbyteris, sed etiam apostolis existentes sapientiores, synceram inuenisse ueritatem, Apostolos autem admiscuisse ea quæ sunt legalia saluatoris uerbis, & non solum apostolos, sed ipsum dominum modo quidem à Demiurgo, modo autem à medietate, interdum autem à summitate fecisse* sermones, & se uero indubitate, & incontaminate & syncere absconditum scire mysterium. Quod quidem impudentissime est blasphemare suum factorem, Euenit itaque neque scripturis iam neque traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissime, more serpentum lubrici undiq; fugere conãtes. Quapropter undique resistendum est illis, si quos ex hijs retusione confundentes ad conuersionem ueritatis adducere possimus. Etenim si non facile est ab errore apprehensam resipiscere animam, sed non omnimodo impossibile est errorem effugere apposita ueritate.

Autoritas põtificum. *ali. sermonẽ*

De apostolorũ traditiõe uel ab apostolis in ecclesijs epõrũ successiõe. III.

TRaditionem itaq; apostolorũ in toto mũdo manifestatã in ecclesia adest pspicere omnibus, qui uera uelint* audire, & habemus annumerare

als. uidere.

eos qui ab Apostolis instituti sunt episcopi in ecclesijs, & successores eorum usq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, neq; cognouerũt, quale ab hijs delira- tur. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, hijs uel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas ecclesias cõmittebant, ualde enim perfectos & irreprehẽsibiles, in omni- bus eos uolebant esse, quos & successores relinquebant, suum ipsorum locũ magisterij tradentes* quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, la- psis autem summa calamitas. Sed quoniam ualde longũ est, in hoc tali uo lumine omniũ ecclesiarum enumerare successiones, maximæ & antiquissi- mæ, & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis tradi tionẽ, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporũ perue nientem usq; ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui quoquo mo do uel per sui placentiam malam, uel uanam gloriã, uel per cæcitatẽ & ma- lam sententiam præterquàm oportet colligunt. Ad hanc enim ecclesiã pro- pter potentiorem principalitatem, necesse est omnẽ conuenire ecclesiã, hoc est eos qui sunt undiq; fideles, in qua semper ab hijs qui sunt undiq; conser uata est ea quæ est ab Apostolis traditio. Fũdãtes igitur & instruẽtes bea- ti Apostoli ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ ecclesiæ tradide- runt. Huius Lini Paulus in hijs quæ sunt ad Timotheum epistolis memi- nit. Succedit autẽ ei Anacletus, post eum tertio loco ab apostolis episcopa- tum sortitur Clemens, qui & uidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, & cũ adhuc insonantem prædicationẽ apostolorum & traditionem ante ocu los haberet, Non solus enim, adhuc multi supererant tunc ab apostolis do cti. Sub hoc igitur Clemente dissensione non modica inter eos qui Corin- thi essent fratres facta, scripsit quæ est Romæ ecclesia potentissimas literas Corinthijs, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annun- tians quam in recenti ab apostolis receperant traditionẽ, annuntiantẽ unũ deum omnipotentẽ, factorem cœli & terræ, plasmatorẽ hominis, qui indu- xit catadysmũ, & aduocauerit Abrahã, qui eduxerit populũ de terra Ægy pti, qui colloquutus sit Moysi, qui legem disposuerit, & prophetas miserit, qui ignẽ pparauerit diabolo & angelis eius. Hũc patrẽ dñi nostri Iesu Chri sti ab ecclesijs annũtiari, ex ipsa scriptura qui uelint discere possũt, & aposto licã ecclesiæ traditionẽ intelligere, cũ sit uetustior epistola hijs qui nũc falsò docent, & alterũ deum super Demiurgum, & factorẽ horum omnium quæ sunt cõmentiuntur. Huic autem Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab apostolis cõstitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissime martyriũ fecit, ac deinceps Hyginius, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nũc duodecimo loco episcopatũ ab apostolis, habet Eleutherius. Hac ordinatio

ne &

aliàs, qui emendati gentibus fierent.

Romana ecclesia.

Linus.

Euaristus.

ne & successione, ea quæ est ab apostolis in ecclesia traditio, & ueritatis præconatio peruenit usq; ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, unam & eandem uiuificatricem fidem esse, quæ in ecclesia ab Apostolis usq; nunc sit cōseruata & tradita in ueritate. Et Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus, & conuersatus cum multis ex eis, qui dominum nostrum uiderunt, sed etiam ab Apostolis in Asia, in ea quæ est Smyrnis ecclesia constitutus episcopus, quem & nos uidimus in prima nostra ætate, multum enim perseuerauerat, & ualde senex gloriosissime & nobilissime martyriū faciens exiuit de hac uita, Hic docuit semper, quæ ab Apostolis didicerat, quæ & ecclesiæ tradidit, & sola sunt uera. Et testimonium hijs perhibent quæ sunt in Asia ecclesiæ omnes, & qui usq; adhuc successerunt Polycarpo, qui uir multo maioris autoritatis testis, & fidelioris ueritatis est testis, quàm Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt peruersæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cum aduenisset in urbem, multos ex hijs quos prædiximus hæreticos conuertit in ecclesiam dei, unam & solam hanc ueritatem annūcians ab Apostolis percepisse se, quam & ecclesiæ tradidit. Et sunt qui audierunt eū dicentem, quoniam Ioannes domini discipulus in Epheso iens lauari, cum uidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo, non lotus, dicens, quod timeat, ne balneum cōcidat cum intus esset Cerinthus inimicus ueritatis. Et ipse autem Polycarpus, Marcioni aliquando occurrenti sibi & dicenti, Cognosce nos, respondit, Cognosco te primogenitum satanæ. Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neq; uerbotenus cōmunicarent alicui eorum, qui adulterauerant ueritatem, quemadmodum & Paulus ait: Hæreticum autem hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniā peruersus est qui est talis, & à semetipso damnatus. Est autem & epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua & characterem fidei eius, & prædicationem ueritatis qui uolunt & curam habent suæ salutis possunt discere. Sed & quæ est Ephesi ecclesia à Paulo quidem fundata, Ioanne autem permanente apud eos usq; ad Traiani tēpora, testis est uetus apostolorum traditionis.

Polycarpus.

Testificatio corū qui Apostolos uiderunt de prædicatione ueritatis.
Caput IIII.

TAntæ igitur ostensiones cum sint hæc nō oportet adhuc quærere apud alios ueritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositoriū diues plenissime in eā cōtulerint omnia, quæ sint ueritatis, uti omnis quicunq; uelit sumat ex ea potum uitæ. Hæc est enim uitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt & latrones, propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligētia diligere & apprehēdere ueritatis traditionē. Quid enim & si qui de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nōne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in qui-

in quibus Apostoli conuersati sunt,& ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum &*rei liquidum est. Quid autem si neq; Apostoli quidē scripturas reliquissent nobis,nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quā tradiderunt hijs,quibus committebant ecclesias,cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum,eorum qui in Christum credunt, sine charactere uel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & ueterem traditionem diligenter custodientes,in unum deum credētes fabricatorem cœli & terræ,& omnium quæ in eis sunt,per Christū Iesum dei filium. Qui propter eminentissimā erga figmentum suum dilectionē,eam quæ esset ex uirgine generationem sustinuit ipse per se hominem adunans deo,& passus sub Pōtio Pilato,& resurgens,& in claritate receptus in gloria,uenturus saluator eorum qui saluantur,& iudex eorum qui iudicantur, & mittens in ignem æternum transfiguratores ueritatis, & contemptores patris sui,& aduentus eius. Hanc fidem qui sine literis*crediderint, quantū ad sermonē nostrum barbari sunt, Quantum autem ad sententiam, & consuetudinem & cōuersationē, propter fidem per quàm sapientissimi sunt,& placent deo,conuersantes in omni iustitia & castitate & sapientia. Quibus si aliquis annuntiauerit ea quæ ab Hæreticis adinuenta sunt proprio sermone eorum colloquens,statim concludentes aures,longo longius fugient, ne audire quidem sustinētes blasphemum colloquium. Sic per illam ueterem Apostolorū traditionē,ne in conceptionem quidē mētis admittunt quodcunq; eorū portentiloquiū est:neq; enim congregatio fuit apud eos,neq; doctrina instituta. Ante Valentinū enim non fuerunt qui sunt à Valentino,neq; ante Marcionem erant,qui sunt à Marcione,nec omnino erant alij qui sēsus maligni quos supra enumerauimus antequā initiatores & inuētores peruersitatis eorū fierent. Valentinus enim uenit Romā sub Hyginio,increuit uero sub Pio,& prorogauit tēpus usq; ad Anicetū. Cerdon autē qui ante Marcionem,& hic sub Hyginio,qui fuit octauus episcopus,sæpe in ecclesiam ueniens,& Exomologesin faciens sic consummauit,modo quidē latenter docens,modo uero exhomologesin faciēs,modo uero ab aliquibus traductus,in hijs quæ docebat male,& abstentus est,à religiosorū hominū cōuētu. Marcion aūt illi succedēs inualuit sub Aniceto,decimū locū episcopatus continēte. Reliq uero qui uocant gnostici à Menādro Simonis discipulo,queadmodū ondimus,accipiētes initia unusquisq; eorū cuius participatus est sentētiæ,eius & pater & antistes apparuit. Oēs aūt hij multo posterius mediantibus iam ecclesiæ tēporibus insurrexerūt in suā Apostasiam.

al. rei. / *al. crediderūt.*

Ostensio quod & dñs & apostoli in ueritate ædiderint doctrinam, & non secundum audientium opinionem. Cap. V.

TRaditione igitur quæ est ab Apostolis sic se habente in ecclesia,& permanente apud nos, reuertamur ad eam quæ est ex scripturis ostensionem

ſionem, eorum qui & Euangelium conſcripſerunt Apoſtolorum, ex quibus conſcripſerunt de deo ſententiam, oſtendentes quoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus ueritas eſt, & mendacium in eo non eſt, quemadmodum & Dauid eam quæ eſt ex uirgine generationem eius, & eam quæ eſt ex mortuis reſurrectionem prophetās ait, Veritas de terra orta eſt. Et apoſtoli autem diſcipuli ueritatis exiſtentes, extra omne mendacium ſunt, non enim cōmunicat mendacium ueritati, ſicut non communicant tenebræ luci, ſed præſentia alterius excludit alterum. Veritas ergo dominus noſter exiſtens, non mentiebatur, & quem ſciebat labis eſſe fructum, non utiq; deum confiteretur & deum omnium & ſummum regem & patrem ſuum, perfectus imperfectum, ſpiritalis animalē, is qui in pleromate eſſet eū qui extra pleroma, neq; diſcipuli eius alium quendam deum nominarent, aut dominum uocarent, præter eū q uere eſſet deus & dominus omnium: quēadmodum dicunt hij qui ſunt uaniſſimi Sophiſtæ, quoniam apoſtoli cum hypocriſi fecerunt doctrinam, ſecundum audientium capacitatem, & reſponſiones ſecundum interrogantium ſuſpiciones, cæcis cæca confabulantes, ſecundum cæcitatem ipſorum, languentibus autem ſecundum languores ipſorū & errantibus ſecundum errorem eorum, & putantibus Demiurgum ſolum eſſe deum, hunc annuntiaſſe, His uero qui innominabilem patrem capiunt per parabolas & ænigmata inenarrabile feciſſe myſterium, uti non quemadmodum habet ipſa ueritas, ſed & in hypocriſi, & quemadmodum capiebat unuſquiſq; dominum & apoſtolos ædidiſſe magiſterium. Hoc autem non eſt ſanantium nec uiuificantium, ſed magis grauantium, & augentium ignorantiā ipſorū, & multo uerior hic lex inuenitur, maledictū dicens oēm qui in errorem mittat cæcum in uia. Qui enim ad inuentionem miſſi erant errantium Apoſtoli, & ad uiſionem eorum qui non uidebant, & ad medicinam languentium, utiq; non ſecundum præſentem opinionem colloquebātur eis, ſed ſecundum ueritatis manifeſtationem. Nec enim quilibet homines recte facient, ſi cæcos iamiamq; per præcipitium ferri incipientes adhortentur inſiſtere illi perículoſiſſimæ uiæ, quaſi uere rectæ & quaſi bene peruēturi ſint. Quis autem medicus uolens curare ægrotum, faciet ſecundum cōcupiſcentias ægrotantis, & non ſecundum quod aptum eſt medicinæ? Quoniam autem dn̄s medicus uenit eorum, qui ſe male habent, ipſe teſtificatur dicens: Non eſt opus ſanis medicus, ſe male habentibus, Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Quomodo ergo qui male habēt cōfirmabūtur? & quomodo peccatores pœnitentiam agent, utrum perſeuerātes in eiſdem ipſis? An è contrario magnam commutationem & tranſgreſſionem prioris conuerſationis accipientes, per quam & ægritudinē non modicam & multa peccata ſibmetipſis importauerūt? Ignorantia autem mater horum omnium per agnitionem uacuatur, agnitionē uerō faciebat dominus

minus suis discipulis, per quam & curabat laborantes, & peccatores à peccato coercebat. Nō igitur iam secundum pristinam opinionem loquebatur eis, neq; secundum suspicionem interrogātium respondebat eis, sed secundum doctrinam salutarem, & sine hypocrisi, & sine acceptatione. Quod etiā ex domini sermonibus ostenditur, qui quidem his qui erant ex circūcisione ostendebat filium dei eum, qui per prophetas* fuerat Christum, hoc est, semetipsum manifestabat, qui libertatem hominibus restaurauerit, & attribuerit incorruptelæ hæreditatem. Gentes autem iterum docebant Apostoli, ut relinquerent uana ligna & lapides, quæ suspicabantur esse deos, & uerum colerent deum, qui constituisset & fecisset omne humanū genus, & per conditionem suam aleret & augeret, & constabiliter eis esse præstaret, & ut expectarent filium eius Iesum Christum, qui redemit nos de Apostasia, sanguine suo, adhoc ut essemus & nos populus sanctificatus, de cœlis descensurus in uirtute patris, qui & iudicium omnium facturus est, & ea quæ à deo sunt bona donaturus his, qui seruauerint præcepta eius. Hic in nouissimis temporibus apparens lapis summus angularis, in unum collegit & uniuit, eos qui longe, & eos qui prope, hoc est, circumcisionem & præputium, dilatans Iaphet constituens eum in domo Sem.

forte prædi, ctus fuerat.

Ostensio quod in scripturis nemo alius deus nominatur, nec dominus nuncupatur, nisi solus uerus deus pater omnium & uerbum eius. Caput VI.

Neq; igitur dominus, neq; spiritus sanctus, neq; Apostoli eum qui nō esset deus definitiue & absolute deū nominassent aliquando, nisi esset uerus deus, neq; dominum appellassent aliquem ex sua persona, nisi qui dominatur omnium deum patrem & filium eius qui dominiū accepit à patre suo omnis conditionis, quemadmodum habet illud: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Quoadusq; ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Patrem enim filio collocutum ostendit, qui & dedit ei hæreditatem gentium, & subiecit ei omnes inimicos. Vere igitur cum pater sit dominus, & filius uere sit dominus, merito spiritus sanctus domini appellatione signauit eos. Et iterum in euersione Sodomitarū scriptura ait: Et pluit dominus super Sodomam & Gomorram ignem & sulfur à domino de cœlo. Filium enim hic significat, qui & Abrahæ conloquutus sit, à patre accepisse potestatem ad iudicandum Sodomitas propter iniquitatem eorum. Similiter habet illud. Sedes tua deus in æternū, uirga directionis uirga regni tui, Dilexisti iustitiā & odisti iniquitatē, propterea unxit te deus, deus tuus. Vtrosq; enim dei appellatione significauit spiritus, & eū qui ungitur filium, & eum qui ungit, id est, patrem. Et iterum. Deus stetit in synagoga eorum, in medio autem deos discernit, de patre & filio & de his qui adoptionem perceperunt dicit. Hi autem sunt ecclesia, hæc enim est synagoga dei.

quã deus hoc eſt filius ipſe per ſemetipſum collegit. De quo iterũ dicit, deus deorum dominus locutus eſt, & uocauit terrã. Quis deus? de quo dixit: Deus manifeſte ueniet, deus noſter & non ſilebit. Hoc eſt filius, qui ſecundum manifeſtationem hominibus aduenit, qui dicit palàm: Apparui his qui me non quærunt. Quorũ autem deorum? quibus dicit: Ego dixi, dĳ eſtis, & filĳ altiſſimi omnes. Hĳ ſcilicet qui adoptionis gratiam adepti ſunt, per quam clamamus Abba pater. Nemo igitur alius, quemadmodum prædixi, deus nominatur, aut dominus appellatur, niſi qui eſt omnium deus & dominus, qui & Moyſi dixit: Ego ſum, qui ſum, & ſic dices filĳs Iſraël, Qui eſt miſit me ad uos: & huius filius Ieſus Chriſtus dominus noſter, qui filios dei facit credentes in nomen ſuum. Deſcendit, inquit, eripere populum hunc: Ipſe eſt enim qui deſcendit & aſcendit propter ſalutẽ hominũ. Per filium itaq; qui eſt in patre, & habet in ſe patrẽ, his quibus eſt manifeſtatus patre teſtimoniũ perhibente filio, & filio annũtiante patrẽ. Quemadmodũ & Eſaias ait, & ego, inquit, teſtis dicit dominus deus, & puer quẽ elegi, uti cognoſcatis & credatis & intelligatis quoniam ego ſum. Cum autem eos, qui non ſunt dĳ nominat, non in totum quemadmodũ prædixi, ſcriptura oſtendit illos deos, ſed cum aliquo additamẽto & ſignificatione, per quam oſtenduntur nõ eſſe dĳ. Quemadmodũ apud Dauid, dĳ gentium idola dæmoniorũ, & deos alienos non *ſectabitis. Ex hoc enim quod dicit dĳ gentium, gentes autẽ uerbũ domini neſciunt, & alienos deos nominãs eos abſtulit quod ſint dĳ. A ſua autem perſona quod eſt dicit de ipſis, ſunt enim idola, inquit, dæmoniorũ. Et Eſaias, confundantur omnes qui blaſphemant deum & ſculpunt inutilia, & ego teſtis dicit dñs, abſtulit quod ſint dĳ, ſolo autem utitur nomine, ad hoc ut ſciamus de quo dicit. Hoc autem ipſum & Hieremias: Dĳ, inquit, qui non fecerunt cœlum & terrã pereant de terra, quæ eſt ſub cœlo. Ex eo enim quod perditionem eorũ adiecit, oſtendit non eſſe deos eos. Et Helias autem cõuocato uniuerſo Iſraël in Carmelum montem, uolens eos ab idololatria auertere, ait eis. Quouſq; claudicabitis uos in ambobus ſuffraginibus, ſi unus eſt dñs deus, uenite poſt eum. Et iterũ ſuper holocauſtũ ſic ait idolorũ ſacerdotibus. Vos inuocabitis in nomine deorum ueſtrorũ, & ego inuocabo in nomine dñi dei mei, & deus qui exaudiet hodie, ipſe eſt deus. In eo enim quod hæc dicebat propheta, qui quidem apud ipſos putabantur dĳ, arguit deos non eſſe. Conuertit aũt eos ad eum deũ qui & credebatur ab eo, & qui uere erat deus, quem & inuocãs clamabat: Domine deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob exaudi me hodie, Et intelligat omnis populus hic, quoniam tu es deus Iſraël. Et ego igitur inuoco te domine deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob qui eſt & Iſraël, pater domini noſtri Ieſu Chriſti, deus qui per multitudinem miſericordiæ tuæ & bene ſenſiſti in nobis, ut te cognoſcamus, qui feciſti cœlum & terram & dominaris omniũ, qui es

Margin: *ſectabimini. — εὐδόκησας

qui es solus & uerus deus, super quem alius deus non est, præter dominum nostrum Iesum Christum, dominatione quoq; dominaris spiritus sancti, da omni legenti hanc scripturam cognoscere te, quia solus deus es, & confirmari in te, & absistere ab omi hæretica, & quæ est sine deo & impia sentētia. Et apostolus aūt Paulus dicens: Si enim his qui non erant dŋ seruistis, nūc cognoscentes deū, imò cogniti à deo, separauit eos qui non erant, ab eo qui est deus. Et iterum de Antichristo dicēs, Qui aduersatur & extollit se, inquit, super omne quod dicitur deus, uel quod colitur, eos qui ab ignorātibus deum dŋ dicuntur, significat, id est, idola. Et enim pater omnium deus dicitur & est, & non super hunc extolletur Antichristus, sed super eos qui dicuntur quidem, non sunt autem dŋ. Quoniā aūt hoc uerū est, ipse Paulus ait: Scimus aūt quoniā nihil est idolū, & quoniā nemo deus nisi unus. Etem̄ si sunt qui dicūtur dŋ, siue in cœlo siue in terra, nobis unus deus pater, ex quo oīa, & nos in illo, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Dixit enim & separauit eos qui dicuntur quidem, non sunt autē dŋ, ab uno deo patre ex quo omnia, & unum dominum Iesum Christum ex sua persona firmissime confessus est. Quod autem siue in cœlo siue in terra, non quemadmodum exponunt hŋ, dicere eum mundi fabricatorem, sed simile est ei quod à Moyse dictum est, Non facies tibi omnem similitudinem in deum, quæcunq; in cœlo sursum, & quæcunque in terra deorsum, & quæcunque in aquis, uel sub terra. Quæ autem in cœlo sunt, quæ sint ipse exponit. Ne quando, inquit, respiciens in cœlum, & uidens solem & lunam & stellas, & omne ornamentū cœli, errans adores ea, & seruias eis. Et ipse autem Moyses homo dei existens, Deus, inquit, datus est ante Pharaonem, non autem uere dominus appellatur, nec deus uocatur à prophetis: sed fidelis Moyses famulus & seruus dei dicitur à spiritu, quod & erat.

als dominatio nem quoq; dominās.

Quid sit quod à Paulo dicitur in quibus deus mundi huius excæcauit mentes infidelium. Caput VII.

QVod autem dicunt aperte Paulum in secunda ad Corinthios dixisse, in quibus deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, & alterum quidem * dominum esse seculi huius dicunt, alterum uero qui sit super omnem principatum, & initium & potestatem, non sumus in causa, si hŋ qui quæ super deum sunt mysteria scire se dicunt, ne quidem legere Paulum sciunt. Si enim qui secundum Pauli consuetudinem, quemadmodum ex multis & alibi ostendimus hyperbatis eum utentem, sic legerit, in quibus deus, deinde subdistinguens & modicum diastematis faciens simul & in unum reliqua legerit, seculi huius excæcauit mentes infidelium, inueniet uerum, ut sit quod dicitur, Deus excæcauit mentes infidelium huius seculi. Et hoc per subdistinctionem ostenditur. Non enim deum huius seculi dicit Paulus, quasi super illum alterum aliquem sciens, sed deum quidem deum

als deum

hyperbatū

confeſſus eſt: Infideles autem ſeculi huius dicit, quoniam uenturum incor-ruptelæ non hæreditabunt ſeculum. Quemadmodum autem deus excæcat mentes infidelium, ex ipſo Paulo oſtendemus, proficiente nobis ſermone, & non nunc in multum mutemus mentem noſtram à propoſito. Quoniam autem hyperbatis frequenter utitur Apoſtolus, propter uelocitatem ſermonum ſuorum, & propter impetũ qui in ipſo eſt ſpiritus, ex multis quidem alijs eſt inuenire. Sed & in ea quæ eſt ad Galatas, ſic ait, Quid ergo? Lex factorum poſita eſt uſq; quo ueniat ſemen, cui promiſſum eſt, diſpoſitum per angelos in manu mediatoris. Ordinatio enim ſic eſt. Quid ergo lex factorũ? diſpoſita per angelos in manu mediatoris poſita eſt, uſq; dũ ueniat ſemen, cui repromiſſum eſt, ut ſit homo interrogans & ſpiritus reſpondens. Et iterum in ſecunda ad Theſſalonicenſes, de Antichriſto dicens ait. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus Chriſtus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet præſentia aduentus ſui, illum cuius eſt aduentus ſecundum operationem ſatanæ, in omni uirtute & ſignis & portentis mendacij. Etenim in his ordinatio dictorum ſic eſt. Et tunc reuelabitur iniquus, cuius eſt aduentus ſecundum operationẽ ſatanæ, in omni uirtute & ſignis & portentis mendacij, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui & deſtruet præſentia aduentus ſui. Non enim aduentum domini dicit, ſecundum operationem ſathanæ fieri, ſed aduentum iniqui, quem & Antichriſtum dicimus. Si ergo non attendit aliquis lectioni, & per interualla aſpirationis manifeſtet quod dicitur, erunt non tantum incongruentia, ſed & blaſphema legens, quaſi domini aduentus ſecundum operationem fiat ſatanæ. Sicut ergo in talibus oportet per lectionem hyperbaton oſtendi, & conſequentem Apoſtoli ſeruare ſenſum, ſic & ibi non deum ſeculi huius legimus, ſed deum quem uere deum dicimus. Incredulos autem & excæcatos ſeculi huius, audiemus, quoniam uenturum uitæ non hæreditabunt ſeculum.

Hyperbatum.

Quid eſt Mammona. Caput VIII.

SOluta igitur & hac illorum calumnia, manifeſte oſtenſum eſt, quoniam nunquam prophetæ, neque Apoſtoli alium deum nominauerunt, uel dominum appellauerunt præter uerum & ſolum deum. Multo magis ipſe dominus, qui & Cæſari quidem quæ Cæſaris ſunt reddi iubet, & quæ dei ſunt deo, Cæſarem quidem Cæſarem nominans, deum uero deum confitens. Similiter & illud quod ait, non poteſtis duobus dominis ſeruire, ipſe interpretatur dicens: Non poteſtis deo ſeruire & Mammonæ. Deum quidem confitens deum, mammonam autem nominans, hoc quod & eſt, non Mammonam dominum uocat dicens: Non poteſtis duobus dominis ſeruire, ſed diſcipulos docet ſeruientes deo non ſubijci Mammonæ, neque dominari ab eo. Qui, inquit, facit peccatum ſeruus eſt peccati.

Quemadmodum igitur seruiẽtes peccato, seruos peccati uocat, non tamen ipsum peccatum dominum appellat, sic & eos qui mãmonæ seruiũt, seruos mammonæ appellat nõ deum appellãs mãmonam. Mãmonas aũt est secũdũ Iudaicã loquelã, qua et Samaritæ utũtur, cupidus & plus quàm oportet habere uolẽs. Secundum aũt Hebraicam adiunctiue dicitur Mam uel significat gulosum, id est, qui non possit à gula se continere. Secundum hæc igitur quæ significantur, nõ possumus deo seruire & Mãmonæ. Sed & diabolum cũ dixisset fortem, non in totũ sed uelut in cõparatione nostra, semetipsum in omnia & uere fortem ostendit dñs dicens, non aliter aliquem posse diripere uasa fortis, si non prius ipsum alliget fortem, & tunc domum eius diripiet. Vasa autem eius & domus nos eramus, cũ essemus in Apostasia, utebatur enim nobis quemadmodũ uolebat, & spiritus immũdus habitabat in nobis. Nõ enim aduersus eum qui se alligabat & domũ eius diripiebat fortis erat, sed aduersus eos qui in usu eius erant homines, quoniam abscedere fecerat sententiã eorum à deo, quos eripuit dñs, Quemadmodũ & Hieremias ait, redemit dominus Iacob, eripuit eum de manu Pharaonis eius. Si igitur nõ significasset eum, qui alligat, & diripit eius uasa, hoc autem solum eum fortem dixisset, esset fortis inuictus. Sed obiecit obtinentẽ, tenet enim qui alligat, tenetur aũt qui alligatur, & hoc sine cõparatione fecit, ut nõ compararet domino seruus Apostata existens: non enim tantũ hic, sed nec quidẽ ex his quæ constituta, & in subiectione sunt comparabitur uerbo dei, per quem facta sunt omnia, qui est dominus noster Iesus Christus. Quoniã enim siue angeli, siue archangeli, siue throni, siue dominationes ab eo qui super omnes est deus, & constituta sunt, & facta per uerbum eius, Ioannes quidẽ sic significauit: cum enim dixisset de uerbo dei, quoniã erat in patre, adiecit. Omnia per eum facta sunt, & sine eo factum est nihil. Dauid quoque cũ laudationes enumerasset, nominatim uniuersa quæcunque diximus, & cœlos & omnes uirtutes eorum adiecit, Quoniam ipse præcepit & creata sunt, ipse dixit & facta sunt. Cui ergo præcepit? uerbo scilicet, & per quod, inquit, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quoniam autem ipse omnia fecit libere & quemadmodum uoluit, ait iterum Dauid, deus aũt noster in cœlis sursum & in terra omnia quæcũque uoluit fecit. Altera autem sunt, quæ constituta sunt ab eo qui cõstituit, & quæ facta sunt ab eo qui fecit: ipse enim infectus, & sine initio & sine fine, & nullius indigens, ipse sibi sufficiens, & adhuc reliquis omnibus, ut sint hoc ipsum præstans. Quæ uero ab eo sunt facta, initium sumpserunt. Quæcunque autem initium sumpserunt percipere, & subiecta sunt & indigent eius qui se fecit, necesse est omnino uti differens uocabulum habeant apud eos etiam qui uel modicum sensum in discernendo talia habeant, Ita ut is quidem qui omnia fecerit cum uerbo suo, iuste dicatur, deus & dominus solus, quæ autem facta sunt, non iam eiusdem

Mãmona qd.

dem uocabuli percipibilia esse, neque iuste id uocabulum sumere debere quod est creatoris.

Quam habuerunt de deo sententiam qui Euangelium nobis tradiderunt apostoli. Caput VIIII.

OStenso igitur hic plane, & adhuc ostendatur manifestius neminē alterum dominū uel deū neq; prophetas neq; apostolos, neq; dñm Christum cōfessum esse ex sua persona, sed præcipue deū & dominum, prophetis quidem & apostolis patrem & filium confitentibus, alterum aūt neminē neq; deum nominantibus, neq; dominum cōfitentibus. Et ipso domino patrem tantū deum & dominū eum qui solus est deus & dominator omniū, tradente discipulis, sequi nos oportet, siquidem illorum sumus discipuli, testimonia illorum, ita se habentia. Matthæus enim apostolus unum & eundē sciens deum, qui promissionem fecerit Abrahæ, facturum se semen eius quasi stellas cœli, qui per filium suū Christum Iesum à lapidū cultura in suam nos agnitionem uocauerit, uti fieret populus, qui non populus, & nō dilecta, dilecta, ait Ioannem præparantē Christo uiam, his qui in carnali quidem cognatione gloriabantur, uariū aūt & omni malitia completū sensum habebant, eam pœnitentiam quæ à malitia reuocaret annuntiantem dixisse, Progenies uiperarum, quis uobis monstrauit fugere ab ira uentura? facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere in uobis ipsis, patrem habemus Abrahā. Dico enim uobis, qm̄ potens est deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Pœnitentiam igitur eis eam quæ esset à malitia præconabat, sed non alterum deum annuntiabat, præter eum qui fecisset promissionem Abrahæ, ille præcursor Christi, de quo iterū ait Matthæus, similiter aūt & Lucas: Hic enim est qui dictus est à domino per prophetā: Vox clamātis in deserto, parate uiam dño, rectas facite semitas dei nostri. Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt tortuosa in directa, & aspera in uias planas, & uidebit omnis caro salutare dei nostri. Vnus igitur & idem deus est, pater domini nostri, qui & præcursorem per prophetas missurū se promisit, & salutare suū, id est, uerbum suū uisibile efecit omni fieri carni, incarnatū & ipsum, ut in oībus manifestus fieret rex eorū. Etenim ea quæ iudicantur oportebat uidere iudicē & scire hunc à quo iudicantur, & ea quæ gloriam consequuntur oportebat scire eum, qui munus gloriæ eis donat. Iterum autem de angelo dicens Matthæus ait, Angelus domini apparuit Ioseph in somnis. Cuius domini? Ipse interpretatur, uti adimpleatur quod dictum est à domino per prophetā. Ex ægypto uocaui filium meum. Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, Nobiscū deus. De hoc qui est ex uirgine Emanuel, dixit Dauid. Non auertas faciem Christi tui. Iurauit dominus Dauid ueritatem & non dispernet eum, de fructu uentris tui,

ponā

ponam super sedem tuam. Et iterum. Notus in Iudæa deus, & factus est in pace locus eius, & habitaculum eius in Syon. Vnus igitur & idem deus qui à prophetis prædicatus est, & ab angelo annuntiatus, & huius filius, qui ex fructu uentris Dauid, id est, ex Dauid uirgine, & Emanuel cuius & stellam Balaam quidem sic prophetauit. Orietur stella ex Iacob, & surget dux in Israël.

Quæ sunt quæ à magis domino nostro oblata sunt munera. Caput X.

MAtthæus autẽ Magos ab oriente uenientes ait dixisse, Vidimus em̃ stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum, deductosq; à stella in domum Iacob ad Emanuel, per ea quæ obtulerunt munera ostendisse, quis erat qui adorabatur, Myrrha quidem quod ipse erat qui pro mortali humano genere moreretur & sepeliretur. Aurum uero quoniam rex, cuius regni finis non est. Thus uero, quoniam deus qui & notus in Iudæa factus est, & manifestus eis, qui non quærebant eum. Adhuc ait in Baptismate Matthæus aperti sunt ei cœli, & uidit spiritum dei, quasi columbam uenientem super eum. Et ecce uox de cœlo dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Non enim Christus tunc descendit in Iesum, neq; alius quidẽ Christus, alius uero Iesus, sed uerbũ dei, qui est saluator & omniũ dominator cœli & terræ, qui est Iesus, queadmodũ ante ostendimus, qui & assumpsit carnẽ & unctus est à patre spiritu, Iesus Christus factus est, sicut Esaias ait: Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eũ spiritus dñi, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum*spiritu timoris dei. Non secundũ gloriam iudicabit, neq; secundum lo- *al's spiritus.* quelam arguet, sed iudicabit humili iudicio, & arguet gloriosos terræ. Et iterũ ipse Esaias unctionem eius, & propter quid unctus est præsignificãs, ait, Spiritus dei super me, quapropter unxit me, Euangelizare humilibus misit me, curare cõminutos corde, præconare captiuis remissionem, & cæcis uisionẽ, uocare annũ dñi acceptabilẽ, & diem retributionis, consolari omnes*plãgentes. Nam secundum id quod uerbũ dei homo erat ex radice Iesse & fili- *al's. lugentes.* us Abrahæ, secundum hoc requiescebat spiritus dei super eum, & ungebatur ad euangelizandũ humilibus. Secundũ autẽ quod deus erat, non secũdum gloriã iudicabat, neq; secundum loquelam arguebat, nõ enim opus erat illi, ut quis ei testimoniũ diceret de homine, cum ipse sciret quid esset in homine. Aduocabat aũt omnes homines plangentes, & remissionẽ his qui à peccatis in captiuitatem deducti erant donans, soluebat eos à uinculis de quibus ait Salomon: Restibus autem peccatorum suorum unusquisque constringitur. Spiritus ergo dei descendit in eum, eius qui eum per prophetas promiserat uncturum se eum, ut de abundãtia unctionis eius nos percipientes saluaremur, & sic quidem Matthæus.

Ostensio quod neque plura neque minus quàm quatuor possunt esse Euangelia. Caput XI.

LVcas autem sectator & discipulus Apostolorum, de Zacharia & Helisabeth ex quibus secundum repromissionem dei, Ioannes natus est, referens ait. Erant autem iusti ambo ante deum incedentes in omnibus mandatis & iustitijs domini sine querela. Et iterum de Zacharia dicens, factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine uicis suæ ante dominum, secundum consuetudinem sacerdotij sorte exiuit ut incensum poneret, & uenit uti sacrificaret, intrans in templum domini. Qui præest in conspectu domini, simpliciter & absolute & firme deum & dominũ confitens, ex sua persona eum qui elegerit Hierusalem & legis lationem sacerdotij fecerit, cuius est & angelus Gabriel. Etenim alterum super hunc nesciebat, si enim intellectum perfectionis alicuius dei & dñi præter hunc habuisset, non utique hũc quem sciebat labis esse fructum, absolute & in totum dominum & deũ confiteretur, sicut ante ostendimus. Magnus in conspectu domini, & multos filiorum Israël conuertet ad dominum deum ipsorum, & ipse præcedet in cõspectu eius in spiritu & uirtute Heliæ, præparare domino plebem perfectã. Cui ergo populũ præparauit, & cuius in conspectu domini magnus factus est? utique eius qui dixit, quoniam & plus quàm propheta habuit aliquid Ioannes, & nemo in natis mulierum maior est Ioãne Baptista, qui & populũ præparabat ad aduẽtum domini cõseruis prænuntians, & pœnitentiã ipsis præconãs, uti remissionem à domino præsente perciperent, cõuersi ad deũ, à quo propter peccata & trãsgressionem erant abalienati. Quemadmodũ & Dauid ait: Alienati sunt peccatores ab utero, errauerũt à uentre. Et propter hoc conuertẽs eos ad dñm eorũ, præparabat Domino populũ perfectũ, in spiritu & uirtute Heliæ. Et iterũ de angelo referẽs ait. In ipso autẽ tẽpore missus est angelus Gabriel à deo, qui & dixit uirgini. Noli timere Maria, inuenisti enim gratiam apud deum, & de dño dicit. Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur, & dabit ei dominus deus thronum Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob, & regni eius non erit finis. Quis est autem alius qui regnat in domo Iacob sine intermissione in æternũ, nisi Christus Iesus* dominus noster filius dei altissimi, qui per legem & prophetas promisit salutare suum facturum se omni carni uisibilem, ut fieret filius hominis, ad hoc ut & homo fieret filius dei. Propter quod exultans Maria clamabat pro ecclesia prophetans, Magnificat anima mea dominũ, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Assumpsit enim Israël puerũ suum, reminiscens misericordiæ suæ. Quemadmodũ locutus est ad patres nostros Abrahæ & semini eius in æternũ. Per hæc igitur & tanta monstrat Euãgeliũ, quoniã qui locutus est patribus deus, hic est qui per Moysen legisdationẽ fecit, per quã legis dationem cognouimus qm patribus locutus est: hic idẽ deus

*al. deus

deus secundum magnam bonitatem suam effudit misericordiam in nos, in qua misericordia conspexit oriens ex alto, & apparuit his qui in tenebris & umbra mortis sedebant, & direxit pedes nostros in uiam pacis. Quemadmodum & Zacharias desinens mutus esse, quod propter infidelitatem passus fuerat, nouello spiritu adimpletus, nouũ dicebat deũ. Omnia em̃ noua aderant uerbo noue disponente carnalem aduentum, uti eum hominẽ qui extra deũ ubi erat, asscriberet deo, ꝓpter quod & noue deũ colere docebant. Sed nõ alium deum, quoniam quidẽ unus deus qui iustificat circumcisionẽ ex fide & præputium per fidẽ. Propheta autem Zacharias dicebat. Benedictus dominus deus Israël, quia uisitauit, & fecit redemptionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum, qui à seculo sunt. Salutem ex inimicis nostris, & ex manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & reminisci testamenti sancti sui, iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrũ, uti det nobis sine timore ex manu inimicorũ ereptos seruire sibi in sanctitate & iustitia in cõspectu suo oẽs dies nostros. Deinde ad Ioannẽ dicit: Et tu puer propheta altissimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini parare uias eius, ad dãdum intellectũ salutis populo eius in remissionem peccatorũ eorum. Hæc enim est salutis agnitio, quæ deerat eis, quæ est filius dei, quam sciebat Ioannes dicẽs. Ecce agnus dei, qui auferet peccatum mundi, hic erat de quo dicebã, post me ueniet uir, qui ante me factus est, quoniã prior me erat. Omnesq́ de plenitudine eius accepimus. Hæc itaq; salutis agnitio, sed nõ alter deus, nec alter pater, neq; Bythus, neq; pleroma triginta æonũ, nec mater ogdoados: sed agnitio salutis erat, agnitio filij dei, qui & salus & saluator & salutare uere & dicitur & est, salus quidẽ sicut: in salutẽ tuã sustinui te dñe. Saluator aũt iterum: Ecce deus meus saluator meus, fidẽs ero in eum. Salutare aũt sic: notũ fecit deus salutare suum in conspectu gentium. Etenim saluator quidẽ quoniam filius & uerbum dei, Salutare autem quoniã spiritus. Spiritus enim, inquit, faciei nostræ Christus dominus. Salus autem quoniam uerbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Hanc igitur agnitionem salutis sciebat Ioannes, pœnitentiam agẽtibus & credentibus in agnũ dei qui tollit peccatũ mũdi. Apparuit, inquit, & pastoribus angelus domini, annuntians gaudium eis, quoniam generatus est in domo Dauid saluator, qui est Christus dñs: deinde multitudo exercitus cœlestis laudantiũ deum & dicentiũ, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uolũtatis. Hos angelos falsarij gnostici dicunt ab ogdoada uenisse, & descensionẽ superioris Christi manifestasse, sed corruunt iterũ dicentes eum qui sursum sit Christũ & saluatorem non natum esse, sed & post baptisma eius qui sit de dispositione Iesu, spiritũ sicut columbã in eum descendisse. Mentiũtur ergo ogdoados angeli

secundum

ſecundum eos dicentes, quoniã generatus eſt hodie uobis ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid. Neq; eñ Chriſtus, neq; ſaluator tunc natus eſt ſecundũ eos, ſed ille qui eſt diſpoſitiõe Ieſus, qui eſt mũdi fabricator, is* inquã uere poſt baptiſma deſcendiſſe, hoc eſt poſt triginta annos ſuperni ſaluatoris dicunt. Quid autem in ciuitate Dauid adpoſuerunt, niſi ut eam pollicitationẽ quæ à deo facta eſt Dauid: quoniã ex fructu uẽtris eius æternus erit rex, adimpleatur, euangelizarent. Etenim fabricator totius uniuerſitatis fecerat promiſſionem Dauid, quemadmodum ipſe ait. Adiutorium noſtrum à domino, qui fecit cœlum & terram. Et iterũ, in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium ipſius ſunt. Quoniam ipſius eſt mare & ipſe fecit illud, & aridam manus eius formauerunt. Venite adoremus & procidamus ante eum, ploremus in conſpectu domini qui fecit nos, quia ipſe eſt dominus deus noſter, manifeſte pronuntians ſpiritus ſanctus per Dauid audientibus eum, quoniam erunt qui contemnent eum qui plaſmauit nos, qui & ſolus eſt deus, propter quod & dicebat, quæ prædicta ſunt ſignificans, quoniam ne enarraueritis, præter hunc, aut ſuper hũc alius nõ eſt deus, cui magis intendere oporteat religioſos nos & gratos, præparans in eum qui fecerit, & conſtituerit, & enunciat. Quid ergo erit his qui tãtum blaſphemiæ aduerſus ſuum factorem adinuenerũt? Hoc idem autem & angeli. In eo enim quod dicunt, Gloria in excelſis deo, & in terra pax, eũ qui ſit altiſſimorum, hoc eſt, ſupercœleſtium factorem, & eorũ quæ ſuper terram omnium conditorẽ his ſermonibus glorificauerũt, qui ſuo plaſmati, hoc eſt hominibus ſuam benignitatẽ ſalutis de cœlo miſit, propter quod & paſtores, ait, reuertebantur glorificantes Deum in omnibus quæ audierant & uiderãt, quemadmodum & narratum eſt ad eos. Nõ enim alterum deum glorificabant Iſraëlitæ paſtores, ſed illum qui à lege & prophetis annuntiatus eſt, factorem omnium, quem & glorificant angeli. Si autem alterum quidem angeli qui erant ab ogdoade glorificabant, alterum uero paſtores, errorem eis & non ueritatem detulerunt, & hij iniqui ab ogdoade erant angeli. Adhuc ait Lucas de domino: Cum impleti eſſent dies purgationis impoſuerũt eum in Hieruſalem, aſtare eum domino, quemadmodũ ſcriptum in lege domini, Quoniam omne maſculinum adaperiẽs uuluam, ſanctum domino uocabitur. Et ut darent ſacrificiũ ſecundum quod ſcriptũ eſt in lege domini, par turturum, aut duos pullos colũbinos: ex ſua perſona manifeſtiſſime deum appellans eum qui legis dationem fecerit. Et Symeon autem, inquit, benedixit deũ, & ait. Nũc dimittes ſeruũ tuum dñe in pace. Quia uiderũt oculi mei ſalutare tuũ. Quod paraſti ante faciẽ omniũ populorũ. Lumẽ ad reuelationẽ gentium, & gloriã populi tui Iſraël. Et Anna autem propheteiſſa, ait, ſimiliter clarificabat deũ uidens Chriſtũ, & loquebatur de eo omnibus qui expectabãt redemptionẽ Hieruſalẽ. Per hæc aũt

Marginal note: ad in quem

omña

omnia uisus deus demõstratur, nullã libertatis dispositionem per nouũ aduentum filij sui testamentum hominibus aperiẽs. Quapropter & Marcus interpres & sectator Petri, initiũ euangelicæ conscriptionis fecit sic, Initium Euangelij Iesu Christi filij dei, quemadmodũ dictum est in prophetis: Ecce mitto angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuã, uox clamantis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas ante deum nostrum, Manifeste initium Euangelij esse dicens, sanctorum prophetarum uoces, & eum quem ipsi dominum & deum confessi sunt, hunc patrem domini nostri Iesu Christi præmonstrans, qui & promisit ei angelum suũ ante faciem eius missurũ, qui erat Ioãnes, in spiritu & uirtute Heliæ clamãs in eremo, parate uiã domini, rectas facite semitas ante deũ nostrũ. Quoniam quidem non alium & alium prophetæ annunciabant deum, sed unum & eundem, uarijs autem significationibus & multis appellationibus. Multis enim & diuersis, quemadmodũ in eo libro, qui ante hũc, ostendimus, & ex ipsis autem prophetis procedẽte nobis sermone ostendemus. In fine aũt Euangelij ait Marcus: Et quidem dominus Iesus, postq̃ locutus est eis, recceptus est in cœlos, & sedet ad dextram dei, confirmans quod à propheta dictum est, dixit dominus dñs meo, sede à dextris meis. Quoadusq; ponã inimicos tuos subpedaneũ pedũ tuorũ. Sed unus & idẽ deus & pater est, qui à prophetis quidẽ annuntiatus, ab Euangelio uero traditus, quem Christiani colimus & diligimus, & toto corde factorẽ cœli & terræ credimus, & oĩa quæ in eis sunt. Hanc fidem annuntians Ioannes dñi discipulus, uolẽs per Euangelij annuntiationẽ auferre eum qui à Cerintho inseminatus erat hominibus errorem, & multo prius ab his qui dicũtur Nicolaitæ, qui sunt uulsio eius quæ falso cognominatur scientia, ut cõfunderet eos & suaderet eos, quoniam unus deus, qui omnia fecit per uerbum suum, & non quemadmodum illi dicunt, alterum quidem fabricatorem, alium autem patrem domini, & alium quidem fabricatoris filium, alterum uero de superioribus Christum, quem & impassibilẽ perseuerasse descendẽtem in Iesum filiũ fabricatoris, & iterũ reuolasse in suũ pleroma, & initiũ quidem esse monogeni, Logon autem uerum filium unigeniti, & eam conditionem quæ est secundum nos non à primo deo factam, sed à uirtute aliqua ualde deorsum subiecta, & abcisa ab eorum communicatione, quæ sunt inuisibilia, et innominabilia. Omnia igitur talia circunscribere uolens discipulus domini, & regulam ueritatis cõstituere in ecclesia, quia est unus deus omnipotẽs, qui per uerbũ suũ omnia fecit, & uisibilia & inuisibilia, significans quoque, quoniam per uerbum per quod deus perfecit conditionem, in hoc & salutem his qui in cõditione sunt præstitit hominibus, sic inchoauit in ea quæ est secundũ Euãgeliũ doctrina: In principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deum, & deus erat uerbum, hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt,

& sine

& sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso uita erat, & uita erat lux hominū, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderūt. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. In omnibus ergo est, & hæc quæ secūdum nos est cōditionem enim concedetur eis omnia dici, ea quæ sunt infra pleroma ipsorum: si enim & hæc pleroma ipsorum continet, non extra est tanta ista conditio, quemadmodum ostendimus in eo libro qui ante hunc est. Si autem extra pleroma sunt hæc, quod quidem impossibile uisum est, non iam est omnia pleroma ipsorum, non est ergo extra hæc tanta cōditio. Abstulit autem à nobis dissensiones omnes ipse Ioannes dicens, in hoc mūdo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In sua propria uenit, & sui eum non receperunt. Secundum autem Marcionem & eos qui similes sunt ei, neq; mundus per eum factus est, neq; in sua uenit, sed in aliena. Secundum autem quosdam gnosticorum, si ab angelis factus est iste mundus, & non uerbum dei, secundum autem eos in Valētino iterum non per eum factus est, sed per Demiurgum. Hic enim operabatur similitudines tales fieri, ad imitationem eorum quæ sunt sursum, quēadmodum dicunt, Demiurgus autem perficiebat fabricationē conditionis: emissum enim dicunt eum à matre dominum & Demiurgum eius dispositionis quæ est secundum conditionem, per quem hunc mundum factū uolunt, cum Euāgelium manifeste dicat, quoniam per uerbum quod in principio erat apud deum, omnia facta, quod uerbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis: secundum autem illos, neq; uerbū caro factū est, neq; Christus, neq; qui ex omnibus factus est saluator. Etenim uerbum & Christum nec aduenisse in hunc mundum uolunt, saluatorem uero non incarnatum, neq; passum, descendisse autem quasi columbam in eum Iesum, qui factus est ex dispositione, & cum adnuntiasset incognitum patrē, iterum ascēdisse in pleroma. Incarnatum autem & passum quidam quidem eū qui ex dispositione sit, dicunt Iesum, quem per Mariam dicunt pertransisse, quasi aquam per tubum. Alij uero Demiurgi filium, in quem descendisse eum Iesum, qui ex dispositione sit. Alij rursum Iesum quidem ex Ioseph & Maria natum dicunt, & in hūc descendisse Christū, qui de superioribus sit, sine carne & impassibilem existentem. Secundum autem nullam sententiam hæreticorum, uerbum dei caro factum est. Si enim quis regulas ipsorum omniū perscrutetur, inueniet quoniam sine carne & impassibilis ab omnibus illis inducitur dei uerbum, & qui est in superioribus Christus. Alij enim putant manifestum eum, quemadmodum hominem transfiguratum, neq; autem natum neq; incarnatum dicant illum. Alij uero neq; figurā eum assumpsisse hominis, sed quemadmodum columbam descendisse in eum Iesum qui natus esset ex Maria. Omnes igitur illos falsos testes ostendens discipulus domini, ait: Et uerbum caro factū est, & habitauit in nobis. Et ut non inqui-

ramus

ramus cuius dei uerbum caro factum est, ipse insuper docet, dicens: fuit homo missus à deo, erat ei nomen Ioannes: hic uenit in testimonium ut testaretur de lumine. Præcursor igitur Ioannes qui testatur de lumine à deo missus est, utique ab eo cui Gabriel est angelus, qui etiam euangelizauit generationem eius, qui & per prophetas promisit angelum suum missurum ante faciem filij sui, & præparaturum uiam eius: hoc est, testificaturum de lumine in spiritu & uirtute Heliæ. Helias autem rursus cuius dei seruus & propheta fuit? eius qui fecit cœlum & terrã, quemadmodũ & ipse confitetur. A conditore igitur & fabricatore huius mundi missus Ioannes, quemadmodum poterat testificari de eo lumine quod ex his quæ sunt innominabilia & inuisibilia descenderet? Omnes enim hæretici decreuerunt, Demiurgum ignorare eam quæ sit super eum uirtutem, cuius testis & ostensor inuenitur Ioannes: propter hoc dominus plusquàm prophetam dixit eum habuisse, reliqui enim omnes prophetæ annuntiauerunt aduentum paterni luminis, concupierunt autem digni esse uidere eum, quem prædicabant, Ioannes autem & prænuntiauit similiter sicut alij, & aduentum uidit & demonstrauit, & credere in eum suasit multis, ita ut ipse & prophetæ & apostoli locum habuerit. Hic est enim plusquam propheta, quoniam primo apostoli, secũdo prophetæ, omnia aũt ex uno & eodẽ ipso deo. Bonũ enim & illud, quod per cõditionẽ à deo in uinea factũ est, & primo bibitum est uinũ, nemo eñ illud uituperauit ex hijs qui biberunt, sed & dominus accepit de eo, melius autẽ quod per uerbum* comprehendi aliter ac simpliciter ex aqua ad usum eorũ qui ad nuptias conuocati erant factum est uinum. Quamuis enim posset dominus ex nullo subiacente eorum, quæ sunt conditionis, præbere epulantibus uinum, & esca complere esurientes, hoc quidem non fecit. Accipiẽs autem eos qui à terra essent panes, & gratias agens, & iterũ aquam faciens uinum, saturauit eos qui recumbebãt, & potauit eos qui inuitati erant ad nuptias, ostendens quoniam deus qui fecit terram, & iussit eam fructus facere, & cõstituit aquas & edidit fontes, hic & benedictionem escæ, & gratiam potus in nouissimis temporibus per filium suum donat humano generi, incomprehensibilis per comprehẽsibilem, & inuisibilis per uisibilem, cũ extra eum non sit, sed in sinu patris existat. Deũ enim, inquit, nemo uidit unquã, nisi unigenitus filius dei, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Patrem enim inuisibilem existentem, ille qui in sinu eius est filius, omnibus enarrat. Propter hoc cognoscunt eum hi quibus reuelauerit filius, & iterum pater per filium filij sui dat agnitionem, his qui diligunt eum. A quo & Nathanaël discens cognouit, cui & testimonium reddidit dominus, quoniã uerus Israëlita est, in quo dolus non est, in quo & ait ei: Rabbi tu es filius dei, tu es rex Israël. A quo & Petrus edoctus cognouit Christum filium dei uiui dicẽtis: Ecce filius meus dilectissimus, in quo bene sensi: ponam spiritum meum super eum

als, cõpendiaria liter.

ηὐδόκησα.

per eum,& iudicium gentibus annuntiabit: non contendet, neq; clamabit, neq; quisquam audiet uocem eius in plateis,calamum quassatum non confringet,& linum fumigans non extinguet,usq; quo emittat in contentionē iudicium,& in nomine eius gentes sperabūt.Et hæc quidem sunt principia euangelij,unum deum fabricatorem huius uniuersitatis,eū qui per prophetas sit annuntiatus,& qui per Moysen legis dispositionem fecerit,patrē domini nostri Iesu Christi annuntiantia,& præter hunc alterum deum nesciētia,neq; alterum patrem.Tanta est autem circa Euāgelia hæc firmitas,ut & ipsi hæretici testimonium reddant ei,& ex ipsis egrediens unusquisq; eorū, conetur suam confirmare doctrinam.Ebionei etenim eo Euangelio quod est secundum Matthæum solo utentes,ex illo ipso conuincuntur non recte præsumentes de domino.Marcion autem id quod est secūdum Lucam circūcidens,ex his quæ adhuc seruantur penes eum,blasphemus in solum existentem deum ostenditur.Qui autem Iesum separant à Christo,& impassibilē pseuerasse Christū,passum uero Iesum dicunt,id quod secūdū Marcū est præferentes Euangelium,cum amore ueritatis legentes illud corrigi possunt.Hij autem qui à Valentino sunt,quod est secundum Ioannem plenissime utentes,ad ostensionem coniugationum suarum,ex ipso detegētur nihil recte dicentes,quemadmodum ostendimus in primo libro.Quando ergo hij qui contradicunt nobis testimonium perhibeant,& utantur his, firma & uera est nostra de illis ostensio.Neq; autem plura numero quā hæc sunt,neq; rursus pauciora capit esse Euangelia.Quoniam enim quatuor regiones mūdi sunt in quo sumus,& quatuor principales spiritus,& disseminata est ecclesia super omnem terram,columna autem & firmamentum ecclesiæ est Euangelium & spiritus uitæ,consequens est quatuor habere eam columnas,undiq; flantes incorruptibilitatē,& uiuificātes homines.Ex quibus manifestum est,quoniam qui est omnium artifex *uerbum, qui sedet super Cherubim & continet oīa declaratus hominibus dedit nobis quadriforme Euangelium,quod in uno spiritu continetur.Quemadmodum et Dauid postulans eius aduentum ait:Qui sedes super Cherubim appare, etenim Cherubim quadriformia & formæ ipsorum imagines sunt dispositioni filij dei.Primum enim animal,inquit,simile Leoni*effigiabile eius & principale & regale significās. Secundum uero simile uitulo, sacrificalem & sacerdotalem ordinationem significans. Tertium uero habens faciem quasi humanam,eum qui est secundum hominem aduētum eius manifeste describens. Quartum uero simile Aquilæ uolitantis, spiritus in ecclesiā aduolitantis gratiā manifestans. Et euāgelia igitur his consonantia in qbus insidet dñs Iesus. Aliud enim illam quæ est à patre principalē &*effigiabilē & gloriosam generationem eius enarrat,dicens sic, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum,& omnia per ipsum facta sunt

[Margin notes: Ebioneorum Euangelium. — al's, uerbo. — al's, efficabile. — al's, efficabilē.]

sunt,& sine ipso factum est nihil. Propter hoc & omni fiducia plenum est Euangelium istud,talis est enim persona eius. Id uero quod est secundũ Lucam,quoniam quidem sacerdotalis characteris est,Zacharia sacerdote sacrificãte deo inchoauit, Iam enim saginatus parabatur uitulus,qui pro inuentione minoris filij inciperet mactari. Matthæus uero eam quæ est secũdum hominem generationem eius enarrat,Liber dicens generationis Iesu Christi filij Dauid,filij Abraham. Et iterum,Christi autẽ generatio sic erat. Humanæ formæ igitur hoc euangelium,propter hoc per totum euangeliũ humiliter sentiens & mitis homo separatus est. Marcus uero à prophetico spiritu ex alto adueniente hominibus initium fecit:Initium,dicens,euangelij quemadmodum scriptum est in Esaia propheta, Volatilem pennatum imaginem euangelij monstrans,propter hoc & compendiosam & præcurrentem annuntiationem fecit. Propheticus enim character est hic,& ipsum uerbum dei,illis quidem qui ante Moysen fuerunt patriarchis secũdum diuinitatem & gloriam colloquebantur,His uero qui in lege sacerdotalem & ministerialem actum præbebant. Post deinde nobis homo factus munus cœlestis spiritus in omnem misit terram,protegens nos alis suis. Qualis igitur dispositio filij dei,talis & animalium forma, & qualis animaliũ forma, talis & character euangelij. Quadriformia autem animalia,& quadriforme euangeliũ,& quadriformis dispositio*domini. Et propter hoc quatuor data sunt testamenta humano generi,unum quidem ante catadysmum sub Adam. Secundum uero post catadysmum sub Noë. Tertium uero legislatio sub Moyse. Quartum uero quod renouat hominem,& recapitulat in se omnia,quod est per euangelium,eleuans & pennigerans homines in cœleste regnum. His igitur sic se habentibus,uani omnes & indocti, & insuper audaces,qui frustrantur speciem euãgelij,& uel plures quàm dictæ sunt,uel rursus pauciores inferunt personas euangelij:quidam ut plures uideantur quàm est ueritatis adinuenisse,quidã uero ut reprobent dispositiones dei. Etenim Marcion totum rejciens euangelium,imò uero seipsum abscindẽs ab euãgelio*pariter gloriatur se habere euangeliũ, Alij uero ut donum spiritus frustrentur,quod in nouissimis tẽporibus secundũ placitũ patris effusum est in humanũ genus,illam speciẽ non admittunt,quæ est secundũ Ioannem euangelium,in qua paracletum se missurum dominus promisit, simul & euangelium & propheticum repellunt spiritum. Infelices uero qui pseudoprophetæ quidem esse uolunt,prophetiæ uero gratiam repellũt ab ecclesia,similia patientes his qui propter eos in hypocrisi ueniunt,etiã à fratrum cõmunicatione se abstinent. Datur autem intelligi, quod huiusmodi neq; apostolum Paulum recipiant. In ea enim epistola quæ est ad Corinthios de propheticis charismatibus diligenter loquutus est, & scit uiros & mulieres in ecclesia prophetantes. Per hæc igitur omnia peccantes in spiritũ

al's, dei.

al's, partẽ gloriatur se habere euãgelij.

dei,in irremiſſibile incidunt peccatum.Hij uero qui ſunt à Valentino iterũ exiſtentes extra omnem timorem,ſuas cõſcriptiones proferentes,plura habere gloriantur,quàm ſint ipſa euangelia.Siquidem in tantum proceſſerũt audaciæ,uti quod ab hijs non olim cõſcriptum eſt,Veritatis euangelium titulent, in nihilo cõueniens apoſtolorum Euangelijs,ut nec euangeliũ quidem ſit apud eos ſine blaſphemia. Si enim quod ab eis profertur ueritatis eſt Euangelium,diſſimile eſt autem hoc illis quæ ab apoſtolis nobis tradita ſunt,qui uolunt poſſunt diſcere,quemadmodum ex ipſis ſcripturis oſtenditur,iam non eſſe id,quod ab apoſtolis traditum eſt ueritatis Euangeliũ.
χωρεῖ. Quoniam autem ſola uera & firma,& non capit neq; plura præterquã præ
εἰς, per. dicta ſunt,neq; pauciora eſſe euangelia,*præter tot & tanta oſtendimus:& enim cũ omnia cõpoſita & apta deus fecerit, oportebat & ſpeciem euãgelij bene compoſitam,& bene compaginatam eſſe.Examinata igitur ſententia eorum qui nobis tradiderunt ex ipſis principijs ipſorum, ueniamus & ad reliquos apoſtolos,& perquiramus ſententiam eorum de deo,poſt deinde ipſos domini ſermones audiamus.

Quæ ſit reliquorum Apoſtolorum doctrina. Cap. XII.

PEtrus igitur apoſtolus poſt reſurrectionem domini, & aſſumptionem in cœlos,uolens adimplere duodecim apoſtolorum numerum,& eligere prouidẽtia alterum qui electus eſſet à deo,his qui aderant dixit: Viri fratres,oportet impleri ſcripturam hanc, quam prædixit ſpiritus ſanctus ore Dauid de Iuda,qui factus eſt dux his qui apprehenderunt Ieſum, quoniã annumeratus fuit inter nos:fiat habitatio eius deſerta,& non ſit qui inhabitet in ea,& epiſcopatum eius accipiat alter,Adimpletionem eorum ex his quæ à Dauid dicta ſunt faciens. Rurſus cum ſpiritus ſanctus deſcendiſſet in diſcipulos,uti omnes prophetarent & loquerentur linguis,& quidam irriderent eos quaſi à muſto ebrios,dixit Petrus,Non ebrios quidem eſſe,cũ ſit hora tertia diei,eſſe autem hoc quod dictum eſt per prophetam. Erit in nouiſſimis diebus dicit dñs.Effundam de ſpiritu meo in omnem carnem & prophetabunt.Deus igitur qui per prophetam promiſit,miſſurũ ſe ſpiritum ſuum in humanum genus,ipſe & miſit ei,& ipſe deus à Petro annunciatur,ſuam promiſſionẽ adimpleſſe,uiri enim,inquit Petrus,Iſraelitæ, audite ſermones meos,Ieſum Nazarenum uirum approbatum à deo in uobis,uirtutibus & prodigijs & ſignis quæ fecit per ipſum deus, in medio ueſtrum,quemadmodum ipſi ſcitis,hunc definito conſilio & præſcientia dei, traditum per manus iniquorum affigentes interfeciſtis,quem deus excitauit ſolutis doloribus inferorum,quoniam non erat poſſibile teneri eum ab eis,Dauid enim dicit in ipſum.Prouidebam dominũ in cõſpectu meo ſemper,quoniã à dextris mei eſt ne mouear,propter hoc lætatũ eſt cor meum, & exultauit lingua mea,inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.Quoniam nõ

derelinques

derelinques animam meam in inferno, neq; dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Dehinc rursum fiducialiter illis dicit de patriarcha Dauid, quoniam mortuus est, & sepultus, & sepulchrum eius sit apud eos, usque in hunc diem. Propheta autem, inquit, cum esset, & sciret, quoniam iureiurando ei iurauit deus, de fructu uentris eius sederet in throno eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quoniam neq; derelictus est apud inferos, neq; caro eius uidit corruptionem. Hunc Iesum, inquit, excitauit deus, cuius nos omnes sumus testes, qui dextera dei exaltatus, repromissioné sancti spiritus accipiens à patre effudit donationem hanc, quam uos nunc uidetis & auditis. Non enim Dauid ascendit in cœlum, dicit autem ipse, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, quoadusq; ponã inimicos tuos subpedaneum pedũ tuorũ. Certissime ergo sciat omnis domus Israël, quoniam & dominum eum, & Christum*dixit hunc Iesum, qué uos *als, deus fecit. crucifixistis. Cum dixissent ergo turbæ, quid ergo faciemus? Petrus ad eos ait. Pœnitẽtiam agite & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Sic nõ alium deũ, nec aliam plenitudinem annuntiabant apostoli, nec alterum quidem passum, & resurgentem Christum, alterum uero qui sursum uolauerit & impassibilis perseuerauerit, sed unum & eundem deum patrem, & Christũ Iesum qui à mortuis resurrexit, & eam quæ in eum fidem annuntiabant his qui non credebant in filium dei, & ex prophetis cohortabantur eos, quoniam eum quem promisit se deus missurum Christum, misit Iesum, quem ipsi crucifixerunt, quem deus excitauit. Rursum cum Petrus simul cum Ioanne uidisset eum, qui à natiuitate claudus erat, ante portam templi quæ dicitur speciosa sedentem, & petentem eleemosynam, dixit ei, argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do, In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et statim eius cõfirmati sunt gressus, & plantæ, & ambulabat, & introiuit cum ipsis in templum, ambulans & saliens & glorificans deum. Multitudine autem uniuersa collecta ad eos propter inopinatum factum, Petrus dixit eis. Viri Israëlitæ quid miramini in hoc, & nos quid intuemini, quasi nostra uirtute fecerimus hunc ambulare, Deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum, quem uos quidem tradidistis in iudicium, & negastis ante faciem Pilati, cum remittere eũ uellet. Vos autem sanctum & iustum aggrauastis, & petistis uirum homicidam donari uobis, ducem autem uitæ occidistis, quem deus excitauit à mortuis: cuius nos testes sumus, & in fide nominis eius, hunc quem uidetis & scitis confirmauit nomen eius, & fides quæ est per ipsum dedit ei incolumitatem coram uobis omnibus. Et nũc fratres scio quoniam secundum ignorantiam fecistis nequam. Deus autem quæ prædixit ore omnium prophetarum pati Christum suum adimpleuit. Pœ-

nitentiam igitur agite & conuertimini, uti deleantur peccata uestra, & ueniant uobis tempora refrigerij domini, & mittat præparatum uobis Iesum Christum, quem oportet quidem cœlum suscipere usq; ad tempora dispositionis omnium, quæ locutus est ei deus, per sanctos prophetas suos. Moyses quidem dicit ad patres nostros, quoniam prophetã excitabit uobis dominus deus noster ex fratribus nostris, quemadmodum me, ipsum audietis in omnibus quæcunq; locutus fuerit ad uos. Erit autem omnis anima quæcũq; non audierit prophetam illum, peribit de populo: Et omnes à Samuel & deinceps, & omnes quotquot locuti sunt annũtiauerunt dies istos. Vos estis filij prophetarum & testamenti quod deus disposuit ad patres nostros, dicens ad Abraham, In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Vobis primum deus excitans filium suum misit benedicẽtem uos, ut cõuertat se unusquisq; à nequitijs suis. Manifestam ergo præconationem Petrus cũ Ioanne præconauit eis, repromissionem quã fecit deus patribus, per Iesum adimpletam euangelizans. Non quidem alterum deum annuntians, sed filiũ dei, qui & homo factus est & passus in agnitionẽ adducens Israël, & in Iesu resurrectionem quæ à mortuis annuntians, & significans, quoniam omnia quæ prophetæ annuntiauerunt de passione Christi, hæc adimpleuit deus. Propter quod rursus conuocatis principibus sacerdotum fiducialiter Petrus dixit ad eos, Principes populi & seniores Israëlitæ, si nos hodie redarguimur à uobis in benefacto hominis infirmi, in quo hic* saluatus est, cognitum sit omnibus uobis & omni populo Israël, quoniam in nomine Iesu Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem deus excitauit à mortuis, in hoc hic astat in cõspectu uestro sanus. Hic est lapis preciosus reprobatus à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Et non est aliud nomen sub cœlo quod datum sit hominibus, in quo oporteat saluari nos. Sic apostoli non deum mutabant, sed Christum annuntiabant populo esse Iesum qui crucifixus est, quẽ deus excitauit, qui prophetas misit, idẽ deus excitauit & salutem in eo dedit hominibus. Confusis igitur & per curationem, annorum enim, inquit scriptura, plusquàm xl. erat homo in quo factum est signum curationis, & per doctrinam apostolorum & prophetarum expositionẽ, cum remisissent summi sacerdotes Petrum & Ioannem, & reuersi essent ad reliquos coapostolos & discipulos domini, id est in ecclesiam, & enarrassent quæ fuerant facta, & quemadmodum fiducialiter egissent in nomine Iesu: Audientes, inquit, tota ecclesia unanimes extulerũt uocem ad deum & dixerunt. Domine tu es deus qui fecisti cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, q per spiritũ sanctũ ore Dauid patris nostri pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterũt reges terræ, & principes cõgregati sunt in unũ aduersus dñm, et aduersus Christum eius. Conuenerunt enim in hac ciuitate aduersus sanctũ

*al. sanatus.

filium

filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israël, facere quæcunque manus tua & uoluntas tua prædestinauerat fieri. Hæ uoces ecclesiæ, ex qua habuit omnis ecclesia initiū. Hæ uoces ciuitatis magnæ Noui testamenti ciuium. Hæ uoces apostolorum, hæ uoces discipulorum domini, eorum qui post assumptionē domini per spiritum & perfecti extiterunt, & inuocauerūt deum, qui fecit cœlum & terram, qui per prophetas annūtiatus est, & eius filius Iesus quem unxit deus, & alterum autem nescientes. Non erat ibi tunc Valentinus, nec Marcion, nec reliqui sui, uel eorum qui assentiunt eis euersores. Propter quod exaudiuit eos factor omnium deus. Cōmotus est enim, inquit, locus, in quo erāt collecti, & repleti sunt omnes spiritu sancto, & loquebantur uerbum dei cū fiducia omī uolēti credere. Virtute em̄ magna, inquit, reddebāt testimoniū apostoli resurrectionis domini Iesu, dicentes ad eos. Deus patrum nostrorum excitauit Iesum quem uos apprehendistis & interfecistis suspendētes in ligno, hunc deus principem & saluatorem exaltauit gloria sua, dare pœnitentiam Israël, & remissionem peccatorum, & nos in eo testes sumus sermonum horum, & spiritus sanctus quem dedit deus credentibus ei. Omni quoque die, inquit, in templo & in domo non cessabant, docentes & euangelizantes Christum Iesum filium dei. Hæc enim erat salutis agnitio quæ perfectos ad deum efficit eos, qui cognoscunt filij eius aduentum. Quoniā autē impudentes quidā eorum dicunt, apud Iudæos præconantes apostoli nō poterant alterum eis deum annuntiare præter eum qui creditus fuerat ab ipsis, dicimus ad eos, quoniam si secundum olim insitam opinionem hominibus loquebantur apostoli, nemo ab his cognouit ueritatem, multo autē prius à domino, etenim ipsum sic locutum dicunt. Nec hij ergo ipsi ueritatem sciunt, sed sententia eorum de deo cum esset talis, exceperant doctrinam quemadmodū audire poterant, Secundū hunc igitur sermonē, apud neminem erit regula ueritatis, sed omnes discipuli omnibus imputabant, quoniam quemadmodum unusquisque sentiebat, & quemadmodum capiebat, sic sermo ad eum factus est. Superfluus autem & inutilis aduentus domini parebit, siquidem uenit permissurus & seruaturus uniuscuiusque olim insitam de deo opinionem. Adhuc etiam & multo durius erat, quemadmodum uiderant Iudæi & cruci affixerunt, annuntiarent hunc esse Christum filium dei æternum ipsorum regem. Non igitur iam secundum pristinam eorum opinionem loquebantur ad eos. Qui enim in faciem interfectores eos esse domini dicebant, multo magis fiducialiter eum patrem, qui super Demiurgum est & ipsis annuntiarent, & non id quod putabant unusquisque, & multo minus erat peccatum, si quidem superiorem saluatorē, ad quē ascendere eos oporteret, quoniam esset impassibilis non affixissent cruci. Quemadmodum enim gentibus non secundum

ſententiam illorum loquebantur, ſed cum fiducia dicebant, quoniã dij ipſorum non eſſent dij, ſed idola dæmoniorum, ſimili modo & Iudæis annunciaſſent, ſi alterum maiorem & perfectiorem ſciſſent patrem, non annũtiantes neq; augentes eorum non ueram de deo opinionem*eorum autem ſoluentes errorem, & auferentes à ſuis dijs, non utiq; alterum eis inferebant errorem, ſed auferentes eos, qui non erant dij, cum qui ſolus erat deus & uerus pater oſtenderũt. Ex uerbis Petri igit' quæ fecit in Cæſaria ad Corneliũ Centurionem & eos qui cum eis erant gentiles, quibus primo enarratus eſt ſermo dei, cognoſcendum eſt nobis quæ annuntiabant apoſtoli, & qualis fuit prædicatio ipſorum, & quam habuerunt de deo ſententiam. Erat enim Cornelius hic religioſus & timens deum cum tota domo ſuo, & faciens eleemoſynas multas in populo, & orans deum ſemper. Vidit ergo circa horam nonã diei, angelũ dei intrantem ad ſe, & dicentem, eleemoſynæ tuæ aſcẽderunt in recõmemorationem in conſpectu dei. Propter quod mitte ad Simonem qui uocatur Petrus. Petrus autem cum uidiſſet reuelationem in qua reſpondit ad eum cœleſtis uox, Quæ deus emundauit tu ne cõmune dixeris, hoc ideo, quoniam qui per legem inter munda & immũda diſtinxit deus, hic emundauit gentes per ſanguinem filij ſui, quem & Cornelius colebat, ad quem Petrus ueniens dixit, In ueritate comperi quoniam non eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiã acceptabilis ei eſt, Manifeſte ſignificans, quoniam quem antea deum timebat Cornelius, quem per legẽ & prophetas audierat, propter quem & eleemoſynas faciebat, hic in ueritate eſt deus. Deerat autem ei agnitio, propter quod adiecit: Vos ſcitis quod factum eſt uerbum per omnem Iudæam, incipiens enim à Galilæa poſt baptiſmum quidem prædicauit Ioannes Ieſum à Nazareth, quemadmodũ unxit eum deus ſpiritu ſancto & uirtute: ipſe circuiuit benefaciens & curans omnes qui oppreſſi erãt à diabolo, quoniam deus erat cum eo. Et nos teſtes ſumus omnium eorum quæ fecit in regione Iudæorum & in Hieruſalem, quẽ & interfecerunt ſuſpendentes in ligno: hunc deus excitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri nõ omni populo, ſed teſtibus nobis prædeſtinatis ab eo, qui cum eo & manducauimus & bibimus poſt reſurrectionem à mortuis. Et præcepit nobis annunciare populo & teſtificari, quoniam ipſe eſt prædeſtinatus à deo iudex uiuorum & mortuorũ. Huic omnes prophetæ teſtimonium reddunt, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnem credentem in eum. Filiũ ergo dei quem ignorabant homines, annuntiabant apoſtoli, & aduentum eius, his qui ante inſtructi erant de deo, ſed non alterum deum inferebant. Si enim tale aliquid ſciret Petrus, libere gentibus prædicaſſet alterũ quidẽ Iudæorum, alterum autem Chriſtianorum eſſe deum, qui quidem propter uiſionem angeli conterriti omnes quodcũq; eis dixiſſet credidiſſent. Ex uerbis autẽ

*al's, hæreticorum.

al's, inimicorũ

bis autem Petri manifestum est, quoniam præcognitum quidem eis deum custodiuit, filium autem dei Iesum Christum esse testificatus est ipsis, iudicem uiuorũ & mortuorũ, in quo & baptizari eos iussit in remissionẽ peccatorum: & nõ tantum hoc, sed & Iesum Christum esse filium dei testificatus est, qui & unctus spiritu sancto Iesus Christus dicitur. Et est hic idẽ ex Maria natus, quemadmodũ Petri continet testificatio. An nunquid perfectã tũc cognitionẽ nondũ habebat Petrus, quam postea adinuenerunt hij? Imperfectus igitur secundum hos Petrus, imperfecti autem & reliqui apostoli, & oportebit eos reuiuiscẽtes horũ fieri discipulos, ut & ipsi perfecti fiant. Sed & hoc quidem ridiculum est. Arguuntur uero isti non quidem apostolorum, sed suæ malæ sententiæ esse discipuli. Propter hoc autẽ & uariæ sententiæ sunt uniuscuiusq; eorum recipiẽtis errorem quemadmodũ capiebat. Ecclesia uero per uniuersum mundum ab Apostolis firmum habens initiũ, in una & eadẽ de deo, & de filio eius perseuerat sententia. Philippus autẽ rursus spadoni reginæ Æthiopũ reuertenti à Hierosolymis, & legẽti Esaiam prophetam solus soli quẽ annuntiauit? Nõne eum de quo dixit propheta, Tanq; ouis ad occisionem ductus est, quemadmodum agnus ante tondẽtem se sine uoce, sic non aperuit os suum. Natiuitatem eius quis enarrauit? quoniã tolletur à terra uita eius: hũc esse Iesum & impletam esse in eo scripturam, quemadmodũ ipse eunuchus credens, & statim postulans baptizari dicebat, Credo filium dei esse Iesum: qui & missus est in regiones Æthiopiæ prædicaturus hoc quod ipse crediderat, Deum quidem unum per prophetas prædicatũ, huius uero filiũ fecisse secundũ hominẽ aduentum, & ut ouem ad uictimam ductum, & reliqua quæcunq; prophetæ dicunt de eo. Paulus quoq; & ipse posteaquam de cœlo locutus est ad eum dñs, & ostendit quoniã suum dominũ persequeretur persequens discipulos eius, & misit Ananiam ad eum, ut iterũ uideret & baptizaretur, In synagogis, ait, in Damasco prædicabat cum omni fiducia Iesum, quoniã hic est Christus filius dei. Hoc est mysterium quod dicit per reuelationem manifestatũ sibi, quoniam qui passus est sub Pontio Pilato, hic dominus est omnium, & rex & deus & iudex, ab eo qui est omniũ deus accipiẽs potestatem, quoniam subiectus factus est usq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Quoniam hoc uerũ est Atheniensibus euangelizans in ariopago, ubi Iudæis nõ assistentibus, licebat ei cum fiducia uerum prædicare deum, dixit eis, Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ dominus existens, no in manufactis templis inhabitat, nec à manibus humanis tractatur, tanquam alicuius indigens, cum ipse omnibus dederit uitam & spiritum, & omnia fecerit: qui fecit ex uno sanguine omne genus hominum inhabitare super faciem totius terræ, præfiniens tempora secundum determinationem inhabitationis eorum, quærere illud quod est diuinum, si quo modo tractare

possint

possint illud aut inuenire, quamuis etiam nō longe sit ab unoquoq; nostrū: in ipso enim uiuimus, mouemur, & sumus, & quemadmodum quidam secundum uos dixerūt, huius enim & genus sumus. Genus igitur cum simus dei non oportet nos putare id quod est diuinum, simile esse auro uel argento, uel lapidi per artem uel concupiscentiam hominis deformato. Tempora ergo ignorantiæ despiciens deus, nūc præcepit hominibus omnibus ubiq; pœniteri in ipsum, quoniam cōstituit diem iudicari orbem terræ in iustitia, in uiro Iesu, in quo statuit fidem excitans eum à mortuis. Hoc autem in loco non solum factorem mundi deum eis annuntiat nō assistentibus Iudæis, sed & quoniam unū genus humanum fecit inhabitare super omnem terram. Quemadmodum & Moyses ait, quando diuisit altissimus gentes, quēadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium, secundum numerum angelorum dei. Populum autem qui credit deo iam nō esse sub angelorum potestate, sed sub domini: populus eius Iacob, funiculum hæreditatis eius Israël. Et iterum Lystris Lyciæ cum esset Paulus cum Barnaba, & à natiuitate claudum in nomine domini nostri Iesu Christi ambulare fecisset, & cum turba honorare eos uellet, quemadmodum deos propter admirabile factum, ait eis: Nōne similes uobis sumus homines, euangelizantes uobis deum uiuum, qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt. Qui in præteritis temporibus permisit omnes gentes abire uias suas, quanquàm non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens, de cœlo dans pluuias & tempora fructifera, adimplens cibo & hilaritate corda nostra. Quoniam aūt his annuntiationibus eius omnes epistolæ cōsonant, ex ipsis epistolis ostendimus apto in loco exponentes Apostolum. Nobis autem conlaborantibus his ostensionibus quæ ex scripturis sunt, & quæ multifarie dicta sunt, breuiter & compendiose annuntiantibus, & tu cum magnanimitate intende eis, & non longiloquium putare, hoc intelligens, quoniam ostensiones quæ sunt in scripturis non possunt ostēdi, nisi ex ipsis scripturis. Stephanus autem iterum qui electus est ab apostolis primus diaconus, qui & primus ex omībus hominibus sectatus est uestigia martyrij domini, propter Christi confessionem primus interfectus, fiducialiter loquens populo, & docens eos dicens. Deus gloriæ uisus est patri nostro Abrahæ, & dixit ad eum, Exi de terra tua & de cognatione tua, & ueni in terram quā demonstrabo tibi, & transtulit illum in terram hanc, quam nunc & uos inhabitatis. & non dedit ei hæreditatem in ea, nec gressum pedis, sed promisit dare ei in possessionem eam, & semini eius post eum. Locutus est autē sic deus ad eum, quoniam erit semen eius peregrinum in terra aliena, & in seruitutem redigentur & uexabuntur annis quadringentis, & gentem cui seruient iudicabo ego dicit dominus. Et postea exient & seruient mihi in isto loco, & dedit ei testamētum circumcisionis, & sic generauit Isaac. Et reliqua

μακροθυμία
μακρολογία

autē

autem uerborũ eius eũdem deũ annuntiant, qui fecit cum Ioseph & cũ patriarchis, qui & colloquutus est Moysi, & omnem apostolorum doctrinã unum & eundem deum annunciasse, qui transtulit Abraham, qui promissionem hæreditatis ei fecit, qui testamentum circũcisionis apto tempore dedit, qui ex Ægypto uocauit semẽ eius seruatum manifeste per circũcisionẽ, in signo enim dedit eam, ut non similes essent Ægyptijs. Hunc factorem omnium, hunc patrem domini nostri Iesu Christi, hunc deum claritatis, ex ipsis sermonibus & actibus apostolorum uolentes discere possunt, & contemplari, quoniam unus hic deus super quem alius nõ est. Si autem & erat super hunc alius deus, ex abundanti per comparationem diceremus, hic illo melior est. Melior enim ex operibus apparet, quemadmodum & prædiximus, & cum illi nullum patris sui opus habeant ostendere, hic solus ostenditur deus. Si quis aũt ægrotans circa quæstiones, ea quæ ab Apostolis de deo dicta sunt allegorizanda existimat, prædictos sermones nostros discutiat, in quibus unum deum conditorem & factorem omnium ostendimus, & ea quæ ab illis dicuntur destruximus & denudauimus, & inueniet consonantes eos apostolorum doctrinæ, & sic habere quemadmodum docebãt & persuadebantur, quoniam unus est fabricator omnium deus: & cum repulerit à sententia sua tantum errorem, & eam quæ est aduersus deum blasphemiam, & à semetipso inueniet rationem, Cognoscẽs & eam quæ est secundum Moysen legem, & gratiam Noui testamenti, utraq; apta temporibus, ad utilitatem humani generis ab uno & eodem præstita deo. Omnes enim qui sunt malæ sententiæ, moti ab ea legis datione quæ est secundum Moysen, dissimilem eam & contrariã Euangelij doctrinæ arbitrantes, iam non sunt conuersi, uti differentiæ utriusq; testamenti inquirerẽt causas. Deserti igitur cum sint à paterna dilectione, & inflati à satana, cõuersi in Simonis magi doctrinam, abstiterunt sententijs ab eo qui est deus, & putauerũt quod à semetipsis plus inuenissent quàm apostoli, alterum deum adinuenientes. Et apostolos quidem adhuc quæ sunt Iudæorum sentientes, annũtiasse euangelium, se autem synceriores & prudentiores apostolis esse. Vnde & Marcion, & qui ab eo sunt ad intercidendas conuersi sunt scripturas, quasdam quidem in totum non cognoscentes, secundum Lucam autẽ Euãgelium & epistolas Pauli decurtantes hæc sola legitima esse dicunt quæ ipsi minorauerunt. Nos autem etiam ex his quæ adhuc apud eos custodiũtur, arguemus eos, donãte deo, in altera conscriptione. Reliqui uero omnes falso scientiæ nomine inflati, scripturas quidem confitentur, interpretationes uero conuertunt, quemadmodum ostendimus in primo libro. Et quidam hij qui à Marcione, statim blasphemant fabricatorem, dicentes eũ malorũ fabricatorem, propositum initij sui intollerabiliorem habentes, duos naturaliter, dicentes, Deos, distantes inuicem, alterum quidem bonum, alterum

autem malum. Hij autem qui sunt à Valentino nominibus honestius utentes & patrem & dominum, & deum hũc qui est fabricator ostendentes, propositum siue sectam blasphemiorem habẽt, neq; ab aliquo ex his quæ sunt intra plenitudinem æonibus dicentes eum emissum, sed ab ea labe quæ extra pleroma expulsa. Hæc autem omnia contulit eis scripturarum & dispositionis dei ignorantia. Nos autem & causam differentiæ testamentorum, & rursum unitatem & cõsonantiam ipsorum, in his quæ deinceps futura sunt referemus. Quoniam autem & apostoli & discentes ipsorum sic docebant, quemadmodum ecclesia prædicat, & sic docentes perfecti fuerunt, propter quod euocabantur ad perfectum. Stephanus hæc docens adhuc cum super terram esset, uidit gloriã dei, & Iesum ad dexterã. Et dixit. Ecce uideo cœlos apertos, & filiũ hominis stantem à dextris dei, Et hæc dixit & lapidatus est, & sic perfectam doctrinam adimpleuit, per omnia Martyrij magisterium imitãs & postulans pro eis qui se interficiebãt, & dicẽs: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Sic erant perfecti qui unum & eũdem deũ ab initio usq; ad finem uarijs dispositionibus assistentem humano generi sciebant, quemadmodum ait Osee propheta: Ego uisiones impleui, & in manibus prophetarum assimilatus sum? Qui ergo usq; ad mortem tradiderũt animas propter euangelium Christi, quomodo poterant secundum insitam opinionẽ hominibus loqui. Quod ipsum si fecissent non paterentur, sed quoniam cõtraria his qui non assentiebant ueritati prædicabant, ideo & passi sunt. Manifestum est ergo quoniam non derelinquebant ueritatem, sed cum omni fiducia Iudæis & Græcis prædicabant. Iudæis quidem Iesum, eum qui ab ipsis crucifixus est esse filium dei, iudicem uiuorum & mortuorum, à patre accepisse æternum regnum in Israël, quemadmodum ostendimus: Græcis uero unum deum qui omnia fecit, & huius filium Iesum Christum annuntiantes. Manifestius autem hoc ostenditur ex apostolorum epistola, quam neq; Iudæis, neq; Græcis, sed ipsis qui ex gentibus in Christum credebant confirmantes fidem ipsorum miserunt. Cum enim descendissent quidam à Iudæa in Antiochiam, in qua & primum omnium discipuli domini pro fide quam in Christo habebant uocati sunt Christiani, & suaderent eis qui crediderant in dominum circũcidi, & reliqua secundum legis obseruationẽ perficere, & ascendissent Paulus & Barnabas Hierosolymã ad alteros apostolos propter hanc quæstionem, & uniuersa ecclesia conuenisset in unum, Petrus dixit eis: Viri fratres, uos scitis quoniam à diebus antiquis in uobis deus elegit, ut ex ore meo audirent gentes uerbum euangelij & crederent, & cordis inspector deus testimonium perhibuit eis, dans eis spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & ipsos, emũdans per fidem corda illorum. Nunc igitur quid tentatis deum imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neq; patres nostri, neq; nos ualuimus portare,

Propter quod sæpe usurpat pro, eo quod.

Christiani.

sed per

ſed per gratiã domini noſtri Ieſu Chriſti credimus nos poſſe ſaluari, quo modo & illi. Poſt quem Iacobus dixit, uiri fratres, Simon retulit quemadmodum deus excogitauit accipere ex gentibus populum nomini ſuo, & ſic conueniunt ſermones prophetarum, ſicut ſcriptum eſt. Poſt hæc reuertar & reædificabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & diſturbata eius ædificabo, & erigam illud, uti requirant reliqui hominum dominum, & omnes gẽtes in quibus inuocatum eſt nomen meum ſuper eos, dicit dominus faciens hæc. Cognitum à ſeculo eſt deo opus eius, propterea ego ſecundum me iudico, non moleſtari eos qui ex gentibus conuertuntur ad deum, ſed præcipiendum eis, uti abſtineant à uanitatibus Idolorum, & à fornicatione, & à ſanguine, & quæcunq; nolunt ſibi fieri, alijs ne faciant. Et cum hæc dicta eſſent, & omnes conſenſiſſent, ſcripſerunt eis ſic. Apoſtoli & preſbyteri fratres, his qui ſunt in Antiochia & Syria & Cilicia fratribus ex gentibus ſalutem. Quoniam audiuimus quia ex nobis quidam exeũtes turbauerũt uos ſermonibus deſtruentes animas ueſtras, quibus non præcepimus, dicentes: Circũcidimini & ſeruate legem, placuit nobis conueniẽtibus in unũ, electos uiros mittere ad uos, cũ dilectiſſimis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderũt animam ſuam pro nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Miſimus igitur Iudã & Sileam & ipſos per ſermonem annuntiantes noſtrã ſententiam. Placuit enim ſancto ſpiritui & nobis, nullũ amplius uobis pondus imponere, quã hæc quæ ſunt neceſſaria, ut abſtineatis ab Idolothytis, & ſanguine, & fornicatione, & quæcũq; nõ uultis fieri uobis, alijs ne faciatis, à quibus cuſtodientes uos ipſos bene agitis ambulantes in ſpiritu ſancto. Manifeſtũ eſt igitur ex his omnibus, qm̃ nõ alterũ patrem eſſe docebãt, ſed libertatis nouũ teſtamentũ dabãt his, qui noue in deũ per ſpiritũ ſanctum* credebant. Ipſi autẽ ex eo quod quærerẽt, an oporteret circũcidi adhuc diſcipulos nec ne, manifeſte oſtenderunt non habuiſſe ſe alterius dei contemplationem. Cæterum nõ talem timorem circa primũ habuiſſent teſtamentũ, ut nec cum ipſis quidẽ conueſci uellẽt. Nam & Petrus quãuis ad catechizãdos eos miſſus eſſet, & tali uiſione cõterritus fuiſſet, cum timore tamẽ multo locutus eſt ad eos dicens: ipſi ſcitis quoniam non eſt fas uiro Iudæo coniungi aut conuenire cum allophylo, mihi autem deus oſtendit, neminem communem aut immundũ dicere hominem, quapropter ſine contradictione ueni: his ſermonibus ſignificans, qm̃ non abiſſet ad eos, niſi miſſus fuiſſet: ſic neque baptiſma facile dediſſet niſi ſpiritu ſancto requieſcente ſuper eos prophetantes eos audiſſet, & propter hoc dixit: Nũquid aquam uetare poteſt ad baptizandum hos qui ſpiritum ſanctum acceperunt quemadmodum & nos, Suadens ſimul his qui ſecum erant, & ſignificans quoniam niſi ſpiritus ſanctus ſuper eos requieuiſſet, exiſteret qui eos prohiberet à baptiſma te. Hij autem qui circa Iacobũ Apoſtoli, gentibus quidem libere agere per

*alis crediderũt

mittebant, cōcedentes nos spiritui dei. Ipsi uero scientes eundē esse deū, perseuerabant in pristinis obseruationibus, ita ut & Petrus quoq; timēs ne culparetur ab ipsis, ante manducans cum gentibus propter uisionē, & propter spiritum sanctum qui requieuerat super eos, cùm tamen aduenissent quidā ab Iacobo, separauit se, & non manducauit cum eis: hoc ipm aūt dixit Paulus & Barnabam fecisse. Sic apostoli quos uniuersi actus, & uniuersæ doctrinæ dominus testes fecit, ubiq; enim simul cum eo assistentes inueniuntur, Petrus & Iacobus & Ioannes religiose agebant circa dispositionem legis, quæ est secundum Moysen, ab uno & eodem significantes esse deo. Quod quidem non fecissent secundū quæ prædiximus, si præter eum qui legis dispositionem fecit, alterum patrem à domino didicissent.

Aduersus eos qui dicunt tantum Paulum ex apostolis cognouisse ueritatem. Caput XIII.

EOs autem qui dicunt solum Paulum ueritatem cognouisse, cui per reuelationem manifestatum est mysterium, ipse Paulus conuincat eos, dicens, unum & ipsum deum operatum Petro in apostolatu circuncisionis, & sibi in gentes. Ipsius ergo dei Petrus erat Apostolus, cuius & Paulus. Et quem Petrus in circūcisione annuntiabat deum & dei filium, hunc & Paulus in gentes. Neque enim ut solum Paulum saluaret uenit Dominus noster, nec sic pauper deus, ut unum solum haberet Apostolum, qui dispositionem filij sui cognosceret. Et Paulus autem dicens, Quàm speciosi pedes euangelizantium bona, euangelizantium pacem: manifestum facit quoniam non unus sed plures erant, qui ueritatem euangelizabant. Et rursus in Epistola quæ est ad Corinthios, cum prædixisset omnes qui deū post resurrectionem uiderunt, intulit: Siue autem ego, siue illi, sic annunciamus, & sic credidistis: unam & eandem prædicationem confitens omnium eorum qui deum uiderunt post resurrectionem à mortuis. Et dominus autem Philippo uolenti patrem uidere respondit, Tanto tempore uobiscum sum, & me non cognouistis? Philippe qui uidet me, uidet & patrem meum. Quomodo tu dicis, ostēde nobis patrem? ego enim in patre, & pater in me est, & amodo cognouistis eum, & uidistis eum. Quibus ergo dominus testimonium dixit, quoniam & cognouerunt in ipso, & uiderunt patrem, pater autē ueritas, hos dicere non cognouisse ueritatem, est hominum falsum testimonium, & eorum qui alienati sunt à *uera doctrina. Ad quid enim mittebat dominus duodecim apostolos ad oues quæ perierant domus Israël, si ueritatem nō cognouerunt? Quomodo autem & lxx. prædicabant, nisi ipi prius ueritatem prædicatiōis cognouissent? Aut quomodo Petrus ignorare potuit cui dominus testimonium dedit, Quoniam caro & sanguis non reuelauit ei, sed pater qui in cœlis est? Sicut ergo Paulus apostolus non ab hominibus neq; per hominem, sed per Iesum & deum patrē, filio quidem ad-

*a Christi.

duc

ducente eos ad patrem, patre uero reuelante eis filium. Quoniã autem his qui ad Apostolos uocauerunt eum, de quæstione acquieuit Paulus, & ascẽdit ad eos cum Barnaba in Hierosolymam, non sine causa, sed ut ab ipsis libertas gentilium confirmaretur, ipse ait in ea quæ ad Galatas est epistola: Deinde post xiiij. annos ascendi in Hierosolymam cum Barnaba assumẽs & Titum. Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum eis euangelium quod prædico inter gentes. Et iterum ait. Ad horam cessimus subiectioni, uti ueritas Euangelij perseueret apud uos. Si quis igitur diligenter ex actibus apostolorum scrutetur tempus de quo scriptum est ascendisse Hierosolymam propter prædictã quæstionem, inueniet eos qui prædicti sunt à Paulo annos concurrentes, sicut est consonans & uelut eadem tam Pauli annuntiatio, quàm & Lucæ de apostolis testificatio.

De sectatore apostolorum Luca, quæ sunt quæ in euangelio per solum Lucam cognouimus. Caput XIIII.

QVoniam aũt is Lucas inseparabilis fuit à Paulo cooperarius eius in Euangelio, ipse facit manifestum, nõ glorians, sed ab ipsa productus ueritate. Separatis enim, inquit, à Paulo Barnaba & Ioanne, qui uocabatur Marcus, & cum nauigassent Cyprum, nos uenimus in Troadã, & cum uidisset Paulus per somnium uirum Macedonem dicentẽ sibi, ueniẽs in Macedoniam opitulare nobis Paule: statim, ait, quæsiuimus proficisci in Macedoniã, intelligẽtes qm̃ prouocauit nos dñs euangelizare eis. Nauigãtes igitur à Troade, direximus nauẽ in Samothracen: & deinceps reliquũ omnem ipsorum usq; ad Philippos aduẽtum diligẽter significat, & quemadmodũ primũ sermonem loquuti sunt. Sedentes enim, inquit, locuti sumus mulieribus quæ conuenerant, & quinam crediderunt, & quàm multi. Et iterum ait. Nos autem nauigauimus post dies Azymorum à Philippis, & uenimus Troadam, ubi & commorati sumus diebus septem. Et reliqua omnia ex ordine cum Paulo refert, omni diligentia demonstrans & loca, & ciuitates, & quãtitatem dierum, quoadusq; Hierosolymam ascenderent, & quæ illic cõtigerint Paulo, quemadmodum uinctus Romam missus est, & nomen Cẽturionis qui suscepit eum, & parare se nauigium & quemadmodũ naufragium fecerunt, & in qua liberati sunt insula, & quemadmodum humanitatem ibi perceperũt Paulo curante principem ipsius insulæ, & quemadmodum inde Puteolos nauigauerũt, & inde Romã peruenerũt, & quanto tempore Romæ cõmorati sunt. Omibus his qui cũ adesset Lucas diligẽter conscripsit ea, uti neq; mendax neq; elatus deprehendi possit, eo quod omnia hæc constarent, & seniorem eum esse omnibus, qui nunc aliud docent, neq; ignorare ueritatem. Quoniam non solum prosequutor, sed & cooperarius fuit apostolorum, maxime autem Pauli. Et ipse autem Paulus manifestauit in Epistolis dicens: Demas me dereliquit & abijt Thessalonicã, Crescens

in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas est mecum solus. Vnde ostendit quod semper iunctus ei, & inseparabilis fuerit ab eo. Et iterum in Epistola quæ est ad Colossenses ait: Salutat uos Lucas medicus dilectus. Si autem Lucas quidem qui semper cum Paulo prædicauit, & dilectus ab eo dictus, & cum eo Euangelizauit, & creditus est referre nobis Euangelium, nihil aliud ab eo didicit, sicut ex uerbis eius ostensum est, quemadmodum hi, qui nunquam Paulo adiuncti fuerunt, gloriantur abscondita & inenarrabilia didicisse sacramenta? Quoniam autem Paulus simpliciter quæ sciebat hæc & docebat, non solum eos, qui cum eo erant, uerũ omnes audientes se, ipse facit manifestum. In Mileto enim conuocatis Episcopis & Presbyteris qui

al's festinaret. erãt ab Epheso, & à reliquis proximis ciuitatibus, quoniam ipse * festinauit Hierosolymis pentecosten agere, multa testificans eis & dicens quæ oporteret ei Hierosolymis euenire, adiecit. Scio q̃m iam nõ uidebitis faciẽ meã, testificor igitur uobis hac die, quoniam mũdus sum à sanguine omnium. Nõ

al's sententiã. enim subtraxi uti non annuntiarẽ uobis omnem * scientiam dei. Attendite igitur & uobis & omni gregi in quo uos spiritus præposuit episcopos regere ecclesiam domini, quam sibi cõstituit per sanguinem suum. Deinde significans futuros malos doctores, dixit. Ego scio quoniam aduenient post discessum nostrum lupi graues ad uos, non parcentes gregi. Et ex uobis ipsis exurgent uiri loquentes peruersa, uti conuertant discipulos post se. Non

al's sententiã. subtraxi, inquit, uti non annuntiarem omnem * scientiam dei uobis. Sic Apostoli simpliciter & nemini inuidentes quæ didicerant ipsi à domino hæc omnibus tradebant. Sic igitur & Lucas nemini inuidens, ea quæ ab eis didicerat tradidit nobis, sicut ipse testificatur dicens: quemadmodum tradiderunt nobis qui ab initio contemplatores & ministri fuerunt uerbi. Si autem quis refutet & Lucam quasi non cognouerit ueritatem, manifestus erit projiciens Euangelium, cuius non dignatur esse discipulus. Plurima enim & magis necessaria euangelij per hunc cognouimus, sicut Ioannis generationem & de Zacharia historiam, & aduentum angeli ad Mariam, & exclamationem Helizabet, & angelorum ad pastores descensum, & ea quæ ab illis dicta sunt, & Annæ & Simeonis de Christo testimonium, & quod duodecim annorum in Hierusalem relictus sit, & baptismum Ioannis, & quot annorum dominus baptizatus sit, & quia in quinto decimo anno Tyberij Cæsaris, & in magisterio illud quod ad diuites dictum est: Væ uobis diuites quoniam percipitis consolationem uestram. Et uæ uobis qui satiati estis, quoniam esurietis. Et qui ridetis nunc, quia plorabitis. Et uæ uobis cum benedixerint uos homines omnes, Secundum hæc enim faciebant & pseudoprophetis patres uestri. Et omnia huiusmodi per solum Lucam cognouimus, & plurimos actus domini per hunc didicimus, quibus & omnes utuntur. Et multitudinem piscium quam concluserunt hij qui cũ Petro erãt

iubente domino ut mitterent retia. Et illa quæ per xviij. annos passa curata fuerat mulier die sabbatorum. Et de hydropico quem curauit dominus die sabbatorũ, & quemadmodũ disputauit quod curauit in hac die. Et quemadmodũ docuit discipulos primos discubitus nõ appetere. Et quoniã pauperes & debiles uocare oportet qui non habent retribuere. Et qui pulsauit nocte sumere panes & propter instantiam importunitatis sumit. & quomodo apud Pharisæũ recumbente eo, peccatrix mulier osculabatur pedes eius & unguento ungebat, & quæcũq; propter eam dixit ad Simonem de duobus debitoribus. & de parabola diuitis illius, qui reclusit quæ ei nata fuerãt, cui & dictum est, in hac nocte expostulabunt animam tuam à te, quæ autẽ præparasti cuius erunt. Similiter autem & diuitis illius qui uestiebatur purpura & iocundabatur nitide, & egenum Lazarum, & eam quam ad discentes suos dixit responsionem, quando dixerunt ei, adijce nobis fidem. Et eã quam ad Zacheum publicanum facta est confabulationẽ. Et de Pharisæo & publicano, qui simul adorabant in templo. Et de decem leprosis, quos simul emundauit in uia. Et quoniam de uicis & plateis claudos & cæcos iussit colligi ad nuptias: & parabolam iudicis qui deum non timebat, quem instãtia uiduæ fecit ut uindicaret eã. Et de arbore fici quæ erat in uinea, quæ non faciebat fructũ. Et alia multa sunt, quæ inueniri possunt à solo Luca dicta esse, quibus & Marcion & Valentinus utuntur. Et super hæc omnia post resurrectionem in uia ad discipulos quæ locutus est, & quemadmodum cognouerunt eum in fractione panis. Necesse est igitur & reliqua quæ ab eo dicta sunt, recipere eos, aut & his renuntiare. Non enim cõceditur eis ab his qui sensum habẽt, quædam quidem recipere ex his quæ à Luca dicta sunt, quasi sint ueritatis, quædam uero refutare quasi non cognouisset ueritatem. Et si quidem refutauerint hij qui à Marcione sunt non habent Euangeliũ, hoc enim quod est secundum Lucam quemadmodũ prædiximus decurtantes, gloriantur se habere Euangelium. Hij uero qui à Valentino sunt cessabunt à plurimo uaniloquio suo: ex hoc enim multas occasiones subtilis eloquij sui acceperunt, interpretari audentes male quæ ab hoc bene sunt dicta, aut & reliqua suscipere cogentur intendentes perfecto Euãgelio, & apostolorũ doctrinæ oportet eos pœnitentiã agere ut saluari à periculo possint.

Aduersus eos qui frustrantur Paulum apostolum. Caput XV.

EAdem autem dicimus iterum & his qui Paulum apostolum non cognoscunt, quoniam aut reliquis uerbis Euangelij, quæ per solum Lucã in nostram uenerunt agnitionem renuntiare debent & non uti eis, aut si illa recipiunt, omnia habent necessitatem recipere, etiã eam testificationem quæ est de Paulo dicente ipso, Primum quidem dominũ ei de cœlo locutũ, Saule Saule quid me persequeris? Ego sum Iesus Christus quẽ tu persequeris:

deinde Ananiæ de eo dicente: Vade quoniam uas electionis mihi eſt iſte, ut portet nomen meũ in gentibus & regibus & filijs Iſraël. Ego enim demõſtrabo ei ex ipſo quanta oporteat eum pati propter nomen meũ. Qui igi͛ non recipiunt eum qui ſit electus à deo ad hoc ut fiducialiter portet nomen eius quod ſit miſſus quas prædiximus gẽtes, electionẽ domini contẽnunt, & ſeipſos ſegregãt ab apoſtolorũ conuentu. Neq; enim cõtendere poſſunt Paulum non eſſe apoſtolum, quãdo in hoc ſit electus, neq; Lucam mẽdacẽ eſſe poſſunt oſtẽdere ueritatem nobis cum omni diligentia annuntiantem: fortaſſis enim & propter hoc operatus eſt deus plurima Euangelia oſtendi per Lucã quibus neceſſe eſt * haberẽt omnes, uti ſequenti teſtificationi eius quam habet de actibus & doctrina apoſtolorum, omnes ſequẽtes & regulã ueritatis inadulteratam habentes ſaluari poſſint. Igi͛ teſtificatio eius uera & doctrina apoſtolorũ manifeſta & firma, & nihil ſubtrahens, neq; alia quidẽ in abſcõdito, alia uero in manifeſto docentiũ. Hoc enim fictorum, & praue ſeducentiũ, & hypocritarũ eſt molimen, quemadmodũ faciũt hij qui à Valentino ſunt. Hij enim ad multitudinem propter eos qui ſunt ab eccleſia quos cõmunes eccleſiaſticos ipſi dicũt inferũt ſermones, per quos capiũt ſimpliciores & in delitijs eos ſimulantes noſtrũ tractatũ ut ſæpius audiant, qui & queruntur de nobis, quod cũ ſimilia nobiſcum ſentiant ſine cauſa abſtineamus nos à cõmunicatione eorũ, & cum eadem dicant, & eandem habeant doctrinam, uocemus illos hæreticos, & cum deiecerint aliquos à fide per quæſtiones quæ fiunt ab eis, necnon contradicentes auditores ſuos fecerint, his ſeparatim inenarrabile plenitudinis ſuæ enarrant myſterium. Decipiuntur autem omnes, quia quod eſt in uerbis ueriſimile ſe putant poſſe diſcere à ueritate, ſuaſorius enim, & ueriſimilis eſt exquirens fucos error, ſine fuco autem eſt ueritas, et propter hoc pueris credita eſt. Et ſi aliquis quidem ex his qui audiunt eos quærat ſolutiones, uel contradicat eis, hunc quaſi nõ capientem ueritatem & non habentem de ſuperioribus à matre ſua ſemen affirmantes, in totum nihil dicunt ei, mediarum partium dicẽtes eſſe illum, hoc eſt, pſychicorum. Si autem aliquis quaſi paruũ ouem deditum, ſemetipſum ipſis præbeat imitationi illorum & redemptionem illorum conſecutus eſt, inflatus iſte talis, neque in cœlo, neque in terra putat ſe eſſe, ſed intra pleroma introiſſe, & complexum iam angelum ſuũ, cum inſtitorio & ſupercilio incedit, gallinacei elationem habens. Sunt autem apud eos qui dicunt oportere bonam conuerſationem aſſequi eum hominem, qui ſit deſuper ueniens, propter hoc & fingunt quodam ſupercilio grauitatem. Plurimi autem & cõtemptores facti, quaſi iam perfecti ſine reuerentia & in contemptu uiuentes ſemetipſos ſpiritales uocant, & ſe noſſe iam dicunt eũ qui ſit intra pleroma ipſorum refrigerij locum.

forte ad quas

for. herere ἑπόμενοι αὐτῷ, *uidetur imitatus latine loquens.*

Quæ ſit

Quæ ſit apoſtolorum ſententia de domino noſtro Ieſu Chriſto. Caput XVI.

NOs autem reuertamur ad eundem tractatum. Cum enim declaratum ſit manifeſte quoniam neminem alium deum uocauerunt uel dominum nominauerunt qui ueritatis fuerunt prædicatores & Apoſtoli libertatis, niſi ſolum uerum deum patrem & uerbum eius qui in omnibus principatum eius habet, manifeſte erit oſtenſum quod factorem cœli & terræ & qui locutus ſit cum Moyſe & legis diſpoſitionē ei dederit, qui cōuocauerit patres dominum deum confiteri eos & alterum neminem noſſe. Manifeſta igitur & apoſtolorum & diſcentum eorum ex uerbis ipſorum de deo facta eſt ſententia.

Oſtenſio quoniam unus & idē deus & ipſe Chriſtus uerbū dei. Caput XVIII.

QVoniam autem ſunt qui dicunt Ieſum quidem receptaculū Chriſti fuiſſe, in quem deſuper quaſi columbam deſcendiſſe Chriſtū, & cum indicaſſet innominabilem patrem incomprehēſibiliter & inuiſibiliter intraſ ſe in pleroma. Nō enim ſolum ab hominibus, ſed ne ab his quidem qui in cœlo ſunt poteſtatibus & uirtutibus apprehenſum eum, & eſſe filium quidem Ieſum, patrem uero & Chriſti patrem deum. Alij uero putatiue eum paſſum, naturaliter impaſſibilem exiſtētem. Qui autem à Vaentino ſunt, Ieſum quidē qui ſit ex diſpoſitione ipſum eſſe qui per Mariā trāſierit, in quē illū de ſuperiori ſaluatorē deſcēdiſſe, quē & Chriſtū dici, qm̄ omniū qui emiſiſſent eum haberet uocabula, participaſſe aūt cū eo, qui eſſet ex diſpoſitione de ſua uirtute & ſuo nomine, & mors per hunc euacuaretur, cognoſceretur autem pater, per eum ſaluatorem quidem qui deſuper deſcendiſſet, quē & ipſum receptaculū Chriſti & uniuerſæ plenitudinis eſſe dicūt, lingua quidē unū Chriſtū Ieſum cōfitentes, diuiſi uero ſentētia. Etenī hæc eſt ipſorū regula, quemadmodum prædiximus, ut alterum quidem Chriſtum fuiſſe dicant, qui ab unigenito ad correctionem plenitudinis præmiſſus eſt. Alterū uero ſaluatorem eſſe ad glorificationem patris miſſum. Alrerū uero ex diſpoſitione quem & paſſum dicunt recurrentem in pleroma ſaluatorem qui Chriſtum portabat. Neceſſe habemus uniuerſam apoſtolorum de domino noſtro Ieſu Chriſto ſententiam adhibere, & oſtēdere eos non ſolum nihil tale ſenſiſſe de eo, uerum amplius & ſignificaſſe per ſpiritum ſanctū, qui inciperent talia docere ſummiſſi à Satana, uti quorūdam fidem euerterent, & abſtraherent eos à uita.

Aduerſus eos qui dicunt putatiue illū apparuiſſe. Cap. XVIII.

ET quoniam Ioannes unum & eundem nouit uerbum dei, & hunc eſſe unigenitum & hunc incarnatum eſſe pro ſalute noſtra Ieſum Chriſtū dnm̄ noſtrū ſufficienter ex ipſius Ioannis ſermone demōſtrauimus. Sed &

Matthæus unum & eundem Iesum Christum cognoscens, eam quæ est secundum hominem generationē eius ex uirgine exponens, sicut promisit deus Dauid, ex fructu uentris eius, & excitaturum se æternū regnū, multo prius Abrahæ eandem faciens promissionē, ait. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Dehinc ut liberaret mentē nostram à suspicione, quæ est circa Ioseph, & ait. Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater eius Ioseph, priusquam cōuenirent inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Dehinc cum Ioseph cogitaret dimittere Mariā, quæ prægnans erat, assistentem ei angelum dei & dicentē. Ne timueris assumere Mariam coniugem tuā, quod enim habet in utero de spiritu sancto est, pariet aūt filiū, & uocabis nomen eius Iesum. Hic enim saluabit populū suum à peccatis suis. Hoc autē factū est ut adimpleretur quod dictū est à domino per prophetam. Ecce uirgo concipiet in utero & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel, quod interpretatum est nobiscum deus: manifeste significans, & eam promissionem quæ fuerat ad patres impletam, ex uirgine natum filium dei, & hunc ipsum esse saluatorem Christum, quem prophetæ prædicauerunt, non sicut ipsi dicunt Iesum quidem ipsum esse qui ex Maria sit natus, Christum uero qui desuper descendit. Cæterum poterat dicere Matthæus, Iesu uero generatio sic erat, sed prouidens spiritus sanctus deprauatores & præmuniens contra fraudulentiam eorum per Matthæū, ait, Christi autem generatio sic erat: & quoniam hic est Emanuel, ne forte tātum eum hominem putaremus, Non enim ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex uoluntate dei, uerbum caro factum est: neque alium quidem Iesum suspicemur fuisse, sed unū & eundem sciremus deum esse. Hoc ipsum interpretatus est Paulus scribens ad Romanos, Paulus apostolus Iesu Christi, prædestinatus in Euangelium quod promisit per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secūdum carnem. Qui prædestinatus est filius dei in uirtute per spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi, domini nostri. Et iterū ad Romanos scribens de Israël, dicit. Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est deus super om̄es benedictus in secula. Et iterum in Epistola quæ est ad Galatas, ait. Cū autem uenit plenitudo temporis misit deus filium suum, *natum ex muliere, factū sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem percipiamus: manifeste significans, unum quidem deum qui per prophetas promissionem de filio fecerit, unum autem Iesum Christum dominum nostrum, qui de semine Dauid, secundum eam generationem, quæ est ex Maria: hunc destinatum filium dei Iesum Christum in uirtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum, ut sit primogenitus mortuorum, quemadmodū & primogenitus in omni cōditione, filius dei, hominis filius factus, ut per eum adoptionē

*al. factum.

ptionem percipiamus,portante homine & capiente & complectente filium dei.Propter hoc & Marcus ait, initium Euangelij Iesu Christi filij dei,quẽadmodum scriptum est in prophetis,unum & eundem sciens filium dei Iesum qui à prophetis annũtiatus est, qui ex fructu uentris Dauid Emanuel magni cõsilij patris nuntius,per quem oriri fecit deus domui Dauid orientẽ & iustũ,& erexit ei cornu salutis,& suscitauit testimoniũ in Iacob,quemadmodũ Dauid causas generationis eius differẽs ait.Et legem posuit in Israël, ut cognoscat generatio altera,filij qui nascent' ex his,& ipsi exurgẽtes enarrabunt filijs suis,ut ponant in deũ spem suã, & præcepta eius exquirant. Et rursus angelus Euangelizans Mariæ ait, hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur,& dabit ei dominus thronũ Dauid patris sui. Eum qui sit filius altissimi,hunc eundẽ & Dauid filium cõfitẽs,Cuius & Dauid dispositionẽ aduentus per spiritũ sanctũ cognoscẽs,per quam* dñs est omniũ uiuorũ & mortuorum,dominum confessus est sedentem ad dexterã patris altissimi. Et Simeon aũt ille qui responsum accepit à spiritu sancto, non uisurũ eum mortem nisi prius uideret Christum Iesum,hũc* ex manibus accipiẽs uirginis*benedixit deũ & dixit.Nunc dimittis seruũ tuũ dñe,secundũ uerbũ tuũ in pace.Quia uiderũt oculi mei salutare tuum.Quod parasti ante faciẽ oĩm populorũ.Lumẽ ad reuelationem gentiũ,& gloriã plebis tuæ Israël.Infantem quem in manibus portabat Iesum,natũ ex Maria, ipsum confitẽs esse Christum filium dei.Lumen omnium,& gloriam ipsius Israël,& pacem, & refrigerium eorum,qui in dormitionem ierunt. Iam enim expoliabat homines auferens ignorantiam ipsorum,suam autem agnitionem eis donãs, & dispartitionem faciens eorũ qui cognoscebant eũ,quemadmodũ Esaias, uoca,inquit,nomen eius, uelociter spolia dispartire.Hæc sunt autem opera Christi.Ipse igitur erat Christus,quem portans Simeon* benedixit altissimum, quem pastores cum uidissent, glorificabant deum, quem Ioannes cũ adhuc in uentre matris suæ esset, & ille in uulua Mariæ,dominũ cognoscẽs, exultãs salutabat.Quem magi uidẽtes & adorantes & afferentes munera quæ prædiximus, & substernentes semetipsos æterno regi, per alteram abierunt uiam,non iam per Assyriorum reuertentes uiam.Priusquam enim cognosceret puer uocare patrem aut matrem, accipiet uirtutem Damasci & spolia Samariæ,contra regem Assyriorum,occulte quidem sed potenter omnia manifestans, quoniam occulta manu expugnabat dominus Amalech: propter hoc & pueros eripiebat qui erant in domo Dauid, bene sortiti illo tempore nasci, ut eos præmitteret in suũ regnum, ipse infans cum esset,infantes hominũ martyres parãs, propter Christũ,qui in Bethleem natus est Iudæ, in ciuitate Dauid interfectos secundũ scripturas. Propter quod & dñs discipulis post resurrectionem dicebat,ò insensati & tardi corde ad credendũ,in omnibus quæ locuti sunt prophetæ.Nõne hæc opor-

al's dominatus *al's dominans*

al's ex non habetur.

al's primogenitum

al's benedicebat.

c tebat

tebat pati Christum,& introire claritatem suam. Et iterũ ait eis. Hij sunt sermones quos locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscũ, quoniam oportet impleri omnia scripta in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. Tunc adaperuit eorũ sensum ut intelligerent scripturas & dixit ad eos, quoniam sic scriptũ est Christũ pati & resurgere à mortuis,& prædicari in nomine eius remissionem peccatorũ in omnes gẽtes. Hic aũt est qui ex Maria natus est. Oportet enim, inquit, filiũ hominis multa pati & reprobari & crucifigi & die tertio resurgere. Non ergo alterum filiũ hominis nouit euangeliũ, nisi hũc qui ex Maria, qui & passus est. Sed neq; Christum auolantem ante passionẽ ab Iesu, sed hũc qui natus est Iesum Christũ nouit dei filiũ, & eundem hũc passum resurrexisse, quemadmodũ Ioannes dñi discipulus confirmat dicens: hæc aũt scripta sunt ut credatis, quoniam Iesus est Christus filius dei,& ut credentes uitam æternam habeatis in nomine eius, prouidens has blasphemas regulas quæ diuidũt dominum, quantum ex ipsis attinet, & ex altera & altera substantia dicentes eum factũ. Propter quod & in epistola sua sic testificatus est nobis: filioli nouissima hora est,& quemadmodũ audistis, quoniã Antichristus uenit, nũc Antichristi multi facti sunt, unde cognoscimus quoniam nouissima hora est. Ex nobis exierũt, sed nõ erãt ex nobis, si enim fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscũ, sed ut manifestarentur quoniam non sunt ex nobis. Cognoscite ergo quoniam omne mendacium, extraneũ est,& nõ est de ueritate. Quis est mendax, nisi qui negat, quoniam Iesus non est Christus, hic est Antichristus. Quia aũt omnes qui prædicti sunt,& si lingua quidem confitentur unum Iesum Christũ, semetipsos derident, aliud quidẽ sentientes, aliud uero dicentes. Etenim argumenta illorũ uaria quemadmodum ostendimus, alterum quidem passum & natum hunc esse Christum annuntiant,& esse alterum eorum, Demiurgi autem qui sit ex dispositione, uel eum qui sit ex Ioseph, quemq; passibilem argumentantur, alterum uero eorum ab inuisibilibus & inenarrabilibus descendisse, quem & inuisibilem & incomprehensibilem & impassibilẽ esse confirmant, errantes à ueritate, eo quod absistat sententia eorum ab eo qui est uere deus, nescientes quoniam huius uerbum unitus qui semper humano generi adest unitus,& consparsus suo plasmati secundum placitũ patris,& caro factus, ipse est Iesus Christus dominus noster, qui & passus est pro nobis,& surrexit propter nos,& rursus uenturus est in gloria patris, ad resuscitandam uniuersam carnem,& ad ostensionem salutis,& regulam iusti iudicij ostẽdere omnibus qui sub ipso facti sunt. Vnus igitur deus pater quemadmodum ostendimus, Et unus Christus Iesus dominus noster ueniens per uniuersam dispositionem,& omnia in semetipso recapitulans, in omnibus autem est,& homo plasmatio dei.& hominem ergo in semetipso recapitulatus est, inuisibilis uisibilis factus, & incomprehensibilis factus

comprehen

comprehensibilis,& impassibilis passibilis,& uerbum homo,uniuersa in semetipsum recapitulãs,uti sicut in supercœlestibus & spiritalibus & inuisibilibus princeps est uerbũ dei,sic & in uisibilibus & corporalibus principatũ habeat,in semetipsum primatũ assumens,& apponẽs semetipsum caput ecclesiæ uniuersa attrahat ad semetipsum apto in tẽpore. Nihil enim incõptum atq; intempestiuum ad eũ,quomodo nec incongruens est apud patrẽ.Præcognita sunt enim hæc omnia à patre,perficiũtur autẽ à filio, sicut congruũ & cõsequens est apto tẽpore. Propter hoc properante Maria ad admirabile uini signũ,& ante tẽpus uolente participare cõpendij poculo,dñs repellẽs eius intempestiuã festinationem dixit:Quid mihi & tibi est mulier, nondũ uenit hora mea,expectãs eam horam quæ est à patre præcognita.Propter hoc cum sæpe uellent eum homines apprehẽdere,nemo,inquit,immisit manus ei,nondum enim uenerat hora apprehensionis eius, nec tempus passionis,quod præcognitum fuerat à patre,quemadmodũ & Abacuc propheta ait.In eo cum appropinquarint anni cognosceris, in aduentu tẽporis ostenderis,in eo quod turbetur anima mea in ira misericordiæ tuæ memoraberis.Sed & Paulus ait.Cum autem uenit plenitudo temporis misit deus filiũ suũ.Per quod manifestum est,quoniã omnia quæ præcognita erãt à patre, ordine & tempore & hora præcognita & apta perfecit dominus noster, unus quidem & idem existens,diues autem & multus,Diuiti enim & multæ uoluntati patris deseruit,cum sit ipse saluator eorum qui saluãtur, & dominus eorum qui sunt sub domino,& deus eorum quæ constituta sunt,& unigenitus patris,& Christus qui prædicatus est & uerbum dei incarnatus cum aduenisset plenitudo temporis,in quo filium hominis fieri oportebat filiũ dei.Igitur omnes extra dispositionem sunt,qui sub obtentu agnitionis,alterum quidem Iesum intelligunt,alterum aũt Christum,& alterũ unigenitũ. Ob hoc autem rursum esse uerbum & alterum saluatorem quem etiã eorũ qui in Demiurgi ratione facti sunt æones emissionẽ esse dicunt,hij qui sunt erroris discipuli,qui à foris quidem oues, per eam enim quam habent extrinsecus loquelam similes nobis apparent,eadem nobiscum loquentes,intrinsecus uero lupi.Sententia enim eorũ homicidialis, deos quidẽ plures cõfingẽs,& patres multos simulans,*cõmunicans aũt & per multa diuidens filiũ dei, quos & dñs nobis cauere prædixit,& discipulus eius Ioãnes in pdicta epistola fugere eos præcæpit. Multi seductores exierũt in hũc mundũ, qui non confitentur Iesum Christũ in carne uenisse.Hic est seductor & Antichristus,uidete eos,ne perdatis quod operati estis.Et rursus in epistola ait. Multi pseudoprophetæ exierũt de seculo,in hoc cognoscite spiritũ dei.Oĩs spiritus qui cõfitet Iesum Christũ in carne uenisse,ex deo est.Et oĩs spiritus qui soluit Iesum Christũ,nõ est ex deo,sed ex Antichristo est.Hæc aũt similia sunt illi quod in Euãgelio dictũ est,quoniã uerbũ carọ factũ est,& habitauit

*als cõminuẽs

bitauit in nobis. Propter quod rursus in Epistola clamat: Omnis qui credit, quia Iesus est Christus, ex deo natus est, unũ & eundem sciens Iesum Christum, cui apertæ sunt portæ cœli, propter carnalem eius assumptionem, qui etiam in eadem carne in qua passus est ueniet, gloriam reuelans patris. Et Paulus autem his consentiens Romanos alloquens ait. Multo magis hĳ qui abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt in uitam, regnabunt per unũ Iesum Christum. Nescit ergo eum qui euolauit Christum ab Iesu, neq̧ eũ nouit saluatorem, qui sursum est quem impassibilem dicunt. Si enim alter quidem passus est, alter autem impassibilis mãsit, & alter quidem natus est, alter uero in eum qui natus est descẽdit, & rursus reliquit eum, nõ unus, sed duo monstrantur: quoniã aũt unum eum, & qui natus est, & qui passus est, Christum Iesum nouit apostolus, in eadem epistola iterum dicit: An ignoratis quia quotquot baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus, uti quemadmodum resurrexit à mortuis, sic & nos in nouitate uitæ ambulemus. Rursus autẽ significans Christum passum, & ipm esse filium dei, qui pro nobis mortuus & sanguine suo redemit nos, in præfinito tempore: ait, ut quid em̃ Christus cum adhuc essemus infirmi secundum tempus pro impĳs mortuus est. Commendat autem suam dilectionẽ deus in nobis, quoniam cum adhuc essemus peccatores, pro nobis Christus mortuus est, multo magis iustificati nunc in sanguine eius salui erimus, per ipsum ab ira. Si enim cum essemus inimici reconciliati sumus deo per mortem filĳ eius, multo magis reconciliati salui erimus in uita eius. Hunc eundẽ qui apprehensus est, passus est, & effudit sanguinem suum pro nobis, Hũc Christum, hunc filium dei manifestissime annuntians, qui etiam surrexit, & assumptus est in cœlum, queadmodum ipse ait, simul autem Christus mortuus, imò qui & resurrexit qui est in dextera dei. Et iterum: scientes quoniã resurgens à mortuis iam non moritur. Præuidens enim & ipse per spiritum subdiuisiones malorum magistrorũ, & omnem ipsorũ occasionem dissensionis uolens abscindere, ait, quæ prædicta sunt. Si autẽ spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in nobis, qui suscitauit Christum à mortuis uiuificabit & mortalia corpora nostra: unum quod non exclamat ad eos qui uolunt audire: quoniam nolite errare, unus & idem est Christus Iesus filius dei, qui per passionem recõciliauit nos deo, & resurrexit à mortuis, qui est in dextra patris & perfectus in omnibus: qui cum uapularet non repercutiebat, qui cum pateretur, non est minatus, & cum tyrannidem pateretur rogabat patrem, ut ignosceret his qui se crucifixerant. Ipse enim uere saluauit. Ipse enim uerbũ dei, ipse unigenitus à patre Christus Iesus deus noster.

De eo qui descendit in ipsum spiritus. Caput XVIIII.

ET enim potuerunt dicere apostoli, Christum descendisse in Iesum: aut illum superiorem saluatorẽ, in eum qui sit dispositionis: aut illũ qui est ab

ab inuisibilibus, in eum qui est Demiurgi. Sed nihil quidem tale, sed neque sciẽrũt, neq; dixerunt, si enim scissent, dixissent utiq;: quod aũt erat, hoc & dixerunt, spiritum dei sicut columbam descendisse in eum, hunc spiritum de quo ab Esaia dictũ est, & requiescet super me spiritus dei, sicut prædiximus. Et iterum, Spiritus domini super me, propter quod unxit me. Iste spiritus de quo ait dominus: Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum, potestatem regenerationis* & deum dans discipulis dicebat eis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hunc enim promisit per prophetas effundere se in nouissimis tẽporibus sup seruos & ancillas, ut ꝓphetent, unde & in filium dei filium hominis factum descẽdit, cum ipso assuescens habitare in genere hũano, & requiescere in hominibus, & habitare in plasmate dei uoluntatem patris operans in ipsis, & renouans eos à uetustate in nouitatem Christi. Hunc spiritum petit Dauid humano generi dicens. Et spiritu principali confirma me. Quem & descendisse Lucas ait, post ascensum dñi super discipulos in pentecosten habentem potestatẽ omniũ gentiũ, ad introitum uitæ, & apertionem Noui testamenti: unde & omnibus linguis conspiranter hymnum dicebant deo, spiritu ad unitatem redigente distantes tribus, & primitias omnium gentium offerente patri, unde & dominus pollicitus est mittere se paracletum, qui nos aptaret deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neq; unus panis: ita nec nos multi unũ fieri in Christo Iesu poteramus, sine aqua quæ de cœlo est. Et sicut arida terra, si nõ percipiat humorem non fructificat: sic & nos lignũ aridum existentes primum nunquàm fructificaremus uitam, sine superna uoluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauacrum illud quod est ad incorruptionem unitatem acceperunt, Animæ autẽ per spiritũ: unde & utraq; necessaria, cum utraq; proficiunt in uitam dei: miserante domino nostro Iesu Christo, Samaritanæ præuaricatrici, quæ in uno uiro non mansit, sed fornicata est in multis impijs, & ostendente ei & pollicente aquã uiuam, ut ulterius non sitiret, neq; occuparetur ad humectationem aquæ laboriosæ, habens in se potum salientem in uitam æternam: quã dominus accipiens munus à patre, ipse quoq; his donauit qui ex ipso participantur, in uniuersam terram mittens spiritum sanctum. Hanc muneris gratiam præuidens Gedeon ille Israëlita, quem elegit deus ut saluaret populum Israël de potentatu alienigenarum, demutauit petitionẽ &* superiori uellus lanam, in quod tantum primum ros fuerat, quod erat typus populi, ariditatem futurã prophetans, hoc est non iam habituros eos à deo spiritum sanctũ, sicut Esaias ait. Et nubibus mandabo ne pluant super eam, In omni autẽ terra fieri ros quod est spiritus dei, qui descendit in dominum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris

forte, eis de/ mandans.

ats, supra.

r dei:

dei:quem ipsum iterum dedit ecclesiæ,in omnem terram mittens de cœlis paracletum,ubi & diabolum,tanquam fulgur,proiectũ ait dominus. Qua propter necessarius nobis est ros dei,ut non cõburamur, neq; infructuosi efficiamur,& ubi accusatorẽ habemus,illic habeamus & paracletũ:cõmendante domino spiritui sancto suum hominem qui inciderat in latrones,cui ipse misertus est,& ligauit uulnera eius,dans duodenaria regalia,ut per spiritum imaginem & inscriptionem patris & filij accipiẽtes,fructificemus creditum nobis denarium multiplicatũ domino annumerantes. Spiritu itaq; descendente super prædictam dispositionem,& filio dei unigenito, qui & uerbum est patris,ueniente plenitudine temporis incarnato,in hominẽ propter hominem,& omnem secundum hominem dispositionem implente Iesu Christo domino nostro uno & eodem existente,sicut & ipse dominus testatur,& apostoli confitentur,& prophetæ annuntiant,mendaces ostensæ sunt uniuersæ doctrinæ eorum,qui octonationes,& quaternationes putatiuas adinuenerunt,& subdiuisiones excogitauerunt: qui spiritum quidẽ interimunt,alium autem Christum & alium Iesum intelligunt,& non unũ Christum , sed plures fuisse docent: & si unitos eos dixerint,iterum ostendunt eum quidem participasse passionem,hunc autem impassibilem perseuerasse,& hunc quidem ascendisse in pleroma,hunc autem in medietatẽ remansisse,& hunc quidem in inuisibilibus & innominabilibus epulari & oblectari,hunc autem assidere Demiurgo euacuantem eum uirtute. Vnde & oportebat & te,& omnes qui intendũt huic scripturæ,& solliciti sunt pro sua salute,non cum audiunt forinsecus eorum sermones sponte succumbere:similia enim loquentes fidelibus,sicut prædiximus,non solum dissimilia sapiunt,sed & contraria & per omnia plena blasphemijs,per quæ interficiunt eos qui per similitudinem uerborum dissimile affectionis eorum in se attrahũt uenenum. Sicut quis aquæ mixtum gypsum dans pro lacte, seducat per similitudinem coloris,sicut quidã dixit superior nobis , de omnibus qui quolibet modo deprauant quæ sunt dei,& adulterant ueritatem dei,lacte gypsum male miscetur.

Gypsum inter uenena numeratur.

Quæ causa fuit ut uerbum dei caro fieret. Cap. XX.

OStenso manifeste quod in principio uerbum existens apud deum,per quem omnia facta sunt,qui & semper aderat generi humano,hũc nouissimis temporibus secundum præfinitum tempus à patre unitũ suo plasmati passibilem hominem factum,exclusa est omĩs contradictio dicentiũ, Si ergo tunc natus est, non erat ante Christus. Ostendimus enim quia nõ tunc cœpit filius dei existens semper apud patrem,sed quando incarnatus & homo factus longam hominum expositionem in seipso recapitulauit,in compendio nobis salutem præstans,ut quod perdideramus in Adam , id est secundum imaginem & similitudinem esse dei,hoc in Christo Iesu recipe-

peremus. Quia enim nō erat * possibile eum hominē qui semel uictus fue/rat, & elisus per * obedietiam replasmare, & obtinere brachium uictoriæ, ite rum autem impossibile erat, ut salutē perciperet, qui sub peccato ceciderat, utraq; operatus est filius uerbum dei existens, à patre descendens, dispensationem consummans salutis nostræ, cui credere nos indubitate adhortans, iterum dicit: Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendit in cœlum, hoc est Christum deducere, aut quis descendit in abyssum, hoc est Christū à mortuis eliberare. Deinde infert, quoniam si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quoniam deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Et rationem reddidit propter quam causam hæc fecit uerbū dei dicens. In hoc enim Christus & uixit & mortuus est, & resurrexit, ut uiuorū & mortuorum dominetur. Et iterum ad Corinthios scribens ait, Nos autē annunciamus Christum Iesum crucifixum. & infert, Calix benedictionis quē benedicimus, nōne cōmunicatio sanguinis est Christi. Quis est autem qui cōmunicat nobis de escis: utrum is qui ab illis affigitur sursum Christus, superextensus loro, id est funi, & formauit eorum matrem, an uero qui ex uirgine est Emanuel, qui butyrum & mel manducauit, de quo ait propheta, & homo est & quis cognoscit eum. Hic idem à Paulo annūtiabatur. Tradidi enim, inquit, uobis in primis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scripturas, & quoniam sepultus est & resurrexit tertia die secundum scripturas. Manifestum est igitur quoniam Paulus alterū Christum nescit, nisi & hunc solum, qui & passus est, & sepultus est, & resurrexit qui & natus est, quem & hominem dixit. Cum enim dixisset, si autem Christus annuntiatur quoniam à mortuis resurrexit, intulit rationem reddens incarnationis eius, quoniam per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. & ubiq; in passione domini nostri & humanitate & mortificatione eius, Christi usus est nomine, quemadmodum in illo. Noli esca tua perdere illum, pro quo Christus mortuus est. Et iterum. Nunc autem in Christo uos qui aliquando fuistis longe, facti estis proximi in sanguine Christi. Et iterum, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quoniam scriptum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Et iterum: Et pereat infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est, significans quoniam non Christus impassibilis descendit in Iesum, sed ipse Iesus Christus cum esset passus est pro nobis, qui discubuit & resurrexit, qui descendit & ascendit filius dei, filius hominis factus. Quēadmodū & ipsum nomē significat. In Christi em̄ nomine subaudit̄ q unxit, & ipse qui unctus est, & ipsa unctio in qua unctus est. Et unxit quidē pater, unctus est uero filius, in spiritu qui est unctio, quēmadmodū p Esaiā ait sermo. Spiritus dei super me, propter quod unxit me, significans & ungentem patrem, & unctum filium, & unctionem qui est spiritus. Et ipse aūt

* als, impossibile.
* als, inobedientiam.

dominus manifestum fecit eum qui est passus. Cum enim interrogasset discipulos, quem me homines dicunt esse filium hominis, Petrus cum respondisset: Tu es Christus filius dei uiui, & cum laudatus esset ab eo, quoniã caro & sanguis nõ reuelauit ei, sed pater qui est in cœlis manifestũ fecit, quoniam filius hominis, hic est Christus filius dei uiui, Ex eo enim, inquit, cœpit demonstrare discentibus, quoniam oportet illum Hierosolymam ire, & multa pati à sacerdotibus, & reprobari, & crucifigi, & tertia die resurgere. Ipse quia gnitus est à Petro Christus, qui eum beatum dixit, quoniam pater ei reuelauit filium dei uiui, dixit semetipsum oportere multa pati & crucifigi. Et tunc Petrum increpauit secũdum opinionem hominum putantiũ eum esse Christum, & passionem eius auersantiũ, & dixit discipulis. Si quis uult post me uenire, abneget se, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet illam, & qui eam perdiderit propter me, inueniet eam. Hæc enim Christus manifeste dicebat, ipse existens saluator eorum, qui propter suam confessionem in mortem traderentur, & perderent animas suas. Si autem ipse non erat passurus, sed auolaret à Iesu, quid & adhortabatur discipulos tollere crucem, & sequi se, quã ipse non tollebat secundum ipsos, sed relinquebat dispositionem passionis. Quoniam enim non de agnitione superioris crucis dicit hoc, quemadmodum quidam audent exponere, sed de passione, quam oportebat illum pati, & ipsis discipulis eius futurum erat ut paterentur, intulit, Quicunq; enim saluabit animam suam, perdet eam, & qui perdiderit inueniet eam. Et quoniam passuri erãt discipuli eius propter eum dicebat Iudæis. Ecce mitto ad uos prophetas, & sapientes, & doctores, & ex his interficietis & crucifigetis. Et discipulis dicebat: Ante duces & reges stabitis propter me, & ex uobis flagellabunt & interficient, & persequentur à ciuitate in ciuitatem. Sciebat igitur & eos qui persequutionem passuri erãt, sciebat & eos, qui flagellari & occidi haberent propter eum, & non altera cruce, sed passione, quam passurus esset ipse prior, post deinde discipuli eius. Erat ergo sermo eius adhortantis etiam illos: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autẽ nõ possunt occidere, timentes autem magis eum qui habet potestatem & corpus & animam mittere in gehennam, & seruare eas quæ essent ad eum cõfessiones. Et enim ipse cõfessurum se promittebat coram patre suo eos, qui confitentur nomen suum coram hominibus, negaturum autem eos, qui negarent eum, & confusurum qui confunderentur contra confessionem eius. Et cum hæc ita se habeant, ad tantam temeritatem progressi sunt quidam, ut etiam martyres spernant, & uituperent eos, qui propter domini cõfessionem occiduntur, & substinent omnia à domino prædicta, & secundum hoc conantur uestigia sequi passionis domini passibiles martyres facti quos & concedimus ipsis martyribus. Cum enim inquiritur sanguis eorum & glo-

riam

riam consequentur, tunc à Christo confundentur omnes qui inhonoraue-runt eorum martyrium. Et ex hoc autē quod dominus in cruce dixerit, Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt, longanimitas & patiētia & misericordia & bonitas Christi ostenditur, ut ipse & pateretur, & ipse excusaret eos qui se male tractassent. Verbum enim dei quod nobis dixit: Diligite inimicos uestros, & orate pro eis qui uos oderunt, ipse hoc fecit in cruce, in tantum diligens humanum genus, ut etiam pro his qui se interficerēt, postularet. Si quis aūt quasi duorum existētiū iudicium de his faciat, inuenietur multo melior & patientior & uere bonus, qui in uulneribus ipsis & plagis, & reliquis quæ in eum cōmiserunt beneficus est, nec memor est in se cōmissæ malitiæ, eo qui auolauit, nec ullam iniuriam, neq; obprobriū passus est. Hoc autem & illis occurrit qui dicunt eum putatiue passum. Si enim nō uere passus est, nulla gratia ei, cum nulla fuerit passio: & nos cū inciperemus uere pati seducens uidebitur adhortans nos uapulare, & alteram præbere maxillam, si ipse illud non prior in ueritate passus est: & quemadmodum illos seduxit, ut uideretur eis ipse hoc quod non erat, & nos seducit adhortans perferre ea quæ ipse non pertulit. Erimus autem & super magistrum dū patimur & sustinemus, quæ neq; passus est, neq; sustinuit magister. sed quoniam solus uere magister dominus noster, & bonus uere filius dei, & patiens uerbum dei patris, filius hominis factus. Luctatus est enim & uicit, erat enim homo pro patribus certans, & per obaudientiam, inobaudiētiam persoluens: alligauit enim fortem, & soluit infirmos, & salutem donauit plasmati suo, destruens peccatum. Est enim piissimus & misericors dominus, & amans humanum genus: hærere itaq; fecit & aduniuit quēadmodum prædiximus hominem deo. Si enim homo non uicisset inimicū hominis, non iuste uictus esset inimicus. Rursus autem nisi deus donasset salutem, non firmiter haberemus eam, & nisi homo cognitus fuisset deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem dei & hominum per suam ad utrosq; domesticitatem in amicitiam & cōcordiam utrosq; reducere, & facere ut deus assumeret hominem, & homo se dederet deo. Qua enim ratione filiorum adoptionis eius participes esse possemus, nisi per filiū eam quæ est ad ipsum recepissemus ab eo cōmunionē, nisi uerbum eius cōmunicasset nobis, caro factū. Quapropter & per oēm uenit ætatem, omnibus restituens eam, quæ est ad deum, cōmunionē. Igit̄ qui dicūt eū putatiue manifestatū, neq; incarnatū neq; uere hominem factum, adhuc sub ueteri sunt damnatione, aduocationem præbentes peccato, non deuicta secundum eos morte, quæ regnauit ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem transgressionis Adæ. Veniens autem lex quæ data est per Moysen, & testificās de peccato, quoniam peccator est, regnum quidem eius abstulit, latronem

forte, cōiūctus

& nō regē eū detegens,& homicidā eū oſtendit,Onerauit aūt hominē qui habebat peccatū in ſe, reum mortis oſtendens eū.Spiritalis eñ cū lex eſſet, manifeſtauit tantūmodo peccatū, non autem interemit, dominabatur peccatū ſed homini.Oportebat enim eū qui inciperet occidere peccatū,& mortis reum redimere hominem,idipſum fieri quod erat ille, id eſt, hominem: Qui à peccato quidem in ſeruitiū tractus fuerat, à morte uero tenebatur, ut peccatum ab homine interficeretur,& homo exiret à morte. Quemadmodum enim per inobedientiam unius hominis, qui primus de terra rudis plaſmatus eſt,peccatores facti ſunt multi,& amiſerunt uitam,Ita oportuit & per obedientiam unius hominis,qui primus de uirgine natus eſt,iuſtificari multos & percipere ſalutem.Si igitur uerbum dei homo factus eſt, quemadmodum & Moyſes ait,Deus uera opera eius.Si autem non factus caro,parebat quaſi caro,non erat uerum opus eius. Quod autem parebat, hoc & erat,deus hominis antiquam plaſmationem in ſe recapitulans,ut occideret quidem peccatum,euacuaret autem mortem,& uiuificaret hominē: & propter hoc uera opera eius,

per legem cognitio peccati

Aduerſus eos qui dicunt eum ex Ioſeph generatum.

Cap. XXI.

RVrſus autem qui nude tantum hominem eum dicunt ex Ioſeph generatum, perſeuerantes in ſeruitute priſtinæ inobedientiæ moriūtur, nondum commixtum uerbum dei patris,neq; per filium perficientes libertatem,quemadmodum ipſe ait.Si filius uos manu miſerit,uere liberi eritis. Ignorātes autem eum qui ex uirgine eſt Emanuel, priuantur munere eius, quod eſt uita æterna,non recipientes autem uerbum incorruptionis, perſeuerant in carne mortali,& ſunt debitores mortis,antidotum uitæ non accipientes.Ad quos uerbum patris ait,ſuum munus gratiæ narrans:Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes:uos autem ſicut homines moriemini, Ad eos indubitate dicit qui non recipiunt munus adoptionis, ſed contemnunt incarnationem puræ generationis uerbum dei, fraudantes hominem, ab ea aſcenſione quæ eſt ad dominum,& ingrati exiſtentes uerbo dei,quod incarnatum eſt propter ipſos.Propter hoc enim uerbum dei homo,& qui filius dei eſt,filius hominis factus eſt,commixtus uerbo dei,ut adoptionem percipiens fiat filius dei.Non enim poteramus aliter incorruptelam & immortalitatē accipere, niſi aduniti fuiſſemus incorruptelæ & immortalitati.Quēadmodum autem adunari poſſumus,niſi incorruptela & immortalitas facta fuiſſet,id quod nos,ut abſolueretur quod erat corruptibile ab incorruptela,& quod erat mortale ab immortalitate,ut filiorum adoptionem perciperemus, quod per hoc, Generationem eius quis enarrabit? quoniam homo eſt,& quis agnoſcet eum? Cognoſcit autem illum is cui pater qui eſt in cœlis reuelauit, ut intelligat, quoniam is qui non uoluntate carnis,

forte, abſorberetur.

neq;

neq; ex uolũtate uiri natus eſt filius hominis,hic eſt Chriſtus filius dei uiui. Qm̃ enim nemo in totũ ex filijs Adæ deus appellatur ſecundum eũ,aut dominus nominatur,ex ſcripturis demonſtrauimus:quoniã ipſe proprie præter omnes qui fuerunt tunc homines deus & dominus, & rex æternus & unigenitus & uerbum incarnatum prædicatum, & à prophetis & apoſtolis,& ab ipſo ſpiritu adeſt uidere omnibus,qui uel modicum de ueritate attigerint.Hæc autem nõ teſtificarentur ſcripturæ de eo,ſi ſimiliter ut omnis homo tantum fuiſſet. Sed quoniam præclaram præter omnes habuit in ſe eam quæ eſt ab altiſſimo patre genituram, præclara autem functus eſt & ea quæ eſt ex uirgine generatione,utraq; ſcripturæ diuinæ de eo teſtificantur,& quoniam homo indecorus & paſſibilis,& ſuper pullum aſinæ aſcendens,aceto & felle potatur,& ſpernebatur in populo, & uſque ad mortem deſcendit: & quoniam dominus ſanctus & mirabilis conſiliarius, & decorus ſpecie,& deus fortis ſuper nubes ueniens uniuerſorum iudex. Omnia de eo ſcripturæ prophetabant.Sicut enim homo erat ut tentaretur, ſic & uerbum ut glorificaretur:requieſcente quidem uerbo, ut poſſet tentari & inhonorari & crucifigi & mori, abſorpto autem homine in eo quod uincit,& ſubſtinet,& reſurgit & aſſumitur.Hic igitur filius dei dominus noſter exiſtens uerbum patris,& filius hominis,quoniam ex Maria quæ ex hominibus habebat genus,quæ & ipſa erat homo,habuit ſecundum hominem generationem,factus eſt filius hominis. Propter hoc & ipſe dominus dedit nobis ſignum in profundum,in altitudinem ſurſum,quod non poſtulauit homo,quia nec ſperauit uirginem prægnantem fieri poſſe quæ erat uirgo,& parere filium,& hunc partum deum eſſe nobiſcum, & deſcẽdere in ea quæ ſunt deorſum terræ,quærentem ouem quæ perierat, quod quidem erat proprium ipſius plaſma:& aſcendere in altitudinem offerentem & cõmendantem patri eum hominem qui fuerat inuentus primitias reſurrectionis hominis in ſemetipſo faciens. Vt quemadmodum caput reſurrexit à mortuis,ſic & reliquum corpus omnis hominis,qui inuenitur in uita, impleto tempore*condemnationis eius,quæ erat propter inobedientiam, reſurgat,per compagines & coniunctiones coaleſcens & confirmatum augmentum dei,unoquoq; membrorum habente propriam & aptam in corpore poſitionem:multæ enim manſiones apud patrem,quoniam & multa membra in corpore.

*al.s,cõmendationis.

Quare magnanimus fuit deus in obedientia hominis. Cap. XXII. μακρόθυμος

MAgnanimus igitur fuit deus deficiente homine, eamq; per uerbum eſſe uictoriã reddendam ei præuidens.Cũ enim perficiebatur uirtus in infirmitate,benignitatẽ dei & magnificẽtiſſimã oſtendebat uirtutẽ.Sicut em̃ patiẽter ſubſtinuit abſorberi Ionã à Ceto,nõ ut abſorberet̃,& in totum

periret, ſed ut euomitus magis ſubigeretur deo, & plus glorificaret deum, qui inſeparabilem ſalutem ei donans, ſed & firmam pœnitentiam faceret inimicis, ut conuerterentur ad dominum qui eos liberaret à morte, conterritos ab eo ſigno quod factũ erat circa Ionã, quẽadmodũ ſcriptura de his dicit. Et reuerſi ſunt unuſquiſq; à uia ſua mala, & iniuſtitia quæ erat in manibus eorum, dicentes, qui ſcit ſi * pœnitebitur deus, & auertat iram ſuam à nobis & nõ peribimus. Sic & ab initio fuit patiens deus hominẽ abſorberi à magno Ceto, qui fuit autor præuaricationis, non ut abſorptus in totum periret, ſed præſtruens & præparans adinuentionem ſalutis quæ facta eſt à uerbo per ſignum Ionæ, his qui eandem cum Iona de deo ſententiam habuerunt, & confeſſi fuerunt, & dixerũt, Seruus domini ego ſum, & dominũ deũ cœli ego colo, qui fecit mare & aridam: ut inſeparabilem homo à deo percipiens ſalutem, reſurgat à mortuis, & clarificet deum, & eam quæ à Iona propheta eſt dicat uocem, Clamaui ad* dominũ meum in tribulatione mea, & exaudiuit me de uentre inferni: & ſemper permaneat glorificans deum, & ſine intermiſſione gratias referens pro ea ſalute quam conſecutus eſt ab eo: ut non glorietur in conſpectu domini omnis caro, nec unquã de deo contrarium ſenſum accipiat homo, propriam naturaliter arbitrans eam quæ circa ſe eſſet incorruptelam, & non tenens ueritatem, inani ſupercilio iactaretur, quaſi naturaliter ſimilis eſſet deo. Ingratus enim magis eum hoc ei qui eum fecerat percipiens, & dilectionem quam habebat deus in homine obfuſcabat & excæcabat ſenſum ſuum ad non ſentiendum quod ſit de deo dignum, comparans & æqualem ſe iudicans deo. Hæc ergo fuit magnanimitas dei, ut per omnia pertranſiens homo, & morum agnitionem percipiẽs, dehinc ueniens ad reſurrectionem quæ eſt à mortuis, & experimento diſcens, unde liberatus eſt, ſemper gratus exiſtat domino, munus incorruptelæ conſecutus ab eo, ut plus diligeret eum. Cui enim plus dimittitur plus diligit. Cognoſcat autem ſemetipſum quoniam mortalis & infirmus eſt, intelligat autem &* dominum, quoniam in tantum immortalis & potens eſt, uti & mortali immortalitatem, & temporali æternitatem donet. Intelligat autem & reliquas uirtutes dei omnes in ſemetipſum oſtenſas, per quas edoctus ſentiat de deo, quantus eſt deus: gloria enim hominis deus, operationes uero dei & omnis ſapientiæ eius & uirtutis receptaculum, homo. Quẽadmodum Medicus in his qui ægrotant probatur, ſic & deus in hominibus manifeſtatur. Quapropter & Paulus ait, Concluſit autem deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur, nõn de ſpiritalibus æonibus dicens hæc, ſed de homine qui fuit inobediens deo, & proiectus de immortalitate, dehinc miſericordiam conſecutus eſt, per filium dei, eam quæ eſt per ipſum percipiens adoptionem. Hic enim tenens ſine inflatione & ia-

al. cõuertatur

al. deum

al. deum

ctantia uetam gloriam, de his quæ facta sunt, & de eo qui fecit, qui est potentissimus omnium deus, quique omnibus ut sint præstitit, & manens in dilectione eius, & subiectione & gratiarumactione, maiorem ab eo gloriam accipiet prouectus, dū consimilis fiat eius qui pro eo mortuus est, quoniam & ipse in similitudine carnis peccati factus est, uti condemnaret peccatum, & iam quasi condemnatum proijceret illud extra carnem, prouocaret autem in similitudinem suam hominem, imitatorem eum assignans deo, & in paternam imponens regulam ad uidendum deum, & capere patrem donans, uerbum dei quod habitauit in homine, & filius hominis factus est, ut assuesceret hominem percipere deum, & assuesceret deum habitare in homine, secundum placitum patris. Propter hoc ergo signum salutis nostræ, eum qui ex uirgine Emanuel est ipse dominus, quoniam ipse dominus erat qui saluabat eos, quia per semetipsos non habebant saluari: & propter hoc Paulus infirmitatem hominis annuntians ait, Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum, significans quoniam non à nobis, sed à deo est bonum salutis nostræ. Et iterum. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde infert liberatorem, Gratia Iesu Christi domini nostri. Hoc autem idem & Esaias. Confortamini, inquit, manus resolutæ & genua debilia adhortamini, pusillanimes sensu confortamini, ne timeatis: ecce deus noster iudicium retribuit, & retributurus est, ipse ueniet & saluabit nos. Hoc quoniam non à nobis sed à dei adiumento habuimus saluari.

Ostensio quoniam uerbum domini caro factum est. Cap. XXIII.

RVrsus quoniam neq; homo tantum erit qui saluabit nos, neq; sine carne: sine carne em̄ angeli sunt. Prædicauit enim dicens: neq; senior, neq; angelus, sed ipse dominus saluabit eos, quoniā diligit eos, & parcet eis, ipse liberauit eos. & quoniam hic ipse homo uerus uisibilis incipiet esse, cum sit uerbum salutare, rursus Esaias ait: Ecce Sion ciuitas, salutare nostrum oculi tui uidebunt: & quoniam non solum homo erat qui moriebatur pro nobis, Esaias ait. Et cōmemoratus est dominus sanctus Israël mortuorū suorum, qui dormierant in terra sepultionis & descendit ad eos euangelizare salutem, quæ est ab eo, ut saluaret eos. Hoc autem idem & Amos propheta. Ipse conuertetur, & miserebitur nostri, dissoluet iniustitias nostras, & proijciet in altitudinem maris peccata nostra. Et rursus significans locū aduentus eius, ait. Dominus ex Sion locutus est, & ex Hierusalem dedit uocem suam. & quoniam ex ea parte quæ est secundum Africum hæreditatis Iudæ ueniet filius dei, qui deus est, exquirat & Bethleem ubi natus est dominus, in omnem terram emittet laudationes eius, sicut ait Habacuc propheta, Deus ab Africo ueniet & sanctus de monte Effrem, Cooperuit cœlum uirtus eius, & laudatione eius plena est terra. Ante faciē eius præibit uerbū,

& progredientur in campis pedes eius. Manifeste significans quoniam deus, & quoniã in Bethlehem aduentus eius, & ex monte Effrem qui est secũdum Affricum hæreditatis, & quoniam homo: progredietur enim, inquit, in campis pedes eius: hoc autẽ signum proprium hominis. Deus igitur homo factus, & ipse dominus saluabit nos, ipse dans uirgini signum.

Ostensio, quia ecce uirgo in utero accipiet, sed non ecce adolescentula sicut quidam interpretantur. Cap. XXIIII.

Adolescẽtula NOn ergo uera est quorundam interpretatio, qui ita audent interpretari scripturam. Ecce adolescentula in uentre habebit, & pariet filium, quemadmodũ & Theodotion est interpretatus Ephesius & Aquila Ponticus, utriq; Iudæi proselyti, quos sectati Ebionei, ex Ioseph generatum eũ dicunt, tantam dispositionem dei dissoluentes, quantum ad ipsos est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est deus. Prophetatũ est quidem priusquàm in Babylonem fieret populi transmigratio, id est, antequàm Medi & Persæ acciperent principatum. Interpretatum uero in Græco ab ipsis Iudæis multum ante tempora aduentus domini nostri, ut nulla relinquatᵣ suspicio ne forte morẽ nobis gerẽtes Iudæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidem si cognouissent nos futuros & usuros his testimonijs quæ sunt ex scripturis, nũquam dubitassent ipsi comburere scripturas, quæ & reliquas omnes manifestant participare uitæ, & eos qui gloriãtur domũ se esse Iacob & populum Israël, exhæreditari ostendunt à gratia dei.

Quemadmodum interpretatæ sunt scripturæ in Græcam linguam & quando. Cap. XXV.

PRius enim quàm Romani possiderent regnum suum, adhuc Macedonibus Asiam possidentibus, Ptolemæus Lagi filius cupiens eam bibliothecam quæ à se fabricata esset in Alexandria omnium hominum dignis conscriptionibus, petijt à Hierosolymis in Græcum sermonem interpretatas habere scripturas eorũ. Illi uero obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebãt perfectiores scripturarum intellectores, & utriusq; loquelæ lxx seniores miserunt Ptolemæo, facturos hoc quod ipse uoluisset. Ille autem experimentum eorum sumere uolens, & metuens ne forte consentiẽtes eam ueritatẽ quæ esset in scripturis absconderent per interpretationem, separans eos ab inuicem, iussit omnes eandem interpretari scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Conuenientibus autem ipsis in unum apud Ptolemæum, & comparantibus suas interpretationes, Deus glorificatus est, & scripturæ uere diuinæ creditæ sunt, omnibus eadem, & hisdem uerbis, & hisdem nominibus recitantibus ab initio usque ad finem: uti & præsentes gentes cognoscerent, quoniam per aspirationem dei & interpretatæ sunt scripturæ, & non esse mirabile, Deum hoc in eis operatum, quando in ea captiuitate populi quæ facta est à Nabuchodonosor

corruptis

corruptis ſcripturis,& poſt ſeptuaginta annos Iudæis deſcendentibus in regionem ſuam, & poſt deinde temporibus Artaxerxis Perſarum regis inſpirauit Heſdræ ſacerdoti tribus Leui prophetarum omnes rememorare ſermones,& reſtituere populo eam legem,quæ data eſſet per Moyſen. Cum tanta igitur ueritate & gratia dei interpretatæ ſunt ſcripturæ, ex quibus præparauit & reformauit deus fidem noſtram, quæ in filium eius eſt,& ſeruauit nobis ſimplices ſcripturas in Ægypto,in qua adoleuit & domus Iacob, effugiens famem, quæ fuit in Chanaan, in qua & dominus noſter ſeruatus eſt,effugiens eam perſecutionẽ,quæ erat in Herode. Et hæc earum ſcripturarum interpretatio priuſquam dominus noſter deſcenderet facta ſit, & antequam Chriſtiani oſtenderẽtur interpretata ſit. Natus eſt ergo dominus noſter,circa primum & quadrageſimum annum Auguſti imperij,multo ante uetuſtior fuit Ptolemæus,ſub quo interpretatæ ſunt ſcripturæ, Vere impudorati & audaces oſtenduntur,qui nunc uolunt aliter interpretationes facere, quando ex ipſis ſcripturis arguantur à nobis,& in fidem aduentus filij dei concludantur. Firma eſt autem,& non ficta, & ſola uera,quæ ſecundum nos eſt,fides,manifeſtam oſtenſionem habens ex his ſcripturis quæ interpretatæ ſunt illo modo,quo prædiximus,& eccleſiæ annuntiatio ſine interpolatione. Etenim apoſtoli cum ſint his omnibus uetuſtiores,cõſonant prædictæ interpretationi, & interpretatio conſonat apoſtolorum traditioni. Etenim Petrus, & Ioannes, & Matthæus,& Paulus,& reliqui deinceps & horum ſectatores prophetica omnia ita annuntiauerũt, quemadmodũ ſeniorum interpretatio continet. Vnus enim & idem ſpiritus dei qui in prophetis quidem præconauit quis & qualis eſſet aduentus domini, in ſenioribus autem interpretatus eſt bene,quæ bene prophetata fuerant. Ipſe & in apoſtolis annuntiauit plenitudinem temporum adoptionis ueniſſe,& proximaſſe regnũ cœlorum,& inhabitare intra homines credentes in eum qui ex uirgine natus eſt Emanuel.

Oſtenſio quoniam uirgo in utero accipiet,& non adoleſcentula. Caput XXVI.

QVemadmodum ipſi teſtificantur quoniam priuſquam cõueniſſet Ioſeph cum Maria,manente igitur ea in uirginitate,inuenta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto,& quoniam dixit ei Gabriel angelus, Spiritus ſanctus adueniet in te,& uirtus altiſſimi obumbrabit te, quapropter quod naſcetur ex te ſanctum,uocabitur filius dei,& quoniam angelus in ſomnis dixit ad Ioſeph. Hoc autem factum eſt,ut adimpleretur, quod dictum eſt ab Eſaia propheta. Ecce uirgo concipiet. Seniores autẽ ſic interpretati ſunt dixiſſe Eſaiam, Et adiecit dominus loqui ad Achas, Pete tibi ſignum à domino deo tuo in ꝓfundũ*inferni,aut*in excelſum ſupra.& dixit Achaz:nõ petam,& non tentabo dominum.& dixit,non puſillum uobis Agonẽ præbere

al's. deorſum. *al's,in altitudinem ſurſum.*

bere hominibus, & quemadmodum dominus præstat Agonem, propter hoc dominus ipse donabit uobis signum. Ecce uirgo in uetre accipiet, & pariet filium, & uocabitis nomen eius Emanuel: butyrum & mel manducabit, priusquàm cognoscat aut eligat mala, cõmutauit bonum uel malum, nõ cõsentiet nequitiæ uti eligat bonum. Diligenter igitur significauit spiritus sanctus, per ea quæ dicta sunt generationem eius, quæ ex uirgine, & substantiam quoniam deus, Emanuel enim nomẽ hoc significat, & manifestat quoniã homo, in eo qđ dicit, butyrũ & mel manducabit, & in eo quod infantẽ nominat eum, & priusquam cognoscat bonum & malũ: hæc enim omnia sunt hominis infantis. Quod autem nõ consentiet nequitiæ ut eligat bonũ, proprium hoc est dei, uti non per hoc quod manducat butyrum & mel, unde solummodo eum hominem intelligeremus, neq; rursus per nomen Emanuel sine carne eum deum suspicaremur.

Quid est quod dictum est ad Dauid, de fructu uentris tui ponam in throno meo. Cap. XXVII.

ET in eo quod dicit, Audite domus Dauid, significantis erat, quoniam quem promisit deus Dauid de fructu uentris eius æternum suscitaturũ se regem, hic est qui ex uirgine quæ fuit de genere Dauid generatus est. Propter hoc enim & de fructu uentris eius regem promisit, quod erat proprium uirginis prægnantis, & non de fructu lumborum eius, nec de fructu renum eius, quod est propriũ uiri generantis, & mulieris ex uiro conceptionem faciẽtis. Circũscripsit igitur genitalia uiri in promissione scriptura, imò uero nec cõmemoratur, quoniam non ex uolũtate uiri erat qui nascebatur. Statuit autem & confirmauit fructum uentris, ut generationẽ eius qui erat futurus ex uirgine pronuntiaret, quemadmodum Helizabeth impleta spiritu sancto testificata est dicens ad Mariam, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui: significãte spiritu sancto audire uolentibus, repromissionem quam repromisit deus, de fructu uentris eius suscitare regem, impletam esse uirginis, hoc est, in Mariæ partu. Qui igitur transmutãt id quod apud Esaiam, Ecce adolescentula in uentre concipiet, & Ioseph filium eũ uolunt esse, illud transmutent, quod est repromissionis, quod apud Dauid positum est, ubi promisit illi deus, de fructu uentris suscitare cornu Christi regis. Sed non intellexerunt, cæterum etiam hoc quoq; ausi fuissent demutare. Quod autem dixerit Esaias in profundum deorsum, uel in altitudinem sursum, significantis fuit, quoniam qui descẽdebat, ipse erat & qui ascendebat. In eo autem quod dixerit, ipse dominus dabit signum, id quod erat inopinatum generatiõis eius significabat, quod nec factum esset aliter, nisi deus, dñs omnium deus ipse dedisset signum in domo Dauid. Quid enim magnũ, aut quod signum fieret in eo quod adolescentula concipiens ex uiro, peperisset, quod euenit omnibus quæ pariunt mulieribus? sed quo-

niam

niam inopinata ſalus hominibus inciperet fieri, deo adiuuante, inopinatus & partus uirginis fiebat, deo dante ſignum hoc, ſed non homine operante illud.

Quid eſt apud Danielē lapis ſine manibus exciſus. Caput XXVIII.

PRopter hoc & Daniel præuidens eius aduentum, lapidem ſine manibus abſciſſum aduenisse in hunc mundum, hoc eſt enim quod ſine manibus ſignificabat, quod non operantibus humanis manibus, hoc eſt, uirorum illorum, qui ſolent lapides cædere, in hūc mūdum eius aduentus erat, id eſt, non operante in eum Ioſeph, ſed ſola Maria, cooperante diſpoſitione. Hic enim lapis à terra & ex uirtute & arte conſtat dei, propter hoc autē & Eſaias ait. Sic dicit dominus. Ecce ego mitto in fundamenta Sion lapidē pretioſum electum ſummum angularem, honorificum, uti non ex uoluntate uiri, ſed ex uoluntate dei, aduentum eius, qui ſecundum hominem eſt, intelligamus.

Quare uirga Moyſi ſerpens factus eſt. Caput XXIX.

PRopter hoc autem & Moyſes oſtendens typum, proiecit uirgam in terram, ut ea incarnata omnem Aegyptiorum præuaricationē, quæ inſurgebat aduerſus dei diſpoſitionem argueret & abſorberet, & ut ipſi Ægyptij teſtificarentur quoniam digitus eſt dei, qui ſalutem operatur populo, & nō Ioſeph filius. Si enim Ioſeph filius eſſet, quemadmodū plus poterat quàm Salomon, aut plus quàm Iona habere, aut plus eſſe Dauid, cum eſſet ex eadem ſeminatione generatus & prole exiſtens ipſorum? ut quid autem & beatum dicebat Petrum, quod eum cognoſceret eſſe filiū dei uiui? Super hoc autem nec rex eſſe poſſet, ſi quidem Ioſeph filius fuiſſet, nec hæres ſecundum Hieremiam.

Oſtenſio quod ſi Ioſeph filius fuiſſet dominus, non rex eſſe potuiſſet Caput XXX.

IOſeph enim Ioachim & Iechoniæ filius oſtenditur, quemadmodum & Matthæus generationē eius exponit: Iechonias aūt & qui ab eo omnes abdicati ſunt à regno, Hieremia dicente ſic, Viuo ego dicit dn̄s, ſi factus fuerit Iechonias filius Ioachim rex Iuda: ſignaculum in manu dextera mea, inde abſtraham eum, & tradam eum in manu quærētium animam eius. Et iterum: inhonoratus eſt Iechonias, quemadmodum uas, quod non eſt opus, quoniam proiectus eſt in terram quam non ſciebat. Terra audi ſermonem domini, ſcribe uirum hunc abdicatum hominē, quoniam non augebit de ſemine eius ſedens ſuper thronum Dauid princeps in Iuda. Et iterum deus ait, ſuper Ioachim patre eius. Propter hoc ſic dicit dominus ſuper Ioachim patrem eius regem Iudææ: non enim erit ex eo ſedens ſuper thronū Dauid, & mortificatū eius erit proiectū in æſtu diei, & in glacie noctis, & reſpiciam ſuper eum, & ſuper filios eius, & inferam ſuper eos, & ſuper in-

habitantem Hierusalem, super terram Iuda omnia mala quæ locutus sum super eos. Qui ergo eum dicunt ex Ioseph generatũ, & in eo habere spem, abdicatos se faciunt à regno, sub maledictione & increpatione decidentes quæ erga Iechoniam & in semen eius est. Propter hoc enim dicta sunt hæc de Iechonia, spiritu præsciente ea quæ à malis doctoribus dicuntur, uti discant, quoniam ex semine eius, id est, ex Ioseph non erit natus, sed secundum repromissionem dei de uentre Dauid suscitatur rex æternus, qui recapitulat omnia in se.

Ostensio quoniam per quæ proiectus est homo de Paradiso, per hæc iterum intrat in paradisum. Caput XXXI.

ET antiquam plasmationem in se recapitulatus est. Quia quemadmodum per inobedientiam unius hominis introitum peccatum habuit, & per peccatum mors obtinuit, sic & per obedientiam unius hominis iustitia introducta uitã fructificet his, qui olim mortui erant, hominibus. Et quẽadmodum protoplastus ille Adam de rudi terra, & de adhuc uirgine, nondum enim pluerat deus, & homo non erat operatus terram, habuit substãtiam & plasmatus est manu dei, id est, uerbo dei. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sumpsit dominus limum à terra, & plasmauit hominem: Ita recapitulans in se Adam ipse uerbũ existens ex Maria, quæ adhuc erat uirgo, recte accipiebat generationẽ Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrem hominem, & ex semine uiri natus est, merito dicerent & secundum Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidẽ sumptus est, & uerbo dei plasmatus est, oportebat idipsum uerbum recapitulationem Adæ in semetipsum faciens, eiusdem generationis habere similitudinem. Quare igitur non iterum sumpsit limum deus, sed ex Maria operatus est plasmationem fieri? ut non alia plasmatio fieret, neque alia esset plasmatio quæ saluaretur, sed eadem ipsa recapitularetur seruata similitudine.

Aduersus eos qui dicũt eũ nihil de Maria accepisse. Cap. XXXII.

ERrant igitur qui dicunt eum nihil ex uirgine accepisse, ut abijciant carnis hæreditatem, abijciãt autem & similitudinem. Si enim ille quidem de terra & manu & artificio dei plasmationem & substantiam habuit, hoc autem non manu & artificio dei, iam non seruauit similitudinem hominis, qui factus est secundum imaginem ipsius & similitudinem, & inconstans artificium uidebitur, non habens circa quod ostendat sapientiam suam. Hoc autem dicere est, & putatiue apparuisse eum, & tanquam hominem cũ non esset homo, & factum eum hominem, nihil assumentem de homine. Si enĩ non accepit ab homine substãtiam carnis, neq; homo factus est, neq; filius hominis: & si hoc nõ factus est, quid nos eramus, nõ magnũ faciebat quod passus est & suscitauit. Nos autem quoniam corpus sumus de terra acceptum

ptum, & anima accipiens à deo spiritum, omnis quicunque confitebitur. Hoc itaque factum est uerbum dei, suum plasma in semetipsum recapitulans, & propter hoc filium hominis se confitetur, & beatificat mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Et apostolus autem Paulus, in epistola quæ est ad Galatas, manifeste ait: Misit deus filium suum factum de muliere. Et rursus in ea quæ est ad Romanos. De filio autem, inquit, eius qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Cæterum superuacua est in Mariam descensio eius. Quid enim in eam descendebat, si nihil incipiebat sumere ab ea? Aut si nihil sumpsisset ex Maria, nunquam eas quæ à terra erant percepisset escas, per quas id quod à terra sumptum est nutriretur corpus, nec xl. diebus, quemadmodum Moyses & Helias, ieiunans esurisset corpus eius suam quærens escam: sed nec Ioannes discipulus eius de eo scribens dixisset: Iesus autem fatigatus in itinere sedebat: nec Dauid præclamasset in eum: Et super dolorem uulnerum meorum apposuerũt: nec lachrymasset super Lazarum, nec sudasset globos sanguinis, nec dixisset quod tristis est anima mea, nec percusso latere exijsset sanguis & aqua. Hæc enim omnia signa carnis quæ à terra sumpta est, quam in se recapitulatus est, suum plasma saluans.

Quare Lucas à domino inchoãs* genealogiã in Adam retulit, & quot sint ab Adã usq; ad dominũ generationes. Caput XXXIII. *als genesim.*

PRopter hoc Lucas genealogiam quæ est à generatione domini nostri usque ad Adam lxxij. generationes habere ostendit, finem coniũgens initio, & significans quoniam ipse qui omnes gentes exinde ab Adam dispersas, & uniuersas linguas & generationem hominum cum ipso Adam in semetipso recapitulatus est: unde & à Paulo typus futuri dictus est ipse Adam: quoniam futuram circa filium dei humani generis dispositionem in semetipsum fabricator omniũ uerbum præformauerat, prædestinante deo primum animalem hominem, uidelicet, ut à spiritali saluaretur. Cum enim præexisteret saluans, oportebat & quod saluaretur fieri, uti non uacuum sit saluans. Consequenter autem & Maria uirgo obaudiens inuenitur dicens, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Eua uero inobediens, non obaudiuit * enim adhuc cum esset uirgo, quemadmodum illa uirum quidem habens Adam, uirgo tamen adhuc existens: erant enim utriq; nudi in Paradiso, & non confundebantur, quoniam Paulo attestante facti non intellectum habebant filiorum generationis. Oportebat enim illos primo adolescere, dehinc sic multiplicari. Sicut Eua inobaudiens facta & sibi & uniuerso generi humano causa facta est mortis: Sic & Maria habens prædestinatum uirum, tamen uirgo obaudiens & sibi & uniuerso generi humano causa facta est salutis. Et propter hoc, lex eã quæ desponsata *als enim.*

 erat uiro

erat uiro,licet uirgo sit adhuc,uxorem eius qui desponsauerat uocat eã,quæ & Maria in Eua recirculationem significans,quia non aliter quod conligatũ est solueretur,nisi ipsæ compagines alligationi reflectantur retrorsus,uti primæ coniugationes soluantur per secundas,secundæ rursus liberarent primas. Et euenit primam quidem compaginem à secunda coniugatione soluere,secundum uero conligationem,primum solutionis habere locũ, & propter hoc dominus dicebat,primos quidẽ nouissimos futuros,& nouissimos primos.Et propheta autem hoc idem significat dicẽs. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Primogenitus enim mortuorum natus dominus,& in sinũ suum recipiens pristinos patres, regenerauit eos in uitam dei, Ipse initium uiuentiũ factus,quoniã Adam initium morientiũ factus est. Propter hoc & Lucas initiũ generationis inchoans in Adam retulit, significans quoniã non illi hunc,sed hic illos in Euãgelium uitæ regenerauit. Sic autem & Euæ inobedientiæ nodus solutionem accepit per obedientiam Mariæ:quod enim alligauit uirgo Eua per incredulitatem, hoc uirgo Maria soluit per fidem.Necesse ergo fuit dominum ad perditam ouem uenientem, & tantæ dispositionis recapitulationem facientem,& suum plasma requirentem,illũ ipsum hominẽ saluare,qui factus fuerat secundũ imaginem & similitudinẽ eius,id est,Adã,implentẽ tẽpora eius condẽnationis quæ facta fuerat propter inobedientiã: quæ pater posuit in sua potestate,qm̃ & om̃is dispositio salutis,quæ circa hominẽ fuit secundũ placitũ fiebat patris, uti nõ uinceret deus,neq; infirmaret ars eius.Si eñ qui factus fuerat à deo homo ut uiueret, hic amittẽs uitã læsus à serpente qui deprauauerat,iã non reuerteret ad uitã,sed in totũ proiectus esset morti,uictus esset deus & superasset serpẽtis nequitia uolũtatẽ dei.Sed qm̃ deus inuictus & magnanimus est,magnanimẽ quidem se exhibuit ad correctionẽ hominis & probationem oim̃, quẽadmodum prædiximus. Per secundum autem hominem alligauit fortem, & diripuit eius uasa,& euacuauit mortẽ,uiuificans eũ hominem qui fuerat mortificatus. Primum enim possessionis eius uas Adam factus est, quem & tenebat sub sua potestate, hoc est præuaricationem inique inferens ei, & per occasionem immortalitatis mortificationem faciens in eum. Etenim promittens futuros eos tanquam deos, quod ei non est omnino possibile, mortẽ fecit in eis:unde & iuste à deo recaptiuatus,qui hoiem captiuũ duxerat,solutus est aũt cõdẽnationis uinculis,qui captiuus ductus fuerat homo.

Ostẽsio quoniã Adã prior saluatur à domino. Caput XXXIIII.

HIc est autem Adam, si oportet uerũ dicere, primiformis ille homo,de quo scriptura ait dixisse dñm: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram:nos autẽ omnes ex ipso, propterea quoq; ipsius hæreditauimus appellationem. Cũ autẽ saluatur homo,oportet saluari eum,qui prior formatus est homo,quoniã nimis inrationabile est, illũ quidẽ qui ue

hemẽ

hementer ab inimico læsus erat & prior captiuitatem passus est, dicere non eripi ab eo qui uicerit inimicū, ereptos uero filios eius, quos in eadem captiuitate generauit. Nec uictus quidē adhuc parebat inimicus ipsis ueteribus spolijs manētibus apud eū. Quemadmodū si hostes expugnauerint quosdam, & uictos duxerint captiuos, & multo tempore in seruitute possederint eos, ita ut generent apud eos, & aliquis dolens pro his qui serui facti sunt eosdem hostes expugnet, nō tamen iuste faciet, si filios quidem eorum qui captiui ducti sunt liberet de potestate eorum, qui in seruitutem deduxerant patres eorum, ipsos uero qui captiuitatem substinuerunt, subiectos relinquat inimicis, propter quos & ultionem fecit, consecutis libertatem filijs, ex causa paternæ uindicatiōis: Sed non relictis ipsis patribus, qui ipsam captiuitatē substinuerunt: neq; enim infirmus est deus, neq; iniustus, qui opitulatus est homini, & in suam libertatem restaurauit eum.

Quare de Paradiso Adam proiecit deus. Caput XXXV.

PRopter hoc & initio trāsgressionis Adæ, sicut enarrat scriptura, nō ipm maledixit Adam, sed terram in operibus eius, quemadmodum ex ueteribus quidam ait, Quoniam quidem transtulit deus maledictum in terrā, ut non perseueraret in homine. Condemnationem autem transgressionis accepit homo tedia & terrenum laborem, & manducare panem in sudore uultus sui, & conuerti in terram, ex qua assumptus est. Similiter autē & mulier, tedia & labores, & gemitus, & tristitias partus & seruitium, id est, ut seruiret uiro suo, ut neq; maledicti à deo in totum perirent, neq; sine increpatione perseuerantes deum contemnerent. Omnis aūt maledictio decurrit in serpentē, qui seduxerat eos. et dixit, inquit, deus serpenti, qm̄ fecisti hoc, maledictus tu ab oīmibus pecoribus & ab oīmibus bestijs terræ. Hoc idem aūt & dominus in Euāgelio, his qui à sinistris inueniuntur ait. Abite maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius, significans quoniam nō homini principaliter præparatus est æternus ignis, sed ei qui seduxit & offendere fecit hominem, inquam qui princeps apostasiæ est principi abscessionis, & his angelis qui Apostatæ facti sunt cum eo, quē quidem iuste percipient, etiam hij qui similiter illi sine pœnitentia & sine egressu in malitiæ perseuerant operibus.

De Cain, qui fratrem suum occidit. Caput XXXVI.

QVemadmodū Cain cū accepisset consilium à domino, uti quiesceret in eo quod non recte diuisisset eam quæ erga fratrem erat communicationem, sed cum zelo & malitia suspicatus est posse dominari ei, non solum non acquieuit, sed & adiecit peccatum super peccatum, manifestans sententiam suam per operationem suam. Quod enim cogitauit hoc & operatus est dominatus, & interfecit eum, subijciente deo iustum iniusto, ut ille quidem per ea quæ passus est iustus ostendatur, hic uero per ea quæ

commisit detegeretur iniustus: & non sic quidem mitigatus est, nec quieuit super factum malum, sed interrogatus ubi esset Abel frater eius, nescio ait. Nunquid custos fratris mei sum ego? extendens & multiplicans malum per responsionem. Etenim malum est occidere fratrem, multo peius sic audacter & inreuerenter respondere omnia scienti deo, quasi possit frustrari eum. Propter hoc & ipse maledictionem portauit, quoniam ad se peccatum attulit, non reueritus deum, neque confusus in fratricidio.

Quare folia fici circumcinxit se Adam.

Caput XXXVII.

CIrca Adam autem nihil tale factum est, sed omnia in contrarium. Ab altero enim seductus sub occasione immortalitatis, statim timore corripitur & absconditur, non quasi possit effugere deum, sed confusus quoniam transgressus præceptum eius indignus est uenire in conspectum & colloquium dei. Timor autem domini initium intelligentiæ, intellectus uero transgressionis fecit pœnitentiam. Pœnitentibus autem largitur benignitatem suam deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum contegens, existentibus & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius uexare potuissent, condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus timore dei, & retundens petulantem carnis impetum: quoniam indolem & puerilem amiserat sensum, & in cogitationem peiorem uenerat, frenum continentiæ sibi, & uxori suæ circumdedit, timens deum, & aduentũ eius expectans, & uelut tale quid significans, quoniam, inquit, eam quam habuit à spiritu sanctitatis stolam amisit per inobedientiam, & nunc cognosco quoniam sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Et hoc uidelicet semper habuisset indumentum, humilians semetipsum, nisi dominus qui est misericors tunicas pellicias pro folijs ficulneis induisset eos. Propter hoc autem & interrogat eos, uti ad mulierem ueniret accusatio, & illam rursus interrogat, uti ad serpentem transmitteret causam. Dixit enim quod fuerat factum, serpens, ait, seduxit me, & manducaui. Serpentem uero nõ interrogauit: sciebat enim eum principem transgressionis factum, sed maledictum primo immisit in eum, uti secunda increpatione ueniret in hominem. Eum enim odiuit deus, qui seduxit hominem, ei uero qui seductus est, sensim paulatimque misertus est: quapropter & eiecit eum de Paradiso, & à ligno uitæ longe transtulit: non inuidens ei lignum uitæ, quemadmodum quidam dicunt, sed miserans eius, ut non perseueraret semper transgressor, neque immortale esset, quod esset circa eum, & malum interminabile & insensibile. Prohibuit autem eius transgressionem interponens mortem, & cessare faciens peccatum, finem inferens ei per carnis resolutionem, quæ fieret in terra, uti cessans aliquando

quando homo uiuere peccato, & moriens ei, inciperet uiuere deo.

Quid est quod à propheta dictum est, Super aspidem & Basiliscum ambulabis. Caput XXXVIII.

QVapropter inimicitiam posuit inter serpentem & mulierem, & semen eius, obseruantes inuicem, illo quidem cui mordetur planta, & potente calcare caput inimici, altero uero mordente, & occidente, & interpediente ingressus hominis, quoadusque uenit semen prædestinatum calcare caput eius, quod fuit partus Mariæ, de quo ait propheta. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconē. Significans quia illud quod erigeretur & dilataretur aduersus hominem peccatum, quod frigidum reddebat eum, euacuaretur cum regnante morte, & conculcaretur ab eo in nouissimis temporibus insiliens humano generi leo, hoc est, Antichristus, & Draconē illum serpentē uetustū alligans & subijciēs potestati hominis, qui fuerat uictus, ad calcandam omnem eius uirtutē. Victus aūt erat Adam, ablata ab eo omni uita, & propter hoc uicto rursus inimico recepit uitam Adam: nouissima autem inimica euacuatur mors, quæ primū possederat hominem. Quapropter liberato homine, fiet quod scriptum est. Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tuus? quod non poterat iuste dici, si non ille liberatus fuit, cui primum dominata est mors. Illius enim salus euacuatio est mortis, domino igitur uiuificante hominem, id est, Adam, euacuata est mors.

Et ipse conteret caput tuū.

Aduersus Tatiani doctrinam. Caput XXXIX.

MEntiuntur ergo omnes qui contradicūt eius saluti, semper seipsos excludentes à uita, eo quod non credant inuentam ouem quæ perierat, si autem illa non est inuenta, adhuc possidetur in perditione omnis hominis generatio: mendax ergo is qui prior hanc sententiam, imò hanc ignorantiam & cæcitatem induxit Tatianus. Cōnexio quidem factus omnium hæreticorum, quemadmodum ostendimus, hoc autem à semetipso adinuenit, uti nouum aliquid præter reliquos inferens, uacuum loquens, uacuos à fide auditores sibi præpararet, affectans magister haberi, tentans & subinde uti huiusmodi à Paulo assidue dictis: Quoniam in Adam omnes morimur, ignorans autem quoniam ubi abundauit peccatum, superabundauit gratia. Ostenso ergo hoc manifeste, erubescāt omnes qui ab eo sunt, & concertante Adam quasi magnum aliquid lucrentur, si ille non saluetur, quanto magis nihil proficianr, quemadmodum & serpēs nihil profecit* suadens homini illud quod eum transgressorem ostendit, initiū & materiam Apostasiæ suæ habens hominem, deum autem non uicit. Sic & hic qui contradicunt saluti Adæ, nihil proficiunt, nisi hoc quod semetipsos hæreticos & apostatas faciunt ueritatis, & aduocatos se serpentis & mortis ostendunt.

al. dissuadens

Aduersus eos qui ex quacunq; causa schisma faciūt Caput XL.

TRaductis igitur omnibus, qui nefandas inferunt sententias de factore & plasmatore nostro, qui & hunc mundum fabricatus est, super quem alius deus non est, & ipsis ostensionibus euersis his, qui de substantia domini nostri, & de dispositione quam fecit propter hominem suum falsa docēt: Prædicationem uero ecclesiæ undiq; constantem, & æqualiter perseuerantem, testimonium habentem à prophetis, & ab apostolis, & ab omnibus discipulis, quemadmodum ostendimus per initia, & medietates, & finem, & per uniuersam dei dispositionem, & eam quæ secundum salutem hominis est solidā operationem, quæ est in fide nostra, quam perceptam ab ecclesia custodimus, & quæ semper à spiritu dei, quasi in uase bono eximium quoddam dispositum iuuenescens & iuuenescere faciens ipsum uas: in quo enim ecclesiæ creditum est dei munus, quemadmodum aspiratio plasmationi, ad hoc ut omnia membra percipientia uiuificentur: & in eo disposito est cōmunicatio Christi, id est, spiritus sanctus arra incorruptelæ, & confirmatio fidei nostræ, & scala ascensionis ad deum. In ecclesia enim, inquit, posuit deus apostolos, prophetas, doctores, & uniuersam reliquam operationem spiritus, cuius non sunt participes omnes qui nō concurrunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant à uita, per sententiam malam, & operationem pessimā. Vbi enim ecclesia, ibi & spiritus, & ubi spiritus dei, illic ecclesia, & omnis gratia, spiritus autem ueritas. Quapropter qui non participant eum, neq; à mamillis matris nutriuntur in uitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem ecclesiæ, ne traducantur, reijcientes uero spiritum ut non erudiantur. Alienati uero à ueritate digne in omni uolutantur errore, fluctuati ab eo, aliter atque aliter per tempora de eisdem sentientes, & nunquam scientiam stabilem habentes, Sophistæ uerborum magis uolentes esse quàm discipuli ueritatis. Non enim sunt fundati super uiuam petram, sed super harenam habentem in semetipsa lapides multos. Propter hoc multos deos fingunt: & quærere quidem semper in excusatione habent, cæcutiunt enim: inuenire uero nunquam possunt, blasphemant enim fabricatorem, hoc est eum qui est uere deus, qui & præstat inuenire, putantes se super deum alterum inuenisse deum, uel alteram plenitudinem, uel alteram dispositionem. Quapropter & lumen quod est à deo non lucet eis, quoniam inhonorauerunt & spreuerunt deum, minimum arbitrantes eum: quoniam propter dilectionem suam, & immensam benignitatem in agnitionē uenit hominis: agnitionem autem non secundum magnitudinem, nec secundum substantiam, nemo enim mēsus est eam, nec palpauit: sed secundū illud ut sciremus, qm̄ qui fecit & plasmauit, & insufflationem uitæ insufflauit eis, & per conditionem

onem nutrit nos,uerbo suo confirmans,& sapientia cōpingens omnia, hic est qui est solus uere deus:eū uero qui non est somniātes super hunc,ut magnum deum putentur adinuenisse,quem nemo possit cognoscere humano generi cōmunicantem,nec terrena administrantem.

Ostensio quoniā prouidentia dei regitur hic mundus. Cap. XLI.

EPicuri uidelicet inuenientes deum,neq; sibi neq; alijs aliquid præstantem,id est,nullius prouidentiam habentem. Prouidentiam autem habet deus omnium,propter*hoc & consilium dat,consilium autē dans adest his,qui morum prouidentiam habent. Necesse est igitur ea quæ prouidentur,& gubernantur,cognoscere suum rectorem, quæ quidem non sunt irrationabilia,neque uana,sed habent sensibilitatem perceptam de prouidentia dei. Et propter hoc Ethnicorum quidam qui minus illecebris ac uoluptatibus seruierunt, & nō intantum superstitione idolorum abducti sunt,*pro iustitia eius moti,licet & tenuiter, tamē conuersi sunt, ut dicerent fabricatorem huius uniuersitatis patrem omnium prouidentem,& disponentem secundum nos mundum. *al's quod.* *al's prouidentia dei moti.*

Quoniam neq; iustitia sine bonitate constare potest,neq; bonitas sine iustitia. Caput XLII.

RVrsus ut increpatiuum auferrent à patre, & iudicialem, ideo putantes & sine iracundia,& bonum arbitrantes se adinuenisse deum,alterū quidem iudicare,& alterum quidem saluare dixerunt,nescietes, utrorumq; auferentes sensum & iustitiam. Si enim iudicialis non & bonus sit, ad dandum quidem his quibus debet & exprobrandum his quibus oportet,neq; iustus neq; sapiens uidebitur iudex. Rursus bonus,si hoc tātum sit bonus, nō & probator,in quos immittat bonitatē,extra iustitiā erit & bonitatē, & infirma bonitas eius uidebitur,non omnes saluās si nō cū iudicio fiat.

Quoniam sapiens idem & iudex. Caput XLIII.

MArcion igitur ipse diuidēs deum in duo,alterū quidem bonum,& alterū iudicialē dicēs,ex utrisq; interimit deū. Hic eīm qui iudicialis,si nō & bonus sit,nō est deus,quia deus nō est cui bonitas desit, & ille rursus qui bonus,si nō & iudicialis,idē quod hic patiet',ut auferat' ei ne sit deus. Quem admodū aūt & sapientem dicunt patrem oīm,si non iudiciale ei assignent? Si enim sapiens & ꝓbator est, probatori autē subest iudiciale,iudiciale aūt assequitur iustitiā,ut iuste probet iustitiam,prouocat iudicium, iudiciū aūt cū sit cum iustitia transmittet ad sapientiam. Sapientia*igitur præcellet pater super omnem humanā & angelicā sapientiā,quoniam dn̄s & iudex iustus,& dominator,super omnes. Est enim & bonus & misericors & patiens, & saluat quos oportet,neq; bonum ei deficit iusti effectū,neq; sapientia deminoratur:saluat eīm quos debet saluare, & iudicat dignos iudicio,neq; iustum immite ostenditur præeunte licet & præcedente bonitate. *al's autem.*

Ostensio

Ostensio quod uerbũ dñi & iustũ & bonũ sit. Caput XLIIII.

deis bonitatem QVi igitur solem suũ oriri facit omnibus benigne deus,& pluit super iustos & iniustos,iudicabit eos,qui ex æquo*benignitatem eius percipientes non similiter secundum dignationem munerationis eius conuersati sunt,sed in delicijs & luxurijs uersati sunt aduersus beneuolentiam eius,adhuc & blasphemantes eum qui tanta beneficia in eos fecerit.

Quemadmodum religiosior Plato quàm hæretici ostendatur. Caput XLV.

QVibus religiosior Plato ostenditur, qui eundem deum & iustum & bonum confessus est,habentem potestatem omnium,ipsum facientem iudiciũ,sic dicens.Et deus quidem quemadmodũ & uetus sermo est,initium & finem & medietates omniũ quæ sunt habens, recte perfecit,secundum naturam circumiens,hunc autem consequitur iustitia ultrix in eos qui deficiunt à lege diuina.

Quemadmodum secundũ suam regulã qui à Valentino sunt extra ueritatem ostendantur. Caput XLVI.

deis bono. Hirs.non habet de quo quam. ET iterũ factorẽ & fabricatorẽ huius uniuersitatis bonũ ostẽdit.*Bonũ aũt,inquit,nulla unq̃ de quoquã nascitur inuidia:hoc initiũ & causam fabricationis mũdi constituẽs bonitatẽ dei,sed nõ ignorantiã,nec æonẽ qui errauit,nec de his fructũ,nec matrẽ plorantẽ & lamentãtem, nec alterũ deũ uel patrẽ.Iuste aũt eos mater planget, & taliũ excogitatores & adinuentores:digna enim cõmẽtiti sunt in capita sua,quoniã mater ipsorũ extra plenitudinẽ est,id est extra dei agnitionem,& collectio eorũ aborsio facta est informis,& sine specie,nihil enim de ueritate apprehendit,in uacuũ & in umbram decidit.Vacua enim doctrina ipsorum,& intenebreta, & horus eam non permisit introire in pleroma,nõ enim recipit eos spiritus in refrigeriũ. Pater enim ipsorum ignorãtiam regenerans,mortis passionẽ in eis operatus est.Hæc non nos diffamamus,sed ipsi confirmant,ipsi docent,gloriantẽ in ipsis,altum sentiunt de matre,quam sine patre dicunt genitã, hoc est, sine deo fœminam à fœmina,quod est ex errantia corruptelam.Nos autem precamur non perseuerare eos in fouea , quam ipsi foderunt , sed segregari ab huiusmodi matre, & exire à Bytho , & abstinere à uacuo , & umbram derelinquere,& legitime eos generari,conuersos ad ecclesiam dei,& formari Christum in eis , & cognoscere eos fabricatorem & factorem huius uniuersitatis , solum uerum deum , & dominum omnium . Hæc precamur de illis , utilius eos diligentes,quàm ipsi semetipsos putant diligere . Quæ enĩ est à nobis dilectio cũ sit uera,salutaris est eis,siquidẽ eam recipiant.Est enĩ austero medicamini similis,absumens improbiorem ac superfluam uulneris carnẽ.Elationẽ enim illorũ & inflationẽ euacuat.Quapropter tentantes omni uirtute manum porrigere eis non tedebit nos.Prærogauimus aũt super

per hæc quæ dicta sunt in sequēti libro domini sermones inferre, si quos ex his per ipsam Christi doctrinam cōuincentes, suadere possimus cessare ab eiusmodi errore, & absistere ab ea blasphemia, quæ est in fabricatorē ipsorum, qui & solus est deus, & pater domini nostri Iesu Christi.

Explicit liber tertius. Et incipit liber quartus, & primo prologus.

HEæ sunt exprobrationes & euersiones falsæ agnitionis.

 Quoniam

Secun

Finis indicis.

ARGVMENTVM IN QVARTVM IRENAEI LIBRVM PER ERASMVM ROTEROD.

HIc Irenæus uelut eluctatus è locis confragosis & impeditis ingreditur campum liberiorem,explanans multa scripturarũ loca,quæ deprauarãt hæretici.In hoc libro quemadmodũ & in quinto frequenter asserit liberũ arbitrium,cui tribuit,quod & angeli ceciderunt,& homo in mortem prolapsus est,& quotidie prolabuntur impij.Idq; facit non uno in loco. Vnum locũ ascribam ex cap. 71. Et propter hoc,inquit, deus consilium quidem bonum dat omnibus,posuit autem in homine potestatem electionis,quemadmodum & in angelis &c.Et alibi dicit in hoc hominem esse conditum ad similitudinem dei,quod permissa sit illi libera uoluntas.De Eucharistia frequenter meminit,sed ea religione qua ferè ueteres solent de hoc mysterio uerba facere, ueluti cap. libri huius 32. uocat Eucharistiam noui testamenti,nouã oblationem,quam ecclesia ab apostolis traditam in uniuerso mundo offert deo. De transsubstantiatione nihil aperte dicit,nisi quod Christus,ut refert,panem ex frumento confectũ dixerit corpus suũ,uinum sanguinẽ suũ cõfessus sit. Rursus cap.34. sic loquitur.Quomodo autem dicunt carnem in corruptionẽ deuenire & non percipere uitã quæ à corpore domini & sanguine alitur.Ac mox: quemadmodum qui est à terra panis,percipiens uocationem dei,iam non cõmunis panis est,sed Eucharistia ex duabus rebus constans,terrena & cœlesti.Et offerẽdi uerbo frequenter utitur.Tanta erat sanctissimis de rebus diuinis loquendi reuerẽtia, priusq; ecclesia super huiusmodi mysterijs pronunciaret explanatius.Opinor & ob eam causam priscos doctores de multis parcius ac tectius fuisse loquutos,ne si sanctum proiecissent canibus,Ethnicis ac Iudæis præberent ansam blasphemiæ.Sed melius hæc ex ipso disces Irenæo.

PROLOGVS IN QVARTVM LIBRVM. HEAE SVNT EXPROBRATIONES & euersiones falsæ agnitionis.

HVnc librum dilectissime transmittens tibi, operis quod est de detectione & euersione falsæ cognitionis, quemadmodum promisimus, per domini sermones, ea quæ prædiximus confirmauimus, uti & tu sicut postulasti undiq; à nobis accipias occasiones ad confutandos omnes hæreticos, & eos omnino retusos non longius sinas in erroris procedere profundum, neq; ignorantiæ præfocari pelago, sed conuertens eos in ueritatis portum facias suam percipere salutem. Eum autem qui uelit eos conuertere, oportet diligenter scire regulas siue argumẽta ipsorum, nec enim possibile est alicui curare quosdam male habentes, qui ignorat passionem eorum qui male ualent. Quapropter hij qui ante nos fuerunt, & quidem multo nobis meliores, non tamen satis potuerunt contradicere his qui sunt à Valentino, quia ignorabant regulam ipsorum, quam nos cũ omni diligentia in primo libro tibi tradidimus, in quo & ostẽdimus doctrinam eorum recapitulationem esse omniũ hæreticorum. Quapropter in secũdo tanquam speculum habuimus eos totius euersionis, qui enim his contradicunt secundum quod oportet, contradicũt omnibus qui sunt malæ sententiæ, & qui hos euertunt, euertunt omnem hæresim: super omnes est enim blasphema regula ipsorum, quandoquidem factorem & fabricatorem qui est unus deus, secundum quod ostendimus, de labe siue defectione eum emissum dicunt. Blasphemant autem & in dominum, abscindentes & diuidentes Iesum à Christo, & Christum à saluatore, & saluatorem rursum à uerbo, & uerbum ab unigenito. Et quemadmodum fabricatorem ex labe siue defectione emissum dicũt, sic & Christum & spiritum sanctum propter labem emissum docuerunt, & saluatorem ab his æonibus, qui à labe emissi sunt fructificationem esse, ut nil sit apud eos sine blasphemia. In eo igitur qui ante hũc est liber, ostensa est de his omnibus sententia Apostolorum. Quoniam non solum nihil tale senserunt, qui ab initio speculatores, & ministri fuerunt uerbi ueritatis, sed & prædicauerunt nobis fugere huiusmodi sententias, spiritu prouidentes eos qui seducturi erãt simpliciores. Quemadmodum enim serpens Euam seduxit, promittens ei quod non habebat ipse: Sic & hij prætendentes maiorem agnitionem, & mysteria inenarrabilia, & promittentes eam quã dicunt intra pleroma esse

als, Quartum librum.

receptionem, in mortem demergunt sibi credentes, apostatas eos constituẽtes ab eo qui eos fecit. Et tunc quidem apostata angelus per serpentem inobedientiam hominum operatus, existimauit latere se dominum: quapropter eandem ei formam & appellationem tribuit deus. Nunc autem quoniam nouissima sunt tempora, extenditur malum in homines, non solum apostatas eos faciens, sed & blasphemos in plasmatorem instituit multis machinationibus, id est, per omnes hæreticos qui prædicti sunt. Hij enim omnes quamuis ex differentibus locis egrediantur, & differentiam doceant, in eundem tamen blasphemiæ concurrunt* propositum, letaliter uulnerantes docendo in dominum fabricatorem blasphemiam & nutritorẽ nostrum & derogando salutem hominis. Homo est autem temperatio animæ & carnis qui secundum similitudinem dei formatus est, & per manus eius plasmatus est, hoc est per filium & spiritum, quibus & dixit, Faciamus hominem. Hoc ergo propositum est eius, qui uitæ nostræ inuidet, incredulos suæ salutis efficere homines, & blasphemos in plasmatorem deum. Quæcunque enim cum grauitate summa dixerint omnes hæretici, in ultimum ad hoc deueniunt ut blasphement fabricatorem, & contradicant saluti plasmatis dei. Quod quidem est caro, propter quam omnem dispositionem fecisse filium dei multis modis ostendimus, & manifestauimus, neminem alium deum appellari à scripturis, nisi patrem omnium, & filium, & eos qui adoptionem habent.

forte, portum

Prologi libri quarti, finis.

OSTENSIO QVONIAM DOMINVS VNVM SOLVM DEVM ET PATREM COGNOSCEBAT. CAP. I.

CVm sit igitur hoc firmum & constans neminem alterum deum & dominum à spiritu prædicatū, nisi eum qui dominatur omnium deus cum uerbo suo, & eos qui adoptionis spiritum accipiunt, hoc est eos qui credunt in unum & uerum deum, & Christum Iesum filium dei, similiter & apostolos neminem alium à semetipsis deum appellasse, aut dominum* cognouisse, multo autem magis dominum, qui & nobis præcepit neminem patrem cōfiteri, nisi eum qui est in cœlis, qui est unus deus, & unus pater: Manifeste falsa ostenduntur ea quæ dicunt circūuentores, & peruersissimi sophistæ, dicentes naturaliter, & deum & patrem esse, quem ipsi adinuenerunt, Demiurgum uero naturaliter, neq; deū, neq; patrē esse, sed uerbotenus dici, eo quod dñetur conditioni, sicut dicūt peruersi grāmatici excogitātes in deū, & doctrinā quidē Christi ꝑtermittētes, & à semetipsis aūt falsa diuinantes aduersus uniuersam dei dispositionē argumentātur. Etenim æonas suos & deos, & patres & dños, adhuc etiam & cœlos uocari dicunt cū matre sua, quam & terrā & Hierusalē appellant, multisq; alijs uocabulis eam cognominantes. Cui autē non sit manifestū, quoniā si dñs multos patres sciffet & deos, non præcepisset discipulis suis unum scire deum, & hūc eundem solum uocari patrem, sed potius distinxit qui sunt uerbotenus dij ab eo qui sit uerus, ut nō errent secundum doctrinam eius, neq; alterum pro altero audiant. Si autem nobis quidem præcepit unū uocare patrē & deum, ipse autē interdum alteros confitetur patres, & deos eodē modo, alia quidē præcipiens uidebitur discipulis, alia uero ipse faciens. Non est aūt hoc magistri boni, sed seductoris & inuidi. Et apostoli aūt secundū eos transgressores ostenduntur præcepti, Demiurgū deum & dñm & patrē confitentes, quemadmodū ostendimus, si non hic solus est deus & pater, Iesus ergo transgressionis autor & magister erit eis, qui præcepit unum uocari patrem, imponens eis necessitatē Demiurgū confiteri suum patrem, quemadmodum ostensum est.

als, cognominasse.

Quæstio de eo quid sit, Confiteor tibi pater dñe cœli & terræ. Ca. II.

MOyses igitur recapitulationem uniuersæ legis, quam acceperat à Demiurgo in Deuteronomio faciens, sic ait. Attende cœlum & loquar, et audiat terra uerba ex ore meo. Rursum Dauid adiutorium suū dicens à domino fieri: Adiutoriū, inquit, meū à dño, qui fecit cœlū & terrā. & Esaias cō

fitetur à domino qui fecit cœlum & terram, & dominetur eorũ, fieri sermones. Audi, inquit, cœlum & auribus percipe terra, quoniam dñs locutus est. Et iterũ sic ait. Dominus deus qui fecit cœlũ, & affixit illud, qui confirmauit terrã, & quæ in ea, & qui dat afflatũ populo qui est super eam, & spiritũ his qui calcant illã. Rursum dominus noster Iesus Christus eundẽ hunc patrẽ suum confitetur in eo quod dicit. Cõfiteor tibi pater dñe cœli & terræ. Quẽ patrẽ uolunt nos audire hi qui sunt Pandoræ peruersissimi sophistæ? utrũ ne Bythum quem à semetipsis finxerunt, an matrẽ eorũ? an unigenitũ? An quem Marcionitæ, uel cæteri adiuenerunt deum? quẽ quidem non esse deũ per multa demonstrauimus. An quod est uerum fabricatorem cœli & terræ, quẽ & ꝓphetæ prædicauerunt, quem & Christus suũ patrem cõfitetur, quẽ & lex annuntiat dicens. Audi Israël dominus deus tuus, deus unus est.

Ostensio quod per Moysen legis datio sermones sint Christi. Ca. III.

QVoniam autẽ Moysi literæ, uerba sint Christi, ipse ait ad Iudæos, quẽadmodũ Ioannes in Euãgelio cõmemoratus est. Si credidissetis Moysi, credidissetis & mihi, de me em̃ ille scripsit. Si aũt illius literis non creditis, neq; meis sermonibus creditis. Manifestissime significãs Moysi literas suos esse sermones. Ergo si Moysi, & reliquorũ sine dubio prophetarũ sermones ipsius sunt, quẽadmodũ demõstrauimus. Et iterũ ipse dñs ostendit, Abraham dixisse diuiti, de his omnibus qui adhuc erant in uita, Si Moysi & prophetis non obediunt, nec si quis à mortuis resurgens ad illos eat, credent ei.

Expositio parabolæ diuitis & pauperis Lazari. Cap. IIII.

NOn autem fabulam retulit nobis pauperis & diuitis, sed primũ quidẽ docuit neminem oportere delicijs uti, neq; in secularibus oblectamentis, & multis epulis degentes seruire suis uoluptatibus, & obliuisci deũ. Erat enim, inquit, diues qui uestiebatur purpura & bysso, & *epulabatur epulis splendidis. De talibus autẽ & per Esaiam dixit spiritus: Cũ citharis, & tympanis, & psalterijs & tibijs uinum bibunt, opera autem dei non intuentur, & opera manuum eius non considerant. Ne ergo in eadem pœna cum his ueniamus, finem eorum ostendit dominus, simul significans quod obedientes Moysi & prophetis crederẽt in eum, quem ipsi prædicassent dei filiũ, qui resurrexit à mortuis, & uitam nobis donat, & demonstrat ex una substãtia esse omnia, id est, Abraham & Moysen & prophetas, etiam ipsum dominũ qui resurrexit à mortuis, in quem credunt multi, qui sunt à circũcisione, qui & Moysen & prophetas audiunt prædicantes aduentum filij dei. Qui autẽ dispernũt, & ab altera substantia eos esse dicunt, neq; primogenitum mortuorum sciunt, separatim Christum intelligentes, tanq; impassibilem perseuerantem, & separatim eum qui passus est Iesum. Non enim à patre accipiunt cognoscere filium, nec à filio discunt patrem, manifeste & sine parabolis eum deum, qui est uere, docentem.

*[margin:] ...als, delectabatur.

Ostensio quoniam cœlũ quidem & terra transiet, dominus aũt qui fecit ea manet in æternum, & ipse est pater domini nostri. Cap. V.

NE, inquit, iuraueritis in totum, neq; in cœlum, quoniã thronus est dei, neq; in terram, quoniam scabellum pedum eius, neq; per Hierusalẽ, quoniam ciuitas est magni regis. Hæc enim in fabricatorẽ manifeste dicta sunt, quemadmodũ & Esaias ait. Cœlum mihi sedes est, terra subpedaneũ pedum meorũ: & præter hunc alius non est deus. Cæterum à domino neq; deus, neq; magnus rex diceretur, huiusmodi enim nec comparationẽ, nec ullam recipit superlationem. Qui enim super se habet aliquem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neq; deus, neq; magnus rex dici potest. Sed nec per ironiam quidem hæc dicta esse poterunt dicere, cum conuincantur ab ipsis dictis, q̃m in ueritate dicta sunt. Etenim ueritas erat ipse qui loquebatur, & uere uindicabat suam domum, proijciens ex ea nummularios, qui & emebant & uendebant, dicẽs eis, Scriptum est: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem fecistis eam speluncam latronum. Et quam ob causam habuit hoc facere & dicere, & domum suã uindicare, si alterũ deũ annuntiabat? Sed ut ostenderet transgressores paternæ legis. Neq; em̃ domũ incusabat, neq; legẽ reprehendebat, quã uenerat adimplere, sed eos qui non bene utebantur* bono; & eos qui legem transgrediebantur arguebat. Et ideo scribæ & pharisæi qui cœperũt à temporibus legis contemnere deũ, nec uerbũ eius receperunt, id est, non crediderunt Christo, de quibus Esaias ait. Principes tui indictoaudientes sunt socij furum, diligentes munera, sectantes retributionem, pupillis non iudicantes, & iudicium uiduarum non attendentes. Et Hieremias similiter, qui præsunt, inquit, populo meo me nesciebant, filij enim insensati & imprudentes sunt, sapientes sunt in malefaciendo, bene autem facere non cognouerunt. Quotquot autem timebant & solliciti erant circa legem eius, ipsi accurrerunt Christo, & saluati sunt omnes. Ite enim, inquit discipulis, ad oues quæ perierũt domus Israël: Et Samaritæ aũt, inquit, cũ mansisset dñs apud eos biduo, multo plures crediderũt ꝓpter sermones eius, & mulieri dicebãt: Iã nõ propter tuã loquelam credimus, ipsi audiuimus, & scimus, quoniã hic est uere saluator mũdi. Et Paulus autẽ ait, & sic omnis Israël saluabit: sed & legem pædagogũ nostrum in Iesum Christũ dixit. Nõ ergo quorũdã infidelitatẽ legi ascribãt: nõ enim prohibebat eos credere in filiũ dei, sed adhortabat dicẽs, nõ aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credãt in eum, qui secundũ similitudinem carnis peccati, in ligno martyrij exaltatur à terra, & omnia trahit ad se, & uiuificat mortuos.

*al., domo.

Quæ est causa, quod cœlum & terra transient. Cap. VI.

QVm malignãtes dicũt, si em̃ cœlũ thron⁹ dei est, terra subpedaneũ eius, dictũ est aũt ꝑterire cœlũ & terrã, hisq; ꝑtereũtibus oportet etiã hũc deũ, q.

ſuperſedeat præterire,& ideo non hunc eſſe deũ qui ſit ſuper omnia. Primo quidẽ neſciũt quid ſit cœlum thronus,& terra ſubpedaneum. Nec enim ſciunt quid ſit deus,ſed putant eum more hominis ſedere & contineri,non autem continere,ſed & præteritionem cœli & terræ ignorant. Paulus autẽ nõ ignorauit dicens: Præterit enim figura huius mundi. Deinde quæſtionem ipſorum ſoluit Dauid. Figura enim huius mũdi prætereunte,non ſolũ deũ ait perſeuerare,ſed & ſeruos eius,in centeſimo primo pſalmo dicens ita. Initio terram tu fundaſti domine, & opera manuũ tuarum ſunt cœli. Ipſi peribunt,tu autem perſeuerabis,& omnes ſicut ueſtimentũ ueteraſcent, & ſicut cooperimentũ mutabis eos & mutabũtur. Tu autẽ idem ipſe es,& anni tui non deficient. Filij ſeruorum tuorũ inhabitabunt, & ſemen eorũ in æternũ dirigetur. Manifeſte oñdens quæ ſint quæ prætereũt,& quis eſt qui ſemper
als, ſanctis. perſeuerat deus cum*ſeruis ſuis. Et Eſaias aũt ſimiliter. Alleuate,inquit,oculos ueſtros in cœlum,& attendite in terram deorſum,quoniam cœlũ ſicut fumus confirmatum eſt,terra autem ſicut ueſtimentum ueteraſcet,qui autem inhabitant in eis,quemadmodum hæc morientur,ſalutare autem meum in æternum erit, Iuſtitia autem mea non deficiet.

Quare relicta eſt Hieroſolyma. Cap. VII.

ADhuc & de Hieruſalem,& de domino audent dicere,quoniam ſi eſſet magni regis ciuitas non derelinqueretur. Simile autem eſt dicere, ſi
als, creatura. quis diceret,quoniam ſi eſſet ſtipula*conditio dei,nunq̃ à frumento derelinqueretur: & ſarmenta uineæ ſi à deo facta ſunt,nunq̃ à botris deſtituta abſcinderẽtur. Quemadmodum autẽ hæc non propter ſe principaliter facta ſunt,ſed propter creſcentem in eis fructum,quo maturo facto & ablato derelinquuntur,& è medio auferuntur quæ iam non ſunt utilia ad fructificationẽ: Sic & Hieroſolyma,quæ iugum in ſe ſeruitutis portauerat, in quo domitus eſt homo, qui antea nõ ſubijciebatur deo,cum mors regnabat,& domitus habilis factus eſt ad libertatem,adueniente fructu libertatis & aucto & demeſſo,& in horreũ apportatis ab ea hijs qui fructificare poſſunt, & in omni mundo diſſeminatis,quemadmodũ Eſaias ait, filij Iacob germinabunt & florebit Iſraël,& fructu uentris eius adimplebitur uniuerſa terra. In uniuerſa enim terra fructu diſſeminato merito derelicta eſt & de medio ablata eſt,quæ aliquando quidem fructificauerat bene,ex ipſa enim ſecundum carnem Chriſtus fructificatus eſt, & apoſtoli,nũc autẽ iam utilis non eſt ad fructificationem: quæcunq̃ enim temporale initium habent,neceſſe eſt ea & finem habere temporalem.

Oſtenſio quod temporalis lex data ſit. Cap. VIII.

QVoniam igitur à Moyſe lex inchoauit,cõſequẽter in Ioanne deſiuit, ad impletionẽ eius aduenerat Chriſtus,& ꝓpter hoc lex et prophetæ apud eos uſq̃ ad Ioannem,& Hieruſalem itaq̃ inchoans à Dauid, & adimplens

implens tempora sua legis dationis finem oportuit habere manifestato no uo testamento, Omnia enim mensura & ordine deus facit, & nihil nõ men sum apud eum, quoniam nec incompositum. Et bene qui dixit ipsum immensum patrem in filio mensuratum. Mẽsura enim patris filius, quoniam & capit eum. Quoniam autem temporalis erat illorũ administratio, Esaias ait, Derelinquetur filia Sion sicut casa in uinea, & uelut custodiarium in cucumerario. Quando autem hæc derelinquentur, nõnne cum fructus auferuntur, & derelinquentur folia sola quæ iam fructificare non possunt? Et quid de Hierusalem dicimus, quandoquidem & figuram mundi uniuersi oportet at præterire adueniente tempore præteritionis ipsius, ut fructus quidem in horreum colligatur, paleæ autem derelictæ comburantur. Dies enim domini quasi dibanus ardens, & erunt stipula omnes peccatores qui faciunt iniusta, & comburet eos dies ueniens.

Ostensio quoniam Christus est qui superinducit diem uelut dibanum ardentem. Cap. IX.

QVis est autem hic dominus qui talem importat diem, Ioannes baptizator significat dicens de Christo, Ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igni, palam habens in manu eius ad emundandam aream suam, & fructum congregabit in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Non ergo alius est qui frumentum fecit, & alius qui paleas, sed unus & idem, & iudicans ea, id est, separans. Sed frumentum quidẽ & paleæ & animalia irrationabilia existẽtia naturaliter talia facta sunt. Homo uero rationabilis, & secundum hoc similis deo liber in arbitrio factus & suæ potestatis, ipse sibi causa est ut aliquando quidem frumentum, aliquando autẽ palea fiat. Quapropter & iuste condemnabitur, quoniam rationabilis factus amisit ueram rationem, & irrationabiliter uiuens aduersatus est iustitiæ dei, tradens se omni terreno spiritui, & omnibus seruiens uoluptatibus. Quemadmodum propheta ait, Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

ἄχυρον. Lib. arb.

Ostensio eundem deum & præsentia & æterna fecisse. Ca. X.

VNus igitur & idem deus qui plicat cœlum, quemadmodum librum, & renouat faciem terræ, qui* tempora fecit propter hominem, ut mature scens in eis fructificet immortalitatẽ, & qui æterna supraducit propter suã benignitatem, ut ostendat seculis superuenientibus inenarrabiles diuitias benignitatis suæ: qui à lege & prophetis annuntiatus est, quem Christus suum patrem confessus est, ipse est autem fabricator, & ipse qui super omnia est deus. Quemadmodũ Esaias ait: Ego testis dicit dominus deus, & puer quem elegi, ut cognoscatis quia ego sum, & ante me non fuit alius deus, & post me non erit. Ego sum deus, & ante me non est saluator, annuntiaui & saluaui. Et iterum: Ego sum deus primus, & super uentura ego sum:

*al's, tẽporalia.

neq;

neq; enim uarie, neq; elate, neq; glorians dicit hæc, sed quoniam impossibile erat sine deo discere deum, per uerbũ suum docet homines scire deum. His igit̃ qui nesciunt hæc, & propter hoc alterum adinuenisse putant patrẽ iuste quis dicit, Erratis, nesciẽtes scripturas neq; uirtutem dei.

Quemadmodum dominus eum qui de rubo locutus est ad Moysen confitetur esse deum uiuentium. Cap. XI.

DOminus enim noster & magister in ea responsione quam habuit ad Sadducæos, qui dicũt resurrectionem non esse, & propter hoc inhonorantes deum atq; legi detrahentes, & resurrectionem ostendit, & deũ manifestauit dicens eis, Erratis nescientes scripturas neq; uirtutem dei: De resurrectione enim, inquit, mortuorum non legistis quid dictum est à deo dicẽte: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, & adiecit, nõ est mortuorum, sed uiuentiũ: omnes enim ei uiuunt. Per hæc itaq; manifestum fecit quoniam is qui de rubo locutus est Moysi, & manifestauit se esse deum patrum, hic est uiuentium deus. Quis enim est uiuorũ deus, nisi qui est super omnia deus, & super quem alius non est deus, quem & Daniel propheta cum dixisset ei Cyrus rex Persarum, quare non adoras Bel? annuntiauit dicens: Quoniam non colo idola manufacta, sed uiuũ deum qui constituit cœlum & terram, & habet omnis carnis dominationẽ. Iterum dixit, Dñm deum meum adorabo, quoniam hic est deus uiuus. Qui igitur à prophetis adorabatur deus uiuus, hic est uiuorum deus, & uerbũ eius qui & locutus est Moysi, qui & Sadducæos redarguit, qui & resurrectionem &* dominũ ostendit. Si enim deus mortuorum non est, sed uiuorum, hic autẽ dormiẽtium patrum deus dictus est, indubitate uiuunt deo, & non perierunt, cum sint filij resurrectionis: resurrectio aũt ipse dominus est, quemadmodũ ipse ait, Ego sum resurrectio & uita, Patres autem eius filij, dictum est autem à propheta, pro patribus tuis facti sunt tibi filij tui. Ipse igitur Christus cum patre uiuorum est deus, qui & locutus est Moysi, qui & patribus manifestatus est.

*ali, deum.

Quoniam Abraham uidit Christum, Cap. XII.

ET hoc ipsum docens dicebat Iudæis, Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum, & uidit, & gauisus est. Quid em̃ credidit Abraham deo, & deputatũ est ei ad iustitiam? Primũ quidem quoniã ipse est factor cœli & terræ solus deus. Deinde autem quoniam faciet semẽ eius, quasi stellas cœli, hoc est quod à Paulo dicitur, quẽadmodũ luminaria in mundo. Iuste igitur derelinquens terrenam cognationem omnem, sequebatur uerbum dei, cum uerbo peregrinans, ut cum uerbo moraretur.

Quoniam una est & eadem Abrahæ fides, & nostra. Cap. XIII.

IVste autẽ & apostoli, ex Abrahã genus habẽtes, derelinquẽtes nauiculã, & patrẽ, sequebant̃ uerbũ dei. Iuste autem & nos eandẽ fidem accipientes

tes quam habuit Abraham,tollentes crucem quemadmodum ligna Isaac, sequimur eũ.In Abraham enim prædidicerat,& assuetus fuerat homo sequi uerbũ dei.Etenim Abraham prono animo unigenitũ & dilectũ filium suũ concessit sacrificiũ deo,ut & deus beneplacitũ habeat pro uniuerso semine eius dilectum & unigenitum filium suum præstare sacrificium in nostrã redemptionẽ.Propheta ergo cum esset Abraham, & uideret in spiritu diẽ aduentus domini,& passionis,per quem ipse quoq; & omnes qui similiter, ut ipse credidit,credunt deo,saluari inciperent,exultauit uehementer.Nõ incognitus igitur erat dominus Abrahæ,cuius diẽ cõcupiuit uidere, sed neq; pater domini,didicerat enim à uerbo domini,& credidit ei. Quapropter & deputatũ est ei ad iustitiam à domino.Fides quæ est ad deũ iustificat hominem,& propter hoc dicebat,Extendam manũ meam ad deum altissimũ qui cõstituit cœlũ & terrã.Hæc aũt omnia conãtur euertere illi qui sunt malæ sententiæ,ob unũ dictũ quod quidẽ apud eos non bene intellectũ est.

Quid est quod nemo cognoscit patrem nisi filius, & per quot occasiones reuelat filius patrem. Cap. XIIII.

Dominus enim ostendens semetipsum discipulis,quoniam ipse est uerbum qui agnitionem patris facit,& exprobrans Iudæis putantibus se habere deũ cũ & frustrentur uerbũ eius,per quẽ cognoscitur deus, dicebat. Nemo cognoscit filium nisi pater,neq; patrẽ quis cognoscit nisi filius,& cui uoluerit filius reuelare.Sic & Matthæus posuit,& Lucas similiter, & Marcus secundum idem ipsum.Ioannes enim præterit locũ hũc.Hij autẽ qui peritiores Apostolis uolunt esse,sic describunt:Nemo cognouit patrem nisi filius,nec filium nisi pater, & cui uoluerit filius reuelare,& interpretanť quasi à nullo cognitus sit uerus deus ante domini aduentum, & eum deum qui à prophetis sit annuntiatus,dicunt non esse patrem Christi.Si autem Christus tũc inchoauit esse,quando & secundum hominem aduentũ suum egit, & à tẽporibus Tyberij Cæsaris cõmemoratus est pater prouidere hominibus,& nõ semper uerbũ eius una cũ plasmate fuisse ostendebatur,nec tunc quidẽ oportuit alterũ deum annũtiari,sed causas tantæ incuriæ,& negligentiæ eius inquiri.Nullam enim oportet quæstionem talem esse,& tantũ inualescere,ut & deũ quidem mutet,& eam quæ est erga fabricatorem (qui nos alit suam conditionem)fidem nostram euacuet.Sicut enim in filium fidem nostram dirigimus,sic & in patrem dilectionẽ firmam,& immobilem habere debemus.Et bene Iustinus in eo libro qui est ad Marcionem ait,quoniam ipsi quoq; domino non credidisset alterum deum annuntianti, præter fabricatorem & factorem,nutritorẽ nostrum.Sed quoniã ab uno deo, qui & hunc mundum fecit,& nos plasmauit,& omnia continet, & administrat,unigenitus filius uenit ad nos, suũ plasma in semetipsum recapitulãs, firma est mea ad*deũ fides, & immobilis erga patrem dilectio,utraq; deo als, cum.

nobis

nobis præbēte:neq; enim patrem cognoscere quis potest,nisi uerbo dei, id est,nisi filio reuelante,neq; filium nisi patris beneplacito.Bonum autē placitum patris filius perficit, mittit enim pater,mittitur autem & uenit filius. & patrem quidem inuisibilem,& interminabilem,quantum ad nos est, cognoscit suū ipsius uerbum,& cum sit inenarrabilis ipse enarrat eum nobis. Rursus autem uerbum suum solus cognoscit pater:utraq; autem hæc & si se habere manifestauit dominus,& propter hoc filius reuelat agnitionē patris per suam manifestationem.Agnitio enim patris est, filij manifestatio. Omnia per uerbum manifestantur. Vt ergo cognosceremus,quoniam qui aduenit filius,ipse est qui agnitionem patris facit, credentibus sibi dicebat discipulis,Nemo cognoscit patrem nisi filius,neq; filium nisi pater, & quibuscunq; filius reuelauerit,docens semetipsum & patrem sicut est,uti alterū non recipiamus patrem,nisi eum,qui à filio reuelatur.Hic autem est fabricator cœli & terræ, quemadmodum ex sermonibus eius ostenditur:& non is qui à Marcione,uel à Valentino,aut Basilide,aut Carpocrate,aut Simone,aut reliquis falso cognomine gnosticis adinuētus est falsus pater. Nemo enim illorum filius dei,sed Christus Iesus dominus, non aduersum quem & contrarium exercent discipuli,Nam incognitum deum audentes annuntiare,debent autem in semetipsos audire:quemadmodū enim ignotus qui ab ipsis cognoscitur? Quodcunq; enim uel à paucis cognoscitur, non est incognitum. Dominus autem non in totum posse cognosci & patrem & filiū dixit. Cæterum superuacuus fuisset aduentus eius, Quid enim huc ueniebat? an uti diceret nobis, nolite quærere deum, incognitus est enim, & non inuenietis eum,quemadmodum & Christum æonibus eorum dixisse mentiuntur,hij qui sunt à Valentino.Sed hoc quidem uanum est, Edocuit autem dominus,quoniam deum scire nemo possit,nisi deo docēte,hoc est, sine deo non cognosci deum. Hoc ipsum autem cognosci eum, uolūtatem esse patris.Cognoscunt enim eum quibuscunq; reuelauerit filius, & ad hoc filius reuelauit patrem,ut per eum omnibus manifestetur,& eos quidē qui credunt ei iusti, incorruptelam & æternum refrigerium recipiant. Credere autem ei est facere eius uoluntatem.Eos autem qui non credunt,& propter hoc fugiunt lumen eius,in tenebris quas ipsi sibi elegerunt iuste recludet. Omnibus igitur reuelauit se pater,omnibus uerbum suum uisibile faciens, & rursus uerbum omnibus ostendebat patrem & filium,cum ab omnibus uideretur.Et ideo iustum iudiciū dei super*eos qui similiter quidē uiderūt, non autem similiter crediderunt.Etenim per ipsam conditionē reuelat uerbum conditorem deum,& per mundum fabricatorem mundi dominum, & per plasma eum qui plasmauerit artificem,& per filium eum patrem qui generauit filium:& hæc omnes similiter quidem colloquuntur,non autē similiter credunt,sed per legem & prophetas, similiter uerbū & semetipsum & patrem

quemadmodū pro πῶς.

al's, omnes.

& patrem prædicabat. Et audiuit quidem uniuersus populus similiter, non similiter autem omnes crediderũt: & per ipsum uerbum uisibilem & palpabilem factum, pater ostendebatur, etiam si non omnes similiter credebant ei: sed omnes uiderunt in filio patrem: inuisibile etenim filij pater, uisibile autem patris filius. & propter hoc omnes Christum loquebantur præsente eo, & deum nominabant. Sed & dæmones uidentes filium dicebant, scimus te qui es sanctus dei, & tentans diabolus uidens eum dicebat: Si tu es filius dei, omnibus quidem uidentibus & loquentibus filium & patrem, non autem omnibus credentibus. Oportebat enim ueritatem ab omnibus accipere testimonium, & esse iudicium in salutem quidem credentium, in condemnationem autem non credentium, ut omnes iuste iudicentur, & ea quæ est in patrem & filium fides, ab omnibus comprobetur, id est, ab omnibus confirmetur, ab omnibus accipiens testimonium, & à domesticis, quoniã & amici, & ab extraneis, quoniam & inimici. Illa est enim uera, & sine contradictione probatio, quæ etiam ab aduersarijs ipsis singula testificationis profert. In ipsa quidem manifesta sua uisione conuictis de præsenti negocio, & testificantibus, & significantibus, Postea uero ad inimicitiam erumpentibus & accusantibus, & nolentibus non esse uerum suũ testimonium. Nõ ergo alius erat qui cognoscebatur, & alius qui dicebat. Nemo cognoscit patrem: sed unus & idẽ, omnia subijciente ei patre, & ab omnibus accipiens testimonium, quoniam uere homo, & quoniam uere deus, à patre, à spiritu, & ab angelis, ab ipsa cõditione, ab hominibus, & ab apostaticis spiritibus, & ab erroneis, & ab inimico, & nouissime ab ipsa morte. Omnia autem filius administrans patri perficit ab initio usq; ad finem, & sine illo nemo potest cognoscere deum. Agnitio enim patris filius, agnitio autem filij in patre & per filium reuelata: & propter hoc dominus dicebat. Nemo cognoscit filium nisi pater, neq; patrem nisi filius, & quibuscunq; filius reuelauerit. Reuelauerit enim, non solum in futurum dictum est, quasi tunc inciperet uerbum manifestare patrem, cum de Maria natus, sed cõmuniter per totum tempus positum est. Ab initio enim assistens filius suo plasmati, reuelat omnibus patrem, quibus uult, & quando uult, & quemadmodum uult pater, & propter hoc in omnibus, & per omnia unus deus pater, & unum uerbum, & unus filius, & unus spiritus, & una fides, & salus omnibus credentibus in eum.

Quemadmodum Abraham à uerbo doctus est. Cap. XV.

ET Abraham ergo à uerbo cognoscens patrẽ qui fecit cœlum & terrã, hunc deum confitebatur: & doctus repræsentatione, quod inter homines homo futurus esset filius dei, per cuius aduentum semen eius erat futurum quasi stellæ cœli, concupiuit eam diem uidere, uti & ipse complecteret Christum: & per spiritũ prophetiæ eam uidens exultauit. Propter quod &

Simeon ex ſermone eius reimplebat gratulationem patriarchæ,& dicebat. Nunc remittis ſeruum tuum domine in pace,quoniam uiderunt oculi mei ſalutare tuum,quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumē in reuelatione oculorum,& gloriam populi Iſraël.Et angeli autem gratulationē magnā,uigilantibus nocte paſtoribus enunciauerūt. Sed & Maria ait. Magnificat ania mea dominū, & exultauit ſpiritus meus in deo ſalutari meo: deſcendente quidem exultatione Abrahæ in eos qui erant ex ſemine eius euigilantes & uidentes Chriſtum & credentes ei,reciproca autē rurſus egrediente exultatione à filijs Abrahā,qui & concupierat diem aduentus Chriſti uidere.Bene igitur dominus noſter teſtimoniū reddebat ei dicens,Abraham pater ueſter exultauit,ut uideret diem meum,uidit & gauiſus eſt.

Quemadmodum promiſſionem quam promiſit deus Abrahæ Chriſtus perfecit. Cap. XVI.

NOn enim tantum propter Abraham hoc dixit,ſed ut oſtēderet quoniam omnes qui ab initio cognitum habuerunt dominū, & aduentū Chriſti prophetauerunt,reuelationem acceperunt ab ipſo filio,qui & nouiſſimis temporibus uiſibilis & paſſibilis factus eſt,& cum in humano genere locutus eſt,uti ex lapidibus excitaret filios Abrahæ,& adimpleret repromiſſionem,quam promiſerat illi deus,ut faceret ſemen eius tanquam ſtellas cœli,quemadmodum ait Ioannes baptiſta,Potēs eſt enim deus ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.Hoc autem fecit Ieſus,à lapidum religione extrahens nos,& à duris & infructuoſis cogitationibus transferens nos, & ſimilem Abrahæ fidem in nobis conſtituens. Quemadmodum & Paulus teſtificatur,dicens nos eſſe filios Abrahæ ſecundum ſimilitudinem fidei,& repmiſſionē hæreditatis. Vnus igitur & idē deus qui aduocauit Abraham, & repromiſſionem ei dedit:hic eſt enim fabricator,qui & per Chriſtū præparat luminaria in mundo,eos,qui ex gentibus*credunt. Vos autē, inquit, eſtis lumen mundi,hoc eſt quaſi ſtellæ cœli.Hunc ergo recte oſtendimus à nemine cognoſci niſi à filio,& quibuſcunq; filius reuelauerit. Reuelat enim omnibus filius quibus uelit agnoſci pater,et neq; ſine bona uolūtate patris, neq; ſine adminiſtratione filij cognoſcet quiſquam deū.Et propter hoc dicebat diſcipulis dominus.Ego ſum uia,ueritas & uita. Et nemo uenit ad patrem niſi per me.Si cognouiſtis me,& patrē meum cognoſcitis, & amodo cognouiſtis eum & uidiſtis.Ex quibus manifeſtum eſt,quoniam per filium, id eſt,per uerbum cognoſcitur.

*al., credent.

Quare Iudæi abſceſſerunt à deo. Cap. XVII.

PRopter hoc Iudæi exceſſerunt à deo uerbum dei non recipiētes,ſed putantes per ſeipſum patrem ſine uerbo,id eſt,ſine filio poſſe cognoſcere Deum, neſcientes eum qui in figura locutus eſt humana ad Abraham & Aaron & ad Moyſen dicentē, Videns uidi uexationem populi mei in Ægy

pto, &

pto, & descẽdi liberare eos. Hic enim filius, qui & uerbum dei, ab initio præstruebat non indigente patre angelis uti faceret conditionẽ, & formaret hominem, propter quẽ & conditio fiebat, neq; rursus indigente ministerio ad fabricationem eorum negotiorum, quæ secundum hominem erant, sed habente copiosum & inenarrabile ministerium. Ministrat enim ei ad omnia sua progenies, & figuratio sua, id est, filius & spiritus, uerbũ & sapientia, quibus seruiunt & subiecti sunt omnes angeli. Vani igit' sunt qui propter hoc, quod dictum sit, nemo cognoscit patrem nisi filius, alterum introducunt incognitum patrem.

Ostensio quoniã Abrahã hæreditatẽ percipit regnũ cœlorũ. Ca. XVIII.

VAnus autem & Marcion, & qui ab eo, expellẽtes ab hæreditate Abraham, cui spiritus per multos, iam autem & per Paulũ, testimoniũ reddidit, Quoniam credidit deo, & deputatum est ei ad iustitiam: & dominus primum quidem de lapidibus excitans filios ei, & faciens semen eius quasi stellas cœli, dicens: Quoniam uenient ab oriente & ab occidente, ab aquilone, & austro, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorũ. Iterum dicẽs Iudæis: Cum uideritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, uos autem proijci foras. Manifestum ergo, quoniã qui contradicunt saluti eius, & alterum præter eum qui promissionem fecerit Abrahæ formant deum, extra regnum dei sunt, & exhæredes sunt ab incorruptela, frustrantes & blasphemantes deum, qui in regnum cœlorum introducit Abraham & semen eius quod est ecclesia per Christum Iesum, cui & adoptio redditur & hæreditas quæ Abrahæ promissa est.

Quoniã dominus sabbatis curans secundum legem faciebat. Ca. XIX.

VIndicabat enim semen eius dominus, soluens à uinculis, & aduocans ad salutem, quemadmodum fecit in muliere quæ ab eo curata est, manifeste dicens hijs qui non similem Abrahæ habebant fidem, Hypocritæ, unusquisq; uestrũ die sabbatorũ bouem suũ uel asinum non soluit & ducit & adaquat? Hãc aũt cũ sit filia Abrahæ, quã adligauerat satanas XVIII. annis, nõ oportuerat soluere ab hoc uinculo in die sabbatorũ? Manifestũ est igitur, quoniã eos qui similiter ut Abrahã credebant ei, soluit & uiuificat, nihil extra legẽ faciens, curans in die sabbatorũ. Nõ eñi prohibebat lex, curare homines sabbatis, quæ & circũcidebat eos in hac die, & pro populo iubebat ministeria sacerdotibus perficere, sed & mutorũ animaliũ curationẽ nõ prohibebat, & Siloa etiã sæpe sabbatis curauit, & propter hoc assidebãt ei multi die sabbatorũ. Continere se enim iubebat lex ab omni opere seruili, id est ab omni auaritia, quæ per negotiationẽ, & reliquo terreno actu agitatur. Animæ aũt opera quæ fiũt per sententiã & sermones bonos in auxiliũ eorũ qui proximi sunt adhortabat' fieri: & propter hoc arguebat eos, qui iniuste exprobrabant ei, quia sabbatis curabat. Non enim soluebat, sed ad

ds, perficiēs. implebat legem, summi sacerdotis operam faciens, propitians pro hominibus deum, & emūdans leprosos, infirmos curans, & ipse moriens, uti exilitus homo exiret de cōdēnatiōe, & reuerteret intrepide ad suā hæreditatē.

Quomodo non contra legem faciebant discipuli dñi sabbatis spicas legentes, & quoniam leuitæ omnes discipuli dñi. Cap. XX.

SEd & esurientes accipere sabbatis escas, ex hijs quæ adiacebant, non uetabat lex, metere autem & colligere in horreum uetabat. Et ideo dominus hijs qui incusabant discipulos eius, quoniam uellentes spicas manducabant, dixit. Non hoc legistis, quod fecit Dauid cū esurisset, quemadmodū introiuit in domum dei, & panes propositionis mãducauit, & dedit eis qui cum eo erant, quos non licebat manducare, nisi solis sacerdotibus: per legis uerba suos discipulos excusans, & significans licere sacerdotibus libere agere. Sacerdos autem scitus fuerat Dauid apud eum, quamuis Saul persecutionem faceret ei: omnes iusti sacerdotalem habent ordinē. Sacerdotes autem sunt omnes domini apostoli, qui neq; agros neq; domos hæreditant hic, sed semper altari & deo seruiunt. De quibus & Moyses in Deuteronomio, In benedictione Leui ait: Qui dicit patri suo, & matri suæ, nō noui te, & fratres suos nō agnouit, & filios suos abdicauit, custodiuit præcepta tua, & testamentum tuum seruauit. Qui autem sunt qui dereliquerunt patrem & matrem & omnibus proximis renuntiauerunt propter uerbum dei & testamentum eius, nisi discipuli domini, de quibus iterum Moyses. Hæreditas autem, inquit, non erit eis, Dominus enim ipse hæreditas ipsorū. Et iterum: non erit sacerdotibus leuitis in tota tribu Leui pars neq; substãtia cū Israël, fructificationes domini substantia eorum manducabūt eas. Propter hoc & Paulus, non inquiro, inquit, datum, sed inquiro factum: discipulis, inquit dñs, Leuiticā substantiā habētibus licebat eis esuriētibus à seminibus accipere escam. Dignus enim operarius esca sua: & sacerdotes in tēplo sabbatum prophanabant, & rei non erant, quia cum essent in templo, non secularia, sed dominica perficiebant, ministeria legis adimplentes, non autem prætereuntes legem, quemadmodum is qui à semetipso arida ligna attulit in castra dei, iuste lapidatus est. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum abscidetur, & in ignem mittetur, & quicunq; templum dei uiolauerit, uiolabit illum deus.

Ostensio unius & eiusdem substãtiæ esse ea quæ secundū legem sunt, & quæ secundū euangeliū, & quemadmodum nouum testamentum prædicatum est à prophetis. Cap. XXI.

VNius igit & eiusdē substantiæ sunt omia, hoc est ab uno & eodē deo, quēadmodū & dñs ait discipulis. Propterea omnis scriba doctus in regno cœlorū, similis est homini patrifamilias, q profert de thesauro suo noua & uetera. Nō alterū quidē uetera, alterū qdē proferentē noua docuit, sed unū

& eundem. Paterfamilias enim dominus est qui uniuersæ domui paternæ dñatur, & seruis quidé & adhuc indisciplinatis, condignam tradens legé, liberis autem & fide iustificatis congruentia dans præcepta, filiis adaperiens suam hæreditatem. Scribas auté & doctores regni cœlorũ, suos dicebat discipulos, de quibus alibi ait Iudæis: Ecce mitto ad uos sapientes, & scribas et doctores, & ex eis occidetis, & effugabitis à ciuitate in ciuitaté. Ea auté quæ de thesauro proferunt noua & uetera sine contradictione duo testaméta dicit. Vetus quidem quod ante fuerat legis datio. Noua autem quæ secundũ euangelium est conuersatio ostendit, de qua Dauid ait: Cantate domino canticum nouum. Et Esaias: Cantate domino hymnũ nouũ. Initium eius *glorificatur nomé eius, à summo terræ uirtutes eius, in insulis annuntiant. Et Hieremias ait: Ecce disponam, inquit, testamentum nouum, non queadmodum disposui patribus uestris in monte Oreb. Vtraq; autem testamenta unus & idem paterfamilias produxit, uerbum dei dominus noster Iesus Christus, qui & Abrahæ & Moysi loquutus est, nobis in nouitate restituit libertatem, & multiplicauit eam quæ ab ipso est gratiam.

*al's, gloriatur.

Quid est, plusquam téplum & plusquam Salomon hic. Ca. XXII.

PLus est enim, inquit, templo hic. Plus autem & minus non in hiis dicitur, quæ inter se cõmunionem non habent, & sunt contrariæ naturæ, & pugnant aduersum se, sed in hiis quæ eiusdem sunt substantiæ, & cõmunicant secum, solũ aũt altitudine & magnitudine differunt. Quemadmodum aqua ab aqua, & lumen à lumine, & gratia à gratia. Maior est igitur legisdatio quæ in libertatem, quàm quæ data est in seruitutem. Et ideo non in unã gentem, sed in totum mundum diffusa est. Vnus autem & idem dominus qui plusquàm templum est, & plusquam Salomon, & plusquam Iona donat hominibus, id est, suã præsentiam & resurrectionem à mortuis, sed non deũ immutans, nec aliũ prædicans patrem, sed eundé ipsum qui semper habet & plura metiri domesticis, & proficiéte eorum erga deũ dilectione, plura & maiora donans, quemadmodum & dominus discipulis dicebat, Quoniam & maiora horum uidebitis. Et Paulus ait: Non quod iam acceperim, aut iustificatus sim, aut iam perfectus sim, ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus. Cũ autem uenerit quod perfectum est, quæ sunt ex parte destruentur. Sicut igitur adueniente perfecto non alterum patré uidebimus, sed hunc quem nunc uidere concupimus, Beati enim mundo corde, quoniã ipsi deum uidebũt: Neq; alium Christum & dei filium expectabimus, sed hunc qui ex Maria, qui & passus est, in quem credimus, quem & diligimus. Quemadmodum Esaias ait, Et dicent in illa die: Ecce dominus deus noster, in qué sperauimus, & exultauimus in salute nostra. Et Petrus ait in epistola sua: Quem non uidentes diligitis, inquit, in qué nunc non uidentes credidistis, gaudebitis gaudio inenarrabili: Neq; alium spiritum sanctum percipimus,

pimus,niſi hunc qui eſt nobiſcum,& qui clamat,Abba pater,& in hijſdem ipſis cognomentum habebimus,& proficiemus,ut iam non per ſpeculum, & per ænigmata,ſed facie ad faciem fruamur muneribus dei:ſic& nũc plus templo,& plus Salomone percipientes,quod eſt aduentus filij dei, non alterum didicimus deum,præter fabricatorem omnium,qui ab initio nobis demonſtratus eſt,neq; alterum Chriſtum dei filium,præter eum qui à prophetis prædicatus eſt. Nouo enim teſtamẽto cognito & prædicato per prophetas,& ille qui illud diſpoſiturus erat ſecundum placitum patris prædicabatur manifeſtatus hominibus quemadmodum uoluit deus, ut poſſint ſemper proficere credentes in eum,& per teſtamenta matureſcere per effectum ſalutis. Vna enim ſalus eſt,unus deus,qui formauit hominem,præcepta aũt multa,& non pauci gradus qui adducunt hominẽ ad deum. Terreno quidem & temporali regi,cum ſit homo,licet aliquoties maiores profectus attribuere hijs qui ſunt ſubiecti,Deo autem nõ licebit cum ſit idem, & ſemper maiorem gratiam præſtare humano generi,& pluribus muneribus aſſidue honorare eos qui placẽt ei. Si autẽ hoc eſt proficere,alterũ adinuenire patrem,præter eum qui ab initio annuntiatus eſt,& rurſum præter eum qui putatur ſecundo inuentus eſſe,alterum tertium adinuenire,& eiuſdem erit profectus & à tertio quartum,& adhuc rurſum alterum,& alterũ, & ſic ſemper putans proficere,talis ſenſus nunquam in uno ſtabit deo. Expulſus enim ab eo qui eſt,& reuerſus retrorſum quæret quidem ſemper,inueniet autem nunquam deum,ſed ſemper incomprehenſibilitatis profundo natabit,niſi per pœnitẽtiam cõuerſus,unde & abiectus erat reuertatur. Deum patrẽ Demiurgũ confitens & credens,qui à lege & prophetis annũtiatus eſt, qui à Chriſto teſtificatus eſt,quẽadmodũ ipſe ait ad eos,qui accuſabãt eius diſcipulos, quaſi non ſeruarent traditionem ſeniorũ. Quare uos fruſtramini præceptum diuinum propter traditionem ueſtram, Dominus enim dixit:Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri & matri, morte moriatur. Et iterum ſecundo ait,& fruſtrati eſtis ſermonem dei propter traditionem ueſtram:Manifeſtiſſime dominum & patrem confitens Chriſtus eum,qui in lege dixit:Honora patrem & matrem, ut tibi bene ſit. Verbum enim dei confeſſus eſt legis præceptum uerax Deus,& neminem alterum deum appellauit quàm ſuum patrem.

Quemadmodum Moyſes aduentum Chriſti ſignificauit,& tempus paſſionis, & locum in quo paſſus eſt.

Caput XXIII.

BEne igitur & Ioannes meminit dicentem deũ Iudæis,Scrutamini ſcripturas,in quibus putatis uos uitam æternam habere,illa ſunt quæ teſtimonium perhibent de me,& non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Quomodo igitur teſtabantur de eo ſcripturæ,niſi ab uno & eodem eſſent

patre

patre præstruentes homines de aduentu filij eius,& prænuntiantes salutē, quæ est ab eo? Si enim crederetis Moysi,crederetis & mihi,de me enim ille scripsit,scilicet quod inseminatus est ubiq; in scripturis eius filius dei,aliquā do quidem cum Abraham loquens,aliquando cum eodem comesurus,aliquando autē Sodomitis inducens iudicium,& rursus cum uidetur & in uiā dirigit Iacob,& de rubo loquitur cum Moyse.Et non est numerum dicere, in quibus à Moyse ostenditur filius dei,cuius & diem passionis non ignorauit,sed figuratim prænunciauit eum,Pascha nominans,& in eadem ipsa quæ ante tantum temporis à Moyse prædicata est passus est dominus adimplens pascha. Non solum autem diem descripsit,sed & locū ex extremitate temporum,& signum occasum solis,dicēs:non poteritis immolare pascha in ulla alia ciuitatum tuarū,quam dominus deus tuus dat tibi,nisi in eo loco quem delegerit dominus deus tuus inuocari nomen suū ibi. Immolabis pascha uespere ad occasum solis.Iam autē & manifestauerat eius aduentū dicens. Nō deerit princeps in Iuda,neq; dux ex femoribus eius,quo adusq; ueniat cui repositum est,& ipse est spes gentium, alligans ad uitem pullum suum,& ad ilicem pullum asinæ:lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ pallium suum,lætificabūtur oculi eius à uino, & candidi dentes eius tanq; lac.Inquirant enim hij qui omnia scrutari dicūtur id tempus in quo defecit princeps & dux ex Iudæa,& qui est gentium spes & qui uitis,& qui pullus eius,& quod indumentū,& qui oculi,& qui dentes,& quod uinum,& unumquodq; ex occultis exquirant,& inuenient non alium nisi dominum nostrum Iesum Christum annuntiatum. Quapropter Moyses increpans populum quod ingratus existeret,ait:sic populus fatuus,& nō sapiens hæc domino retribuistis.Et rursus significans,quoniam qui ab initio condidit & fecit eos uerbum,& in nouissimis temporibus redimens nos & uiuificans ostenditur pendens in ligno,& non credent ei,ait enim.Et erit uita tua pendens ante oculos tuos,& non credes uitæ tuæ,& iterum. Nonne hic idem pater tuus possedit te,& fecit te,& creauit te?

Quoniam & prophetæ & iusti ante aduentum domini cognouerunt aduentum eius. Cap. XXIIII.

QVoniam autem non solum prophetæ & iusti multi præscientes per spiritum aduentum eius, orauerunt in illud tempus uenire in quo facie ad faciem uiderēt dominū suum,& sermones audirent eius,dominus fecit manifestum,dicens discipulis,Multi prophetæ & iusti cupierūt uidere quæ uidetis,& non uiderunt,& audire quæ auditis,& non audierunt. Quēadmodum igitur concupierunt & audire & uidere, nisi præscissent futurum eius aduentum? Quomodo autem præscire potuerūt,nisi ab ipso præscientiam ante accepissent? Quomodo autē scripturæ testificātur de eo, nisi

ab uno & eodem deo omnia semper per uerbum reuelata & ostensa fuissent credentibus, aliquando quidem colloquente eo cum suo plasmáte, aliquando autem dãte legem, aliquando uero exprobrante, aliquando uero exhortante, ac deinceps liberante seruum suum, & adoptante in filium, & apto tempore incorruptibilem hæreditatem præstante, ad perfectionẽ hominis, plasmauit enim eum in augmentũ & incrementum, quemadmodũ & scriptura dicit: Crescite & multiplicamini. Et hoc deus ab homine differt, quoniam deus quidẽ facit, homo autẽ fit, & quidem qui facit, semper idem est, quod autem fit, & initium & medietatem, & adiectionem, & augmentũ accipere debet. Et deus quidẽ bene facit, bene autem fit homini. Deus quidẽ perfectus in omnibus, ipsi sibi æqualis, & similis totus, cũ sit lumen & totus, mens uero pfectum percipiẽs & augmentũ ad deũ. Queãdmodũ eñi deus
als, inuentus. semp idẽ est, sic & homo in deo*intẽtus, semper proficiet ad deũ. neq; enim deus cessat aliquando in benefaciendo & locupletando hominẽ, neq; homo cessat beneficiũ accipere & ditari à deo: exceptoriũ enim bonitatis & organum clarificationis eius homo, gratus ei qui se fecit: & iterum exceptoriũ iusti iudicij eius homo ingratus, & spernens plasmatorem, & nõ subiectus uerbo eius, qui plurimum semper fructificantibus, & plus habentibus, dominicum argentum daturum se pollicitus est. Euge, inquit, serue bone & fidelis, quia in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui, Ipse dominus plurimum non promittẽs. Sicut ergo nũc fructificantibus plurimum daturũ se pollicitus est secundum munerationẽ agnitionis, Ipse enim dominus perseuerat & idem pater reuelatur: Sic ergo & posterioribus maiorem quàm quæ fuit in ueteri testamento munerationem gratiæ attribuit, unus & idem dominus per suum aduẽtum. Et illi qui per famulos audiebant uenturum regem, & mediocriter gaudebant, secundum quod sperabant uenturum eum: qui autem præsentem uiderunt, & libertatem adepti & potiti sunt eius muneratione, maiorem gratiam & abũdantiorem exultationem habent gaudentes de regis aduentu, quemadmodum & Dauid dicit: Anima mea exultabit in domino, Iocundabitur in salutari eius. Et propter hoc Hierosolymam introeunte eo, omnes qui erant in uia Dauid, in dolore animæ cognouerũt suum regem, & substrauerunt ei uestimenta, & ramis uiridibus adornauerunt uiam, cum magna lætitia, & exultatione clamantes & dicentes. Osanna fili Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini, osanna in excelsis. Zelantibus autem malis dispensatoribus qui circũueniebant inferiores & dominabantur eorum quibus ratio non constabat, & propter hoc nolentibus credere uenisse regem, & dicentibus ei: Audis quid isti dicunt? ait dominus. Nunquam legistis, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? id quod à Dauid in filium dei dictum erat, in se factum ostendens, & significans illos quidem

nescire

nescire uirtutem scripturæ,& dispositionem dei:se autem esse qui à prophetis annuntiatus est Christus,cuius nomen in omni terra laudatur,ex ore infantium & lactentium laudem perficientis suo patri,quapropter & eleuata est magnificentia eius super cœlos.Si ergo idem ipse adest,qui prædicatus est à prophetis,Dominus noster Iesus Christus,& aduentum eius pleniorem gratiam & maiorem munerationem attribuit,hijs qui susceperunt eũ, manifestum quoniam & pater idem est qui à prophetis annuntiatus est,& nõ alterius patris agnitionem fecit.ueniens filius,sed eiusdem qui ab initio prædicatus est,à quo libertatem detulit hijs,qui legitime & prono animo, & toto corde deseruiunt ei,contemptoribus,& non subiectis deo,sed in gloria hominum exteriores mundi huius sectantibus,quæ in figuram futurorum traditæ erant,uelut umbræ cuiusdam descriptionem faciẽte lege, atq; *delirante,de temporalibus æterna,de terrenis cœlestia, fingentibus plus quàm quæ dicta sunt sese obseruare,tanquam diligentiam suam etiam ipsi deo præferentibus,Intus autem pleni hypocrisi,& cupiditate,& omni malitia in sempiternam attulit perditionem abscindens eos à uita. *legendũ arbitror deliniãte*

Quemadmodum seniorũ traditio contraria erat legi datæ per Moysen. Caput XXV.

SEniorum enim ipsorum traditio quam ex lege obseruare fingebant,cõtraria erat legi,quæ data est per Moysen,propter hoc & Esaias ait.Caupones tui *miscunt uinum aqua,Ostendẽs quod austero dei præcepto miscerent seniores aquatam traditionem,id est. aggredientes adulteram legem & contrariam legi,sicut & dominus fecit manifestum,dicens eis. Quare uos transgredimini præceptum dei propter traditionem uestram? Non solum autem per præuaricationem frustrati sunt legem dei, miscentes uinum aqua,sed & suam legem è contrario statuerunt quæ usque adhuc pharisaica uocatur.In qua quædam quidem auferunt, quædam uero addunt, quemadmodum uolunt interpretantur,quibus utuntur singulariter magistri eorum,quas traditiones uolentes *iudicare legi dei instituenti eos ad aduentum Christi non subiecti esse uoluerunt,sed & dominum arguebãt in sabbatis curantem,quod quidem sicut prædiximus lex non prohibebat. Etenim ipsi secundum aliquid curabant circũcidentes hominem in sabbato,se autem ipsos non redarguebant per traditionem prædictam, & pharisaicam legem,transgredientes præceptum dei,& præceptum legis non habentes,id est,dilectionem quæ est circa deum.Quoniam autem hoc primũ & maximum præceptum est,sequens autem circa proximum,dominus docuit totam legem & prophetas pendere dicens ex ipsis præceptis. Et ipse autem aliud maius hoc præcepto non detulit, sed hoc ipsum renouauit suis discipulis,iubens eis, Deum diligere ex toto corde, & cæteros quemadmodum se. Si autem ab alio descendisset patre, nunquam ex lege primo & *al's, miscent.* *al's, uindicare*

mo & summo usus esset præcepto, sed utiq; omnimodo eniteret in alium hoc à perfecto patre deferre,& non eo uti quod à deo legis fuisset datũ. Et Paulus aũt,Adimpletio,inquit,legis dilectio,& omnibus cæteris euacuatis manere fidem,spem, dilectionẽ, maiorem autẽ esse omniũ dilectionẽ,neq; agnitionem sine dilectione quæ est erga deum præstare aliquid, neq; mysteriorum comprehensionẽ, neq; fidẽ,neq; prophetiã, sed omnia uacua & frustrata esse sine dilectione, dilectionem uero perficere perfectum hominem,& eum qui diligit deum esse perfectũ,& in hoc æuo,& in futuro: nunquã enim desinimus diligentes deũ,sed quãto plus eũ intuiti fuerimus,tanto plus eum diligimus.

desinire pro desinere.

De pharisaica lege,quæ sunt particularia præcepta & quæ catholica. Caput XXVI.

IN lege igitur,& in Euangelio cum sit primũ & maximũ præceptum, diligere dominum deum ex toto corde,dehinc simile illi, Diligere proximũ sicut teipsum,unus & idem ostenditur legis & Euangelij conditor.Consummatæ enim uitæ præcepta in utroq; testamento cũ sint eadem,eundẽ ostenderunt deum,qui particularia quidem præcepta apta utrisq; præceptis, sed eminentiora, & summa, sine quibus saluari non potest, in utroq; eadem suasit. Quẽ aũt non confundat dominus ostendens nõ ab altero deo esse legem,sic dicens eis,qui à se docebantur turbæ,& discipulis.Super cathedrã Moysi sederunt scribæ & pharisæi,omnia itaq; quæ dixerint uobis, custodite & facite,secundũ autem opera eorum nolite facere:dicunt enim & nõ faciunt:alligant enim sarcinas graues,& imponũt super humeros hominum: ipsi autẽ nec digito quidem uolunt eas mouere.Non ergo eam legem quæ est per Moysen data incusabat,quam adhuc Saulus Hierosolymis suadebat fieri:sed illos redarguebat,quod uerba quidẽ legis enuntiarẽt,essent aũt sine dilectione,& propter hoc iniusti in deũ & in proximos extiterunt,Quẽadmodũ ait Esaias,Populus hic labijs me honorat,cor autẽ eorũ longe est à me,frustra autem colunt me docentes doctrinas,& præcepta hominum. Non per Moysen datam legem dicens præcepta hominũ, sed traditiones presbyterorum ipsorum quas finxerant, quas uindicantes frustrabantur legẽ dei,& propter hoc nec uerbo eius subiecti sunt.Hoc enim est quod à Paulo dicitur de istis,Ignorantes enim iustitiam dei,& suam uolentes statuere,iustitiæ dei non sunt subiecti:finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et quomodo finis legis Christus,si non initium eius esset? Qui enim finem intulit,hic & initium operatus est.Ipse est qui dicit Moysi, Videns uidi uexationẽ populi mei qui est in Ægypto,& descendi ut eruam eos:ab initio assuetus uerbum dei ascendere & descendere propter salutẽ eorum qui male haberent. Quoniam autem lex prædocuit hominẽ sequi oportere Christum,ipse facit manifestum,ei qui interrogauit eum,quid faciens

ciens uitam æternam hæreditaret,sic respondẽs:si uis uitam introire custo/di præcepta. Illo autem interrogãte:quæ?rursus dominus:Non mœchabe ris,non occides,non furaberis,non falsum testimonium reddes:honora pa trem & matrem,& diliges proximum tanq̃ teipsum: uelut gradus propo/nens præcepta legis,introitus sequi eum unicum dicens omnibus dicebat.Il le autem cum dixisset,omnia feci,& forte non fecerat,nam utiq; non dicere tur ei custodi præcepta,arguens dominus cupiditatẽ eius dixit ei. Si uis per fectus esse,uade & uende omnia quæ habes, & diuide pauperibus, & ueni & sequere me. Apostolorum partẽ promittens eis,qui sic fecerint:& non al/terum deum patrem annuntiabat eis,qui sequebantur eum,præter eum qui ab initio à lege annuntiatus est,nec alium filium,nec matrem Enthymesin æonis qui fuit in passione,& in defectione,nec triginta æonum plenitudinẽ quæ uacua & inconstans ostensa est,nec eam fabulam,quæ à reliquis hære ticis ficta est:sed docebat ut facerent præcepta,quæ ab initio præcepit deus, & ut ueterem cupiditatem per opera bona soluerẽt,& sequerentur Christũ. Quoniam autem ea quæ possidentur pauperibus diuisa,solutionem faciũt præteritæ cupiditatis,Zacheus facit manifestum:Ecce,dicens,dimidiũ bo/norum meorum do pauperibus, & si cuius quid defraudaui,reddo qua/druplum.

Quemadmodum dominus quæ de lege comprehende/bantur superextendit discipulis & non dissoluit, & secundum quid plus abundauit iustitia nostra,quàm scribarum & phari/sæorum. Caput XXVII.

ET quia dominus naturalia legis per quæ homo iustificatur,quam etiã à legis datione custodiebant qui fide iustificabantur & placebant deo, non dissoluit, sed extendit,sed & impleuit,ex sermonibus eius ostenditur. Dictum est enim,inquit, antiquis: Non mœchaberis.Ego autem dico uo/bis, quoniam omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendũ eam,iam mœ chatus est eam in corde suo.Et iterum dictum est:Non occides.Ego autem dico uobis:Omnis qui irascitur fratri suo sine causa,reus erit iudicio. & di/ctum est:Non periurabis.Ego autem dico uobis:non iurate in totum. Sit autem uobis sermo,etiam etiam, & non non. Et quæcunque sunt talia. Omnia enim hæc non contrarietatem & dissolutionem præteritorum con/tinent,sicut qui à Marcione sunt uociferantur,sed plenitudinem & extensio nem,sicut ipse ait:nisi abundauerit iustitia uestra plusquàm scribarum & pharisæorum,nõ intrabitis in regnũ cœlorum.Quid autem erat plus?Pri/mo quidem non tantum in patrem,sed & in filium eius iam manifestatum credere,hic est enim qui in communionem,& unitatem deo hominem du/cit.Post deinde non solum dicere,sed & facere.Illi enim dicebãt,sed non fa/

cebant,& non tantum abstinere à malis operibus,sed etiam à concupiscen tijs eorum.Hæc autem non quasi contraria legi docebat,sed adimplens legem,& infigens iustificationes legis in nobis.Illud autem fuisset legi contrarium,si quodcunq; lex uetasset fieri,idipsum discipulis suis iussisset facere. Et hoc autem quod præcepit,non solum uetitis à lege,sed etiam à concupiscentijs eorum abstinere,non contrarium est, quemadmodũ prædiximus, neq; soluentis legem,sed adimplentis,& extendentis,& dilatantis. Etenim lex quippe seruis posita,per ea quæ foris erant corporalia animam erudiebat,uelut per uinculum attrahens eam ad obediẽtiam præceptorum,uti disceret homo ad seruiendum deo. Verbum autem liberans animam, & per ipsam corpus uolũtarie emundari docuit:quo facto necesse fuit auferre quidem uincula seruitutis,quibus iam assueti erãt:& sine uinculis esse quidem, superextendi uero decreta libertatis,& augeri subiectionem,quæ est ad regem,ut nõ retrorsus quis renitens indignus appareat ei qui se liberauerit. Eam uero pietatem,& obedientiam quæ est erga patrem familias,est esse quidem eandem & seruis,& liberis,maiorem autem fiduciam habere liberos,quoniam sit maior & gloriosior operatio libertatis,quàm ea quæ est in seruitutem obsequentia.Et propter hoc dominus pro eo quod est,Nõ moechaberis,nec concupiscere præcepit:& pro eo quod est, Non occides, neq; irasci quidẽ:& pro eo quod est decimare,omnia quæ sunt & pauperibus diuidere:& non tantum proximos,sed etiam inimicos diligere:& non tantũ bonos datores & cõmunicatores esse,sed etiam aduersus eos qui tollũt nostra gratuito donatores.Tollenti enim tibi tunicam,remitte ei & pallium, & ab eo qui tollit tua non reposcas:& quemadmodum uultis ut faciant uobis homines,facite eis,ut non quasi nolentes fraudari cõtristemur,sed quasi uolentes donauerimus gaudeamus,gratiam magis præstantes in proximos,quàm necessitati seruientes.Et si quis te,inquit,angariauerit mille passus,uade cum eo alia duo,uti non quasi seruus sequaris,sed quasi liber præcedas,aptum te omnibus & utilem proximo præstans:nõ illorum maliciã intuens,sed tuam bonitatem perficiens:configurans temetipsum patri,qui solem suũ oriri facit,super bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos. Hæc autem omnia quemadmodum prædiximus non dissoluentis erant legem,sed adimplentis & extendentis,& dilatantis in nobis.Tanq; si aliquis dicat,maiorem libertatis operationẽ,& pleniorem erga libertatem nostrã infixam nobis subiectionem,& affectionem.Non enim propter hoc liberabimur, ut ab eo abscedamus:nec enim potest quisquam extra dominica constitutus bona,sibimetipsi acquirere salutis alimenta,sed ut plus gratiam eius adepti,plus eum diligamus,Quãto autem plus eũ dilexerimus,eo maiorem gloriam accipiemus,cum simus semper in conspectu patris.Quia igitur naturalia omnia præcepta cõmunia sunt nobis & illis, in illis quidẽ initium

tium & ortum habuerunt, in nobis augmentum & adimpletionẽ percepe-runt. Assentire enim deo, & sequi eius uerbum, & super omnia diligere eũ, & proximum sicut seipsum, domo autem hominis proximos & abstinere ab omni mala operatione, & quæcunque talia cõmunia utrisque sunt, unum et eundem ostendunt deum. Est autem dominus noster uerbũ dei, qui primo quidem seruos attraxit deo, postea autem liberauit eos qui subiecti sunt ei, quemadmodum ipse ait discipulis, Iam nõ dico uos seruos, quia seruus ne-scit quid eius dominus faciat. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ au-diui à patre meo nota feci uobis. In eo enim quod dicit, Iam non dico uos seruos, manifestissime significauit se esse, qui primo quidem eã seruitutem quæ est erga deum hominibus per legem constituerit, post deinde liberta-tem eis donauerit. Et in eo quod dicit, quoniã seruus nescit quid faciat dñs eius, ignorantiam seruilis populi manifestat per suum aduentum. In eo au-tem quod amicos dei dicit suos discipulos, manifeste ostendit, se esse uerbũ dei, quem & Abraham uoluntarie & sine uinculis propter generositatem fidei sequens amicus factus est dei. Sed neque Abrahæ amicitiam propter indigentiam assumpsit, dei uerbum existens ab initio perfectus, Ante enim quàm Abraham esset, ego sum, inquit, Sed ut ipse Abrahæ donaret æternã uitam existens bonus: quoniam amicitia dei immortalitatis est condona-trix, hijs qui aggrediuntur eam.

Quare fecit deus hominem, & patres elegit, & nos uocauit, & quid præstat ea quæ est ad deum seruitus, & quare talis lex po-pulo data est. Caput XXVIII.

IGitur initio non quasi indigens deus hominem plasmauit Adam, sed ut haberet in quem collocaret sua beneficia. Nõ solũ ante Adam, sed & an-te omnem conditionem glorificabat uerbũ patrem suum manens in eo, & ipse à patre glorificabatur, Quemadmodum ipse ait: Pater clarifica me cla-ritate quam habui apud te priusquã mundus fieret. Nec nostro ministerio indigens iussit ut eum sequeremur, sed nobis ipsis attribueret salutem. Se-qui enim saluatorẽ, participare est salutem, & sequi lumen, participare est lu-men: qui autem in lumine sunt, non ipsi lumen illuminant, sed illuminantur & illustrantur ab eo. Ipsi quidem ei nihil præstant, beneficium autem perci-pientes illuminantur à lumine. Sic & seruitus erga deum, deo quidem nihil præstat, nec opus est deo humano obsequio, ipse autem sequentibus & ser-uientibus ei uitam & incorruptelam, & gloriam æternam attribuit: benefi-cium præstans seruientibus sibi ob id quod seruiunt, & sequentibus ob id quod sequuntur, sed non beneficiũ ipso ab eis percipiente. Est enim diues, perfectus, & sine indigentia. Propter hoc autẽ exquirit ab hominibus serui-tutem, ut quoniam est bonus & misericors, benefaciat eis qui perseuerant in seruitute eius. Quantum enim deus nullius indiget, in tantum homo in-

diget dei cõmunione. Hæc est enim gloria hominis, perseuerare ac manere in dei seruitute: & propter hoc dicebat discipulis dominus, non uos me elegistis, sed ego elegi uos, significans quoniam non ipsi glorificabant eum sequentes eum, sed in eo quod sequerentur filium dei, glorificabantur ab eo. et iterum. Volo ut ubi ego sum, ibi & hij sint, ut uideant claritatem meam: nõ uane glorians super hoc, sed gloriam suam participare uolens discipulis suis, de quibus Esaias ait. Ab oriente attraham semen tuum, & ab occasu colligam te, & dicam Aquiloni, adduc, & Austro, noli prohibere, attrahe filios meos de longinquo, & filias meas à summitatibus terræ. Omnes em̃ quotquot uocati* estis in nomine meo, in gloria enim mea præparaui, & formaui, & feci eum, hæc ideo, quoniam ubicunq; est cadauer, illic congregabunt & aquilæ, participantes gloriæ domini, qui & formauit, & adhoc præparauit nos, ut dum sumus cũ eo, participemus gloriæ eius. Sic & deus ab initio hominem quidem plasmauit propter suam munificentiã, Patriarchas uero elegit propter illorum salutem, populum uero formabat docens indocibilẽ sequi deum, Prophetas uero præstruebat in terra, assuescens hominẽ portare eius spiritum, & cõmunionem habere cum deo, ipse quidem nullius indigẽs, hijs uero qui indigentes sunt eius suã præbẽs cõmunionem, & hijs qui ei complacebant fabricationem salutis ut architectus delinians, & non uidẽtibus in Ægypto à semetipso dans ducationem, Et hijs qui inquieti erãt in eremo dans aptissimam legem, & hijs qui in bonam terram introierunt dignã præbens hæreditatẽ, & hijs qui conuertũtur ad patrem saginatũ occidens uitulum, & primam stolam donans, multis modis componẽs humanũ genus, ad consonantiã salutis. & propter hoc Ioannes in Apocalypsi ait: & uox eius quasi uox aquarũ multarũ: uere aquæ multæ spiritus dei. Quoniam diues & quoniã magnus est pater, & per omnes illos transiens uerbũ sine inuidia utilitatem præstabat, eis qui subiecti sibi erant, omni conditioni congruentem & aptam legem cõscribens. Sic autem & populo tabernaculi factionem, & ædificationem templi, & leuitarũ electionẽ, sacrificia quoque, & oblationes, & monitiones, & reliquam omnem legis statuebat deseruitionẽ. Ipse quidẽ nullius horum est indigẽs, est enim semper plenus omnibus bonis, omnemq; odorem suauitatis, & omnes suaueolentiũ uaporationes habens in se, etiam antequàm Moyses esset: facilem aũt ad idola reuerti populum erudiebat per multas aduocationes, præstruens eos perseuerare, & seruire deo per ea quæ erant secunda, ad prima aduocãs, hoc est, per typica ad uera, & per temporalia ad æterna, & per carnalia ad spiritalia, & per terrena ad cœlestia, Quemadmodum dictum est Moysi: Quoniam facies omnia iuxta typum eorum quæ uidisti in mõte. xl. enim diebus discebat tenere sermones dei, & characteres cœlestes, & imagines spiritales, & præfigurationes futurorum, quemadmodum & Paulus ait: bibebant enim de spiritali

*al. sunt

ritali*petra, petra autem erat Christus. Rursum prædictis hijs quæ in lege sunt, intulit. Omnia autem hæc in figura ueniebāt illis. Scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos finis seculorum deuenit. Per typos ergo discebant timere deum, & perseuerare in obsequijs eius. Itaq; lex, & disciplina erat illis, & prophetia futurorū. Nam deus primo quidem per naturalia præcepta quæ ab initio infixa dedit hominibus admonens eos, id est, per Decalogum, quæ si quis non fecerit, non habeat salutem, & nihil plus ab eis exquisiuit. Quemadmodum Moyses in Deuteronomio ait. Hij sermones omnes, quos loquutus est dominus ad omnem synagogam filiorum Israël in mōte, & adiecit, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, & dedit mihi, propter hoc ut custodirēt præcepta, hij qui uelint sequi eum.

*als de sequenti petra.

Quemadmodum in populo priore, & in ecclesia quædam præcepta propter duritiā & inobedientiā hominū data sunt. Ca. XXIX.

AT ubi cōuersi sunt in uituli factionē, & reuersi sunt animis suis in Ægyptū serui pro liberis cupiētes esse, aptā cōcupiscētiæ suæ acceperūt reliquā seruitutē, à deo quidē non abscidentē, in seruitutis aūt iugo dominantē eis. Quēadmodū & Ezechiel propheta causas talis legis datæ reddēs, ait. Et post concupiscentiā cordis sui erant oculi eorū, & ego dedi eis præcepta nō bona, & iustificationes in quibus non uiuent in eis. Et Lucas aūt Stephanū, qui primus in diaconiū ab apostolis electus est, & primus occisus est, ꝑpter Christi martyriū, sic dixisse de Moyse scripsit. Ille quidē accepit p̄cepta dei uiui dare uobis, cui noluerūt obedire patres uestri, & abiecerūt & cōuersi sunt corde suo in Ægyptū dicētes ad Aaron, fac nobis deos qui nos antecedāt, Moyses eñ qui eduxit nos de terra Ægypti, quid ei cōtigerit ignoramus, & uitulū fecerūt in diebus illis, & tulerūt sacrificia idolo, & lætabant̄ in factis manuū suarū. Cōuertit aūt deus, & tradidit eos seruire exercitibus cœli, quēadmodū scriptū est in libro ꝓphetarū. Nūquid sacrificia & oblatiōes obtulistis mihi ānis xl. in eremo domus Israël, & accepistis tabernaculū Moloch, & stellā dei Remphā, figuras quas fecistis adorare eas: manifeste significās, qm̄ non ab altero deo talis illis data est lex, sed ab eodē ipso apta illorū seruituti. Quapropter & in Exodo ad Moysē dicit, Emittā añ te angelū meū, nō enim ascendā tecū, qm̄ populus duræ ceruicis est. & nō solū aūt hoc, sed & præcepta quædā à Moyse posita eis propter duritiā illorū, & quod nollēt esse subiecti, manifestauit dn̄s, cū dixisset eis, quare ergo Moyses p̄cepit dare libellū repudij, & remittere uxorē? dicēs eis, Hæc uobis ꝑpter duritiā cordis uestri ꝑmisit, ab initio aūt nō ita factū est: Moysen quidē excusans, quasi fidelē seruū, unū aūt, qui ab initio masculū & fœminā fecit, deū cōfitēs, illos aūt arguēs, tanq̃ duros, & nō subiectos: & propter hoc aptū duritiæ eorū repudij præceptū à Moyse acceperūt. Et quid dicimus de ueteri testamēto hæc? quādoquidē & in nouo Apostoli hoc idē facientes inueniunt̄ pro-

pter prædictā causam, statim dicente Paulo. Hoc aūt ego dico, nō dn̄s. & iterū, Hoc aūt dico secundū indulgentiā, non secundū præceptū. & iterū: de uirginibus aūt præceptū domini non habeo, consiliū aūt do, tanq̄ misericordiam consequutus à domino ut fidelis essem. Sed & alio loco ait: Ne temptet uos satanas propter incontinentiam uestrā. Si igitur & in nouo testamento quædam præcepta secundū ignoscentiā Apostoli cōcedentes inueniuntur, propter quorundam incontinētiam, ut non obdurati tales, in totū desperantes salutē suam apostatæ fiant à deo: non oportet mirari, si & in ueteri testamēto idem deus tale aliquid uoluit fieri pro utilitate populi, illiciēs eos per prædictas obseruatiōes, ut per eas salutē decalogi obseruātes si munera dēt ei, & ab eo nō reuerterenẗ ad idololatriā, nec apostatæ fierēt à deo, sed toto corde discerēt diligere eū. Si autē quidā propter inobediētes Israëlitas & perditos infirmū dicūt legis doctorē, inueniet in ea uocatione quæ est secūdū nos, multos quidē uocatos, paucos uero electos, & intrinsecus lupos, foris uero indutos pelles ouiū, & id quod erat semper liberū, ut suæ potestatis in homine semper seruasse deū, & suā exhortationē, ut iuste qui nō obediunt, & qui obedierunt & credunt ei honorentur incorruptibilitate.

Quare circūcisio dat. est & obseruatio sabbatorū, & quam habēt recapitulationem. Caput XXX.

QVoniā aūt & circūcisionem non quasi consummatricē iustitiæ, sed in signo eā dedit deus, ut cognoscibile perseueret genus Abrahæ, ex ipsa scriptura discimus. Dixit em̄, inquit, deus ad Abrahā. Circūcidetur om̄e masculinū uestrū, & circūcidetis carnem præputij uestri, & erit in signū testamēti inter me & uos. Hoc idem de sabbatis Ezechiel propheta ait, & sabbata mea dedi eis, ut sint in signo inter me & ipsos, ut sciant q̄m ego sum dn̄s qui sanctifico uos. Et in Exodo deus ait ad Moysen, & sabbata mea obseruabitis, erit enim in signū apud me uobis in generationes uestras. In signo ergo data sunt hæc, non aūt sine symbolo erant signa, id est, sine argumēto, neq; otiosa, tanquā quæ à sapiente artifice darenẗ, sed secundū carnē circuncisio, præfigurabat spiritalē. Etenim nos, ait Apostolus, circūcisi sumus circūcisiōe non manu facta. Et propheta ait. Circūcidite duritiā cordis uestri. Sabbata autē, perseuerantiā totius diei erga deū deseruitionis edocebant. Estimati enim sumus, ait Apostolus Paulus, tota die ut oues occisionis, scilicet & consecrati, & ministrantes omni tempore fidei nostræ, & perseuerantes ei, & abstinentes ab omni auaritia, nō acquirentes nec possidentes thesauros in terra. Manifestabaẗ aūt & tanquā de ea quæ facta sunt requietio dei, hoc est, regnū in quo requiescens homo ille qui perseuerauerit deo assistere, participauit de mensa dei. Et quia nō per hæc iustificabatur homo, sed in signo data sunt populo, ostēdit quod ipse Abrahā sine circūcisione, & sine obseruatiōe sabbatorū credidit deo, & reputatū est illi ad iustitiā, & amicus dei uocatus est

tus est. Sed & Loth sine circũcisione eductus est de Sodomis, percipiens salutem à deo. Item deo placens Noë cũ esset incircũcisus, accepit mensuras mundi secũdum generationes. sed & Enoch sine circũcisione placẽs deo, cũ esset homo, dei legatione ad angelos fungebatur, & translatus est, & cõseruatur usq; nunc testis iusti iudicij dei, quoniã angeli transgressi deciderunt in iudiciũ, homo autem placẽs, translatus est in salutem. Sed & reliqua autem omnis multitudo eorũ, qui ante Abraham fuerũt iusti, & eorũ patriarcharum, qui ante Moysen fuerunt, sine hijs quæ prædicta sunt, & sine lege Moysi iustificabãtur, Quemadmodũ & ipse Moyses in Deuteronomio ait ad populum, dñs deus tuus testamentũ disposuit in Oreb, & non patribus uestris disposuit Dñs testamentũ hoc, sed ad uos. Quare igiť patribus non disposuit testamentũ? Quia lex non est posita iustis, iusti autem patres, uirtutem decalogi conscriptam habẽtes in cordibus & animabus suis, diligentes scilicet deũ, qui fecit eos, & abstinentes erga proximũ ab iniustitia: propter quod non fuit necesse admonere eos correptorijs literis, quia habebãt in semetipsis iustitiã legis. Cũ autem hæc iustitia & dilectio quæ erat erga deum cessit in obliuionẽ, & extincta esset in Ægypto, necessario deus propter multã suam erga homines beneuolentiam semetipsum ostẽdebat per uocẽ, & eduxit de Ægypto populũ in uirtute, uti rursus fieret homo discipulus & sectator dei, & subaffligebat indictoaudiẽtes, ut nõ contemnerẽt eũ qui se fecit, & manna cibauit eos, uti rationalẽ acciperẽt escam. Quemadmodũ & Moyses in Deuteronomio ait, Et cibaui te manna, quod non sciebãt patres tui, uti cognoscas, quoniam nõ in pane solo uiuet homo, sed in omĩ uerbo dei, quod procedit de ore eius, uiuit homo.

In quo differt decalogus à reliquis præceptis. Caput XXXI.

Erga deũ dilectionẽ præsciebat, & eã quæ ad proximũ est iustitiã insinuabatur, ut nec iniustus, nec indignus sit deo præstruẽte hominẽ per decalogũ in suam amicitiã, & eam quæ circa proximũ est, concordiã. Quæ quidẽ ipsi proderãt homini, nihil tamẽ indigentiæ deo ab homine, & propter hoc scriptura ait. Hos sermones loquutus est dñs ad omnẽ synagogã filiorũ Israël in monte, & nihil adiecit. Nihil enim quẽadmodum prædiximus indigebat ab eis. & iterũ Moyses ait, Et nũc Israël, quid dñs deus tuus postulat à te, nisi timere dñm deum tuũ, ambulare in omĩbus uijs eius, & diligere eũ, & seruire dño deo tuo, ex tota anima tua. Hæc quidem gloriosum faciebãt hominẽ, id quod deerat ei implentia, id est, amicitiam dei. Deo aũt præstabat nihil, nec enim indigebat deus dilectiõe hominis. Deerat aũt homini gloria dei, quã nullo modo poterat percipere, nisi per eã obsequentiã quæ est erga deũ. Et propter hoc iterũ Moyses ait. Elige uitã ut uiuas tu & semen tuũ, Diligere dñm deum tuũ, & audire uocẽ eius, & apprehẽdere eũ. Quoniã hæc est uita tua, & longitudo dierũ tuorum. In quam uitam præ-

ſtruens hominem, decalogi quidem uerba, ipſe per ſemetipſum omnibus ſi militer dñs loquutus eſt. Et ideo ſimiliter permanet apud nos extenſionẽ & augmentũ, ſed nõ diſſolutionẽ accipientia per carnalẽ eius aduentũ. Seruitutis aũt præcepta, ſeparatim per Moyſen præcepit populo, apta illorũ eru ditioni ſiue caſtigationi. Quemadmodũ ipſe Moyſes ait. Et mihi præcepit dñs in tẽpore illo dicere uobis iuſtificatiões & iudicia. Hæc ergo quæ in ſeruitutẽ, & in ſignũ data ſunt illis circũcinxit nouo libertatis teſtamẽto. Quæ aũt naturalia & liberalia & cõmunia omniũ auxit & dilatauit ſine inuidia largitur, donans hominibus per adoptionẽ patrẽ ſcire deum, & diligere eũ ex toto corde, & ſine auerſatione ſequi eius uerbum, nõ tantum abſtinentes à malis operationibus, ſed etiam à cõcupiſcentijs eorum. Auxit autẽ etiã & timorem: filios enim plus timere oportet, quàm ſeruos, & maiorẽ dilectionẽ habere in patrem. Et propter hoc ait dominus, omnẽ ſermonẽ ocioſum quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationẽ in die iudicij. Et qui ui derit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo: & qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Vt ſciamus, quoniã non ſolum factorum reddimus rationem deo, ut ſerui, ſed etiam ſermonũ & cogitationum tanquam qui & libertatis poteſtatem acceperimus, in qua ma gis probatur homo ſi reuereatur ut timeat & diligat deum. Et propter hoc Petrus ait, Non uelamentum malitiæ habere nos libertatem, ſed ad propitiationem, & manifeſtationem fidei.

Oſtenſio quoniam non propter ſe, nec indigens deus de ſerui tio eorum, leuiticã præcepit legem: quid etiã requirit ab homine deus nullius indigens. Caput XXXII.

QVoniã autẽ non indigens deus ſeruitute eorũ, ſed propter ipſos quaſ dã obſeruãtias in lege præcepit, pleniſſime prophetæ indicãt. Et rurſus, quoniã nõ indiget deus oblationẽ hominũ, ſed propter ipſum qui oſferat hominẽ, manifeſte dñs docuit, quẽadmodum oſtendimus. Si quãdo enim negligentes eos iuſtitiã, & abſtinentes à dilectione dei uidebat, per ſacrificia aũt, & reliquas typicas obſeruãtias putãtes propitiari dñm, dicebat eis Samuel quidem ſic. Non uult deus holocauſta & ſacrificia, ſed uult exau diri uocem ſuã. Ecce auditus bonus ſuper ſacrificium, & auditus ſuper adipẽ arietum. Dauid aũt ait. Sacrificium & oblationem noluiſti, aures aũt perfeciſti mihi: holocauſta autem pro delicto non poſtulaſti. Docens eos quoniam obauditionẽ uult deus quæ ſeruat eos, quàm ſacrificia & holocauſtomata, quæ nihil eis proſunt ad iuſtitiam, & nouum ſimul prophetans teſtamentũ. Manifeſtius autem adhuc in quinquageſimo pſalmo de hijs ait. Quoniã ſi uoluiſſes ſacrificiũ dediſſem, utique holocauſtis nõ delectaberis. Sacrificium deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritũ & humiliatũ deus nõ deſpicies. Quoniam ergo nihil indiget deus, in eo qui eſt ante hũc pſalmo ait.

Non

Non accipiam de domo tua uitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omẽs uestræ terræ, iumẽta in montibus, & boues, cognoui omnia uolatilia cœli, & species agri mecum est. Si esuriero nõ dicã tibi, meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid mãducabo carnes taurorũ aut sanguinẽ hircorum potabo? Deinde nequis putet propterea, quod irasceretur, cũ recusare hæc, infert cõsilium ei dãs. Immola deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo uota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiã te, & glorificabis me. Illa quidẽ per quæ putabãt peccãtes propitiari deum abnuens, & ostẽdens quod ipse nullius rei indiget, his autẽ per quæ iustificatur homo, & appropinquat deo, hortatur & admonet. Hoc idẽ aũt & Esaias ait. Quo mihi multitudinẽ sacrificiorum uestrorum? dicit dñs. Plenus sum. Et cũ abnuisset holocaustomata, & sacrificium, & oblationes, & adhuc etiã & Neomenias & sabbata & ferias, & reliquam uniuersam consequentem hijs obseruationem, intulit suadens eis quæ salutaria sunt. Lauamini, mundi estote, auferte nequitias à cordibus uestris coram oculis meis, desinite à malitijs uestris, discite bonũ facere, exquirite iudiciũ, eruite eum qui iniuriã patitur, iudicate pupillo, & iustificate uiduã, & uenite disputemus dicit dñs. Nõ ẽm sicut mutus homo, ut multi audent dicere, diuertit eorũ sacrificiũ, Sed miseratis eorũ cæcitati, & uerũ sacrificiũ insinuãs, quod offerentes propitiabunt deũ, ut ab eo uitã percipiãt. Quemadmodũ alibi ait. Sacrificiũ deo cor contribulatum, odor suauitatis deo cor clarificans eum qui plasmauit. Si enim irascens abnueret hæc cæcorum sacrificia, tanquam qui indigni essent consequi misericordiam eius, non utique eisdem ipsis suaderet, per quæ saluari possent. Sed quoniam deus misericors est, non abscidit eos à bono consilio. Nam per Hieremiam cum dixisset: Quo mihi thus de Saba affertis, & cinamomum de terra longinqua? holocaustomata, & sacrificia uestra non delectauerunt me, intulit: Audite sermonem domini omnis Iuda, hæc dicit dominus deus Israël, Dirigite uias uestras, & studia uestra, & constituam uos in loco isto, nec confisi fueritis uobismet in sermonibus mendacibus. Quoniam in totum non proderunt uobis, dicentes, templum domini, templum domini, templum domini est. Et iterũ significans, quoniam nõ propter hoc eduxit eos de Ægypto, ut sacrificia ei offerrẽt, sed ut obliti idololatriæ Ægyptiorum, audire uocem domini possent, quæ erat eis salus & gloria, sic per eundem Hieremiam ait, Hæc dicit dominus, holocaustomata uestra colligite cum sacrificijs uestris, & manducate carnes. Quoniam non sum locutus ad patres uestros, nec de holocaustomatibus & sacrificijs præcepi eis, qua die eduxi uos de Ægypto, sed sermonem hunc præcepi eis dicẽs, Audite uocẽ meã, & ero deus uester, & uos eritis populus meus: & ambulate in omibus uijs meis, quæcunque præcepero uobis, ut bene sit uobis: & non obaudierunt; nec intenderunt: sed ambulauerunt in

cogitationibus cordis malitiæ suæ,& facti sunt retrorsus,& nō ad priora. Et iterū per eundem ipsum dicens: Sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire, quoniam ego sum dominus, qui facio misericordiam,& iustitiā,& iudicium in terra: intulit, Quoniam in hijs uoluntas mea est, dicit dominus. Sed nec in sacrificijs, nec in holocaustomatibus, nec in oblationibus. Nō eñ principaliter hæc, sed secundum consequentiā, & propter prædictā causam habuit populus, sicut iterū Esaias ait. Non obtulisti mihi oues holocaustomatis tui, nec in sacrificijs tuis clarificasti me, non seruisti mihi in sacrificijs, nec aliquid laboriose fecisti in thure, nec mercatus es mihi argēto incēsum, nec adipem sacrificiorum tuorū concupiui, sed in peccatis tuis,& in iniquitatibus tuis ante me stetisti. Super quē igitur, ait, aspiciā, nisi in humilē & quietum,& trementem sermones meos. Non enim adipes & carnes pingues auferent à te iniustitias tuas, hoc est enim ieiunium, quod ego elegi, dicit dominus. Solue omnem nodum iniustitiæ, dissolue connexus *uiolentorum commerciorum, dimitte quassatos in requiem,& omnē conscriptionem iniustā cōscinde. Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, cooperi eum,& domesticos seminis tui ne despicies: tunc erumpet matutinum lumen tuū,& sanitates tibi cito orientur,& præcedet ante te iustitia,& gloria dei circundabit te. Et adhuc te loquente dicam: Ecce adsum. Et Zacharias autem in xij. prophetijs, significans eis uoluntatem dei, ait. Hæc dicit dominus omnipotens. Iudicium iustum iudicate, pietatem & misericordiam facite, unusquisq; ad fratrem suū. Viduam & orphanum,& proselytum,& pauperem nolite opprimere,& unusquisq; malitiæ fratris sui non reminiscatur in corde suo. Et iterum. Hij sunt, inquit, sermones quos facietis: loquimini ueritatē unusquisq; ad proximum suum,& iudicium pacificū iudicate in portis uestris,& unusquisq; malitiam fratris sui non recogitet in corde suo,& iurationem falsam ne dixeritis. Quoniam hæc omnia odi, dicit dominus omnipotens. Et Dauid autem similiter. Quis est, inquit, homo, qui uult uitam, & amat uidere dies bonos. Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo & fac bonum, inquire pacem, & sequere eam. Ex quibus omnibus manifestum est, quia non sacrificia & holocaustomata quærebat ab eis deus, sed fidem, & obedientiam, & iustitiam, propter illorum salutem. Sicut in Osee propheta docens eos deus suam uoluntatem & dicebat: Misericordiam uolo, quàm sacrificiū,& agnitionem dei super holocaustomata. Sed & dominus noster eadem monebat eos dicens: Si enim cognouissetis, quid est, misericordiam uolo quàm sacrificium, nunquam condemnaretis immerētes: testimonium quidem reddens prophetis, quoniā ueritatem prædicabant, illos autē arguens sua culpa insipientes. Sed & suis discipulis dans cōsilium, primitias deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi

*al's uiolētium

nec

nec infructuosi nec ingrati sint,cum qui ex creatura panis est,accepit & gratias egit dicens.Hoc est meum corpus.Et calicem similiter,qui est ex ea creatura,quæ est secundum nos,suum sanguinem cõfessus est,& noui testamẽti nouam docuit oblationem,quam ecclesia ab apostolis accipiẽs in uniuerso mundo offert deo,ei qui alimenta nobis præstat primitias suorũ munerũ in nouo testamento,de quo in xij.prophetis Malachias sic præsignificauit.Non est mihi uoluntas in uobis,dicit dominus omnipotẽs,& sacrificiũ nõ accipiam de manibus uestris.Quoniã ab ortu solis usq; ad occasum nomen meũ glorificatur inter gentes,& in omni loco incensum offertur nomini meo,& sacrificiũ purũ.Quoniã magnum est nomẽ meum in gẽtibus,dicit dominus omnipotens: manifestissime significãs per hæc, quoniã prior quidem populus cessabit offerre deo:omni aũt loco sacrificium offertur ei, & hoc putum, nomen autem eius glorificatur in gentibus. Eucharistia.

Quemadmodũ nomen domini Iesu Christi,proprium patris ostenditur. Caput XXXIII.

QVod est aũt nomẽ,quod in gentibus glorificatur, quàm quod est domini,per quẽ glorificatur pater,& glorificatur homo, & quoniã proprij filij eius est,& ab eo factus est homo,suum illum uocat. Quemadmodum si quis rex ipse filij sui pingat imaginem,iuste suam illam dicit imaginẽ secundũ utrunq;,quoniã & filij eius est,& quoniã ipse fecit eã : sic & Iesu Christi nomen,quod per uniuersum mundum glorificatur in ecclesia,suum esse confitetur pater,& quoniã filij eius est,quoniã ipse scribens id ad salutẽ dedit hominum.Quoniã ergo nomen filij propriũ patris est, & in deo omi potente,per Iesum Christum offert ecclesia,bene ait secundum utraq;,& in omni loco incensum offertur nomini meo,& sacrificium putum.Incensa autem Ioannes in Apocalypsi,orationes ait esse sanctorum.

De sacrificijs & oblationibus, & qui sunt,qui in ueritate offerunt. Caput XXXIIII.

IGitur ecclesiæ oblatio,quã dñs docuit offerri in uniuerso mũdo purũ sacrificiũ reputatũ est apud deum,& acceptũ est ei,nõ quod indigeat à nobis sacrificium,sed quoniã is qui offert,glorificatur ipse in eo quod offert,si acceptet munus eius.Per munus enim erga regẽ & honos & affectio ostenditur,quod in omni simplicitate & innocentia dñs uolens nos offerre prædicauit dicẽs.Cũ igitur offers munus tuũ ad altare,& recotdatus fueris, quoniã frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte munus tuũ ante altare, & uade primum recõciliari fratri tuo,& tũc reuersus offer munus tuũ.Offerre igitur oportet deo,primitias eius creaturæ,sicut & Moyses ait, Non apparebis uacuus ante cõspectum domini dei tui:ut in quibus gratus extitit homo,in hijs gratus ei deputatus,eum qui est ab eo percipiat honorẽ. Et genus oblationum reprobatum est,oblationes enim & illic,oblationes autem

& hic

& hic, Sacrificia in populo, sacrificia & in ecclesia. Sed species immutata est tantū, quippe quū iam nō à seruis, sed à liberis offeratur. Vnus enim & idē dominus, proprium autem character seruilis oblationis, & propriū liberorum, uti & per oblationes ostendatur indicium libertatis. Nihil enim otiosum, nec sine signo, siue argumento apud eum. Et propter hoc illi quidē decimas suorum habebant consecratas. Qui aūt perceperūt libertatē, omnia quæ sunt ipsorū ad dominicos decernūt usus, hilariter & libere dātes ea, nō quæ sunt minora, utpote maiorē spem habētes, uidua illa & paupera hic totum uictū suum mittentē in gazophylaciū dei. Ab initio enim respexit deus ad munera Abel, qm̄ cum simplicitate & iustitia offerebat. Super sacrificiū aūt Cain non respexit, qm̄ cū zelo & malitia, quæ erat aduersus fratrē diuisionem habebat in corde. Quemadmodū occulta eius arguēs deus ait, Nonne si recte offeras, recte autē non diuidas peccasti, quiesce, quoniā non sacrificio placatur deus. Si enim quis solūmodo secundū quod uidetur mūde & recte & legitime offerre temptauerit, secundum aūt suam animā non recte diuidat eam, quæ est ad proximū, cōmunionem, neq; timorē habeat dei, nō per id quod recte foris oblatū est sacrificiū, ad se ducit deū intus habens peccatum, nec oblatio talis proderit ei aliquid, sed cessatio mali, quod est intus conceptum, ne per assimulatam operationem, magis autē peccatū ipsum sibi homicidam faciat hominem. Propter quod & dicebat dominus, Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quoniam similes estis monumentis dealbatis. A foris em̄ sepulchrū apparet formosum, intus aūt plenū est ossibus mortuorum, & uniuersa immunditia: sic & uos à foris quidē apparetis hominibus quasi iusti, intus autem pleni estis malitia & hypocrisi. Cum à foris enim recte offerre putentur, similem zelum Cain habebant in semetipsis, propter quod occiderunt iustum, prætermittentes consilium uerbi, quemadmodum & Cain. Illi enim ait, quiesce, & non assensit. Quiescere autem quid est aliud, quàm desinere à proposito impetus? Et hijs similia dicens. Pharisæe, inquit, cæce emunda quod est intus calicis, ut fiat & quod foris est, mundum. Et non audierunt. Ecce enim ait Hieremias, non sunt oculi tui, nec cor tuum bonum, sed in cupiditate tua, & sanguinem iustum uti effundas eum, & ad iniustitiam, & ad homicidium ut facias. Et iterum Esaias fecistis, inquit, concilium non per me, & testamenta, non per spiritum meum. Vt igitur interior eorum uoluntas & cogitatio ad manifestum producta, sine culpa & malum non operantem ostendat esse deum, eum qui absconsa manifestat, sed eum qui malum operetur, cum minime acquiesceret Cain, ait ei. Ad te conuersio eius, & tu dominaberis eius. Pilato quoque similiter dicebat, Nullam haberes potestatem in me, nisi data tibi fuisset desuper, concedente deo semper iustum, ut hic quidem ex hijs quæ passus est & sustinuit probatus recipiatur, qui autē malignatus est ex

hijs quæ egit adiudicatus expellatur. Igitur non ſacrificia ſanctificant hominem, non enim indiget ſacrificio deus, ſed conſcientia eius qui offert ſanctificat ſacrificium pura exiſtens, & præſtat acceptare deū quaſi ab amico. Peccator autem, inquit, qui occidit mihi uitulum, quaſi occidat canem. Quoniā igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, iuſte munus eius purum ſacrificium apud deum deputatum eſt. Quemadmodum & Paulus Philippēſibus ait, repletus ſum acceptis ab Epaphrodito quæ à uobis miſſa ſunt, odorē ſuauitatis, hoſtiā acceptabilē placentē deo. Oportet enim nos oblationē deo facere, & in ōmibus gratos inueniri fabricatori deo, in ſentētia pura & fidē ſine hypocriſi, in ſpe firma, in dilectione feruēti, primitias corū quæ ſunt eius creaturarū offerentes, & hanc oblationē eccleſia ſola puram offerret fabricatori, offerens ei cum gratiarū actione ex creatura eius. Iudæi aūt iam nō offerunt, manus enim eorum ſanguine plenæ ſunt, non enim receperunt uerbum, per quod offertur deo. Sed neq; omnes hæreticorū ſynagogæ. Alij enim alterū præter fabricatorē dicentes patrē, ideo quæ ſecundū nos creaturæ ſunt offerētes ei, cupidū alieni oſtendunt eum, & aliena concupiſcētem. Qui uero ex defectione, & ignorātia, & paſſione dicūt facta ea quæ ſunt ſecundū nos, & ignorātiæ & paſſionis & defectionis fructus offerētes, peccāt in patrem ſuum, contumeliam faciētes magis ei quā gratias agentes. Quomodo autem cōſtabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ ſint, corpus eſſe domini ſui, & calicem ſanguinis eius, ſi nō ipſum fabricatoris mūdi filiū dicant, id eſt uerbum eius, per quod lignū fructificate defluunt fontes, dat primū quidē fœnū, poſt deinde ſpicā, deinde plenū triticum in ſpica. Quomodo aūt rurſus dicūt carnē in corruptionē deuenire, & nō percipere uitā quæ à corpore dñi & ſanguine alitur? Ergo aut ſententiā mutent, aut abſtineāt offerendo quæ prædicta ſunt. Noſtra aūt conſonans eſt ſententia Euchariſtiæ, & Euchariſtia rurſus confirmat ſententiam noſtrā. Offerimus enim ei, quæ ſunt eius, congruenter cōmunicationē & unitatem prædicantes carnis & ſpiritus. Quemadmodū enim qui eſt à terra panis percipiens uocationē dei, iam nō cōmunis panis eſt, ſed Euchariſtia, ex duabus rebus conſtās, terrena & cœleſti: Sic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iā nō ſunt corruptibilia ſpem reſurrectionis habentia. Offerimus autem ei non quaſi indigenti, ſed gratias agentes donationi eius, & ſanctificantis creaturam. Quemadmodum enim deus non indiget eorum quæ à nobis ſunt, ſic nos indigemus offerre aliquid deo. Sicut Salomon ait. Qui miſeretur pauperi fœneratur deo. Qui enim nullius indigens eſt deus in ſe, aſſumit bonas operationes noſtras, ad hoc ut præſtet nobis retributionem bonorum ſuorum. Sicut dominus noſter ait: Venite benedicti patris mei percipite præparatum uobis regnum. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & potaſtis me, hoſpes fui & collegiſtis me, nudus & cooperuiſtis me, infirmus

Euchariſ.

mus & uisitastis me, in carcere & uenistis ad me. Sicut igitur non hijs indigens, attamen à nobis propter nos fieri, ne simus infructuosi, Ita ad ipsum uerbũ dedit populo præceptũ faciendarũ oblationũ, quamuis non indigeret eis, ut disceret deo seruire. Sic & ideo nos quoq; offerre uult munus ad altare frequenter sine intermissione. Est ergo altare in cœlis, Illuc enim preces nostræ, & oblationes nostræ diriguntur: & templum, quemadmodum Ioãnes in Apocalypsi ait, & apertum est templum dei, & tabernaculũ. Ecce enĩ, inquit, tabernaculum dei, in quo habitabit cum hominibus.

Quorum typum accipiebat populus quemadmodum & prophetabant prophetæ futura. Caput XXXV.

MVnera autem & oblationes & sacrificia omnia in typo populus accepit, Quemadmodũ ostẽsum est Moysi in monte Sinai ab uno & eodem deo, cuius & nunc in ecclesia glorificatur nomen in omnibus gentibus. Sed terrena quidem quæ sunt erga nos disposita congruit typos esse eorũ quæ sunt cœlestia, ab eodem tamen deo facta. Nec enim aliter poterat assimilari spiritalium imaginum. Quæ autem supercœlestia & spiritalia sunt, & quantũ ad nos spectat inuisibilia & inenarrabilia, typos rursus alterorũ cœlestium dicere, & alterius pleromatis, & deum alterius patris imaginem esse, & errantium est à ueritate, & omnimodo stultorum & hebetum. Cogẽtur enim hij tales, quemadmodum sæpenumero ostẽdimus, semper typos typorum & imagines imaginum adinuenire, & nunquam figere animum suum in uno & uero deo: supra enim deum factæ sunt cogitationes ipsorũ, supergressi cordibus suis ipsum magistrũ, suspitione quidem superelati & supergressi, ueritate autem declinantes à uero deo.

Quemadmodum inuestigabilis & incomprehensibilis ostenditur is, qui hanc quæ secundum nos est condidit creaturam. Caput XXXVI.

AD quos iuste quis dicat, quemadmodũ ipse sermo suggeretur, Quatenus super deum extollitis cogitationes uestras, inconsiderate elati? Audistis mensos esse cœlos in palmo, dicite mihi mensurã, & enarrate multitudinem cubitorum innumerabilem, exponite mihi plenitudinem, latitudinem, & longitudinem, & altitudinem circummẽsurationis, initium & finẽ, quæ non intelliget cor hominis, & non comphrehendet ea. Vere enim magna sunt thesaurophylacia cœlestia, immẽsurabilis est in corde deus, & incomprehensibilis in animo, qui comprehendit terram pugillo: quis perspiciat mensuram, & dexteræ eius digitum qui cognoscet? aut manũ eius quis intelliget? eam quæ mensurat immensa, eam quæ tendit mensura sua mensuram cœlorum, & constringit pugillo terram cum abyssis, quæ in se continet latitudinem, & longitudinem, & profundum deorsum, & altitudinẽ supernam uniuersæ conditionis, quæ uidetur, quæ auditur & intelligitur, &

quæ

quæ inuisibilis est:& propter hoc super omne initium & potestatem,& dominationem,& omne nomen quod nominatur,omnium quæ facta & condita sunt existens deus,ipse est qui cœlos implet,& perspicit abyssos,qui est etiam cum unoquoq; nostrũ.Deus enim,inquit,appropinquans ego sum, & non deus de longinquo.Si absconditur homo in absconsis,& ego eũ nõ uidebo? manus eñ eius apphendit omnia:& ipsa est quæ cœlos qdẽ illuminat,etiã quæ sub cœlo sunt, & scrutat renes,& corda,& in absconsis inest & in secretis nostris & in manifesto alit & cõseruat nos. Si aũt plenitudinẽ & magnitudinẽ manus eius nõ cõprehendit homo,quẽadmodũ poterit quis intelligere aut cognoscere in corde tam magnum deum? Quem quasi iam mensi sint,& perspexerint, & uniuersum eum decucurrerint,super eum esse aliud pleroma æonum confingũt,& alterum patrem:ad cœlestia quidẽ nõ suspicientes, uere autem in profundum Bythum dementiæ descendentes: patrem quidem dicẽtes suum finiri,usq; ad ea quæ sunt extra pleroma:Demiurgum uero rursum non attingere usq; ad pleroma.Et sic neutrum eorũ ponũt esse perfectum, & comprehendentẽ omnia.Deerit enim illi quidem uniuersa quæ est extra pleroma fabricatio,huic autem quæ est intra pleroma fabricatio,& neuter eorum erit omnium deus. Quoniam autẽ magnitudinem dei ex hijs quæ ab eo facta sunt nemo enarrare potest,hoc omnibus manifestum est:& quoniam magnitudo eius non deficit,sed omnia cõtinet,& peruenit usq; ad nos,& nobiscum est,omnis quicũq; digne deo sapit confitebitur.

Secundum quid notus deus, & quod ipse pater conditor omniũ per suas manus formauit hominem. Cap. XXXVII.

IGitur secundum magnitudinem non est cognoscere deum,Impossibile est enim mensurari patrem:Secundum autem dilectionem eius,Hæc est enim quæ nos per uerbum eius ducit ad deum obaudientes ei,semper dicimus,quoniam est tantus deus:& ipse est qui per semetipsum cõstituit, & fecit,& adornauit,& continet omnia,in omnibus autem & nos,& hunc mundum qui est secundum nos. Et nos igitur cum hijs quæ cõtinentur ab eo facti sumus. Et hic est de quo scriptura ait,& plasmauit deus hominem limũ terræ accipiens,& in sufflauit in faciem eius flatum uitæ.Non angeli fecerũt nos nec nos plasmauerunt,nec angeli potuerunt imaginem facere dei, nec alius quis,præter uerbum domini,nec uirtus longe absistens à patre uniuersorum.Nec enim indigebat horũ deus ad faciendũ quæ ipse apud se præfinierat fieri, quasi ipse suas non haberet manus.Adest enim ei semper uerbum & sapientia filius,& spiritus,per quos & in quibus omnia libere & spõte fecit,ad quos & loquitur,dicens:faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram,ipse à semetipso substantiam creaturarum,& exemplum factorum,& figuram in mundo ornamentorum accipiens.Bene ergo

ſcriptura dicit. Primo omnium crede, quoniã unus eſt deus, qui omnia conſtituit, & conſummauit, & fecit ex eo quod nõ erat, ut eſſent omnia, omniũ capax, & qui à nemine capiatur. Bene autẽ & in prophetis Malachias ait: Nonne unus deus qui cõſtituit nos? Nõne pater unus eſt omnium noſtrorum? Conſequenter autem & Apoſtolus ait: Vnus deus, inquit, pater qui ſuper omnes, & in omĩbus nobis. Similiter autem & dominus, Omnia mihi, inquit, tradita ſunt à patre meo, Manifeſte ab eo qui omnia fecit. Non enim aliena, ſed ſua tradidit ei. In omnibus autem nihil ſubtractum eſt, & propter hoc idem eſt iudex uiuẽtium & mortuorũ, habens clauem Dauid, aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Nemo enim alius poterat nec in cœlo, nec in terra, nec ſub terra aperire paternum librum, nec uidere eum, niſi agnus qui occiſus eſt, & ſanguine ſuo redemit nos: ab eodem, qui omnia uerbo fecit, & ſapientia adornauit accipiens omniũ poteſtatẽ, quando uerbum caro factum eſt, ut quemadmodum in cœlis principatum habuit uerbum dei, ſic & in terra haberet principatũ: quoniam homo iuſtus, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: principatum aũt habeat eorum quæ ſunt ſub terra, ipſe primogenitus mortuorum factus: & ut uiderent omnia, quemadmodum prædiximus, ſuũ regem, & ut in carnem domini occurrat paterna lux, & à carne eius rutila ueniat in nos, & ſic homo deueniat in incorruptelam, circũdatus paterno lumine. Et quoniam uerbum, id eſt, filius ſemper cũ patre erat, per multa demõſtrauimus. Quoniam & ſapientia quæ eſt ſpiritus erat apud deum ante omnem cõſtitutionem, per Salomonem ait: Deus ſapientia fundauit terram, parauit autem cœlum prudentia. Senſu eius abyſſi eruperunt, nubes autem manauerunt ros. Et rurſus: Dominus creauit me principium uiarum ſuarũ, in opera ſua ante ſeculum fundauit me, in initio antequàm terram faceret, & priuſquam procederent fontes aquarũ, antequàm montes confirmarentur. Ante omẽs autem colles genuit me. E iterum: Cum pararet cœlum eram cum illo, & cũ firmos faceret fontes abyſſi, quando fortia faciebat fũdamenta terræ, eram apud eũ aptans. Ego eram cui adgaudebat, quotidie aũt delectabar ante faciẽ eius in omĩ tẽpore, cũ lætaretur orbe perfecto, & iocũdaret̃ in filijs hominũ. Vnus igit̃ deus, qui uerbo & ſapientia fecit & aptauit omnia, hic eſt autem Demiurgus, qui & mundum hũc attribuit humano generi, qui ſecũdum magnitudinem quidem ignotus eſt omnibus hijs qui ab eo facti ſunt Nemo enim inueſtigauit altitudinem eius, nec ueterum, nec eorũ qui nunc ſunt. Secundum autem dilectionem cognoſcitur ſemper, per eũ per quẽ cõſtituit omnia. Eſt autem hic uerbum eius dñs noſter Ieſus Chriſtus, qui in nouiſſimis temporibus homo, in hominibus factus eſt, ut finem coniungeret principio, id eſt, hominem deo. Et propterea prophetæ ab eodem uerbo propheticum accipientes charisma, prædicauerunt eius ſecundũ carnẽ aduẽ

tum,

tum, per quem cõmixtio & cõmunio dei & hominis secundum placitũ patris facta est, ab initio prænunciante uerbo dei, quoniã uidebitur deus ab hominibus, & conuersabitur cũ eis super terram, & colloqueretur & adfuturus esset, id est ab uniuerso suo plasmate, saluans illud, & parcibilis ab eo, & liberans nos de manibus omnium odientiũ nos, transgressionis spiritu, & faciens nos seruire sibi in sanctitate & iustitia omnes dies nostros, uti cõplexus homo spiritũ dei, in gloriam cedat patris. Hæc prophetice significabant prophetæ, sed non quemadmodum quidam dicunt, inuisibili patre omnium existente alterũ esse eum qui à prophetis uideretur. Hoc autem dicunt, qui in totum quid sit prophetia nesciunt. Nam prophetia est prædicatio futurorum, id est, eorũ quæ post erunt præsignificatio. Præsignificabant igitur prophetæ quoniam uidebitur deus ab hominibus, Quemadmodũ & dñs ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi deũ uidebunt. Sed secundum magnitudinẽ quidem eius, & mirabilem gloriã nemo uidebit deũ, & uiuet. Incapibilis enim pater: secundũ autem dilectionẽ & humanitatem, & quod omnia possit, etiã hoc concedit hijs qui se diligũt, id est, uidere deũ, quod & prophetabant prophetæ. Quoniam quæ impossibilia apud deum. Homo etenim à se non uidet deum. Ille autẽ uolens uidetur ab hominibus, à quibus uult, & queadmodũ uult, Potens est enim in omnibus deus, uisus quidem tunc per spiritum prophetiæ, uisus est autẽ & per filiũ adoptiue, Videbitur autem & in regno cœlorũ paternaliter, spiritu quidem præparante hominem in filiũ dei, filio autem adducente ad patrem, patre autẽ incorruptelam donante in æternã uitam, quæ unicuiq; euenit ex eo quod uideat deũ. Quemadmodũ enim uidentes lumen intra lumen sunt, & claritatem eius recipiunt, Sic & qui uident deũ, intra deum sunt, percipientes eius claritatẽ: uiuificat autem eos claritas, percipiunt ergo uitam qui uident deum: & propter hoc incapibilis, uisibilem se & comprehensibilẽ, & capacem hominibus præstat, ut uiuificet percipientes & uidentes se, Quemadmodum enim magnitudo eius inuestigabilis est, Sic & benignitas eius inenarrabilis, per quã uisus uitam præstat hijs qui uident eum. Quoniam uiuere sine uita impossibile est, Subsistẽtia uitæ aũt, de participatione euenit, Participatio autem dei est uidere deũ, & frui benignitate eius. Homines igitur uidebunt deũ, & uiuent per uisionem, immortales facti, & pertingentes usq; in deũ. Quod sicut prædixi per prophetas figuraliter manifestabatur, quoniam uidebitur deus ab hominibus qui portant spiritũ eius, & semper aduentum Christi sustinent. Quemadmodũ & in Deuteronomio Moyses ait: In die ista uidebimus, quoniam loquetur deus ad hominem, & uiuet. Quidam enim eorũ uidebant spiritum propheticum, & operationes eius in omnia genera charismatum effusa, alij uero aduentum domini & eam quæ est ab initio administrationem, per quam perfecti, uoluntatem patris quæ est in cœlis, &

quæ eſt in terris, Alij uero & glorias paternas temporibus aptas, & ipſis qui uidebant, & qui tunc audiebant, & omnibus qui deinceps audituri erāt. Sic igitur manifeſtabatur deus, per omnia enim hæc deus pater oſtenditur, ſpiritu quidem operante, filio uero adminiſtrante, patre uero comprobāte, homine uero conſumante ad ſalutem. Quemadmodum & per prophetam Oſee ait: Ego, inquit, uiſiones multiplicaui, & in manibus prophetarum aſſimilatus ſum. Apoſtolus autem idipſum expoſuit dicēs: Diuiſiones autem chariſmatum ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem dominus, & diuiſiones operationū ſunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Sed quoniam qui omnia in omnibus operatur deus eſt, qualis eſt & quantus eſt, inuiſibilis & inenarrabilis eſt omnibus, quæ ab eo facta ſunt, Incognitus autem nequaquam, omnia enim per uerbum eius diſcūt: qui eſt unus deus pater qui continet omnia, & omnibus eſſe præſtat, quemadmodum in Euangelio ſcriptum eſt: Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Enarrat ergo filius ab initio patris, quippe qui ab initio eſt cum patre, qui & uiſiones propheticas, & diuiſiones chariſmatum, & miniſteria ſua, & patris glorificationē conſequēter & compoſite oſtenderit humano generi apto tempore ad utilitatē. Vbi eſt enim conſequentia, illic & conſtantia, & ubi & cōſtantia, illic & pro tempore, & ubi pro tempore, illic & utilitas: & propterea uerbum diſpenſatum paternæ gratiæ factus eſt ad utilitatem hominum, propter quos fecit tātas diſpoſitiones, hominibus quidem oſtendens deum, deo autē exhibens hominem: & inuiſibilitatem quidem patris cuſtodiens, ne quando homo fieret contemptor dei, & ut ſemper haberet, ad quod proficeret: uiſibilem autē rurſus hominibus per multas diſpoſitiones oſtendens deum, ne in totū deficiens homo ceſſaret eſſe: Gloria enim dei uiuens homo, Vita autem hominis uiſio dei. Si enim quæ eſt per conditionem oſtenſio dei uitam præſtat hominibus in terra uiuentibus, multo magis ea quæ eſt per uerbum manifeſtatio patris, uitam præſtat hijs, qui uident deum. Quoniam ergo ſpiritus dei, per prophetas futura ſignificauit, præformans nos, & præaptans ad id, ut ſubditi deo ſimus, futurum autem erat, ut homo per ſancti ſpiritus beneplacitum uideret, neceſſario oportebat eos per quos futura prædicabantur uidere deum, quem ipſi hominibus uidendum intimabant, uti non ſolum dicatur prophetice deus, & dei filius, & filius, & pater, ſed ut uideatur omnibus membris ſanctificatis & edoctis ea quæ ſunt dei, ut præformaretur & præmeditaretur homo applicari in eam gloriam quæ poſt reuelabitur hijs qui diligunt deum. Non enim ſolum ſermone prophetabant prophetæ, ſed & uiſione, & conuerſatione, & actibus quos faciebant, ſecundum id quod ſuggerebat ſpiritus: ſecundum hanc igitur rationem

nem inuisibilem uidebant deum. Quemadmodũ & Esaias ait: Regem dominum sabaoth uidi oculis meis, significans, quoniam uidebit oculis deum homo & uocem eius audiet. Secundum hanc igitur rationem, & filium dei hominem uidebant conuersatum cum hominibus, id quod futurum erat prophetantes, eum qui nondum aderat, adesse dicentes, & impassibilẽ passibilem annuntiantes, & eum qui tunc in coelis, in limum mortis descendisse dicentes. Et reliquas autem eius recapitulatiõis dispositiones, quasdam quidem per uisiones uidebant, quasdam per uerbum annũtiabant, quasdam uero per operationem typice significabant: quæ quidem uidenda erant uisibiliter uidentes, quæ uero audienda erant, sermone præconantes, quæ uero agenda erant operatione perficientes, uniuersa uero prophetice annuntiãtes. Propterea & Moyses trãsgressori quidem legis populo igneum deũ esse dicebat, igneum à deo diem superduci minitans. His uero qui erga dominum timorem habebant, dominus deus, dicebat, misericors, pius, & magnanimus, & magnæ miserationis, & uerax, & iustitiam seruãs, & misericordiam in milia, auferens iniustitias, & nequitias, & peccata. Et uerbum quidẽ loquebatur Moysi apparens in conspectu, quemadmodum si quis loquatur ad amicum suum, Moyses uero cupiuit manifeste uidere eum qui secũ loquebatur, & dictum est ei. Sta in loco alto petræ, & manum meam contegam super te. Quando uero transierit claritas mea, tunc uidebis quæ sunt posteriora mea, facies aũt mea non uidebitur tibi, non enim uidet homo faciem meam, & uiuet: utraq; significans, quoniam & impossibile est homini uidere deum, & quoniam per sapientiam dei in nouissimis tẽporibus uidebit deum homo, in altitudine petræ, hoc est in eo qui est secundum hominem eius aduentus. & propter hoc facie ad faciem confabulatus est cum eo in altitudine montis, assistente etiã Helia, quemadmodum Euangeliũ retulit, restituens in fine pristinam repromissionem. Non igitur manifeste ipsi faciem dei uidebant prophetæ, sed dispositiones & mysteria quæ inciperet homo uidere deum. Quemadmodum & Heliæ dicebatur, exies cras, & stabis in conspectu domini, & ecce dominus transiet, & ecce spiritus magnus, & fortis qui dissoluet montes, & conteret petras in conspectu domini, & nõ in spiritu dominus, & post spiritum terræmotus, & nõ in terræmotu dominus, & post terræmotum ignis, & non in igne dominus, & post ignem uox auræ tenuis. Per hæc enim & per prophetas ualde indignans, propter transgressionem populi & propter interfectionem prophetarum, docebatur mitius agere, ac secundum hominẽ aduentus domini significabatur futurus, post illam legem quæ data est per Moysen, mitis & tranquillus, in quo nec calamum quassatum confregit, nec linum fumigans extinxit. Ostendeba-

tur autem & regni eius mitis & pacifica requietio. Post enim spiritum qui conterit montes, & post terræmotum, & post ignem, tranquilla & pacifica regni eius adueniunt tempora, in quibus cum omni tranquillitate spiritus dei uiuificat, & auget hominem. Manifestius autem adhuc per Ezechielem factum est, quoniam ex parte dispositiones dei, sed nõ ipsum uidebant prophetæ priores deũ. Hic enim dei cum uidisset uisionem, & Cherubim & rotas eorum, & uniuersæ progressionis eius mysterium cum retulisset, & similitudinem quasi figuram hominis, & illa quidem quæ erant super lumbos eius quasi figuram electri, quæ autem deorsum quasi uisionem ignis, & reliquam uniuersam thronorum uisionem manifestans, ne quis putaret forte eum in hijs proprie uidisse deum, intulit, hæc uisio similitudinis gloriæ domini. Igitur si neque Moyses uidit deum, nec Helias, nec Ezechiel qui multa de cœlestibus uiderunt, quæ autem ab hijs uidebantur erant similitudines claritatis domini, & prophetiæ futurorum, manifestũ est quoniam pater quidem inuisibilis, de quo & dominus dixit, deum nemo uidit unquam, Verbum autem eius quemadmodum uolebat ipse, & ad utilitatem uidentium claritatem monstrabat patris, & dispositiones exponebat. Quemadmodum & dominus dixit, unigenitus deus qui est in sinu patris ipse enarrauit. Et ipse autem interpretatur patris uerbum, utpote diues & multus existens, non in una figura, nec in uno charactere uidebatur uidentibus eum, sed secundum dispensationem eius causas siue efficaciam, sicut in Daniele scriptum est. Aliquando enim cum hijs qui erant circa Ananiam, Azariam, Mizaëlem uidebatur, assistens eis in fornace ignis, & in camino, & liberans eos de igne: & uisio, inquit, quarti, similis filio dei. Aliquando autem lapis à monte abscisus sine manibus, & percutiens temporalia regna, & uentilans ea, & ipse replens uniuersam terram. Rursum hic idem uidebitur quasi filius hominis in nubibus cœli ueniens, & appropinquans ad ueterem dierum, & sumens ab eo uniuersam potestatem & gloriam, & regnum: & potestas, inquit, eius potestas æterna, & regnum eius non interibit. Sed & Ioannes domini discipulus in Apocalypsi sacerdotalem & gloriosum regni eius uidens aduentum, Conuersus sum, inquit, uidere uocem quæ loquebatur mecum, & conuersus uidi septem candelabra aurea, & inter candelabra similem filio hominis indutum podere, & adcinctum ad mammas zonam auream. Caput autem eius, & capilli quemadmodum lana alba, quomodo nix, & oculi eius ut flamma ignis, & pedes eius similes chalcolibano, quemadmodum in camino succensus est. Vox eius quasi uox aquarum, & habet stellas septem in manu dextera sua, & de ore eius romphea ex utraque parte acuta exiebat, & facies eius quemadmodum

ſol fulgens in uirtute ſua. In hijs enim aliquid à patre clarum eius ſignificat ut caput: aliquid uero ſacerdotale ut poderem, & propter hoc Moyſes ſecundum typum ueſtiuit pontificem: aliquid uero ad finem, quemadmodum chalcolibanum in camino ſuccenſum, quod eſt fortitudo fidei, & perſeuerabile orationum, propter aduenïens in fine temporum ſuccenſionis incendium. Ioanne uero non ſuſtinente uiſionem, Et cecidi enim inquit, ad pedes eius quaſi mortuus: ut fieret quod ſcriptum eſt: nemo uidet deum, & uiuet: & uiuificans eum uerbum & admonens, quoniam ipſe eſt in cuius pectore recumbebat ad cœnam, interrogans quis eſſet qui inciperet eum tradere, Et dicebat: Ego ſum primus & nouiſſimus, & qui uiuo, & fui mortuus, & ecce uiuo in ſecula ſeculorum, & habeo claues mortis & inferorum. Et poſt hæc in ſecunda uiſione eundem dominum uidens, Vidi enim, inquit, in medio throni & quatuor animalium, & in medio preſbyterorum agnum ſtantem quaſi occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus dei, dimiſſi in uniuerſam terram. Et rurſus de eodem ipſo agno, ait: Et ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum uocabatur fidelis, & uerus, & per iuſtitiam iudicat, & pugnat, & oculi eius ſicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen ſcriptum, quod nemo ſcit niſi ipſe, & circumamictus ueſtimentum aſperſum ſanguine, & uocatur nomen eius uerbum dei, & exercitus cœli ſequebatur eum in equis albis ueſtiti byſſinum album mundum, & de ore eius procedit romphea acuta, ut in ea percutiat gentes, & ipſe paſcet eos in uirga ferrea, & ipſe calcat lacum uini furoris iræ dei omnipotentis, & habet ſuper ueſtitum, & ſuper femur ſuum nomen ſcriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Sic ſemper uerbum dei uelut lineamenta rerum futurarum habet, & uelut ſpecies diſpoſitionum patris hominibus oſtendebat, docens nos quæ ſunt dei. Non ſolum autem per uiſiones quæ uidebantur, & ſermones qui præconabantur, ſed & in operationibus uiſus eſt prophetis, ut per eos præfiguraret, & prædemonſtraret futura. Propter quod & Oſee propheta accepit uxorem fornicationis, per operationem prophetans, quoniam fornicando fornicabitur terra à domino, hoc eſt qui ſuper terram ſunt homines, & de huiuſmodi hominibus beneplacitum habebit deus aſſumere eccleſiam ſanctificandam communicatione filij eius, ſicut & illa ſanctificata eſt communicatione prophetæ. Et propter hoc Paulus ſanctificatam ait infidelem mulierem in uiro fideli. Adhuc etiam filios ſuos nominauit propheta, non miſericordiam conſequuta & non populus, ut, quemadmodum Apoſtolus ait, fiat qui nõ populus, populus, & non miſericordiam conſequuta, miſericordiam con-

ſequuta, & in loco eliberata, in quo uocabitur non populus, ibi uocabuntur filij dei uiui. Id quod à propheta typice per operationem factum eſt, oſtendit Apoſtolus uere factum in eccleſia, & Chriſto. Sic autem & Moyſes Æthiopiſſam accipiebat uxorem, quam ipſe Iſraëlitidem fecit, præſignificans, quoniã oleaſter inſeritur in oliuam, & participans pinguedinis eius erat. Quoniam enim is qui ſecundum carnem natus eſt Chriſtus, à populo quidem habebat inquiri, ut occideretur, liberari uero in Ægypto, id eſt, in gentibus, & ſanctificare eos, qui ibi eſſent infantes, Vnde & eccleſiã ſibi perfecit. Ægyptus enim ab initio gentilis, quemadmodum Æthiopiſſa, propter hoc per nuptias Moyſi nuptiæ uerbi oſtendebantur, & per Æthiopiſſam coniugem, ea quæ ex gentibus eſt eccleſia manifeſtabatur, cui qui detrahunt, & incuſant & derident eam, non erunt mundi, Leproſi enim erunt & abijcientur à iuſtorum caſtris. Sic autem & Raab fornicaria ſemetipſam quidem condemnans, quoniam eſſet gentilis omnium peccatorum rea, ſuſcepit autem ſpeculatores, qui ſpeculabantur uniuerſam terram, & apud ſe abſcondit, patrem ſcilicet & filium & ſpiritum ſanctum. Et cum uniuerſa ciuitas, in qua habitabat, concidiſſet in ruinam, canentibus ſeptem tubicinis in ultimis Raab fornicaria conſeruata eſt, cum uniuerſa domo ſua fide ſigni coccini, ſicut & dominus di..bat hijs qui aduentum eius non excipiebant phariſæi, ſcilicet & coccini ſignum nullificant, quod erat paſcha, redemptio & exodus populi ex Ægypto, dicens: Publicani, & meretrices præcedẽt uos in regno cœlorum.

Quemadmodum in Abtaham præfigurabatur fides noſtra, & quæ expoſitio eorum quæ facta ſunt à patribus. Caput XXXVIII.

QVoniam autem & in Abraham præfigurabatur fides noſtra, & quoniam patriarcha noſtræ fidei uelut propheta fuit, pleniſſime Apoſtolus docuit in epiſtola ad Galatas, dicens: Qui ergo tribuit uobis ſpiritum, & operatur uirtutes in uobis, ex operibus legis an ex auditu fidei? Sicut Abraham credidit deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Cognoſcite itaque quoniam qui ſunt ex fide, hij filij ſunt Abrahæ. Præuidens autem ſcriptura, quoniam ex fide iuſtificat gentes deus, prænuntiauit Abrahæ, quoniam benedicentur in eo omnes gentes. Itaque qui ex fide ſunt benedicentur cum fideli Abraham. Ob quæ non ſolum prophetam eum dixit fidei, ſed & patrem eorum qui ex gentibus credunt in Chriſtum Ieſum, eo quod una & eadem illius & noſtra ſit fides, illo quidem credente futuris quaſi iam factis, propter repromiſſionem dei: nobis quoque ſimi-

liter per fidē ſpeculantibus eam quæ eſt in regno hæreditatē, propter repromiſſionem dei. Et ea autem quæ circa Iſaac non ſine ſignificatione ſunt. In ea enim epiſtola quæ eſt ad Romanos ait Apoſtolus: Sed & Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri à uerbo reſponſum accepit, ut ſecundum electionem propoſitum dei permaneat, nō ex operibus, ſed ex uocante dictum eſt ei. Duo enim populi in utero tuo, & duæ gentes in uentre tuo, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Ex quibus manifeſtatum eſt, non ſolum prophetationes patriarcharum, ſed & partū Rebeccæ prophetiam fuiſſe duorum populorum, & unum quidem eſſe maiorem, alterum uero minorem, & alterum quidem ſub ſeruitio, alterum aūt liberum. Vnius autem & eiuſdem patris unus & idem deus noſter, & illorū, qui eſt abſconſorum cognitor, qui ſcit omnia antequā fiant, & propter hoc dicēs: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Si quis autem & actus qui ſunt Iacob addiſcat, inueniet eos non inanes, ſed plenos diſpoſitionum: & in primis in natiuitate eius, quemadmodum apprehendit calcaneum fratris, & Iacob uocatus eſt, id eſt ſupplantator, tenens & qui non tenetur, ligans pedes, ſed qui non ligatus, luctans & uincens, tenens in manu calcaneum aduerſarij, id eſt, uictoriam. Ad hoc enim naſcebatur dominus, cuius typum generationis monſtrabat, de quo & Ioannes in Apocalyſi ait: Et exiuit uincens ut uinceret. Deinde autem primogenita accipiens, quando uituperauit ea frater eius, quemadmodum & iunior populus eum primogenitum Chriſtum accepit, cum eum repulit populus ætate prouectior, dicens: Non habemus regem niſi Cæſarem. In Chriſto autem uniuerſa benedictio, & propter hoc benedictiones prioris populi à patre ſubripuit poſterior populus, Quemadmodum Iacob abſtulit benedictionem huius Eſau. Ob quā cauſam fratris patiebatur inſidias, & pſecutiōes frater ſuus, ſicut & eccleſia hoc idem à Iudæis patiebatur. Peregre naſcebantur duodecim tribus genus Iſraël, quoniam & Chriſtus peregre incipiebat decaſtylum firmamentum eccleſiæ generare. Variæ oues quæ fiebant hinc Iacob merces, & Chriſti merces ex uarijs & differentibus gentibus, in unam cohortem fidei conuenientes fiunt homines, quemadmodum pater promiſit ei. Poſtula, dicens, à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et quoniam multitudines filiorum domini prophetæ fiebant Iacob, neceſſitas omnis fuit ex duabus ſororibus eum filios facere: Quemadmodum Chriſtus ex duabus legibus unius & eiuſdem patris. Similiter autem & ex ancillis ſignificans, quoniam ſecundum carnem ex liberis & ex ſeruis Chriſtus ſtatuet filios dei, ſimiliter omnibus dans munus ſpiritus uiuificantis nos. Omnia autem ille faciebat propter illam iuniorem, bonos oculos habentem Rachel, quæ præfigurabat eccleſiam, propter quam ſuſtinuit Chriſtus, qui tunc quidem patriarchas ſuos

& pro-

& prophetas præfigurans & prænuntians futura, præexercens suam partē dispositionibus dei, & assuescens hæreditatem suam obedire deo, & peregrinari in seculo, & sequi uerbū eius, & præfigurare futura. Nihil enim uacuū, neqꝫ sine signo apud eum.

Quare lauit pedes discipulorum suorū, & quare discumbentibus, Et quod ipse similiter ante oēs deus ostēditur. Ca. XXXIX.

IN nouissimis autem temporibus, cum uenit plenitudo temporis libertatis, ipsum uerbū per seipsum sordes abluit filiorum Sion, manibus suis lauans pedes discipulorum. Hic est enim finis humani generis, reædificātis deum, & uti quemadmodum in initio per primos omnes in seruitutem redacti sumus debito mortis, sic in ultimo per nouissima omnes qui ab initio discipuli, emundati & abluti quæ sunt mortis, in uitam ueniant dei. Qui enī pedes lauit discipulorum, totum sanctificauit corpus, & in emundationem adduxit. Quapropter & recumbentibus eis ministrabat escam, significans eos qui in terra recumbebāt, quibus uenit ministrare uitā. Sicut Hieremias ait: Recōmemoratus est dominus sanctus Israel mortuorū suorū, qui præ dormierunt in terra defossionis, & descendit ad eos, uti euangelizaret eis salutare suum ad saluandum eos. Propter hoc autem & discipulorū oculi erāt grauati ueniente Christo ad passionem, & inueniens eos dormientes, primo quidem dimisit, significans patientiam dei in dormitione hominū. Secundo uero ueniens excitauit eos, & erexit, significans quoniam passio eius expergefactio est dormientium discipulorum, propter quos & descendit in inferiora terræ, id quod erat inoperatū conditionis uisurus oculis, de quibus & dicebat discipulis. Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere & audire, quæ uos uidetis & auditis. Non enim propter eos solos, qui temporibus Tyberij Cæsaris crediderūt ei uenit Christus, nec ꝓpter eos solos, qui sunt nunc homines prouidentiā fecit pater, Sed propter omnes omnino homines, qui ab initio secundū uirtutem suam, in sua generatione, & timuerunt, & dilexerunt deū, & iuste & pie conuersati sunt erga proximos, & concupierunt uidere Christum, & audire uocem eius. Quapropter omnes huiusmodi in secundo aduentu, primo de somno excitabit & eriget tam eos, quā reliquos, qui iudicabuntur, & constituet in regnū suū. Quoniam quidem unus deus, qui patriarchas quidem direxit in dispositiones suas, Iustificauit autē circūcisionem ex fide, & præputiū per fidem. Quemadmodum enim in primis nos præfigurabamur & prænuntiabamur, sic rursus in nobis illi deformantur, hoc est, in ecclesia, & recipiūt mercedem pro hijs quæ laborauerūt.

Quod ait, non uos laborastis, alij laborauerunt, & uos in labores eorum introistis. Cap. XL.

PRopter hoc dicebat dominus discipulis: Ecce dico uobis, Attollite oculos uestros uidete regiones, quoniam albæ sunt ad messem. Nam mes-

ſor mercedem accipit,& congregat fructum in uitam æternam,uti & qui ſe minat,& qui metit ſimul gaudeat.In hoc eſt ſermo uerus,quoniã alius eſt qui ſeminat,& alius qui metit.Et ego enim præmiſi uos metere, quod uos non laboraſtis,alij laborauerunt & uos in laborem eorum introiſtis. Qui ergo ſunt qui laborauerunt,qui diſpoſitionibus dei deſeruiunt. Manifeſtũ eſt quia patriarchæ & prophetæ,qui etiam præfigurauerunt noſtram fidẽ, & diſſeminauerũt in terram aduentũ filij dei,quis & qualis erit,uti qui poſteriores erant futuri homines, habentes timorem dei,facile ſuſceperũt aduentum Chriſti, inſtructi à prophetis.Et propter hoc Ioſeph cũ cognouiſſet quod prægnans eſſet Maria,& cogitabat abſconſe dimittere eam,angelus in ſomnis dixit ad eum.Ne timeas aſſumere Mariam coniugem tuam, quod enim habet in uentre,ex ſpiritu ſancto eſt.Pariet autem filium,& uocabis nomen eius Ieſum,Ipſe enim ſaluabit populum ſuum à peccatis eorum.Et adiecit ſuadens ei,Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum à domino per prophetam dicentem:Ecce uirgo in utero accipiet,& pariet filium,& uocabitur nomen eius Emanuel:per ſermones prophetæ ſuadens ei & excuſans Mariam,hanc eandem eſſe oſtendens, quæ ab Eſaia eſſet prænuntiata uirgo,quæ generat Emanuel. Quapropter ſine dubitatione ſuaſus Ioſeph, & Mariam accepit,& in reliqua uniuerſa educatione Chriſti gaudens obſequium præſtitit,uſque in Ægyptum ſuſcipiens profectionẽ,& inde regreſſum & in Nazareth tranſmigrationem.Denique qui ignorabant ſcripturas,& repromiſſionem dei, & diſpoſitionem Chriſti, patrem eum putabant pueri.Propter hoc autem & ipſe dominus in Capharnaum Eſaiæ prophetias legebat:Spiritus domini ſuper me, quapropter unxit me,Euangelizare pauperibus miſit me,curare contribulatos corde,præconare captiuis remiſſionem,& cæcis uiſionem.Semetipſum quoque oſtendens prænuntiatum per prophetas, dicebat eis:Hodie impleta eſt ſcriptura hæc in auribus ueſtris.Propter hoc Philippus, cum inueniſſet eunuchum reginæ Æthiopum legentem ea quæ ſcripta ſunt,Quemadmodum ouis ad uictimam ductus eſt, quemadmodum agnus in conſpectu tondentis ſine uoce, ſic non aperuit os ſuum, In humilitate iudicium eius ablatum eſt: & reliqua quæcunque de paſſione eius, & de carnali aduentu, & quemadmodum inhonoratus eſt à non credentibus ei, pertranſiuit propheta:facile ſuaſit ei credere eum eſſe CHRISTVM IESVM, qui ſub Pontio Pilato crucifixus eſt, & paſſus eſt quæcunque prædixit propheta, cumque eſſe filium dei, qui æternam uitam hominibus dat. Et ſtatim ut baptizauit eum, abſceſſit ab eo. Nihil enim aliud deerat ei qui à prophetis fuerat præcatechizatus: non deum patrem, non conuerſationis diſpoſitionem, ſed ſolum aduentum ignorabat filij dei, quem cum breuiter cognouiſſet, agebat iter gaudens, præco futurus in Æthiopia

pertranſiuit dixit. p breuiter expoſuit.

Æthiopia Christi aduentus. Quapropter nõ multum laborauit circa eum Philippus, quia erat in timore dei præaptatus à prophetis. Propter hoc autem & apostoli oues colligẽtes quæ perierant domus Israël de scripturis alloquentes eos, ostendebant Iesum crucifixum, hunc esse Christum filiũ dei uiui, & magnam multitudinem suadebant, quæ tamen habebat timorem ad deum, & una die baptizati sunt hominũ tria milia, & quatuor, & q̃nq;.

Quare Paulus dicit plus se quàm omnes laborasse.

Caput XLI.

PRopter hoc & Paulus gentium apostolus cũ esset, plus eis, inquit, omnibus laboraui. Illis enim facilis catechizatio fuit, uidelicet cum ex scripturis haberent ostensiones, & qui Moysen & prophetas audiebãt, & facile recipiebant primogenitum mortuorum, & principem uitæ dei, eũ qui per extensionem manuum dissoluebat Amalech, & uiuificabat hominem de serpentis plaga per fidem quæ erat in eum. Gentes quidem primo catechizabat Apostolus, quemadmodũ in eo libro, qui ante hũc est, ostendimus, discedere ab idolorũ superstitione, & unũ deũ colere factorem cœli & terræ, & uniuersæ conditionis fabricatorẽ. Esse autem huius filiũ uerbũ eius, per quẽ constituit omnia, & hunc in nouissimis temporibus hominẽ & in hominibus factũ reformasse quidem humanũ genus, destruxisse quidem & uicisse inimicum hominis, & donasse suo plasmati aduersus reluctantẽ uictoriam. Adhuc autem & si non faciebant qui erant ex circũcisione, sermones dei, quod essent contẽptores, sed erant præinstructi: Non mœchari, nõ furari, non fraudare, & quæcunq; in exterminium proximorum fiunt mala esse, & odiri à deo. Quapropter & facile assentiebãt ab hijs abstinere, quoniam hæc didicerunt. Gentiles uero & hoc ipsum discere oportebat, quoniam huiusmodi operationes malæ & exterminatoriæ, & inutiles sunt & damnosæ, hijs qui operãtur eas. Quapropter plus laborabat, qui in gentes Apostolatum acceperat, quàm qui in circũcisione præconabant filium dei. Illos enim adiuuabant scripturæ, quas cõfirmauit dominus, & adimpleuit, talis ueniens, qualis & prædicabatur. Hic uero peregrina quædam eruditio, & noua doctrina, deos gentium non solum non esse deos, sed idola esse dæmoniorum. Esse autem unum deum, qui est super omnes, & omne nomen quod nominatur, & huius uerbum naturaliter quidem inuisibile, uisibilem palpabilẽ in hominibus factum, & usq; ad mortem descendisse, mortẽ autẽ crucis. Et eos qui in eũ credunt incorruptibiles & impassibiles futuros, & percipere regnum cœlorũ: & hæc prædicabantur gentibus sine scripturis. Quapropter & plus laborabant qui in gentes prædicabant. Generosior autem rursus fides gentiũ ostendit, sermonem dei assequentium, sine instructione scripturarum.

Quemadmodum in circũcisione,& in præputio,& in fide unus pater ostenditur. Caput XLII.

SIc enim oportuerat filios Abrahæ quos illi de lapidibus excitauit deus, & fecit assistere ei principi & prænuntiatori facto nostræ fidei, qui & accepit testamẽtum circũcisionis,post eam iustificationem,quæ fuerat in præputio fidei,ut præfigurarẽtur in eo utraq; testamẽta,ut fieret pater omniũ, qui sequuntur uerbum dei,& peregrinationẽ in hoc seculo sustinent, id est, eorum qui ex circũcisione,& eorũ qui ex præputio fideles sunt,sicut & Christus lapis summus angularis omnia sustinens, & in unam fidem Abrahæ colligens eos,qui ex utroq; testamento apti sunt in ædificationem dei. Sed hæc quidem quæ est in præputio fides,utpote finem coniungens principio, & prima nouissima facta est.Et enim ante circũcisionem erat Abraham, & & in reliquis iustis qui placuerunt deo,sicut & demõstrauimus,& rursus in nouissimis temporibus orta est in humano genere per domini aduentum. Circũcisio uero & lex operationum media obtinuerũt tempora. Hæc & per alia quidem multa, iam uero & per Thamar Iudæ nurum typice ostenditur. Cum enim concepisset geminos,alter eorum prior protulit manum suam,& cum obstetrix putaret eum primogenitum esse,coccinum alligauit signum in manu eius.Cum hoc autem factum esset, & abstraxisset manum suam, prior exiuit frater eius Phares, sic deinde secundus ille, in quo erat coccinum,Zara,Clare manifestante scriptura, eum quidem populum qui habebat coccinum signum,id est,eam fidem quæ est in præputio,præostẽsam quidem primum in patriarchis, post deinde subtractam, uti nascere tur frater eius: deinde sic eum qui prior esset secundo loco natum,qui est cognitus per signum coccinum quod erat in eo, quod est passio iusti, ab initio præfigurata in Abel, & descripta à prophetis, perfecta uero in nouissimis temporibus in filio dei. Oportebat enim quædam quidem prænuntiari paternaliter à patribus,Quædam autem præfigurari legaliter à prophetis, Quædam uero deformari, secundum deformationem Christi, ab hijs qui adoptionem perceperunt. Omnia uero in uno deo ostenduntur.Cum enim unus esset Abraham in semetipso præfigurabat duo testamenta, in quibus alij quidem seminauerunt, alij uero messi sunt.In hoc enim,inquit, sermo est uerus, quoniam alter quidem est qui seminat populus, alter qui metet. Vnus autem deus præstans utrisque quæ sunt apta, semen quidem seminanti, panem uero ad edendum metenti. Quemadmodum alter quidem est qui plantat, & alter qui adaquat, unus autem qui dat incrementum deus.Disseminauerũt enim sermonem de Christo patriarchæ & prophetæ, demessa est autem ecclesia, hoc est fructum percepit. Propter hoc & ipsi orant habere tabernaculum in ea, Hieremia dicente.Quis dabit mihi in deserto habitationem nouissimam: uti & qui seminat & qui metit si-

ἰουδαίοις. mul gaudeant in Christi regno, qui omnibus adest, de quibus ab initio bene sensit deus, attribuens adesse eis uerbum suum. Si quis igitur intentus legat scripturas, inueniet in eisdem de Christo sermonem, & nouæ uocationis præfigurationem.

Quid est thesaurus absconsus in agro, & quod sola ecclesia recte legat scripturas. Caput XLIII.

HIc est enim thesaurus absconsus in agro, id est, in isto mundo. Ager enim mundus, Abscõsus uero in scripturis, quoniam per typos & parabolas significabatur. Vnde poterat hoc quod secundũ hominem est intelligi, priusquã consummatio eorũ quæ consummata sunt ueniret, quæ est aduentus Christi. Et propter hoc in Daniele dicebatur, Muni sermones & signa librum usq; ad tẽpus cõsummationis, quoadusq; discãt multi, & adimpleatur agnitio. In eo enim cũ perficietur dispersio cognoscent omnia hæc. Sed & Hieremias ait, in nouissimis* diebus intelligẽt ea. Omnis enim prophetia priusq; habeat efficaciam ænigmata & ambiguitates sunt hominibus. Cum aũt uenerit tẽpus, & euenit quod prophetatũ est, tunc prophetiæ habent liquidam & certam expositionẽ. Et propter hoc quidẽ Iudæis cũ legit̃ lex in hoc nunc tẽpore fabulæ similis est, Non enim habent expositionem omniũ rerum pertinẽtem ad aduentum filij dei, qui est secundũ hominem: Christianis uero cũ legitur, thesaurus est abscõsus in agro, cruce uero Christi reuelatus est, & explanatus, & ditãs sensum hominũ, & ostendens sapientiam dei, & eas quæ sunt erga hominem dispositiones eius manifestans, & Christi regnum præformans, & hæreditatem sanctæ Hierusalem præeuangelizans & prænuntians, quoniam in tantũ homo diligens deum proficiet, ut etiam uideat deum, & audiat sermonẽ eius, & ex auditu loquelæ eius in tantum glorificari, uti reliqui non possint intendere in faciem gloriæ eius, quemadmodum dictum est à Daniele. Quoniam intelligentes fulgebunt quemadmodũ claritas firmamẽti, & à multis iustis sicut stellæ in secula. Et adhuc queadmodũ igit̃ ostendimus si quis legat scripturas. Etenim dñs sic disseruit discipulis post resurrectionem suã à mortuis, & ex ipsis scripturis ostendẽs eis, quoniã oportebat pati Christũ & intrare gloriã suam, & in nomine eius remissionẽ peccatorũ prædicari in toto mundo. Et erit cõsũmatus discipulus, & similis patrisfamilias qui de thesauro suo profert noua & uetera. Quapropter eis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, hijs qui successionẽ habẽt ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cũ episcopatus successione charisma ueritatis certũ, secundũ placitũ patris acceperũt. Reliquos uero qui absistũt à principali successione, & quocũq; loco colligũtur, suspectos habere, uel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, uel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursus ut hypocritas, quæstus gratia & uanæ gloriæ hoc operantes. Omnes aũt hij decidunt à ueritate. Et hære-

*al's tẽporibus

tici quidem alienum ignem afferentes ad altare dei, id est, alienas doctrinas, à cœlesti igne comburentur, quemadmodum Nadab & Abiu. Qui uero exurgunt contra ueritatem, & alteros adhortantur aduersus ecclesiã dei, remanent apud inferos, uoragine terræ absorpti, quemadmodum qui circa Chore, Datan, & Abiron. Qui autem scindunt & separant unitatem ecclesiæ, tandem quam Hieroboam pœnam percipiunt à deo.

De presbyteris iniustis. Caput XLIIII.

QVi uero crediti sunt quidem à multis esse presbyteri, seruiunt autem suis uoluptatibus, & non præponunt timorẽ dei in cordibus suis, sed cõtumelijs agũt reliquos, & principalis concessionis tumore elati sunt, & in absconsis agunt mala, & dicũt, Nemo nos uidet, redarguentur à uerbo, qui non secundũ gloriam iudicat, neq; faciem attendit, sed in cor. Et audientes quæ sunt à Daniele propheta uoces, Semen Chanaan & non Iuda, species seduxit te, & cõcupiscentia euertit cor tuũ, Inueterate dierum malorũ, nunc aduenerunt peccata tua quæ faciebas antea, iudicans iudicia iniusta, & innocentes quidem damnabas, dimittebas uero nocentes, dicente domino, innocentem & iustũ non occides. De quibus dixit dominus. Si autem dixerit malus seruus in corde suo, tardat dominus meus, & incipiat cædere seruos & ancillas, & manducare, & bibere, & inebriari, ueniet dominus serui illius in die qua nescit, & hora qua non sperat, & diuidet eum, & partem eius cũ infidelibus ponet. Ab omnibus igitur talibus absistere oportet, adhærere uero hijs qui & Apostolorũ, sicut prædiximus, doctrinã custodiunt, & cum presbyterij ordine sermonem sanum, & conuersationẽ sine offensa præstãt ad confirmationem & correctionem reliquorum. Quemadmodum Moyses, cui tãtus ducatus est creditus, bona conscientia fretus, purgabat se apud *dominum dicens, Nõ concupiscens alicuius illorum quid accepi, neq; male feci alicui eorum. Quemadmodum Samuel tot annis iudicans populũ, & sine ulla elatione ducatum gerens super Israël, in fine purgabat se dicens. Ego conuersatus sum in conspectu uestro à prima ætate mea usq; nunc, respõdete mihi in cõspectu dei & in cõspectu Christi eius, cuius uestrũ uitulũ accepi, aut asinũ, aut super quẽ potẽtatus sum, aut quẽ oppressi, aut si de alicuius manu accepi propiciationẽ, uel calciamentũ, dicite aduersus me & reddam uobis. Cum dixissent autem ad eum. Neq; potentatus es, neq; pressisti nos, neq; accepisti de manu cuiusquam aliquid: testificatus est dominũ dicens. Testis est dominus, & testis Christus eius, in die hac quoniam non inuenistis in manu mea nihil. Et dixerunt ei, testis. Quemadmodum Paulus Apostolus cum esset bonæ conscientiæ dicebat ad Corinthios. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes uerbum dei, sed ex synceritate sicut ex deo coram deo in Christo loquimur, neminẽ nocuimus, neminem corrupimus, neminem circũuenimus. Tales presbyteros nutrit ecclesia, de qui-

als deum.

duas negationes unius uice posuit more Græcorum. βλάπτω etc

Viui habere mus. bus & propheta ait. Et dabo principes tuos in pace, & Episcopos tuos in iustitia. De quibus & dominus dicebat. Quis igitur erit fidelis actor bonus & sapiens, quem præponit dominus super familiam suam, ad danda eis cibaria in tempore? beatus ille seruus, quem ueniens dominus inuenerit sic facientem.

Quibus doctoribus utendum est de hijs peccatis quæ olim facta sunt. Caput XLV.

VBi igitur tales inueniat aliquis, Paulus docens ait. Posuit deus primo in ecclesia Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Vbi igitur charismata domini posita sunt, ibi discere oportet ueritatē, apud quos est ea quæ est ab apostolis ecclesiæ successio, & id quod est sanū, & irreprobabile sermonis cōstat. Hij enim & eā quæ est in unum deū qui omnia fecit, fidē nostram custodiūt, & eam quæ est in filium dei dilectionem adaugent, qui tātas dispositiones propter nos fecit, & scripturas sine periculo nobis exponūt, neq; deum blasphemātes, neq; patriarchas exhonorātes, neq; prophetas contemnentes. Quēadmodum audiui à quodam presbytero, qui audierat ab hijs qui apostolos uiderant, & ab hijs qui didicerant, sufficere ueteribus de hijs quæ sine cōsilio spiritus egerunt eā quæ ex scripturis esset correptionem. Cū enim non sit personarū acceptor deus, quæ sunt non secundū eius placitū facta, hijs inferebat congruā correptionē. Quemadmodū sub Dauid quando persecutionem quidem patiebatur à Saul, fugiebat, & inimicum non ulciscebatur, & Christi aduentū psallebat, & sapientiam instruebat, & omnia secundum consilium faciebat spiritus, placebat deo. Quando autem propter concupiscentiā ipse sibi accepit Betsabee Vriæ, dixit scriptura de eo. Neq; autem uisus est sermo quem fecit Dauid in oculis domini: & mittit ad eum Nathan prophetā, ostendens ei peccatū eius ut ipse dās sententiam de semetipso, & semetipsum adiudicās misericordiā consequeretur & remissionē à Christo. Misit enim dn̄s Nathā ad Dauid, & dixit ei. Duo uiri fuerunt in ciuitate una, unus diues, & unus pauper: diuiti erāt greges ouiū & boum multi ualde, & pauperi nihil aliud nisi ouicula una, quā habebat, & nutriebat, & fuerat cū eo, & cū filijs eius pariter, & de pane suo manducabat, & calicem bibebat, & erat ei quasi filia. Et uenit hospes homini diuiti, & pepercit accipere de grege ouicularū suarum, & de gregibus boū suorū, & facere hospiti cōuiuiū, & accepit ouiculā uiri pauperis, & apposuit uiro qui uenerat ad eum. Iratus est aūt Dauid super hominē illū ualde, & dixit ad Nathan. Viuit dominus, quoniam filius mortis est homo ille, qui fecit hoc, & ouiculā reddet quadruplū pro eo quod fecit factū hoc, & pro eo quod nō pepercit pauperi. & ait ad eū Nathan. Tu es uir, qui fecisti hoc, & deinceps reliqua exequitur, exprobrās eū & enumerans in eū dei beneficia, & quoniam exacerbauit dominum cum fecisset hoc. Non enim placere deo

huiusmodi

huiusmodi operationes, sed iram magnam imminere domui eius. Compũctus est autem Dauid ad hæc, & ait, Peccaui domino, & psalmum exomologeseos psallebat, aduentum domini sustinens, qui abluit & emundauit eum hominem qui peccato fuerat obstrictus. Similiter autem & de Salomone cum perseueraret cũ iudicaret recte, & sapientiam enarraret, & typũ ueritatis templum ædificabat, & glorias exponebat dei, & aduenturam pacem gentibus annuntiabat, & Christi regnum præfigurabat, & loquebatur tria milia parabolarum in aduentum domini, & quinque milia canticorum hymnum dicẽs domini. Et eam quæ est in conditione sapientiam dei exponebat physiologice de omni herba, & de uolatilibus omnibus, & de quadrupedibus, & de piscibus, & dicebat, Si uere deus quem cœli nõ capiunt super terram habitabit cum hominibus, & placebat deo. Et omnes eum admirabantur, & omnes reges terræ quærebant faciem eius, ut audirent sapientiã eius, quam dederat illi deus. Et regina austri à finibus terræ ueniebat ad eum, sapientiam quæ in eo erat scitura, quam & dominus ait in iudicio resurrecturam cum eorum natione, qui audiunt sermones eius, & non credũt in eum, & adiudicaturam eos: quoniam illa quidem subiecta est annnuntiatæ sapientiæ per seruum dei, hij uero eam quæ à filio dei dabatur, contempserunt sapientiam. Salomon enim seruus erat, Christus uero filius dei, & dominus Salomonis. Cum ergo sine offensa seruiret deo, & ministraret dispositionibus eius, tunc glorificabatur. Cũ autem uxores accipiebat ab uniuersis gẽtibus, & permittebat eis erigere idola in Israël, dixit scriptura de eo. Et rex Salomon erat amator mulierum, & accepit sibi mulieres alienigenas, & factum est in tempore senectutis Salomonis, non erat cor eius perfectũ cum domino deo suo. Et diuerterunt mulieres alienigenæ cor eius post deos alienos. Et fecit Salomon malignum in conspectu domini, non enim abijt post dominum, quemadmodum Dauid pater eius. Et iratus est dominus in Salomonem. Non enim erat cor eius perfectum in domino secundũ cor Dauid patris eius. Sufficienter increpauit eum scriptura, sicut dixit presbyter, ut non glorietᷓ uniuersa caro in conspectu domini. Et propter hoc dominum in ea quæ sunt sub terra descendisse euãgelizat, nam & illis aduentũ suũ remissæ peccatorum existentem hijs qui credunt in eũ. Crediderũt aũt in eum omnes qui sperabant in eũ, id est, qui aduentum eius prænuntiauerunt, & dispositionibus eius seruierunt, iusti, & prophetæ, & patriarchæ, quibus similiter ut nobis remisit peccata, quæ non oportet nos imputare hijs, si quo minus contemnimus gratiã dei. Quemadmodũ enim illi non imputãt nobis incontinentias nostras, quas operati sumus priusquã Christus in nobis manifestaretur, Sic & nos non est iustum imputare ante aduentũ Christi hijs qui peccauerũt. Omnes enim homines egẽt gloria dei, iustificanᷓ autẽ non à semetipsis, sed à dñi aduẽtu, qui intendunt lumẽ eius. In nostrã aũt

correptionem conſcriptos eſſe actus eorũ, ut ſciremus primũ quidẽ quoniã unus eſt deus noſter & illorũ, cui non placeant peccata, etiãſi à claris fiant, deinde ut abſtineamus à malis. Si eñ hij qui præceſſerũt nos in chariſmatibus ueteres, propter quos nondum filius dei paſſus erat, delinquẽtes in aliquo, & cõcupiſcentiæ carnis ſeruientes, tali affecti ſunt ignominia, quid paſſuri ſunt qui nunc ſunt, qui contempſerunt aduentũ domini, & deſeruierũt uoluptatibus ſuis? Et illis quidem curatio & remiſſio peccatorum mors domini fuit. Propter eos uero qui nũc peccant Chriſtus non iam morietur, iã enim mors nõ dominabitur eius: Sed ueniet filius in gloria patris exquirẽs ab actoribus & diſpẽſatoribus ſuis pecuniã quã eis credidit, & plurimũ ab eis exiget. Nõ debemus ergo, inquit ille ſenior, ſuperbi eſſe, neq; reprehẽdere ueteres, Sed ipſi timere, ne forte poſt agnitionem Chriſti agẽtes aliquid quod nõ placeat deo, remiſſionẽ ultra nõ habeamus delictorũ, ſed excludamur à regno eius. Et ideo Paulũ dixiſſe. Si enim naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, qui cũ eſſes oleaſter, inſertus es in pinguedinẽ oliuæ, & ſocius factus es pinguedinis eius. Similiter & plebis præuaricationes uidẽs deſcriptas eſſe, nõ propter illos qui tũc tranſgrediebanť, ſed in correptionem noſtrã, & ut ſciremus, unũ & eundem deum in quẽ illi delinquebant, & in quẽ nunc delinquũt quidam ex hijs qui crediđiſſe dicũtur. Et hoc aũt Apoſtolũ in epiſtola quæ eſt ad Corinthios manifeſtiſſime oſtẽdiſſe, dicentẽ. Non enim uolo uos ignorare fratres, quoniã patres noſtri omnes ſub nube fuerũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandẽ eſcam ſpiritalẽ mãducauerũt, & om̃es eundẽ potũ ſpiritualem biberũt, bibebant enim de ſpiritali conſequente petra, Petra aũt erat Chriſtus. Sed non in pluribus eorũ bene ſenſit deus: proſtrati ſunt enim in deſerto. Hæc in figuram noſtri fuerunt, ut nõ ſimus concupiſcentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt, neq; idololatræ ſitis quemadmodum quidam eorũ. Sic enim ſcriptũ eſt. Sedit populus mãducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neq; fornicemur, ſicut quidã ex illis fornicati ſunt, & corruerũt una die uiginti tria milia. Nec tẽtemus Chriſtũ, quemadmodũ quidã eorum tentauerunt, & à ſerpentibus perierunt, neq; murmuraueritis ſicuti quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autẽ omnia in figura fiebant illis, ſcripta ſunt aũt ad correptionẽ noſtrã, in quos finis ſeculorũ deuenit. Quapropter qui putat ſe ſtare, uideat ne cadat.

De tranſgreſſione populi. Caput XLVI.

Sine dubitatione igitur, & ſine cõtradictione oſtẽdente Apoſtolo unũ & eundem eſſe deũ, qui & illa iudicauit, & ea quæ nũc ſunt exquirit, & cauſam deſcriptionis eorũ demonſtrante, indocti & audaces, adhuc aũt & imprudẽtes inueniunť omnes, qui propter tranſgreſſionẽ eorũ qui olim fuerunt, & propter plurimorũ indictoaudientiã, alterum quidẽ illorum fuiſſe

deum

deũ,& hunc esse mundi fabricatorem,& esse in diminutione, Alterũ uero à Christo traditũ patrem,& hunc esse qui sit ab uno quoq; eorũ mente conceptus, Non intelligentes, quoniam quemadmodũ ibi in plurimis eorũ qui peccauerũt nõ bene sensit deus, sic & hic sunt uocati multi, pauci uero electi, Et quemadmodũ ibi iniusti,& idololatræ,& fornicatores uitã perdiderunt, sic & hic, Et domino quidẽ prædicante in ignem æternũ mitti tales, & Apostolo dicẽte, an ignoratis quoniam iniusti regnum dei non hæreditabunt? Nolite seduci, qa neq; fornicatores, neq; idololatræ, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorũ cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; raptores regnũ dei hæreditabunt. Et quoniã non ad eos qui extra sunt dicit, sed ad nos, ne projciamur extra regnũ dei, tale aliquid operãtes, intulit, Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, in noie dñi Iesu Christi,& in spiritu dei nostri. Et quemadmodũ illic cõdemnabantur & projciebantur hij, qui male operabantur,& reliquos exterminabãt, similiter & hic, oculus quoq; effodit̃ scandalizãs, & pes & manus, ne reliquũ corpus pariter pereat. Et habemus præceptũ, Si quis frater nominat̃, fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cũ huiusmodi nec cibũ sumere. Et iterũ ait Apostolus. Nemo uos seducat inanibus uerbis, propter hoc eñ uenit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo fieri participes eorũ. Et quemadmodũ ibi peccantiũ dãnatio participabat & reliquos, quoniã placebant eis, & una cũ eis cõuersabãtur, sic & hic modicũ fermentũ totã massam corrũpit. Et quemadmodũ ibi aduersus iniustos ira descẽdebat dei,& hic similiter Apostolus ait. Reuelabit̃ enim ira dei de cœlo, super omnẽ impietatẽ & iniustitiã eorum hominũ, qui ueritatẽ in iniustitia detinẽt. Et quẽadmodũ ibi in Ægyptios qui iniuste puniebant Israël uindicta à deo fiebat, sic & hic quidẽ, domino dicente, Deus aũt non faciet uindictam electorũ suorũ, quicũq; clamant ad eũ die & nocte. Etiã dico uobis, faciet uindictã eorũ cito. Et Apostolo in ea quæ est ad Thessalonicẽses ista prædicãte: Si quidẽ iustũ est apud deũ retribuere retributionẽ hijs qui tribulant uos,& uobis qui tribulamini refrigeriũ nobiscũ, in reuelatione dñi nostri Iesu Christi de cœlo cũ angelis uirtutis eius,& in flãma ignis dare uindictã in eos qui nõ nouerũt deũ,& in eos qui nõ audiũt Euangelium domini nostri Iesu Christi. Qui etiã pœnas pendẽt interitus æternas à facie dñi, & à gloria uirtutis eius, cum uenerit magnificari in sanctis suis,& admirabilis *esse omnibus qui crediderunt in eum. Cũ ergo hic illis eadem sit in uindicãdo deo iustitia dei,& illis quidẽ typice & tẽporaliter & mediocrius, hic uero uere & semper & austerius: Ignis enim æternus,& quæ à cœlo reuelabit̃ ira dei à facie domini, quemadmodum & Dauid ait, Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam ipsorum: maiorẽ præstat hijs qui incidunt in eam. *cis fieri in*

Ostensio quod unum & idipsum sit uerbum dei dispositor ueterum & nouorum. Caput XLVII.

VAlde insensatos ostendebat presbyter eos, qui ex hijs quæ acciderunt hijs qui olim deo non obtemperant, tentant alterum patrem introducere, econtrario opponentes quanta deus ad saluandos eos qui receperunt eum ueniens fecisset miserans eorum, tacentes autem de iudicio eius, & quæcunq; prouenient hijs, qui audierunt sermones eius, & non fecerunt. Et quoniam expediebat eis si non essent nati. Et quoniam tolerabilius Sodomis & Gomorrhæ erit in iudicio, quam ciuitati illi, quæ non recepit sermonem discipulorum eius. Quemadmodũ enim in Nouo testamento ea quæ est ad deum fides hominum aucta est, additamentum accipiens filium dei, ut & homo fieret particeps dei, Ita & diligentia cõuersationis adaucta est, cum non solum à malis operibus abstinere iubemur, sed etiam ab ipsis malis cogitationibus, & otiosis dictionibus, & sermonibus uacuis, & uerbis scurrilibus. Sic & pœna eorum qui non credunt uerbo dei, & contemnunt eius aduentum, & conuertuntur retrorsum, adampliata est, non solum temporalis sed æterna facta. Quibuscũq; enim dixerit dominus, discedite à me maledicti in ignẽ perpetuũ, isti erunt semper damnati. Et quibuscunq; dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite hæreditatem regni, quod præparatũ est uobis in sempiternũ, hij percipiũt regnũ, & in eo proficiunt semper, Cũ sit unus & idẽ deus pater & uerbum eius semper assistens humano generi uarijs quidem dispositionibus, & multa operans, & saluãs ab initio eos qui saluantur. Sunt enim qui diligunt deum, & secundum suum genus sequuntur uerbum dei, & adiudicant eos qui adiudicantur, id est, eos qui obliuiscũtur deum, & sunt blasphemi & transgressores eius uerbi. Etenim hij ipsi qui à nobis prædicti sunt hæretici exciderunt sibi, accusantes dominum, in quẽ dicunt se credere. Quæ enim denotant in deo qui nunc temporaliter adiudicauerit incredulos, & percusserit Ægyptios, saluabit autem obaudiẽtes, eadẽ nihilominus recurrent in deũ, in sempiternũ quidem adiudicantẽ quos adiudicat, & in sempiternum dimittentẽ eos, quos dimittit, & inuenieť secũdum illorũ uerba maximi peccati causa factus hijs qui in eum miserunt manus, & pupugerũt eũ. Si enim non ita uenisset utiq; illi dñi sui interfectores facti non fuissent, & si nõ misisset prophetas ad eos, non utiq; occidissent eos, & Apostolos quoq; similiter. His igitur qui imputant nobis, & dicunt, si nõ Ægyptij plagati fuissent, & persequẽtes Israël præfocati essent in mari, non poterat deus saluare populum suũ, Occurret illud, Nisi igitur Iudæi interfectores dñi facti fuissent, quod quidẽ abstulit ab eis æternam uitam, & Apostolos interficiẽtes, & persequentes ecclesiã in iracũdiæ incidissent profundũ, nos saluari nõ poteramus. Quemadmodũ enim illi per Ægyptiorũ, sic & nos per Iudæorũ cæcitatẽ accepimus salutem. Siquidẽ mors dñi eorũ

quidẽ

quidem qui cruci eum fixerunt, nõ crediderunt eius aduentũ, damnatio est. Saluatio uero eorũ qui credunt in eum. Nam & Apostolus ait secunda ad Corinthios, Quoniam Christi suauis odor sumus deo in hijs qui saluantur & in hijs qui pereunt, quibusdam quidem odor mortis in mortem, quibusdam uero odor uitæ in uitam. Quibus ergo est odor mortis in mortem, nisi hijs qui nõ credũt, neq; subiecti sunt uerbo dei? Qui sunt aũt qui & tunc semetipsos morti tradiderũt? hij scilicet qui non credunt, neq; subiecti sunt deo. Rursum aũt qui saluati sunt, & acceperunt hæreditatem? hij scilicet qui credunt deo, & eam quæ est erga illũ dilectionem custodierunt. Quemadmodum Chaleb Iessone, & Iesus Naue, & pueri innocentes, qui neque malitiæ sensum habuerunt. Qui sunt autem qui hic saluantur, & accipiunt uitam? Nonne hij qui diligunt deum? & qui pollicitationibus eius credunt, & malitia paruuli effecti sunt?

Secundum quid indurauit deus cor Pharaonis, & famulorum eius. Caput XLVIII.

SEd & indurauit, inquit, illi deus cor Pharaonis, & famulorum eius. Qui ergo hæc imputant, non intelligunt in Euangelio ubi discipulis dicentibus domino, Quare in parabolis loqueris eis? Respondit dominus, Quoniam uobis est datum cognoscere mysterium regni cœlorum. Illis autem in parabolis loquor, ut uidentes non uideant, & intelligẽtes nõ intelligant, ut adimpleretur apud eos prophetia Esaiæ dicens, Incrassa cor populi huius, & aures eorum obdura, & oculos eorum * obcæca. Vestri autem beati oculi, qui uident quæ uos uidetis, & aures uestræ quæ audiunt, quæ auditis. Vnus enim & idem deus, his quidem qui non credunt, sed nullificant eum, infert cæcitatem, Quemadmodum sol qui est creatura eius, hijs qui propter aliquam infirmitatem oculorum non possunt contemplari lumen eius: Hijs autem qui credunt, & sequuntur eum pleniorem & maiorem illuminationem mentis præstat. Secundum hunc igitur sermonem, & apostolus ait in secunda ad Corinthios: in quibus deus, seculi huius excæcauit mentes infidelium uti non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ Christi. Et iterum in ea quæ est ad Romanos, Et quemadmodum non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, facere quæ non cõueniunt. In secunda autem ad Thessalonicẽses, manifeste ait de Antichristo dicẽs. Et ideo mittit deus operationes erroris uti credant mẽdacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Si igitur & nunc, quotquot scit non credituros deus, cum sit omniũ præcognitor, tradidit eos infidelitati eorũ, & auertit faciẽ ab huiusmodi, relinquẽs eos in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt: quid mirum si & tunc nunquam crediturum Pharaonem, cum hijs qui cum eo erant tradidit eos suæ infidelitati? Quemadmodum uerbum ait de rubo ad Moysen. Ego autem scio quoniã

*al. excæca.

quoniam non dimittet uos Pharao rex Ægypti abire,nisi cũ manu ualida. Et qua ratione dñs in parabolis loquebatur,& cæcitatem faciebat Israël,ut uidentes nõ uiderent,sciens incredulitatem eorum:eadẽ ratione & cor Pharaonis indurabat,ut uidens quoniam digitus dei est qui educit populum, non crederet,sed in infidelitate præcipitaretur pelago,per magicam operationem opinatus fieri exitum eorum,& rubrũ mare non ex uirtute dei transitũ præstitisse populo, sed naturaliter sic se habere.

Quare secundũ iussum dei uasa ab Ægyptijs sumpsit populus in Exodo,& ex ipsis tabernaculũ in eremo fabricauit. Cap. XLIX.

QVi uero exprobrãt & imputant quod profecturus populus iussu dei, uascula omnis generis,& uestimenta acceperit ab Ægyptijs,& sic abierit,ex quibus tabernaculum factum est in eremo,ignorantes iustificatiões dei & dispositiones eius,semetipsos arguunt,sicut & presbyter dicebat. Si enim non typica profectione,id est,in fide in qua sumus constituti, per quã de numero gentilium exempti sumus,nemo poterat saluari. Omnes enim nos aut modica aut grandis sequitur possessio,quam ex mãmona iniquitatis acquisiuimus. Vnde enim domus in quibus habitamus, & uestimenta quibus induimur,& uasa quibus utimur,& reliqua omnis ad diurnam uitã nostram miseratio,nisi ex hijs,quæ cũ Ethnici essemus de auaritia acquisiuimus,uel ab Ethnicis parẽtibus,aut cognatis,aut amicis, de iniustitia acquirentibus percepimus,ut non dicamus,quia & nunc in fide existentes acquirimus. Quis enim uendit,& non lucrari uult ab eo quod uendit? Quis autẽ negocians, non propterea negociatur,ut inde alatur? Quid autẽ & hij qui in regali aula sunt fideles, nonne ex eis quæ Cæsaris sunt habent utensilia, & hijs qui non habent unusquisque eorum secundum suam uirtutem præstat? Ægyptij enim populi erãt debitores nõ solum rerum, sed & uitæ suæ, propter patriarchæ Ioseph præcedentem benignitatem. Nobis autem secundum quid debitores sunt Ethnici,à quibus & lucra, & utilitates percipimus,quæcunque illi cum labore comparant, hijs nos in fide cum simus sine labore utimur. Adhuc populus pessimam seruitutẽ seruiebat Ægyptijs. Quemadmodum scriptura ait,& cum ui potestatem exercebãt Ægyptij in filios Israël,& in odium eis adducebant uitam in operibus duris luto & latere,& omnibus operibus quæ* fiebant in campis,per omnia opera quibus eos deprimebant cum ui. Et ædificauerunt eis ciuitates munitas multũ laborantes & augentes eorum substantias,annis multis,& per omnem modum seruitutis,cum illi non solum ingrati essent aduersus eos,uerum & uniuersos eos perdere uellent. Quid igitur iniuste gestum est,si ex multis paucã sumpserunt, & qui potuerunt multas substantias suas habere, si non seruissent eis, & diuites abire, paucissimam mercedem pro magna seruitute accipientes inopes abierunt? Quemadmodum si quis liber abductus

*al's faciebant.

ab aliquo per uim,& seruiens ei annis multis, & augens substantiam eius, post inde aliquod adminiculum consecutus, putetur quidem modica quædam eius habere, re uera autem ex multis laboribus suis, & ex acquisitione magna pauca percipiẽs discedat, & ex hoc ab aliquo imputetur ei, quasi nõ recte fecerit, ipse magis iniustus iudex apparebit ei, qui per uim in seruitium fuerit deductus. Si ergo sunt & huiusmodi qui imputant populo paucа de multis laboribus accipienti sibi, & ipsis non imputant, qui nullam gratiam ex merito parentum debitam reddiderunt, imò & in grauissimam seruitutem redigentes, maximam ab eis consecuti sunt utilitatem: & illos quidem non signatum aurum & argentum in paucis uasculis, de suis laboribus quemadmodum prædiximus accipientes, iniuste fecisse dicunt, semetipsos autem, dicetur enim quod uerum est, licet ridiculum quibusdam esse uideatur, ex alienis laboribus insigne aurum & argentum & æramẽtum cũ inscriptione & imagine Cæsaris in zonis suis ferentes, iuste se facere dicunt. Si autem comparatio fiat nostra & illorum, qui iustius apparebunt accepisse, utrum ne populus ab Ægyptijs qui erant per omnia debitores, an nos à Romanis & reliquis gentibus, & à quibus nihil tale nobis debeatur. Sed & mundus pacem habet, sine timore in uijs ambulamus & nauigamus quocunque uoluerimus. Aduersus igitur huiusmodi aptus erit sermo domini, Hypocrita dicens, exime prius trabem de oculo tuo, & tunc perspicies auferre festucam de oculo fratris tui. Etenim si is qui tibi hæc imputat, & gloriatur in sua scientia, *separatus est à gentilium cœtu, & nihil est alienorum [al's superatus.] apud eum, sed & simpliciter nudus, & nudis pedibus, & sine domo in montibus conuersatur, quemadmodum aliquod ex hijs animalibus, quæ herbis uescuntur, ueniam merebitur, ideo quod ignoret necessitatis nostræ cõuersationem. Si autem ab hominibus quæ dicuntur aliena esse participatur, & arguit typum eorum, semetipsum iniustissimum ostendit, retorquens in se eiusmodi accusationem. Inuenietur enim aliena circumferens, & ea quæ eius non sunt concupiscens. Et propter hoc dixisse dominum: Nolite iudicare, ne iudicemini, in quo enim iudicio iudicabitis, iudicabitur de uobis. Non utique ut peccantes non corripiamus, nec ut hijs quæ male fiunt consentiamus: Sed ut dei dispositiones non iudicemus iniuste, cum ille omnia iuste profutura prouiderit. Quoniam enim sciebat nos de nostra substantia quam ab alio accipientes haberemus bene acturos, Qui enim habet, inquit, duas tunicas, det ei qui non habet: & qui habet escam similiter faciat. Et, esuriui enim, & dedistis mihi manducare, & nudus fui, & uestistis me. Et, cum facis * eleemosynam, non sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Et reliqua quæcunque bene facientes iustificamur uelut de [al's misericordiam.] alienis nostra redimentes. De alienis aũt ita dico, nõ quasi mundus alienus sit à deo, sed quoniam huiusmodi dationes ab alijs accipiẽtes habemus, similiter

militer uelut illi ab Ægyptijs, qui non sciebant deum: & per hæc ipsa etigimus in nobismetipsis tabernaculum dei. Cum bene enim facientibus habitat deus, quemadmodum dominus ait, facite uobis amicos de mammone iniquitatis, ut hij quando fugati fueritis recipiant uos in æterna tabernacula. Quæcunque enim cum essemus Ethnici de iniustitia acquisiuimus, hæc cum crediderimus in dominicas utilitates cõuertentes, iustificamur. Necessarie igitur hæc in typo præmeditabantur, & tabernaculũ dei ex hijs fabricatur, illis quidem iuste accipientibus, quemadmodum ostendimus, nobis autem præostensis in ipsis qui inceperimus per aliena deo deseruire.

Quemadmodum una & eadem populi profectio ex Ægypto & ecclesiæ ex gentibus ostenditur. Caput L.

VNiuersa enim quæ ex Ægypto profectio fiebat populi, à deo typus & imago fiebat profectionis ecclesiæ quæ erat futura ex gẽtibus. Propter hoc & in finem educens eum hinc in suam hæreditatẽ, quam nõ Moyses quidem famulus dei, sed Iesus filius dei in hæreditatem dabit. Si quis autẽ diligentius intendat hijs quæ à prophetis dicuntur de fine, & quæcũq; Ioãnes discipulus domini uidit in Apocalypsi, inueniet easdem plagas uniuersaliter accipere gentes, quas tunc particulatim accepit Ægyptus. Talia quædam enarrans de antiquis presbyter, reficiebat nos, & dicebat, de hijs quidem delictis de quibus ipsæ scripturæ increpant patriarchas & prophetas, nos non oportere exprobrare eis, neq; fieri similes Cham qui irrisit turpitudinem patris sui, & in maledictionem decidit. Sed gratias agere pro illis deo, quoniam in aduentu domini nostri remissa sunt eis peccata, etenim illos dicebat gratias agere, & gloriari in nostra salute. De quibus autem scripturæ non increpant, sed simpliciter sunt positæ, nos non debere fieri accusatores: non enim * sumus diligẽtiores deo, neq; super magistrum possumus esse: sed typum quærere. Nil enim otiosum est eorum quæcunq; inaccusabilia posita sunt in scripturis.

* *al. simus.*

Ostensio generationis Loth ex filiabus suis. Caput LI.

QVemadmodum & Loth qui eduxit de Sodomis filias suas, quæ conceperunt de patre suo, qui reliquit in confinio uxorem suam statuam salis usq; in hodiernum diem. Etenim Loth nõ ex sua uoluntate, neque ex sua concupiscentia carnali, neq; sensum neq; cogitationem huiusmodi operationis accipiens, sed consumauit typum. Quemadmodum scriptura dicit, & intrauit maior nata & dormiuit cũ patre suo nocte illa, & nõ sciuit Loth cum dormiret nocte illa, & cum surgeret. Et in minore autem hoc idem, & non sciuit, inquit, cum dormisset secum, nec cum surrexisset. Nesciente igitur homine, neq; libidini seruiente, dispensatio perficiebatur per quam duæ filiæ, id est, duæ synagogæ ab uno & eodẽ patre in sobolem adoptatæ significabantur sine carnis libidine. Nec enim alter erat aliquis qui semen uitale, &

filiorum

filiorum fructum posset dare eis, quemadmodum scriptum est, Dixit autẽ maior ad minorem, pater noster senior est, & nemo est super terram, qui intret ad nos, ut oportet omni terræ: ueni potionemus patrem nostrum uino, & dormiamus cum eo, & suscitemus de patre nostro semen. Illæ quidem filiæ secundum simplicitatem & innocentiam putantes uniuersos homines perijsse, quemadmodum & Sodomitas, & uniuersam terram iracundiam dei superuenisse, dicebant hæc. Quapropter & ipsæ excusabiles sunt, arbitrantes se solas relictas cum patre suo ad conseruationem generis humani, & propter hoc circumueniebant patrem. Per uerba autem earum significabatur neminem esse alterum qui possit filiorum generationẽ maiori & minori synagogæ præstare, quàm patrem nostrum. Pater autem generis humani uerbum dei est. Quemadmodum Moyses ostendit dicens: Nónne hic ipse pater tuus possedit te, & refecit te, & creauit te? Quãdo igitur hic uitale semen, id est, spiritum remissionis peccatorum per quem uiuificamur effudit in humanum genus, nónne tunc conuersabatur cum hominibus, & bibebat uinum in terra? Venit, inquit, filius hominis manducãs & bibens: & cum recubuisset obdormiuit & somnum cepit. Quemadmodum ipse in Dauid dicebat. Ego obdormiui & somnum cepi. Et quoniam in nostra cõmunicatione & uita hoc agebatur, iterum ait: Et somnus meus suauis mihi factus est. Totum autem significatur per Loth, quoniã semẽ patris omniũ, id est, spiritus dei, per quem facta sunt omnia, cõmixtus & unitus est plasmati suo, per quam cõmixtionem duæ synagogæ, id est, duæ filiæ cõgregationes fructificantes ex patre filios uiuos uiuo deo. Et cum hæc fierent, uxor remanserat in Sodomis, iam non caro corruptibilis, sed statua salis semper manens, & per naturalia ea quæ sunt consuetudinis hominis ostendens, quoniam & ecclesia quæ est sal terræ, subrelicta est in cõfinio terræ, patiens quæ sunt humana, & dum sæpe auferuntur ab ea membra integra, perseuerat statua salis, quod est firmamentum fidei, firmans & præmittens filios ad patrem ipsorum.

Ostensio unum & eundem esse deum patrem nostrum & illorum.

Caput LII.

HViusmodi quoq; de duobus testamentis, senior apostolorum discipulus disputabat, ab uno quidem & eodem deo utraq; ostendens. Nec enim esse alterum deum præter eum qui fecit & plasmauit nos, nec firmitatem habere sermonem eorũ qui dicunt, aut per angelos aut per aliam quamlibet uirtutem, aut ab alio deo factum esse hunc mundum, qui est secundũ nos. Si enim semel quis transmoueatur à factore omnium, & eum cõcedat ab aliquo altero, aut per alium factam conditionem, quæ sit secũdum nos, multam incongruentiam, & plurimas contradictiones necesse est incidat huiusmodi, ad quas nullas dabit rationes, neq; secundum uerisimile, neq;

secundum ueritatem. Et propter hoc hij qui alias doctrinas inferũt, abscondunt à nobis quam habent ipsi de deo sententiã, scientes casum & ruinam doctrinæ suæ, & timentes ne uicti saluari periditentur. Si autem credat quis unum deum, & qui uerbo omnia fecit, quemadmodum ipse Moyses ait, dixit deus: fiat lux, & facta est lux. Et in Euãgelio legimus: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Et apostolus Paulus similiter, Vnus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus, & pater qui est super omẽs, & per omnia, & in omnibus nobis: Hic primo erit tenens caput, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis in mensura uniuscuiusq; partis incrementum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Post deinde & omnis sermo ei constabit, si & scripturã diligenter legerit apud eos qui in ecclesia sunt presbyteri, apud quos est Apostolica doctrina, quemadmodũ demonstrauimus. Apostoli enim omnes duo quidem testamenta in duobus populis fuisse docuerunt, Vnũ autem & eundem esse deum qui disposuerit utraq; ad utilitatem hominũ, secundum quod testamenta dabantur, qui incipiebant credere deo, ex ipsa demonstrauimus apostolorum doctrina, in tertio libro. Et quoniam non ociose, nec frustra ut obuenit, datum est prius testamentum: sed illos quidẽ quibus dabatur in seruitutem dei concurrens ad utilitatẽ eorum, non enim indiget deus ab hominibus seruitutem: typum autem cœlestium ostendẽs, quoniam nõdum poterat homo per proprium uisum uidere, quæ sunt dei: & imagines eorum quæ sunt in ecclesia præfigurans, ut firma ea quæ secundum nos est fiat fides: & prophetiam futurorum continens, ut disceret homo præscium esse omnium deum.

Quis est spiritalis discipulus qui iudicat quidem omnes, ipse autem à nemine iudicatur, & qui sunt qui iudicant. Ca. LIII.

TAlis discipulus uere spiritalis recipiens spiritum dei, qui ab initio in uniuersis dispositionibus dei affuit hominibus, & futura annuntiauit, & præsentia ostendit, & præterita enarrat, Iudicat quidem omnes, ipse autem à nemine iudicatur.

Quemadmodum iudicantur gentes. Cap. LIIII.

NAm iudicat gentes creaturæ magis quàm creatori seruientes, & reprobabili mente uniuersam suam operationem in uanum consumentes.

Quemadmodum iudicabuntur Iudæi. Cap. LV.

IVdicat autẽ etiam Iudæos, non percipientes uerbum libertatis, & neq; uolentes abire liberos, cum habeant præsentem liberatorem, sed intempestiue extra legem seruire simulantes, nihil indigente deo: & Christi aduẽtum quem propter salutem hominum fecit

Ostensio qm̃ duos aduentus ꝓphetæ annũtiauerũt. Ca. LVI.

NOn cognoscentes: neq; intelligere uolentes, quoniam duos aduentus eius

eius omnes annuntiauerunt prophetæ, unum quidem in quo homo in plaga factus est, sciens ferre imbecillitatem, in pullo asini sedens, & reprobatus lapis ædificantibus, & sicut ouis ad uictimam adductus, & per extensionem manuũ dissoluens quidem Amalech, congregans autem dispersos filios à terminis terræ, in ouile patris, & recõmemoratus mortuorum suorũ, qui ante dormierant, & descendẽs ad eos uti erueret eos, & saluaret eos. Secundũ autem in quo super nubes ueniet, superducens diem quæ est sicut clibanus ardens, & percutiens terrã uerbo oris sui, & spiritu per labia sua interficiens impios, & uentilabrum in manu habens, & emundans aream suã, & triticũ quidẽ in horreum colligens, cõburens autem paleas in igne inextinguibili.

Quemadmodũ iudicabuntur qui à Marcione sunt. Ca. LVII.

EXaminabit autem & doctrinam Marcionis, quomodo accipiat duos deos esse infinita distantia separatos abinuicem. Vel quemadmodum bonus erit qui alienos homines abstrahit ab eo qui fecit, & ad suũ aduocat regnum, & quare bonitas eius defecit, nõ omnes saluans, & quare circa homines quidem bonus uidetur, in ipsum autem qui fecit homines iniustissimus, auferens ab eo quæ sunt eius. Quomodo autem iuste dominus, si alterius patris existit, huius conditionis, quæ est secundum nos, accipiens panẽ, suum corpus confitebatur, & temperamentum calicis sui sanguinem confirmauit. Et quare se filium hominis confitebatur, si non eam quæ ex homine est generationem sustinuisset. Quemadmodum autem & peccata nobis dimittere poterat, quæ nos nostro debeamus factori & deo. Quomodo autẽ & cũ caro nõ esset, sed cum pareret quasi homo, crucifixus est, & latere eius puncto, sanguis exijt & aqua. Quod autem corpus sepelierunt sepultores, & quid illud erat quod surrexit à mortuis.

Quemadmodum iudicabuntur hij qui sunt à Valentino & cæteri gnostici. Cap. LVIII.

IVdicabit autem & eos qui sunt à Valentino omnes, qui à lingua quidẽ confitentur unum deum patrem, & ex hoc omnia, ipsum autem qui fecerit omnia defectionis siue labis fructum esse dicũt, & unum dominũ Iesum Christũ filium dei similiter lingua confitentes, propriam quidem emissionẽ sententia sua unigenito donantes, propriam uero & alteram Christo, alteram uero saluatori, ita ut secundum eos dicantur quidem omnia esse quasi unũ, unũquenq; autẽ ipsorũ separatim intelligi & propriã habere emissionem, secundum suam coniugationem. Linguas itaq; eorũ uidelicet solas in unitatem cessisse, sententiam uero eorũ & sensum, quæ profunda sunt scrutari, decidentem ab unitate, incidere in multiforme dei iudicium, cum de hijs quæ sibimetipsi adinuenerunt interrogabuntur à Christo: quem & postea natum quàm pleroma æonum dicunt, & emissionem eius post dimi-

nutionem siue defectionem, & propter eam passionem, quæ facta est in Sophia semetipsos obstetricatos esse affirmant. Accusabit autem eos Homerus proprius ipsorum* poëta, à quo eruditi talia inuenerunt, ipso dicēte hæc, Inimicus est enim ille mihi, similiter atque fores inferorū, qui aliud quidem abscondit in corde suo, aliud autem enarrat.

*dis, propheta.

Quemadmodum iudicabuntur Ebionitæ. Cap. LIX.

IVdicabit autem & uaniloquia prauorum gnosticorū, Simonis eos magi discipulos ostendens. Iudicabit autem & Ebionitas, quomodo possunt saluari, nisi deus est, qui salutem illorum super terram operatus est. Et quemadmodum homo transiet in deum, si non deus in hominem. Quemadmodum autem relinquet mortis generationem, si non in nouam generationem mire & inopinate à deo in signum autem salutis datam, quæ est ex uirgine per fidem regenerationem: uel quemadmodum adoptionem accipient à deo permanentes in hac genesi, quæ est secundum hominem in hoc mundo. Quomodo autem plusquam Salomon, aut plusquam Iona habebat, & dominus erat Dauid, qui eiusdem cum ipsis fuit substantiæ. Quomodo autem eum qui aduersus homines fortis erat, qui nō solum uicit hominem, sed & detinebat eum sub sua potestate, deuicit, & eū quidem qui uicerat uicit, eum uero qui uictus fuerat hominem dimisit, nisi superior fuisset eo homine qui fuerat uictus. Melior autem eo homine qui secundum similitudinem dei factus est, & præcellentior, quisnā sit alius nisi filius dei, ad cuius similitudinem dei factus est homo, & propter hoc in finē ipse ostēdit similitudinē, filius dei homo factus est, antiquā plasmationē in semetipsum suscipiens, quēadmodum diximus in eo libro, qui est superior.

Quemadmodum iudicabuntur qui putatiue dicunt dominum apparuisse. Cap. LX.

IVdicabit autem & eos qui putatiuū inducunt. Quemadmodū enim ipsi uere se putant disputare, quando magister eorum putatiuus fuit, aut quē admodum firmum quid possunt habere ab eo, si putatiuus & non ueritas erat? Quomodo autem ipsi salutem uere participare possunt, si ille in quem credere se dicunt, semetipsum putatiuum ostēdebat? Putatiuum est igitur, & non ueritas, omnia apud eos. Et nunc iam quæretur, ne forte cum & ipsi homines non sint, sed muta animalia, hominum umbras apud plurimos proferunt.

Quemadmodum iudicabuntur pseudoprophetæ. Caput LXI.

IVdicabit autem & pseudoprophetas, qui non accepta à deo prophetica gratia, nec deum timentes, sed aut propter uanam gloriam, aut ad quæstum aliquem, aut & aliter secundum operationem mali spiritus fingunt se prophetare, mentientes aduersus deum.

Quemad

Quemadmodū iudicabuntur qui schismata operantur,& oēs qui se segregant ab ecclesia. Cap. LXII.

IVdicabit aūt & eos qui schismata operant̄,qui sunt immanes non habē tes dei dilectionem,suamq́ utilitatem potius considerantes, quàm unitatem ecclesiæ,& propter modicas,& quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt,& diuidunt,& quantum in ipsis est interficiunt,pacem loquentes,& bellum operantes,uere liquantes culicem, & camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio,quāta est schismatis pernicies. Iudicabit autem & omnes eos,qui sunt extra ueritatem,id est,extra ecclesiam,ipse autem à nemine iudicatur. Omnia enim ei constant,& in unum deū omnipotentem ex quo omnia fides integra, & in filium dei Christum Iesum dominum nostrum,per quem omnia, & dispositiones eius,per quas factus est homo filius dei,sententia firma quæ in spiritu dei,qui præstat agnitionem ueritatis,qui dispositiones patris & filij exposuit,secūdum quas aderat generi humano,quemadmodū uult pater.

Quemadmodum omnia consistunt ei qui est Ecclesiasticus. Ca. LXIII.

AGnitio uera est apostolorum doctrina,& antiquus ecclesiæ status, in uniuerso mundo,& charactere corporis Christi,secundum successiones episcoporum,quibus illi eam quæ in unoquoq́ loco est ecclesiam tradiderunt,quæ peruenit usq́ ad nos custodita sine*fictione scripturarum tractatione plenissima*neq́ ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundum scripturas expositio legitima,& diligens & sine periculo,& sine blasphemia,& præcipuum dilectionis munus,quod est preciosius quàm agnitio,gloriosius autem quàm prophetia,omnibus autem reliquis charismatibus supereminens. *als, fatione. als, quæ.*

Ostensio quod ecclesia non tantum perfectam habeat dilectionem,sed quoniā & spiritus dei super eam requiescit,& quod ab uno & eodem deo prophetia & spiritus. Cap. LXIIII.

QVapropter ecclesia omni in loco ob eam quam habet erga deum dilectionem,multitudinem martyrum in omni tempore præmittit ad patrem,reliquis autem omnibus non tantum non habentibus hanc rem ostendere apud se,sed neq́ quidem necessarium est dicentibus tale martyrium esse eorū,martyriū uerū secundū sententiam eorū,nisi si unus aut duo aliquando per omne tempus ex quo dominus apparuit in terris cum martyribus nostris quasi & ipse misericordiam consecutus opprobriū simul baiulauit nominis,& cum eis ductus est uelut adiectio quædam donata eis. Opprobrium enim eorū qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, & omnes pœnas sustinent & mortificantur propter eam quæ est erga deū dilectionē,& confessionē filij eius,sola ecclesia pure sustinet,sæpe debilitata & statim augens mēbra,& integra fiens. Quemadmodū & typus eius quæ

fuit illius Loth salis figmentum:similiter ut ueteres prophetæ sustinétes per secutionem,quemadmodũ dominus ait:Sic enim persecuti sunt prophetas qui ante uos fuerunt,quoniam noue quidem sed idem spiritus requiescens super eam,ab hijs qui non recipiunt uerbũ dei persecutionem patitur.

Quomodo prophetæ omnia prædixerunt, quæcunq; Christus operatus est. Cap. LXV.

QVod quidem prophetæ cum reliquis quæ prophetabant, & hoc prophetauerũt,quoniã super quoscũq; requieuerit spũs dei,& obediuerint uerbo patris,& secundum uirtutem seruierint ei,persequutionẽ patientur,& lapidabuntur,& occidentur.In semetipsis enim hæc omnia præfigurabant prophetæ,propter dilectionem dei, & propter uerbum eius.

Quoniam prophetæ membra Christi sunt,& quẽadmodũ unusquisq; eorum secundũ quod erat membrum,secundũ hoc & prophetauit,& quoniam omnia quæ prophetæ prædixerũt Christus impleuit. Ca. LXVI.

CVm enim & ipsi membra essent Christi,unusquisq; eorũ secundũ qđ erat membrũ, secundũ hoc & prophetationẽ manifestabat, omnes & multi unũ p̃formantes, & ea quæ sunt unius annũtiantes. Quomodo eñ per nostra mẽbra operatio quidẽ uniuersi corporis ostendit,figura aũt totius hoĩs per unũ membrũ nõ ostẽditur,sed per omnia sic & prophetæ oẽs quidẽ unũ præfigurabant,unusq̃sq; aũt eorũ secundũ quod erat membrũ, secũdum hoc & dispositionẽ adimplebat,& eã quæ secundũ illud membrũ erat operationẽ Christi prophetabat.Quidam enim in gloria uidentes eũ, gloriosam eius apud patrẽ à dextris conuersationẽ uidebant.Alij super nubes quemadmodũ filiũ hominis uenientem,& dicentes de eo, Videbunt in quem cõpunxerunt,aduentum eius significabant:de quo ipse ait: Putas cũ filius hominis uenerit,inueniet fidem super terram,de quo & Paulus ait:Si tamen iustũ est apud deum,retribuere eis qui tribulant nos tribulationem, & uobis qui tribulamini requiem nobiscum in reuelatione domini Iesu de cœlo,cum angelis uirtutis dei,& in flamma ignis.Alij uero iudicem dicentes eum,& diem domini tanquam clibanum ardentem, qui colligit triticũ in horrea,paleas autẽ comburet igni inextinguibili,Cõminabantur eis qui increduli erant,de quibus & ipse dominus ait: Abite maledicti in ignem æternum,quem præparauit pater meus diabolo,& angelis eius.Et Apostolus similiter ait:Qui pœnas dabũt interitus æternas,à facie domini,& à gloria uirturis eius,cũ uenerit glorificari in sanctis suis,& ammirabilis fieri hijs qui credunt in eum. Et qui dicunt:speciosus forma præ filijs hominũ,& unxit te deus,deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis, & accingere gladiũ tuum potentissime circa femur tuum,& specie tua & pulchritudine tua, intende prospere,procede,& regna,propter ueritatem,& mansuetudinem, & iustitiam,& quæcunque alia talia sunt de eo:eam quæ est in regno speciem

eius

eius & decorem, & exultationem supercoruscantem & supereminentem omnibus qui regenerantur sub ipso, significabat, ut qui audiunt concupiscerent ibi inueniri, placentia facientes deo. Qui iterum dicentes homo est, & quis cognoscet eum, & ueni ad prophetam, & peperit filium, & uocatur nomen eius, admirabilis, consiliarius, deus fortis, & qui eum ex uirgine Emanuel prædicabant: adunitionem uerbi dei ad plasma eius manifestabant, quoniam caro erit, & filius dei filius hominis, purus puram aperiens uuluam eam quæ regenerat homines in deum, quam ipse puram fecit, & hoc factus quod nos, deus fortis & inenarrabile habet genus. Et qui dicunt, Dominus in Sion locutus est, & de Hierusalem dedit uocem suam, & Notus in Iudæa deus, qui in Iudæa aduentum eius significabant. Qui autem rursus dicunt ab Africo uenire deum, & de monte umbroso & condenso aduentum eius qui est ex Bethlehem dicebant, quemadmodum ostendimus in eo libro, qui est ante hunc. Vnde is qui præest, & pascit populum patris sui, uenit. Qui autem dicunt aduentum eius, quemadmodum ceruus claudus saliet, & plana erit lingua mutorum, & aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient, & manus resolutæ & genua debilia firmabuntur, & resurgent qui in monumentis mortui sunt, &, ipse infirmitates nostras accipiet, & languores portabit: eas quæ ab eo curationes fiebant annuntiauerunt. Quidam autem hominem infirmum & ingloriosum, & scientem ferre infirmitatem, & sedentem super pullum asini, uenturum Hierosolymã; & dorsum suum ponentem ad flagella, & maxillas suas ad palmas, & quemadmodum ouem adduci ad uictimam, & aceto & felle potari, & ab amicis qui proximi sunt derelinqui, & extendentem manus per totam diem, & ab eis qui eum intuebantur, subsannari & maledici, & partiri uestimenta eius, & super uestimentum eius mitti sortem, & in limen mortis deductum, & omnia talia: eum qui secundum hominem est aduentum eius, sicut intrauit Hierosolymam, in qua & passus & crucifixus sustinuit omnia quæcunque sunt prædicta, prophetabant. Alij autem dicentes, Rememoratus dominus sanctus mortuorum suorum qui prædormierunt in terra limi, & descendit ad eos uti erigeret, ad saluandum illos: causam reddiderunt, propter quam passus est hæc omnia. Qui autem dixerunt, In illa die dicit dominus, Occidit sol meridie, & erunt tenebræ super terram in die lucis, & conuertã dies festos uestros in luctum, & uniuersa cantica uestra in lamentationem: eum occasum solis, qui crucifixo eo fuit ab hora sexta, manifeste enuntiauerunt. Et quia postea quàm hoc factum est, hij qui secundum legem erant dies festi eorum, & cantica in luctum, & lamentationem eorum conuerterentur, cum inciperent tradi gentibus. Adhuc etiam manifestius hoc idem & Hieremias ostendit, sic dicens de Hierusalem. Exinanita est quæ parit, teduit anima eius, occidit sol ei cum adhuc medius dies esset,

confusa est, & improperium passa est, reliquos eorum in gladium dabo in cōspectu inimicorū meorum. Qui autē dixerūt eum dormisse, & somnū cepisse & resurrexisse, quoniā dn̄s suscepit eū, & praecipientes principibus coelorum aperire aeternas portas, ut introeat rex gloriae, resurrectionē eius quae est ex mortuis per patrē & receptionē in coelos praeconauerunt. In eo autē quod dixerūt, A summo coelo egressio eius & occursus eius usq; ad summū coeli, & nō est qui se abscondat à calore eius: quoniā illuc assumptus est unde & descēdit, & nō est qui iustū iudiciū eius effugiat. Idipsum annūtiabāt qui dicebant, Dominus regnauit, irascātur populi, qui sedes super Cherubin, commoueatur terra, Partim quidem eam quae post assumptionē eius facta est super eos, qui in eum crediderunt iram, ab omnibus populis, & motum uniuersae terrae aduersus ecclesiam prophetabant, Partim autem ueniente eo de coelis cum angelis uirtutis eius, commoueri uniuersam terram, quemadmodum ipse ait. Erit terraemotus magnus, qualis non est factus ab initio. Et rursus in eo cum dicit, Quisquis iudicatur ex aduerso adstet, & quisquis iustificatur appropinquet puero dei, Et uae uobis quoniam omnes ueterescitis sicut uestimentum, & tinea comedet uos, & humiliabitur omnis caro, & exaltabitur dominus solus in altissimis, Significatur quoniā post passionē, & assumptionē, omnes qui cōtra eū fuerūt, sub pedibus eius subijciet deus, & ipse super omnes exaltabitur, & nemo qui iustificetur, aut comparetur ad eū. Et qui dicūt dispositurum deū testamentū nouū hominibus, nō quemadmodū disposuit patribus in monte Choreb, & cor nouū & spiritū nouum dare hominibus, & rursus, antiqua nolite reputare, ecce facio noua quae nunc orientur, & scietis, & faciam in deserto uiam, & in terra inaquosa, flumina ad potandum genus electum, populum meum quem acquisiui, ut uirtutes meas enarret: quae est noui testamēti libertas, hanc manifeste annuntiabant, & nouum uinum quod in nouos utres mittitur per fidem quae est in Christo, quam annuntiauit ortam in eremo uiam iustitiae, & in terra inaquosa flumina spiritus sancti, adaquare genus electum dei: quod acquisiuit ut uirtutes eius enarrentur, sed non ut blasphemarent eū qui haec fecit deus. Et reliqua omnia, quaecunq; per tantam seriem scripturae demonstrauimus prophetas dixisse, spiritalis uere qui est interpretabitur unumquodq; eorum quae dicta sunt in quem dictum sit characterem dispositionis domini, & integrum corpus operis filij dei ostendens, semper eū dē deū sciens, & semper eundē uerbū dei cognoscēs, etiā si nūc nobis manifestatus est, & * propter eundē spiritū dei cognoscens, etiā si in nouissimis tēporibus noue effusus est in nos, & à cōditiōe mūdi usq; ad finē in ipsum humanū genus, ex quo q credūt deo & sequunt uerbū eius pcipiūt eā quae ab eo est salutē. Qui uero abscedūt ab eo, & cōtemnūt pcepta eius, & p opera sua inhonorant eū, q se fecit, & sentētia sua blasphemāt eū, qui se alit, iustissimum

*ets, semper.

simum aduersus se coaceruant iudicium. Hic igitur examinat omnes, ipse uero à nemine examinatur, neq; patrem suum blasphemans, neq; dispositiones eius frustrans, neq; patres accusans, neq; prophetas exhonorans, aut ab alio deo dicens eos, aut iterũ ex alia & alia substantia fuisse prophetias. Dicemus autem aduersus omnes hæreticos, & primo quidẽ aduersus eos qui sunt à Marcione & aduersus eos qui sunt similes illis, ab altero deo dicẽtes esse prophetas. Legite diligentius id quod ab apostolis est euãgeliũ nobis datũ, & legite diligentius prophetas, & inuenietis uniuersam actionẽ, & omnem doctrinam & omnem passionem dñi nostri prædicatam in ipsis.

Aduersus eos qui dicũt: quid noui ueniens attulit Christus? Ca. LXVII.

SI autem subit uos huiusmodi sensus ut dicatis, Quid igitur noui dominus attulit ueniens? Cognoscite quoniam omnem nouitatem attulit, semetipsum afferens, qui fuerat annuntiatus. Hoc enim ipsum prædicabatur, quoniam nouitas ueniet innouatura & uiuificatura hominem. Regis enim aduentus ab hijs quidem qui mittuntur seruis prænuntiatur propter apparatum, & expeditionem eorum qui incipient suscipere suum dominũ. Cum aũt uenit rex, & illi prænuntiato gaudio adimpleti sunt, qui sunt subiecti, & perceperunt eam, quæ est ab eo libertatem, & participant uisionem eius, & audierunt sermones eius, & fruituri sunt muneribus ab eo, non iam requiretur quid noui attulit rex super eos qui annuntiauerunt aduentum eius, apud eos uidelicet qui sensum habent: semetipsum enim attulit, & ea quæ prædicta sunt bona, in quæ concupiscebant angeli intendere, & donauit hominibus. Tunc autem fuissent serui mendaces, & nõ à domino missi, si non Christus aduenìens talis qualis & prædicabatur, adimplesset eorum sermones. Quapropter dicebat, ne putetis quoniã ueni soluere legẽ aut prophetas. Non ueni soluere, sed adimplere. Amen eñ dico uobis, donec pertranseat cœlũ & terra, iota unũ aut unus apex non transiet à lege & prophetis, quoadusq; omnia fiant. Omnia enim ipse adimpleuit ueniens, & adhuc implet in ecclesia usq; consummationẽ, à lege prædictũ nouũ testamentũ. Quẽadmodũ et Paulus apostolus eius ait, in ea quæ est ad Romanos. Nũc autẽ sine lege iustitia dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Iustus enim ex fide uiuet. Hoc autẽ quoniã iustus ex fide uiuet, per prophetas prædictũ fuerat. Vnde aũt poterãt prædicere prophetæ regis aduentũ, & eam libertatẽ quæ ab eo dabatur præeuangelizare, & omnia quæ à Christo facta sunt & sermone & operatione, & passionem eius prænuntiare, & nouum testamentũ prædicare, si ab altero deo propheticam inspirationẽ acceperunt, ignorantes inenarrabilem patrem secundum uos, & regnũ eius & dispositiões eius, quas filius dei* in nouissimo dierũ Casu quodã hæc euenisse potestis dicere, tãquam à prophetis quidem de altero quodam dicta, similiter autem euenerunt domino. Omnes enim prophetæ hæc eadẽ prophetaʼ

* forte deest fecit, aut præstabit.

phetauerunt. Sed neq; alicui ex ueteribus euenerunt, si enim euenissent ali-cui ex ueteribus ista, non utiq; qui postea fuerunt prophetassent in nouissi-mis temporibus affutura hæc. Adhuc etiam nemo est neque patrum, neq; prophetarum, neq; antiquorum regum, circa quem proprie ac specialiter factum sit aliquid horum. Nam omnes quidem Christi passiones prophe-tauerunt, ipsi autem ad patiendum similiter, ut ipsa prædicta sunt domini-cæ passionis in nullo altero facta sunt. Neq; enim sol medio die occidit ali-quo de ueteribus mortuo, neq; scissum est uelum templi, neque terra mota est, neq; petræ disruptæ sunt, neq; mortui surrexerunt. Neque in tertia die quis illorum surrexit, neq; receptus est in cœlum, neq; cũ assumeretur aper-ti sunt cœli, neq; in nomen alicuius alterius crediderunt gentes, neq; quis ex eis mortuus & resurgens aperuit nouum libertatis testamentum. Non igi-tur de altero, sed de domino, in quem concurrerunt omnia prædicta signa, dicebant prophetæ. Si autem aliquis Iudæis aduocationem præstans, ere-ctionem templi, quæ posteaquam in Babylonem transmigrauerunt facta est sub Zorobabel, & discessionem populi quæ facta est post septuaginta annos, dicat hoc esse nouum testamentum, cognoscat quoniam lapideum quidem templũ restitutum est tunc, adhuc enim illa quæ in lapideis tabulis facta fuerat lex seruabatur. Nouum autem testamentum datum est nullũ, sed ea lege quæ per Moysen data est utebãtur usq; ad aduentũ domini. A domini autem aduentu nouum testamentum ad pacem reconcilians & ui uificatrix lex in uniuersam exiuit terram, quemadmodum dixerunt pro-phetæ. Ex Sion enim procedet lex, & uerbum domini de Hierusalem, & ar guet populum multum, & concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, & iam non discent pugnare. Si igitur alia lex, & uerbum exiens ab Hierusalem tantam pacem fecit apud eas gentes quæ eum receperunt, & per eas arguit imprudentiæ multum populum, uidetur consequens de alte ro dixisse prophetas. Si autem libertatis lex, id est uerbum dei, ab aposto-lis qui ab Hierusalem exierunt annuntiatum, uniuersam terram in tan-tam transmutationem fecit, ut gladios & lanceas bellatorias in aratra fabri cauerunt ipsi & in falces quæ donauit ad metendum frumentum in orga-na pacifica demutauerunt, & iam nesciunt pugnare, sed percussi & alte-ram præbent maxillam, non de alio prophetæ dixerunt hæc, sed de eo qui fecit ea. Hic autem est dominus noster, & in hoc est sermo uerus, quo-niam ipse est qui aratrũ fecit, & falcem intulit, hoc est, hominis primam se-minationem, quæ fuit secundum Adam plasmatio, & in nouissimis tempo ribus per uerbum collectam fructificationem: & propter hoc quod initium fini coniũgebat, & utrorumque dominus existens, in fine quidem ara-trum ostendit lignum copulatum ferro, & sic eius expurgauit terram, quo-niam firmum uerbum adunitum carni & habitu talis confixus emunda-

uit

uit fyluestrem terram, Initio autem falcem figurabat per Abel, significabat iusti generis humanam collectionem. Vide enim, inquit, quemadmodum iustus perit, & nemo intuetur, & uiri iusti tolluntur, & nemo excipit corde. Hæc autem in Abel quidem præmeditabantur, in prophetis uero præconabantur, in dño autem perficiebantur, & in nobis auté id ipsum est, consequente corpore suum caput.

Aduersus eos qui dicunt quædam à summitate dixisse prophetas, quædam uero à mundi fabricatore. Cap. LXVIII.

ET aduersus eos quidem qui ab alio deo prophetas dicunt, ab altero autem dominum patrem nostrum, talia sunt apta si quo modo tandem quiescant à tãta irrationabilitate. Propter hoc enim & laboramus eas quæ sunt ex scripturis adhibere ostensiones, ut ipsis sermonibus cõfutantes eos, quantum in nobis est, cohibeamus eos à grandi blasphemia, & à multorũ deorum dementi fabricatione.

Quemadmodum de eisdem ipsis dictis discrepant à semet ipsis qui sunt à Valentino. Cap. LXIX.

ADuersus eos rursus qui sunt à Valentino, & reliquos falsi nominis gnosticos, qui aliquãdo quidẽ à summitate quædã eorũ quæ sunt in scripturis posita dicta dicũt, propter semen quod est inde, aliquãdo uero à medietate propter matrem prunicam audacem, multa etiam à mũdi fabricatore, à quo & missi sunt ꝓphetæ, dicimus ualde inratioábile esse in tantũ inopiæ deducere patrẽ uniuersorũ, quasi non habuerit sua instrumenta, per quæ pure ea quæ sunt in pleromate annuntiarentur. Quẽ enim timebat, ut nõ libere & sine cõmixtione eius spũs qui est in diminutione & ignorãtia factus, proprie ac separatim significare uoluntatẽ suã? An timebat ne plurimi saluarentur, cũ plures pure audissent ea quæ sunt ueritatis? An rursus impotens erat ipse sibi præparare eos qui aduentũ saluatoris prænuntiarent? Si aũt cũ huc uenisset saluator suos apostolos misit in mundũ, pure aduentũ eius annũtiantes, & uoluntatẽ patris docentes, in nullo cõmunicantes neq; gentiũ, neq; Iudæorũ doctrinæ: multo magis in pleromate mittens prædicatores proprios destinasset, annũtiantes in hunc mundũ futurũ aduẽtum eius, in nullo cõmunicantes hijs prophetis qui sunt à Demiurgo. Si autẽ cũ esset intra pleroma usus est hijs prophetis qui erant secundũ legẽ, & per eos ostendit quæ sunt sua, multo magis cũ huc uenisset his ipsis usus fuisset magistris, & per eos annũtiasset nobis Euangeliũ. Iam igit̃ nõ Petrũ & Paulũ & reliquos apostolos dicãt annũtiasse ueritatẽ, sed scribas & pharisæos, & reliquos per quos lex annuntiabat̃. Si aũt suos in suo aduentu proprios apostolos emisit spiritu ueritatis, & non spiritu erroris: hoc item spiritu uerbũ dei: & siquidem de principalitate spiritus fuit, secundum regulam ipsorum, spiritus lucis, & spiritus ueritatis, & spiritus perfectionis, & spiritus agnitionis,

tionis, Is uero qui à Demiurgo fuit spiritus ignorantiæ,& diminutionis, & erroris,& umbræ progenies, quemadmodum in uno & eodem potuit esse perfectio,& diminutio,& ignorantia, error & ueritas, lux & tenebræ. Si autem in prophetis impossibile erat hoc ita esse, sed ab uno deo uerbum domini præconabant,& aduentum filij eius annuntiabant, Multomagis dominus ipse nunquam modo quidē de principali, modo uero de subiecta diminoratione fecisset sermones,& agnitionis & ignorantiæ simul factus magister. Nec unquam modo quidem mundi fabricatorem, modo autem eum qui super hūc, glorificaret patrē, quemadmodum ipse ait: Nemo immittit cōmissuram uestimenti noui in uestimentum uetus, nec mittunt uinum nouum in utres ueteres. Igitur aut omni modo & ipsi abstineant se à prophetis, tanquam à ueteribus,& non dicant eos ab ea nouitate, quæ secundum principalitatem est quædam dixisse, præmissos à Demiurgo, aut rursus arguentur à domino dicente, nouum uinū non mitti in utres ueteres. Vnde autē semen matris ipsorum poterat cognoscere ea quæ erāt intra pleroma sacramenta,& de hijs eloquijs, siquidem extra pleroma existens mater, peperit hoc ipsum semen, quod extra pleroma est, extra agnitionē esse dicunt, quod est ignorantia. Quomodo igitur id quod erat ignorantia semen cōceptum agnitionē annuntiare poterat, aut quemadmodū ipsa mater, ea quæ erant pleromatibus cognoscebat sacramenta, informis & infigurata, quasi abortiuū proiecta foras,& ibi aptata & formata,& ab horo prohibita interius ingredi,& usque ad consummationē extra pleroma perseuerans, id est, extra agnitionē. Rursus autem passionē domini typum esse dicentes extensionis Christi superioris, quā extensus hora formauit eorū matrem, in reliquis arguuntur, iam non habentes similitudinē typum ostendere. Vbi enim *rursum Christus aceto & felle potatus est? aut ubi diuisa sunt uestimenta eius, aut ubi punctus est,& exiuit sanguis & aqua? aut ubi guttas sanguinis sudauit? & reliqua quæcūque domino acciderunt, de quibus dixerūt prophetæ. Vnde ergo de hijs quæ tūc quidē nondū euenerant, incipiebant autem euenire, aut mater aut semen eius diuinauit? Adhuc etiam super hæc dicūt quidem à principalitate quædam dicta, confutati ab hijs quæ in scripturis de Christi aduentu referuntur, Quæ autē sint hæc non iam unum sentiūt, sed alij alia de hijs ipsis respondent. Si quis enim experimentum eorum uolens accipere, separatim interroget quo sermone eos q excellentes sint apud eos: inueniet aliū quidē dicentē de Propatore, id est, de Bytho esse id quod interrogetur. Aliū uero de initio omniū, id est, de unigenito. Alterum uero de patre omniū, hoc est uero. Alter rursus dicet, de uno æone eorū qui sunt in pleromate æones dici. Alij autem de Christo: & alius de saluatore. Qui autē illorū peritior est, posteaquam multū tacēs, ptexerit, de horo ait dictū esse. Alius uero eam quæ est intra plenitudinem Sophiam significari. Alius

*al's sursum.

uero illam quæ extra plenitudinem eſt matrem annuntiari.Et alius mundi fabricatorem deum dicet.Tantæ ſunt de uno inter eos diuerſitates, de ijſdē ſcripturis uarias habentes ſententias,& uno eodemq́ʒ ſermone lecto, uniuerſi obductis ſupercilijs agitantes capita ualde quidem altiſſime ſe habere ſermonem dicunt, nō autem omnes capere magnitudinem eius intellectus qui ibidem cōtinetur,& propter hoc ſilentium maximam rem eſſe apud ſapientes.Oportet enim eam quæ ſit ſurſum Sigen per id quod eſt apud eos ſilentium deformari.Sic autem abeunt omnes,quotquot ſunt tātas de uno geſtātes ſententias,in abſcondito ferentes ſecum ſua acumina. Cum igitur inter eos conuenerit de hijs quæ in ſcripturis ſunt prædicta,tunc & à nobis cōfutabuntur.Non enim bene ſentiētes,interim tamen ſemetipſos arguūt. de hiſdem uerbis non conſentientes. Nos autem unum & ſolum uerū deū doctorem ſequentes, & regulam ueritatis habentes eius ſermones, de ijſdē ſemper eaſdem dicimus,omnes unum deum ſcientes, factorem huius uniuerſitatis.qui prophetas miſit,qui eduxit populum de terra Ægypti, qui in nouiſſimis temporibus filium ſuum manifeſtauit,uti confunderet incredulos,& exquireret iuſtitiæ fructum.

Oſtenſio de domini ſermonibus confitētis ſe à deo patre miſſum,à quo & prophetæ uenerūt,& patres electi ſunt. Caput LXX.

QVem enim non cōfitetur dominus,neq́ʒ ab altero deo dicere prophetas,niſi à patre eius,neq́ʒ ab aliqua alia ſubſtantia,ſed ab uno & eodē patre,neq́ʒ alium aliquem ea quæ ſunt in hoc mundo feciſſe,niſi ſuum patrem docens ſic.Homo erat quidam paterfamilias,& plantauit uineam, & ſepem circundedit ei,& fodit in ea torcular,& ædificauit turrim,& locauit eā colonis,& peregre profectus eſt.Cum autem appropinquaſſet tempus fructuum,miſit ſeruos ſuos ad colonos,ut acciperent de fructibus ſuis. Et coloni apprehenſis ſeruis,unum quidem ceciderunt,alium autem lapidauerunt, alium uero occiderunt.Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerūt eis ſimiliter.Nouiſſime autem miſit eis filium ſuum unicum dicens,forte uerebuntur filium meum.Coloni uero cum uidiſſent filium dixerunt intra ſe. Hic eſt hæres,uenite occidamus eum,& habebimus hæreditatem eius,& apprehenſum eum eiecerunt extra uineam,& occiderunt.Cū ergo uenerit dominus uineæ,quid faciet colonis illis?Et dixerunt illi, Malos male perdet & uineam ſuam locabit alijs colonis, qui reddent ei fructus temporibus ſuis. Iterum dicit dominus:Nunquam legiſtis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli.A domino factum eſt iſtud,&eſt mirabile in oculis noſtris. Propter quod dico uobis,quoniā auferetur à uobis regnum dei,& dabit̄ gēti facienti fructū eius.Per quæ oſtendit manifeſte diſcipulis ſuis,unum quidem & eundē patremfamilias, hoc eſt, unum

deũ patrẽ,qui per seipsum omnia fecit. Varios uero agricolas,quosdã quidẽ contumeliosos,& superbos,& infructuosos,& dñi interfectores,quosdã uero cũ omni obedientia reddẽtes fructus tẽporibus suis, & eundem hunc patrẽ familias aliquãdo quidem mittentẽ seruos,aliquãdo quidẽ filiũ suũ. A quo igitur patre missus est filius ad eos colonos qui interfecerũt eum,ab hoc & serui. Sed filius quidẽ quasi à patre ueniens principali autoritate dicebat, Ego aũt dico uobis. Serui aũt quasi à dño seruiliter,& propter hoc dicebant, Hæc dicit dñs. Quẽ igitur illi dñm præconabãt incredulis,hũc Christus tradidit hijs qui obediũt sibi,& qui priores,siue primũ per seruilẽ legisdationẽ uocauerat deus,hic posteriores siue postea per adoptionẽ assumpsit. Plantauit enim deus uineã humani generis,primo quidem per plasmationẽ Adæ,& electionẽ patrum, tradidit aũt colonis per eam legisdationẽ quæ est per Moysen. Sepem aũt circũdedit,id est,circũterminauit eorũ culturã,& turrim ædificauit, Hierusalem elegit,& torcular fodit, receptaculum prophetici spiritus præparauit,& sic prophetas misit antequam esset in Babylonẽ trãsmigratio. Et post transmigrationẽ alios iterũ plures ꝙ priores expetentes fructus,dicentes illis. Hæc dicit dñs omnipotẽs. Emundate uias uestras,& mores uestros,iudicium iustũ iudicate,& misericordiam,& miserationem facite unusquisq; ad fratrem suũ,in uiduam,& orphanũ,& proselytum,& pauperem ne exercueritis potentatũ,& unusquisq; malitiæ fratris sui ne recordemini in cordibus uestris,& iusiurandum falsum nolite diligere,lauamini mundi estote,auferte nequitias à cordibus uestris,discite benefacere,exquirite iudicium,defendite uim patientem, iudicate pupillo, & iustificate uiduã,& uenite disputemus dicit dominus. Et rursum. Cohibe linguam tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo & fac bonum, inquire pacem & prosequere eam. Hæc præconãtes prophetæ fructum petebant iustitiæ. Non credẽtibus autẽ illis nouissime filium suũ misit dominum nostrũ Iesum Christum,quẽ cum occidissent mali coloni,proiecerunt extra uineam. Quapropter & tradidit eã dominus deus nõ iam circũuallatam, sed expansam in uniuersum mundũ alijs colonis,reddentibus fructus tẽporibus suis,turre electionis exaltata ubiq; & speciosa, ubiq; eñ præclara est ecclesia,& ubiq; circũ fossum torcular,ubiq; enim sunt qui suscipiunt spiritũ. Quoniã enim filiũ dei reprobauerunt,& eiecerunt eũ,cũ eum occidissent extra uineam,iuste reprobauit eos deus,& extra uineam existentibus gentibus dedit fructificationẽ culturæ. Quemadmodũ & Hieremias propheta ait. Reprobauit dominus & abiecit gentem facientem hæc,quoniam fecerunt filij Iuda malignum in conspectu meo,dicit dominus. Similiter autem & Hieremias. Constitui super uos exploratores dicentes, Audite uocem tubæ:& dixerunt,non audiemus, propter hoc audierunt gẽtes & qui pascunt pecora in eis. Vnus ergo & idẽ deus pater qui plantauit uineã,

qui

qui populum eduxit,qui prophetas misit,qui filium suum misit, qui uineā dedit alijs colonis, hijs qui reddunt fructum in temporibus suis.Et propter hóc dicebat dominus discipulis suis,bonos operarios nos præparās.Attēdite uobis & uigilate semper in omni tempore, ne quando grauentur corda uestra in crapula & ebrietate,& cogitationibus secularibus,& repente adsistat super uos dies illa.Superueniet enim quasi laqueus super omnes sedentes sup faciē terræ.Sint igitur lūbi uestri præcincti,& lucernæ ardētes in manibus uestris, & uos similes hoībus expectātibus dñm suū quādo reuertat̃ à nuptijs.Quomodo eñ factū est in diebus Noë,māducabāt,& bibebant, emebāt,& uēdebāt,nubebāt & nubebātur,& nō scierūt,quoadusq; intrauit Noë in Arcā,& uenit diluuiū,& perdidit om̄es.Quemadmodū factū est in diebus Loth,manducabant & bibebant,emebāt & uendebant, plantabāt, & ædificabant,qua die exiuit Loth à Sodomis,pluit ignem de cœlo,& perdidit omnes,sic erit & in aduentu filij hominis.Vigilate igitur quoniam nescitis qua die dominus uester ueniet.Vnū & eundem annuntians dominū, qui in temporibus Noë propter inobedientiam hominum superduxit diluuiū,& tēporibus Loth propter multitudinē peccatorū Sodomitarū pluit ignem à cœlo,& in nouissimo tempore propter hanc eandē inobedientiam, & similia peccata superducit diem iudicij, in quo ait, tolerabilius Sodomis & Gomorrhis futurum quàm illi ciuitati & domui quæ non receperit uerbum Apostolorum eius.Et tu autem Capharnaū dicebat,nūquid usq; ad cœlū exaltaberis,usq; ad inferos descēdes.Quoniā si in Sodomis factæ fuissent uirtutes,quæ factæ sunt in te,mansissent usq; in hodiernum diē.Verūtñ dico uobis,tolerabilius erit Sodomis in die iudicij quam uobis:Vnus & idem cū semper sit uerbū dei,credentibus quidem ei fontem aquæ in uitam æternam dans, infructuosam uero fici arborem arefaciens & statim:& temporibus Noë iuste diluuium inducens, uti extingueret pessimum genus eorum qui tunc erant hominum,qui iam fructificare deo non poterant,cum angeli transgressores commixti fuissent eis,& ut peccata eorum compesceret,seruare uero Arcæ typum Adæ plasmationem, & temporibus Loth, qui pluerat super Sodomam & Gomorrham ignem & sulphur de cœlo, exemplum iusti iudicij dei, ut cognoscerent omnes, quoniam omnis arbor,quæ non facit fructum excidetur & in ignem mittetur, & in uniuersali iudicio tolerabilius Sodomis utens,quàm hijs,qui uiderunt eius uirtutes quas faciebat,& non crediderunt in eum, neq; receperunt eius doctrinam. Quemadmodum enim maiorem dedit gratiam per suum aduentum hijs, qui crediderunt ei,& faciunt eius uoluntatem, sic & maiorem in iudicio habere pœnam eos qui non crediderunt ei significauit,iustus existens super omnes æqualiter,& quibus plus dedit,plus ab eis exacturus: plus autem nō quod alterius patris agnitionē ostendit,sicut per tot & tāta ostendimus,sed

quia maiorem dominationem paternæ gratiæ per suum aduentum effudit in humanum genus. Si cui autem nõ sufficiunt quæ prædiximus, ad credendum ab uno & eodem patre prophetas missos esse, à quo dominus noster missus est, aperiens aures cordis sui, & Christum Iesum dominum magistrum aduocans audiat dicentem eum. Simile est regnum cœlorũ regi nuptias facienti filio suo, & mittẽti seruos suos, ad congregandum eos qui uocati fuerunt ad nuptias: & illis nolẽtibus obedire, iterum ait, & alios seruos misit dicens. Dicite hijs qui uocati sunt. Venite, prandium meum paraui, tauri & omnia saginata occisa, & omnia parata sunt, uenite ad nuptias. Illi autem abierunt negligentes eum, alij quidem in agrũ suum, alij autẽ ad negociationem suam. Reliqui uero arripuerunt seruos eius, & alios quidẽ contumeliose tractauerunt, alios uero occiderunt. Rex aũt cum audisset iratus est, & mittens exercitus suos perdidit interfectores illos, & ciuitatem eorum succendit, & dixit seruis suis. Nuptiæ quidem paratæ sunt, uocati uero non fuerunt digni. Ite igitur ad exitus uiarũ, & quotquot inueneritis congregate ad nuptias. Et exeuntes serui eius congregauerunt omnes quotquot inuenerunt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Introiens autem rex uidere recumbentes, uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali, & dicit ei: Amice quomodo uenisti huc non habens indumentum nuptiarũ: illo autem obmutescente, dixit Rex ministris. Tollite eum à pedibus & manibus, & mittite eũ in tenebras quæ sunt exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. Manifeste enim & per hæc uerba sua ostendit dominus omnia, & quoniam unus rex & dominus omnium pater, de quo & antea dixit, Neq; in Hierosolyma iures quoniã ciuitas est magni regis: Et quoniã ab initio nuptias præparauit, & propter immẽsam benignitatem per seruos suos uocabat priores ad conuiuiũ nuptiarũ, & ubi illi noluerunt obedire, rursus alios seruos misit conuocans eos, neq; sic obedierunt ei, Sed & eos qui uocationem annuntiabant lapidauerunt & occiderunt. Illos quidem perdidit mittens exercitus suos & ciuitates illorum succendit, ex omnibus autem unus, id est, ex uniuersis gentibus ad conuiuium nuptiarum filij sui conuocauit, quemadmodum & per Hieremiam ait. Et misi ad uos seruos meos prophetas dicere, Auertimini unusquisque à uia nequissima & meliora facite opera uestra. Et rursus per eundem. Et misi, inquit, ad eos omnes seruos meos prophetas inter diem & ante lucem, & non obedierunt mihi, neque intenderunt aures ipsorum, & dicas eis hunc sermonem: Hoc genus quod nõ obaudiuit uocem domini neque recepit disciplinam, defecit fides ex ore ipsorum. Qui igitur nos per Apostolos undique uocauit dominus, hic per prophetas uocabat eos qui olim fuerunt, quemadmodum ex sermonibus domini ostenditur, & nõ ab alio autem Apostoli, etiamsi uarijs gentibus præconabant, sed ab uno &

eodem

eodem, alij quidem dominum annuntiabant,alij autem patrem euangelizabant,& alij quidem aduentum prænuntiabant filij dei, alij uero præsentem eum iam hijs qui longe erant præconabant. Adhuc etiam manifestauit oportere eum uocatione & iustitiæ operibus adornari, uti requiescat super uos spiritus dei. Hoc est enim indumentum nuptiarum, de quo & Apostolus ait, Nolumus expoliari sed superindui uti absorbeatur mortale ab immortalitate. Qui autem uocati quidem sunt ad cœnam dei, & propter malam suam conuersationem non perceperunt spiritum sanctũ, proijcientur,inquit,in tenebras exteriores. Manifeste autem ostendẽs, quod idẽ ipse rex qui conuocauerit undiq; fideles ad nuptias filij sui,& incorruptibile conuiuium donauerit,iubeat mitti in tenebras exteriores eum qui nõ habeat indumentum nuptiarum,hoc est,contemptorem. Quemadmodũ enim in priore testamento non in multis illorum bene sensit, sic & hic multi uocati,pauci uero electi. Non alius igitur qui iudicat deus, & alius qui conuocat ad salutem pater. Nec alius quidem qui æternum lumen donat,alius uero qui iubet in exteriores mitti tenebras eos qui non habent indumentum nuptiarum. Sed unus & idem deus pater domini nostri, à quo & prophetæ missi sunt, indignos quidem conuocans propter immensam benignitatem, eos uero qui conuocati sunt inspiciens,si conueniens habeant indumẽtum,& congruens nuptijs filij sui. Quoniam nihil inconueniens neque malum placet ei. Quemadmodum dominus dixit ei qui curatus fuerat. Ecce sanus factus es. Iam noli peccare,ne quid deterius tibi fiat. Qui enim est bonus,& iustus,& mũdus,& immaculatus,neq; malum aliquid,neq; iniustũ, neq; abominandum in suo sponsali thalamo sustinebit. Est autem hic pater domini nostri,cuius prouidentia cõstant omnia, & iussu administrãtur omnia:& gratuito quidem donat in quos oportet, secũdum autem meritum dignissime*attribuit in ingratos,& nõ sentiẽtes benignitatem eius,iustissimus retributor, & propterea ait. Mittẽs exercitus suos perdidit interfectores illos & ciuitatẽ illorum incẽdit. Exercitus autem eius, inquit,quia omnes homines dei,domini enim est terra, & plenitudo eius,orbis terræ & omnes qui habitãt in ea. Et propter hoc Paulus Apostolus in Epistola quæ est ad Romanos ait. Nõ enim est potestas nisi à deo. Quæ autem sunt à deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati,dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt damnationem sibi acquirent. Principes enim nõ sunt timori boni operis sed mali. Vis autem nõ timere potestatem,bonum fac,& habebis laudem ex ea,dei enim minister est,tibi ad bonum. Si autem male feceris,time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est,uindex in iram ei qui malũ agit. Ideoq; subiecti estote nõ tantum propter irã, sed & propter conscientiã. Propter hoc enim & tributa penditis,ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruiẽtes. Sed & dominus igitur & Apostoli unũ

*al's distribuit.

deum patrem annũtiabant eum qui legisdationem fecit, qui misit prophetas, qui omnia fecit, & propter hoc ait, Mittens exercitus suos. Quoniam omnis homo secundum quod est homo, plasma ipsius est, licet ignoret deũ suum. Omnibus enim ipse ut sint præstat, qui solem suum oriri facit super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Et non solum per ea quæ prædicta sunt, sed & per parabolam duorum filiorum, quorum iunior luxuriose consumpsit substantiam, uiuens cum fornicarijs, unum & eundem docuit patrem, maiori quidem filio necdum quidem indulgentem, propter eum autem qui perierat minorem filium suum iubentem occidi uitulum saginatum, & primam ei stolam donantem. Et per parabolam autem eorum operariorum, qui uarijs temporibus in uineam mittebantur, unus & idem dominus ostenditur: uocat alios quidem stantes in initio mundi fabricationis, alios uero post hoc, & alios circa medietatem temporum, & alios progressis iam temporibus, item alios in fine, ut sint quidem multi operarij secundum sua ipsorum tempora, unus autem qui conuocat eos pater familias: Etenim uinea una, quoniam & una iustitia, & unus dispensator, unus enim spiritus dei qui disponit omnia, similiter autem & merces una: omnes enim acceperunt singulos denarios, imaginem & discretionem regis, agnitionem filij dei quæ est incorruptela, Et propter hoc à nouissimis cœpit dare mercedem, quoniam in nouissimis temporibus manifestatus, dominus omnibus semetipsum repræsentauit. Et publicanus autẽ qui in oratione pharisæum superauit non quoniam alterum patrem adorabat testimonium accepit à domino, quod sit magis iustificatus, sed quoniam cum magna humilitate sine extollentia & sine iactantia exomologesim eidem deo faciebat. Et duorum autem filiorum parabola, eorum qui in uineam mittuntur, quoniam alter quidem contradixit patri, & postea pœnitetur, quando nihil profuit ei pœnitentia, alter autem pollicitus est abire statim, promittẽs patri, non abijt autem quoniam omnis homo mẽdax, & uelle quidem in promptu adiacet, non inuenit autem perficere, unum & eundem ostendunt patrem. Sed & arboris fici parabola, de qua dominus ait, Ecce iam triennium uenio, quærens fructum in hac arbore fici, & non inuenio, Per prophetas aduentum suũ significans, per quos uenit aliquotiens exquirẽs iustitiæ fructũ ab eis, quẽ non inuenit, aperte manifestauit, & quoniam excidetur arbor fici, propter prædictam causam: & sine parabola autem dicebat ad Hierusalem dominus, Hierusalem Hierusalem quæ interficis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quotiens uolui colligere filios tuos sicut gallina pullos suos sub* alas, & noluisti, ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Quod enim per parabolam dictum fuerat, Ecce triennium uenio quærens fructum, & manifeste iterum, quotiens uolui colligere filios tuos, si non huius aduẽtum qui per prophetas est intelligamus,

*ad ascellas.

erit men

erit mendacium. Siquidem semel, & tunc primum uenit ad eos. Sed quoniã & patriarchas qui elegit & nos idẽ est uerbum dei, & illos semper uisitans, per propheticum spiritum, & nos qui undique conuocati sumus per suum aduentum, super ea quæ dicta sunt uere hæc dicebat: Multi ab oriente & occasu uenient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum, filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, Ibi erit fletus & stridor dentium. Si igitur hij qui præconium Apostolorum eius, ab oriente & occidente credẽtes in eum, cũ Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorũ recũbẽt participãtes cum eis epulationẽ, unus & idem deus ostẽditur, qui elegit quidem patriarchas, uisitauit uero populũ, gentes uero aduocauit.

Ostensio quod homo liber sit, & suæ potestatis, ad hoc ut possit eligere bona uel contraria. Caput LXXI.

Aliud * aũt quod ait, Quotiens uolui cõgtegare filios tuos, & noluisti, ueterem legem libertatis hominis manifestauit, quia liberum eum deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut & suam animam, ad utendum* scientia dei uoluntarie, & non coactum à deo. Vis enim à deo nõ fit, sed bona sententia adest illi semper. Et propter hoc cõsilium quidem bonum dat omnibus, Posuit autem in homine potestatem electionis, quemadmodum & in angelis. Etenim angeli rationabiles, uti hij quidem qui obedissent, iuste bonum sint possidentes, datum quidem à deo, seruatum uero ab ipsis. Qui autem non obedierunt, iuste non inuenientur cũ bonis, & meritam pœnam percipient. Quoniam deus quidem dedit benigne bonũ, ipsi uero non custodierunt diligenter illud, neq; pretiosum arbitrati sunt, sed supereminentiam bonitatis contempserunt. Abijcientes igitur bonũ & quasi respuentes, merito omnes iustum iudicium incident dei, quemadmodũ & Apostolus Paulus in epistola quæ est ad Romanos testificatus est dicens ita. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contẽnis, ignorans quoniam bonitas dei in pœnitentiam te adducit. Secundum aũt duritiam tuã, & cor impœnitens thezaurizas tibimetipsi iram in diem iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Gloria autem & honor, inquit, omni operanti bonum. Dedit ergo deus bonum, quemadmodum & Apostolus testificatur in eadem epistola, & qui operantur quidem illud gloriam & honorẽ percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possint nõ operari illud. Hij autẽ qui illud non operantur, iudicium iustum recipient dei, quoniam non sunt operati bonum, cum possint operari illud.

*al' illud
*als sententia.

Ostensio quod non natura quidam boni sint, quidã uero mali, & quod in hominis electione sit bonum. Caput LXXII.

Si autem naturaliter quidã boni, quidã uero mali facti fuissent, neq; laudabiles essent quia boni sunt, tales enim facti fuerant. Sed neq; illi uituperabiles, & ipsi enim tales fuerant instituti. Sed quoniam omnes eiusdem

sunt naturæ, & potentes retinere & operari bonum, & potentes rursum amittere id, & non facere, iuste etiam apud homines sensatos, quanto magis apud deum alij quidem laudantur, & dignum percipiunt testimonium electionis bonæ, & perseuerantiæ, Alij uero accusantur, & dignum percipiunt damnum, eo quod iustum & bonum reprobauerint. Et ideo prophetæ bonum quoque hortabantur homines iustitiam agere, bonum quoque operari, sicut per multa ostendimus, quia in nobis sit hoc, & propter multam negligentiam in obliuionem inciderimus & consilio egeamus bono, propter quod bonus deus præstabit bonum consilium *perfectis. Propter hoc autem & dominus, luceat lumen uestrum, dicebat, coram hominibus, ut uideant bona facta uestra & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Et attendite uobis ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate, & sollicitudinibus secularibus. Et sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptijs, ut cum uenerit & pulsauerit, aperiatis ei. Beatus seruus ille quem cum uenerit dominus eius, inuenerit ita facientem. Et iterum. Seruus qui scit uoluntatem domini sui, & non facit, uapulabit multis. &, Quid mihi dicitis domine domine, & non facitis quæ dico. & iterum. Si autem dicat seruus in corde suo tardat dominus meus, & incipiat cædere conseruos, & manducare, & bibere, & inebriari, ueniet dominus eius in die qua non sperat, & diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet, & omnia talia quæ liberum, & suæ potestatis ostendunt hominem, & quia* consilium instruat deus, adhortans nos ad subiectionem sibi, & auertens ab incredulitate, non tamen de uiolentia cogens. Etenim ipsum Euangelium si noluerit quis sequi, licet quidem non tamen expedit. Inobedientia enim dei, & amissio boni est quidem in hominis potestate, Læsionem autem & damnum non quamlibet infert, & propter hoc Paulus ait. Omnia licent, sed non omnia expediunt, & libertatem referens hominis, quapropter & omnia licent, non cogente eum deo, & id non expedit, ostendens ut non ad uelamen malitiæ abutamur libertatem, non enim hoc expedit, Et iterum ait, Loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo, & omnis sermo malus de ore uestro non exeat, aut turpitudo, aut uaniloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio. &, Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lumen in domino, quasi filij lucis honeste ambulate, non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & in libidinibus, non in ira & zelo, & hæc quidem *fecistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, in nomine domini nostri. Si igitur non in nobis esset facere hæc, aut non facere, quam causam habebat Apostolus, & multo prius ipse dominus consilium dare, quæ quidem facere, à quibusdam uero abstinere? Sed quoniam liberæ senten-

al's per prophetas.

al's, consilio.

al's fuistis.

tiæ

tiæ ab initio est homo, & libere sententiæ est deus, cuius ad similitudinem factus est, semper consilium datur ei, continere bonum, quod perficitur ex ea quæ est ad deum obedientia, & non tantum in operibus, sed etiam in fide liberum, & suæ potestatis arbitrium homini seruauit dominus dicens. Secundum fidem tuam fiat tibi, propriam fidem hominis ostendens, quoniam propriam suam habet sententiam. Et iterum. Omnia possibilia credenti, &, Vade, sicut credidisti fiat tibi, Et omnia talia suæ potestatis secundum fidem ostendunt hominem. Et propter hoc is qui credit ei, habet uitam æternam. Qui autem nō credit filio, non habet uitam æternam, sed ira dei manebit super ipsum. Secundum hanc igitur rationem, & suum proprium ostendens dominus, & sui arbitrij ac suæ potestatis hominem significans, dicebat ad Hierusalem. Quotiens uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos sub*alas, & noluisti, quapropter relinquetur uobis domus uestra deserta. Qui autem hijs contraria dicunt, ipsi impotentem introducunt dominum, scilicet quasi non potuerit perficere hoc quod uoluerit, Aut rursum ignorantem naturam Choicos, ut ipsi dicunt, & eos qui non possunt accipere eius incorruptelam. Sed oportebat, inquit, eum neque angelos tales fecisse, ut possent transgredi, neque homines qui statim ingrati existerent in eum, quoniam rationabiles, & examinatores & iudiciales facti sunt, & non quemadmodum irrationabilia, siue inanimalia, quæ sua uoluntate nihil possunt agere, Sed cum necessitate, & ui ad bonum trahuntur, in quibus unus sensus & unus mos inflexibilis, & sine iudicio, qui nihil aliud esse possunt, præter quàm quod facti sunt. Sic autem nec suaue esset eis quod est bonum, neque pretiosa communicatio dei, neque magnopere appetendum bonum quod sine suo proprio motu, & cura, & studio, prouenisset, sed ultro & otiose insitum, Ita ut essent nullius momenti boni, eo quod natura magis quàm uoluntate tales extiterint, & ultroneum haberent bonum, sed non secundum electionem: Et propter hoc nec hoc ipsum intelligentes, quoniam pulchrum sit quod bonum, neque fruentes eo. Quæ enim fruitio boni apud eos qui ignorant? Quæ autem gloria hijs qui non studuerint illud? Quæ autem corona hijs, qui non eam ut uictores in certamine consecuti sunt? Et propter hoc dominus *uiolentium dixit regnum cœlorum, & qui uim faciunt, inquit, diripiunt illud. Propter hoc autem & Paulus ait ad Corinthios. Non scitis quoniam hij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium: sic currite ut comprehendatis. Omnis autem qui agonizat in omnibus continens est. Ille quidem ut corruptibilem accipiat coronam, nos autem incorruptam. Ego autem sic curro, non in incertum, sic pugno, non quasi aërem cædens, sed liuidum facio corpus meum, in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Bonus igitur agonista

*als ascellis.

*als uiolentum

agonista, ad incorruptelæ agonem adhortatur nos, uti coronemur & pretiosam arbitremur coronam, uidelicet quæ per agonem nobis acquiritur, sed non ultro coalitam. Et quanto per agonem nobis aduenit, tanto est pretiosior. Quanto autem pretiosior, tanto eam semper diligamus. Sed neque similiter diliguntur ea quæ ultro adueniunt, quàm illa quæ cum multa sollicitudine adinueniuntur. Quoniam igitur pro nobis erat plus diligere deum, cum agone hoc nobis adinuenire, & dominus docuit, & Apostolus tradidit. Et aliàs autem esset uidelicet nostrum insensatum bonum quod est sed ne exercitatum. Sed & uidere non tantum nobis esset desiderabile, nisi cognouissemus quantum esset malum non uidere. Et bene ualere autem male ualentis experientia honorabilius efficit, & lucem tenebrarum comparatio, & uitam mortis. Sic & cœleste regnum honorabilius est hijs qui cognouerunt terrenum. Quanto autem honorabilius, tanto magis diligimus illud. Et si plus illud dilexerimus, clariores erimus apud deum. Pro nobis igitur omnia hæc sustinuit dominus, uti per omnia eruditi in omnibus in futurum simus cauti, & perseueremus in omni eius dilectione rationabiliter edocti diligere deum: deo quidem magnanimitatem præstante in apostasia hominis, homine autem erudito per eam, quemadmodum & propheta ait: Emendabit te abscessio tua, præfiniente deo omnia ad hominis perfectionem & ad * ædificationem, & manifestationem dispositionum, uti & bonitas ostendatur & iustitia perficiatur, & ecclesia ad figuram imaginis filij eius coaptetur, et tandem aliquando maturus fiat homo in tantis maturescens ad uidendum & capiendum deum.

al's efficaciã.

Quæ causa fuerit, quod non ab initio perfectus factus est homo. Caput LXXIII.

SI hoc dicat aliquis. Quid enim? Non poterat ab initio deus perfectũ fecisse hominẽ? Sciat quoniam deus quidem, cũ semper sit idem, & innatus, quantum ad ipsum est, omnia possibilia ei. Quæ autẽ facta sunt ab eo, secundum quod postea facturæ initium habuerũt, secundũ hoc & minora esse oportuit eo qui se fecerit. Nec enim poterant infecta esse quæ nuper facta sunt, propter quod autem non sunt infecta, propter hoc & ideo deficiũt à perfecto.

Et secundum quid omnia quæ facta sunt indigent perfecto, & unde est indigentia. Caput LXXIIII.

SEcundum enim quod sunt posteriora, secundum hoc & infantilia, & secundum quod infantilia, secundum hoc & insueta, & inexercitata ad perfectã disciplinã. Quemadmodũ enim mater potest præstare perfectã escã infanti, ille aũt adhuc nõ potest robustiorẽ se percipere escã: Sic & deus ipse quidẽ *potest suo homini præstare pfectionẽ ab initio, homo aũt impotẽs

al's potẽs fuit.

percipere

percipere illam, infans enim fuit. Et propter hoc dominus noster in nouissimis tẽporibus recapitulans in seipso omnia uenit ad nos, nõ quomodo ipse poterat, sed quomodo illũ nos uidere poteramus. Ipse enim in sua inenarrabili gloria ad nos uenire poterat, sed nos magnitudinẽ gloriæ suæ portare nõ poteramus. Et propter hoc quasi infantibus ille qui erat panis perfectus patris, lac nobis semetipsum præstitit, quod erat secũdũ hominẽ eius aduẽtus, ut quasi à mãmilla carnis eius enutriti, & per talẽ lactationẽ assueti mãducare & bibere uerbũ dei, & eũ qui est immortalitatis panis, qui est spiritus patris, in nobis ipsis eum continere possimus.

Quid est quod à Paulo dictum est, lac uobis potum dedi, non escam. Caput LXXV.

ET propter hoc Paulus ad Corinthios ait, Lac uobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis escam percipere: Id est, eum quidem aduentum domini quem secundum hominem didicistis, nondum autem patris spiritus requiescit super uos, propter uestrã infirmitatẽ. Vbi ẽm sunt zelus & discordia, ait, in uobis & dissensiones, nõne carnales estis? & secundũ hominẽ ambulatis? Hoc est, quoniam nondũ spiritus patris erat cũ ipsis, ꝑopter imperfectionẽ eorum, & infirmitatẽ conuersationis. Quemadmodũ igit Apostolus quidẽ poterat dare escã, quibuscũꝙ enim imponebant Apostoli manũ, accipiebant spiritũ sanctũ, qui est esca uitæ, illi autem non poterant percipere illud, quoniã infirmũ adhuc, & inexercitabilẽ sensum erga deum conuersationis habebant: Sic & initio deus quidem potẽs fuit dare perfectionẽ homini, ille aũt nunc nuper factus, nõ poterat illud accipere, uel accipiẽs capere, uel capiẽs cõtinere. Et propter hoc coinfantiatũ est homini uerbũ dei, cũ esset perfectus, nõ propter se, sed propter hominis infantiã, sic capax effectus quemadmodũ homo illum capere potuit. Non igitur circa deum impossibile & indigens, sed circa eum qui nunc nuper factus est homo, quoniam non perfectus erat. Circa deum aũt uirtus simul, & sapientia, & bonitas ostenditur. Virtus quidẽ & bonitas in eo quod ea quæ nondum erant uoluntarie constituerit & fecerit, Sapientia uero in eo quod apta & consonantia quæ sunt fecerit. Quædam autem propter immensam eius benignitatem augmentum accipientia, & in multum temporis perseuerantia infecti gloriam referunt deo, sine inuidia donanti quod bonum est. Secundum enim id quod facta sunt nõ sunt infecta, secundũ id uero quod perseuerant longis æonibus uirtutem infecti assument, deo gratuito donãte eis sempiternam perseuerationem. Et sic principalitatem quidem habebit in omnibus deus, Quoniam & solus infectus, & prior omnium, & omnibus ut sint ipse est causa: Reliqua uero omnia in subiectione manent dei, Subiectio autem dei, incorruptelæ perseuerantia est, Incorruptela autem gloria infecti. Per hanc igitur ordinationem, & huiusmodi conuenientiã, & talis

talis factus, & plasmatus homo secundum imaginem, & similitudinem constituitur infecti dei, patre quidem bene sentiente, filio uero ministrāte & formante, spiritu uero nutriente & augente, homine uero paulatim proficiente, & perueniente ad perfectum, id est proximum infecto fieri. Perfectus enim est infectus, hic autem est deus. Oportuerat autem hominem primo fieri, & factum augeri, & auctum corroborari, & corroboratum multiplicari, & multiplicatum conualescere, conualescentē uero glorificari, & glorificatum uidere suum dominum. Deus enim est, qui habet uideri. Visio autem dei efficax est incorruptelæ. Incorruptela uero proximum faciet esse deo. Irrationabiles igitur omni modo, qui non expectant tempus augmēti, & suæ naturæ infirmitatem ascribunt deo. Neq; enim deum, neq; semetipsos sciētes, insatiabiles & ingrati, nolentes primo esse hoc quod & facti sunt, homines passionum capaces, sed supergredientes legem humani generis, & antequam fiant homines, iam uolunt similes esse factori deo, & nullā esse differētiam infecti dei, & nunc facti hominis, qui plus irrationabiles sunt, quā muta animalia. Hæc enim non imputant deo, quoniam non homines fecit ea, sed unumquodq; eo quod factum est, quoniā factum est, gratias agit. Nos enim imputamus ei quoniā non ab initio dij facti sumus, sed primo quidem homines tunc demum dij, quamuis deus secundum simplicitatem

als ipræstantē bonitatis suæ hoc fecerit, ne quis eum putet inuidiosum aut *inconstantem. Ego, inquit, dixi, dij estis, & filij excelsi omnes, Nobis autem potestatē diuinitatis baiulare non sustinentibus: Vos autem, inquit, sicut homines moriemini: Vtraq; referens, & illud quod est benignum suæ donationis, & infirmitatem nostram, & quod essemus nostræ potestatis. Secundum enim benignitatem suam bene dedit bonum, & similes sibi suæ potestatis homines fecit, secundum autem prouidētiam sciuit hominum infirmitatem, & quæ uentura essent ex ea, secundum autem dilectionem & uirtutem uinci factæ naturæ substantiam. Oportuerat autem primo naturam apparere, post deinde uinci & absorbi mortale ab immortalitate, & corruptibile ab incorruptibilitate, & fieri hominem secundum imaginem & similitudinē dei, agnitione accepta boni & mali.

Quæ est agnitio boni & mali, & quemadmodum homo cum indictoaudiens fuisset inualuit deus per dictiaudientiam meliorem fieri hominem. Caput LXXVI

AGnitionem autem accepit homo boni & mali. Bonum est autem obedire deo, & credere ei, & custodire eius præceptū, & hoc est uita hominis, quemadmodum nō obedire deo malum, & hoc est mors eius. Magnanimitatem igitur præstante deo cognouit homo & bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ, uti oculum mētis utrorumq; accipiens experimentū, electionem meliorū cum iudicio faciat, & nunq; segnis neq; negligens præcepti

cepti fiat dei, & id quod aufert ab eo uitam, id est, non obedire deo, sciens quoniam bonum est, ut cum omni intentione diligenter custodiat. Propter hoc etiam duplices habuit sensus utrorumq; agnitionem habentes, ut electionem meliorum cum disciplina faciat. Disciplinam autem boni quemadmodum habere potuisset, ignorans quod est contrarium: firmior est enim & indubitata subiacentium apprehensio, quàm ea quæ est ex suspicione cõiectura. Quemadmodum enim lingua per gustum accipit experimentum dulcis & amari, & oculus per uisionem discernit quod est nigrum ab albo, & auris per auditum differentias sonorum scit: Sic & mens per utrorumq; experimentum disciplinam boni accipiens, firmior ad conseruationem eius efficitur, obediens deo, Inobedientiam quidem primum respuens per pœnitentiam, quoniam amarum & malum est, deinde ex comprehensione discens quale sit quod contrarium est bono, & dulcedini, ne tentet quidem unquam inobedientiam gustare dei. Si autem utrorumq; eorum cognitionem, & duplices sensus cognitionis quis defugiat, latenter semetipsum occidit hominem. Quemadmodum igitur erit deus, qui nondum factus est homo, quomodo aũt perfectus nuper effectus? Quomodo autem immortalis, qui in natura mortali nõ obediuit factori? Oportet enim te quidem primo ordinem hominis custodire, tunc deinde participare gloriæ dei. Non enim tu deum facis, sed deus te facit. Si ergo opera dei es, manum artificis tui expecta, opportune omnia facientẽ, opportune autem quãtum ad te adtinet qui efficeris: præsta ei autem cor tuum molle & tractabile, & custodi figuram qua te figurauit artifex, habens in semetipso humorem, ne induratus amittas uestigia digitorum eius. Custodiens autem compaginationem ascendens ad perfectum, ab artificio enim dei absconditur quod est in te lutum fabricauit substantiam in te, manus eius liniet te ab intus, & à foris auro puro, & argento, & in tantum ordinabit te, ut & ipse rex concupiscat speciem tuam. Si uero statim obduratus respuas artẽ eius, & ingratus existas in eum, quoniam homo factus es, Ingratus deo factus simul & artem eius, & uitam amisisti, Facere enim proprium est benignitatis dei, fieri autẽ proprium est hominis naturæ. Si igitur tradideris ei quod est tuum, id est, fidẽ in eum & subiectionẽ, percipies eius artem, & eris perfectum opus dei. Si autem non credideris ei, & fugeris manus eius, erit causa imperfectionis in te, qui non obedisti, sed non in illo qui uocauit. Ille enim misit qui uocarent ad nuptias, qui autem non obedierunt ei, semetipsos priuauerunt regia cœna. Sed ille qui non consequitur eam, sibimet suæ imperfectionis est causa. Nec enim lumen deficit propter eos qui semetipsos excæcauerunt, Sed illo perseuerante quale & est, excæcati per suam culpam in caligine constituuntur: neq; lumen cum magna necessitate subijciet sibi quenquam, neq; deus cogit eũ qui nolit continere eius artẽ. Qui igiẽ abstiterũt à paterno lumine,

& transgressi sunt legem libertatis, per suam abstiterunt culpam, liberi arbitrij & suæ potestatis facti. Deus autem omnia præsciens, utrisque aptas præparauit habitationes, eis quidem qui inquirunt lumen incorruptibilitatis, & ad id recurrunt, benigne donans hoc quod concupiscunt lumen, alijs uero id cótemnentibus & auertétibus se ab eo, & id fugiétibus, & quasi semet ipsos excæcantibus, cógruentes lumini aduersantibus præparauit tenebras, & his qui fugiunt ei esse subiecti còuenientem subdidit pœnam. Subiectio autem dei requietio est æterna, ut hij qui fugiunt lumen, dignum fugæ suæ habeant locum, & qui fugiunt æternam requiem, cógruentem fugæ suæ habeant habitationem. Cum autem apud deum omnia sint bona, qui ex sua sententia fugiunt deum, semetipsos ab omnibus fraudant bonis. Fraudati autem omnibus erga deum bonis, consequenter in dei iustum iudicium incident. Qui enim fugiunt requiem, iuste in pœna conuersabuntur, & qui fugerunt lumen, iuste inhabitabũt tenebras. Quemadmodum autem in hoc temporali lumine qui fugiunt illud, ipsos se tenebris mancipant, ita ut ipsi sibi causa fiant, quod destituuntur à lumine, & inhabitant tenebras, & non lumen causa est huiusmodi conuersationis, quemadmodum prædiximus: Sic æternũ dei qui fugiunt lumen, quod continet in se omnia bona, ipsi sibi causa sunt, ut æternas inhabitẽt tenebras, destituti omnibus bonis, sibimet ipsi causa huiusmodi habitationis facti. Vnus igitur & idẽ deus pater, qui quidẽ concupiscentibus eius cõmunicationẽ, & perseuerãtibus in subiectione eius, quæ sunt apud se præparata bona, Principi autem abscessionis diabolo, & qui cum eo abscesserunt angelis, æternũ ignem præparans, in quem mittũtur, inquit dominus, illi, qui in sinistra separati sunt.

Quid est quod à propheta dictũ est, Ego deus zelans, faciens pacem & condens mala. Cap. LXXVII.

ET hoc quod à propheta dictũ est. Ego deus zelans, faciens pacẽ, & condens mala, in eos quidẽ qui pœnitentiam agent, & conuertũtur ad eũ faciens pacẽ, & amicitiam, & unitatẽ componens. Super eos uero qui pœnitentiã non agunt, sed fugiũt eius lumen, ignẽ æternũ, & exteriores tenebras pparãs, quæ quidẽ sunt mala hijs qui incidũt in ea, sed bona ex iustitia dei.

Ostensio quoniam non alius est, qui requiem dat pater, alius qui ignem præparat deus, sed unus & idem. Ca. LXXVIII.

SI autem alius quidem esset qui requiem donat pater, & alius qui ignem præparauit deus, fuissent æque differẽtes & filij, Alius quidem in patris regnum mittens, alius uero in æternũ ignem. Sed quoniã unus & idem dominus, separari demonstrauit in iudicio omne genus humanum, quemadmodũ pastor segregat oues ab hædis, & alijs quidem dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod paratum est uobis, Alijs uero, discedite à me maledicti in ignem æternũ, quem præparauit pater meus diabolo

& angelis

& angelis eius, Vnus & idē pater manifestissime ostenditur, faciens pacem & condens mala, præparans utrisq; quæ sunt apta, quemadmodū & unus iudex utrosq; in aptum mittens locū, quemadmodū & in zizaniorū & tritici parabola manifestauit dominus dicens: Quemadmodū colligūtur zizania & in ignem mittūtur, sic erit in cōsummatione seculi, mittet filius hominis angelos suos, & colligēt de regno eius omnia scandala, & eos qui faciūt iniquitatem, & mittent eos in clibanum ignis, illic erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris ipsorū. Qui ergo regnū præparauit iustis pater in quod assumpsit filius eius dignos, mittent hij qui à filio hominis missi sunt angeli, secundū iussum dei. Hic enim in agro suo bonum semen seminauit. Ager autem, inquit, seculū est. Cū autem dormirent homines uenit inimicus, & super seminauit zizania inter frumentū & abijt. Ex tunc enim apostata est angelus hic & inimicus, ex quo zelauit plasma dei, & inimicū illum deo facere aggressus est. Quapropter & deus eum quidem qui à semetipso zizaniam absconse seminauit, id est, transgressionem, quam ipse intulit, separauit à sua conuersatione. Eū autē qui negligenter quidem sed male accepit inobedientiam, hominē miseratus est, & retorsit inimicitiam per quā inimicū deo facere uoluit in ipsum inimicitiarū autorem, auferens quidē suam quæ erat aduersus hominem inimicitiā, retorquens autem illā, & mittens illam in serpentem, Quemadmodū & scriptura ait dixisse serpenti dominum: & inimicitiā ponam inter te & mulierem, & inter semen tuū & inter semen mulieris, Ipse tuū calcabit caput, & obseruabis calcaneum eius: Et inimicitiā hanc dominus in semetipsum recapitulauit, de muliere factus homo, & calcans eius caput, quemadmodum in eo qui ante hunc est libro ostendimus. Quoniam angelos quosdam dixit diabolos, quibus æternus ignis præparatus est, Et rursus in zizanijs ait, Zizania sunt filij maligni: necessariū est dicere, quoniam omnes qui sunt abscessionis asscripsit illi qui princeps est huius transgressionis, sed non ille quidē natura aut angelos, aut homines fecit. Nihil enim in totum diabolus inuenitur fecisse, uidelicet cum & ipse creatura sit dei, quemadmodū reliqui angeli. Omnia enim fecit deus, quemadmodū & Dauid ait, de omnibus huiusmodi: quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse præcepit & creata sunt.

Quare angeli, diaboli & filij nequitiæ dicti sunt. Ca. LXXIX.

CVm igitur à deo omnia facta sint, & diabolus sibimetipsi, & reliquis factus est abscessionis causa, iuste scriptura eos qui in abscessione perseuerant semper filios diaboli, & angelos dixit maligni. Filius enim, quēadmodū & quidam ante nos dixit, dupliciter intelligitur, Alius quidē secundū naturam, eo quod natus sit filius, Alius autem secundū id quod factū est reputatur filius, licet sit differentia inter natum & factum. Quoniam ille quidem ex eo natus est, ille autem ab ipso factus est, siue secundum conditio-

nem, siue secundũ doctrinæ magisteriũ. Qui eñ ab aliquo edoctus est uerbo, filius docentis dicitur, & ille eius pater. Secundum igitur naturam, quæ est secundum conditionem (ut ita dicam) omnes filij dei sumus, propter quod à deo omnes facti sumus. Secundum autem dictoaudientiam, & doctrinam, non omnes filij dei sunt, sed qui credunt & faciunt eius uoluntatē. Qui autem non credunt, & non faciunt eius uoluntatem, filij & angeli sunt diaboli, secũdum id quod opera diaboli faciunt. Quoniam autem ita se habet hoc, in Esaia dixit, filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Et iterum quæ dicit filios alienos eos, ita, filij alieni mentiti sunt mihi: secundũ naturam filij sunt, propter hoc quod ab eo facti sunt, secũdum autem opera non sunt filij.

Qui illi, & ob quam causam, progenies uiperarum, qui non obediunt Euangelio. Cap. LXXX.

Indictoaudientes una dictio est pro inobedientes.

QVemadmodum enim in hominibus* indictoaudientes patribus filij abdicati, natura quidem filij eius sunt, lege uero alienati sunt, non enim hæredes fiunt naturaliũ parentum: eodem modo apud deum, qui nõ obediunt ei, abdicati ab eo desierunt filij eius esse, unde nec hæreditatem eius percipere possunt, quemadmodum Dauid ait: Alienati sunt peccatores ab utero, ira eis secundum similitudinē serpentis. Et propter hoc quos sciebat hominum esse progeniem, dixit sic, progeniem uiperarum, secundũ similitudinem horum animaliũ, in uarietate ambulantes, & lædentes reliquos. Attendite enim, inquit, à fermento pharisæorum, & Sadducæorum. Sed & de Herode dicens: Dicite, inquit, uulpi huic nequam astutiam eius, & dolũ significans. Quapropter Dauid propheta ait: Homo in honore positus, assimilatus est iumentis. Et iterum Hieremias ait: Equi furētes circa fœminas facti sunt, unusquisq; ad uxorem proximi sui hinniebat. Et Esaias in Iudæa præconans, & cum Israël disputans, principes Sodomorum, & populum Gomorræ dicebat eos. Similes enim Sodomitis trãsgressione, & eadem quæ illi fuerũt peccata esse apud eos significans, propter similē operationem, eodē uocabulo uocans eos: & quia nõ natura essent sic facti à deo, sed qui possent & iuste agere, idem dicebat, consilium eis dans, Lauamini, mundi estote, auferte nequitias ab animis uestris, ante oculos meos, quiescite ab iniquitatibus uestris. Scilicet quoniam idem ipsi cum transgrederētur & peccarent, eandem quam Sodomitæ perceperunt obiurgationem. Cum enim conuerterentur, & pœnitentiam agerent, & quiescerent à malitia, filij poterant esse dei, & hæreditatem consequi incorruptelæ quæ ab eo præstatur. Secundum hanc igitur rationē, Angelos diaboli, & filios dixit maligni, qui diabolo credunt, & ea quæ sunt eius, agunt. Qui quidē ab initio omnes ab uno deo facti sunt, Verum quando credunt, & subiecti esse deo perseuerant, & doctrinam eius custodiunt, filij sunt dei: Cum autem abscesserunt,

& trans

& trãsgressi fuerũt, diabolo asscribuntur principi, & q primo sibi, tũc & reliqs causa abscessiõis factus est. Qm̃ aũt multi quidẽ dñi sermones, unũ aũt & eundẽ oẽs annũtiant patrẽ factorẽ mũdi huius, oportebat & nos ꝓpter eos qui in multis erroribus cõtinenť per multa cõfutare, si quomõ possent ꝑ multa cõfutati ad ueritatẽ cõuerti & saluari. Necessariũ est aũt, cõscriptioni huic cõsequẽti, post dñi sermones subiũgere Pauli quoq; doctrinã, & examinare sententiã eius, & Apostolũ exponere, quæcũq; ab Hæreticis in totũ nõ intelligẽtibus, quæ à Paulo dicta sunt, alias acceperũt interp̃tationes, explanare, & dementiam insensationis eorũ ostendere. Et ab eodẽ Paulo, ex quo nobis quæstiones inferunt, manifestare illos quidẽ mendaces, Apostolum uero prædicatorem esse ueritatis, & omnia consonantia ueritatis præconio docuisse, unũ deum patrẽ eum qui locutus sit ad Abraham, qui legis dationẽ fecerit, qui prophetas præmiserit, qui nouissimis tẽporibus filium suũ miserit, salutẽ suo plasmati donans, quod est carnis substãtia. Reliquos igiť sermones dñi quos quidẽ nõ per parabolas, sed simpliciter ipsis dictionibus docuit de patre, & expositionẽ epistolarũ beati Pauli apostoli in alio libro disponentes, integrum tibi opus exprobrationis, & euersionis falso cognominatæ agnitionis præstante deo præueniemus, & nos ipsos & te ad contradictionem omniũ hæreticorũ in quinq; exercentes libris.

Quarti libri Irenæi finis.

ARGVMENTVM IN QVINTVM LIBRVM PER ERASMVM ROTERODAMVM.

IN hoc quinto libro quũ multa scripturarũ loca diligenter explicenť, quædam tñ insunt, quæ nisi quis cõmode interpretetur, nõ satis cõgruere uidẽtur, cũ his dogmatibus quæ hoc tẽpore præscribit ecclesia. Probat enim Iustini martyris sententiã, qui dixerit satanã nusq; ausum dicere blasphemiã aduersus deũ, priusq; aduenisset in terras dñs, eo quod nondum cognosceret damnationẽ suam. In altero loco uidetur sentire animas exutas corpore nõ statim frui glorificante uisione dei, sed abditas seruari in diem resurrectionis: de purgatorio nulla mentio. Sed in huiusmodi multis ueteres illi cũ candore, nõnunq; & cũ uenia legendi sunt, quod hæc tũ tẽporis nondũ in quæstionẽ uenerant, aut si uenerãt, nõdum excussis scripturis ecclesia super his suã sententiam clara uoce pronũciarat. Bene uale lector.

D. IRENAEI EPISCOPI LVGDVNENS. LIB. V.

TRaductis diligentissime omnibus hæreticis in quatuor libris, qui sunt tibi ante hunc à nobis æditi, & doctrinis ipsorum manifestatis, euersis quoq; hijs, qui irreligiosas adinuenerunt sententias, aliquid quidem ex propria uniuscuiusq; illorũ doctrina, quam in suis conscriptis reliquerũt, aliquid autem & ratione, uniuersis ostensionibus procedente, & ueritate ostensa & manifestato præconio ecclesiæ, quod prophetæ quidem præconizauerunt

quemadmodum demonstrauimus, perfecit autem Christus, Apostoli uero tradiderunt, à quibus ecclesia accipiens, per uniuersum mundum sola bene custodiens, tradidit filijs suis: Quæstionibusq; omnibus solutis, quæ ab hæreticis nobis proponebãtur, & apostolorũ doctrina explanata, & manifestatis pluribus, quæ à domino ꝑ parabolas & dicta sunt & facta. In hoc libro quinto, qui est de traductione operis uniuersi, & euersione falsò cognominatæ agnitionis, & reliquis doctrinis domini nostri, & ex Apostolicis epistolis conabimur ostensiones facere, quemadmodum postulasti à nobis obedientibus tuo præcepto. Quoniam & in administratione sermonis positi sumus: & omni modo elaborantibus secundum nostram uirtutem plurima tibi quidem in subsidium præstare aduersus contradictiones hæreticorum, errantes autem retrahere, & cõuertere ad ecclesiam dei. Neophytorum quoq; sensum confirmare, ut stabilem custodiant fidem, quam bene custoditam, ab ecclesia acceperunt, ut nullo modo transuertantur ab hijs, qui male docere eos, & abducere à ueritate conantur: oportebit te omnesq; lecturos hanc scripturam, impensius legere ea quæ à nobis prædicta sunt, ut & argumenta ipsa scias, aduersus quæ contradictiones facimus. Sic enim & legitime eis contradices, & de præparato accipis aduersus eos contradictiones, illorum quidem sententias per cœlestem fidem uelut stercora abijciens, solum autem uerum & firmum magistrum sequens uerbum dei Iesum Christum dominum nostrum, qui propter immensam suam dilectionem factus est quod sumus nos, uti nos perficeret esse quod est ipse. Non enim aliter nos discere poteramus quæ sunt dei, nisi magister noster uerbum existens, homo factus fuisset. Neque enim alius poterat enarrare nobis quæ sunt patris, nisi proprium ipsius uerbum. Quis enim alius cognouit sensum domini? Aut quis alius eius consiliarius factus est? Neque rursus nos aliter discere poteramus, nisi magistrum uidentes, & per auditum nostrum uocem eius percipientes, uti imitatores quidem operum factores autem sermonum eius facti, cõmunionem habeamus cum ipso, à perfecto & eo qui est ante omnem conditionem augmentum accipientes, qui nunc nuper facti sumus, à solo optimo & bono, & ab eo qui habet donationem incorruptibilitatis, in eam quæ est ad eum similitudinem facti. Prædestinati quidem ut essemus qui nõdum eramus, secundũ præscientiã patris, facti autem initium facturæ accepimus in præcognitis temporibus, secundũ ministrationẽ uerbi, qui est perfectus in omnibus. Quoniam uerbum potẽs, & homo uerus, sanguine suo rationabiliter redimens nos, redẽptionem semetipsum dedit pro hijs qui in captiuitatẽ ducti sunt. Et quoniã iniuste dominabatur nobis Apostasia, & cũ natura essemus dei omnipotẽtis, alienauit nos contra naturam, suos proprios faciens discipulos: potens in omnibus dei uerbum, & non deficiens in sua iustitia, iuste etiam aduersus ipsam conuersus est Apostasiam, ea quæ sunt sua redimens ab ea, non

eum ui,quemadmodum illa initio dominabatur nostri,ea quæ non erant sua insatiabiliter rapiens,sed secundum suadelam, quemadmodum decebat deum suadentem,& nō uim inferentem accipere,quæ ueluti neq; quod est iustum confringeretur,ne q; antiqua plasmatio dei deperiret.Suo igitur sanguine redimente nos domino,& dante animam suam pro nostra anima,& carnem suam pro nostris carnibus,& effundente spiritum patris in adunitionem & cōmunionem dei & hominum,ad homines quidē deponente deum per spiritum,ad deum autem rursus imponente hominem per suam incarnationem, & firme, & uere in aduentu suo donante nobis incorruptelam,per cōmunionem quæ est ad deum,perierunt omnes hæreticorum doctrinæ.Vani enim sunt qui putatiue dicunt eum apparuisse,non enim putatiue hæc,sed in substantia ueritatis fiebant.Si autem cum homo non esset,apparebat homo,neq; quod erat uere, perseuerauit spiritus dei. Quoniam inuisibilis est spiritus.Neq; ueritas quædā erat in eo.Non enim illud erat,quod uidebatur.Prædiximus autem, quoniam Abraham & reliqui prophetæ,prophetice uidebant eum,id quod*futurum erat per uisionem prophetantes.Si igitur nunc & talis apparuit,non existens quod uidebatur,quædam prophetica uisio facta est hominibus,& oportet alium expectare aduentum eius, in quo talis erit, qualis tunc uisus est prophetice. Ostendimus autem quoniam idem est,putatiue dicere eum uisum, & nihil ex Maria accepisse.Neque enim esset uere sanguinem & carnem habens, per quam nos redemit,nisi antiquam plasmationem Adæ in semetipsum recapitulasset.Vani igitur qui & à Valentino sunt hoc dogmatizantes, uti excludant salutem carnis, & reprobent plasmationem dei. Vani autem & Ebionei,unitionem dei & hominis per fidem non recipientes in suam animam,sed in ueteri generationis perseuerantes fermento, neque intelligere uolentes,quoniam spiritus sanctus aduenit in Mariam,& uirtus altissimi obumbrauit eam,quapropter & quod generatum est,sanctum est, & filius altissimi dei patris omnium,qui operatus est incarnationē eius, & nouam ostendit generationem, uti quemadmodum per priorem generationem mortem hæreditauimus,sic per generationem hanc hæreditabimus uitam. Reprobant itaque hij commixtionem uini cœlestis, & sola aqua secularis uolent esse, non recipientes deum ad cōmixtionem suam: perseuerant autem in eo qui uictus est Adam,& proiectus est de paradiso,non contemplantes,quoniam quemadmodū ab initio plasmationis nostræ in Adam, ea quæ fuit à deo inspiratio uitæ,unita plasmati animauit hominem,& animal rationabile ostendit: sic in fine uerbum patris, & spiritus dei, adunitus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ, uiuentem& perfectum efficit hominem, capientem perfectum patrem:ut quemadmodum in animali omnes mortui sumus,sic in spirituali omnes uiuificemur.Nō enim ef-

*al. futurus.

fugit aliquando Adam manus dei, ad quas pater loquens dicit, faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Et propter hoc in fine nõ ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex placito patris manus eius uiuum perfecerunt hominem, uti fiat Adam secundũ imaginem & similitudinem dei. Vani autem & qui in aliena dicunt deũ uenisse, uelut aliena concupiscentem, uti eum hominem qui ab altero factus esset exhiberet ei deo, qui neq; fecisset, neq; condidisset, sed & qui desolatus esset ab initio à propria hominum fabricatione. Non ergo iustus aduentus eius, qui secũdum eos aduenit in aliena, neq; uere redemit nos sanguine suo, si nõ uere homo factus est, restaurans suo plasmati quod dictum est, In principio factũ esse hominem secundum imaginem & similitudinem dei, non aliena in dolo diripiens, sed sua propria iuste & benigne assumens. Quantum attinet quidẽ ad Apostasiam, iuste suo sanguine redimens nos ab ea, quantum autẽ ad nos, qui redempti sumus, benigne. Nihil enim illi ante dedimus, neque desiderat aliquid à nobis, quasi indigens. Nos autem indigemus eius quæ est ad eum cõmunionis. Et propterea benigne effudit semetipsum, ut nos colligeret in sinu patris. Vani autem omnimodo, qui uniuersam dispositionẽ dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundum hæc uidelicet nec dominus sanguine suo redemit nos, neq; calix Eucharistiæ cõmunicatio sanguinis eius est, neq; panis quem frangimus communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à uenis & carnibus, & à reliqua quæ est secundum hominem substantia, qua uere factum uerbum dei, sanguine suo redemit nos. Quemadmodũ & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur. Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodum uult *eum calicem qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo & mixtus calix, & factus panis percipit uerbum dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. Quomodo carnẽ negant capacẽ esse donationis dei, q est uita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius, quemadmodum & Apostolus ait, in ea quæ est ad Ephesios epistola, Quoniam membra sumus corporis eius: de carne eius, & de ossibus eius, non de spiritali aliquo, & inuisibili homine dicens hæc, Spiritus enim neq; ossa, neq; carnes habet, sed de ea dispositione quæ est secundum hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & ossibus cõsistit, quæ de calice, qui est sanguis eius nutritur, & de pane qui est corpus eius augetur. Et quemadmodum lignum uitis depositum in terra, suo fructificat tempore, & granum tritici decidẽs in terram, & dissolutũ multiplex surgit, per spiritũ

*ets, cum.

per spiritum dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiã in usum hominibus ueniũt, & sanguis Christi, sic & nostra corpora ex ea nutrita & reposita in terrã, & resoluta in ea resurgẽt in suo tẽpore, uerbo dei resurrectionem eis donãte, in gloriam dei patris. Qui huic mortali immortalitatem circũdat, & corruptibili incorrupteiam gratuito donat, quoniam uirtus dei in infirmitate perficitur: ut non quasi ex nobisipsis habentes uitam, inflemur aliquando & extollamur aduersus deum, ingratam mentem accipientes: experimento autem discentes, quoniam ex illius magnitudine, & non ex nostra natura habemus in æternum perseuerantiam, neq; ab ea quæ est circa deum gloria, sicuti est frustremur aliquando, neq; nostram naturam ignoremus: sed ut sciamus, & quid deus potest, & quid homo beneficij accipit, & non erremus aliquando à uera comprehensione eorum quæ sunt, & quemadmodum sunt, id est, dei & hominis. Et nunquid forte quemadmodum prædiximus, propter hoc passus est deus fieri in nobis resolutionem, ut per omnia eruditi in omnibus simus diligentes, neq; deum, neq; nosmetipsos ignorantes. Manifestissime autem Apostolus ostendit, quoniam traditus est suæ infirmitati homo, ne elatus aliquando excideret à ueritate, in secunda quæ est ad Corinthios dicens. Et ut sublimitate reuelationum non superextollar, datus est mihi stimulus carnis, angelus satanæ, uti me colaphizet. Et super hoc ter dominum rogaui, ut abstat à me, & dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus in infirmitate perficitur. Libenter enim gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Quid ergo? dicet enim aliquis: Voluit ergo dominus Apostolum suum sic colaphizari? & talem sustinere infirmitatem? Etiam dicit uerbum, Virtus enim in infirmitate perficitur, meliorem efficiens hunc qui per suam infirmitatem cognoscit uirtutem dei. Quemadmodum enim didicisset homo, quoniam ipse quidem infirmus, & natura mortalis, Deus autem immortalis & potens, nisi id quod est in utroque didicisset experimento? Suam enim infirmitatem discere per sustinentiam, nihil est malum, magis autem & bonum est non oberrare in natura sua. Extolli aũt aduersus deum, & præsumptionem suæ gloriæ assumere, ingratum reddens hominem multum mali inferebat ei, ut ueritatem simul & dilectionem auferret ab eo eam quæ est ad deum qui fecit eum. Vtrorumque autem experientia ueram quæ est de deo & homine agnitionem indidit ei, & auxit eius erga deum dilectionem. Vbi autem augmentum est dilectionis, ibi maior gloria dei uirtute perficitur, hijs qui diligunt eum. Refutant igitur potentiam dei, & non contemplantur quod est uerum, qui infirmitatem intuentur carnis, uirtutem autem eius qui suscitat eam à mortuis non contemplantur. Si enim mortale non uiuificat, & corruptibile non reuocat ad incorruptelam, iam nõ potens est deus. Sed quoniã potẽs est in hijs omnibus, de initio nostro

stro contemplari debemus, Quoniam sumpsit deus limum de terra, & formauit hominem: & quidẽ multo difficilius, & incredibilius est, ex nõ existẽtibus ossibus, & neruis, & uenis, & reliqua dispositione quæ est secundũ hominem facere ad hoc ut sit, & quidem animalem & rationabilem facere hominem, quàm quod factum est, & deinde solutum est in terrã, propter causas quas p̃diximus, rursus redintegrare, licet in illa cesserit, unde & initio eũ qui non erat fecit ut esset, quando uoluit: multo magis eos qui iam fuerunt, rursus restituet uolens, in eam quæ ab eo datur uitam. Inuenietur autẽ perceptrix & capax caro uirtutis dei, quæ ab initio percepit artẽ dei: & aliud quidem factum est oculus uidens, aliud auris audiens, aliud manus palpans & operans, aliud nerui undiq; condensi, & continentes membra, aliud arteriæ & uenæ, sanguinis & spiritus transitoria. Aliud uero in uiscera diuersa. Aliud sanguis, copulatio animæ & corporis. Quid enim? Non est numerum dicere uniuersæ fabricationis, quæ est secũdum membra hominis, quæ non ex alia facta est, sed ex magna sapientia dei. Quæ autem sapientia participant deum, participant & uirtutẽ eius. Non igitur exors caro sapientiæ & uirtutis. Nam uirtus eius quæ uitam præstat in infirmitate perficitur, id est, in carne. Dicant autem nobis, qui dicunt non esse capacem carnem, illius uitæ quæ datur à deo, utrum uiuentes nunc, & participantes uitam dicant hæc: an in totum uitæ quidem habentes nihil, mortuos autem semetipsos in præsenti confitebuntur. Et si quidem mortui, quomodo & mouentur, & loquuntur, & reliqua faciunt, quæ nõ mortuorum sed uiuorum sunt opera? Si autem uiuunt nunc, & totum illorum corpus participat uitæ, quomodo audent dicere non esse carnem participatricem uitæ, confitentes habere se uitam in præsenti? Simile est quemadmodum si quis spongiam aquæ plenam tenens uel faculam ignis, non posse participare aquæ dicant spongiam, neque faculam igni. Eo modo & hi uiuere se dicentes, & in suis membris exultantes, postea sibimetipsis contrarij existentes, dicunt non esse membra ipsorum percapabilia uitæ. Si autem hæc quæ est temporalis uita, cum sit multo infirmior, quàm illa æterna uita, tamen tantum potens est, ut uiuificet nostra membra mortalia: cur illa quæ est æterna uita, non uiuificabit eam carnem quæ iam meditata, & assuescit portare uitam? Quoniam autem participatrix uitæ sit caro, ad hoc quod uiuet ostenditur: uiuit enim in quantum deus uult uiuere: quoniam autem & deus potens est præstare uitam nobis qui uiuimus. Et dominus itaque cum sit potens uiuificare plasma suum, & caro cum sit, possit uiuificari, quid superest quod prohibeat eam percipere incorruptelam, quæ est longa & sine fine à deo attributa uita? Latent autem semetipsos, qui alterum affingunt patrem, & bonum eum uocant, infirmum & inutilem & negligentem inferentes eum, ut non dicamus quoniam liuidum & inuidum in eo

quod dicant non uiuificari ab eo nostra corpora. Cum enim dicant ea quæ omnibus sunt manifesta, quoniam perseuerant immortalia, utputa spiritus & anima,& quæ sunt alia, quoniam uiuificantur à patre, illud autē quod non aliás uiuificatur,nisi deus illi præstet uitam,de reliquo aut impotentem & infirmum ostendit patrem ipsorum,aut inuidum & liuidum. Demiurgo enim & hic uiuificante mortalia corpora nostra, & resurrectionem eis per prophetas promittente,quemadmodū ostendimus, quis potentior, & fortior & uere bonus ostenditur? Vtrum Demiurgus, qui totū uiuificat hominē,an falso cognominatus ipsorū pater? Qui equidē quæ sunt natura immortalia,quibus aūt opus est ab eo adiutorio ut uiuant, non uiuificans, benigne,relinquens illa negligenter in mortem. Vtrū ergo & hijs uitam pater ipsorum cū non possit, non præstat,an cū possit? Sed quidē cū non possit,non iam potēs est neq; perfectus super Demiurgum. Demiurgus enim præstat,quēadmodū adest uidere,quod ille non potest præstare. Si autem cum possit præstare, non præstat, iam non bonus ostēditur, sed inuidus & malignus pater. Si aūt & causam aliquā dixerint, per quam non uiuificat corpora pater ipsorum: ipsam causam maiorē necesse est apparere quàm patrē, obtinētem benignitatē eius, & infirmabitur benignitas eius, propter causam eam,quæ ab ipsis dicitur. Quoniam aūt possunt corpora percipere uitā,omnibus uidere est. Viuūt enim inquantū ea deus uult uiuere,& iam non possunt dicere, quod minime ualeant uitā capere. Si igitur propter necessitatē,& causam aliā quandam non uiuificantur,quæ possunt participare uitam,erit necessitati & causæ seruiens pater ipsorum,& non iam liber & suæ potestatis in sentētia. Quoniam aūt multo tēpore perseuerabāt corpora in quantū placuit deo bene habere,legant scripturas,& inueniēt eos qui ante nos fuerūt,septingentos & octingentos,& noningentos annos supergressos, & cōsequebanť corpora ipsorū,lōginquitatē dierū,& participabāt uitā,in quantū ea deus uiuere uolebat. Quid aūt de illis dicemus? Quoniā quidem Enoch placens deo,in quo placuit corpore translatus est, translationem iustorū præmonstrans. Et Helias sicut erat in plasmatis substantia assumptus est, assumptionem patrum prophetans, & nihil impedit eos corpus in translatione, & assumptione eorum. Per illas enim manus, per quas in initio plasmati sunt,per ipsas & assumptionem & translationem acceperūt. Assuetæ eñ erant in Adam manus dei*coaptare,& tenere,& baiulare suū plasma,& ferre & ponere,ubi ipsæ uellent. Vbi ergo primus positus est homo scilicet in paradiso,quēadmodū scriptura dicit: Et plantauit deus paradisum in edem, contra orientem, & posuit ibi hominē quē plasmauit,& inde proiectus est in hunc mundū non obediens. Quapropter dicunt presbyteri,qui sunt apostolorum discipuli, eos qui translati sunt, illuc trāslatos esse. Iustis eñ hominibus & spiritū habētibus ꝑparatus est paradisus *als, capere.*

disus,in quem & Paulus apostolus asportatus audiuit sermones inenarrabiles,quantum ad nos in præsenti,& ibi manere eos qui translati sunt usque ad consummationem conspicantes incorruptelam.Si autem quis impossibile extimet tantis temporibus permanere homines,& Heliam non in carne assumptum, consumptam autem carnem eius in igneo curru : intendat quoniam Ionas quidem in profūdum proiectus est,& in uentrem Ceti absorbtus,saluus iterum exputus est terræ, iussu dei. Ananias etiam, & Azarias,& Mizaël missi in caminum ignis septuplum exardentem, neque nociti
ds,que sunt aliquid,neque odor ignis inuentus est in eis.*Quid igitur affuit illis manus dei,& inopinata, & impossibilia naturæ hominum in eis perficiens. Quid mirum si in hijs qui translati sunt effecit aliquid inopinatum, deseruiens uoluntati patris.Hæc autem est filius dei, quemadmodum scriptura ait dixisse Nabuchodonosor regem.Nonne tres uiros misimus in caminū, & ecce ego uideo quatuor deambulantes in medio ignis, & quartus similis filio dei.Neque igitur natura alicuius eorum quæ facta sunt, neque infirmitas carnis fortior erit super uoluntatem dei.Non enim deus hijs quæ facta sunt & subiecta sunt deo,& omnia seruiunt uoluntati eius. Quapropter & dominus ait: quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum.Quemadmodum igitur hijs qui nunc sunt hominibus ignorantibus dispositionem dei incredibile & impossibile uideretur tantos annos aliquem hominem posse uiuere,& uixerunt hij qui ante nos fuerunt, & uiuunt qui translati sunt ad exemplum futuræ longitudinis dierum , & de uentre Ceti,& de camino ignis saluos exisse,& tamen exierunt educti uelut manu dei ad ostensionem uirtutis eius. Sic & nunc quamuis quidam ignorantes uirtutem & promissionem dei contradicant suæ saluti,impossibile existimantes posse deum suscitantem corpora, in sempiternum perseuerationem eis donare, Non tamen incredulitas talium euacuauit fidem dei.Glorificabitur autem deus in suo plasmate,conforme illud & consequens suo puero adaptans.Per manus enim patris,id est,per filium & spiritū fit homo secundū similitudinem dei,sed nō pars hominis. Anima autem & spiritus pars hominis esse possunt,homo autē nequaquā: perfectus aūt homo,cōmixtio & adunitio est animæ assumentis spiritū patris,& admixtæ in carne quæ est plasmata secundū imaginē dei.Propter qd' & Apostolus ait:Sapientiam loquimur inter perfectos, Perfectos dicens eos, qui perceperunt spiritū dei,& omnibus linguis loquūtur per spiritū dei, quemadmodū & ipse loquebatur.Quemadmodū & multos audiuimus fratres in ecclesia prophetica habētes charismata,& per spiritum uniuersis linguis loquentes,& absconsa hominum in manifestum producentes, ad utilitatem,& mysteria dei enarrantes,quos & spirituales Apostolus uocat,secundum participationem spiritus existentes spirituales,sed non secundum de-

fraudationē

fraudationem,& interceptionem carnis,& nude hoc ipsum solum. Si enim substantiam tollat aliquis carnis, id est, plasmatis, & nude idipsum solum spiritum intelligat, iam non spiritualis homo est quod est tale, sed spiritus hominis aut spiritus dei. Cum autem spiritus hic commixtus animæ unitur plasmati, propter effusionem spiritus spiritalis & perfectus homo factus est,& hic est qui secundum imaginem & similitudinem factus est dei. Si autem defuerit animæ spiritus, animalis est uere, qui est talis, & carnalis derelictus imperfectus erit, imaginem quidem habens in plasmate, similitudinem uero non assumens per spiritum. Sicut autem hic imperfectus est, sic iterum si quis tollat imaginem, & spernat plasma, iam non hominem intelligere potest, sed aut partem aliquam hominis, quemadmodum prædiximus, uel aliud aliquid præter hominem. Neq; enim plasmatio carnis ipsa secundum se homo perfectus est,sed corpus hominis & pars hominis. Neque enim & anima ipsa secundum se homo, sed anima hominis & pars hominis. Neque spiritus homo, spiritus enim & non homo uocatur. Commixtio autem & unitio horum omnium,perfectum hominem efficit. Et propter hoc Apostolus seipsum exponens,*expleuit perfectam & spiritalem salutis hominem,in prima ad Thessalonicenses,dicens. Deus autem pacis sanctificet uos perfectos,ut integer uester spiritus, & anima,& corpus sine querela in aduentum domini Iesu Christi seruetur. Et quam utiq; causam habebat,hijs tribus,id est,animæ & corpori,& spiritui integram & perfectam perseuerationẽ precari in aduentu domini, nisi reintegrationem & adunitionẽ trium,unam & eãdem ipsorum sciebat salutem? Propter quod & perfectos ait eos, qui tria sine querela exhibent domino.Perfecti igitur, qui & spiritum in se perseuerantem habent dei, & animas, & corpora sine querela seruauerint, id est, illam quæ ad deum est fidem seruantes, & eam quæ ad proximum est custodientes. Vnde & templum dei plasma esse ait: Nescitis, dicens, quoniam templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis uos: manifeste templum corpus dicens in quo habitat spiritus.Quemadmodum & dominus de eo ait. Soluite hoc templum, & in tribus diebus excitabo illud.Hoc autem,inquit, dicebat, de corpore suo.Et non tantum templum, sed & templum Christi scit corpora nostra, ad Corinthios dicens. Nescitis quoniã corpora uestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi,faciã membra meretricis? Non de alio quodam homine spiritali dicens hæc, non enim ille complectitur meretricem:sed corpus nostrũ,id est,caro quæ cum sanctimonia perseuerat & munditia, membra dixit esse Christi.Quando autem complectitur meretricem,membra fieri meretricis, & propter hoc dixit, Si quis templum dei uiolauerit disperdet illum deus. Templum igitur dei in quo spiritus inha-

*al. explanauit

de templo corporis sui.

bitat patris,& membra Christi nō participare salutem, sed in perditionem *redigere quomodo nō maximæ est blasphemiæ? Quomodo autē corpora nostra,nō ex sua substantia,sed ex dei uirtute suscitantur, Corinthiis dicit. Corpus autem non fornicationi,sed domino,& dominus corpori. Deus autem qui & dominū suscitauit,& nos suscitabit per uirtutem suā. Quomodo igitur Christus in carnis substantia surrexit, & ostendit discipulis figurā clauorum,& apertionem lateris:hæc autem sunt indicia carnis eius quæ surrexit à mortuis: sic & nos,inquit,suscitabit per uirtutem suam. Et iterum ad Romanos ait. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum à mortuis,uiuificabit & mortalia corpora nostra. Quæ sunt ergo mortalia corpora? nunquid nam animæ? Sed *incorruptibiles animæ quātum ad comparationem mortalium corporū. Insufflauit enim in faciem hominis deus flatum uitæ,& factus est homo in animam uiuentem,flatus autem uitæ incorporalis est. Sed ne mortalem quidem possunt dicere hominem ipsum flatum uita eius * existens. Sed neq; spiritum possunt dicere mortale corpus. Quid igitur superest dicere mortale corpus, nisi plasma, id est, caro de qua & sermo est ei, quomodo uiuificabit eam deus. Hæc enim est quæ moritur,& soluitur,sed non anima,neque spiritus Mori enim est uitalem amittere habilitatem,& sine spiramine in posterum,& inanimalem,& immobilem fieri,& deperire in illa,ex quibus & initium substantiæ habuit. Hoc autem neque animæ euenit,flatus est enim uitæ, neque spiritui, incompositus est enim & simplex spiritus,qui resolui nō potest,& ipse uita est eorum qui percipiunt illum. Superest igitur ut circa carnem mors ostendatur,quæ posteaquàm exierit anima sine spiratione,& inanimale efficitur, & paulatim resoluitur in terram,ex qua sumpta est. Hæc igitur mortalis, hæc autem est de qua etiam dicit, uiuificabit & mortalia corpora nostra. Et propter hoc ait de ea in prima ad Corinthios. Sic & resurrectio mortuorum seminatur in corruptione, surget in incorruptionē. Etenim tu, ait, quod seminas nō uiuificatur nisi prius moriatur. Quid est autem quod ut granum tritici seminatur & putrit in terra,nisi corpora,quæ in terra ponuntur,in qua & semina iactantur: & propter hoc dixit, seminatur in ignobilitate, surgit in gloria. Quid enim ignobilius carne mortua, uel quid iterum gloriosius surgente ea, & percipiente incorruptelam? Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute, in infirmitate sua, quoniam cum sit terra, in terram uadit. Virtute autem dei, qui eam suscitat à mortuis, seminatur corpus animale, & surgit corpus spirituale: Indubitate docuit, quoniam neque de anima, neque de spiritu sermo est ei, sed de mortificatis corporibus. Hæc sunt enim corpora animalia, id est, participantia animæ, quam cum amiserint mortificantur. Deinde per spiritum surgentia fiunt corpora spiritalia,uti per spiritum semper permanentem habeant uitam. Nunc enim,inquit, ex parte prophetamus

[Margin notes: al's redigi dicere. — al's incorporales. — al's existentes]

tamus

tamus, tunc autem facie ad faciem. Hoc est, quod & à Petro dictum est: Quem cum non uideritis diligite, in quem nunc quoque non uidentes, credentes autem, exultabitis gaudio inenarrabili. Facies enim nostra uidebit faciē* dei uiui, & gaudebit gaudio inenarrabili, uidelicet cū suū uideat gaudium. Nunc autem partem aliquam spiritus eius sumimus, ad perfectionem & præparationem incorruptelæ, paulatim assuescentes capere, & portare deum, quod & pignus dixit Apostolus, hoc est, pars eius honoris qui à deo nobis promissus est, in epistola quæ ad Ephesios est dicens. In quo & uos audito uerbo ueritatis Euangelio salutis uestræ, in quo credētes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis uestræ. Si ergo pignus hoc habitans in nobis, iam spirituales effecit, & absorbetur mortale ab immortalitate: Vos enim, ait, non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus dei habitat in uobis. Hoc aūt nō secundū iacturam carnis, sed secundum communionem spiritus fit. Non enim erant sine carne, quibus scribebat, sed qui assumpserant spiritum dei, in quo clamamus Abba pater. Si igitur nunc pignus habentes clamamus Abba pater, quid fiet quando resurgentes facie ad faciem uidebimus eum? quando omnia membra affluenter exultationis hymnum protulerint, glorificantia eum qui suscitauerit ea ex mortuis, & æternam uitam donauerit. Si enim pignus complectens hominem in semetipsum, iam facit dicere, Abba pater, quid faciet uniuersa spiritus gratia, quæ hominibus dabitur à deo? Similes nos ei, efficiet enim hominem secundum imaginem & simitudinem dei. Qui ergo pignus spiritus habent, & non concupiscentijs carnis seruiunt, sed subijciunt semetipsos spiritui, & rationabiliter cōuersantur in omnibus, iuste Apostolus spirituales uocat, quoniam spiritus dei habitat in ipsis. Incorporales autem spiritus non erunt homines spirituales, sed substantia nostra, id est, animæ & carnis adunitio adsumens spiritum dei, spiritualem hominem perficit. Eos autem qui abijciunt quidem spiritus consilium, carnis autem uoluptatibus seruiunt, & inrationabiliter uiuunt, & ineffrenati deijciuntur in sua desideria, quippe nullam habentes aspirationem diuini spiritus, sed porcorum & canum more uiuunt, hos iuste Apostolus carnales uocat, quia nihil aliud quàm carnalia sentiunt. Et prophetæ autem propter hanc eandem causam inrationabilibus animalibus assimilant eos, propter inrationabilem conuersationem ipsorum, dicentes, Equi furentes ad fœminas facti sunt, unusquisque ipsorum hinniens ad uxorē proximi sui. Et rursus. Homo cum in honore esset, assimilatus est iumentis, hoc quia secundum suam causam assimilatus est iumentis, irrationabilem æmulans uitam. Sed & nos in consuetudine huiusmodi homines iumenta & pecora inrationabilia dicimus. Prædixit autem figuraliter omnia hæc lex de animalibus delinians hominē. Quæcunq; duplicem ungulam habent & rumināt,

*al's domini.

mundum nuntians. Quæcunq; autem aut utrunque uel alterum horum nō habēt, uelut immunda segregans. Qui sunt ergo mūdi? qui in patrem & filiū per fidem firmiter faciūt, hæc est enim firmitas eorum quæ duplici sunt ungula: & eloquia dei meditantur die ac nocte, uti operibus bonis adornentur, hæc est enim ruminantium uirtus. Immunda autem quæ neque duplicem ungulam habent, neque rumināt, hoc est, qui neque in deum fidem habent, neq; eloquia eius meditantur. Hæc autem Ethnicorum est abominatio. Quæ autem ruminant quidem, non habenr autem ungulam duplicem, & ipsa immunda. Hæc Iudæorum est imaginalis descriptio, qui quidē eloquia dei in ore habentes, stabilitatem autē radicis suæ nō infigunt in patre & in filio. Propter hoc autē & lubricū est genus ipsorum. Etenim quæ sunt unius ungulæ animalia facile labūtur, firmiora autem sunt, quæ duplicē ungulam habent, succedentibus inuicem ungulis fissis secundum iter, & altera ungula subbaiulat aliam. Immūda autem similiter quæ duplicem ungulam habent, non autem ruminant. Hæc est autem omnium uidelicet hæreticorum ostensio, & eorum qui nō meditantur eloquia dei, neq; operibus iustitiæ adornātur, quibus & dominus ait, Quid mihi dicitis domine domine, & nō facitis quæ dico uobis. Qui enim sunt tales in patrem quidem & filiū dicunt se credere, nunquam autem meditantur eloquia dei, quemadmodū oportet, neq; iustitiæ operibus sunt adornati. Sed quemadmodum prædiximus, porcorum & canum assumpserunt uitam, immunditiæ & gulæ, & reliquæ incuriæ semetipsos tradentes. Iuste igitur tales omnes, qui propter suam incredulitatem & luxuriam non adipiscuntur diuinum spiritum, & uarijs characteribus ejciunt se uiuificans uerbum, & in suis concupiscentijs irrationabiliter ambulant, Apostolus quidem carnales, & animales uocauit, prophetæ autem iumenta & feras dixerunt, consuetudo autem pecora & irrationabiles interpretata est, lex autem immundos enuntiauit. Hoc autem est quod & in alijs ab Apostolo dicitur, Quoniam caro & sanguis regnum dei hæreditare nō possunt. Id est, quod ab hominibus hæreticis profertur, in amentiam suā, & quæ ostendere conantur nō saluari plasmationē dei: non conspicientes, quia sunt tria ex quibus (quemadmodum ostendimus) perfectus homo constat, carne, anima, & spiritu, & altero quidē saluante & figurante, qui est spiritus, altero* quidem unitur & formatur, quod est caro. Id uero quod inter hæc est duo, quod est anima, quæ aliquando quidē subsequens eleuatur ab eo, aliquando autem consentiēs carni decidit in terrenas concupiscentias. Quotquot ergo, id quod saluat & format in uitam, non habent, hij consequenter erunt & uocabuntur caro, & sanguis, quippe qui non habent spiritum dei in se. Propter hoc autem & mortui tales dicti sunt à domino. Sinite enim, inquit, mortuos, sepelire mortuos suos, quoniam non habent spiritum uiuificantem hominem. Quotquot autem ti-

*al. quod

ment

ment deũ,& credunt in aduentũ filij eius,& per fidẽ constituũt in cordibus suis spiritũ dei,hij tales iuste homines dicẽtur,& mũdi,& spirituales,& uiuẽtes deo, quia habẽt spiritũ patris qui emũdat hominẽ & subleuat in uitam dei.Sicut eñi caro infirma, sic & spiritus prõptus à dño testimoniũ accepit. Hic est potẽs perficere,quæcunq; in promptu habet.Si igitur hoc quod est promptũ spiritus, admisceat aliquis uelut stimulũ infirmitati carnis,necesse est omnimodo, ut id quod est forte superet infirmũ, ita ut absorbeatur infirmitas carnis à fortitudine spiritus, & esse eũ qui sit talis,non iam carnalem sed spiritualem, propter spiritus communionem. Sic igitur martyres testantur, & contemnunt mortem, non secundum infirmitatem carnis,sed secundum quod promptus est spiritus. Infirmitas enim carnis absorpta, potentem ostendit spiritum. Spiritus autem rursus absorbens infirmitatẽ,hæreditate possedit carnem in se, & ex utrisque factus est uiuens homo, Viuens quidem propter participationem spiritus, homo autem propter substantiam carnis. Igitur caro sine spiritu dei mortua est, nõ habens uitã, regnum dei possidere non potest,sanguis irrationalis uelut aqua effusa in terram.Et propter hoc ait,qualis terrenus, tales & terreni. Vbi autem spiritus patris, ibi homo uiuens, sanguis rationalis ad ultionem à deo custoditus,caro à spiritu possessa,oblita quidem sui,qualitatẽ autem spiritus assumens,cõformis facta est uerbo dei.Et propterea ait.Sicut portauimus imaginem eius qui de terra est,portemus & imaginẽ eius qui de cœlo est. Quid est ergo terrenum? Plasma. Quid autẽ cœleste? Spiritus.Sicut igitur,ait,sine spiritu cœlesti conuersati sumus aliquando in uetustate carnis,non obedientes deo,sic nunc accipientes spiritum, in nouitate uitæ ambulemus,obedientes deo.Quoniam igitur sine spiritu dei saluari non possumus, adhortatur Apostolus nos,per fidem & castam conuersationem conuersari spiritum dei,ut non sine participatione sancti spiritus facti,amittamus regnum cœlorum.Et clamauit,non posse carnem solam & sanguinem regnũ dei possidere.Si enim oportet uerum dicere,non possidet sed possidetur caro, sicut & dominus ait.Beati mites,quoniã ipsi hæreditate possidebunt terrã.Quasi hæreditate possideatur terra in regno, Vnde & substantia carnis nostræ est:& ideo mundum templum esse uult,ut delectetur spiritus dei in eo,quẽadmodũ sponsus ad sponsam.Sicut igitur sponsa assumere spõsum nõ potest,assumi autem à sponso potest, cum uenerit & acceperit eã sponsus,Sic & caro hæc,secundum seipsam,id est,sola, regnum dei hæreditate possidere non potest,Hæreditate autem possideri in regno à spiritu potest, hæreditate enim possidet,qui uiuificat ea quæ sunt mortua:& aliud quidem est hæreditate possidere, aliud autem hæreditate possideri. Ille enim dominatur & præest, & disponit ea quæ hæreditate possidet,quemadmodum ipse uelit. Illa uero subiecta sunt & obediunt, & dominantur ab eo, & sub domi-

 nio sunt

nio sunt eius qui possidet. Quid est igitur quod uiuit? Scilicet spiritus dei. Quæ sunt autem quæ sunt mortua? scilicet membra hominis, quæ & corrumpuntur in terra. Hæc autem possidentur à spiritu, translata in regnum cœlorum. Propter hoc autem & Christus mortuus est, uti testamentum euangelij apertum, & uniuerso mundo lectum primum quidem liberos faceret seruos suos, post deinde hæredes eos constitueret eorum quæ essent eius, hæreditate possidente spiritu, quemadmodum demonstrauimus. Hæreditate enim possidet ille, qui uiuit, hæreditate autem acquiritur caro: ut non amittentes eum qui nos possidet spiritum, amittamus uitam, adhortans nos Apostolus ad spiritus communicationem secundum rationem quæ prædicta sunt, dixit, Quoniam caro & sanguis regnum dei, possidere non possunt, uelut si dicat: Nolite errare, quoniam nisi uerbum dei inhabitauerit, & spiritus patris fuerit in uobis, uane autem, & pro ut euenit, conuersati fueritis, quasi hoc tantum caro & sanguis existentes, regnum dei possidere non poteritis. Hoc ideo uti non gratificantes carni respuamus insertionem spiritus. Tu autem oleaster, ait, cum esses, insertus es in bonam oliuam, & socius pinguedinis oliuæ factus es. Quemadmodum igitur oleaster inserta, si permanserit in eo quod ante fuerit oleaster, exciditur. Si autem tenuerit insertionem, & transmutetur in bonam oliuam, fit fructifera quasi in Paradiso regis plantata, Sic & homines si quidem per fidem profecerint in melius, & assumpserint spiritum dei, & illius fructificationem germinauerint, erunt spirituales, tanquam in paradiso dei plantati. Si autem respuerint spiritum, & perseuerauerint in eo quod fuerant ante, magis carnis esse uolentes, quàm spiritus, iustissime in eiusmodi dicitur, quoniam caro & sanguis regnum dei non possident. Tanquam si quis dicat, quoniam oleaster non assumitur in paradisum dei. Mirabiliter igitur Apostolus naturam ostendit nostram, & uniuersam dispositionem dei in eo sermone, qui est de carne & sanguine & oleastro. Quemadmodum enim oliua neglecta tempore, quoniam in desertum relicta, & syluestria fructificans secundum se oleaster fit, Vel rursus oleaster diligentiam percipiens & inserta in pristinam naturæ recurrit fructificationem; Sic & homines in negligentia constituti, & concupiscentias carnis tanquam syluestria fructificantes, secundum suam causam infructuosi iustitia cõstituuntur. In eo autem quod dormiant homines, inseminat inimicus materiam Zizaniæ, & propter hoc dominus discipulis suis uigilare præcepit. Et rursus qui infructuosi sunt à iustitia, & uelut sentibus obuoluti homines diligentiam percipiant, & uelut insertionem accipientes uerbum dei, in pristinam ueniunt hominis naturam eam, qua secundum imaginem & similitudinem factus est dei. Sed quemadmodum oleaster inserta, substantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autem fructus immutat, & aliud

ὡς ἔτυχεν

percipit

percipit uocabulum, iam non oleaster sed frustifica oliua existens & dici-tur. Sic & homo per fidem insertus, & assumens spiritum dei, substantiam quidem carnis non amittit, qualitatem autem fructus operum immutat, & aliud accipit uocabulum, significans illam quæ in melius est transmutationem, iam non caro & sanguis, sed homo spiritalis existens & dicitur. Quemadmodum autem rursus oleaster si non * participat insertionem, perseuerat inutilis suo domino, per suam syluestrem qualitatem, & quasi infructuosum lignum exciditur, & in ignem mittitur: Sic & homo non assumens per fidem spiritus insertionem, perseuerat hoc esse quod erat ante, caro & sanguis regnum dei non possidens. Bene igitur Apostolus ait, Caro & sanguis regnum dei possidere non possunt, & qui in carne sunt, deo placere non possunt, non substantiam reijciens carnis, sed infusionem spiritus attrahens. Et propter hoc ait. Oportet mortale illud induere incorruptelam, & iterum ait, Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, Siquidem spiritus dei habitat in uobis. Manifestius autem illud adhuc ostendit dicens. Corpus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autem uita propter iustitiam. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in uobis, qui suscitauit Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra propter inhabitantem spiritum eius in uobis. Et rursus in Epistola quæ est ad Romanos ait, Si enim secundum carnem uiuitis, incipietis mori. Non conuersationem quæ est in carne repellens ab eis, Etenim ipse in carne cum esset scribebat eis: sed concupiscentias abcidens carnis eas quæ mortificant hominem, & propter hoc intulit. Si autem spiritu opera carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunque enim ducuntur spiritu dei, hij sunt filij dei. Et ipsas autem operas manifestauit quas dicit carnales, quæ sint, præuidens calumniam infidelium, & ipse semetipsum exponens, ne relinqueretur quæstio hijs qui infideliter tractant de eo in epistola quæ est ad Galatas dicens. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt: Adulteria, fornicationes, immunditia, luxuria, idololatria, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, Zeli, ira, æmulationes, animositates, iritationes, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & hijs similia, quæ prædico uobis, quemadmodum & prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Manifestius prædicans hijs qui audiunt, quid est, caro & sanguis regnum dei possidere non possunt. Qui enim illa agunt, uere secundum carnem ambulantes, uiuere deo non possunt. Et iterum spirituales actus intulit uiuificantes hominem, id est, insertionem spiritus dicens: fructus autem spiritus est, charitas gaudium, pax, patientia, bonitas, benignitas, fides, lenitas, continentia, castitas, aduersus hæc non est lex. Sicut igitur qui in me-

* als percipiat.

lius profecerit,& fructum operatus fuerit spiritus,omni modo saluatur,propter spiritus communionem,Sic is qui remãserit in prædictis carnis opera-
als deputatus tionibus,carnalis uere*deputans,eo quod non assumat spiritum dei,regnũ nõ poterit possidere cœlorum.Quemadmodum rursus ipse Apostolus testificatur,An nescitis,dicens Corinthijs, quoniã iniusti regnum dei nõ hæreditabunt.Nolite errare,ait,Neq; fornicarij,neque Idololatræ, neq; adulteri, neque molles,neque masculorum concubitores,neque fures,neque auari,neque ebriosi, neq; maledici, neque rapaces regnum dei possidebunt. Et hæc,ait, quidam fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini Iesu Christi,& in spiritu dei nostri.Manifestissime ostẽdit,per quæ perit homo,si perseuerauerit secundum carnem uiuere,& per quæ rursus saluatur.Ea autem quæ saluant,ait esse nomen domini nostri Iesu Christi, & spiritum dei nostri. Quoniam igitur istic numerauit eas,quæ sunt sine spiritu, carnis operationes,quæ sunt mortiferæ,consequenter hijs quæ prædicta sunt ab eo, in fine epistolæ ad summam exclamauit. *Sicut portauimus imaginem eius qui de limo est, ita portemus*, & imaginem eius qui de cœlis est.Hoc enim dico fratres,quoniam caro & sanguis regnum dei possidere non possunt. Hoc autem quod ait,*Sicut* portauimus imaginem eius qui de limo est,& simile illi dicto est,Et hæc quidã fuistis,sed abluti estis,sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi. & in spiritu dei nostri. Quando igitur portauimus imaginem eius qui est de limo? scilicet quando hæc quæ prædictæ sunt carnis operationes, perficiebantur in nobis.Quando autem iterum imaginem cœlestis? scilicet quando ait,Abluti estis credentes in nomine domini, & accipientes eius spiritum. Abluti autem sumus non substantiam corporis, neque imaginem plasmatis, sed pristinam uanitatis conuersationem. In quibus igitur periebamus membris, operantes ea quæ sunt corruptelæ,in ijsdẽ ipsis uiuificamur,operãtes ea quæ sunt spiritus. Quemadmodum enim corruptelæ est capax caro, sic & incorruptelæ, & quemadmodum mortis, sic & uitæ.Hæc autem inuicem cedunt,& utraq; non permanent in idipsum:sed expellitur alterum ab altero,& præsente altero, interit alterum. Si igitur mors possidens hominem, expulit ab eo uitam,& mortuum ostendit,multo magis uita possidens hominem, expellit mortem, & uiuentem hominem restituet deo. Si enim mors mortificauit, quare uita adueniens non uiuificat hominem? Quemadmodum Esaias ait, Deuorauit mors potens. Et rursus : deus abstulit omnem lachrymam ab omni facie.Expulsa est autem pristina uita,quoniam non per spiritum, sed per afflatum fuerat data. Aliud enim est afflatus uitæ, qui & animalem efficit hominem, & aliud spiritus uiuificans, qui & spiritalem efficit eum. Et ideo Esaias ait. Sic dicit dominus qui fecit cœlum & finxit illud, qui firmauit terram, & quæ in ea sunt, & dedit afflatum populo qui super eam

est, & spiritum hijs qui calcāt illam. Afflatum uero cōmuniter omni qui super terram est populo dicens datum, spiritum autem proprie hijs, qui cōculcāt terrenas concupiscentias. Propter quod rursus ipse Esaias distinguēs ea quæ prædicta sunt, ait, Spiritus enim à me exiet, & flatum omnem ego feci, Spiritum quidem proprie in* deo deputans, quē in nouissimis temporibus effudit per adoptionem filiorum in genus humanum. Afflatum aūt cōmuniter in conditione & factura ostendens illum. Aliud autem est, quod factum est ab eo qui fecit. Afflatus igitur temporalis, spiritus autem sempiternus. Et afflatus quidem auctus ad modicum, & tempore aliquo manens, deinde abijt sine spiramento relinquens illud in quo fuit ante. Spiritus autem circundans, intus & foris hominem, quippe semper perseuerans, nunquam relinquens eum. Sed non primo quidem spiritale est, ait Apostolus, hæc tanquam ad nos homines dicens, sed primo quidem animale est, deinde quod spiritale est, secundum rationem. Oportuerat autem primo plasmari hominem, & plasmatum accipere animam, deinde sic communionem spiritus recipere. Quapropter & primus Adam factus est à domino in animam uiuentem, Secundus autem in spiritum uiuificantem. Sicut igitur qui in animam uiuentem factus est deuertens in peius perdidit uitam: Sic rursus idem ipse in melius recurrens, assumens uiuificantem spiritum, inueniet uitam. Non enim aliud est quod moritur, & aliud quod uiuificatur. Quemadmodum neque aliud quod perit, & aliud quod inuenitur, sed illam quæ perierat ouem inuenit dominus exquirens. Quid ergo erat quod moriebatur? utique carnis substantia, quæ amiserat afflatum uitæ, & sine spiramento mortua facta est. Hanc itaque dominus uenit uiuificaturus, uti quemadmodum in Adam omnes morimur, quoniam animales, in spiritu uiuamus, quoniam spirituales, deponentes non plasma dei, sed concupiscentias carnis, & assumentes spiritum sanctum, sicut Apostolus in epistola ad Colossenses ait, Mortificate itaque membra uestra quæ sunt super terram. Quæ sunt autem hæc, ipse exposuit, fornicationem, immunditiam, passionem, concupiscentiam malam, & auaritiam quæ est Idololatria. Horum depositionem Apostolus præconatur, & eos qui talia præconantur uelut carnem & sanguinem tantum existentes, non posse ait regnum cœlorum possidere. Anima enim ipsorū declinans in peius & in terrenas concupiscentias descendens, eiusdem cuius & illa sunt participauit appellationis: quæ deponere nos iubēs ait rursus in eadē epistola, Expoliantes uos ueterem hominem, cum operibus eius. Hoc autē dicebat non ueterem amouēs plasmationem: Alioquin oportebat nosmetipsos interficiētes separari ab ea quæ est istic conuersatione, Sed & ipse Apostolus ille existens, qui in uulua plasmatus erat & de utero exierat, scribebat nobis, & uiuere in carne fructus operis confessus est, in epistola quæ est ad Philippenses

*al's Deum.

pensses dicens: fructus autem operis spiritus, est carnis salus. Quis enim alius apparens fructus, eius est qui non apparet spiritus, quàm maturam efficere carnem, & capacē incorruptelæ. Si igitur uiuere in carne hic mihi fructus operis est, non utique substantiam contemnebat carnis in eo quod diceret, spoliantes uos ueterem hominem cum operibus eius, sed spoliationem pristinæ nostræ conuersationis manifestauit, eam quæ ueterescit, & corrumpitur, & propter hoc intulit. Et induentes nouū hominem eū qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creauit eum. In eo ergo quod ait, qui renouatur in agnitionē, demōstrabat, quoniā ipse ille qui ignorans erat ante homo, id est, ignorans deū, per eam quæ in eum est agnitionem renouatur, Agnitio enim dei renouat hominem. Et in eo quod dicat, secundum imaginem conditoris, recapitulationē manifestauit eius hominis qui in initio secūdum imaginem factus est dei. Quoniam autem idem ipse erat Apostolus, qui ex utero generatus fuerat, hoc est, antiqua carnis substantia, ipse in epistola ad Galatas dixit, Cum autem placuit deo, qui me ex utero matris meæ segregauit & uocauit per gratiam suam, reuelare filium suum in me, ut euangelizarem eum in gentibus. Non alius erat qui natus fuerat ex utero, sicut prædiximus, & alius qui euangelizabat filium dei, sed idem ille qui ante ignorabat, & persequebatur ecclesiam, reuelatione ei de cœlo facta, colloquente cum eo domino, quemadmodum in tertio libro ostendimus, euāgelizabat filium dei Christum Iesum, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, præterita ignorantia exterminata à posteriore agnitione. Quemadmodum cæci, quos curauit dominus, cæcitatem quidem amiserūt, perfectam autem susceperūt substantiā oculorum, & ijsdem ipsis quibus ante non uidebant oculis, recipiebant uisionem, caligine à uisione tantū exterminata, seruata autem substantia oculorū, per quos non uiderant oculos, per eos rursus uidentes gratias agerent ei qui rursus uisum eis redintegrauit. Et qui aridam curauit manum, & omnes omnino quos curauit, non ea quæ ab initio ex utero ædita fuerant mēbra mutauerunt, sed eadem ipsa salua recipiebāt. Fabricator enim uniuersorum dei uerbum, qui & ab initio plasmauit hominē, à malitia inueniens labefactatum suū plasma omnimodo curauit: hoc quidem & secūdum unumquodq; mēbrum, sicut & in suo plasmate est: hoc autē & semel totum sanum & integrū reintegrauit hominē, perfectū eum sibi præparās ad resurrectionē. Quā enim causam habebat carnis mēbra curare, & restituere in pristinū characterē, si nō habebant saluari quæ ab illo curata fuerāt? Si enim tēporalis erat ab eo utilitas, nihil grande præstitit hijs qui ab eo curati sunt. Aut quomodo nō esse capacē carnē uitæ, quæ est ab eo, quæ percipit curationē ab eo? Vita enim per curationē, incorruptela aūt per uitā efficitur. Qui igit̃ curationē confert, hic & uitā, & qui uitā, hic & incorruptelā circūdat plasmati suo. Dicant enim nobis hij

qui

qui contraria dicunt, id est, qui contradicunt suæ saluti, summi sacerdotis mortua filia,& uiduæ filius qui circa portam mortuus efferebatur,& Lazarus qui in monumẽto quartã habebat diem, in quibus resurrexerint corporibus. In ijsdem ipsis scilicet in quibus & mortui fuerant. Si enim non in ijsdem ipsis, uidelicet nec ijdem ipsi qui mortui erant resurrexerunt. Sed enim apprehendit, ait, dominus manum mortui & dixit ei, Iuuenis tibi dico, surge,& sedit mortuus,& iussit ei dare manducare, & dedit eum matri suæ. Et Lazarum uocauit uoce magna dicens, Lazare ueni foras, & exiuit, inquit, mortuus, colligatus pedes & manus institis: hoc symbolum eius hominis qui inligatus fuerat in peccatis. Et propter hoc ait dominus, soluite illum, & dimittite eum abire. Sicut igitur qui curati sunt, in hijs quæ ante passa fuerunt membra curati sunt,& mortui ijsdem surrexerunt corporibus, mẽbris & corporibus ipsorum percipientibus curationem, & eam uitam quæ dabatur à domino, per temporalia præformante æterna, & ostendente, quoniam ipse est, qui curationem plasmati suo, & uitam præstare potest, uti ei de resurrectione quoque credatur sermo, sic & in fine in nouissima tuba clamante domino resurrecturi sunt mortui, quemadmodum ipse ait, Veniet hora in qua omnes mortui qui in monumentis sunt, audient uocem filij hominis, & exient qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, & qui mala in resurrectionem iudicij. Vani igitur & uere infelices qui sic manifesta & clara nolunt intelligere, sed fugiunt lumen ueritatis, secundum tragicos semetipsos excæcantes. Et quemadmodum in palestra insueti concertantes alijs unam quamlibet partem corporis * telis complectentes manibus, per illud quod detinẽt cadunt,& cadentes putant se uincere, eo quod contentiose teneant illud, quod primum apprehenderunt membrum, super hoc autem quod ceciderunt, & derisui habentur: Sic autem & hæretici, caro & sanguis regnum dei possidere non possunt, duas dictiones tollentes à Paulo: neque sensum Apostoli perspexerunt, neque uirtutem dictionum scrutati sunt. Nude autem ipsas dictiones tenẽtes, circa eas moriũtur, uniuersam dispositionẽ dei quantũ in ipsis est euertentes. Sic enim proprie de carne hoc dictũ dicent,& non de carnalibus operationibus, quemadmodũ demonstrabimus, ipsum sibi cõtraria Apostolum dicentẽ ostendentes, statim in eadem epistola demonstratiue de carne sic dicentẽ. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelã,& mortale hoc induere immortalitatẽ. Cum aũt mortale hoc induerit immortalitatẽ, tũc fiet sermo qui scriptus est: Absorbta est mors in uictoria, ubi est mors aculeus tuus? Vbi est mors uictoria tua? Hæc autẽ iuste dicentur tunc, quando mortalis hæc, & corruptibilis caro, circa quam & mors est, quæ & quodam dominio mortis pressa est, in uitam conscendens induerit incorruptelã & immortalitatẽ. Tunc enim uere erit uicta mors, quando ea quæ continetur ab ea caro exierit de

*al's totis.

dominio eius. Et rursus ad Philippenses ait. Nostra autem conuersatio in cœlis est, Vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum, qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, ita ut possit secundum operationem uirtutis suæ. Quid igitur est humilitatis corpus, quod transfigurauit dominus conformatũ corpori gloriæ suæ? Manifestũ est, quoniam corpus quod est caro, quod & humiliatur cadẽs in terra: trãsfiguratio autem eius, quoniam cum sit mortalis & corruptibilis, immortalis fit & incorruptibilis: non secundum propriam substantiam, sed secundum domini operationẽ, qui potest mortali immortalitatẽ, & corruptibili circundare incorruptibilitatẽ. Et propter hoc ait in secunda ad Corinthios: ut absorbeat mortale à uita, qui autem perficit nos in hoc ipsum deus, qui dedit nobis pignus spiritus: manifestissime hoc de carne dicens. Nec enim anima immortalis, neq; spiritus absorbetur à mortali uita, quãdo & caro nõ mortua sed uiua & incorrupta perseuerauerit, hymnum dicens deo, qui in hoc ipsum perficit nos. Vt ergo in hoc perficiamur bene Corinthijs ait. Glorificate deũ in corpore uestro. Deus incorruptibilitatis est effector. Quoniã autẽ non de alio quodã corpore, sed de corpore carnis dicit hoc, manifeste & indubitate & sine ulla ambiguitate Corinthijs ait: Semper mortificationẽ Iesu in corpore nostro manifestemus. Sẽper eñ qui uiuimus in mortẽ tradimur per Iesum, ut & uita Iesu manifestet' in carne mortali nostra. Et quoniã spiritus complectitur carnẽ, in eadem epistola ait. Quoniã estis epistola Christi ministrata à nobis, inscripta non atramento, sed spiritu dei uiui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Si ergo nũc corda carnalia capacia spiritus fiunt, quid mirum si in resurrectione eã quæ à spiritu datur capiunt uitam: de qua resurrectione Apostolus ad Philippenses ait, Cõformis morti eius si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est à mortuis. In qua igitur alia mortali carne intelligi potest uita manifestari, nisi in hac substantia quæ & mortificatur, propter eã quæ est ad deũ cõfessionẽ. Quemadmodũ ipse dixit. Si secundũ hominẽ cũ bestijs Ephesi pugnaui, quid mihi ꝓdest, si mortui nõ resurgũt? Si eñ mortui nõ resurgũt, neq; Christus resurrexit. Si aũt Christus nõ resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra, inuenimur aũt & falsi testes dei, quoniã testificamur quod suscitauit Christũ, quem non suscitauit. Si enim mortui non resurgũt, neq; Christus resurrexit. Si autẽ Christus nõ resurrexit, inanis est fides uestra, quoniam adhuc estis in peccatis uestris. Ergo & qui dormierũt in Christo, perierunt. Si in uita hac in Christo sperantes sumus tãtum, miserabiliores oĩbus sumus hominibus. Nũc autẽ Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormiẽtium: quoniã enim per hominem mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ. In hijs igitur omnibus, quemadmodũ prædiximus, aut contraria sentientem sibimetipsi Apostolum dicẽt, quantum ad illum,

caro

caro & sanguis regnum dei possidere non possunt: aut iterum malignas & extortas cogentur omnium dictorum facere expositiones, ad transuertendam & immutandam sententiam dictorum. Quid enim dicere habebunt sanum, si conabuntur aliter interpretari hoc quod scribit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatē: & ut uita Iesu manifestetur in carne mortali nostra, & reliqua omnia in quibus Apostolus manifeste & clare resurrectionem & incorruptelam carnis prædicat. Cogentur itaq; hæc tanta male interpretari, qui unum nolunt bene intelligere. Quoniam autem non aduersus ipsam substantiam carnis & sanguinis dixit Apostolus, non possidere eam regnum dei, ubiq; idem Apostolus in domino Iesu Christo usus est carnis & sanguinis nomine, aliquid quidem, uti hominem eius statueret: etenim semetipsum filium dicebat hominis, Aliquid autem uti salutem carnis nostræ cōfirmaret. Si enim non haberet caro saluari, nequaquam uerbum dei caro factum esset. Et si non haberet sanguis iustorum inquiri, nequaquam sanguinem habuisset dominus. Sed quoniam ab initio uocalis est sanguis, Deus ad Caim dixit, cum occidisset fratrem suū: uox sanguinis fratris tui clamat ad me. Et quoniam haberet exquiri sanguis ipsorum, dixit ad eos qui circa Noë erāt. Etenim sanguinem animarum uestrarum exquiram illum de manu omnium bestiarum. Iterum, qui effundet sanguinem hominis, sanguis pro sanguine eius effundetur. Similiter autem & dominus hijs qui habebant eius sanguinem effundere dicebat. Exquiretur omnis sanguis iustus qui effunditur super terram, à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templū & altare: etiam dico uobis, uenient omīa ista super generationem istam, Recapitulationem effusionis sanguinis ab initio omnium iustorum & prophetarum in semetipsum futuram indicās, & exquisitionem sanguinis ipsorum per semetipsum. Non autem exquireret hoc, nisi & saluari haberet, & nec in semetipso recapitulatus esset hæc dominus, nisi & ipse caro & sanguis, secundū principalem plasmationem factus fuisset, saluans in semetipso in fine, illud quod perierat in principio in Adam. Si autem ob alteram quandam dispositionem dominus incarnatus est, & ex altera substantia carnem attulit, non ergo in semetipso recapitulatus est hominem, adhuc etiam nec caro quidem dici potest. Caro enim uere primæ plasmationis è limo facta successio. Si autem ex alia substātia habere eum oportuit materiam, ab initio ex altera substantiæ parte operatus fuisset fieri consperſionem eius. Nunc autem quod fuit qui perierat homo, hoc salutare factū est uerbum, per semetipsum eam quæ esset ad eum cōmunionem, & exquisitionem salutis eius efficiens. Quod autem perierat sanguinem & carnem habebat, Limum enim de terra accipiens dominus plasmauit hominem, & propter hunc omnis dispositio aduentus domini.

Habuit ergo & ipse carnem & sanguinem, non alterã quandam, sed illam principalem patris plasmationem in se recapitulans, exquirens quod perierat. Et propter hoc Apostolus in epistola ad Colossenses ait. Et uos cum essetis aliquando alienati & inimici cogitationis eius in operibus malis, nunc autem reconciliati in corpore carnis eius, per mortem eius, exhibere uos sanctos, & castos, & sine crimine in conspectu eius. In corpore ait, reconciliati carnis eius, Id est, quia iusta caro reconciliauit eam carnem quæ in peccato detinebatur, & in amicitiam adduxit deo. Si quis igitur secundum hoc alteram dicit domini carnem à nostra carne, quoniam & illa quidem non peccauit, neq; inuentus est dolus in anima eius, nos autem peccatores: recte dicit. Si autem alteram substãtiam carnis domino affingit, iam non constabit illi reconciliationis sermo, Reconciliatur enim illud quod fuit aliquando inimicitia. Si autem ex altera substantia carnem attulit dominus, iam non illud reconciliatum est deo, quod per transgressionem factum fuerat inimicum. Nunc autem per eam quæ est ad se communicationem, reconciliauit dominus hominem deo patri, reconcilians nos sibi per corpus carnis suæ, & sanguine suo redimẽs nos, quẽadmodũ Apostolus Ephesijs ait, In quo habuimus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum. Et rursus eisdem. Vos, inquit, qui aliquãdo eratis longe, facti estis iuxta, in sanguine Christi. Et iterum. Inimicitias in carne sua, legem præceptorum decretis euacuans: & in omni autem epistola manifeste testatur Apostolus, quoniam per carnem domini nostri, & sanguinem eius nos saluati sumus. Si igitur caro & sanguis sunt, quæ faciunt nobis uitam, non proprie de carne dictum est & sanguine, non posse ea possidere regnum dei. Sed de prædictis carnalibus actibus, qui ad peccatum transuertentes hominem, priuantes eum uita. Et propterea in epistola ad Romanos ait: Non ergo regnet peccatum in corpore mortali uestro ad obediendum, & neq; exhibeatis mẽbra uestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete uosmetipsos deo, uelut à mortuis uiuẽtes, & membra uestra arma iustitiæ deo. Quibus igitur membris seruiebamus peccato, & fructificabamus morti, ijsdem ipsis membris, seruire nos uult iustitiæ, ut fructificemus uitæ. Memor igitur dilectissime, quoniam carne domini redemptus es, & sanguine eius, & tenens caput, ex quo uniuersum corpus ecclesiæ compaginatum augescit, hoc est, carnalem aduentum filij dei, & deum confitens & hominem eum firmiter excipiens, utens etiam hijs ostensionibus, quæ sunt ex scripturis, facile euertis quemadmodum demonstrauimus, omnes eas, quæ postea affictæ sunt, hæreticorum sententias. Quoniam autem is qui ab initio cõdidit hominem, post resolutionem eius in terram, promisit eis secundam generationem, Esaias quidẽ sic ait: Resurgent mortui, & surgent qui in monumentis sunt, & lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim quod à te est, sanitas est eius. Et iterũ:

τῇ διανοίᾳ grecus sermo est ambiguus

Ego uos aduocabo,& in Hierusalē aduocabimini,& uidebitis & gratulabit cor uestrum,& ossa uestra quasi herba oriuntur,& cognoscetur manus domini hijs qui colunt eum. Et Ezechiel autem ait sic, Et facta est super me manus domini,& duxit me in spiritu dominus,& posuit me in medio campi, & hic erat plenus ossibus,& circūduxit me super eā in gyrum,& ecce multa super faciem campi arida ualde,& dixit ad me: Fili hominis, si uiuunt ossa hæc? & dixi. Domine, tu scis qui fecisti hæc,& dixit ad me, prophetare super ossa hæc,& dices eis. Ossa arida audite sermonem domini. Hæc dicit dominus ossibus hijs. Ecce ego superduco super uos spiritum uitæ,& dabo super uos cutem, & dabo spiritum meū in uos,& uiuetis,& cognoscetis quia ego sum dominus. Et prophetaui sicut præcepit mihi dominus. Et factū est cū prophetarem,& ecce terræmotus,& adducebātur ossa unūquodq; ad compaginem suam,& uidi,& ecce super ea nerui,& carnes nascebantur, & ascendebant super ea cutes desuper,& spiritus non erat in eis.& dixit ad me. Ad spiritum propheta fili hominis,& dic spiritui. Hæc dicit dominus, A quatuor spiritibus ueniet insufflatio in mortuos istos,& uiuant. Et prophetaui quemadmodum præcepit mihi dominus. Et intrauit in ea spiritus,& uixerūt,& steterūt supra pedes suos collectio multa ualde. Et rursus ait. Hæc dicit dominus: Ecce ego aperiam monumēta uestra,& educam uos de monumentis uestris,& inducam uos in terram Israël,& cognoscetis quia ego sum dominus, cum aperiam ego sepulchra uestra, & reducam de sepulchris populum meum,& dabo spiritum meum in uos,& uiuetis,& ponam uos in terram uestram,& cognoscetis quia ego dominus locutus sum, & faciam, dixit dominus. Demiurgo itaq; & hic uiuificante corpora uestra mortua, quemadmodum uidere adest,& resurrectionem eis repromittente,& de sepulchris & monumentis suscitationem & incorruptelam donante, secundum enim lignum uitæ, ait, dies ipsorum erunt. Hic solus deus ostēditur qui hæc facit,& ipse bonus pater benigne uitam donans, hijs qui ex se non habebant uitam. Et propter hoc manifestissime dominus ostendit se,& patrem quidem suis discipulis, ne scilicet quærerent alterum deum, præter eum qui plasmauerit hominem,& afflatum uitæ donauerit ei, neq; in tantam insaniam procederent, uti super Demiurgum alterum affingerent patrem. Et ideo reliquos quidem omnes quibuscunq; propter transgressionem eorum eueniebant languores, curabat sermone, quibus & dicebat: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat, manifestans quoniam propter inobedientiæ peccatum subsequutæ sunt languores hominibus. Ei autē qui cæcus fuerat à natiuitate, iam non per sermonē, sed per operationem præstitit uisum, non uane, neq; prout euenit hoc faciens, sed ut ostenderet manum dei, eam quæ ab initio plasmauit hominē. Et propterea interrogātibus eum discipulis, qua ex causa cæcus natus esset,

utrum ne sua an parentum culpa, ait: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius; sed ut manifestarentur opera dei in ipso. Opera autem dei plasmatio est hominis. Hanc enim operationem fecit, quemadmodum scriptura ait: Et sumpsit dominus limum de terra, & plasmauit hominem: quapropter dominus expuit in terram, & fecit lutum, & superliniuit illud oculis, ostendẽs antiquam plasmationem, quemadmodum facta est: & manum dei ostendens hijs qui intelligere possunt, per quam e limo plasmatus est homo. Quod enim inuenit, replasmare prætermisit artifex, uerbum hoc manifeste adimpleuit, ut uti manifestarẽtur opera dei in ipso. Nec iam alteram requiremus manum, per quam plasmatus est homo, neq; alterum patrem, scientes quoniam qui plasmauit nos initio, & plasmat in uentre manus dei, hæc in nouissimis temporibus perditos exquisiuit nos, suam lucrifaciens, & super humeros assumens ouem perditam, & cum gratulatione in cohortem restituens uitæ. Qui aũt in uentre plasmat nos uerbum dei, ait Hieremiæ, priusq; plasmarem te in utero, noui te, & priusquàm progredereris de uulua sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te. Sed & Paulus similiter ait: Quando autem complacuit ei, qui me segregauit ex utero matris meæ, uti euãgelizarem eum in gentibus. Cũ ergo in uentre à uerbo plasmemur, idipsum uerbum ei qui à natiuitate cæcus fuerat formauit uisionem, eũ qui in absconditο plasmator noster est, manifeste ostendens, quoniam ipsum uerbum manifestum hominibus factum fuerat, & antiquam plasmationẽ Adæ differens, & quomodo factus est, per quam plasmatus est manum, ex parte totum ostendens. Qui enim uisionem formauit dominus, hic est qui uniuersum hominem plasmauit, uolũtati patris deseruiens. Et quoniam in illa plasmatione, quæ secundum hominẽ est, in transgressione factus est homo, indigebat lauacro regenerationis, postquàm liniuit lutum, super oculos eius, dixit ei, Vade in Siloam & lauare, simul & plasmationem, & eam quæ est per lauacrum regenerationem restituens ei. Et propter hoc lotus uenit uidens, ut & suum cognosceret plasmatorem, & disceret homo eum qui donauit ei uitam. Excidunt itaq; & hij qui à Valentino sunt dicentes, non ex hac terra plasmatum esse hominem, sed à fluida materia, & effusa. Ex qua enim terra deus ei formauit oculos, ex hac manifestum est quoniam & ab initio plasmatus est homo. Non enim consequens erat aliunde quidem oculos, aliunde autem reliquum corpus plasmatum esse. Quemadmodum nec consequens est alterum uero corpus, alterum uero plasmasse oculos. Sed idem ipse qui ab initio plasmauit Adam, cum quo & loquebatur pater, faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram, in nouissimis temporibus semetipsum manifestans hominibus, ei qui ab Adam cæcus fuerat formauit uisionem. Et propter hoc scriptura significãs quod futurum erat ait, abscondito Adam propter inobedientiam, Domi-

num uenis

num uenisse uespere ad eum, & dixisse, Vbi es? hoc est, quoniam in nouissimis temporibus idipsum uenit uerbum dei aduocare hominem, recõmemorans in eo opera sua, in quibus degens absconditus fuerat domino. Quemadmodum uespere locutus est exquirens illum deus, sic & in nouissimis temporibus per eandem uocem uisitauit exquirẽs genus eius. Et quoniam ex hac quæ secundum nos est terra, plasmatio fuit Adæ, scriptura dicit dixisse deum. Et in sudore uultus tui manducabis panem tuum, quoad usq; conuertaris in terram, ex qua sumptus es. Si igitur in aliquam alteram terram reuertuntur post mortem corpora nostra, consequens est ea inde & substantiam habere. Si uero in hanc ipsam, manifestum est, quoniam ex hac plasmatio ei facta est, quomodo & dominus fecit manifestum ex eadem oculos formans. Et manu itaque reliqua ostensa dei, per quam plasmatus est quidem Adam, plasmati autem sumus & nos, & cum sit unus & idem pater, cuius uox ab initio usque ad finem adest plasmati suo, & substantiam plasmatis nostri per euangelium ostendens manifeste, iam non oportet quærere alium patrem præter hunc, neque aliam substantiam plasmationis nostræ præter prædictam, & ostensam à domino. Neq; alteram manũ dei præter hanc quæ ab initio usq; ad finem conformat nos, & coaptat uitam, & adest plasmati suo, & perficit illud secundum imaginem & similitudinem suam dei. Tunc autem hoc uerbum ostensum est, quãdo homo uerbum dei factum est, semetipsum homini & hominem sibimetipsi assimilans, ut per eam quæ est ad filium similitudinem, pretiosus homo fiat patri. In præteritis enim temporibus dicebatur quidem secundum imaginem dei factũ esse hominem, non autem ostendebatur. Adhuc enim inuisibile erat uerbum, cuius secundum imaginem homo fuerat, propter hoc autem & similitudinem facile amisit. Quãdo autem caro uerbum dei factũ est, utraq; confirmauit: & imaginem enim ostendit ueram, ipse hoc fiens quod erat imago eius: & similitudinem firmans restituit, consimilem faciẽs hominem inuisibili patri, per uisibile uerbum. Et non solum autem per ea quæ prædicta sunt & patrem & semetipsum manifestauit dominus, sed etiam per ipsam passionem. Dissoluens enim eam quæ ab initio in ligno facta fuerat hominis inobedientiam, obediens factus est usq; ad mortem, mortem autem crucis, eam quæ in ligno fuerat inobedientiam sanans. Nõ autem per eãdem uenisset exoluere eam quæ fuerat erga plasmatorem nostrum inobedientiam, si alterum annuntiabat patrem: quoniam autem per hæc per quæ nõ obediuimus deo, & non credidimus eius uerbo, per hæc eadem obedientiam introduxit, & eam quæ esset erga uerbum eius ostensionem, per quæ manifeste ipsum ostendit deum, quem in primo quidẽ Adã offendimus, non facientes eius præceptum, in secundo autem Adam reconciliati sumus, obedientes usq; ad mortem facti. Neq; enim altero cuidam

eramus debitores, sed illi cuius præceptum transgressi fueramus à principio. Est autem hic Demiurgus, qui secundum dilectionem quidem pater est, secundum autem uirtutem dominus, secundum autem sapientiam factor & plasmator noster, cuius & præceptum transgredientes, inimici facti sumus eius. Et propter hoc in nouissimis temporibus in amicitiam*constituit nos dominus per suam incarnationem mediator dei & hominum factus, propitians quidem pro nobis patrem, in quem peccaueramus, & nostram inobedientiam consolatus, nobis autem donans eam quæ est ad factorem nostrum conuersationem & subiectionem. Quapropter in oratiõe dicere nos docuit, Et remitte nobis debita nostra, utiq; quoniã hic est pater noster, cuius eramus debitores, transgressi eius præceptũ. Quis aũt est hic? Vtrũ ne incognitus aliquis, & nulli unq̃ præceptum dans pater, An uero q̃ à scripturis prædicatur deus, cui & debitores eramus, transgressi eius præceptum? Datũ est autem præceptum homini per uerbũ. Audiuit enim Adã, ait, uocem domini dei. Bene igitur uerbum eius ad hominem dicit, remittũtur tibi peccata, idem ille in quem peccaueramus in initio, remissionem peccatorum in fine donans. Aut alterius quidem transgressi sumus præceptũ, alius autem erat qui dicit remittuntur tibi peccata tua, neq; bonus, neq; uerax, neq; iustus est huiusmodi. Quomodo eñ bonus qui nõ ex suis donat? aut quomodo iustus, q aliena rapit? Quomodo aũt recte remissa sunt peccata, nisi ille ipse in quẽ peccauimus donauit remissionẽ, p uiscera misericordiæ dei, in qbus uisitauit nos per filiũ suũ? Quapropter & curato paralytico, uidentes, inquit, populi, clarificauerũt deũ, qui dedit potestatẽ talem hominibus. Quẽ igit deũ clarificauerũt circũstantes populi, nũquid nã ab hæreticis inuentũ incognitũ patrẽ? Et quomodo eũ qui in totũ nõ cognoscebatur ab eis, glorificabant? Manifestũ est ergo, q̃m eũ qui in lege à prophetis prædicatus est deus, glorificabãt Israëlitæ, qui & est pater domini nostri, & p̃pter hoc docebat homines in sensu per ea signa quæ faciebat dare gloriam deo. Si autem ab altero quidem patre ipse uenisset, alterũ autem patrem glorificabant homines uidentes eius uirtutes, ingratos eos in eum patrẽ qui miserat curationem efficiebat. Sed quoniam ab eo, à quo deus unigenitus filius uenerat ad salutem hominũ, & incredulos per eas quas faciebat uirtutes prouocabat dare gloriam patri, & non recipientibus aduentũ filij eius, & propter hoc nõ credentibus quæ ab eo fiat remissionẽ pharisæis, dicebat, ut sciatis quoniam potestatẽ habet filius hominis remittere peccata, Et hoc cũ dixisset iussit paralyticũ hominem tollere grabatum super quem iacebat & ire in domum suam: propter hoc quidẽ efficit, confundens incredulos, & significans quoniam ipse est uox dei per quã accepit homo præcepta, quæ supergressus est, & factus est peccator, ex peccatis enim paralysis subsequuta est. Peccata igitur remittens, hominẽ quidẽ curauit, semetipsum autẽ manifeste

* ds, restituit.

nifeste ostendit quis esset. Si enim nemo potest remittere peccata nisi solus deus, remittebat aut̃ hæc dn̄s, & curabat hoies, manifeste qm̃ ip̄e erat uerbū dei, filius hois factus, à patre potestatē accipiēs. Quomodo homo, & quō deus, & quō homo cōpassus est nobis, tanq̃ deus misereaẗ nostri, & remittat nobis debita nostra, quæ factori nostro debemus deo. Et ꝑpter hoc Dauid prædixit. Beati quorū remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata. Beatus homo cui nō imputauit dn̄s peccatū: eam quæ per aduentū eius est, remissionē præmonstrans, per quā deleuit chirographū, debita nostra, & affixit illud cruci, uti quēadmodū per lignū facti sumus debitores deo, per lignum accipiamus nostri debiti remissionem. Hoc & per alios quidem multos, iam autem & per Heliseum prophetam significanter ostensum est. Cū enim qui cum illo erant conciderunt ligna ad fabricationem tabernaculi, & ferrum excussum de securi cecidisset in Iordanē, & non inueniretur ab ipsis: Veniens autem Elizeus in ipsum locum, cum didicisset quid esset factum, lignum in aquam misit: hoc autem cum fecisset supernatauit ferrum securis, & de superficie aquæ sumpserunt illud qui ante amiserant, per operationem ostendēte propheta, quod firmum uerbum dei, quod per lignum negligenter amiseramus, nec inueniebamus, recepturi essemus iterum per ligni dispositionem. Quoniam autem securis similis est uerbo dei, Ioannes baptista ait de eo, Iam autem securis ad radicem arborū posita est. Et Hieremias similiter ait, Verbum domini quemadmodum bipennis cedens petram. Hoc ergo uerbum absconditum à nobis manifestauit lignum, quēadmodū prædiximus ligni dispositio. Quoniā enim per lignum iterū manifestū omnibus factū est ostendens altitudinē, & longitudinē, & latitudinem in se: Et quemadmodū dixit quidam de senioribus, per extensionē manuū duos populos ad unum deū congregans. Duæ quidē manus, quia & duo populi dispersi in fines terræ, unū aut̃ medium caput, quoniā & unus deus super omnes & in omnibus nobis. Et talem uel tantam dispositionē, nō per alienas, sed per suas efficiebat conditiones, neq; per ea quæ ex ignorantia & labe facta sunt, sed per ea quæ ex sapientia & uirtute patris eius substantiā habuerunt. Neq; enim iniquus ut aliena concupiscat, neq; indigens, ut non per sua propria suis proprijs efficiat uitam, sua utens conditione ad hominis salutem. Neque enim portasset illum conditio, si ignorantiæ & labis esset emissio. Quoniam enim ipsum uerbum dei incarnatum suspensum est super lignum per multa ostendimus. Et ipsi autem hæretici crucifixum confitentur. Quomodo igitur ignorantiæ & labis emissio, eum qui cōtineat uniuersorum agnitionē, & sit uerus & perfectus, portare potuit? Aut quomodo ea quæ abscondita est à patre, & multum separata conditio, portauit eius uerbum? Si autem & ab angelis hæc facta est, siue ignorantibus eū qui super omnia est deus, siue scientibus, cū dixerit dominus, Quoniā ego in pa-

tre,& pater in me est: quomodo patrem & filium simul fabricatio angelorum portare sustinuit? Quomodo autem ea quæ extra pleroma est conditio,cepit eum qui continet uniuersum pleroma? Cum igitur hæc omnia impossibilia sint,& comprobationem non habeant,illud solum uerum est ecclesiæ præconium,quoniam propria cõditio,quæ ex uirtute & arte & sapiẽtia dei substitit,portauit eum:quæ quidem secundum inuisibilitatem à patre portatur,secundum uisibile autem è contrario portat eius uerbũ,& hoc est uerbum. Pater enim conditionem simul & uerbum suũ portans,& uerbum portatũ à patre,præstat spiritum omnibus,quemadmodum uult pater,Quibusdam quidẽ secundum conditionem,quod est conditionis,quod est factum,quibusdã aũt secũdum adoptionem quod est ex deo, quod est generatio:& sic unus deus pater ostẽditur,qui est super omnia,& per omia,& in omnibus. Super omnia quidem pater & ipse est caput Christi, per oia autẽ uerbũ & ipse est caput ecclesiæ, in omnibus autẽ nobis spiritus, & ipse est aqua uiua,quam præstat dominus in se recte credentibus,& diligẽtibus se,& scientibus,quia unus pater qui est super omnia, & in omnibus nobis. Testimoniũ perhibet hijs & Ioannes domini discipulus in euãgelio dicẽs: In principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum, hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde de ipso uerbo dixit, In hoc mũdo erat,& mundus per ipsum factus est,& mũdus eum non cognouit, In sua propria uenit, & sui eũ non receperunt. Quotquot autẽ receperunt eũ dedit illis potestatem filios dei fieri, hijs qui credunt in nomine eius. Et iterum significans eius secundum hominem*dispositionem dixit. Et uerbum caro factum est,& habitauit in nobis. Et iterum intulit. Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratia & ueritate. Manifeste ostendens audire uolentibus,id est,aures habẽtibus,quoniam unus deus pater super omnes, & unum uerbũ dei per quod omnes,per quẽ omnia facta sunt, & quoniam hic mundus proprius ipsius, & per ipsum factus est, uoluntate patris: & non per angelos,neque per Apostasiam,& defectionem, & ignorantiam, neq; per uirtutem aliquam prunici, quam & matrem appellant quidam, neq; per alium quendam mundi factorem ignorantem patrem. Mundi enim factor uere uerbum dei est. Hic autem est dominus noster,qui in nouissimis temporibus homo factus est,in hoc mundo existens,& secundum inuisibilitatem continet quæ facta sunt omnia & uniuersa conditione infixus,quoniã uerbũ dei gubernans,& disponẽs omnia,& propter hoc in sua inuisibiliter ponit. Et caro factũ est uerbũ,& pependit super lignũ, uti uniuersa in semetipsum recapitularet. Et sui ꝓprij illũ nõ receperũt homines, queãdmodum uti uniuersa manifestauit in populo, Et erit uita tua pendẽs ante oculos tuos,& nõ credes uitæ tuæ. Qui igit nõ receperunt illũ, non acceperunt

*al, dispensationem.

ceperunt

ceperunt uitam. Quotquot autem receperunt illum, dedit illis potestatem filios dei fieri. Ipse est enim qui uniuersam potestatē habet à patre, quoniā uerbum dei & homo uerus, inuisibilibus quidem principans, rationabiliter & sensibiliter legem statuens, uniuersa quæque in suo perseuerare ordine, Super uisibilia autem, & humana regnans manifeste, & omnibus dignū superducens iustum iudicium. Quemadmodum & Dauid manifeste significans ait, Deus noster manifeste ueniet, & non tacebit. Deinde & quod ab eo superinducitur iudiciū, manifestauit dicens. Ignis in conspectu suo ardebit, & in circuitu eius tempestas ualida. Aduocauit cœlum de sursum, & terram discernere populum suum. Manifeste itaque in sua propria uenientem dn̄m, & sua propria eum baiulante conditione quæ baiulatur ab ipso, & recapitulationem eius quæ in ligno fuit inobedientiæ, per eam quæ in ligno est obedientiam facientem. & seductione illa soluta, qua seducta est male, illa quæ iam uiro destinata erat uirgo Eua, per ueritatem Euangelizata est bene ab angelo iam sub uiro uirgo Maria. Quēadmodum enim illa per angelicū sermonem seducta est, ut effugeret deum præuaricata uerbum eius, Ita & hæc per angelicum sermonem Euangelizata est, ut portaret deum, obediens eius uerbo. Et sicut illa seducta est ut effugeret deum, Sic hæc suasa est obedire deo, uti uirginis Euæ uirgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum astrictū est morti genus humanum per uirginem, soluatur per uirginem, æqua lance disposita uirginalis inobedientiæ, per uirginalem obedientiam. Adhuc enim protoplasti peccatum per correptionem primogeniti emendationem accipiens, & serpentis prudētia deuicta in columbæ simplicitate, uinculis autem illis resolutis, per quæ alligati eramus morti. Indocti omnes hæretici & ignorantes dispositiones dei, & inscij eius quæ est secundum hominem dispensationis, quippe cæcutientes circa ueritatem ipsi suæ contradicunt saluti. Alij quidem alterum introducentes præter Demiurgum patrem. Alij autem ab angelis quibusdam dicentes factum esse mundum, & substantiam eius. Alij quidem porrò & longe separatam ab eo qui est secundum ipsos patre à semetipsa fuisse, & esse ex se natum. Alij autem in hijs quæ continentur à patre de labe & ignorantia substantiam habuisse. Alij autem manifestum aduentum domini contemnunt, & incarnationem eius non recipientes. Alij autem rursus ignorantes uirginis dispensationem, ex Ioseph dicūt eum generatum. Et quidam quidem neque animam suam, neque corpus recipere posse dicunt æternam uitam, sed tantum hominem interiorem. Esse autem hunc eum qui in eis sit sensus uolunt, quem & solum ascendere ad perfectum decernunt. Alij ὁ νοῦς autem anima saluata non participari corpus ipsorum eam, quæ est à deo salutem, quemadmodum in primo diximus libro, in quo & argumenta eorum omnium enarrauimus, & inualidum ipsorum, & inconstabile in

secundo

secundo ostendimus.

OMnes enim hij ualde posteriores sunt quàm episcopi, quibus Apostoli tradiderunt ecclesias,& hoc in tertio libro cum omni diligentia manifestauimus. Necessitatem ergo habent prædicti hæretici, quoniã sint cæci ad ueritatem, alteram & alteram ambulare exorbitantes uiam,& propter hoc inconsonanter & inconsequenter dispersa sunt uestigia doctrinæ ipsorum. Eorum autem qui ab ecclesia sunt semita circumiens mundum uniuersum, quippe firmam habens ab apostolis traditionem,& uidere nobis donans omnium unam & eandem esse fidem, omnibus unum & eundem deum patrem recipientibus,& eandem donationem spiritus scientibus, & eadem meditantibus præcepta,& eandem figuram quæ est erga ecclesiam ordinationis custodientibus, & eundem expectantibus aduentum domini, & eandem salutem totius hominis, id est, animæ & corporis substinentibus,& ecclesiæ quidem prædicatio uera & firma, apud quam una & eadem salutis uia in uniuerso mundo ostenditur. Huic enim creditum est lumen dei,& propter hoc sapientia dei, per quam saluat homines in exitu canitur, In plateis autem fiducialiter agit, In summis muris prædicatur, In portis autem ciuitatis cõstanter loquitur. Vbiq; enim ecclesia prædicat ueritatem, & hæc est ἑπτάμυχος lucerna Christi baiulans lumen. Qui ergo relinquunt præconium ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorũ arguunt, non contemplantes quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista. Tales sunt autem omnes hæretici,& qui se plus aliquid præter ueritatem inuenire putant, sequentes ea, quæ prædicta sunt uarie,& multiformiter,& imbecille facientes iter, de ijsdem non semper easdẽ sententias habentes, uelut cæci à cæcis circũducũtur, iuste cadent in sublatentem ignorantiæ foueam, semper quærentes, & nunquam uerum inuenientes. Fugere igitur oportet sententias ipsorum,& intentius obseruare ne *coniurgemur ab ipsis, confugere autem ad ecclesiam,& eius sinu educari, & dominicis scripturis enutriri. Plantata est enim ecclesiæ paradisus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno paradisi escas manducabis, ait spiritus dei, id est, ab omni scriptura dominica manducate. Super elato autem sensu, ne manducaueritis, neque tetigeritis uniuersam hæreticam dissensionem. Ipsi enim confitentur semetipsos agnitionem habere boni, & mali,& super deum qui fecit eos iaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiũt quàm est mensura sensationis. Quapropter & Apostolus ait: Non plus sapere quàm oporteat, sed sapere ad prudentiam, ut non illorum manducantes agnitionem, eam quæ plus quàm oportet sapit, proijciamur de paradiso uitæ. In quem dominus inducit eos qui obediunt præconio eius, recapitulans in se omnia quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, & quæ in cœlis spiritualia sunt, quæ autem in terris secundum hominem est dispositio. Hæc

id est, septem cellulas habens.

al. cõiugemur forte, cõurgeamur.

igitur

Igitur in semetipso recapitulatus est, adunās hominem spiritui,& spiritum collocans in homine,ipse caput spiritus factus est,& spiritum dans esse hominis caput:per illum enim uidemus,& audimus,& loquimur.

OMnia ergo recapitulans recapitulatus est,& aduersum inimicum nostrum bellum prouocans,& elidēs eum qui initio in Adam captiuos duxerat nos,& calcans eius caput,quemadmodum habet in Genesi dixisse serpenti deum.Et inimicitiam ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum,& semē eius:ipse tuum obseruabit caput,& tu obseruabis eius calcaneum. Ex eo enim qui ex muliere uirgine habebat nasci secundum similitudinem Adam præconabatur obseruans caput serpentis, id est, semen,de quo ait Apostolus in epistola ad Galatas, Legem factorum positam,donec ueniret semen,cui promissum est.Manifestius autem adhuc in eadem ostendit epistola,dicens:Cum autem uenit plenitudo temporis,misit deus filium suum,factum de muliere.Neque enim iuste uictus fuisset inimicus,nisi ex muliere homo esset,qui uicit eum.Per mulierem enim homini dominatus est ab initio,semetipsum contrarium statuēs homini. Propter hoc & dominus semetipsum filium hominis cōfitetur,principalem hominem illum,ex quo ea quæ secundum mulierem est plasmatio facta,in semetipso recapitulans, uti quemadmodum per hominem uictum descendit in mortem genus nostrum,sic iterum per hominem uictorem ascendamus in uitam.Et quemadmodum accepit palmam mors per hominem aduersus nos,sic iterum nos aduersus mortem per hominem accipiamus palmam.Non autem dominus antiquam illam & primam aduersus serpentē inimicitiam in semetipso recapitulatus fuisset,adimplens promissionē Demiurgi, & perficiēs præceptū eius, si ab alio uenisset patre:sed quoniā unus & idem est,qui ab initio plasmauit nos,& in fine filium suum misit, præceptum eius perfecit dominus,factus ex muliere,& destruens aduersariū nostrum,& perficiens hominem secūdum imaginem & similitudinem suam. Et propter hoc non aliunde eum destruxit,nisi ex dictionibus legis,& patris præcepto adiutore eius,ad destructionem & traductionem à potestate angeli.Primo quidem diebus XL.ieiunans, similiter ut Moyses & Helias, postea esuriit,ut hominem eum uerum & firmum intelligamus. Propriū est hominis ieiunantis esurire.Deinde autem ut haberet aduersarius ubi cōgrederetur, Quoniam enim in principio per escam non esurientē hominē seduxit transgredi præceptum dei,in fine esurientem non potuit dissuadere eam quæ à deo esset sustinere escam.Tentante enim eo & dicente: Si filius dei es,dic ut lapides isti panes fiant,Dominus autem per præceptum legis repulit eū dicens:Scriptum est,non in pane tantum uiuet homo. Ad illud quidem quod ait: Si filius dei es, tacuit. Excæcauit autem eum hominis cōfessione,& per paternam ditionē primū impetum euacuauit. Quæ ergo

 fuit

fuit in paradiso repletio hominis per duplicem gustationē, dissoluta est per eam quæ fuit in hoc mūdo indigentiam. Ille autē legaliter explosus, tentabat & ipse per mendaciū rursus legitime facere congressionē, in altissimum enim templi pinnaculum ducens eum, dixit. Si filius dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quoniam angelis suis deus mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidē pedē tuū, mēdaciū abscondens per scripturam, quod faciunt omnes hæretici. Illud enim angelis suis mandauit de eo quod scriptum erat, mitte te deorsum, de eo nulla dicebat scriptura, sed à semetipso hanc suasionē diabolus afferebat. Dominus itaq; legitime confutauit eum dicens. Item scriptum est: Non tentabis dominum deum tuum, Per eam uocem quæ est in lege ostendens, id quidem quod est secundum hominem, quoniam non debet homo tentare deū, Quantum aūt ad illū quoniam in eo homine qui uidebatur non tentare dominū deū suum. Elatio itaq; sensus quæ fuit in serpēte, dissoluta est per eam quæ fuit in homine humilitas, & bis iam uictus erat de scriptura diabolus, cum est traductus, contraria præcepto dei suadens, & secundū sententiam suam dei hostis ostensus. Qui magne cōfutatus, & quasi semetipsum colligens, uniuersam quam habebat uirtutem in mendacium ordinans, tertio ostendit ei seculi regna omnia, & gloriam ipsorum, dicens, quemadmodum meminit Lucas: Hæc omnia tibi dabo, quoniam mihi tradita sunt, & cui uolo do ea, si procidens adoraueris me. Dominus itaq; traducens eum qui esset: Vade, inquit, satanas, scriptum est enim: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Denudans eum per hoc nomen, & se ostendens qui erat. Satana enim uerbū Hebraice apostatam significat. Et tertio itaq; uincens eum, in reliquum repulit à semetipso, quasi legitime uictum, & soluta est ea quæ fuerat in Adam præcepti dei præuaricatio, per præceptum legis, quod seruauit filius hominis, nō trāsgrediens præceptū dei. Quis ergo dn̄s deus, cui testimoniū perhibet, quē nemo tentauit, & quem omnes adorare oportet, & ipsi soli seruire? Omnimodo ille est sine dubio qui & legem dedit deus. Hæc enim in lege prædicta fuerant, & per legis sententiā ostendit dominus, quoniam lex quidē à patre uerbū deū annuntiat, Apostata autem dei angelus, per illam destruitur uocem traductus qui sit, & uictus à filio hominis seruante dei præceptum. Quoniam enim initio homini suasit transgredi præceptum factoris, ideo eum habuit in sua potestate, potestas autem eius est transgressio, & Apostasia, & hijs colligauit hominem, per hominem ipsum iterum oportebat uictum eum contrario colligari ijsdē uinculis quibus alligauit hominem, ut homo solutus reuertatur ad suum dominum, illa uincula relinquens, per quæ ipse fuerat alligatus, id est, trāsgressionē. Illius enim colligatio, solutio facta est hominis, quoniam non potest aliquis intrare in domum fortis, & uasa eius diripere, nisi primum ipsum

fortem

fortem alligauerit. Contrario ergo in sermone eius qui omnia fecit dei, traducens eum dominus, & subijciens per præceptum, præceptum autem dei lex, fugitiuum eum, & legis transgressorem & apostatam dei ostendens, postea iam per uerbum constanter eum colligauit, quasi suum fugitiuum, & diripuit eius uasa, id est eos qui ab eo detinebātur homines, quibus ipse iniuste utebatur. Et captiuus quidē ductus est iuste is qui hominē iniuste captiuum duxerat: qui autē ante captiuus ductus fuerat homo, extractus est à possessoris potestate, secundū misericordiā dei patris, qui miseratus est plasmati suo, & dedit salutē ei per uerbū, id est per Christū redintegrās, ut experimento discat homo, quoniā non à semetipso, sed donatione dei accepit incorruptelā. Sic igitur manifeste ostendente domino, quoniā dñs uerus, & unus deus, qui à lege declaratus fuerat, quem enim lex præconauerat deū, hunc spiritus ostendit patrem, cui & seruire soli oportet discipulos Christi, & per eas quæ sunt in lege sententias aduersarium nostrum euacuante, lex autem Demiurgum laudare deum, & ipsi soli seruire iubet nobis: iam non oportet quærere alium patrē præter hunc aut super hūc, quoniā unus deus qui iustificat circūcisionē ex fide & præputiū per fidem. Si enim alius quis erat super hunc perfectus pater, nequaquā per huius sermones & præcepta destruxisset satanam. Nec enim ignorantia per alterā potest dissolui ignorantiam, quēadmodum neq; per labem labes euacuari. Si igitur lex ex ignorantia & labe est, quomodo sententiæ quæ in ea sunt diabolicā ignorantiā absoluere poterant & fortem uincere. Neq; enim à maiori, neq; ab æquali fortis uinci potest, sed ab eo qui plus potest. Plus aūt potest super om̄ia uerbū dei, qui in lege quidē uociferatur, Audi Israël, dñs deus tuus, deus unus est, & diliges dominū deum tuū ex tota anima tua, & hūc adorabis, & huic seruies. In Euangelio autem per has easdem sententias destruens apostasiā, & patris uoce deuicit fortem, & legis præceptum suas sententias cōfitetur dicens, Non tentabis dominum deum tuum. Nec enim per alienam sed per propriam patris sui sententiā destruxit aduersariū, & fortem uicit. Nos aūt solutos per ipsum præceptum docuit, esuriētes quidem sustinere eam quæ à deo dat' escā, in sublimitate aūt positos uniuersi chrismaris, uel operibus iustitiæ confidentes, uel ministrationis supereminētia adornatos, nequaq; extolli, neq; tentare deum, sed humilia sentire, & præ manu habere, Non tentabis dominū deum tuum: quemadmodum & Apostolus docuit, Non alta ait sentientes, sed humilibus consentientes. Nec diuitijs, nec gloria mūdi neq; præsenti phantasia capi. Scire autē quoniā dominum deū tuū adorari oportet, ipsi soli seruire, & non credere ei, qui falso promisit ea quæ non sunt sua, dicens, Hæc omnia tibi dabo, si procidēs adoraueris me. Ipse enim confitetur, quoniam adorare eum, & uoluntatē eius facere, cadere est à gloria dei. Et quid aut suaue, aut bonū participare potest qui cecidit? Aut quid

aliud ſperare & expectare poteſt, qui talis eſt, niſi mortem? Ei enim qui cecidit, proxima mors eſt. Deinde nec illa itaq; quæ promiſit præſtabit: quomodo enim præſtabit ei qui cecidit? Deinde quoniam dominatur hominibus, & ei ipſi deus, & nolēte patre noſtro qui eſt in cœlis, neq; paſſer cadet in terram. Illud igitur quod ait, hæc mihi tradita ſunt, & cui uolo do ea, ut in ſuperbiam elatus ait. Neq; enim conditio ſub eius poteſtate eſt, quandoquidem & ipſe unus de creaturis eſt. Neq; ipſe hominum regnū attribuet hominibus, ſed ſecundum ordinatiōnē dei patris, & cætera quæq;, & quæ ſunt erga homines diſponuntur. Dominus autem ait, quoniā diabolus mendax eſt ab initio, & in ueritate non ſtetit. Si itaq; mēdax eſt, & non ſtans in ueritate, uidelicet non uerum dicebat, quoniam hæc omnia mihi tradita ſunt, & cui uolo, do ea: ſed mendacium loquēs. Aſſuetus enim erat iam ad ſeductionem hominum mentiri aduerſus deum. Ab initio enim homini eſcā multam cum deus dediſſet, ex una autem tantum arbore præcepiſſet ne manducaret, quemadmodum ſcriptura dicit dixiſſe deum ad Adam, Ab omni ligno quod eſt in paradiſo eſcā manducabis, à ligno aūt cognoſcendi bonū & malū non manducabitis, qua autem die manducaueritis, morte moriemini, Ille aūt mentiens aduerſus deum tentauit hominem, quemadmodū ſcriptura dicit dixiſſe ſerpentē mulieri. Quid itaq; dixit deus? Ne māducaueritis ab omni ligno paradiſi. Et cū illa traduxiſſet mendaciū, & ſimpliciter retuliſſet præceptū, in eo quod diceret, ab omni ligno Paradiſi manducabitis, à fructu aūt ligni quod eſt in medio Paradiſo, dixit deus, ex eo non manducabitis, neq; tetigeritis, ne moriamini: cum didiciſſet à muliere præceptū dei, aſtutia uſus decepit eā denuo per falſiloquiū dicens: Non morte moriemini. Sciebat enim deus, quoniam qua die māducaueritis ex eo, aperientur oculi ueſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malū. Primo quidem in dei Paradiſo diſputat de deo, quaſi abſente eo, magnitudinem enim ignorabat dei: poſt deinde ab ipſa diſcens dixiſſe dominū, morituros eos ſi guſtaſſent de prædicto ligno, tertio mendacium loquens dixit, Non morte moriemini. Sed quoniam deus uerax eſt, mendax autē ſerpens, de effectu oſtenſum eſt, morte ſubſecuta eos qui māducauerunt: ſimul enim cū eſca & mortem adſcierunt, quoniam inobedientes manducabant. Inobedientia autem dei mortem infert: propter hoc ex eo traditi ſunt ei, debitores mortis effecti. In ipſa itaq; die mortui ſunt, in qua manducauerunt, & debitores facti ſunt mortis, quoniam conditionis dies unus, factus eſt enim, inquit, ueſpere & mane dies unus. In ipſa autem hac die manducauerunt, in ipſa autem & mortui ſunt. Secundum autem circulum & curſum dierum, ſecundum quem alia quidem prima, alia autem ſecunda, & alia tertia uocatur, ſi quis autem uelit diligenter diſcere qua die ex ſeptem mortuus eſt Adam, inueniet ex domini diſpoſitione. Recapitulans enim uniuerſum hominem in ſe

Sexto ab orbe cōdito die peccauit Adam

ab

ab initio usq; ad finem, recapitulatus est,& mortem eius: manifestum est itaq; quoniam in illa die mortem sustinuit dominus, obediens patri, in qua mortuus est Adam, inobediens deo, In qua autem mortuus est, in ipsa & manducauit. Dixit enim deus, in qua die manducabitis ex eo, morte moriemini. Hunc itaq; diem recapitulans in semetipsum dominus, uenit ad passionem pridie ante sabbatū, quæ est sexta cōditionis dies, in qua homo plasmatus est, secundam plasmationem eam quæ est à morte, per suam passionem donans. Quidam autem rursus in millesimum annum reuocant mortem Adæ. Quoniam enim dies domini sicut mille anni, non superposuit autem mille annos, sed intra eos mortuus est, transgressionis adimplens sententiam. Siue ergo secundum inobedientiam quæ est mors, siue quod exinde traditi sint, & facti sunt debitores mortis, siue secundum unum & eundē diem, in quo manducauerunt & mortui sunt, quoniā una conditionis dies, siue secundum hunc circulum dierum, quia in ipsa mortui in qua & manducauerūt, hoc est parasceue, quæ dicitur cœna pura, id est, sexta feria, quam & dñs ostendit passus in ea, siue secundū quod non sit supergressus mille annos, sed in ipsis mortuus sit: secundum omnia ergo quæ significantur, deus quidem uerax, mortui enim sunt qui gustauerūt de ligno: serpens aūt mendax ostensus est, & homicida, sicut dominus ait de eo, Quoniā ab initio homicida est, & in ueritate non stetit. Sicut ergo in principio mētitus est, ita & in fine mentiebatur dicens. Nō enim ipse determinauit huius seculi regna, sed deus. Regis enim cor in manu dei. Et per Salomonem autem ait uerbū. Per me reges regnant, & potestates tenent iustitiam. Per me principes exaltantur, & tyrāni terræ. Et Paulus Apostolus hoc ipsum ait. Omnibus potestatibus sublimioribus subiecti estote, nō est em̄ potestas, nisi à deo. Quæ autem sunt, à deo dispositæ sunt. Et iterum de ipsis ait. Non enim sine causa gladium portat, dei enim minister est uindex in iram ei qui male operatur. Quoniā hæc autem nō de angelicis potestatibus, nec de inuisibilibus principibus dixit, quomodo quidam audent exponere: sed de hijs, quæ sunt secundū homines* potestates, ait: Propter hæc enim & tributa præstatis, ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruiētes. Hoc aūt & dñs confirmauit non faciēs quidē quod à diabolo suadebatur, tributorū autē exactoribus iubēs pro se, & pro Petro dare tributum. Quoniam ministri dei sunt, in hocipsum deseruientes. Quoniā enim absistēs à deo homo, in tantū efferauit, ut etiā consanguineū hostē sibi putaret, & in omni inquietudine, & homicidio, & auaritia sine timore uersaretur, imposuit illi deus humanū timorē, nō enim cognoscebāt timorem domini: ut potestati hominum subiecti, & lege eorū astricti aliquid assequātur iustitiæ, & moderentur ad inuicem in manifesto propositū gladiū timentes, sicut Apostolus ait: Nō enim sine causa gladiū portat, dei em̄ minister est, uindex in irā ei qui male operaƭ. Et propter hoc

*aλs potestatibus.

& ipsi magistratus indumentum iustitiæ leges habētes,quæcunq; iuste & legitime fecerint,de hijs non interrogabuntur,neq; pœnas dabunt. Quæcunque autem ad euersionem iusti inique & impie contra legem & more Tyrannico exercuerunt,in hijs & peribunt iusto iudicio dei,ad omnes æqualiter perueniente,& in nullo deficiente. Ad utilitatem ergo gentilium terrenū regnum positum est à deo,sed non à diabolo,qui nunquam omnino quietus est,imò qui nec ipsas quidem gentes uult in tranquillo agere,ut timētes regnum humanum, non se alterutrum homines uice piscium consumant, sed per legum positiones repercutiāt multiplicem gentilium iniustitiam. Et secundum hoc ministri dei sunt,qui tributa exigūt à nobis,in hoc ipsum seruientes quæ sunt potestates à deo ordinatæ sunt. Manifestū est,quoniā mētitur diabolus dicens,Mihi tradita sunt,& cui uolo,do ea. Cuius enim iussu homines nascuntur,huius iussu & reges constituūtur,apti hijs qui in illo tēpore ab ipsis regnantur. Quidam enim illorum ad correctionem & utilitatē subiectorum dantur,& conseruationem iustitiæ. Quidam autem ad timorem,& pœnam,& increpationem. Quidam autem ad illusionem & contumeliam,& superbiam,quemadmodum & digni sunt dei iusto iudicio, sicut prædiximus,in omnibus æqualiter superueniente. Diabolus autem quippe Apostata existens angelus, hoc tātum potest,quod egit in principio,seducere & abstrahere mentem hominis ad transgrediēda præcepta dei,& paulatim obserare corda eorum conatur seruire ei,ad obliuiscendum quidē uerum deum,ipsum autē quasi deū adorare. Quemadmodū aūt si quis apostata regionem aliquā hostiliter capiens,perturbet eos,qui in ea sunt, ut regis gloriam sibi uindicet apud ignorantes quod apostata & latro sit: Sic autem & diabolus cum sit unus ex angelis hijs qui super spiritum aëris præpositi sunt, quemadmodum Paulus Apostolus in ea quæ est ad Ephesios manifestauit,inuidēs homini,apostata à diuina factus est lege. Inuidia em̄ aliena est à deo. Et quoniam per hominē traducta est apostasia eius,& examinatio sentētiæ eius homo factus est, adhuc magis magisq; semetipsum contrarium cōstituit homini,inuidens uitæ eius,& in sua potestate apostatica uolens concludere eum. Omnium artifex uerbum dei per hominē uincens eum,& apostatam ostēdens,è contrario subiecit eum homini. Ecce, dicens,do uobis potestatem calcandi super serpētes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici,ut quemadmodū dominatus est homini per apostasiam, sic iterum per hominem recurrētem ad deum euacuetur apostasia eius. Et non tantum per ea quæ dicta sunt,sed & per ea quæ erunt sub Antichristo ostenditur, quoniam existens apostata & latro quasi deus uult adorari,& cum sit seruus,regem se uult præconari. Ille enim omnem suscipiens diaboli uirtutem,ueniet non quasi rex iustus, nec quasi in subiectione dei legitimus: sed impius & iniustus,& sine lege,quasi apostata, & iniquus,

& homicida quasi latro, diabolicam apostasiam in se recapitulans, & idola quidem seponens ad suadendum quod ipse sit deus, se autem extollens unum idolum, habens in semetipsum reliquorum idolorum uarium errorem, &*ubique per multas abominationes adorant diabolum, hij per hoc unum idolum seruiant ipsi, de quo Apostolus in epistola quæ est ad Thessalonicenses secunda ait sic. Quoniam nisi uenerit abscessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollit se, super omne quod dicitur deus, aut colitur: ita ut in templo dei sedeat, ostendens semetipsum tanquam sit deus. Manifeste igitur Apostolus ostendit aduentum eius, & quoniam extollitur super omne quod dicitur deus, uel quod colitur, super omne idolum. Hij enim sunt qui dicũtur quidem ab hominibus, nõ sunt autem, dij. Et quoniam ipse se tyrannico more conabitur ostendere deum: super hæc aũt manifestauit & illud quod à nobis per multa ostensum est, quoniam Hierosolymis templum per dispositionem ueri dei factum est. Ipse enim Apostolus ex sua persona diffinitiue templum illud dixit dei. Ostendimus aũt & in tertio libro nullum ab Apostolis ex sua persona deum appellari nisi eum qui uere sit deus, patrem domini nostri, cuius iussu hoc quod est in Hierosolymis factum est templum, ob eas causas quæ à nobis dictæ sunt, in quo aduersarius sedebit, tentans semetipsum Christum ostendere, sicut & dominus ait. Cum aũt uideritis abominationẽ desolationis, quæ dicta per Danielem prophetã, stãtem in loco sancto, qui legit intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiãt in montes, & qui in tecto est, non descendat tollere quicquam de domo. Erit enim tunc pressura magna, qualis non est facta ab initio seculi usque nunc, sed neq; fiet. Daniel autem nouissimi regni finem respiciens, id est nouissimos decem reges, in quos diuideretur regnum illorum, super quos filius perditionis ueniet, cornua dicit decem nasci bestiæ, & alterum cornu pusillum nasci in medio ipsorum, & tria cornua de prioribus eradicare à facie eius. Et ecce, inquit, oculi quasi oculi hominis in cornu hoc, & os loquẽs magna, & aspectus eius maior reliquis uidebat', & cornu illud faciebat bellũ aduersus sanctos, & ualebat aduersus eos, quoadusq; uenit uetustus dierũ, & iudiciũ dedit sanctus altissimi dei, & tempus præuenit, & regnum obtinuerunt sancti. Postea in exolutione uisionum dictum est ei. Bestia quarta regnum quartũ erit in terra, quod eminebit super reliqua regna, & manducabit omnem terram, & conculcabit eã, & cõcidet, de decem cornibus eius, decem reges exurgent, & post eos surget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt, & reges tres demi-norabit, & uerba aduersus altissimum deũ loquetur, & sanctos altissimi dei conteret, & cogitabit demutare tempora & legem, & dabitur in manu eius usque ad tempus temporum & dimidium tempus, hoc est, triennium & sex menses, in quibus ueniens regnabit super terram. De quo iterũ & Apo-

*als uti hij qui.

stolus Paulus in secũda ad Thessalonicenses simul & causam aduẽtus eius annuntians sic ait. Et tunc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduentus sui, cuius est aduentus secundũ operationem Satanæ, in omni uirtute, & signis, & portentis mendaciorũ, & omni seductione malitiæ pereuntibus, pro eo quod dilectionẽ ueritatis nõ receperunt, ut salui fierẽt. Et ideo mittit eis deus operationẽ erroris, ut credant mendacio, ut *uindicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Et dominus autem hoc idem nõ credentibus sibi dicebat. Ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me. Cum alius autem uenerit in nomine suo illum recipietis. Alium dicens Antichristũ, quoniam alienus est à domino, & ipse est iniquus iudex, qui à domino dictus est, quoniam deum nõ timebat, neq; hominem reuerebatur, ad quem fugit uidua oblita dei, id est, terrena Hierusalem, ad ulciscendũ de inimico, quod & faciet in tempore regni sui, transferet regnum in eam, & in templo dei sedebit, seducens eos qui adorant eũ quasi ipse sit Christus. Quapropter ait Daniel iterum, & sanctum desolabitur. Et datũ est in sacrificium peccatũ, & proiecta est in terra iustitia, & fecit, & prospere cessit. Gabriel angelus exoluẽs eius uisionẽ de hoc ipso dicebat. Et in nouissimo regni ipsorũ exurget rex improbus facie ualde, & intelligẽs quæstiões, & ualida uirtus eius, & ammirabilis, & corrũpit, & dirigit, & faciet, & exterminabit fortes, & populũ sanctum. & iugum torquis eius, diriget dolus in manu eius, in corde suo exaltabitur, & dolo disperdet multos, & ad perditionem multorum stabit, & quomodo una manu conteret. Deinde & tempus tyrannidis eius significat, in quo tempore fugabũtur sancti qui purũ sacrificiũ offerunt deo. Et in dimidio hebdomadis, ait, tolletur sacrificiũ & leuatio, & in templo abominatio desolationis, & usq; ad cõsummationẽ tẽporis cõsummatio dabit super desolationẽ. Dimidiũ aũt hebdomadis, tres sunt anni, & menses sex: ex quibus omnibus non tantũ quæ sunt Apostasiæ manifestãtur, & quæ sunt eius qui in se recapitulatur omnem diabolicum errorem: sed & quoniã unus & idem pater deus qui à prophetis annuntiatus est, à Christo autem manifestatus. Si enim quæ à Daniele propheta sunt dicta de fine dominus comprobauit, Cũ uideritis, dicens, abominationẽ desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam: Danieli autem angelus Gabriel exolutionem uisionum fecit, Hic autem est archangelus Demiurgi, & hic idem Mariæ euangelizauit manifestum aduentum, & incarnationem Christi: Vnus & idem deus manifestissime ostenditur, qui prophetas misit, & filium præmisit, & nos uocauit in agnitionem suam. Manifestius adhuc etiam de nouissimo tẽpore, & de hijs qui sunt in eo decẽ regibus, in quos diuidet quod nũc regnant imperiũ, significauit Ioãnes dñi discipulus in apocalypsi, edisserẽs quæ fuerint decẽ cornua quæ à Daniele uisa sunt, dicẽs, sic dictũ esse sibi, De

al's iudicentur

cem

cē cornua quæ uidiſti decē reges ſunt, qui regnum nondū acceperūt, ſed po-teſtatē quaſi reges una hora accipient. Cū beſtia hij unā ſententiam habēt, & uirtutē & poteſtatē ſuā beſtiæ dant. Hij cū agno pugnabūt, & agnus uincet eos quoniam dn̄s dominorū eſt, & rex regū. Manifeſtū eſt itaq; quoniā ex hijs tres interficiet ille qui uēturus eſt, & reliqui ſubijciūtur ei, & ipſe octauus in eis, & uaſtabunt Babylonem, & cōburent eā igni, & dabūt regnū ſuū beſtiæ, & effugabunt eccleſiam. Poſt deinde ab aduentu dn̄i noſtri deſtruētur. Quoniā enim oportet diuidi regnum, & ſic deperire ſicut dn̄s ait, Omne regnū diuiſum in ſe deſolabitur, & omnis ciuitas uel domus diuiſa in ſe nō ſtabit: Diuidi igitur & regnū & ciuitatem & domum oportet in decē, & propterea iam partitionem, & diuiſionem præfigurauit & diligenter Daniel ſinē quarti regni digitos ait pedum eſſe imaginis quæ à Nabuchodonoſor uiſa eſt, in quos uenit lapis ſine manibus præciſus, & quemadmodū ipſe ait, Pedis pars quidē aliqua ferrea, & pars aliqua fictilis, quoaduſq; abciſus eſt lapis ſine manibus, & percuſſit imaginem in pedes ferreos, & fictiles, & cōminuet eos uſq; ad finem. Poſt deinde in exolutione ait. Et quoniā uidiſti pedes, & digitos partē quidem fictilem, partē aūt ferreā, regnū diuiſum erit, & radice ferrea erit in eo, quemadmodū uidiſti ferrū cōmixtum teſtæ, & digiti pedū pars quidem aliqua ferrea, pars aūt aliqua fictilis. Ergo decem digiti pedū, hij ſunt decē reges in quibus diuiditur regnum, ex quibus quidā quidē fortes & agiles, ſiue efficaces, alij autem pigri & inutiles erunt, & non cōſentient, quemadmodum Daniel ait, Pars regni erit fortis, & ab ipſa parte erit minuta, quoniam uidiſti ferrum commixtum teſtæ, commixtiones erunt in ſemine hominum, & non erunt adiuncti inuicem, quemadmodum ferrum non cōmiſcetur cum teſta. Et quoniam finis fiet, inquit. Et in diebus regū illorum excitabit deus cœli regnum, quod in æternum non corrumpetur, & regnum eius alteri populo non relinquetur. Comminuet & uentilabit omnia regna, & ipſum exaltabitur in æternū. Quemadmodum uidiſti, quoniā de monte præciſus eſt lapis ſine manibus, & cōminuit teſtā ferrum & æramentū & argentum & aurum. Deus magnus ſignificauit regi quæ futura ſunt poſt hæc, & uerum eſt ſomniū, & fidelis interpretatio eius. Si ergo deus magnus ſignificauit per Danielem futura, & per filium confirmauit, & Chriſtus eſt lapis qui præciſus eſt ſine manibus, qui deſtruet temporalia regna, & æternum inducit, quæ eſt iuſtorum reſurrectio, Reſuſcitabit, ait, deus cœli regnum, quod in æternū nunquam corrumpetur: Cōfutati reſipiſcant qui Demiurgum reſpuunt, & non conſentiūt ab eo patre præmiſſos prophetas à quo & dn̄s uenit, ſed aſſeuerāt ex differentibus uirtutibus factas eſſe prophetias. Quæ enim à Demiurgo prædicta ſunt ſimiliter per omnes prophetas, hæc Chriſtus in fine perfecit, miniſtrans patris ſui uolūtati, & adimplens ſecundū humanū genus diſpoſitiones. Qui ergo blaſphe-

mant Demiurgum, uel ipsis uerbis & manifeste quemadmodũ qui à Marcione sunt, uel secundum euersionem sententiæ qui à Valentino sunt, & omnes qui falso dicũtur esse gnostici, organa Satanæ ab omnibus deum colentibus cognoscantur esse, per quos satanas nunc & non antea*missus est maledicere deo, & qui ignem æternum præparauit omni Apostasiæ. Nam ipse per semetipsum nude non audebat blasphemare suum dominum, quẽadmodum & initio per serpentem seduxit hominem, quasi latẽs deum. Bene Iustinus dixit, quoniam ante domini aduentum, nunq̃ ausus est satanas blasphemare deum, quippe nondum sciens suam damnationem. Quoniam & in parabolis, & allegorijs, & prophetis de eo sic dictum est. Post autem aduentum domini ex sermonibus Christi, & apostolorum eius discens manifeste, quoniam ignis æternus ei præparatus est, ex sua uoluntate abscendenti à deo, & om̃ibus qui sine pœnitẽtia perseuerant in Apostasia, per huiusmodi homines blasphemat eũ deũ qui iudiciũ importet: qua sententia cõdemnatus & peccatum suæ Apostasiæ cõditori suo imputat, & nõ suæ uoluntati & sententiæ, quemadmodũ & qui supergrediũtur leges & postea pœnas dant, queruntur de legislatoribus, sed non de semetipsis. Sic autẽ & diabolico spiritu pleni innumeras accusationes inferũt factori nostro, & spiritũ uitæ nobis donauerit, & legem omnibus aptam posuerit, & nolũt iustum esse iudicium dei. Quapropter & alterum quendam excogitant patrem, neq̃ curantem neq̃ prouidentem eorum quæ sunt erga nos, aut etiã consentientem omnibus peccatis. Si enim nõ iudicat pater, aut nõ pertinet ad eum, aut consentit hijs quæ fiunt omnibus, & nõ iudicat omnes, in æquo erunt & in eodem dinumerabuntur statu, superuacuus ergo erit aduentus Christi, & contrarius in eo quod non iudicet.

*forte ausus.

VEnit enim diuidere hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem, & nurum aduersus socrũ, & cum duo sint in eodem lecto, unũ assumere, & alterum relinquere, ad finẽ, iubere messoribus colligere primũ Zizania, & fasciculos alligare, & comburere igni inextinguibili, triticum autem colligere in horreum, & agnos quidem uocare in præparatũ regnũ, hædos autem in æternum ignem mittere, qui præparatus est à patre eius, diabolo & angelis eius. Et quid enim uerbũ uenit in ruinam & in resurrectionem multorum, In ruinam quidem non credentium ei, quibus & maiorem damnationem quàm Sodomorum et Gomorrhæ in iudicio cõminatus, In resurrectionem autem credentium, & facientium uoluntatem patris eius qui est in cœlis. Si ergo aduentus filij super omnes quidem similiter aduenit, iudicialis autem & discretor credentium, & non credentium, quoniam ex sua sententia credentes faciũt eius uoluntatem, & ex sua sententia indictoaudientes non accedunt ad eius doctrinam: manifestum quoniam & pater eius omnes quidem similiter fecit propriam sententiam unum quẽq; habentẽ

habentem & sensum similiter: respicit autem omnia, & prouidet omnibus, solem suum oriri faciens super bonos & malos, & pluens super iustos & iniustos. Et quicunq; erga eũ custodiũt dilectionem, suã hijs præstat cõmunionem. Communio autem dei uita, & lumẽ, & fruitio eorũm quæ sunt apud eum bonorum. Quicunq; autem absistunt secundum sententiam suam ab eo, hijs eam quæ electa est ab ipsis separationẽ inducit. Separatio autẽ dei mors, & separatio lucis tenebræ, & separatio dei amissio omnium quæ sunt apud deum bonorũ. Qui ergo per Apostasiam amiserunt quæ prædicta sunt, quippe desolati ab omnibus bonis, in omni pœna cõuersantur, Deo quidem principaliter non à semetipso eos puniente, prosequẽte aũt eos pœna, quoniam sunt desolati ab omni bono. Æterna autem & sine fine sunt à deo bona, & propter hoc & amissio eorum æterna & sine fine est. Quemadmodum in immenso lumine qui excæcauerũt semetipsos, uel ab alijs excæcati sunt, semper priuati sunt iucunditate luminis, non quod lumen pœnã eis inferat cæcitatis, sed quod ipsa cæcitas superinducat eis calamitatem. Et propter hoc dominus dicebat: Qui credit in me, non iudicatur, id est, non separatur à deo, adunitus est enim per fidem deo, Qui aũt nõ credit, ait, iam iudicatus est, quoniam non crediderit in nomine unigeniti filij dei, id est, separauit semetipsum à deo uoluntaria sentẽtia. Hoc est enim iudiciũ, quoniam lumẽ uenit in hũc mundum, & dilexerũt homines magis tenebras q̃ lucẽ. Omnis enim qui male agit, odit lucẽ, & non uenit ad lumen, ne traducantur opera eius. Qui autem facit ueritatem uenit ad lumen, ut manifestẽtur opera eius, quoniam in deo est operatus. Quoniam igitur in hoc mundo quidam quidem accurrunt lumini, & per fidem uniunt se deo, alij autẽ absistunt à lumine, & separant seipsos à deo,

VEnit uerbum dei omnibus aptam habitationẽ inferens, his quidẽ qui in lumine sunt ut fruanť eo, & hijs quæ in eo sunt bonis: hijs autẽ qui in tenebris sunt, ut participeť eis calamitas quæ in eis est: & propter hoc ait, hos quidem qui sunt ad dexteram uocari in regnum patris, illos autẽ qui sunt à sinistra in æternum ignem missurum. Semetipsos enim omnibus priuauerunt bonis, & ideo Apostolus ait, Pro eo quod dilectionẽ dei nõ receperũt ut salui fierẽt, & ideo mittet eis deus operationẽ erroris, ut credãt mẽdacio, ut iudicẽtur oẽs qui nõ crediderũt ueritati, sed cõsenserũt iniquitati. Illo enĩ ueniẽte & sua sentẽtia apostasiã recapitulãte in semetipm, & sua uolũtate & arbitrio operãte quæcũq; operabiť, et in tẽplo dei sedẽte ut sicut Christũ adorẽt illũ qui seducũtur ab illo, quapropter & iuste in stagnum projicienť ignis. Deo aũt secũdũ suã prouidẽtiã præsciẽte oĩa, & apto tpe eũ qui talis futurus erat immittẽte ut credãt falso, & iudicentur oẽs qui non crediderũt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Cuius aduentũ Ioannes in Apocalypsi significauit ita, Et bestia quã uiderã similis erat pardo, & pedes eius

quasi ursi, os eius quasi os Leonis, & dedit ei Draco uirtutem suam, & thronũ suũ, & potestatẽ magnã, & unũ ex capitibus eius quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est, & admirata est uniuersa terra post bestiã, & adorauerunt Draconẽ, quoniã dedit potestatẽ bestiæ, & adorauerũt bestiã, dicẽtes, quis similis bestiæ illi, & quis potest pugnare cũ ipsa, & datũ est ei os loquens magna & blasphemiã, & data est ei potestas mẽsibus xl. & duo, & aperuit os suũ blasphemũ aduersus deũ blasphemare nomen eius, & tabernaculũ eius, & eos qui in cœlo habitãt, & data est ei potestas sup omnem tribũ, & populum, & linguã, & gentem, & adorauerunt eam omnes qui habitant super terram, cuius nõ est scriptũ nomen in libro uitæ agni occisi à cõstitutione mũdi. Si quis habet aures, audiat. Si quis in captiuitatem duxerit, in captiuitatem ibit. Si quis gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi. Hic est substinentia & fides sanctorum. Post deinde & de armigero eius, quem & pseudoprophetam uocat, loquebatur, inquit, quasi Draco, & potestatem primæ bestiæ omnem faciebat in conspectu eius, & facit terram & qui habitant in ea, ut adorent bestiam primam cuius & curata est plaga mortis eius, & faciat signa magna, & ut ignem faciat de cœlo descendere in terram in conspectu hominum, & seducit inhabitantes super terram. Hoc ne quis eũ diuina uirtute putet signa facere, sed magica operatione. Et non est mirandum si dæmonijs & apostaticis spiritibus ministrantibus ei, per eos faciat signa in quibus seducat habitãtes super terram. Et imaginem, ait, uidebit fieri bestiæ, & spiritum dabit imagini, uti & loquebatur imago, & eos qui non adorauerũt eam faciet occidi. Et characterem autem ait in fronte & in manu dextra faciet dari, ne possit aliquis emere uel uendere, nisi qui habet characterem nominis bestiæ uel numerum nominis eius, & esse numerum sexcentos sexaginta sex, quod est, sexies centeni, & deni sexies, & singulares sex, In recapitulationem uniuersæ Apostasiæ eius quæ facta est in sex millibus annorum. Quotquot enim diebus hic factus est mundus, tot & millenis annis cõsummatur. Et propter hoc ait scriptura geneseos. Et cõsummata sunt cœlum & terra, & omnis ornatus eorum. Et consummauit deus in die sexto omnia opera sua quæ fecit, & requieuit in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Hoc autem est & ante factorum narratio, quemadmodum facta sunt, & futurorum prophetia. Est enim dies domini quasi mille anni. In sex autem diebus consũmata sunt quæ facta sunt, Manifestum est, quoniam cõsummatio ipsorum sextus millesimus annus est. Et propter hoc in omni tẽpore plasmatus in initio homo per manus dei, id est, filij & spiritus, fit secundũ imaginem & similitudinẽ dei, paleis quidẽ abiectis, quæ sunt apostasia, frumento aũt in horreũ assumpto, quod est, hij qui ad deũ fide fructificãt: & propterea tribulatio necessaria est hijs qui saluãtur quodãmodo cõtriti, attenuati & cõspársi per patientiã uerbo dei, &

igniti

igniti apti ſint ad cõuiuiũ regis: Quemadmodũ quidã de noſtris dixit, propter martyriũ in deũ adiudicatus ad beſtias. Quoniã frumentũ ſum Chriſti, & per dentes beſtiarũ molor, ut mũdus panis dei inueniar. Cauſam aũt reddidimus in hijs qui ſunt ante hunc libris, propter quos paſſus deus hæc ita fieri, oſtẽdimus quoniã oĩa quæ ſunt talia, pro eo qui ſaluatur homine facta ſunt, illud quod eſt ſui arbitrij, & ſuæ poteſtatis maturãs ad immortalitatẽ, & aptabiliorẽ eũ ad æternam ſubiectionẽ deo præparans. Et propter hoc conditio*inſumitur homini: nõ enim homo propter illã, ſed cõditio facta eſt propter hominẽ. Gentes aũt quæ & ipſæ non alleuauerũt oculos ad cœlũ, neq; gratias egerunt factori ſuo, neq; lumẽ ueritatis uidere uoluetũt, ſed ſicut mures cæci abſconditi in profundo, Inſipictia eius te ſermo ut ſtillicidium de cado, & ſicut momentũ ſtateræ, & ſicut nihil deputauit: in tantũ utiles & aptibiles iuſtis, quantũ utilitatis præſtat ſtipula ad tritici augmentũ, & paleas eius in uſtionẽ ad operationẽ auri. Et propterea cum in fine repetente hinc ecclesia aſſumitur, Erit, inquit, tribulatio qualis nõ eſt facta neque fiet, Nouiſſimus enim agon iuſtorum in quo uincẽtes coronãtur incorruptelã. Et propter hoc in beſtia ueniente recapitulatio fit uniuerſæ iniquitatis, & omnis doli, ut in ea cõfluens & cõduſa oĩs uirtus apoſtatica in caminũ mittatur ignis. Congruẽter aũt & nomẽ eius habebit numerũ, Sexcẽtos ſexaginta ſex, recapitulãs in ſemetipſo omnẽ quæ fuit ante diluuiũ malitiæ cõmixtionẽ, quæ facta eſt angelica Apoſtaſia. Noe enim fuit annorũ ſexcentorũ, & diluuiũ aduenit terræ delens in reſurrectionem terræ propter nequiſſimã generationẽ quæ fuit tẽporibus Noẽ. Recapitulãs aũt & omnẽ qui fuit à diluuio errorẽ, cõmentatorẽ Idolorũ, & prophetarum interfectionẽ, & ſuccenſionẽ iuſtorũ. Illa enim quæ fuit à Nabuchodonoſor inſtituta imago, altitudinẽ quidẽ habuit cubitorũ ſexaginta, latitudinẽ aũt ſex, ꝓpter quæ & Ananias, & Azarias & Miſael nõ adorãtes eã in caminũ miſſi ſunt ignis, per id quod eis euenit prophetãtes eã, quæ in finẽ futura eſt iuſtorum ſucceſio. Vniuerſa ẽm imago illa præfiguratio fuit huius aduẽtus, ab oĩbus omnino hominibus ipſum ſolũ decernẽs adorari. Sexcẽti itaq; anni Noẽ, ſub quo fuit diluuiũ, propter apoſtaſiã, & numerus cubitorũ imaginis, propter quã iuſti in caminum ignis miſſi ſunt, numerũ nominis ſignificat illius in quẽ recapitulatur ſex milliũ annorũ omnis apoſtaſia, & iniuſtitia, & nequitia, & pſeudoprophetia, & dolus, propter quæ & diluuiũ ſuperueniet ignis. Hijs aũt ſic ſe habẽtibus, & in oĩbus antiquis & probatiſſimis & ueteribus ſcripturis numero hoc poſito, & teſtimoniũ perhibẽtibus hijs qui facie ad faciem*Ioannem uiderunt, & ratione docẽtes, quoniam numerus nominis beſtiæ ſecundũ Græcorum computationẽ per literas quæ in eo ſunt, ſexcentos habebit, & ſexaginta, & ſex, hoc eſt, decadas æquales hexacontaſin, & hecatontadas æquales monaſin: Numerus enim qui digitos ſex ſimiliter

De Ignatio refertur hoc.

forte inſinuatur.

Eſaie. 40

als Ieſum.

Numeri diuiſ nantium.

Hexacõtaſin, & monaſin, datiui caſus ſunt, ſenſus autẽ eſt, in 600. tot ſunt decades, quot monades in 60 et rurſus ĩ 60 tot decades, quot monades in ſex.

similiter custoditus recapitulationes ostendit uniuersæ apostasiæ eius quæ initio,& quæ medijs tẽporibus,& quæ in fine erit. Ignoro quomodo errauerũt quidam sequentes idiotismũ; & mediũ frustrantes numerum nominis, quinquaginta numeros deducẽtes, pro sex decadis unã decadẽ uolẽtes esse. Hoc aũt arbitror scriptorum peccatum fuisse, ut solet fieri, quoniã & per literas numeri ponuntur, facile literam græcam, quæ sexaginta nuntiat numerum, in iota græcorum literam expansam. Post deinde quidã sine exquisitione hoc acceperunt. Alij quidem simpliciter & idiotice usurpauerunt denariũ numerũ, Quidã aũt & per ignorantiã ausi sunt & nomina exquirere, habẽtia falsum erroris numerũ. Sed hijs quidẽ qui simpliciter, et sine malitia hoc fecerũt arbitramur ueniã dari à deo, Quotquot aũt secundũ inanen gloriã statuũt nomina, cõtinentia falsum numerũ,& quod à se fuerit adinuentum nomẽ definierint esse illius qui uenturus est, nõ sine dãno tales exient, quippe qui & semetipsos,& credentes sibi seduxerũt. Et primũ quidẽ damnũ est excidere à ueritate,& quod non sit arbitrari: post deinde apponenti uel auferẽti de scriptura pœnam non modicam fore, in quam incidere necesse est eum qui sit talis. Subsequetur autẽ & aliud nõ quodlibet periculum eis, qui falso præsumunt scire nomen eius. Si enim aliud quidẽ hij putant, aliud autẽ ille habens adueniet, facile seducentur ab eo, quasi nec dum adsit ille quẽ caueri conuenit. Oportet itaq; tales discere, & ad uerum recurrere nominis numerum, ut non in pseudoprophetarum loco deputentur, Sed scientes firmum numerum qui à scriptura annuntiatus est, id est, sexcentorum sexaginta sex, sustineant primũ quidem diuisionem regni in decem: post deinde illis regnantibus,& incipiẽtibus corrigere sua negotia,& augere suum regnũ, qui de improuiso aduenerit regnũ sibi uindicans, & terrebit prædictos habens nomen continens prædictũ numerũ, hũc uere cognoscere esse abominationem desolationis. Hoc & Apostolus ait, Cũ dixerint pax,& munitio, tũc subitaneus illis superueniet interitus. Hieremias aũt non solũ subitaneũ eius aduẽtum, sed & tribum ex qua ueniet manifestauit dicens: Ex Dan audiimus uocem uelocitatis equorum eius, à uoce hinnitus decursionis equorum eius cõmouebitur tota terra; & ueniet & mãducabit terrã & plenitudinem eius,& ciuitatem & qui inhabitant in ea:& propter hoc nõ annumeratẽ tribus hæc in Apocalypsi cum hijs quæ saluantur. Certius ergo & sine periculo est sustinere adimpletionẽ prophetiæ, quã suspicari,& diuinare nomina quælibet, quãdo multa nomina inueniri possunt habentia prædictũ numerũ. Et nihilominus quidẽ erit hæc eadẽ quæstio. Si enim multa sunt quæ inueniũtur nomina habẽtia numerũ hũc, quod ex ipsis portabit qui ueniet quæritur. Quoniã aũt nõ propter inopiã nominũ habentiũ numerũ nominis eius dicimus hæc, sed propter timorẽ erga deũ,& zelũ ueritatis euan ẽm nomen habet numerũ de quo quæritur, sed nihil de eo affirmamus. Sed &

I decem ξ sexaginta.

Latinos nomē habent sexcentorū sexaginta sex numerū, & ualde uerisimi
le est, quoniā uerissimum regnū hoc habet uocabulū. Latini enim sunt qui
nūc regnāt, sed nō in hoc nos gloriabimur. Sed & Titan prima syllaba per τεταν
duas Græcas uocales ε & ι, scripta omniū nominū quæ apud nos inueniun
tur magis fide dignum est. Etenim prædictum numerū habet in se, & litera
rum etiā sex singulis syllabis ex ternis literis constantibus, & uetus & semo-
tum. Neque eorum regum qui secundum nos sunt, aliquis uocatus est Ti-
tan. Neq; eorum qui publice adorantur idolorum apud Græcos & barba-
ros habet uocabulum, & diuinum putatur apud multos esse hoc nomen, ut
etiam sol Titan uocetur, ab hijs qui nunc tenent & ostentationē quandā cō
tinent ultionis, & uindictā inferētis, quod ille simulat, se male tractatos uin εἰς Τελε.
dicare. Titas aūt & antiquū, & fide dignū, & regale, magis aūt & tyrannicū
nomē. Cū igitur tantū suasionū habeat hoc nomen Titan tamē habeat ue
risimilitudinē, ut ex multis colligamus ne forte Titan uocet' qui ueniet, nos
tamē nō periclitabimur in eo, nec asseuerantes pronuntiabimus, hoc cū no-
men habiturū, sciētes quoniā si oporteret manifeste præsenti tēpore præco-
nari nomē eius, per ipsum utiq; æditū fuisset, qui & Apocalypsim uiderat.
Neq; enim ante multū tēporis uisum est, sed penè sub nostro seculo, ad fi-
nē Domitiani imperij. Hūc aūt numerū nominis ostendit, ut caueamus illū
uenientē, scientes quis est. Nomen autē eius tacuit, quoniā dignū nō est præ
conari à spiritu sancto. Si enim præconatū ab eo fuisset, fortassis & in multū
permaneret. Nūc aūt quoniā fuit, & nō est, & ascendit abysso, & in perditio
nē uadit, quasi qui nō sit, sic nec nomen eius præconatū est: eius enim quod
non est, nomē nō præconatur. Cū autem uastauerit Antichristus hic omia
in hoc mūdo, regnabit annis tribus & mēsibus sex, & sederit in tēplo Hiero
solymis, tūc ueniet dn̄s de cœlis in nubibus in gloria patris, illū quidē & obe
diētes ei in stagnū ignis mittēs, adducēs aūt iustis regni tpa, hoc est requie-
tionē septimā diē sanctificatā, & restituēs Abrahæ ꝓmissionē hæreditatis:
in quo regno ait dn̄s multos ab oriēte & occidente ueniētes recūbere, cū A-
braham Isaāc & Iacob. Quoniā aūt quidam ex hijs qui putātur recte credi
disse, supergrediunt' ordinē promotionis iustorū, & modos meditatiōis ad
incorruptelā ignorāt, hæreticos sensus in se habētes. Hæretici enim despiciē
tes plasmationē dei, & nō suscipiētes salutē carnis suæ. Contēnentes aūt &
repromissionē dei, & totū supergredientes deū sensu, simul atq; mortui fue-
rint, dicūt se supergredi cœlū, & Demiurgū, & ire ad matrē, uel ad eū qui ab
ipsis affingit' patrē. Qui ergo uniuersam reprobant resurrectionē, & quan-
tū in ipsis est auferūt eam de medio, quid mirū est, si nec ordinē resurrecti-
onis sciūt, nolentes intelligere, quoniam si hæc ita essent quemadmodū di-
cunt, ipse utiq; dominus in quem se dicunt credere, nō in tertia die fecisset re
surrectionē, sed super crucē expirans cōfestim utiq; abisset sursum, relinquēs

corpus

corpus terræ. Nunc autem tribus diebus conuersatus est ubi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo. Cōmemoratus est dominus sanctorum mortuorum suorū eorum qui ante dormierunt in terrā stipulationis, & descēdit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse aūt dominus: Quemadmodum, ait, Ionas in uentre Ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit, Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ quæ se prima uidit, & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nōdum enim ascendi ad patrem meum, sed uade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrū. Si ergo dominus legem mortuorum seruauit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commoratus usque in tertiā diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, ut etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos, interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem hic corpus, in supercœlestem ascendere locum. Cum enim dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est. Manifestum est quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est dominus, animæ abibūt in inuisibilem locum, definitum eis à deo, Et ibi usq; ad resurrectionē commorabuntur, sustinentes resurrectionem: post recipientes corpora & perfecte resurgentes, hoc est, corporaliter, quemadmodum & dominus resurrexit, sic uenient ad cōspectum dei. Nemo est enim discipulus super magistrū: perfectus autem omnis erit, sicut magister eius. Quomodo ergo magister noster non statim euolans abijt, sed substinens definitum à patre resurrectionis suæ tempus, quod & per Ionam manifestum est, post triduum resurgens assumptus est, Sic & nos sustinere debemus definitum à deo resurrectionis nostræ tempus, præanuntiatum à prophetis, & sic resurgentes assumi, quotquot dominus hoc dignos habuerit.

Finis quinti lib. D. Irenæi, aduersus hæreses.

BASILEAE APVD IOAN. FROB. MENSE AVGVSTO ANNO M. D. XXVI.

INDEX RERVM IN QVINque Irenæi libris cognitu dignarum. Recẽsentur autẽ nõ solum orthodoxorũ sententiæ, sed etiam hæreticorũ dogmata. Numerus faciẽ paginæ indicat, Literæ p. principium m. medium. f. finem.

Corne

Fides

L

M

Maledi

N

O

Saluan

T

FINIS INDICIS.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G.

Omnes sunt terniones præter F quaternionem.

